DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Türk Halk Hikâyeleri Dizisi : 9

MEDDAH BEHÇET MAHİR'İN BÜTÜN HİKÂYELERİ II

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

Yurdanur SAKAOĞLU - Yrd. Doç. Dr. Esma ŞİMŞEK

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MEDDAH BEHÇET MAHİR'İN BÜTÜN HİKÂYELERİ II

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
Yurdanur SAKAOĞLU - Yrd. Doç. Dr. Esma ŞİMŞEK

HALK HİKÂYELERİ DİZİSİ: 9

MEDDAH BEHÇET MAHİR'İN BÜTÜN HİKÂYELERİ II

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN - Yurdanur SAKAOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Esma ŞİMŞEK

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Atatürk Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 187
Halk Hikâyeleri Dizisi: 9

Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin
Yurdanur Sakaoğlu, Esma Şimşek

Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri
II

© Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1999
ISBN 975-16-1165-2
İLESAM 99.06.Y.0143-180

Birinci Baskı: Ankara 1999
Türk Tarih Kurumu Basımevi

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
G.M.K. Bulvarı 133, 06570 Maltepe / ANKARA
Tel: (0.312) 331 23 48 - 232 22 57
Belgegeçer: (0.312) 232 43 21

Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II / Behçet Mahir; hazırlayanlar: Saim Sakaoğlu [ve diğerleri]; Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1999.

XXIV, 342 s. ; 23.5 cm. (Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: Sayı 187. Halk Hikâyeleri Dizisi: 9).

ISBN: 975-16-1165-2

HALK EDEBİYATI, TÜRK

I. Mahir, Behçet. II. Sakaoğlu, Saim. III. Seri.

398.204561
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz V

Metinlerin Özetleri IX

Eşref Bey X

Firdevs Şah XII

Lâtif Şah XIII

Asıl ile Nesil XIV

Kerem ile Aslı XIV

Leylâ ile Mecnun XV

Yusuf ile Züleyha XVI

Muğdat Pehlivan XVIII

Nebî Han XIX

Nemrut Han XIX

Âşık Verga XX

Kıvılcımoğlu Topal İbrahim XXI

Şahmaran ile Lokman Hekim XXI

Yunus Emre XXII

Âşık Şenlik Sümmanî XXIII

Bayburtlu Hicranî Baba ile Karşılaşması XXIII

Kağızmanlı Âşık Hıfzı XXIII

Behçet Mahir'in Şiirlerinden Örnekler XXIV

Metinler 1

Eşref Bey 1

Firdevs Şah 46

Lâtif Şah 71

Asıl İle Nesil 105

Kerem ile Aslı 113

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Leylâ ile Mecnun 134
Yusuf ile Züleyha 154
Muğdat Pehlivan 181
Nebî Han 193
Nemrut Han 197
Âşık Verga 205
Kıvılcımoğlu Topal İbrahim 221
Şahmaran ile Lokman Hekim 233
Yunus Emre 252
Âşık Şenlik Sümmanî 257
Bayburtlu Hicranî Baba ile Karşılaşması 304
Kağızmanlı Âşık Hıfzı 309
Behçet Mahir'in Şiirlerinden Örnekler 315
Sözlük 342

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Doğu Anadolu Bölgesi, geçmişte ve günümüzde âşıklık geleneği ve buna bağlı olarak halk hikâyeciliği geleneğinin en canlı olduğu bölgelerimizden biridir. Bu canlılık, âşıklık geleneğinde hâlâ kendisini gösterirken, meddahlık ve meddahlar için aynı şeyi söylememiz mümkün değildir. Bugün âşıklarımız yine hikâye anlatmaktadırlar, fakat öyle uzun kış gecelerinde günler aylar süren, *Kerem ile Aslı*'lar, *Âşık Garip*'ler, *Emrah*'lar, *Köroğlu*'lar, yerini, hikâyeli türkülere bırakmış durumdadır. Bazen günlük bir olay, bazen âşığın Avrupa'da karşılaştığı olaylar, âşığın sazının telinde hikâye olmakta, türkü olmaktadır. Bizim asıl halk hikâyesi dediğimiz ünlü eserler ise, ya anlatıcıları ile birlikte kara toprağın altına girmiş veya bunların derlenenleri makale olmuş, tebliğ olmuş, kitap olmuş ve böylece ölümsüzleşmiştir. Bu hikâyelerden bir kısmı ise, hâlâ anlatıcısının buruk sesiyle ses bantlarında çözüleceği günü beklemektedir.

Meddahlar içerisinde belki de en şanslı olanı, ***Behçet Mahir***'dir. Ondan önceki bütün ustalar, üniversitenin kapısından içeriye girmemişler veya pek az girmişlerdir. Oysa Behçet Mahir, rahmetli hocamız Prof. Dr. Mehmet KAPLAN tarafından keşfedildikten sonra Atatürk Üniversitesi'nde yardımcı hizmetler sınıfında işe alınmış, böylece aydın kesimle daha yakın olmuş, kendisini daha samimi bir havanın içerisinde buluvermiştir. Yirmi yıla yaklaşan bu dostluk içerisinde ondan birçok kayıt yapılmıştır. Bugün, onun sesi yurt içinden yurt dışına çıkarak Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar ulaşabilmiştir. İşte o, bu yönden şanslı bir meddah idi.

Biz onun hikâyelerini, bantlarımıza bir bir kaydederken er geç bunların bir gün Türk kültürü adına değerlendirileceğini düşünmüştük. İşte 1975-1985 yılları arasında, değişik zamanlarda yaptığımız bu derlemeler, bugün değerlendirilmekte ve gelecek nesillere yazılı hale getirilmiş olarak aktarılmaktadır.

1997 yılının sonlarında hazırladığımız birinci cildimizin ön sözünde de belirttiğimiz gibi, daha önce bu dizinin birinci cildinde yer verdiğimiz sekiz hikâyeye bu çalışmamızla 18 yeni metni eklemekle sayıyı şimdilik 26'ya ulaştırmış bulunuyoruz.

Çalışmamız Önsözün dışında iki kısım ve Sözlük'ten ibarettir. Birinci kısımda 18 metin kısaca özetlenmiş, böylece metinlerin tamamını okumadan, okuyucuların hikâyeler hakkında bir fikir sahibi olmaları sağlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İkinci kısımda ise, Behçet Mahir'den değişik zamanlarda derlenen 18 anlatmaya yer verilmiştir. Bu anlatmaların sıralanmasında konu birliğine dikkat edilmiştir. İlk 12 anlatma *(Eşref Bey, Firdevs Şah=Kurbanî, Latif Şah, Asıl ile Nesil, Kerem ile Aslı, Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Müğdat Pehlivan, Nebi Han= Seyfe'l Mülûk, Âşık Verga)* büyük ölçüde halk hikâyesi özelliği gösterirken, daha sonraki üç anlatma *(Kıvılcımoğlu Topal İbrahim, Şahmaran ile Lokman Hekim, Yunus Emre)* birer efsane görünüşündedir. Son dört anlatma ise (Âşık Şenlik Sümmanî Bayburtlu Hicrani Baba ile Karşılaşma, Kağızmanlı Âşık Hıfzı, Behçet Mahir'in Şiirlerinden Örnekler) âşık ve âşık karşılaşmaları ile meddahımızın kendi şiirlerinden örnekleri içine almaktadır.

Metinlerin okunması sırasında görüleceği üzere, Behçet Mahir'in hikâyelere kendisinin eklediği bölümleri, köşeli parantez [ ] içerisinde gösterdik. Bu bölümlerin, metinler içerisinde çok fazla olduğunu bilhassa belirtmek isteriz. Bazen bu kısımlar, asıl hikâyeden daha uzundur. Zaman zaman hikâyenin bir iki cümlesi anlatıldıktan sonra, bu kısma geçildiğini hatırlatmak isteriz.

Metinlerde gördüğümüz bir başka husus, onun kelimeleri kullanmasıyla ilgilidir; "k" (kaldı), "g" (galdı); "k" (âşık), "h" (aşıh), "g" (aşıg); "ç" (üç), "ş" (üş); "y" (bey), "g" (beg) gibi seslerin değişik şekillerini, bazen bir sayfada, bazen de aynı satır içerisinde görebilmekteyiz. İşte, metinlerin yazıya geçirilmesi ve daktilo edilmesinde zorlandığımız başlıca hususlardan birisi budur. Bu hususlar, metnin okunması sırasında kulağımızdan kaçan bazı hataları olabileceği unutulmamalıdır.

Bu konu ile ilgili olarak Behçet Mahir'den yaptığımız bir derleme hatırasını, yeri gelmişken anlatmak isteriz. Anlattığı bir hikâyenin bir sayfa kadarlık bir kısmını:

"Behçet Emmi bu kısmı banda kaydetmeyi unutmuşuz, bunu yeniden anlatabilir misin?" dediğimizde:

"Pekey, olur" dedi ve tekrar aynı bölümü anlatmaya başladı. O zaman konu ile kelime hazinesinin birdenbire değiştiğini görüverdik. Hatta hikâyenin değişmeyen kısımları dediğimiz şiirlerini bile o, tekrar okumasını istediğimizde değiştirebilmektedir. Bu hususlar, Behçet Mahir'in hikâyeciliğinin üzerinde durulması gereken başka bir önemli yönüdür.

Anlatmaların yazıya geçirilmesinde karşılaştığımız bazı hususların da burada belirtilmesinin faydalı olacağına inanıyoruz. Bazen meddahımız, belki yorgunluğu, belki de bir dil sürçmesiyle bazı yanlışlıklar yapmaktadır. Bu, konuda olduğu gibi, şahıs ve coğrafî adlarda da olmaktadır. Bunların uygun şekle getirilerek düzeltilmesi yoluna gittiğimizi belirtmek isteriz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Behçet Mahir'in hikâye listesinde bulunan bazı metinlerin ad değişikliğinden başka bir şey olmadığını küçük bir dikkatle anlamaktayız. Metinlerimiz arasında bulunan *Nebi Han, Seyfe'l Mülûk* hikâyesinin; *Firdevs Şah* da *Kurbanî* hikâyesinin ta kendisidir. Biz daha önce bu ikinci gruba giren hikâyeleri de anlatmasını istediğimiz zaman o, bu arzumuzu cevapsız bırakmış hikâyeleri anlatmamıştı. Belki de bu husus, onun meddahlığı ile hikâye repertuarının gizli kalmış bir yönü idi.

Çalışmanın son kısmını *Sözlük* meydana getirmektedir. Bu kısımda Behçet Mahir'in kullandığı ve okuyucularımızın bilemeyeceği kelimelere yer verilmiştir. Burada şu hususu da belirtmek isteriz. Behçet Mahir'in hikâyeciliğindeki belki de en önemli nokta, onun kullandığı kelimenin açıklamasını kendisinin yapmasıdır. Bu sebepten sözlük kısmının hazırlanmasında büyük ölçüde onun kendi açıklamaları gözönüne alınmıştır.

Türk kültürüne ve edebiyatına yaptığımız hizmetlerin bundan sonra da devam edeceği müjdesini verirken, emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

METİNLERİN ÖZETLERİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EŞREF BEY

Şahoğlu Şah Abbas adında âdil ve merhametli bir hükümdar vardır. Bu hükümdarın sarayında kırk âşığı vardır. Onlar devamlı olarak Abbas'ın huzurunda fasıl yaparlar.

Bütün dünyaya hükmeden Şahoğlu Şah Abbas Gence şehrine bir han gönderir. Fakat oraya giden hanların hiç biri bölgede düzeni sağlayamaz. Bu duruma üzülen Abbas, günün birinde meclisini toplar. Gence'nin durumu anlatıldıktan sonra, çeşitli çözüm yolları üzerinde fikir alış verişinde bulunulur. Bu görüşlerden birisi de; Deli Murad'ın oraya han olarak gönderilmesidir. Şahoğlu Şah Abbas bu teklifi kabul eder. Deli Murad, şahdan hanlık beratını alırken, Gence'yi idaresi sırasında uygulayacağı şartları da bildirir: Ona ferman verilecektir. O, istediğini öldürecek, istediğini asıp kesecektir. O'nun işlerine karışılmayacaktır.

Abbas'tan yetkiyi alan Deli Murad, çok geçmeden Gence'ye doğru yola çıkar. Gence'ye gelen Murad önce saray ve çevresindeki zararlı insanları hile ile birer birer temizler. Daha sonra Gence'nin ileri gelenlerinin listesini hazırlar ve onları yanına çağırtır. Bunların sayısı kırkdır. Kırk kişiyi meclise çağırdıktan sonra sırasıyla onların hepsini öldürtür. Daha sonra bunların cesetlerini şehrin çeşitli yerlerine astırır. Böylece Gence halkı onları daha yakından görme fırsatını bulur. Daha sonra Deli Murad, esnafa bir emirname yayınlar ve alış verişte âdil olunmasını ister. Adaletten ayrılanların başı kesilecektir.

Bu tedbirlerin karşısında Gence rahata kavuşur. Durum Şahoğlu Şah Abbas'a bildirilir. Durumu öğrenen Abbas çok sevinir ve meclisin de kararıyla Gence'ye şahlık verir. Gence'nin şahlığa kavuştuğu sırada Deli Murad'ın da bir oğlu olur. İki müjdeyi birden alan Deli Murad, Hoca Abdullah'ı saraya çağırtır. Hoca Abdullah bu iki müjdenin verildiği zamanın eşref saati olduğunu Deli Murad'a anlatır. Bu saatin öneminden dolayı da çocuğun adı Eşref konulur. Çok geçmeden çocuk büyür, dört yaşına girer. Bu yaşta sünnet ettirilen Eşref, dokuz yaşında Hoca Abdullah'ın medresesine gönderilir. O, burada kaldığı yedi yıl içinde bütün ilimleri tahsil eder. Günün birinde Eşref odasında yatarken yanına pirler gelir ve Eşref'e üç bâde içirirler. Bunlardan birincisi Cenab-ı Allah'ın; ikincisi üçler, beşler, yediler, kırkların; üçüncüsü ise, Kandehar hükümdarı Mehmed Şah'ın kızı Banu'nun aşkınadır.

Aynı pirler o saatte, Kandehar şehrine giderler ve orada Mehmed Şah'ın kızı Zöhre Banu'nun odasına girerler ve ona da üç bâde içirirler. Bunlardan birincisi Hak; ikincisi pir, üçüncüsü de Eşref Bey'in aşkınadır. Eşref'in cemalini gören Zöhre Banu ona sarılmak isterken bayılır, düşer.

Eşref'in vaziyetini gören annesi onun neye uğradığını anlayamaz. Durumdan Deli Murad da bir şey anlayamadığı için Hoca Abdullah'ı saraya çağırılır. Eşref'e

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

bakan Hoca Abdullah, onun hastalığının önemli olmadığını, zamanı gelince ayılacağını söyler. Bu sırada Kandehar şahının kızı da baygın yatmaktadır. Çünkü o da aşk hastalığına yakalanmıştır.

Kandehar şahı ile Deli Murad'ın arası açıktır. Deli Murad'a oğlunun âşık olduğu kızın, Kandehar hükümdarının kızı olduğu söylenince o, neye uğradığını şaşırır. Benzer şekilde Mehmed Şah da kızının âşık olduğu delikanlıyı öğrenince neye uğradığını anlayamaz. Hoca Abdullah bu durumdan haberdar edilir. Arayı bulmak isteyen Hoca, saraya gider. Fakat bir türlü Deli Murad'ı ikna edemez. Ancak Deli Murad'ın ağzından Kandehar hükümdarı Mehmed Şah'a mektup yazmayı da ihmal etmez. Mektup bir elçi ile Kandehar Şahına gönderilir. Kandehar hükümdarı mektubu aldıktan sonra durumu meclisine anlatır. Daha sonra da elçiye kızını veremiyeceğini bildirir.

Elçi Gence'ye dönünce durum önce Deli Murad'a, sonra da meclise anlatılır. Mehmed Şah yaptığına pişman olmuştur. Fakat tükürdüğünü de yalamak istemez. Kızının kaçırılacağından korktuğu için Mehmed Şah bazı tedbirleri almayı da ihmal etmez. Kandehar'dan Gence'ye gitmek yasak olduğu için, iki şehir arasında ancak elçiler gidip gelebilmektedir.

Bütün bunlar olurken Zöhre Hanım aşk ateşinden yanıp tutuşmaktadır. Akıllı kişiler bunlara acımaktadır. Fakat dertlerine kimse derman olamamaktadır. Zöhre'nin cariyesi pazardan bir hamalı satın alarak saraya getirir. O da büyük bir para karşılığında Zöhre'nin mektubunu Eşref Bey'e götürür.

Eşref Bey mektubu okuduktan sonra delikanlı ile beraber Kandehar'a gitmeye karar verir. O, kadın kılığına bürünerek Gence sınırından içeri girer. Burada bir saz alan Eşref, bir kahvede çalıp söylemeye başlar. Fakat bir süre sonra Kandehar'a niçin geldiğini Eşref Bey bir dörtlüğünde anlatır. Böylece gerçek ortaya çıkar. Çok geçmeden bu haber Mehmed Şah'ın kulağına gider. Bunun üzerine kahvenin etrafı sarılır ve Eşref Bey yakalanır. Mehmed Şah gençlerin hemen idam edilmesini ister. Fakat meclisin müdahalesi ile idam işi ileri bir zamana bırakılır ve gençler zindana hapsedilir. Eşref, zindanda zaman zaman ağlar, feryad eder. Onun dertli söyleyişini herkes dinler, fakat derdine bir çare bulamazlar.

Günün birinde Eşref Bey'in hapis olduğu haberi Gence'ye ulaşır. Deli Murad meclisini toplar, fikir alış verişinde bulunduktan sonra Mehmed Şah'a mektup yazmaya karar verilir. Mektubu alan elçi, bir süre sonra Kandehar'a ulaşır. Mehmed Şah'ın huzuruna gelen elçi mektubu ona takdim eder. Mektubu okuyan Mehmed Şah, sinirinden mektubu yırtar. Elçiye de, Eşref Bey'i zindandan bırakmayacağını bildirir.

Bunun üzerine iki orduda da savaş hazırlığı başlar. Bu hazırlıklar sürerken durum, Şahoğlu Şah Abbas'ın müdahalesi Eşref Bey tarafından öğrenilir. Edip Bey

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://pantey.org

zindanı açtırır. Olanları bir de, Eşref Bey'den dinledikten sonra vakit kaybetmeden Şahoğlu Şah Abbas'ın huzuruna gelir.

Durumu öğrenen Şah Abbas, önce ablasına (Şah-i Duhter), daha sonra da meclisine danışır. Bunun üzerine meclis şöyle bir karar alır: Her iki meclise de mektup yazalım! Mektuplarda en kısa zamanda Şahoğlu Şah Abbas'ın sarayına gelinmesi istenmektedir. Şah-i Duhter ikinci bir mektubu da Eşref ve Zöhre'ye yazar. Onların da en kısa zamanda Isfahan'a gelmeleri istenmektedir.

Şah-i Duhter, "kızıl elbise"sini giydikten sonra, Mehmed Şah, Deli Murad, Eşref ve Zöhre'yi muhakeme eder. Neticede Zöhre Banu ile Eşref Bey'in "Hak âşığı" olduğu anlaşılınca, Deli Murad ve Mehmed Şah da yapacak bir şeyleri olmadığını anlarlar ve iki genci muradlarına erdirirler.

FİRDEVS ŞAH

Firdevs Şah'ın, üç oğlu ve bir kızı vardır. Kızının adı "Gatmer Çiçek"dir. Hazreti Hızır'ın sattığı gülü alan "Gatmer Çiçek", onu kokladığı vakit hamile kalır. Çok geçmeden, Firdevs Şah'a, kızının hamile olduğu gizlice haber verilir. Kız da, başından geçenleri, babasına hikâye eder.

Vakti geldiğinde, "Gatmer Çiçek"'in bir çocuğu dünyaya gelir. Padişahın adamları, çocuğu gizlice alarak, ıssız bir ormana atarlar. Terkedilen çocuğu, keçilerin yardımı ile, Dertli Çoban adında birisi bulur ve evine götürür. Çocuk biraz büyüdükten sonra, adını "Dertli Kurbanî" koyarlar.

Sünnet olan Kurbanî, okula gittiğinde, hocaları ona, kısa bir zaman içerisinde bütün ilimleri öğretirler. Bir müddet sonra, Kurbanî'nin sınıf arkadaşları, ona baba ve annesinin gerçek anne-babası olmadığını söylerler. Dertli Çoban ve hanımı ile helâlleşen Kurbanî, gurbete çıkar. Giderken, yolda Hazreti Hızır ile karşılaşır ve derdini anlatır. Tam bu sırada, Hazreti Hızır'ın oturduğu pınarın başına kırk derviş gelir ve ona; Allah'ın; üçler, yediler ve kırkların, sonra da Periler padişahı Gülşan'ın aşkına olmak üzere, sırasıyla üç bade içirirler.

Diğer taraftan, Hazreti Hızır ve dervişler, aynı badeyi, Periler padişahının kızı Gülşan'a da içirirler. Birbirlerini, dervişin koltuğunun altından gören Kurbanî ile Gülşan, hemen o anda, âşık olurlar.

Bir müddet sonra, uykudan uyanan Kurbanî, bir ağaç parçasını saz yaparak, ilk şiirini söyler.

Onun inlemesine gelen Hazreti Hızır, gurbete çıkmasını tavsiye ederek, darda kaldığında kendisinin yardımcı olacağını bildirir. Kurbanî, gurbete çıkar.

Diğer taraftan, baygın yatan Periler padişahının kızının başına bütün periler toplanır. Gülşan; kendine geldiğinde, başından geçenleri, bu perilere anlatır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Yolda, "kutu", "külah" ve "möhür" için kavga eden üç kişi ile karşılaşan Kurbanî, bunların elinden üç sihirli eşyayı da alır. Kurbanî; "Açıl sofram açıl," dediği vakit, herçeşit yemek ve yiyeceğin olduğu bir kutu ile karşılaşır. O sırada, yanından geçen kervancıbaşı ve adamlarını da sofraya davet eden Kurbanî, onların da karnını doyurur. Yemekten sonra möhürü de deneyen Kurbanî, o anda kırk Arap ile karşılaşır. Arapların:

"Yapalım mı, yıkalım mı?" sözüne karşılık:

"Şimdi yerinize gidin," diye cevap verir.

Kurbanî, yoluna devam ederken, Firdevs Şah'ın kızı "Gatmer Çiçek" de, gece-gündüz ağlamaktadır. Dertli Çoban ile karısı ise, çobanlığı bırakarak, Kurbanî'yi aramaya çıkmışlardır. Peri padişahının kızı da, yine, Kurbanî'nin aşkına yanıp tutuşmaktadır.

Kurbanî, bir pınarın başında, dertli dertli düşünürken, tekrar Hazreti Hızır ile karşılaşır. Hazreti Hızır, Kurbanî'nin aklındaki bütün soruların cevabını verir.

Onun emrine uyan Dertli Kurbanî, önce Peri padişahının kızı Gülşan ile evlenir. Daha sonra da Dertli Çoban ve karısına kavuşur. Kurbanî, en sonunda, annesi "Gatmer Çiçek"e de kavuşarak, muradına erer.

LÂTİF ŞAH

Horasan şehrinin hükümdarı olan Lâtif Şah adaletli, zengin birisidir. Katmer isminde bir kızı ve üç oğlu vardır. Günün birinde Hazreti Hızır çiçekle dolaşırken Katmer, ihtiyara acır ve çiçeği satın alır. Gülü koklayan kız hamile kalır, ihtiyar da kaybolur. Çok geçmeden kızın hamile olduğunu herkes anlar.

Çevrenin dedikodusu üzerine Lâtif Şah, kızını öldürmek ister, fakat meclis zorla da olsa kızı padişahın elinden kurtarır. Kızın durumunun anlaşılmasına rağmen, Lâtif Şah yine de kızını sürgün eder. Kıza kıyamayan cellatlar, onu Fas ülkesine bırakarak geri dönerler. Bir ağacın kovuğuna giren kız günlerini orada geçirir. Bir müddet sonra da bir oğlan çocuğu doğurur. Adını ise, Hikmet koyar. Evladının durumuna ağlayan anne, günlerini geçirirken Katmer de ormanda bulduğu yiyeceklerle rızkını temin etmektedir.

Fas padişahının Osman adında bir oğlu vardır. Günün birinde Osman, ava gider. Geyiği takip eden Osman, ormanda Katmer ve Hikmet'le karşılaşır. Kız başından geçenleri Osman'a anlatır. Osman, kıza evlilik teklif eder. Daha sonra da üç kişi, Fas ülkesine giderler. Bir hana uğrayan üç kişi orada bir kaç gün beraber kalırlar. Daha sonra da Osman Bey anne ve oğlunu handa bırakarak ailesinin yanına gitmek ister. Fakat Katmer'in isteği üzerine şehzade babasına durumu bildiren bir mektup yazar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Padişah, meclisinden seçtiği bir kaç kişi ile oğlunun isteklerini gönderir. Aynı araba ile şehzade, gelin adayı ve Hikmet, Fas padişahının sarayına gelirler. Bir kaç gün sonra da genç çiftlerin düğünleri yapılır. Hikmet yedi yaşına geldiği zaman padişahın emriyle okula gönderilir. Üç ay içerisinde bütün ilimleri kavradığı için hocalar ona okutacak bir şey bulamazlar. Sekiz yaşına geldiği zaman Katmer'e gül veren Hazreti Hızır (dedesinin) rüyasına girer. Hızır ona yedi yıl çekeceği bir çilesi olduğunu bildirir. Lâtif Şah'a, çileyi ahirette mi, yoksa dünyada mı çekmek istediğini sorar. Rüyasını yorumlatan Lâtif Şah, günün birinde tekrar Hazreti Hızır'ı görür. Lâtif Şah da çileyi çekmek istediğini bildirir. O sabah idarede bir değişiklik olur ve Lâtif Şah sürgün edilir. Çok geçmeden Lâtif şah ve ailesi de, ormanda birbirlerini kaybederler. Diğer taraftan Katmer de anne ve babasını özlemiştir.

Günün birinde ormanda, Lâtif Şah'ın karısını köylüler bularak bir hana getirirler. Hancı çamaşırcı olarak kadını yanına alır. Çok geçmeden şehzade Osman da hana gelir. Osman'ın elbiselerini Lâtif Şah'ın karısı yıkar. Osman temizliği görünce karısı Katmer'i hatırlar ve temizlikçi ile hanımı arasında bir bağ kurar. Nine başından geçenleri şehzadeye hikâye eder. Daha sonra da şehzade çamaşırcıyı alarak evine gider. Katmer annesini gördüğü vakit tanır. Osman Bey, meclis toplantısı münasebetiyle bir gece eve gelemez. O gece Katmer başından geçenleri annesine anlatır. Böylece iki hasret birbirini tanır.

ASIL İLE NESİL

Lâtif Şah'ın, Asıl ve Nesil adında iki çocuğu vardır. Çocukların annesi öldükten sonra Lâtif Şah, başvezirin kızıyla evlenir. Aradan geçen zaman içerisinde üvey anne, Asıl'ın kendisine sarkıntılık yaptığına dair iftirada bulunur. Bunun üzerine iki kardeş sürgün edilirler.

Çok geçmeden padişahın yeni hanımı, amansız bir hastalığa yakalanır. Hastalığının tedavisi de, Fas padişahının ülkesindeki Nergiz isimli yarısı balık, yarısı insan olan canlının yenilmesindedir. Asıl da bu sırada Fas padişahıdır. Nesil ise onun veziridir.

Padişah Asıl, hastanın kusurunun açıklanması karşısında balığın verilebileceğini bildirir. Kadın önce gerçeği söylemezse de, sonunda meselenin aslını anlatır. Bunun üzerine Lâtif Şah karısını öldürtür, başvezirini de yanına alarak gurbete çıkar. Bir müddet sonra da, Fas ülkesinde üç hasret birbirine kavuşurlar.

KEREM İLE ASLI

Bir şah oğlu olan Kerem ile, bir keşiş kızı olan Aslı aynı okulda okurlar. Çok geçmeden bu iki genç birbirlerine âşık olurlar. Şah, kıza dünür olduğunda; keşiş kızı verebileceğini ancak, kızına yaptığı elbiselerin düğmelerini çözme şar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://cantay.com

tını koşar. Kerem bütün gayretlerine rağmen düğmeleri çözemez. Şah'a karşı gelemiyeceğini anlayan keşiş, ailesini de yanına alarak göçer.

Aslı'yı takip eden Kerem, yolda karşılaştığı Sofu'yla birlikte gurbete çıkar. İki arkadaş Anadolu üzerinden Niğde'ye gelirler. Kerem, orada Aslı'ya benzettiği birisine şiir söyleyince hapse atılır. Sorgusuz, sualsiz kırk gün orada hapis yatan Kerem ve Sofu'nun suçsuz olduğu anlaşılınca serbest bırakılırlar.

Arkadaşı Sofu ile birlikte Amasya'ya gelen Kerem, orada dişlerini bir diş hekimi olan Aslı'nın annesine çektirir. Son dişini çektiren Kerem, derin bir "of" çekince ağzından bir alev çıkar ve Kerem yanarak kül olur.

Kerem'in küllerini saçlarıyla toplamak isteyen Aslı da, tutuşarak yanar. Sofu da dünyada kavuşamayan iki âşığın küllerini toplayarak suya atar.

LEYLÂ İLE MECNUN

Mecnun'un asıl adı Kays'dır. Daha sonra kavuşamamanın verdiği ıstırapla aklını kaybettiği için adı Mecnun'a çıkmıştır. Günlerin birinde Kays yatarken yanına üçler, beşler, yediler gelir ve ona üç bade verirler. Bu badelerden birincisi, Allah'ın aşkına; ikincisi, üçler, beşler, yediler aşkına; üçüncüsü ise, Leylâ'nın aşkınadır. Aynı hadise Leylâ'nın başından da geçer. Ancak o üçüncü badeyi Kays'ın aşkına içer. Her iki sevgili de kendilerinden geçmiş, baygın bir vaziyette evlerinin ortasında yatmakta iken iki aile de neye uğradıklarını şaşırırlar. Aklı başında âlim kimseler, Leylâ ve Mecnun'un derdini anladıkları için ayılma zamanını beklemeden başka bir çare olmadığını iki aileye de bildirirler.

Ayılan iki sevgili yanlarındakilere ihtiyarları sorarlar. Bunun üzerine her iki aile de gerçeği öğrenir. Çok geçmeden Kays'ın babası, Leylâ'nın da annesi vefat eder. Leylâ'nın amcasının oğlu Leylâ'yı sevmektedir. Fakat Leylâ katiyyen ona yaklaşmamakta, Kays deyip ağlamaktadır. İki sevgili birbirinin hasretine daha fazla dayanamayıp gurbete çıkarlar. Kays, günün birinde Leylâ'yı ararken kaval çalan bir çobana rastlar. Çobanın gayesi, kavalın sesine sürüyü suya indirmektir. Mecnun çobanın bu haline bir şiir söyler. Çoban, saçı, sakalı birbirine karışmış olan Kays'a acır ve onu da suyun başına getirir. Kays'la çoban beraberce yemek yedikten sonra birbirlerinden ayrılırlar. Çoban sürüsünü otlattıktan sonra evine gelir ve Allah'a şükreder. Çünkü Kays'ın kendisinden daha pejmürde ve rezil bir hayatı vardır.

Leylâ'nın aşkına çöllere düşen Kays'ın başında kuşlar yuva yapmışlar ve yavru çıkarmışlardır. Bu haldeki Kays, günün birinde tekrar bir çobanla karşılaşır. Çobanla Mecnun konuşurlarken yanlarına bir ihtiyar gelir. Bu ihtiyar Hazreti Hızır'dır. Hazreti Hızır çobandan ekmek ister. Çoban da pirin isteklerini yerine getirir. Üç kişi karınlarını doyurduktan sonra birbirlerinden ayrılırlar. Leylâ, Mecnun'u, Mecnun Leylâ'yı bir türlü bulamaz-

Üretici: PDFKitap Arşivi | https://www.pdfkitap.org

lar. Artık Mecnun hayvanlarla, kuşlarla arkadaş olurken; Leylâ da günden güne erimiş bir deri, bir kemik kalmıştır.

İki sevgili birbirlerini aramalarına rağmen bulamazlar. Çünkü kavuşmaları ahirete kalmıştır.

YUSUF İLE ZÜLEYHA

Ken'an ilinin peygamberi Hazreti Yakub'dur. Hazreti Yakub'un beş oğlu vardır. Bunlardan en küçüğünün adı ise Yusuf'dur. Cenab-ı Allah güzelliği erkeklerde Yusuf'a, kadınlarda ise Züleyha'ya vermiştir. Züleyha, Mısır padişahının kızıdır. Hazreti Yakub, Yusuf'u çok sevmektir. Bu sebeple diğer dört kardeş bunu kıskanırlar ve bir araya gelerek bir plân hazırlarlar. Saraya çıkan dört kardeş, babalarını kandırır ve Yusuf'u da alarak ava giderler. Hazreti Yusuf'la birlikte, köpeği de yanında gitmiştir. Dört hain kardeş Yusuf'u öldürmeye kıyamazlar ve onu derin bir kuyuya atarlar. Yusuf'un gömleğini de kana bulayarak geri babalarının yanına gelirler. Hazreti Yusuf'un köpeği ise, onu kuyunun başında beklemektedir. Yusuf kuyuda iken suyun başına sürüsü ile beraber bir çoban gelir. Çobanın verdiği ekmeği köpek Yusuf'a verir. Böylece o da karnını doyurur.

Yusuf'un kardeşleri kanlı gömlekle beraber Hazreti Yakub'un yanına gelir ve Yusuf'u bir kurdun parçaladığını söylerler. Fakat Hazreti Yakub bu habere inanmaz. Cenab-ı Allah'ın isteği üzerine Azrail (A.S.), Hazreti Yakub'a Yusuf'un ölmediğini haber verir. Günün birinde Mısır'a giden bir kervan Yusuf'un atıldığı kuyunun başında konaklar. Köpeğin kuyuya ekmek attığını anlayan bezirgan, kuyuya geldiği vakit içerideki delikanlıyı görür. İp yardımıyla kuyudan çıkarılan Yusuf, daha sonra bezirganla birlikte Mısır'a gelir ve köle olarak Mısır kralına satılır. Züleyha, Yusuf'un cemalini görür görmez ona âşık olur. Çok geçmeden de bu aşkı bütün Mısır halkı işitir. Saraya mensup kadınlar durumu anlamak için saraya gelmeye karar verdiklerinde, Züleyha Yusuf'u sandığa saklar. Kadınlar Yusuf'la olan münasebetlerini bildikleri için Züleyha'yı ayıplarlar. Züleyha misafirlerine salatalık ikram eder ve sandıktaki Yusuf'a bulunduğu yerden çıkmasını söyler. Salatalıkları soymakla meşgul olan misafirler, Yusuf'un güzelliğini görünce parmaklarını keserler. Sarayda bu işler olurken, Mısır padişahı bir rüya görür. Padişah, rüyasını müneccimlere yordurmak isterse de, çevrenin tavsiyesi üzerine kölesi Yusuf'a yordurur. Yusuf, padişahın öleceğini, daha sonra yeni bir devletin doğacağını, yerine geçecek padişahın da dünyayı ışıklandıracağını söyler. Padişah kölenin yorumunu müneccimlere anlatır bu defa onlardan da aynı cevabı alır. Rüyanın yorumlanmasından dört gün sonra da kral ölür. Padişah seçimi için kuş uçurtulur. Kuş, Yusuf'un başına konar. Bu iş üç defa tekrarlanır. Fakat her defasında kuş Yusuf'un başına konar. Yusuf'un hükümdarlığı Züleyha'ya haber verildiğinde, o sevincinden ne yapacağını şaşırır. Bu sevincin karşılığında ise, Züleyha'nın gözleri kör olur, güzelliği kaybolur. Kendisine eziyet eder, sıkıntıdan dişleri dökülür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Züleyha ve halkı puta taptığı için Yusuf, onu Hak dinine davet eder. Fakat Züleyha bu daveti önce kabul etmez. Günün birinde şehirde dolaşan Yusuf'la Züleyha karşılaşırlar. Kısa bir sohbetten sonra Yusuf, Züleyha'dan ayrılır, çünkü Züleyha bir deri bir kemik kalmıştır. Bütün bu olanlardan sonra Züleyha Hak dinini kabul eder. Yusuf'un kendisini alması için Allah'a dua etmektedir. Bu sırada Hazreti Hızır, Züleyha'nın yanına gelir. Gözlerinin açılmasına yardımcı olan Hızır daha sonra Züleyha'ya "Yusuf'un aşkına" diyerek üç bade verir. Bunun üzerine Züleyha, 18 yaşında genç bir kız olur.

Bu sırada Hazreti Hızır, Yusuf'un yanına gider ve ona da "Züleyha'nın aşkına" diyerek bir bade verir. İki sevgili birbirlerinin uğruna yanmakta, tutuşmaktadırlar. Hazreti Hızır'ın emrine uyan Züleyha Yusuf'un sarayına gelir. Çok geçmeden de iki sevgilinin nikâhı kıyılır. Böylece iki âşık birbirlerine kavuşarak muradlarına ererler. Genç evliler, üç gün sonra rüyalarında Hazreti Hızır'ı görürler. Hızır onlara, kıtlık olacağını Allah'a dua ederlerse, kıtlığın Mısır yerine başka bir ülkeye geleceğini haber verir. Cenab-ı Allah bu genç evlilerin duasını kabul eder. Böylece kıtlık Mısır yerine Ken'an ilinde olur. Mısır zenginlik içinde iken, Ken'an ilinde halk açlıktan ölmektedir.

Bu arada Hazreti Yakub, diğer dört oğlunu buğday getirmek için Mısır'a yollar. Yusuf'un Mısır sultanı olduğundan kimsenin haberi yoktur. Yusuf üç kardeşine hizmette kusur etmediği gibi kendisini de onlara tanıtmaz. Üç kardeş Yusuf'un sarayında misafir edilirken günün birinde padişahın yanına gelirler. Padişah babalarını ve başka kardeşleri olup olmadığını sorar. Hazreti Yusuf'un kardeşleri de kendilerinden başka üç kardeşlerinin olduğunu, en küçükleri Yusuf'u kurdun yediğini anlatırlar. Bunun üzerine Hazreti Yusuf kardeşlerine büyük bir kervan hazırlar. Daha sonra üç kardeş yükleriyle beraber Hazreti Yakub'un sarayına gelirler. Yusuf'un gönderdiği nameyi de babalarına verirler. Nameyi açan baba, Yusuf'un kokusunu hisseder. Üç kardeş ikinci defa Yusuf'un memleketine giderler. Yusuf kardeşlerini, hürmet ve sevgi ile karşılar. Yusuf, Hazreti Yakub'a yazdığı mektupda üçüncü defa kendisinin gelmesini ister. Haberi okuyan Yakub, çok sevinir. Çok geçmeden de kervanı ile beraber Mısır'a hareket eder. Yusuf babasının geleceğini eşine bildirir ve başından geçenleri ona hikâye eder.

Hazreti Yakub Mısır'a gelince saray mensupları tarafından hürmetle karşılanır. Daha sonra da Yusuf'un huzuruna götürülür. Oğlu ile karşılaşan Yakub, "Yusuf" diye bağırır ve iki hasret birbirine kavuşur. İki hasret birbiriyle konuşurken Cenab-ı Allah Cebrail (A.S.)'i gönderir. Çünkü Yusuf, babasını ayağına çağırmıştır. Yusuf bu duruma üzülür günlerce göz yaşı döker.

40 gün babasını ağırlayan Yusuf, 41. gün karısı Züleyha'yı da alarak Ken'an iline hareket eder. Kenaan iline gelen Yusuf kardeşleriyle barışır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

MUĞDAT PEHLİVAN

Hazreti Peygamber zamanında iyi ok atan, güreş tutan Muğdat adında bir pehlivan vardır. Bu, anne ve babasını genç yaşta kaybetmiştir. Kimsesiz olduğu için günlerinin büyük çoğunluğunu amcasının evinde geçiren pehlivan günün birinde Miyase adındaki kıza âşık olur. Miyase, pehlivanın amcasının kızıdır. Çok geçmeden bu durumu Miyase'nin anne ve babası anlar.

Bu anda Miyase'nin taliplileri de artmıştır. Fakat o, gelen dünürlerin hiç birini kabul etmez. Günün birinde annesine, Muğdat'a âşık olduğunu bildirmekten de geri kalmaz.

Yaşlı bir kaç kişi, Muğdat için Miyase'ye dünür giderler. Baba, kızının karşılığında Muğdat'dan "300 madenî" altın ister. Muğdat, 300 altını kazanmak için amcasından mehil ister. O da, altı aylık bir zaman verir. Parayı kazanmak isteyen Muğdat dağ-taş dolanırken günün birinde Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer ve Hazreti Ali'nin kervanının yolunu keser. Muğdat, bunları niçin yaptığını, niçin dağı taşı dolaştığını, niçin altın toplamak istediğini bildirir. Bu durum karşısında Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Ali ve Hazreti Halid, oğlanın istediği altını verirler. Muğdat'ın sorması üzerine, dört kişi kendilerini tanıtırlar. Bu durum karşısında Muğdat neye uğradığını şaşırır. Dört kişi onu alarak Medine'ye geri gelirler. Medine cemaatı da durumdan haberdar olunca, oğlanın bütün masraflarını karşılamayı Emir Abbas üzerine alır. Emir Abbas, kısa zamanda 300 altını bulur ve fazlasıyle oğlana verir.

Muğdat, parayı nasıl elde ettiğini başından geçenleri amcası ve Miyase'ye anlatır. İki âşığın murada erdikleri günlerde Uhud savaşı başlar. Bu savaşa diğer İslâm askerleri gibi, Muğdat Pehlivan da katılır. Pehlivan, büyük bir varlık gösterir. Yirmidört saat düşman askerleri üzerine ok yağdıran Muğdat Pehlivan'ın ustalığını gören düşman komutanı, onu güreşe davet eder. Güreş sonunda kim kimi alt edebilirse o, diğerinin dinine girecektir. Muğdat karşısındakini yıkarak dinine davet eder. Fakat hasmının kabul etmemesi üzerine onu öldürür. Muğdat, bir kaç kişiyi öldürünce, düşmanlar toplu halde ona saldırırlar. Bu sırada gencin imdadına Hazreti Ali yetişir. Otuzyedi gün devam eden bu savaş, düşmanın bozulmasıyle sona erer. Kaçan düşman askerlerinin üzerine ok yağdıran Muğdat'ı Hazreti Ömer yanına çağırtır ve kaçanın üzerine ok atılmaması gerektiği tavsiyesinde bulunur.

Savaştan dönen bu kahramana, Hazreti Ömer büyük hediyeler verir. Yedi gün, yedi gece açlar, yer içer, Muğdat ile Miyase tekrar, bir Perşembe akşamı muratlarına ererler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

NEBÎ HAN

Hükümdarın tavsiyesine uyularak, bir han olan Nebî, onun ölümü üzerine hükümdar olur. Fakat o, meclisinden; kendisine hükümdar denilmemesini, eski ismiyle (Nebî Han) anılmasını ister.

Nebî Han, rüyasında bir derviş görür ve yedi yıl çile çekeceğini ona hatırlatır.Nebî Han, rüyanın tesiriyle dolaşırken, direğe sarılmış bir kadını kurtarır. Kendisini; "Seyfen Mülük Padişahı" olarak tanıtan Nebî Han'a, kadın başından geçenleri anlatır.

Nebî Han, kızın babasına kavuşturulma arzusuna uyar ve dışarıya çıkar. Orada, Hazreti Hızır ile karşılaşan bu ikili, bir göz açıp kapama anında, bilmedikleri bir yere gelirler. Orada bir çobanla karşılaşan Nebî Han, onun başından geçenleri de dinler. Bu çobanı da yanına alan Hazreti Hızır, yine bir göz açıp kapama anında, onları memleketlerine götürür.

"Seyfen Mülük Padişahı" ile helâlleşen kız ve çoban, babalarının sarayına giderken, Hazreti Hızır kaybolur.

Bu iki genci, ayrı ayrı muradına erdiren "Seyfen Mülük", yedi yıllık çilesi doldurur ve memleketine döner.

NEMRUD HAN

Ömer isimli bir hükümdarın, Celaleddin isminde, hayırsız bir oğlu vardır. Babası, hayırsız ve zalim oğlunun ismini, bu özelliklerinden dolayı "Nemrud" olarak değiştirir.

Oğlunun kötü davranışlarına içerleyen padişah, tahtını da ona bırakarak gurbete çıkar. Padişahın gitmesiyle birlikte, meclis de ikiye bölünür. Bunlar, kavga ve karışıklık içinde iken, bir ihtiyar gelir ve bu yolla düzelmenin mümkün olmayacağını anlar.

Yaptığı işin kötü olduğunu anlayan Nemrut Han, babasına haber gönderir. Fakati o bulunamaz. Bunun üzerine, tellallar çağırtarak, babasını bulana, dünyalığını vereceğini bildirir.

Yedi çocuklu, fakir bir adam, Nemrud Han'ın babasını bulma işini üzerine alır. Bu adam, gurbete çıkmak için son hazırlıklarını yaparken, Nemrud Han'ın da, zalimliği biraz azalır.

"Ben, babamı ayağıma getireceğime; ben babamın ayağına gideyim", der.

Nemrud Han, tahtını, bu fakir adama bırakarak, kendisi gurbete çıkar. Yolda, para taksimi yapan bir ihtiyar ile karşılaşır. Nemrud Han, kendi babası olduğunu anlar ve ondan af diler.

Babası ile gurbette bir memleket ziyaret eder.

Üyeliksiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

ÂŞIK VERGA

Peygamberimiz zamanında Verga adında bir genç, Zennure adındaki kıza âşık olur. Bunların âşık olmasına ise, Hazreti Hızır'ın verdiği bade sebep olmuştur. Hızır ve diğer pirler Verga'ya; dünyada çok çile çekeceğini, ancak Hazreti Muhammed'in yardımıyle kurtulacağını da bildirmekten geri kalmazlar. İki sevgili birbirlerinin aşkıyle yanıp tutuşurken Verga, Ölmez Köse adlı birisinin şöhretini işitir. Ölmez Köse'nin tılsımlı, üç ayaklı bir atı vardır. Tılsımlı atı ile gezen Köse, günün birisinde Zennure'yi görür. Bütün güzelleri toplayan Köse, Zennure'yi de alarak evine götürür. Kızı kurtarmak isteyenler arkadan koşarlarsa da, yetişemezler. Kızı evine getiren Köse, onu hizmetinde çalıştırmaya başlar.

Çok geçmeden Zennure'nin kaçırıldığı haberi Verga'ya verilir. Sevgilisini aramaya giden Verga, yolda bir çobanla karşılaşır ve bunlardan sevgilisinin olduğu yeri öğrenir. Sevgilisinin yanına giden Verga'yı yolda Ölmez Köse yakalar. Verga, Köseyi öldürmek isterse de, sihir yüzünden bu işi başaramaz ve ona esir olur. İki sevgili esir hayatı yaşarken günün birinde bir kervancı, Verga'yı bulur. Verga başından geçenleri kervancılara anlatır. Kervancıbaşı oğlanın durumunu öğrenince üç kızından birisini ona vermek ister. Fakat Verga bunu kabul etmez.

Zennure'nin yanına ikinci defa gitmek isteyen Verga, yine Köse'ye yakalanır. Köse, bu defa Verga'yı denizin içerisine bırakır. Verga burada uğraşırken yanına bir ihtiyar gelir. İhtiyar ona vasiyette bulunduktan sonra oradan ayrılır, Verga da sevgilisinin yanına doğru yola çıkar. Atın kişnemesiyle Köse, Verga'nın geldiğini anlayınca onun üzerine doğru yürür. Hazreti Hızır'ın üflemesiyle ateş söner. Daha sonra da Hazreti Hızır Verga'ya yiyecek verir ve ona çekecek çilesi olduğunu tekrar anlatır. Bu çileyi de atlatan Verga, yine sevgilisini aramaya gider. Köse, Verga'ya kılıcı vurur, fakat kılıç tersine döner. Daha sonra atının sırtında Medine yakınlarına getirir ve onu öldürür. Kendisi de evine gider.

Hazreti Hızır, Zennure'yi alarak Verga'nın cesedinin yanına getirir. Durumu gören Zennure neye uğradığını anlayamaz. Cenazenin kaldırılması işini Hazreti Muhammed'in yapması istenir. Bu sırada savaştan dönmekte olan Peygamberimiz, Zennure tarafından karşılanır. O, başından geçenleri anlattıktan sonra Hazreti Peygamber'in duasıyle Verga dirilir. Savaştan dönen herkes ona ömründen verir. Böylece 40 yıllık bir ömür ortaya çıkar. Fakat Hazreti Ali'nin mertliği ortaya çıkınca Cenab-ı Allah herkese kendi ömrünü geri verir.

Verga dirildikten sonra Hazreti Muhammed'in müsadesiyle Köse'den intikam almak için yola çıkar ve bir tepenin başında ak sakallı ihtiyarla karşılaşır. İhtiyar ona bir kutu verir. Kutunun içinde üç "kepenk" vardır. Köse'nin atı kişnediği vakit Verga "kepenk"leri sıkar, böylece köse ölür. Verga da, Köse'nin atına binerek Medine'ye gelir. Bir mübarek Perşembe akşamı iki âşık muradına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KIVILCIMOĞLU TOPAL İBRAHİM

Topal İbrahim, yakışıklı, kahraman birisidir. O, Erzurum'da yaşarken Girit adasını düşman işgal eder. Duruma üzülen İbrahim, Girit'i geri almak için yemin eder. Annesinden izin alarak Kırım'a gider. Oradan da ikiyüz kişi alan İbrahim Girit'e gelir. Girit adasında altı ay savaştıktan sonra, kış mevsiminin bastırması üzerine ikinci bir düşmanla karşılaşır. Bunun üzerine savaştan vazgeçer. Kırım'dan aldığı askerleri, memleketlerine bıraktıktan sonra, kendisi de Erzurum'a gelir.

Annesi Topal İbrahim'i karşılar ve Girit'i alıp almadığını sorar. O da, "Alamadım" cevabını verir. Anne, oğluna "Girit'i alamayışındaki suç bendedir, çünkü ben sana uykulu uykulu iki defa meme verdim" der. Ancak ikinci gidişinde Girit'i fethedebileceğini oğluna müjdeler. Topal İbrahim, ikinci defa Girit'e gider ve orada üç yıl savaştıktan sonra Girit'i geri alır. Durumdan haberdar edilen padişah sevinir ve Kıvılcımoğlu Topal İbrahim'i huzuruna davet eder. Yaralıları tedavi ettiren padişah, onlara kırk gün ziyafet verir.

Günün birinde İstanbul sokaklarını gezen Kıvılcım, bir Ermeni ile karşılaşır. Ermeni'nin evine giden Kıvılcım, onun misafiri olur. Ermeni, kızının yeniçeriler tarafından kaçırıldığını anlatınca, İbrahim bu duruma üzülür. Ermeni ile birlikte yeniçerilerin olduğu yere giden Kıvılcım, kızı kurtarır ve babasına teslim eder.

Padişahın yanına giden Kıvılcım, yeniçerileri ona şikâyet eder. Buradan ayrıldıktan sonra önce Kırım'a daha sonra ise, Erzurum'a gelen Kıvılcım, tekrar annesine kavuşur. Oğlunun zaferi kazandığını öğrenen anne ise sevinir.

ŞAHMARAN İLE LOKMAN HEKİM

Hiçbir tahsili olmayan Lokman, Eflatunî ve Çulle isimli üç kişi kısa zamanda bütün ilimleri kavrarlar ve ölüme çare aramaya başlarlar. Çareyi Lokman, otda; Eflatunî, Kur'an'da; Çulle ise uykuda bulur. Günün birinde, bir hükümdar hasta olur. Derdinin dermanı, Şahmaran'ın kaynatılmış suyudur.

Asıl adı Camaseb olan Lokman, günün birinde hasta hükümdarın yanına varır. Hükümdar derdini ve dermanını Lokman'a da anlatır. Bunun üzerine Lokman, yer altı dünyasına gider. Onu orada yer altındaki hayvanlar karşılar ve niçin öldürmediklerini anlatırlar. Çünkü Şahmaran'a kendisini öldürecek kişinin Lokman Hekim olduğu, daha evvelden bildirilmiştir.

Lokman, Şahmaran'ın yanına varır. Şahmaran kendisinin Lokman tarafından öldürüleceğini bildiği için ona şu tavsiyelerde bulunur: "'Baş suyumu istediğin adama içir, hükümdar olsun; bel suyumu sen iç, hekim ol; kuyruk suyumu seni gönderen hükümdar içsin, zehirlensin ölsün.' Lokman, belden aşa-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://manfey.org

ğısı yılan, yukarısı insan olan Şahmaran'ı öldürür. Bel suyunu içer, ondan sonra da hekimlik gücü iyice artar. Çok geçmeden kuyruk suyunu içen hükümdar da ölür.

Ölüme çareyi arayan Eflatunî ise, görgüsünü arturabilmek için Lokman'a çırak olmak ister. Dilsiz ve sağır numarası yapan Eflatunî zor da olsa, Lokman'ı kandırır. Yedi yıl Lokman'ın yanında çalışan Eflatunî bütün dertlerin dermanını öğrenir. Günün birinde Lokman'a bir hasta gelir. Lokman, bunun derdine çare bulamadığı için hasta kendisini bir dağ başında ölüme terk eder. Hastayı bir çoban bulur ve ona süt verir. Hasta, sütü içmek için bir kenara bırakınca bir yılan, sütün bir kısmını içer ve kalanın içerisine zehirini akıtır. Zehirli sütü içen hasta iyileşir. Lokman'ın yanına dönen hasta, yılan zehrinin akıtıldığı sütü içip iyileştiğini anlatır. Bu derdin de dermanını öğrenen Eflatunî günün birinde Lokman'ın yanından kaçar. Lokman'ın hastalarını tedavi etmeye başlayan Eflatuni'nin yanına günün birinde tesadüfen Lokman gelir. Bir hastayı tedavi edemeyen Eflatuni'ye Lokman yardımcı olur ve hasta sıhhatine kavuşur. Burada Eflatuni'ye niçin gizli işler yaptığını sorar. Eflatunî mahcup olur, bir şey diyemez.

Lokman, ölüme çare olan otu bulur, oğlu Yusuf'u parça parça eden Lokman, ölüm otunu onda denediğinde, Yusuf'un tekrar dirildiğini görür. Baba Lokman, kendi vücudu üzerinde deneme yapınrken Cebrail (A.S.), Yusuf'un koluna dokunur, ilaç dökülür. Yusuf da ilacın nelerden yapıldığını bilmediği için Lokman ölür.

Lokman'ın ölümü üzerine, ölüm otunu Eflatunî de bulur. Köprü üzerinde Cebrail (A.S.) ile karşılaşan Eflatunî'nin kitabı, ırmağa düşer. Böylece o da ölüme çare bulamaz.

Çulle hekim ise, ölüme çareyi uykuda bulur. Ölen bir kaç kişiyi dirilten Çulle Hekim de, bir müddet sonra ortadan kaybolur.

YUNUS EMRE

Yunus Emre, Erzurum'un Dutçu köyünde ikamet etmekte olan Taptap Baba'nın en küçük mürididir. Taptap Baba'nın yanında yedi yıl kalan Yunus Emre, kendisine bir şey öğretilmediğini bahane ederek şeyhinin rızasını almadan gurbete çıkar. Yolda tipiye yakalanan Yunus Emre üç dervişle beraber bir mağaraya sığınır. Burada dervişlerden birisi, Dutçu'daki Taptap Baba'nın müridi Yunus Emre'nin yüzü suyu hürmetine dilekte bulunur. Bunun üzerine dört kap yemek gelir. Ertesi gün ikinci derviş yine Allah'tan dilekte bulunur, karşılığında aldığı dört kap yemekle içeri girer. Fırtına yüzünden yollarına devam edemeyen dervişlerden üçüncüsü, yukarıdaki duayı tekrar edince yine dört kap yemek gelir. Sıra Yunus Emre'ye geldiği vakit, o ne dileyeceğini bilmediği için yemek iste-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://antikey.org

yemez. Ancak dervişlerin "Ya İlâhi, Dutçu'daki Taptap Baba'nın müridi Yunus Emre..." için dersen gelir demeleri üzerine şaşırıp kalır. Cenab-ı Allah'a o şekilde dua edince de istediği yemekler gelir.

Fırtınanın durmasından sonra dervişlere veda eden Yunus Emre, hocası Taptap Baba'nın yanına döner. Hocasının olduğu yere sabah vakti gelen Yunus Emre'yi yengesi karşılar. Ona nasıl davranacağını anlattıktan sonra kocasına Yunus Emre'nin geldiğini söyler. Bu defa Yunus hocasının ellerini ayaklarını öperek af diler. Taptap Baba, altmışbir müridine kimsenin görmediği yerde bir tavuk kesin dediği zaman, Yunus'un dışındaki herkes keser, fakat o kesmez. Niçin kesmediği sorulduğunda "Allah her şeyi görür" diye cevap verir. Taptap Baba, ikinci imtihan olarak müridlerinden birer ağaç kesip getirmelerini ister. Diğer müridlerin eğri budaklı ağaç getirmelerine karşılık Yunus, düz bir ağaç getirir ve bu imtihanı kazanır.

Üçüncü olarak Taptap Baba'nın elinde çıkan çıbanın tedavi edilmesi istenir. Yunus çıbanı emip tükürebileceğini söylerken diğerleri bu yolun dışında tekliflerde bulunur. Tabiî bu imtihanı da Yunus Emre kazanır. Yunus Emre, hocasının çıbanını emmesi karşılığında şiir söyleme kabiliyetine de sahip olur.

ÂŞIK ŞENLİK İLE SÜMMANÎ

[Erzurum'un Narman ilçesinin Samikale köyünde dünyaya gelen Sümmanî'nin bade içmesi, şiir söylemeye başlaması, evlenmesi, âşık Şenlik ile karşılaşması, onunla süt kardeşi olması, yeniden köyüne dönmesi, bacanağından borç para alıp hayvancılık yapması, daha sonra bu hayvanların hastalığa yakalanıp ölmesi üzerine, borcunu ödemek için gurbete çıkması, Batum'da yedi âşığın sorduğu muammayı çözerek ortaya konulan paraları kazanması, kayınbabasından kaçan Mustafa'yı, tekrar İspir'e getirerek Elmas ile evlendirmesi, gibi konuları ihtiva eder.]

BAYBURTLU HİCRANÎ BABA İLE KARŞILAŞMA

[Bundan 40-45 yıl kadar önce, Bayburtlu Hicranî Baba'nın, 33 yaşında olduğu sırada, Erzurum'da Görcükapı Camii'nin yanındaki Âşıklar Kahvesi'nde, Behçet Mahir ile yaptığı karşılaşma anlatılmaktadır. Ancak yukarıda verdiğimiz "33 yaş", asıl metnimizde, Behçet Mahir'in dalgınlığı sonucu olarak 73 şeklinde yer almaktadır.]

KAĞIZMANLI ÂŞIK HIFZI

Kağızmanlı Âşık Hıfzı, genç yaşta annesini ve babasını kaybetmiş olan bir gençtir. Amcasının yanında işçi olarak çalışan Hıfzı, bir müddet sonra, amcasının kızı Sonay'a âşık olur. İki gencin arasındaki aşk macerası, çok geçmeden, bütün çevreye duyulur. Netücede, iki sevgili, birbirinden ayrılmak zorunda kalır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

Sonay, evlerine hapsedilirken, Hıfzı da gurbete çıkar. Aylarca yol giden Hıfzı, günün birinde Sivas'a gelir ve orada, bir kahvede çalıp söylemeye başlar. Herkes, onun şiirlerini ve maceralarını zevkle dinler.

[Hikâyenin sonu eksiktir.]

BEHÇET MAHİR'İN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

[Behçet Mahir'in bade içmesini anlatan ilk şiirinden son şiirine kadar, toplam 30 kadar manzume ve bunların hikâyeleri anlatılmaktadır.]

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

METİNLER

EŞREF BEY

Çevir gaz yanmasın,
Sözler hilâf olmasın
Merd yakası nâmerd eline,
Giriftâr olmasın inşaallah.

Zeman zeman içinde, zeman kalbur içinde, deve tellal idi, horoz berber idi, anam eşikde, babam beşikde idi, ben deliganniyidim. Az getdim, üz getdim, alti ay, bir güz getdim, bir çuvaldız boyu getdim. Gurbağıya vurdum golanı, yedi yerden çekdim golanı, dogri ile dogri oldum, yalançiya verdim yalani.

[Begefendi, dogri ile dogri ol. Dogriye yalan sökmez. Dogri ile dogri ol. Yalançiya da, nançe dogri olsan, yine der ki; 'yalandir'. Çünkü, herkesi kendi kimin bilir. Dogri adam kendüni bilür, karşıyı da dogri bilür. İşde, bu hikâyelerin peşvirosu, bunun içindir ki, diyor ki; 'dogri ile dogri oldum, yalançiya verdim yalani'.

İkinci başlayacak hekâyem, Eşref Bey hekâyesinden başlayacağam.]

Gökgubbe altinda, dünyanın hökm-i devrinde, Taht-ı İsfan'ı Şeyhogli Şah Abbas eyler. Şeyhogli Şah Abbas devrinde, yedi tene bâdeli âşık gelip geçmiştir. Şeyhogli Şah Abbas, bu yedi bâdeli âşıgi görmüşdir. Şeyhogli Şah Abbas, çok edaletli, merhametli yani Nûşirevan kimi, amma merhametli. Nûşirevan delâlette idi. Amma, Şeyhogli Şah Abbas, hem İslâm, hem de hakikî bir hökümdar idi. Şeyhogli Şah Abbas'ın gırk âşiğı, sazi, sözi, künde bir saat, garşisında, gelmiş geçmişden fasıl yapardılar. Şeyhogli Şah Abbas'ın dörtbin meclisi, başucunda otururdi. Büyük bir meclis idi. Dörtbin gişi ile, Şeyhogli Şah Abbas, yeddi iklime hökmederdi. Şiraz topragi başdan başa, Şeyhogli Şah Abbas'ın emrine amâde idi. Şeyhogli Şah Abbas, Gence Şeherine han gönderirdi. Gence şeherine geden hanların kimisi altı ay, kimisi üç ay nâyet çok kalan bir yıl galir, gerisin ezlederdi. Gence halgi:

"İsdemirik şahım, bele bir han bize yaramaz," der, ilave eder, iftira eder, hanı ezlederdiler. İsfehan'da ne isdeseler hakli idi. Çünküm, han demek, bir vilayetin valisi demek. [Gün bugün, devletimizin, altmışyedi ülkemizin içinde, her vilâyetin bir valisi vardır. Bunin için, bunlar nerden tayin olir? Angara'dan. Çünküm, başımiz Angara'ya bağlıdir. Her vakit seslenirem:

"Ey Türk oğli, dünyada iki şeyle ugraşma! Nedir...? Bir Allah'ın işine, bir de devletin işine garişma. Gendi çoluk çocuginin etmegini gazanmağa bak. Gendi meslegin öğrenmeye bak, gendi çulun sudan çıkarmaya bak, etliye, sütliye garişma. Her devrin bir hökmi, her hökmün bir devri vardır"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Evet, nazar edelim ki, bizden evel neçe hökümdarlar, neçe sultanlar, neçe paşalar geldi geçdi, hani ya? Demek ki, bu dünya bir lerdivan . Kimi yener, kimi çıhar. Evet, her şey gelip geçmekte.]

Şeyhogli Şah Abbas, ne gadder Gence şeherine han yollirsa, giden han irahat durmiyordi. Meger, Gence'nin içinde, Gence'nin eyle hanlari, eyle gurtlari, eyle canavarlari var ki, bir han getmeyle, bir vilâyet düzelirdi.

Birgün, Şeyhogli Şah Abbas, meclisini topyekün başina cem idüp, meclisine danışdi:

"Ey meclis, her yani ıslah etdim. Bu Gence şeherinde hırhızlık çok oliyor, inayet çok oliyor ve halg birbirine düşmüş, birbiri ile devâ görür. Açlık çok oliyor, herkes, aradıgını bulamıyor, buna bir tedbir..." deyip, meclisini baş etdi, meclise danışdi. Meclisdeki akıldâneleri:

"Ne isdiyorsun şahım?" dediler.

Şah:

"Ben, Gence'ye han isdirem. Gence'nin içine, ne gadder han yolladımsa Gence düzelmedi. Getdikce külhanlık, pehallıg ve cinayet, adam öldürüp vurmak, bahali satıp saklamag Gence'de çoğaldi. Bu Gence'yi islah edemedim, buna bir çare...!" deyince, agılli bir adam ayağa galhdi. Şeyhogli Şah Abbas'ın çare isdemesine garşilık:

"Şahım, Gence'ye, haftada bir han yollasan, Gence düzelemez."

"Neden?"

"Gence'yi düzeldecek bir adam vardir, benim bildigim odur. Eger, oni Gence'ye han edersense Gence düzelir, Gence'de gurt guzi ile barabar yaşar. Yok yoksa, nença han yollarsan yolla, Gence bildigini çalıyor." deyince, meclis birbirinin üzüne bahdi. Emir verdi Şeyhogli Şah Abbas:

"Pekey, o adam kimdir?"

Ayakda ifade veren bu şahıs:

"Benim dedigim adam, Deli Mırad isminde bir yeniçeri bezirgânidir. Eger düzeldirse, Gence'yi bu adam düzeldir."

Meger, bu adam, Deli Mırad'ınan ruh kimin gonişiyor bir. Deli Mırad'ın ne oldugini biliyor iki; Deli Mırad'a dünyanın malını dökseler, gözini açip ögüne bakmaz bu adam üç.

Şeyhogli Şah Abbas:

"Pekey" dedi, hemen emir verdi.

Deli Mırad haggında bir yazı yazıldi; "Derhal, Deli Mırad, Tahtı İsfahan Şeyhogli Şeyh Abbas'ın gatına gelsin." diye.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

O zeman, Deli Mırad'a neğme getdi. Deli Mırad, dogri tebdilini alıp, verilen emir üzerine Şeyhogli Şah Abbas'ın taht-ı serayına, guşluk devri idi yetişdi:

"Selâmünaleyküm," deyip meclise, el gögüsde, Şeyhogli Şah Abbas'a yakın el bagladi, durdi:

"Emrine amadeyim şahım," dedi.

"Deli Mırad, sen misen?"

"Evet, benem, buyur," dedi Deli Mırad.

"Ben, seni, Gence'ye Han edecem,"

"Ne deyirsen?"

"Gence'ye seni han yapdim, bena cevap ver," deyince, Deli Mırad diz çökdi, Şeyhogli Şah Abbas'ın sözüne garşılık, başını goydi yere:

"Ey Şahım, sen bu yeddi iklimin şahısan, ben bir gedeyim. Hökm etsen, beni cellat edersen. İşde baş, işde gılıç, kes başımı. Ben, Gence'ye han olamam!".

"Deli Mırad!"

"Buyur,"

"Niçün Gence'ye han olmadın, sebebi nedir?"

"Ne sen sor, ne ben diyem, Şahım,"

"Soriyorum, diyeceksen. Gence'ye, seni han yollirem, Gence'yi düzeldecek-

"Beni sana kim bildirdi şahım?" diyip, Deli Mırad sordi. Şah:

"Şu, garşinda duran şahıs!"

Deli Mırad, o şehsin, semimi ehbabi oldugini gördi. Şeyhogli Şah Abbas'a döndi:

"Şahım, beni Gence'ye han yollama. Ben, Gence'yi düzeltirem amma, amması var, sen gabül etmezsen."

"Nedir?"

"Gence'nin içinde gırk dene hanı var. Her hanın da emrinde, üçyüz dene nökeri var. Gence'nin, hem ganini emirler, hem de Gence'de cinayet edirler. Gence'nin gırk dene hanı içine, her hanın da emrinde üçyüz dene nökeri içine, benim kimin bir han getmeyle Gence ne olir, düzelir mi?"

Şeyhogli Şah Abbas dedi:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Deli Mırad!"

"Buyur,"

"Gence'ye seni han yollirem, Gence'ye han gedeceksen," deyince Deli Mırad:

"Başüsdüne şahım. Benim de sene bir selâhiyetim var. Gebul edersense ben Gence'ye han giderem, Gence'yi düzeldirem."

"Nasıl?"

"Bir ferman verirsen, selahiyeti benim elime verirsen. Öldürdüğüm öldürdük, affetdigim affetdik, kimse sene başvurmayacak, bu bir. Ben, gendi elimle, maiyetimi burdan alacağım, seçip, gendi adamlarımi alacağım, bu iki. Her ne gadder şikayet olursa, bana altı ay izin vereceksin. Bu altı ay içinde, Gence'yi düzeltdim, düzeltdim; düzeltmedim ise, çoluk çocuğum ile beni idama çagır," deyince, Şeyhogli Şah Abbas, meclisin üzüne bakdi.

Çünküm, Deli Mırad'ın verdigi ifadede, Gence'nin gırk dene hanı var. Her hanın da, üçyüz dene nökeri var; "Ben Gence'ye getmeyle, Gence düzelir mi?" diyip ifade vermişdi. Demek ki, bunin içün Gence azgın. Evet, Şeyhogli Şah Abbas emir verdi:

"Ferman yazıla."

Fermanlar, yazılmaya emir verildi. [Tebdil alınsın, ferman yazılsın, hekâyemin başı daha bu.

Çevir gaz yanmasın,
Sözler hilâf olmasın,
Merd yakasi, nâmerd eline,
Giriftâr olmasın inşaallah.

Guşlar, dal üsdüne yuva gurdilar,
Geleni gedeni heman gördiler,
Bütün bu dünyada olan ordular,
İğne deliginden geçdi, gördün mü?

Sözüm latîfedir, degildir henek,
Doldurdum cebime on tene inek,
Ağrı Dağı'na çıkdı bir topal inek,
Bütün denizleri içdi, gördün mü?

Tilki ersek geldi, hemen otladı,
Alaca garga, düşdi patladı,
Deve ganatlandı, bir yumurtladı,
Davuşan denize uçdu, gördün mü?

Gönül ne annadı, bele bir dardan,
Dayım efkârlandı, çekdi ki zordan,
Usda yapdı, yüzbin katman demirden,
Gördüğün gibi, kitabca değildir hiç.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Efendim, söyledigim bu kelâmlar, hem meddî, hem menevî dünyayı hamlede geçirmege, bu mülkün sahibi kâdirdir. Evet, işde, bunin içün, bu kelâmlar menevi bir sözdür ki, hem de meddî her şeye Allah gâdirdir. Bir anda var eder, bir anda yok eder. Her şeyi yapan da Hakdır, yıkan da Hak'dır, Âdil-i Mutlag'dır. Hepimiz, onun emr-i ilâhîsine âmâdeyiz. Dilerse yargılar, dilerse ceza verir. Hepsi onun, yurd da onun, mülk de onun, onsekizbin âlemi yokdan var eden Âdil-i Mutlag, hepsi onun.

Efendi, diggat et, gelmiş geçmiş hekâyelerde neler olmuş, işde, ibret al, öğüt al, görgü al. Bak ki, bizden evel dünyaya gelenler, neyle neyi bulmuş, çalışmış. Sade çalışmayla degil begefendi, akıl, ferağet, cesaret, hepsi çalışmanın içindedir. Beyhûde zorlan. Zorlandıgın, çekdigin zor yanina galir. Ya zorlanmamanın da yolini bul. Çetin çetin zorlanma, golay yol bul, herkeş sene hak versin.]

Şimdi, Deli Mırad, Şeyhogli Şah Abbas'ın ögünde, verdigi ifadeye garşılık tebdilini aldi. Bu tarafdan, Şeyhogli Şah Abbas emir verdi:

"Gence'ye geden hanın, selahiyet elinde olacakdir."

Deli Mırad haggında ferman yazıldi, böyük bir ferman yazıldi. Bütün oniki vezir, haddini atdi, Şeyhogli Şah Abbas da haddini atdi. Deli Mırad, ertesi gün, guşluh devri idi, Şeyhogli Şah Abbas'ın gatina çakdi:

"Geldin mi Deli Mırad?"

"Evet şahım, geldim."

"Al fermanı oglim, sen de imzala. Emir senindir, ferman benim degil, senindir. Gence'yi artık nasıl denetleyecegini dünkü gonuşmandan annadim. Bu fermanda, altı ay müddet yazılıdır. Verdigin ifadeye garşılık, haydi düzelt bakalım, Gence'yi nasıl düzeldeceksin?" dedi.

"Başüsdüne şahım,"

Meger, Deli Mırad, Gence'nin ne oldugini, senede yeddi, seggiz defe Gence'ye sefer gılarak öğrenmişdi. Gence'nin bütün halgi, pahallıkdan, darlıkdan, cinayetden aciz galmış, el aman ediyorlar. Buni, Deli Mırad çokdan hissetmiş, sezmiş idi. Ama:

"Bene ne, devleti var, milleti var, bene ne,", diye Deli Mırad düşünir, içinden gan aglardi:

"Yazık olsun bu halga, zalimler, mazlumlari eziyordi," diyip sızlanırdi.

O zeman, heber getdi ki;

"Gence'ye han gelir," [yani, bir vilayete vali gelir demek.]

Gence'deki hanlar:

"Gence'nin içindeki godamanlar gelsin, atasının goruna, bizim telimize uydu ise uydu; uymadı ise, bir şey ilave ederih, bir guyruh takarıh, gıçına ip bağlarıh geldiğin kimin döner, geder." dediler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunnar, bu fikirde idi, zannederdiler ki: "Bundan evel gelip geden hannar kimin, o da bizim telimize uyar; dedigimize razi oldi, oldi, olmadı azlederih, geder. Devletin, şahın, hanı yok ki yollasın bir han!"

Bunnar, bu fikirde idi. Deli Mırad, buni biliyordi. Bildigi için, en evel, Şeyhogli Şah Abbas'a içerisini dökmüş idi. Bu terefden, Deli Mırad ne yapmışdi? Evet, en evel gendi caninin gorkusi:

"Çoluk çocuğum ile beni, sülelem ile, Gence'nin içinde darağacından as," diye cevap vermişdi.

Deli Mırad, oniki gişiyi, mâiyetine almış idi, yani gendi meclisini gurmuş idi. [Evet, şimdiki, bu devranı annadalım. Bir valinin, mavini de var, kâtibi de var, odacısı da var, her şeyi var.] Bunin içün, Deli Mırad, Gence'ye han getmeden, oniki mâiyet olmuşdi, oniki gişiden imza almışdi. Onnara:

"Benim verdigim emirden dışarı çıkdız, sizi öldürürem, cellat ederem, bunu eyi bilin. Otur, otur; galh, galh. Bah, ben bu fikri verdim Şeyhogli Şah Abbas'a; sade ben, Gence'yi düzeltmeyecegim, siz de benim ile berabar olacaksız. Bir gişi yeriyle, ataş olsa, bir şey yapamaz. Çünki, sırrımı, elogli gapiyı bile dinner, duyar. Gapiyı dinneyecek, bizim agzımızdan çıkan gonuşduğumuzu duymayacak, sır bizimle barabar olacak. Bu halgi, bu zulümden gurtarak. Hem, Cenâb-ı Hak tarafından gazanırık. Hagg, dogrinin mühürüdür, dogri guluna Hagg yardım eder. Maddî, menevî Hagg bizimle beraberdir, eger biz dogri çalışırsaksa, Hagg yardım eder." demişdi.

Oniki gişi, Deli Mırad'a maiyet olmuş idi. Yani, Deli Mırad, mavinini, kâtibini, gapacısini, odacısını, hepsini almışdi. Oniki gişiden biri de cellad olmuş idi. Deli Mırad, cellada:

"İçeri girenin başı gedecek, dışarıdakinin haberi olmayacak,"

"Başüsdüne ağam,"

"Dedigimiz kelle gedecek,"

"Başüsdüne,"

Cellatlar da, bu emri almışdi. Deli Mırad mâyeti ile barabar, Gence'ye dönmüşdi, Taht-ı İsfahan'dan çoluk çocukları ile geliyordi. Gence'nin godamanları, yani Gence'nin içindeki, o gırk dene olan hannar, Deli Mırad'a ve meclisine garşı getdi. O vakdin devrinde, bayrak galdırıp garşıladılar, yeni gelen bir valiyi garşıladılar. Eee... kim garşılar? İrelde olan üst, genç âmirler garşılar. [Mâlum, her vakit eyle. Onnar ile kim meşveret eyler? Diyelim Erzurum'un fakîrini mi çagırir? Hayır.] İreli gelen godamannar ile meşveret etdiler. Deli Mırad biliyor ki; Gence'nin ganini gırk tene godaman emiyor. Bunnari garşıladılar. Gelen hanı, makamına oturddilar. Herkeş yerleşdi, oturur oturmaz; "Hoş geldin," diye teklifde bulundular. Deli Mırad, geldigi mâiyetini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Hoş bulduk," dedi.

Nâyet, megamına; oturdugi yere geldi, orada gördigi bir godamana:

"Sen kimsen?" deyip sordi.

"Efendim, ben han mâviniyim,"

"Buyurun, siz dışarı, bizim mavin var. Bizim mavin, bizim ile barabar, aha bah."

Çünküm, Deli Mırad, gendisi ile oniki gişi getirmiş idi, evel bunnar ile gonuşmiş:

"Ben neylersem, sen eyle et." demişidi.

Deli Mırad, oni atdi dişarı, çıkdi geldi öbürine:

"Sen kimsen?"

"Ben, han kâtibiyem."

"Buyurun efendim, siz de dişari, bizim kâtip var."

Deli Mırad, odaciya vardi:

"Bizim odaci var, buyurun siz dışari," dedi.

"Ben ne iş görüm?"

"Bene ne, ne iş görürsen gör, buyurun, buyurun."

Bir hanın mâyeti ne ise, mâyetini sökdi dişari. Deli Mırad Han, bütün mâyetini, mavenlerini, meclisini tökdi. Gendi getirdiği mâyetini oturtdurdi. O zeman oturdi meşvereye. Çünküm, sın gendinin, yâd adam yok içinde. Oniki gişiyle meşveret gıldi. Yani, gapıcinun bile mâlimati vardi. Bunnara dedi ki:

"Evet, şindi ne edeceğiz bu Gence'yi? Gurdunan guzu bir yaşayacah dereceye alacayıh?

"Nasıl alak?"

"Aaa..., şindi nasıl alacagımızı, içimizde meşveret gılacağız. Bir iş, zorunan ireli getmez, yolunan geder ireli. Alacak yoluni bulacağız."

Bir lisde yazıldi, Deli Mırad eliyle yazdi. [En evel gendi içini temizlemedikden sona, dişarıyı temiz edemezsin. Hagigat de eyle] Deli Mırad mâyetine cevap gonuşiyor, yaninde getirdiği meclisine. [Bir adam, gendi içerisini düzeltmedikden sonra dişariyi düzeltmeye yol bulamaz. Çünkü, en evel gendin topla, gendin düzelt. Ondan sona dön bene.]

Deli Mırad, yanındakilere dedi:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ey mâyet, ben bilirem Gence'nin ganını emenneri. Bir gişi seviniyor, bin gişi agliyor. Bin gişi anbarını dolduriyor, onbin gişi yaniyor. Bu, bir adamın sevinmesine, gannının doymasına, bin gişinin yanip yakılmasine gocunur mi? Bu dağ, bu çepeyi dutar mi?"

"Dutmaz,"

"Bir adam gülsün, bin adam aglasin, lâyıg-i mürüvvet midir? Ya o gülenin haggından gelelim, o ağlasin, bin gişi gultarsın, sevünsün."

Bir liste yazildi. Bu lisde, gendi mâyetinin içinde yazildi. Yazılan lisde şu idi:

"Yarın saat dogguzda, bögünde teklif ederik. Gence'ye gelen hanın, böyük bir meşvereti, toplantısı olacak. "Buyurun efendim," diye bu gırh gişinin ismi lisdeye yazıldi. Dediler ki:

"Bu gırh gişiyi davetiye ile çağıracağız, hepisi, serayın ögüne gelip yığılacak."

Ancak, Deli Mırad, iki gişiye emir verdi, birer lisde yazıldi. Yani o gırh gişinin ismi lisdeye yazıldıgi içün, listeler çogaldi. O yazilan listelerde, iki lisde isimler yazıldi. Birisine emir verdi:

"Bu lisdeyi alacaksın, diş gapinin ögünde duracaksın, başda isim yazili, "filanogli filan bey" deyip ohuyacaksin. O, "Benim efendim" diyecek; "buyurun begefendi, buyurun" deyip hörmetle, oni içeri teklif edeceksin."

Deli Mırad, ikinci lisdeyi, ikince kâtibe verdi:

"Sen, lerdüvan başında duracaksın. İkinci defa içeri giren adamı, sen ikinci kâtip olarak; Filan ogli filan beg, buyurun efendim buyurun, şu odaya, diye odaya götüreceksin. Bu odayı göstereceksin."

Deli Mırad, celladların ikisine:

"Biriz sağda, biriz solda, gılıçları çekip duracaksız, giren adam, ayagını içeri atdıgi zeman -çünkü, baş gövdeden evel girer- eyle başı alacaksız ki, dışardakinin heberi olmasın. Cesedi bodruma, kellesi bodruma."

Deli Mırad, iki gişiyi de temizlikci goymuş:

"Siz, silip süpüreceksiz, yani ölen bodurumda çırpınsın. Ne zemane gadder canı çıkarsa çıksın. Ondan sona ikinci ismi okuyacaksız."

Çünkü, diş gapida duranın elinde lisde. Lerdüvan solunda duranın elinde lisde. Odanın iç terefinde de celladlar bekliyor:

"Filan ogli filan beg," diyip, onin işi bitdikden sona ikinci ohunacak. Beyle gırh dene godamanın, yani Gence'nin ganını emenlerin bir saat içerisinde başları gidecek, bodurima dökülecek. Bunlar temizlendikden sona, bunların ölü-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

leri dişarı tökülecek. Bunnarın ölülerini Gence'nin çarşılarının içine taksim edeceksiz, bırakıp döneceksiz."

O zeman, Deli Mırad'ın verdigi emir üzerine, o gırh dene Gence'nin godamanlarinin cesedleri, çarşilara töküldi. Üçer - beşer, her çarşiya teslim etdiler. Bütün Gence'nin halgi, gadını, erkeği, yediden yetmişe gadder, bütün esnefi, halgi, bu cesedleri görüp:

"Olan, bu filan beg!"

Evet, çünküm ölüsü belli, başi yaninda. Bir digeri bakip:

"Olan, bu filan beg!" deyip, gırkının de cendeyini Gence halgi, yerde gördi. Çünkü, ölenin üzerine kimse yakın varamaz. Neden? Ölmüş...! Uzakdan, halg yediden yetmişe bakiyor, seyredirdiler. Gırh dene, Gence'nin godamanlarinin cendeyhleri yerde. Lâkin, yerde yatani, ayahda duran gördügü kimin, usul usul kenara geçdi:

"Olan, bunnari kim etmiş?"

Toplanan halg:

"Gence'ye yeni gelen han, bunnari öldürmüş."

Lâkin, bunin peşine Deli Mırad ne yapdi? Mâyetiyle, üçüncü lisdeyi yazmış idi. Gendi getirdiği, iki tellalın eline verip:

"Biriz bir başa, elan edin, halga duyurun, seslendirin, deyin ki: "Gelen hanın selâyet elindedir, ferman elindedir. Vurdugu vurduk, gırdıgı gırdıkdır. Heç kimse, Taht-ı İsfehan'a müracaat etmeyecek. Herkeş yerinde duracak."

Dördüncü elanı, tellallar caddelere yapışdırdı, her köşeye yazilar açildi. Gelen hanın verdiği emir üzerine, on paraya satılan iğne beş kuruşa çıkdi. Çünküm, on paralık iğne, beş guruşa çıkmışdi. Herif bulamiyor, on guruşa da aliyor. Bu elanda:

"Heç bir şey fazlasına saulmayacak. Fazlasına satan ve alan, satan da, alan da, dutulursa, sorgusuz, suvalsız cellad, bu da iki. Üçüncüsü, her kimin darandar etmiş ordigani, dükanı, evi, ambari, nerede yıgılı, iğnaden iplige gadder ne varısa hepsini, gelen hanın emri üzerine satacak. Eger, fazlaya satdi, satan da, alan da cellad." Tellallar, elânet ediyordi. Elan lisdeleri her köşeye, her çarşıya asıldi:

"Gelen hanin selâyet elinde, gurdunan guzi bir otlayacak. Her kim, kime; "O yandan get" diyen olsa cellad olacak. Kimse kimseye hayın bakmayacak, kimsenin kimseye eli gakmayacak. Heç kimse, "aradıgımi bulamadim", demeyecek. Herkeş, arzu ile aradıgını bol bol alacak."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Meger, Gence'nin içinde sahlananlar, garabursa olannar, Gence kimin bir vilâyet daha gelse doyurumiş. Amma, yok idi, bulunmiyordi. Bir, cinayet, hırkızlık fazla oliyordi, ikincisi, gücü yeten, yetmeyeni eziyordi.

Nasıl ki, halk; yerde yatannari gördi, peşine Deli Mırad'ın elannı duydi ise; bütün esnaflar sakladıgi, darambar etdigi malı, mecbur galdi bu fiyata vermeye. Çünküm, elanda diyor ki; "satan da, alan da dutulirsa; alan da cellat, satan da cellat. Bu fiyete vermeyenleri heber ver!"

[Çünküm, bunun menasi şudur: Bir aslan, bir gurt, bir tilki, üçi birbiriyle gardeş olmiş. Bir gün, gurdunan dilki, aslana diyor ki:

"Aslan gardaş, biz acıkdıg. İçimizde aslan sensen, böyük sensen, sen bizi idare et."

"Gelin ulan peşime," diyor.

Aslan önde, gurd ile dilki peşinde gedirler bir öküz sürüsüne. Bir öküz yırtıp, devirip, parçalir getiriller, goyur magaraya:

"Gelin olan," diyir.

Aslan gedir, bir de goyun getirir, oni da goyir. Gidir, bir de, bir gaz getiriller, oni da bırahir. Aslan gurda diyir ki:

"Taksim et buni, yiyak."

Şimdi, gurdun taksimi eyi, eyi ama aslan razi olmayacak. Gurt diyir ki:

"Aslan gardaş, öküz sene, davar bene, gaz da dilkiye!"

"Ne dedin ulan?"

Nasıl, aslan, gurda bir pençe vurirsa, gurt fırlanir, fırlanir, düşir ölür. Dönir, dilkiye diyir ki:

"Sen teksim et,"

Ecee.... dilki, bahir ki, gurdun taksimi eyiydi, amma aslan razi olmadi. Diyir ki:

"Aslan gardaş, sabağınan öküz sene, öyle olir, davar da sene, ahşam olir, gaz da sene."

Aslan, dilkiye diyir ki:

"Ya sene, bişey galmadi?"

Dilki diyir ki:

"Canin sağolsin, senden gemik, gümük artarsa, bene yeter. Artmasa nedim, canin sağolsin."

"Olan, aferin dilki," diyir aslan, sona da sori:

"Sen bu teksimi nerden örgendin?"

Dilki, gurdi gösderi:

"Ahan bu yatan gardaşdan!"

Begefendi, yatani görecek ki, halg dura; ayakda durani da heddini taniya. Bunin için, evet, bizim işimiz ayni aslanın, dilkinin, gurdin oyununa dönmiş.]

O zeman, elânetlerin üsdüne, Deli Mırad'ın verdigi emir üsdüne, heç kimse, malını sahliyamadi. Çünküm; "Alani da, satani da -diyor- İgneden iplige gadder." İgneden iplige dedin mi, âlem-i eşya, hepisi içinde. [Melum, "ârife târif ne lâzim" demişler.] İgneden iplige gadder, Gence'de birden bire eyle bir ucuzluk çökdi ki, cinayet gahdi, başladi halg, birbirine sarılib, birbiriyle görüşmege. Gurt, guzi ilan barabar otlamaga durdi. Çünküm, gelen hanin selâyet elinde, fermanlari köşelere yapışdırmiş. Halg, ohiyor, göriyor. İşde, Gence'nin ganini emenner, en evvel çarşilara ölileri töküldi. Elinde olan adamlar da, şindi dogridan dogriya sindi. Darambar edenner, bir şey sahlayamadi, töhdi, disari satdi. Verilen emir üze-

Ücretsiz + Bir Kitap Arşivi https://manev.org

rine Gence'de eyle bir ucuzluk, eyle bir rahatlık oldi ki, Gence'nin halgi, gahdi, İsfahan'a yazi yazdi:

"Ey şahım, Gence şindi Gence oldi. Gence, Cennete döndi. Gence'de vurgunnik, Gence'de soygunlik, Gence'de gıtlık gahdi. Gence, bir bol vilâyet oldi."

Bu yaziyi şaha bildirdiler. Şahın üzi güldi, halgi sevündi. Çünküm, açlıhdan, yavannikdan, çogunin üzi sapsari olmuşdi. [Olir efendi, atalar sözi bizlere galmişdır; "İt de yaza çıhar amma, yedigi soyugu sor ona." Evet, bu böyük bir sözdür. Yohsullar da titirir, odun yoh, kömür yoh, bahali, güci yeten aliyor, yetmeyen seyrediyor. Parayla da eline geçmir, her şey ona göre. Ayak uzin, yorgan gisa. Ne yapsin bu adam? "Yorganan göre ayak uzat" demişler, amma, ne gadder yorganan göre ayah uzatsan, yine yorgan gisa, ayah uzin. Çünküm, gelir gideri gorimiyor. Gazancin yüz lira, masrafın üçyüz lira. Digel, o yüz lira gazancinan, üçyüz liranin ögini al bakalim, nasıl alacaksin? Ahan, ganaat et, nasil edeceksin? İşde, nasıl olacah; gazi dutarsin, gılih gaçar, gılıhi dutarsan gaz gaçar. Amma, bele adamlarin rengi sapsari olir. Neden? Üç etmegin yerine bir ila idare eder, garini doymaz, büzilir galir. Gece soyik, iflah olmaz, sabag olir amma, gel o soyugu, o gece çekenden sorak.

Begefendi, boynuzli goçin haggi, boynuzsuz goçdan sorulacak. Bu, ergeç sorilacak. Bunin içün, hep birbirimize, candan hulus ile hep birbirimizin derdini bilirsekse, Allah da bizim derdimizi bildirir, verir. Derd bile çogalmiş, derman da bulamiyoruz. Hekimlerimiz bile, hasdalar çogaldıgindan başgelemiyor. Neden? Derdimiz de azdi, çogaldi. Neden? Bizim pelimiz azdikca, derdimiz de fazla oliyor. Bunin içün çare lâzim, her şeye golay çare lâzim. İşde, bak geçmişde, hekâyelerin içinde neler var.]

Oniki gişi, gosgaco bir vilâyete "dur" dedirdi; düzeltdi, gan dökülmeden düzeltdi. Haa, kimin gani töküldi. Gırh dene, Gence'nin godamaninin gani töküldi. Geriye galannar sevündi. Neden, bir gişi sevünüp, bin gişi ağlamak olir mi? Olmaz. Niye, o bin gişi aglayana gadder, o bir gişi aglasin, bin gişi gülsün. Eger, bunin hesabını yaparsıksa, işimiz eyi olir. Bunin içün, alti ay sürmedi, Gence'de, gurt guzi ile bir arada yaşiyordi. Deli Mırad heber vermeden, halg Taht-i İsfahan'a zatan bildirmişdi:

"Şahım, beyle bir han gelmemişdi, ebây-ı ecdâdına rahmet. Gence'de ucuzlik, Gence'de rahatlik, Gence Cennete döndi," diyip, her şeyi yazdilar. O zeman, halgın heberine garşılık, Şeyhogli Şah Abbas, dörtbin meclisini cem edip:

"Gelin meclis buraya, Gence böyük bir vilâyetdir. Gence'yi şahlık edelim, amma Gence'ye şah olarak kimi gönderelim?"

Dediler ki:

"İşde, Gence'nin şahı içinde. Deli Mırad'ı Gence'ye şah edelim."

"Çok güzel, pekey."

Bir ferman yazıldi, Gence, şahlık bir vilâyet oldi. Gence şahı da Deli Mırad, meclis de, gendi meclisi. Deli Mırad, yaninda oniki gişi getirmiş idi, mâyetinde de iki cellad. Meclisi de şah meclisi oldi. Taht-ı İsfahan'dan, Gence'nin şah oldugi vilâyet. Gence haninin, Gence şahi olmasıyla ilgili yazıyi elçi getirdi. Heman içeri girer girmez, elçi:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Müjdeler olsun şahım, Gence'ye Şah oldun. Taht-ı İsfehan, Gence'yi şahlık bir ölke etdi, seni de Gence'ye şah etdi, sen şah oldin; meclisin de şah meclisi."

Deli Mırad, bu müjdeyi eşidir eşitmez, gendi hanesinden, yani harem tarafından da bir cariye, ona başga bir müjde getirdi:

"Müjdeler olsun efendim, bir oglin oldi." dedi.

Helâyık da bu müjdeyi verdi. Birinci müjde; Deli Mırad Gence'ye şah oldi, Gence de şahlık bir ölke oldi; ikinci müjde de, Deli Mırad'ın bir ogli oldi. Deli Mırad meclisine dedi ki:

"Bu iki müjdeyi bir arada alan adem ne olir?"

Dediler ki:

"Buni âlim bilür. Buni, bir ulemâya danişak, biz buna cevap veremeyüz, buni ilim sahibi bilür."

"Pekey,"

"Kimi çağuralum?"

Meger, Gence'nin içinde böyük bir âlim var idi. Abdullah isminde bir hoca. Hoca Abdullah'a haber getdi. Abdullah gelip, Deli Mırad'ın serayina çıhdi. Deli Mırad:

"Buyur hocam, buyur," diyip, gıyam etdi, yer gösterildi. Hoca oturdi.

"Hocam, ne emredersiz?"

"Emir sizindir efendim."

Gave, şerbet içildikden sona, Deli Mırad ayaga gakdi:

"Hocam, iki müjdeyi bir agizda aldim. Gence şahlık oldi, Taht-ı İsfahan'dan ferman geldi; "Müjdeler olsun, Gence'nin şahi oldin", diye. Diger terefden, bizim hene terefinden, hizmetcim müjde getirdi; "Müjdeler olsun, bir oglin oldi," diye. Bu iki müjdeyi bir agızdan aldim. Meclise danişdım, dediler ki; "Buni, elim sahibi bilür," Bunin için, sizleri getürdim, hözür dilerüm, gusurimi affedin. Hocam, bu iki müjde, bir agizdan alındıgi zeman ne lâzım?" deyince Hoca Abdullah ayaga gahdi, dedi:

"Şahım, Cenâb-ı Hak'gın, gece-gündüz içinde; igirmidört saatin içinde bir eşref saati vardır. Bu eşref saatında dilekler gebul olir. Bu bir saat, onaltı, onyeddi dagga sürer, kesilir. İgirmidört saat içinde, bir saat de devam eder. Amma, bir saati, onbeş-onyaddi dagga sürer, kesilir. Eşref saatinde, dilek gapilari, hacet gapilari açılır. Amma, hangi saatde oldugi meçhuldir. Sen de, bu müjdeyi eşref saatinde almışsın. Oglin oldugi için, emredersen, çocugin adını ben goyim."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Hay hay hocam, çok memnun oldum."

Hoca Abdullah:

"Şaham, çocugin ismü "Eşref" galsin. Bu, "Eşref saatinde" bu müjdeyi aldıgına garşılık, çocugunin ismini "Eşref Bey" goydim."

"Hay hay hoca, başüsdüne."

[Şindi, hekâyemize devam ediyoruz.]

Çocugin ismi, "Eşref Bey" goyuldi. Çocugin adı goyulduktan sona, Deli Mırad, Hoca Abdullah'a, çoh, gayet çok hizmet etdi. Bir de, Hoca Abdullah'a bir başlık çıhardi:

"Buyurun hocam, gusura bakmayın, bu size bir gave parasi."

"Soğolin şahim," dedi.

[Eee..., Hoca Abdullah, ehdiyaçli adam idi. Çünküm, sabırlı adamlar esrarını kimseye bildirmez, elini kimseye açmaz, elini Allah'a açar; Allah'dan isder, guldan isdemez.] Evet, Hoca Abdullah sevünürken, Deli Mırad:

"Hocam,"

"Buyur,"

"Hocam, sene bir cevabim var."

"Buyur,"

"Hocam, sene bir cevabim var."

"Buyur,"

"Bu çocugin ismini sen goydin, bu çocuk ölmezse, büyürse, buni sen ohidir misen?" deyince Hoca Abdullah:

"Başüsdüne -dedi-. Eğer çocuk ölmes böyür, eger de ben ölmezsem, sene söz verirem. Çocugi ben ohitmaya söz verdim. Allah bir keder vermezse ohuduram."

"Hay hay hocam, başüsdüne."

Deli Mırad çok memnun oldi. Çünküm, Deli Mırad, hagigat hal, bir gişiyidi. Gendiyle getirdigi adamlar da, Deli Mırad'dan daha merhametli, daha üstün idi. [Neden? Diyor ki:

"Güveç gındırlanir, bulir gapagını,

Hayvan yuvarlanir, bulir yatagını."]

O zeman, Hoca Abdullah, işine geldi. Hekâye de, dillerde tez, yılda geç olir. Helâyıklar elindeki Eşref Bey'i kısa sürede yaşıtlarından üstün görüyorlar, babasının

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kitap.tc/hekaye/gorgu

divanina getiriyordilar. Babasının meclisi seviyordi. Eşref Bey, eyi bir çocuk, lor nevlünde nevül olmuşdi. Çünküm, zulm ile gazanmamış, elm ile gazanmış. [Bazen çocuklar vardır; üç-beş yaşına girer, küfür örgenir, her şeyiyle atar, gırar. Neden? Zulm ile gazanılmış, ginç ile gazanılmış; elm ile gazanılmamış. O çocukda gusur yokdur, o çocugu gazanandadır gusur, besleyendedir gusur.]

O zeman, çocuk dört yaşını doldurdi. Deli Mırad, Hoca Abdullah'ı sesletdi:

"Hocam, çocuk dört yaşına girdi, lâzımdır, buni sünnet etdirek, sen de bu toya davetlisin."

"Başüsdüne,"

Bunnar, Hoca Abdullah eliyle, çocugi sünnet etdiler. Amma, sade Eşref Bey değil, Deli Mırad Gence'de elan etdirdi ki:

"Babasız, anasız, dul, yetim, yahut ana baba sağ da, fakir olannarın çocukları Eşref Bey'la barabar, Hoca Abdullah'ın eliyle barabar, çok bir yoksul çocuklar da sünnet olacak," diye.

Çok bir çocuklar da, Eşref Bey ile barabar sünnet oldi.

[Begefendi, heyre çalış, şere çalışma. İki melek, bir gulun biri sagında, biri solunda, sabahdan evinden çıhar, terkal ahşam evine gidene gadder, iki melek nida eder: "Göreni gör Yârabbi; görene ver, göreni gör," diye sağdaki ve soldaki melek nida eder.

Bazen, zenginner var, bir yoksul gelip sadaka istediği zeman; "Allah versin," dir. Be herif, agıllı ol, Allah vermiş sene, verdigine şükret de, bir etmek parasi de sen ona ver, daha Allah nasıl versin sene? Gosgoca apartumanlar, mağazalar, gosgoca sandık ile, gasa ile paralar Allah sene vermiş, daha nasıl versin. Düşünmey misin sen, buni çok güriyorum, çarşilarda bile, mağazalarda bile, gavelerde bile göriyorim. Yazık sizlere çok yazık, çok yazık.

Bunin için, yerini bul, yerine ver, fıkara-yı sâbirin var içimizde. Belki de, bir senede üç defe, dört defe yemek yiyebilir, yiyecek bulamir. Çok vetendaşlarimizin tandırları, ocaklari, guşgunalari gaynamiyor. Amma, sırrını Allah bilür. Sen de, bol bol ye, iç, bah surfayı önen aldıgın zeman yemeyin gözün ögüne geliyor mi? Bene de, ona da versin Allah. Eyle mi deme ilen gulturacaksın? Eğer, eyle demeynen gurtulacaksansa, vay vay çok yazık.]

Çocuk sünnet oldi, oninla barabar, çok bir çocuklar da sevündi, sünnet oldi, esvab geydi, ayakgabi geydi, sevündiler. Helbetde, bele herifin işi ireller. Deli Mırad getdikce irelliyordi. İşde, Gence'nin de şahi oldi sonunda.

Hekâye, dillerde tez olir, yılda geç. Günnerin bir gününde onaltı yaşını dolduran Eşref Bey; Hoca Abdullah'ın elminde ders gören, tam yedi sene ders okuyan Eşref Bey onaltı yaşını doldurdi. Mektebden eve, evden mekdebe, heçbir yer bilmiyordi.

Günün birinde, gecenin yarısı idi, yatarken; eger pirler, eger üçler, eger beşler, eger yediler, eger gırhlar cem oldilar, Eşref Bey'in odasının başina. Hz. Pir Dede:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Gak oglim Eşref, ne yatirsan, gak bakalım," deyince, Eşref yatagından dogrildi ki, odanın içi aksakallı pir doli. Meger, gırhlar cemiyeti tam gelmişdiler. Eşref Bey sordi:

"Babalar, dedeler, siz kimsiz? Sizi kim içeri aldi ve ne diyorsiz bene?"

Aksakallı Pir Dede, güle güle:

"Gak oğlim gak, bizler için, yolun uzaklıgı, yakınlıgı ferg olmaz. Bizler için, gapinin kitli, açigligi ferg olmaz. Ehvâl-i ezelde, levh-i galemde yazilan bu yazi, senün için yazilmiş. Elimizde de üç nasibin var. Al, bu yazi senündür, bu üç nasib de senin gısmetündir," deyip, pir eli, gudret gölü, yeşil fincandan bir şerbet doldurdi:

"Al oglim Eşref, birinci nasibin nüş eyle." dedi.

Eşref Bey, elini ehdiyarin eline uzadıp, elinden yeşil fincani alarak içecegi sırada, Pir Dede, Eşref Bey'in bilegini dutdi:

"Oglim, bu içdigin şerbet degildir, anan şerbeti degildir. Sen, bizim şerbetimizi içiyorsun. Eşref söyle, kimin aşgine içirsen?" deyince Eşref Bey durdi:

"Baba, ben sizin yaninizda, sizin garşinizda, hem cahilem, hem de gafilem. Size garşilik heçbi şeyim yokdur. Siz ne emredirsiz, ben de sizin emrizle içim." diyip cevap verdi. Pir Dede:

"Aferin oglim. Oglim Eşref, gendi birdir, adi bindir, bu kevn-i mekânı, bu halgi yokdan var eden Âdil-i Mutlak aşgina nüş eyle." dedi.

Eşref Bey, birinci badeyi nüş edip, 366 damari coşdi. Yani, benzetmek olmasin, bir insan nasıl ceryana el atar, ceryan oni silker, titredirse, Eşref Bey ayni eyle, 366 damari birdenbire yandi:

"Baba, bu neçe şerbetdi, içerim haşlandi?"

"Dur oglim, lezzet ikincisindedir," deyip Pir Dede, Eşref Bey'in elinden boş gadehi alıp doldurdi. -Pir eli, gudüret gölü, ardı mı gelecek?- Verdi ikincisini:

"Al oglim, al dadi ikincisindedir." diyip Eşref Bey'in eline verdi, sona sordi:

"Buni, kimin aşgine içersin oglim?"

"Baba, ben bilmem, sen emret."

"Oglim, şu dört yanan bak; üçler de burda, beşler de burda, yediler de burda, gırhlar da burda. Bu gırhlar aşgina nüş eyle," dedi.

"Başüsdüne," diyip, Eşref Bey, ikinci badeyi nûş etdi, 366 damari dutuşdi:

"Baba, bu neçe badeydi, yandim?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Dur oglim," dedi.

Pir eli, gudüret gölü doldurdi, üçüncü badeyi verdi:

"Al oglim, al, üçüncü badeyi nûş eyle," dedi.

Eşref Bey, üçüncü badeye el götürdi, Pir Dede:

"Oglim, buni kimin aşgina içiyorsun?"

"Baba, buni de siz emredin?"

"Oglim, Gandahar Şahı, Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu eşgına nûş eyle," dedi.

Eşref Bey de:

"Eyi, Gandehar Şahı, Memmed Şah'ın gızı Zöhre Banu aşgina nûş etdim," deyip içdi. Pir Dede:

"Bi şey gördün mi?"

"Görmedim,"

"Bak, goltuğumuz altından şu pencereye."

Eşref Bey, üzüni pencereye çevirdü ki, ne çevürsün? Dersen, Gandehar'dan Zöhre Banu'yu getirmişsin, pencerenin dibinde durir! Pir Dede:

"Dut oglim, elini uzat, dut elini. İkiz, birbirinizsiz."

Eşref Bey sandı ki, bu gızı da getirmişler; elini uzatmasıynan, "sarıldım" diye gendini odanin ortasine vurdi, Eşref Bey'in agzinden köpük döküldi.

Pir Dede:

"Sen yat," dedi.

Dagiga dagiga içinde ikan, saat saata dolmadan, "yum gözün, aç gözün" o cemiyet, o pirler, Gandehar şeherine vâsil oldi. Memmed Şah'in gızi Zöhre Banu, hâb-i nazda yatiyordi. Ayni saat, ayni gece, o cemiyet, gızı da uyardıp, o carh-ı çemberden gızı da geçirerek, üç kâse şerbet verdiler. Nâyet, birincisini Hagg aşgina; ikincisini pirler aşgina; üçüncüsüni, Gence Şahi Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey'in aşgina nûş etdürdiler gıza. Zöhre Banu, üçüncü bâdeyi nûş edip bitirince, Pir Dede:

"Gördün mü gızım, bir şey?" diye sordi.

"Görmedim,"

"Golimin altından şu pencereye bak. Sevgüllün Eşref yaninda, dut elini,"

Gız da elini uzatdı ki, sevgüllüsine sarılsın. Pir golini galdırmasiyla, gız da, odasinda, yatagiün üstünde, dut gibi, aşagi düşüp, köpük gördü.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahmey.org

Haberi nerden vereceyik? O gece geçdi, sabak oldi. [Heyirli sabaklar cümle âlemin üzerine açılsın inşaallah.] Bu terefden, Eşref Bey'in cariyeleri geldi, Eşref Bey'i, hâb-i nazdan seslemeye. Neye gakmadi diye annasi de yannarında geldi. Buna sesledi-ler:

"Eşref... Eşref.... Eşref...,"

Eşref, beyhûş halde idi. Agzindaki köpük içeri, dişarı çıkıp duriyordi. Yeşil bir köpük gördüler. O anda Deli Mırad'a seslediler:

"Gel bakalım, oğlumuza ne olmiş,"

Deli Mırad geldi, sevgülli oglini o halde gördi, seslendi, ses yok!... [Lâkin, beyhûde, o zeman, evet begefendi ayıg ol. Uyuma ki, bütün dertlerin dermanı Gur'an'ın içinde mev-cutdur. Keyfsiz düşdün, urgaga urgadın, halsız oldin, hasda düşdin, ne oldunsa oldun; en evel Gur'an'a sarıl, Gur'an'a bakdır. Gur'an'dan fayda olmazsa, o zeman tebibe segirt, tebibe bakdır. Bizler eyle degil, başimız da agrisa tokdur. Her na olsa hastahana, eczahana, tokdur; dişimiz de agrisa tokdur. Neden bu? Emelde zayıf oldugumuz için. Emelimiz çoh zayif oldi, etigatimiz çoh inceldi, her şeye tok-dura segirtiyoruz. Amma, gel gelelim, bir yandan da esgi cindarlar galmadi, esgi âlimler galmadi. Neden? Şindi, egrisini örgedirler. Baksa da bakdıgını bilmiyor. Degeri degmez, savur savur, bir nogda yazir verir. Hayır, işinde, haggından geldigin sanatin altına gir. Evet, bir takımları da aldatmaya, para almaya çalış-yor. Bunin için aruk, cindarlardan da bezdügümüz için, hastahaneler, eczahaneler, tokdurlar da aciz oldi, emelde zayıf düşdük.]

O zeman, Deli Mırad segirtdi Gur'an'a, Hoca Abdullah'a:

"Hocam, hele gel!"

Eşref Bey'in başina okumağa Hoca Abdullah gelmiş idi. Bir takım da goni gomşi yıgılmışdilar. Eşidip duyan Eşref Bey'in başina geliyor. Hoca Abdullah, Gur'an'i açdi, bakdi, sona Deli Mırad'a:

"Ey şaham, müjdeler olsin, senin bu oglin heçbir şere ugramamiş, yıldızi saglam, bir şer yok. Lâkin, yıldızı sevdaya düşmüş. Vakdi gelirse ayılır, anasindan dogmiş kimin olir. Heçbir şer, bir ugrak da yok," dedi. Deli Mırad sevündi:

"Pekey hocam, ayilır mi?"

"Ayılır, vakdi gelir ayılır,"

Nâyet, bu böyle, biz dönelim Gandehar şahı Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu'ya. Ona da sabak olmuşdi, gızin da cariyeleri geldi, annasine heber verdi-ler, o da geldi. O da, bir beyhûş halde. Memmed Şah da, Gandehar âlimlerin-den üç-beş gişi yıgdi:

"Bakın gızima,"

Onnar da, Gur'an-ı Kerim'i açdi, bakdilar:

"Heçbir şey yok-dediler-. Vakdi gelirse ayılır, yıldızi sevdaya akmiş."

Vakdi geldi, eger Eşref Bey, eger Zöhre Banu ayıldilar. Eşref Bey Gence'de, sevgüllüsü Zöhre Banu Gandehar'da. Her iki genç âşig ayıldi. Nâyet, Deli Mırad oğlina:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Oglim, ne oldi?"

Eşref Bey, *hicab* edip utandi babasından. [Her evlat, sırrını anaya açar. Babadan fazla, ana merhemdir derde. Çünkûm derdin sırrını ana daşir, babadan ziyada anada şevgat vardir. Buni herkeş bilür. Gız olsun, ogul olsun, hep anaya dertlerini bildirirler, ne isdeseler analarından isderler.] Eşref Bey, sırrını anasina bildürdi. Anasi, gocasina varıp:

"Oglumuz âşig olmuş, sevgüllüsi Gandehar hökümdarının gızi Zöhre Banu."

Nasıl, Deli Mırad bunı duydu ise, geriye bir tekmik vurdi, yani hanimına:

"Kes hanım, buni bir dedin, bir daa dersen, seni cellad ederem. Oglim da, buni agzina almayacak."

Meger, Deli Mırad'ınan Gendehar hökümdarı Memmed Şah'ın arasına gılıç gılıca; ikisi birbirine eyle kin baglamışdılar ki, ikisi birbirinin ganini içse gene doymir. Beyle, ikisi birbirine zıt gidirdi. Deli Mırad:

"Ben, o tegereden azmanın gızını alan degilem. Bilsem ki böyle, benim bir daa eşref oglim olacak, ölecekse ölsün, ben o köpegoglinin gızını alamam, dedi.

Duyup eşidenner de şaşırdilar. Bütün duyup eşidennere, Deli Mırad:

"Her kim, Gandehar hökümdarı, o tegereden azmanın adını bene derse cellat ederem, sürgün ederem. Ben, onin gızını ogluma alan degilem. Bu böyle.

Gelelim Gandehar'a... Zöhre Banu da uyandı gafletden. Oni de söyletdiler. Onin da babasi Memmed Şah âlimleri yıgdi, onnar da aynı ifadeyi verdiler. Memmed Şah:

"Kimin ogli?" diye sordi.

"Gence hökümdarı Deli Mırad'ın ogli!"

Nasıl, Memmed Şah da, bu adı duyduyusa, garısına ve gızina:

"Ben, o tegereden azmanin oglina gızımi vermem. Pare pare ederem, gene gızımi vermem. Ben, onin ganini bile içsem doymıram. Degil ki, ben onin oglina gızımi vermem. Bir duydum, bir daa duymim," dedi. Çünkûm, ikisi, birbirine gayet zıt gedirdi.

[Gel, bu terefden, menevi işarete bak. İkisinin de birbirine kûsi dutmasi, ikisinin de birbirine kelle gol getmesine garşılıg Allah'ın lûtf-i idaresine bakalım ki, ikisinin çocuguni birbirine âşig eden etdi.] Şindi, bu iki dargınnık, yer göge uzak kimin, bunnar da birbirine uzak durdilar, almiyorlar. Nâyet, bu iş getdikce derine gedirdi.

[Evet, sevda insannarı, tünden tüne atar. Atar begefendi atar. Çünkûm ataş bir kölmek, her vücut geyemez, geyse de, her vücut dayanamaz.]

Eger Eşref Bey'in, eger Zöhre Banu'nun bir güni, bin güne ödiş düşdi. Gız agliyor, oglan yürüyor. Eger Zöhre, eger Eşref, ikisi de gudaden düşdiler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

Getdikce geri gediyordular. Amma, ara yerdeki sebebiyet vardi. Her iki teref de birbirine zıt olarak, bilseler ki bu çocuklar öliyor, her ikisinin de verdigi ifade:

"Ben almam,"

O da diyir:

"Vermem",

Eşref Bey, getdikce geri gediyirdi. Nâyet, neçe recâcılar getdi ise Deli Mırad'ı yola getiremediler. Eşref Bey'i okudduran hocası; Hoca Abdullah'ın elini öpdi:

"Hocam," dedi.

Eee... Hoca Abdullah da durumi biliyor. [Bu gizli iktidar, bunda degil, bu sevdaya düşeren, bu aşgı veren Âdil-i Mutlak...]

"Hocam, derdime derman ol," deyince, Hoca Abdullah, Gence'nin bir gaç tene gendi kimi ireli gelen, sözi geçen adamlarini topladi. Günin birinde, Deli Mırad'ın serayına çıkdi. Deli Mırad:

"Buyur hocam," diye gıyam etdi.

Yer gösderildi, hoca oturdi. Sona, Hoca Abdullah ayaga gahdi, Deli Mırad'a dedi ki:

"Şahım, size, bir iş içün dilek dilemeye geldüm."

"Buyurun hocam,"

"Sen, oglin Eşref'in, nihandan cihane geldigi zeman beni çagırdın garşan. 'Bu iki müjdeyi bir arada duydum, buna ne lâzım" diye bene sordin. Ben sene ifade verdim.' 'Eşref saatinde igirmidört saatin biri eşref saatidir,' dedim. Sizler de yazdiz buni. Evet, eşref saatine ras gelmiş iki müjdeyi bir duydum. Çocugun da ismini ben goydum, ismini 'Eşref Bey' goydum. Sen de çok memnun oldin ve senin bene verdigi ifade; 'Hoca, ömür olursa, bu çocuk sağ galir, yedi yaşina girerse, buni sen okit', dedin. Dedin mi, demedin mi?"

"Evet hoca, dedim."

"Haa..., benim de sene verdigim ifade; "Benim de ömrüm olursa eger, ölmezsem, başüsdüne", dedim. Ben de, sene sevap verdim. Cenâb-ı Hagg, her iki terefede ömür verdi, senin çocuguni da yedi sene okutdum. Büyük bir elme gavuşdurdim. Amma, ben degil, Hagg gavuşdurdi. Ben bir vâsi idim, bu elmi ona Allah nasip etmişdi. Yalniz, şu son sözümi annadiram. Allah'ın güzel ismini, ben oglin Eşref'e bildirdim. Ancak, bu çocigin üç babasi olmalıdır. Nedir bunnar? Menevi babasi, okadan hocasidır. Maddî babasi, gazanan babasıdır, besleyen babasıdır, bir de ebesidir. Nihandan cihane geldigi zeman ebesidir. İşde, çocugin üç babası vardır. Bunun için benim hakkım, bu çocugun senden daha zi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahleyi.org

yadedir. Eşref'e, Allah'ın güzel ismini ben annatmışım. Menevi olarak, Eşref benim de oglimdir. Sade senin degil. Bir de, erkek olirsa, evlenirse, üçünci babasi da gaynatasıdır. O da bir baba sayılır. Senin içinde neyin var. Seninkisi, bir mırdar meni idi. Halg eden Allah, yaşadan Allah, agladan Allah, güldüren Allah; sen bir sebep idin. Ancak ben, menevi bir baba olarak Eşref'i, benim senden daha fazla isdemem lâzim. Şahım, sene son sözüm; gel bu iki genci aglatmayalım. Aşk, insani agıldan eder, aşg insani candan eder, maldan eder, her şeyden eder aşk. Buni, sen de eyi bilürsin yâ Mırad. Bunin içün, dar dünyada bir evladın var, deli divane etmeden, sene ricam bu ki, bu işin önüni alalım," deyince, Deli Mırad sinirli, sinirli:

"Hocam, emegin çokdur, sene bir şey demiyorum, böyük bir âlimsen. Elmen garşilıg benim iteetim var sene. Yalnız getirdigin cemaate hörmetim var amma, ben o tegereden azmanin gızını oglima almam. Bilsem ke, bele, Eşref delik delik oliyor, yene de almam," deyince, Hoca Abdullah güldi:

"Neye güldin hoca?" diye Deli Mırad sordi.

Dedi ki:

"Şahım, boş söze herkeş güler. Sen, boşu boşuna söz söylüyorsun. Pekey, senin sözen garşılıg, sen iyisen; "Ben onin gızını oglima almam," dedin degil mi?"

"Evet, dedim,"

"Şindi, gel gızin babasina dönelim. Öteki terefe bak, o ne diyor? O da sene verir mi, vermir mi? O ne dir, oni annayamadik. Şindi, oni da annamak içün şahım senin sözen güldim. Bu şennik de hak versin; gel ona bir mektup yazak, gönderek Gahdehar hökümdari Memmed Şah'a. Allah'ın emri ile gızını, senin oglina isdiyek. Sen diyirsin; "almam," bahak ki, o ne diyir? Bir de oni annayak, amma, gine alma, al demirem. Alma, lâkin tecribe edek. Bahalım ki, verir mi, vermir mi?"

"Hoca, verse de almaı

"Canım, sen eyle diyirsen amma, gel hele yazak."

Akılli adamlar güldiler, dediler ki:

"Şaham, Hoca Abdullah'ın sözi eyi. Hele dur, yazak, sınayak. Tecribe tecribedir, gine alma."

Hoca Abdullah, "Ara yerde, gapi arar açmaya," Deli Mırad, buni çözemedi. Hoca Abdullah, Deli Mırad'a agzi ile neğme yazdi. Kime? Gandehar hökümdari Memmed Şah'a. Eyle yazdı ki:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ey Memmed Şah, benim oglim Eşref Bey, senin gızan âşik oldi. Pirler elinden bade içmişler. Eger gızin, eger benim oglïm, gel bu iki genci aglatmayak. Allah'ın emri ile sen gızını ver benim oglima. Ne isdersen isde; isde vereyim. Bu iki genç de, fani dünyada mıradına nail olsun. Zira, aramızdaki gerginnik ne ise, gerginnik gine senin dedigin, benim dedigim kimin olsun. Bu iki genci aglatmayak," diye beyle neğme yazdi. Hoca Abdullah, Deli Mırad adı ile neğmeyi getirdi:

"Buyur şahım, haddini at buraya, imzala bahalım,"

Deli Mırad, hers ile imzaladı:

"Hoca, imzalaram, almam,"

"Canım, gene alma. Bahak, o ne diyir."

Deli Mırad imzaladi, neğmeyi goydilar bir zarfa, neğmenin üsdü imzalandi. Bir gaç vezir de, haddini atdi, verdiler bir elçiye. vakdin devri, vesaitlerimiz canni heyvannar idi. Elçi, bir ata bindi, nameyi aldi. Elçiye, heçbir zeman zeval yokdir, çıhdi Gence'den, Gandegar'a deyin getmede olsin. Güne bir menzil, gece günüz geden elçi, günnerin bir gününde Gandehar'a yaklaşdi. Gandehar gapıcıları, gapiları beklirdi. [O zeman, şeherin dört bir yani hesar idi, her galeyi gapıcıları bekliyoridi. Delihli demir çıhana gadder, bu böyle idi. Delihli demir ki çıhdi, hesarda *lerve* çıhdi. Çünküm neden? Kôroğli demişdir:

Delihli demir çıhdi, mertlik bozuldi,

Egri gılıç gında paslanmalıdır.

Evet, bu sözler, ezeli ezele gadder söylenecek, menali sözlerdir.]

'O zeman, Gence'den gelen Deli Mırad'ın elçisi:

"Ben elçiyim," dedi.

Gapıcılar, hökümdara melumat verdiler:

"Gence'den elçi geldi."

Emir verdi Memmed Şah:

"Alın, görah nedir?"

Elçiyi *râyetle* garşılayıb, bindigi atını çekdiler. Elçiyi, ehdişamla Memmed Şah'ın serayına götürdüler. İçeri girip, elçi selâm verip, Memmed Şah'ın kürsüsüne nağmeyi goydi, yer gösterilen yere oturdi. Memmed Şah bakdı ki; Gence'den geliyor! Aldı neğmeyi, içindeki yazıyı çıhardi, en evel ohidi. Hem ohiyip, hem de gülerdi hersinden. Nâyet, birinci vezire verdi:

"Al, bak"

Birinci vezir de aldi, digerine verdi. Oniki vezir dolandi, sıraylen ohidilar. dediler:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Şahım, emir ferman senin, gız da senindir, biz garışmayız. Name senin, gız senin, hökümdar da sensin."

Memmed Şeh, neğmeyi terkal eline aldi, elçi otiriyordi. Elçiye garşilıg Memmed Şah, neğmeyi cırdi, parça parça etdi, atdi çöp gutusina. Elçiye dedi ki:

"Gücenme, sen vazifeni yapdin. Sene bi şey demiyorum. Seni yollayana get söyle. Nasıl neğmesini yırtdıgimi bildir. Ben, o tegereden azmanin oglina gız vermem. Gızımı pare pare ederem, gızımın bir tüyünü, onin oglina lâyık görmem. Oglini everecekse, Gence'nin gızı çohdur, dolansın bulsun. Ben de duydum bu işi. Ben, o köpeğ oglina gız vermem."

Nâyet, elçi o gün durdi, ferdasi gün müsada isdedi, uğurladılar. Gerisin geri dönen elçi, günnerin bir gününde Gence'ye yetişdi. Gence Şah'ı, Deli Mırad'a elçinin geldigini bildirdiler. Elçinin gelişinde, Hoca Abdullah da orada idi. Elçi çıhdi:

"Heyir heber," dediler.

Elçi dedi ki:

"Hayır, şer heberi bu. Gönderdiz neğme, pare pare oldi. Bene; "Get, ona söyle; ogil everecekse Gence'nin gızı çok. Ben, onin oglina -yani, köpeğoğli demedi- gız vermem," dedi.

Eee... tabii iki kere ikin dört eder. Elçinin gonuşdugundan bütün cemaat annadi. Yer göge ne gadder yahın ise, bu da böyle idi.

Deli Mırad, Hoca Abdullah'a döndi:

"Hoca, begendin mi?" dedi.

"Olur, olur, ey şahım, sen de sakin ol. Sular ahar buzlanir, ahar durulir. Birbirine çok ken baglayan insannarın, kötü şeyin soni eyiye çevrülmüşdür. Son zamannarda, birbirlerinin boynuna sarılmışdırlar. Birbirinin ganini içen, birbirine hemdem olmiş, dost olmuşdur. Muhaggak, bu küsgünlügü veren Hâlig, bir gün size bir bariş halgeder. Bunu eyi bil, unutma, kendiligümden demiyorum. Allah her şeye gadirdir. Kötü şeyin soni eyi geler şahım", dedi.

Nâyet, bir takım ögütleri, Hoca Abdullah, Deli Mırad'a ve meclisine annatdi.

Gel heberi kimden verek? Memmed Şah, neğmeyi yırtdıgı içün, elçiyi küsgünlük ilen çevürdügi, içün, akıl dânelerini tökdi başına:

"Ey efendim, benim gızımin göyni var."

Çünküm, Memmed Şah'ın da garşisına duran, insanogli insan. Oradaki meclis de söylüyor ki, Memmed Şah Arsivi - http

Ücretsiz Dijital Kütüphane https://rantey.org

"Şaham, ne senin elinde gizli ikdidar var, ne de Deli Mırad'ın. Senin gızin, onin oglina âşıg olmasi, onin oglinin senin gıza âşig olmasi, bu edip eyleyen Hagg'dandır. Lâkin, bu iki gencin ögüne geçmek bize yakışmaz," diye her iki terefin meclisi de gıniyordi. Amma, ne yapsın herif:

"Gine, evlat senin, gız senin, ister ver, ister verme," diye cevap veriyordular.

Bir takimi Gendahar'da gıza aciyordi, bir takimı da Gence'deki oglana aciyordi.

Bunnar beyle devam etsin, nâyet Memmed Şah meclisine dedi ki:

"Buna bir çare. Bu köpekoğli Deli Mırad, benim gızımi er-geç gaçirir."

[Çünkûm, neğmede isdendi ya.]

Memmed Şah düşünür:

"Buna ne tebdil edelim? Gızim da gaçar, buni eyi bilirim."

Meclis dedi ki:

"Şaham, sen versen de, vermesen de; "Hırhız evden olirsa, öküz bacadan da çalınır." derler"

"Evet, haklisi

"Senin gızin, onin oglina âşık olmuş. Bir kere senin yuların onin elinde. Çünkûm, gızin o terefde. Er-geç, bir gün bohçasını alır, gider. Bohçayı da almasa, yalın ayak, başi gabak geder. Ara yerde gizli gaçırıllar."

"Ne tebdül edelim?" diye Memmed Şah, meclisinden çare isdedi.

Akılli adamlar dediler ki:

"Şaham, bunin bir tebdili, bir golayi var. Gel, Gence'nin yolçusuni Gandehar'dan yasak edak. Gence'nin ayagını Gandehar'dan kesak. Kimse, Gence'den Gandehar'a gelmesin. Bunin içün işde golayi bu. Başga golayi yok."

Memmed Şah gayet hak verdi:

"Haklisin," dedi.

O zeman, Gence'nin yolçusuni, Gence'nin irtibatini, yani Gence'nin gaderini Gandehar'dan kesdiler. Çünkûm, hepisi bir, Şiraz'in torpagina bağli idi. Elânet etdiler ki:

"Gence'deki olan Gence'ya; Gandeharli olan Gandehar'a getsin."

Deli Mırad, bu terafdan eşitdiği kimin, o da gendi oglinden gorkiyor:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Oglim geder; ey meclis, oglim geder, baglasam da, o geder. O köpeğoğli oğlum, gıza garşılık geder. Buna çare, "bu benim oglimi öldürür", diye Deli Mırad da gendi içinde çare aradi. Onun da meclisi, akil dâneleri dediler ki:

"Bunin çare goleyi budur, gel biz de Gandehar yolçusuni kesak. Gence'den, Gence'nin halgi Gandehar'a getmesin. Gandehar halgi da Gence'ye getmesin. Bunin golayi budur."

İki ölke, birbirine irtibati kesdiler. Gence'nin yolçusi, Gandehar'a getmesin de nere gederse getsin. Eyle, ikisi gendi ölkelerinde deva gurdular ki; vay o adamın başına, diye ki, "Ben Genceliyem", Haman darağaç! Vay o adamın başina, diye ki; "Ben Gandeharlıyam" heman darağaç. Beyle iki ölke, iki hökümdar, birbirine inada tebdil aldilar. Her iki ölke, şehirlerinin gapilarina löbetçiler dikdiler. Emir verildi:

"Gelen geden karvani ve yayani, atlıyi kontrol edin, hüviyetlerine bakin. Eger Gence'den gelirse, derhal gollarini baglayin."

Gence'deki de eyle:

"Gandehar'dan gelirse, gollarını derhal baglayin."

Efendi, o anda, Gence'nin yolçusi Gandehar'dan kesildi, Gandehar yolçusi da Gence'den kesildi. Her terafa bezirgânnar gediyor. Lâkin, Gence'den Gendehar'a, Gandehar'dan Gence'ye, yediden yetmişe, eger altı, eger yayan eger hısım akraba, tevligat!.. Evet tevligatli, birbirinden irtübatı kesdiler. Vay o adama Gandehar adını söyler. Her iki ölkenin adi da galhdi ortadan.

Bunnar bele, gel heberi kimden verek? Gandehar hökümdarı Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu'dan. Zöhre Banu yaniyordi, gece gündüz nâyet agliyordi. Eşref Bey de eyle. Günün birinde Zöhre Banu'nun sırdeyasi, yani sır cariyesi, [Gadın olsun, erkek olsun, kim olursa olsun, senin gardaşından daha fazla ireli el ogli vardır, semimi ehbabin, dosdun vardır. Gadın da eyledir. Semimi bacılığı vardır. Senin öz bacindan da irelidir. Candan sevenün, mal gözüne görükmez. Maldan sevenün can gözüne görükür. Candan, her iki teref birbi Hagg için severse, bunin degil dünyada, ahiretde bile faydasi olur. Diyor ki:

"Ben, ehbabsiz Cenneti nedim? Hani, benim o dünyada bir ehbabım var ıdı, bir dosdum var ıdı. O benden evel ölmüşdi, gelmişdi. Hanı ya?"

Meger, o Cennette degil imiş; günah gazanmiş Cehennemde yaniyor! Ezeb melekleri, onin günahini yazmaya, bu yandan sevab melekleri buni Cennete alirkan, ikisi birbirine garşi gelir. Günah gazanan utanir. Diyir ki:

"Keşke, bu dosdum, bu ehbabim, beni bu halde görmeyeydi."

Ehbabi, buni gördügi kimin agliyor, diyir ki:

"Nere götürürler seni, ey sevgüllü ehbabım?"

Azab Melekleri diyir ki:

"Günahını doldurmayanlar..."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

Ehbebi:

"Benim yerime buni Cennete götürin, bunin yerine de beni götürün Cehenneme. Ben, buni çok severdim, bunin yerine ben yanim, benim yerime bu Cennete girsin, otursun."

O anda, her şeye gadir olan Cenâb-i Hagg'dan hitap gelir:

"O, bir gul ikan mertlik etdi, ben Rabbiyem; ikisini de birbirinden ayırmayın, ikisini de affetdim, Cennete götürün."

İşde, samimi dost, candan yanan ehbab, ahiretde bile yardım gılacak. Eger, bizler bele olsak, köçük - böyük, birbirimizin dar gününde yardım etsek, birbirimizin işi düşdü mi, işini görsek, bunin istedigini yerine getirsak, ne gadder bir bize menevi bir sevabin yazıldıgini sen düşün. Lâkin, bizler eyle degil; gözlüyoruz ki, "ayagı gaysin da, ben de gülüm." Gülme begefendi, gülersen, bir gün de sene gülerler. Eylik et ki, eylik bulasın. Elinden geldigi gadder eylige çalış, eylige bak, kötülügi bırak. "Et bir eylik, suya at-diyorbalık bilmezse, Hâlık bilir." Evet, nerde olursan ol, eylik yolundan ayrılma; meddî-menevi dünya degil ahiretde garşi gelir.]

Eyi adamlar, şindi Eşref Bey'e aciyor, Zöhre'ye aciyor amma, ne yapsinlar? Yola gelmeyene ne yapsınnar? Çok adamlar, eger Deli Mırad'ı, eger de Memmed Şah'ı gınıyordular. [Hele bakın, belli başli adamlari, elim sahibi adamlar, Allah'ın gaderine garşi duriyor. Halbuki, sen dursan da fayda yok.]

Bunnar, bele tertibat almada olsun; şindi candan yanan Zöhre Banu'nun bir sır cariyesi var ıdı. Her vakit sırrını cariyesine annadır idi. İkisi birbirini hemdert severdiler. Zöhre Banu, cariyeyi, gendi gız kardeşi kimin severdi. Cariye de, onna aglardi, o da oni severdi. Zöhre Banu:

"Ey cariyem, derdime derman bul, buna bir çare yok mi?"

Cariye akıllı bir gız idi. Her ne gadder cariye ise de, akıllıyıdi. Zöhre Banu'ya, aglıya aglıya dedi ki:

"Gız, bunin bir çaresi i buluram ben, sen gam çekme, heç aglama. Bu canım, senin ugrina gurban."

Çünküm, çok ümit tesellisini, Zöhre Banu'ya cariyesi verir idi.

Cariye:

"Aglama nazenin, o aglayan gözler gün gelir ki güler, gün dogmadan neler dogir, aglama." diye, derdine ümit tesellisi verirdi.

Cariye Zöhre'ye dedi ki:

"Bene bir gaç altin ver,"

"Ahan sene, torba ile altın."

Cariye, bir gaç altını cebine goydi, getdi yendi bazara. Beyle dolanırken halgin içinde, bakdi ki, bir hammal, arkalık arkasında amma, elbisesi Gence elbisesi. Hammala dedi:

"Boş musan gardaş?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Evet,"

"Gel,"

Cariye, yanaşdi magazaya, bakkala; epey şeyler aldi, verdi, sonra da hammala:

"Al bunnari da gedelim."

Meger, bu adam yedi senedir Gandehar'da galmiş, ama Genceli idi. Bu iş ki, eşgereye çıkdi, Gandehar'dan Gence'ye dönmedi. Şehrin içinde galmiş, yedi seneden beri hamallık ediyordi. Amma, vetanı, *tûtiyâ* kimin tutiyordi:

"Bir daa ölmeden vetanımı görseydim," diye bu adam zari zari agliyordi. Genç bir deliganni idi, yoksulluk üzünden Gandehar'a düşmüş, eylece galmışdi, yatsak olmuşdi. Harçlıgı yok idi ki, getsin. Gence'nin içinde dutildigi için de kimse bir şey demiyordu.

Nâyet, gız hammalın sırtını doldurdi, dogri eve getirdi:

"Gel yuhari," diye cariye, bu deliganniyi aldi, Zöhre'nin garşisına getirdi. Cariye buna yer gösderdi, hammal oturdi. Gapiyi örttüler, heç kimse yok idi; bir Zöhre, bir cariye, bir de hammal deliganni. Cariye geldi deliganninin yanina:

"Ey deliganni, sırrın bizden saklama, şu gördügün Zöhre, Gence hökümdarı Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey'in sevgüllüsi, âşigidir. Bak, ne hala düşdi. Dogri söyle, sen nerelisen? İnkar etme, bizden sır saklama, bizden sene heçbir ziyan gelmez."

Cariyenin bu sorusuna garşılık, deliganni biraz düşündi, zaten yoksulluk tak etmişdi, bir de odanın içinde iki gız, bir de gendi başka kimse yoğudu. Birez düşündü:

"Dogri söylerem, bunnar, dostluk ile düşman olarak agzımdan heber alırsa, derem; "Ben Gence'li degilem," İnkâr ederem, şahat yok, ispat yok."

Hammal, gızlara döndi, dedi ki:

"Hanim, dogri söyleyin, ben de dogri cevap verim."

Cariye dedi ki:

"Dogri söylirik, heç bizden çekinme, biz düşman degilik, dostuk."

Hammal dedi:

"Ben, Genceliyem."

"Ey deliganni, Genceli oldugini elbisenden hissetdik. Yalnız, şinde sene bir neğme yazsak versak; buni Gence'ye götürür, Gence hökümdarı Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey'e verir misen? Amma, seni de, silan gavuşdurmag içün, bu yohsul-

lukdan gultarmağ içün, biz de sene söz verdik, her bir mıradın, isdedigin ne ise al." diyende deliganni durdi, dedi:

"Hanim, siz beni silama yollayacak gadder, bene harçlık verirsizse ben de size "evet" derim. Sizin neğmeyi, dediz adama, el be el verirem." deyince, haman cariye, Zöhre Banu'nun agzi ile bir neğme yazdi. Götürdü, Zöhre imzasini atdi, cariye de imzaladi, bir zarf içine goydi. Buni, deliganniye teslim etdiler. Neğmenin başinda şu yazılı idi.

"Sağ yaninda berbere traş olirsan, sol yanin olmadan gel. Eger abdest alirsan, sağ elen mest verdin, sol elin vermeden gel. Yani, durmadan gel." Beyle bir yazi, neğme verdiler, Zöhre Banu Sandıg açdi:

"Deliganni, gel ileri."

[Çünkûm, candan *sagavet* adamın mal gözine gözükmez.]

Deliganni, sandıga yanaşdi. Sandıgın içi, torbalar ile altın doliydi.

Ufak tefek torbalar var idi. Zöhre Banu:

"Deliganni, para al," dedi.

Deliganni el atdi, uzatdi. "Ben, düş mü görürem, hayal mi görürem," diye bir torbayi, yani keseyi aldi. Zöhre Banu:

"Deliganni, para al." dedi.

Deliganninin gözi, gina sandıgda. Çünküm insanogli tamahkâr, dünyayi gazansa, gene az oldi der.

Nâyet, üç keseyi aldi, gina gözi sandıgda. Zöhre Banu:

"Deliganni, para al." dedi.

Deliganni, bir kese daa aldi.

"Deliganni, para al."

"Gızim yeter, biri benim ganımin parasi, biri de çekdigim yoksullukların acısi, biri de silamın bütün ömrümün temam olanının parası, biri de benim *ebây-i ecdâdıma*, ben öldükden sona yeter."

Hammal, gözini sandıgdan kesdi:

"Her bir mıradımı aldım." dedi.

"Yeter mi deliganni?"

"Evet, yeter," dedi.

"Deliganni, şindi bu neğmeyi Eşref Bey'e gavuşdir," diyende, deliganni ayaga gahdi. O dört torba altını alımışdi. Her iki gıza da dedi ki:

"Bacılar, siz benim bacımsız, ben sizin gardaşız oldum. Ben, darda galmışdım, sila sevgüsi canımda tütüyordi. Silama gidemirdim, harclıgım yok idi, gümanım yok idi. Siz, beni silama gavuşdurmag içün sebep olduz. Ben de, şindi her ikize cevap veriyorum. Sizen bene, bu dört torba altını gıyıp vermeze garşılıg; yuharida Allah, aşagda siz; ben de Eşref'in elinden dutup, ögüne düşüp, sizin yanıza getirene gadder bu canımi, eger sizin ugruza, eger Eşref'in ugruna bundan sona feda gıldim. Eyü bilin ki, Eşref'i birgün size gavuşduraram, bu nağmeyi ona verirem, oni da, size alır gelirem. Bu canim, sizin ugruza gurban," diyince gızlar sevündi. O anda, deliganni torbalarını, altınlarini aldi:

"Söz verdim," dedi ve çıkdi, getdi.

Deliganni, haman o güni ferdasi güne goymadan, gendini gavuşduracak bir küheylan aldi, iki heybe eşya doldurdi; biri tevligatine, bir gendine. Nâyet, o gün tebdilini aldi, ferdasi gün yola düşdi. Zaten, Gandehar'dan çıhana, kimse soran yok. Yolçi oldi, güne bir menzil yola devam edip, Gence deyip getmede olsin, [Hekâyemiz burada galsin.]

Gece günüz geden bu deliganni; hikâye dillerde tez, yılda geç olir; güne bir menzil gedip, günnerin bir gününde Gence şeherine yaklaşdi. Lâkin deliganni eşitmiş idi:

"Gandehar şeherinden çıkan Gence'ye giremiyor; Gence'den çikan da Gandehar'a giremiyor." buni duymuş idi. Zaten, bu deliganni, Gence'nin yerlisi idi, hüviyeti bile Genceliyidi. Gence'nin yerlisi oldugi içün, bu deliganni -eee... her bir ölümü de göze almış idi- şehere yaklaşdi. Çünküm, Zöhre Banu'ya vaadetmişdi:

"Eger, ben sizin her ikizi, mıradıza gavuşdurmazsam, bu aldıgım para, bana *ganim* olsun," demişdi. Zöhre sevinmişdi. Deliganni, ikrarini yerine getirmeye, Gandehar'dan Gence'ye gadder hem gelip, hem gendi gendine fikir gullanırdi:

"Ben vaadetdim, bu gızlarin bene verdigi para, benim yeddi sülâlemi doyurur. Ben de, aldıgım gannimin üç misli fiyetini ödeyemesem, bu para bene herem olir. Ben, Zöhre'nin garşisında vaadetdim. Agzımdan çikani Allah eyi bilir. Ben, bunnarin ikisini, birbirine gavuşdurmasam, bu aldıgim para, bene haram olir." diyerek, son gerarini, ganını, bu ikisinin canını, ögünde feda gılarak Gence'ye yaklaşdi. Gence gapilarında bekleyen löbetçiler, deliganninin atinin başını dutdilar:

"Nerden gelirsen?"

Deliganni gülerek:

"Yahu, bazen "adamlar hagigat beyhûde böyür" derdiler. Ben de inanmazdım, işde, sabakdan çıkdım Gence'den; öyleden sona Gence'ye girmek "Nerden

gelirsen?" diye sormak da ne mena? Ben, bu ölkenin adamiyam," diyip, hüviyetini çıkardi. Nasıl hüviyetine bakdi ki, gapi löbetçileri:

"Gel, get deliganni, gusura bakma, tanımadık," diyip deliganniyi Gence'den içeri aldilar.

Deliganni, Gence'ye girdi. Zaten, Gence'nin halgi idi. Dogri, hısım akrabesine yetişdi, tevligatlarıynan görüşdükden sona, sır sahliyan semimi bir arkadaşı ile gavuşdi, birbirlerini çok sevürdiler. Arkadaşına:

"Arkadaş, ben eyi bilirem seni ki, sır saklarsın, kimseye demezsin. Ben, Gence'nin içinde, Gence hökümdarı Deli Mırad'ın ogli Eşref, bir hala giriftar olub mı?" diye sordi.

Çünküm, Eşref Bey bade içerken, bu deliganni Gandehar şehrindeydi. Bi şeyden heberi yoğidi. Dedi ki:

"Ne bilirsen, sen gaç seneden beri Gence'den çıkmışsan? Hele söyle, ben sene sözün hagigatini annadayım. Evet, Gandehar şahi Memmed Şah'ın gızi, bir Zöhre Banu varimiş. Eşref Bey, Zöhre Banu adina bade içmiş. Şindi, babasi bu üzden; "Oglimi götürüller, getmesin," diye, yahut "Oglimi öldürüller, casuslar gelmesin", diye Gence şeherine Gandehar şeherine yasak etmiş. Acaba, orada eyle mi?" deyip, arkadaşi da ona sordi. Gelen deliganni:

"Evet, bura ne tertip almişsa, o da gizından gorkiyor. "Gızımı gaçırır götürürler" diye, Gence'nin halgını Gandehar'dan kesmiş."

Deliganni, aglıya aglıya, o sırdaşiyan arkadaşina herbir şeyi söyledi:

"Arkadaş, son cevabimi diyorum. Ben, bu Gence'ye gelmezdim. Akşam sabaga etmegim yoğidi. Gılıgım çok perişan bir hala düşmüşdim. Lâkin, günin birinde, Gandehar içinde dolanırkan, bir cariye beni, hammal niyetine, sırtıma ufak tefek eşyalar verdi, seraya götürdi. Dogri çıkdım, bir taht üstünde, bir gız gördüm; bir deri, bir gemih galmış, gözlerinden ahan yaşlar doli doli etegine döküliyordi. Çok sözler gonişdilar, sonra sandıgın agzını açdi, bene altın doli torbalarını gıydi, gine; "deliganni para al", dedi. Benim yedi sülâlemin ganının fiyetini ödedi. Ben, bu gızin yaninda şu cevabi söyledim; "Ey arkadaş, ben bu canimi ikiz ugrina goydum. Artık, eger ikizi birbirize gavuşdurip, ikizi bir mırada erişdirmesem, aldıgim para bene haram olsun," dedim. Dedigim, Allah'a da ayandır. Sene de söylüyom, bene en evel Eşref Bey'in yerini örget. Ben, bu Eşref Bey'i en evel görüm." dedi.

Deliganni dogri terif etdi. Hammal, Eşref Bey'i tenha yerde buldi:

"Eşref Bey sen isen?"

"Evet,"

Deliganni, onin da vaziyetini gördi, bakdı ki, sevda oni da gavurmuş, iki gat etmiş. Ona:

"Bir tenha yere gel Eşref Bey, seninle sır gonuşacağım," deyip, Eşref Bey'i dalda bir yere götürdi. Zöhre Banu'nun neğmesini çıkarıp:

"Al arkadaş, en evel amanatını verim, beni yükden gultar," diyip, sevgüllüsünün neğmesini verdi.

Eşref Bey, sevgüllüsünün neğmesini okur okumaz, gözlerinden doli doli yaş yendi. Deliganni, oni seyrediyordi. Buna tehammül edemiyen deliganni da agladi:

"Ey Eşref Bey, yeter aglattıgin, ayagımin tozi getmeden, vaadetmişem, senin elinden dutip, önen düşmek bene borç olmuşdur. Bizzat, seni Zöhre'nin garşisına götürene gadder and içmişem, vaadetmişem. Bu canım, ikiz ugrina gurbandır. Yalnız, sene ricam bu; sen gürbet gezmemişsen, görgü görmemişsen. İnsannar, derdine derman içün, zehiri bile içebilir, çünküm o derdinin dermanıdır. Bunin içün Eşref Bey, ben beni bu tebdile sokarsamsa, sakın ehdiraz etme, seni sevgüllün Zöhre Banu'ya gavuşduraram inşaallah." dedi.

Eşref Bey sevündi. Deliganni:

"O günsü gün, tebdilin gör. Baban, anan, semimi ehbablarina bi şey deme. Adam var, sır sahlar, adam var, sır sahlamaz. Senin sır sahlıyacak ehbab bulduğin yohdur hele."

[Hagigatde eyledir; adam var ki, dar günün dosdudur. Adam da var ki, dar günin düşmani olir. Her süt bir olmaz; her memeden çihan süt bir degildir.]

O zeman, Eşref Bey tebdilini gördi, deliganni da buni gözliyordi. Tenha bir yere geldiler. Deliganni, Eşref Bey'i bir gadın gılıgina goydi, yani gadın elbisesi geydirdi:

"Geyin bunnari, seni bütün Gence'nin halgi ve löbetçileri taniyor. Seni, bu Gence'den erkek şeklinde çıhartmanin imkanı yohdur. Geyin gadin elbiselerini," deyip Eşref Bey'i, bir gız şekline sokdi. Zaten Eşref Bey'in üzünde tüy-tüz yoğidi. Genç bir fidan deliganni idi. Eşref Bey'i de bir ata bindiren deliganni:

"Sen garişma, ben bu Gence'den nasıl çıkacagımi bilirüm," dedi.

Deliganni, gün görmüşdi, çok gurbet dolanmışdi, çok gaher çekmişdi, her şeyi bilirdi. Guşlug devri idi, heç kimsenin heberi olmadan, o deliganni Eşref Bey ile beraber, Gence gapilarina dayandilar. Gence'den çikan adamlara sorgusüval yok, çünküm Gence'den çıkıyor. Lâkin, Gence'ye girenlere sorgu suval var, yazi var; adını yaziyor. Bunnar çıkarkan; "buyurun" deyip gapilari açdilar. Deliganni, Eşref Bey ile berabar Gence'den çıkıp, dogri Gandehar şehrinin yo-

luni dutdilar. Güne bir menzil, gece-gündüz, Eşref Bey'in ögüne düşen bu igid, günnerin bir gününde, oni Gandehar gapilarina yetişdirdi.

O güne gadder, Eşref Bey, Gence'den dişarı çıkmamişdi. Gurbet gahriyari çekmemişdi. Gandehar gapilarinda lôbetçiler, bunin ögüni aldilar:

"Ey deliganni, nerden geliyorsin?" deyende, deliganni gahgaha ile güldi:

"Niye güldin?" diye sordilar.

"Yahu, sizin aklız başızdan getmiş mi? Sabagdan çıkdım Gandehar'dan, Gandehar gasabasina getdim, terkal geliyorum. Gandehar şehrinden dişari çıkıp, içeri girmeye de mi sorgu-suval var? Ben, Gandeharlıyam, Gandehar gasabasından geliyorum."

"Bu kimdir?"

"O da gız gardaşım,"

"Gel, geç deliganni," deyip yol verdiler.

Deliganni, Eşref Bey ile berabar, içeri Gandehar şeherine girdi:

"Ey Eşref Bey, senden ricam bu, ben şindi seni gâveye endiremem, atlarimızı bir hana çekerem, seni gönüz gözi ile Zöhre Banu'nun yanina götürerem. Sen şindi gavede otur, ben Zöhre'nin yanina, yol bulmak içün çıkıp annadim, nasıl köşke gedecegimizi gızdan annim, gelim." diyip çıkdi.

Eşref Bey'in elinde bir delil yoğidi. Lâkin "ah" çekdikce, gözlerinden doli doli yaş yeniyordi. Eşref bakdı ki, bir tükanda sazlar asılı. Deliganniya:

"Şu sazlarin birini alah," dedi.

"Bey, saz almak bi şey degil amma, dilin durmaz, olur ki, tekellümi baltayı daşa vurırsın; sen de ipe gedirsin, ben de!"

"Yok, yok,"

Nâyet, görünen tükandan deliganni, Eşref'e bir saz aldi, bir gaveye geldiler. Deliganni, evel atlarini bir hana çekdi, bagladi, gâvede oturdilar. Deliganni, Eşref Bey'e:

"Sakın ha, dilen sahip ol, elde saz var, herkeş seni âşık bilür. Amma, içerin isder doli olsun, isder boş olsun, elde delil olmasa, derya-yı ümman olsan, senin içinde ne olduguni bilmez."

Gâvenin bütün halgi, deliganniyi ve Eşref Bey'i görende:

"Âşıg misiz?" diyip sordilar. Deliganni:

"Şu arkadaşımı âşıkdır," diye Eşref Bey'i gösterdi. Eşref Bey'e reca etdiler:

"Hele bir iki şey annat, biz de dinniyelim," dediler.

Deliganni, Eşref Bey'in gulagina:

"Ey oglim, baltayi daşa vurma. Kenardan, köşeden, eyle bişeler de ki; kimse bi şey sezmesin."

Çünküm, elde delil var idi, herkeş Eşref Bey'i âşik gördi.

[Evet, bi şey demişdim, dedigim sözin zemani geldi. Buni da annadayım:

Yorulmuş yolda galannar,

Susuz deryaya dalannar,

Eline bir saz alannar,

Âşık olmuş, meydan almiş, heberim yok.

Eline bir saz alan, "Ben âşigem," diyir. Şindi, bu devrün hökmünde, Türkiyemizde çok âşiglar çogalmiş amma, söyledigi özlü mi, özsüz mi? "Diyim de, nasıl olirsa olsin," bir; ikincisi şimdiki, bu devrin halgi, sese, saza bahir. "Söz nedir, söz nasıl olir" diye artık, yüz gişinin igirmisi çeziyor; sekseni; "Ne güzel söyliyir," diyirler. Çünküm, ses ilen saz güzel amma, sözde güzellik yok. Hegigeti, söz güzel olmalıdır. Sesin, sazın güzelligi, bir helanmanin oyun oynamasina benzer.]

O zeman, Eşref Bey, deliganninin ne gadder gizli parla vermesine garşilıg; "Öli başi gordan gorkar mi" diyerek, aldi sazi bakalım ki, burda gâvenin içi dışi, doli doli şennik olmişdi. Âşig gelmiş diyenner, birbirlerine heber verenner gâveye dolmişdi. Aldi Eşref bakalım, burda dinneyen cemaate ne annadir:

İçerimde yanan bu sızi,

Elime verdiler sedefli sizi,

Gandehar şehrinin Memmed Şah gızi,

Zöhre Ban eşgına iç, yan dediler.

Birinci tekellüm, Eşref Bey'in agzından çıkarken halg birbirinin üzüne bekdi. Deliganni, ne gadder parla verdiyse, Eşref Bey; seleyi suya vermiş oldi. Eşref Bey'in bu gonişmasina, gavenin dinneyicilerinden bir müzevir, usulca dişari çıkdi. Eşref Bey gavede gonuşurkan, dogri Memmed Şah'ın garşisına çıkdi, bu müzevir:

"Şaham, ne durirsen, Gence şeherinin hökümdari Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey gelmiş, filan gâvede çalıp çagıriyor."

Nasıl, Memmed Şah, bunnarı eşitdi ise, emir verdi, derhal gâveyi dardilar. Eşref Bey ile yanındaki refikini gavvazlar yakaladi, ikisinin de gollarını bagladi. Memmed Şah'ın hüzürüne amansız çıkardilar:

"Ahan sene saz, ahan sene söz."

Deliganni, neye ugradıgini bilmedi. Eşref Bey'in ataşina bu da yandi:

"Ne yapim, mugadderaum beyle ise eger, mugadderata razi olmak lâzım, ben canimı bu ugura goymuşam. Başında, ikrarımı ikrar etdim, inkâr edemem." dedi.

Her ikisinin de ifadesi alindi. Deliganni dogri ifade verdi:

"Evet, bu Gence hökümdarı Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey'dir. Senin gızan âşig olmuşdur. Ben, buni mıradına gavuşdurmag içün, bu canimi, bu ugura goydim. Eşref'in ve senin gızın Zöhre Banu'nun, her ikizin uguruna ben de ölmeyi gözüme aldım. Ey şahım, en evel senin gızın gördüm, senin gızın ne çeşit bene yarvaldıgını ben bilirim. Gızın Zöhre Banu'nun garşisında and içtim. Her ikisini birbirinin mıradına gavuşdurmaya, canimi senin gızınnan, Mırad'ın ogli bu Eşref Bey'e feda gıldım. İsder as bizi, isder kes. Ben canimi, bu ikisinin ugrina feda gılmışam. Efademin dogrisi budur:

İfadeyi dinneyen meclise Memmed Şah emir verdi:

"Her ikisini, Gandehar şehrinin içinde darağaçdan derhal asın, asılmasını halg seyretsin."

Bir gaç akılli adam, ayaga gahdi, dediler ki:

"Şahım, yekden iki kişiyi, suçsuz yere iğdam etmek dorgi degildir bir, ikincisi, sen hayıf olmak üçün; bir terefden Deli Mırad duyar; "El ogli, oglin kesmiş," derler. Her iki teref birbirine garşi durur, olur ki, bu zerer böyür, iki gişinin gatil olmasina garşılıg neçe adamlar gatil olur. Zerer böyümeden, ziyanın ögünü almak dogridi. Ateş yanıp böyümeden ataşi söndürmek dorgudur, gel bunnari iğdam etmeyelim. Bagli bagli zindana goyalim. Deli Mırad duyar, nâyet iki ölke birbirine garşi gelir. Deli Mırad'ın haggından gelirsense, o zeman Deli Mırad'ın gözünün önünde bunnari asalım, Deli Mırad ile berabar. Yoksa, şindi, zeman gelir ki, ölüyü dirilt diye sorallar. Daha ölü dirilmez amma, diri tez ölir," deyip cevap verdiler.

Bu, üç - beş gişinin verdigi ifade, meclisin de gayet hoşuna getdi. Çünküm, verilen ifadenin eveli de, ahiri de hoş geliridi. Meclis garer verdi:

"Evet, çok güzel meşveret; iki kere ikin dört eder. Öli dirilmez, diri tez ölir. Bunin içün, bunnarin ikisini iğdam etmeden zindana goyalım, bakalım gün dogmadan neler dogar." dediler.

Her ikisini de iğdamdan gultarıp zindana tıkdilar. Eşref Bey ile bu deliganni zindan içinde galdilar. [O zemanin devri, cezaevlerine zindanhane denilirdi. Her devrün bir edeti, her devrün bir hökmü olur. Evet, zeman getdikce, asır getdikce, goşullar, kelamlar da değişleniyor. Lâkin, gina o kelâm, gina o kelâmdır. Ha cezaevi, ha zindanhane, heç bir fergi yokdur. Ha maphushana, ha zindanhane, ha cezaevi, heç bir fergi yokdur.]

O zeman, gelip geçen uzak yolçilar, Eşref Bey'in, pencere ögünden sızıltısını eşidip yanmaktaydılar. Yani, Gandehar şehrinin içindeki halg-ı âlem, buna yani-

yordi. Eşref Bey, künde üç defe, pencere ögünde, derdini ülüzgâra ve doğan güne, pencerenin demirlerine ve felegin âlem-i eşyasına derdini tökerdi. İgneden iplige gadder, her şey, Eşref Bey'e sızlanirdi. Eşref Bey'in zari zari sızlanmasina garşilıg, zindanhanenin dış terafında olan halg, birbirleriyle yazıglar, acırdılar. Amma, elden ne gelir? Yanindaki deliganni de, künden küne, Eşref Bey'in ataşına alavlanır, yanirdi. Bunnar beyle burda galsin, gel heberi kimden verelim:

[El ogli ârifdir, adam getmez amma, söz geder. Yerin bile gulagi vardır. Ey Türk ogli, dilen sahip ol, dört duvar arasinda gonişiyorsun. Yer bile heber verir, duvarlar bile heber verir. Yav, divar heber verir mi? Verir. El ogli olur ki, divari dinner, gapiyi dinner, pencereyi dinner, senin gonuşdugin eşidir, meheline heber verir. Yahut, birbirlerine der. O ona, o ona, mehel yerine geder. Başın selavat galmak isdersen, dilen sahip ol demişler. Gene deyirem. Evet, dünyada iki şeye garişma. Nedir bunnar? Bir, Allah'ın emrine garişma, bir hökümatun emrine garişma, sen gendi etmegin gazan, çoluk çocugun idarasina bak. Etli ile, sütlü ile ugraşma. Er geç, bir gün, başın garmagala düşer. El ogli, agzindan sözin alir, içerdeki fikrin, mehel yerine gavuşdurir.]

Bu sebebden, bunin bele sızlamasi, bütün Gandehar terefinden eşidilmişdi: "Memmed Şah'ın gızının sevgüllüsünün, Zöhre Banu'nun Eşref Bey sevgüllüsü gelmiş, gızı gaçirmaya. Lâkin, filan gahvede gonuşurkan, Memmed Şah'a heber vermişler, Memmed Şah dutmiş, bunnari zindana gapatmiş, asacakmış." Yani, asilması halg arasında söyleniyor.

Bu terefden, günnerin bir gününde, söz Gence şeherine yetişdi. Zaten, Deli Mırad, ogli Eşref Bey'i arardi, bulamazdi. Gapıcıları, top yekün sorguya çekdi. Gapıcılar:

"Hayır, senin oglin Eşref Bey, Gence gapilarından çıkmadi." diye ifade verdiler.

Çünküm, şehirden çıkan erkeklerin adlari yaziliyordi. Amma, gadinnarın adlari yazılmiyordi, erkeklerin adi yaziliyordi. Bütün, şehirden girip çıkannarin ismi, künyesi ile yazılırdi. Bu gadder erkekler girip çıkdi, adlari lisdelerde okuniyordi. Lâkin, Eşref Bey çıkmadi. Şehrin içinde sandilar. Şeherin içi, yediden yetmişe arandi, Eşref Bey yok. Lâkin, lisdeler ile ifade veren gapicılar, günden güne, bekleyenler de yaziliyor.

Bunnar gultardilar, Deli Mırad bir telaşa düşdi. Çünküm, deliganni, Eşref Bey'i Gence'den çıkardırkan, gadın gılıgına goymuşdi. Eee... gadinnarın ismi yazilmiyor, sade erkeklerin ismi yaziliyor. Bu sebebden Deli Mırad, meclisini cem idüp:

"Ne tebdil edelim?" dedi.

Meclis:

"Dur bakalım, belki senin oglin Gandehar'a getmedi, belki başga bir yere getdi. Başımıza iş açmayalım. Dur bakalım ki, bu bir gün portlak verir. Çünkü yere bir daş düşmesin, düşerse seslenir."

Bunnar, bekleme halında idi. Bir yandan da Deli Mırad, oglini sorduruyordi. Ölke be ölke, günnerin bir gününde, Gandehar'dan heber gelip, Deli Mırad'a bildirdiler ki:

"Ne otirirsen şaham, senin oglin Eşref Bey, bir gişiyle barabar, gızı gaçirmaya Gandehar'a girmiş, bir gâvede sözlerkan dutılmışlar. Şindi Gandehar Zindanhanesindalar, Memmed Şah, yakında onnari asacak. Ne emir olir?" diye söylediler.

Deli Mırad buni duydi, çünküm söz gezer. [Evet, begefendi, söz nasil gezer, buni tecribesini açıklayalım. Sen, Tebriz gapisinde bir söz söylesen, bir saat sonra Gürcü gapisına inersin ki, gonuşdugin sözin Gürcü gapisinde söyleniyor. "Olan, bu sözi taa yokarida söyledim. Bu söz, buraya nasil geldi?" İşde, bunin içün, senin söyledigin zemanda el oglinin biri eşidir, Erzürüm'ün her yaninda söyler, heber verir. Bunin içün, dilen sahip ol.]

Deli Mırad, derhal meclisini cem etdi. Gelmiyenneri bile getiddirdi. Temam ile bir gizli meşveret oturdi. Nâyet, meclisin meşveretine garşilik:

"Ne diyorsuz?" diye meclise sordi.

Fikirde-uyanik bir adam ayaga gahdi, Deli Mırad'a:

"Ey şaham, biz gözümüz ile görmedik, sen de görmedin, söylenen sözden duyduk. Eger sen, eger biz, soriyorim sene; sen oglinin Gandehar şehrinde, zindanhanede oldugini gördün mi?" diyince Deli Mırad durdi:

"Yav ben görmedim...."

"Aaa... öyleyse ben de görmedim, meclis de görmedi."

"İşde, zindandaymış."

"Şaham, medem meşveretin her terefi meşveret olmali." Pekey, biz şindi tebdil görek, yediden yetmişe ordi galdırak, ahan getdik, oglin Eşref Gandehar zindaninda yoğuse, biz suçsuz ikan suçlu olacayık. Belki yok, buna ne dersiz?"

Meclis, Deli Mırad'a döndi:

"Gel şaham, bu tebdili almazdan evvel, biz bir neğme yazak. Gandehar hökümdari olan Memmed Şah'a bir neğme yazak. Bakalım ki, senin oglin Eşref Bey, Gandehar'da, zindan içinde mi? Yoksa, Memmed Şah'ın pençesinde degil mi? Ey şaham, çok dediler, dememiş olmuşdir, belke düşmannıgından, belke de boş bogaz yalançının biri bir söz söyler, o söz herkeşin gulagına gelir, o söz dagılır. Halbusuki, söyleyen boşboğaz, yalan bir söz söylemişdir. Lâkin, bu söz essaha çevrülür. Bunin içün, bu işin hegigeti, bir neğme göndermeliyiz. Bakalım ki; söylenen sözler esah mi, yalan mi?" diye cevap verdi.

Deli Mırad'ın bütün meclisi:

"Evet," dediler.

Eee... Deli Mırad da, buna hag verdi. O zeman, Deli Mırad'ın agzi ile bir neğme yazıldi. Kime? Gandehar hökümdarı Memmed Şah'a. Eyle yazıldı ki; Deli Mırad:

"Ey Gandehar şahi Memmed Şah, eşiddim ki, benim oglim Eşref Bey, bir arkadaşi ile sevgüllüsini gaçirmaya gelmiş. Sen de dutmiş, yakalamışsan. Ben, senin gızını oglima alan degilem. Almiyorum amma oglimi bırak. Oglim Eşref'i bırak, bırakmazsan yediden yetmişe gadder, çeker Gandehar'a dayaniram. Bene Deli Mırad derler." diye bir neğme yazıldi.

Elçiye zeval yok, elçinin eline verildi. Bütün meclis, heddini atdi. O devrün vakdinin veseiti, canni heyvan idi. Delihli demirler çihmamiş, beyle bir fen veseitler olmamiş idi. Bu elçi, atina binip Gence'den çıkıp, Gandehar diye getmede olsin. Güne bir menzil, elçi, gece gündüz, çabukça atini sürüp günnerin bir gününde, Gandehar gapilarinin ögüne yetişdi. Elçiye zeval yok, Memmed Şah'a bildirdiler:

"Deli Mırad'dan elçi geldi."

"Alın,"

Atini çekdiler, gendisini buyur etdiler, Gence elçisi, Memmed Şah'ın meclisine çıkdi, yer gösterildi, oturdi. Neğmeyi, Memmed Şah'ın ögüne goydilar. Gandehar hökümdarı neğmeyi alıp ohidi. Neğme, bütün vezirlere, birer birer dolandi, okudular. Meclisin gözünden geçen neğme, bir daa Memmed Şah'ın ögüne goyildi. Neğmede diyor ki:

"Bırak oglimi, yoksa yediden yetmişe çeker, Gandehar gapilarina dayaniram."

Yani, son had buni gösderiyor. Nâyet, Memmed Şah, neğmeyi yırtdi, parça parça etdi, oturan elçiye, nezaketle şu cevabi verdi:

"Ben, neğme vermiyorum o köpeğogline, ona yazmiyorim. Evet, sen geder söylersin, oglini dutmuşam, bir gişi ile berabar zindana goymuşam. Gırh gün mehel veriyorum. O gırh güne gavuşsun, oglini gultarsın. Görek, nasil gultaracahsa gultarsin. Gavuşmadi ise, gırh gün sona, oglini Gandehar içinde asacağım. Gelsin, darağaçda oglini asıli görsin. Ben, o tegereden azmanin ganini içsem doymam, degil ki oglini bırakam. Bırakan degilem bildiginden âli galmasin." dedi, meclisine emir verdi:

"Beyle bir yazi yazın, elçiye verin, getsin."

Deli Mırad'ın gelen elçisine beyle bir yazi yazildi, verildi. O gün gelen elçiyi, ferdasi gün ugurladilar, selâmetle geri döndi. Güne bir menzil, Gence baglari görükdi. O zeman, elçinin geldigini Deli Mırad'a müjde verdiler. Deli Mırad:

"Boş mi geldi?"

"Evet,"

Elçi, Deli Mırad'ın garşisına çakdi. Deli Mırad:

"Heyir heber oglim?"

"Şaham, heyiri de, heberi de bu zarfin içinde. Ben beyle gördüm, gönderdigin neğme reddoldi, yırtıldi. İşde, sene de bu bilgiyi yazdilar."

Elçi, zarfın içindeki yaziyı çıkardi. Memmed Şah yazmiş:

"Ben, senin oglin Eşref'i dutmişam, zindana goymişam, bırakan da degilem, bildiginden âli galma. Ben, senin tegereden azman oglina gız mız veren degilem."

Neğme okindi, Deli Mırad'ın meclisi de yaziyı dinnedi. O zeman, Deli Mırad, fikirde uyanık bir adama:

"Ne deyirsen?" dedi. Adam:

"Efendim, temam söylenen söz dogri, yalan degil iş şimdi. Emir, ferman senindir. Nasıl bilürsen, biz de emrine âmâdeyez," dedi.

Deli Mırad düşindi, evlat acisı bu. (Möhterem cemaat, zeman zeman buni anmadiram, "evlat acisı" dedigimdeki devâ şu; buna bir misal gatiyorum; ey tiggatli dinniyelim, çünküm çivisiz ağaç dutmaz, muhaggak çivi lâzım. Hibarsiz duvar yıkılır, dutmaz, ne lâzım? Harç lâzım, hibar lâzım. Bunun içün, misalsiz hekâye de hekâye olmaz, hekâyelerin içinde misâl lâzım ki, o hikâyenin ne oldugini göstersin. İşde, evlat acısı dedigimdeki deva bu. Zemaninda, herifin bir tenesi, çok fegir bir kimse imiş. Bir gün, ahirinden geçerken, bakiyor ki, bir divarın deliginden bir ses gelir:

"Ey insanogli, ben hesdeyim, bene bir parça süt getir." diyince, adam gulak veriyor ki; divarın deliginden ses gelir. Bu adam, hemen gelip, bir ufak tas ile süt doldurir, götürür deligin ögüne goyar, bele gözlir. Bahır ki; divarın deliginden bir heyye çıkdi, bir ilan çıkdi, başını sokdi, löb löb südi içdi, terkal girdi, heman agzinden bir altın çıkartdi, tasa bırakdi. Bu adam, altını görüp sevindi. Adam, ferdesi sabak, dedi ki:

"Gina bu tas ile bir süt götürüm, o deligin agzina goyum. Belke bu heyvan çıkar, belke gina bir altın verir." diye bu adam, ayni tasa süt doldiriyor, getirip divarın deligine goyip seslenir: Heyye çıhir, südi içir, terkal dili ile bir altın çıharir, tasa bırakır. Heyye, bu istigagına alışir Bu adam da, künde bu heyvana bir tas süt getirip, sabagdan sabaga goyir. Bu adam, künde altinnan zengin olir. Nâyet, hacc'e gedecek gadder guvvet gazanir, Tebdilini, Kâbe-yi Beytullah'a görürken, sırrını ne ogline, ne uşaklarina, ne de hanimına bildirmemiş. Bildirmeyen bu haci, garisi ile oglini çagırır, diyir ki:

"Hanım, her sabah bu tasinan, bir süt doldurirsan."

Sona, adam oglina diyir ki:

"Oglim, bu tasi annen elinden alirsan, delige götürürsen. Gel şimdi sene deligi gösterim."

Adam, getirir ogligin yanına, diyir ki:

Ahan, tası bu deligin ögüne goyarsın, deligden bir heyye çıkar, sen bir terefde, kenarda dur. Heyye, südi içer, tası galdırmadan divarın içine girer, bir altın çıkardır agzından, tasa bırakır, tası altın ile al, galk. Bu hayvanın istigagı gayb olmasın. Oglim, günde bir altın gazan. Benim, akşamdan sabaga idarem yogidi, evvel Allah, bu heyvanin üzi hörmetine Canâb-ı Allah, bu heyvani sebep verdi bene. Künde bir altın ile, bu servete mâlik oldum."

Adam, oglina, hanımına addadiyor, sona da geçip gediyor, Hacc'a gedir. Ertesi sabag, çocuğun annesi, tasa südi doldurip verir oglinin eline:

"Gel oglim, buni götür, baban örgettigi deligin ögüne bırah."

Oğlan südi getirir, tasi delige yendirir, gelip deligi gözler. Bahır ki; hegiget babasının dedigi kimin, delikden bir heyye çıkdı, südi içdi, terkal delikden içeri girdi. Sonra, agzından bir altını tasa bırakdı.

Üç gün bele geçir. Oglan, anasina diyir ki:

"Ana!"

"Ne oglim?"

"Benim babam, çok ahmag bir kimse imiş."

"Niye?"

"Bu divarin içinde hezne var.. Bu heyye nerden getirir? Divarin içinden. Babam avanagmiş, künde, bu heyvana bir tas süt verir. Ben, bögünden bu divari, eyerti alir, yarın sökerem. Birer gözleyene gadder, heyyeyi de öldürerem, hezneyi temami ile çıkardaram." dedi.

Anasi, ne gadder ögüd verirse de oglina fayda vermir.

[Bâzi, içimizde yetişen gençlerimiz vardır, esgi gafalari begenmir. Göye, gendi gafasi teze imiş. Evet, esgi gafalarin begenmeyip de yeni gafalarin begendikleri yollar çok gırgın bir yoldur. Gına, o esgi gafalarin kölgesi ile yeni gafalar yaşiyor. Lâkin, malesef, kimse kemseyi begenmiyor da, senin gafan sulanmış hey deliganni, senin gafan daa eyi olsun. Eyi oldugini ben daa eyi isderem. Gösder bahak, eyiligin nasılmış, biz de görelim. Evet, 'ahıl yaşda olmaz, başda olir." derler amma, senin benim haggıma değil.]

Bu deliganni, divari gorantiye alir, diyir ki:

"Evel heyycyi öldürüm, sonra divarı yıhim."

Sabak olir, süt tasini deligin agzina goyir, gılıcı eline alıp durir. Heyye çıhir, tasın südüni içir, geri dönüp, delige girdiği zeman, oglan, eyle bir gılıç fırladir ki, heyyenin guyrugi gopir, poççiginin uci gopir, nâyet deyir ki:

"Ahşam olsun da, yarın divarı sökûm. Nasıl olsa, bu yılan, heyye ölir."

Ahşam olir, bu deliganni yatagına girir, yatarkan, heyye gelir, buni yatagında zehirlir, agılır. Çocuk, 'na:

"Ana, beni heyye zehirledi." diyir.

Oğlan, o gün zehirlenmiş, sabaga sağ çıhmır, oglan ölir. Oglanin anasi şimdi

"Eee oglim, suç sende idi, suç galanda değildi, suç ölende idi. Sen, bu heyvani niye vurdun da, bu hayvan da seni aguladi, şindiye gadder, niye bir şey demirdi?"

Nâyet, oglanin babasi Hicaz'dan dönüp, evine gavuşir. Oglanin anasi agliya agliya gocasini garşilar. Gocasi:

"Ne oldi hanım?"

"Oglim' i heyye zehirledi."

"Niye?"

"İsde; 'Babamın gafasi sulanmiş, esgi gafa, divarın içindeki hezneyi heyye nerden getirir. 'dedi. Ben, ne gadder ögüne geçdin ise de sözüm feyda vermedi. Heyyeye bir gılıç vurdi, heyyenin poçiçigi gopdi. İsde, o da, gece oglini zehirledi. Daa bilmirem, heyye öldi mi, galdı mi, bilmirem."

Bu adam bahır ki, suç ölende, galanda değil. Suç oglinde. Diyir ki:

"Hanım, şimdi bu suç kimde?"

"Oglimizde."

"Haa, gabûl edek de, doldir südün tasini."

Bu adam, tasi doldirir, getirir heyyenin deliginim ögüne goyir, seslenir. Diyor ki:

"Ey heyvan, gel çık, sen ilen barişak."

Heyye, başini delikden çihardir, sudi içmir, diyir ki:

"Ne südün içerem, ne de sennen barişirəm."

"Niye?"

"Sennen barişmamız öldi."

"Neden?"

"Bende guyruk acisi, sende evlat acısı, ne ben unuduram, ne de sen unudursan, bunun içün sennen barışmamız aradan gahdi."

İşde, bu sebepden, evlat acısı dediğin mene şudur ki; evlat acısı ile guyruk acısı aradan çıhmaz, hiç çıhmaz. Bunin içün, bu sebepden hekâyelerimizin içinde olan, bu temsil misaller, hekâyeyi ayakda dutar.]

Şindi, devam hekâyemize.....

Evet, bu terefden deli Mırad tebdil görsün, bu terefden de Gandehar hökümdarının meclisi, Gandehar Şahı Memmed Şah'a dediler ki:

"Sen, elçiye yazi yazdin, verdin."

"Verdik,"

"Elçi getdi; dost uyur, düşman uyumaz. Günün bir gününde, Deli Mırad Gandehar gapilarina dayanirsa, ay bacayi savuşur. Gel, biz de tebdil alalım, takdirde mena bulmayalım," diyip, meclisi, Memmed Şah'a bu cevabi verdi. Memmed Şah hak verdi.

Mehmed Şah da, yediden yetmişe halgını toplayıp, her bir tebdilini aldi, bekliyor, gelirse garşi duracak.

O zaman, bu terefdan Deli Mırad, yediden yetmişe tebdilini alıp, o da ordularının ögüne düşüp ve her iki terefin ölkesi de hazirde. Söylenir di ki:

"Gandehar ordilari ile Gence ordilari, birbirine seferberlik ilan edir,"

Bu tebdili, her iki teref almada olsin, gel haberi nerden vereli

Taht-ı İsfahan Şahi Şeyhogli Şah Abbas'ın bir gız gardaşi var idi. Adina, "Şah-i Duhter" derdiler. Şah-i Duhter, Şeyhogli Şah Abbas'dan böyükdi. Lâkin, gendi gadin oldugi içün, gardaşı Şah Abbas'ı tahta çıkarmışdi. Ona:

"Ben bir gadınım, sen bir erkeksin. Sen otur tahunda; çözmedigin devayı bene daniş."

Yani, Taht-ı İsfehan Şahi Şeyhogli Şah Abbas'ı şah eden, gız gardaşi Şah-i Duhter idi. Şah-ı Duhter; çok görgili, çok akılli, çok fikirli bir gadin idi. Yani, Şiraz torpagının şahi, Şah-ı Duhter gadın oldugi için vekâletini gardaşi Şah Abbas'a vermiş idi. Buni bütün halg bilirde, öyle derdi.

Şah-ı Duhter'in emri ile Şeyhogli Şah Abbas'ın, her ölkelere geden müfeddişleri var idi. Çünküm müfeddişler, seneden seneye her ölkenin tosyalarını gözden geçirirler. Her müessesenin âmirinden dut da, gapicısına varana gadder bordolarını muyane eder, hakli-haksızi ayırdeder. Bakalım ki, haklı, haksız var mı? Seneden seneye, devletin erdigi bütçe, her vilâyetlerde müfeddişler ile gözden geçirilirdi, yaniş muamele kimseye yapılmasın diye, kimsenin haggi, kimseye geçmesin diye. [Evet, şimdi gene eyle, devletimiz terefinden her ölkeye seneden seneye her müfeddiş, her müeseyi gözden geçirir, bakar.]

O zaman, Gandehar şehrine, Edib Bey isminde bir müfeddiş, seneden seneye gelir, bir gaç vilayetleri gözden geçirirdi. Edib Bey, müfeddiş olmuş, baş müfeddiş olarak, bir gaç tene de mâyeti yaninda, Taht-ı İsfahan şehrinden çıkdi. Dogri, günün bir güninde Gandehar şeherine geldi. Gandehar şehrinden içeri girdi ki, şehrin tebdili bozuk, halg gan agliyor. Neden? Çünküm, hep gaçildi, herp olacağını bütün halg, yediden yetmişe duymuş idi. Edib Bey yanaşdi:

"Bu hal nedir?"

"Eger Gandehar, eger Gence, birbirine düşdi."

"Niye?"

"Gence'den gelen deli Murad'ın ogli Eşref Bey dutulmiş, zindanhanede. Eşref Bey, bunin gızina âşig olmiş; ne o gızina âşig olmiş; ne o gızını veriyor, ne de o, oglina alir. Şimdi, onin ogli da gelmiş ki, gızi gaçirmaya."

Hasili, Edib Bey'e, el ogli, her terafli, her iki terefden bilgi verdi, ona sordilar:

"Bundan sizin haberiniz yok mi? Her iki ölke, birbirine düşecek, gılıca galacak, gan gövdeyi götürecek, Taht-i İsfahan'ın haberi yok mi?" diyince, Edib Bey, daa kontrolini yapmadan dogri zindanhanenin ögüne geldi, zindancibaşina emir verdi:

"Açin gapiyı."

Edib Bey içeri girdi, Eşref Bey'i, yanindaki daliganniyi gördi. Bir zat, Eşref Bey'i söyletdi, deliganniyi söyletdi, ifadelerini yazdi:

"Hiç aglamayin," diyip çıkdi.

Edib Bey, daa devlet müesselerini gontrol etmeden, durumin agır oldugini bilgi aldi. Hemen, Gandehar'dan çıkdi, dorgi Taht-ı İsfahan'a döndi.

Güne bir menzil, gece-gündüz geden Edib Bey, günnerin bir gününde Taht-ı İsfahan'a yetişti. Taht-ı İsfahan Şahi, Şah-ı Duhter sayılırdi. Lâkin, irelide dedigim kimin Şah-ı Duhter, gardaşi Şeyhogli Şah Abbas'ı yerine vekâleten otuddurmuşdi, Çünküm, Şah-ı Duhter gadın oldugi içün, görevi erkek gardaşi Şah Abbas'a vermişdi. Lâkin, agir davalari, yine Şah-ı Duhter yürüdirdi. Gardaşı Şeyhogli Şah Abbas'ın haggından gelemedigi bir agir devayi, Şah-i Duhter yapardi. İkincisi, Şah-ı Duhter'inen Edib Bey'in arasi, çok semimi dostlug ile giderdi, Edib beyi çok görirdi, çok da severdi. Edib Bey, hagigat bir müfeddiş oldugi içün, severdi. Bunun içün, Taht-ı İsfahan'a yetişen Edib Bey, Şah-i Duhter'i ziyarete getdi. Şah-i Duhter'e, durumi, her iki ölkenin vaziyetini, nasıl bilgi aldı ise eylece bildirdi:

"Eğer Gence, eger Gandehar, yediden yetmişe ordularını cem ediyor. İki ölke, birbiriyle gılıç gılıca galacak ve bunarin aralarını gılıçdan başga temizleyecek deva galmamiş. Ben, eyle bilir gişilerden haber aldim.

Deli Mırad'ın ve Memmed Şah'ın arasını gılıçdan başga durduracak çare galmamiş. Bunnar, ta ezelden; oglannan gızın devasi degil, bu deva ta ezelden birbirlerine küskünlük ile zıt getirler. Her ikisi, birbirinin ganini bile içse, gıne barışacak bir hali galmamış. Bu dargınnık üzünden, iki ölke birbirine gılıç gelecek." dedi.

Şah-ı Duhter, Edib Bey'den bu bilgiyi dinneyip aldıkdan sonra:

"Sen heç merak etme, bu iş düzelir." dedi.

Hemen, dogri gardaşi Şeyhogli Şah Abbas'ın meclisine çıkdi. Şeyhogli Şah Abbas'ın oturan meclisi, dörtbin gişi idi. Şah-i Duhter, Şeyhogli Şah Abbas'ın yanına yaklaşdi:

"Yen şu tahtadan, bu Şiraz topragının hökümdari benem, sen değil. Ben, seni vekâleten oturdum, amma gurdunan goyun bir arada yaşasın diye. Lâkin, bu iki ölkenin gerginliğini ve yediden yetmişe topladığını seninkinin bir Şeyhogli Şah Abbas'in niçün haberi olmadi?"

Gardaşini yendirme Şah-i Duhter, edalet kürsüsüne çıkdi, meclise seslendi:

"Ey meclis, bilirsiz ki, bütün Şiraz torpagının gaderi Taht-ı İsfahan'a bağlıdır. Lâkin, bu iki ölkenin durumi gerginimiş. Yediden yetmişe hazırlık görmüş-

ler. Bu işi, gan tökülmeden halletmemiz lâzım. Nasıl halladaceğiz?" diye meclise sesledi. Meclis:

"Bunnarin her ikisinin esgarine garşi, ordi galdiralım."

"Olmadi,"

"Bunnari durduracak golay yollar var."

O zeman, Şah-i Duhter emir verdi; Gence'deki Deli Mırad'a bir neğme yazıldi:

"Mırad, meclisi ile barabar, derhal Taht-ı İsfahan'a gelacak. Yediden yetmişe ordi toplayan Deli Mırad eyle galacak, meclisi ile Taht-ı İsfahan'a gelecek. Gelmediği takdirde, meclisi de gendi de, agır cezaya düşecektir." dedi.

Bir neğme de, Gandehar hökümdarı Memmed Şah'a yazıldi:

"Gandehar hökümdari Memmed Şah, meclisinnen beraber, yediden yetmişe esger dönüşünüb; tebdil alırsan tebdil bozulur, tagdir bozar, meclisin ben beraber derhal Taht-ı İsfahan'a geleceksin."

Her iki ölkeye de yazılan nağmeler, eger Gence hökümdarı Deli Mırad Şah'a, eger de Gandehar hökümdari Memmed Şah'a yetişdi. Her iki ölke de, güvvetini cem ederken, neğmeler okundi. [Emire itaat lâzımdır, bu her vakit için bele, bu bir. İkincisi, şunu da anlatmak arzederem ki, hekâyelerimizin içinde bazı canni gözlerimiz var. Bizden evvel dünyaya gelenner seslenmiş, biz de onnarin sesini şindi duyuyoruz. Evet, nedir bu? Bir adam, devletin verdiği emire itaat ederse, emirlerini dutarsa; devleti devlet, milleti millet bilürse, Allah'ını da bilür. Bu adam, şerâtini de bilür, gendisini de bilür, her şeyi bilür. Çünkûm, Cenâb-ı Hagg'ın bizlere bildirdiği yol, devlet yoliyla, ganun yoliyla, şeriet yoliyle yol verilmiştir. Devletini sevmeyen bir millet, vatanını sevmeyen bir millet kendisini sevemez, kendisinin ne oldugini de bilemez. Ya en evvel devlet sevgisi, vatan sevgisi, millet sevgisü olmalıdır. Eğer, bu üçüni da seven gişelere mü jdeler olsun ki, Allah sevgisü de onin gelbine yetişir. Muhaggak ki, Allah da, o guli sever; dogrilik bundan açılmışdır. Sen nasıl gendi nefsin goruyordunsa, milletini de eyle gori, devletin de eyle gori, vatanın da eyle. Ey düşün, sade nefsin düşünme, cümleyi düşün. Ne oldim deme begefendi, ne olacagini düşün. Bunun için, bu üç günlük vefasız dünya, neçe sultannar, neçe şair şüeralar; neçe âlim ulemâlar geldi getdi, halen de gelip getmekdedir. Gelip geden de annadıyoruz. Gelmemişi Allah bilir, gelmemiş söylenmez, gelmiş geçmiş söylenir. Bu sebepden, her iki ölkeye giden nağmeler eger Deli Mırad, eger Memmed Şah, meclisleri ile etegle-rindeki olan daşları dökerak dözelmege bahar. Nasıl gelmez, helbetde gelecek.

Ey Türk ogli, ayıg ol! Bir caddeden geçirsen, lôbetci sene:

"Yasak gardaşım, geçme bu yandan, şu terefden get" diyene; "Başüsdüne," de.

Çünkûm, o lôbetçi, gendi eyliginden o yola dikilmemiş, helbetde ona emri veren, bir onin üsdünde amiri var. Bunin içün, güvveten güvenme, zorlugan güvenme, yol töreye güven, "başüsdüne" de. Onin dediği terefden get. Her şey bele yakışır. Bunin için, hepimiz bile olalım. Eger küçük eger böyük, cümlemiz devletin verdiği emire âmade olursaksa, heçbirimizin burnu ganamaz, heçbirimiz yolumuzu şaşırmazık. İşimizi, gücümüzü bırakmazık, bunin için her şey bele golay geder.]

Bu sebepden, her iki ölkenin hökümdarları meclisi ile Taht-ı İsfahan'a gusul buldi.

Bu terefden, Şah-ı Duhter, ikinci bir neğme yazdi:

"Gandehar şehrindeki, zindanhanedeki dutsakları isderim. Biri, Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey, biri de onin refigi; ikincisi Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu'yu isderim."

Bu ikinci emre, Zöhre Banu'yu, tayesi ile yani cariyesi ile barabar, bir halde aldılar.

Zindandan çıkarılan Eşref Bey'i arkadaşı ile beraber, bir haldece aldilar. Her ikisi, Taht-ı İsfahan'a gusul buldi. Bunnardan evvel deli Mırad ile Memmed Şah da oraya yetişmişdiler. Bu iki şahıs, Taht-ı İsfahan'a gusul bulup, bir terefde Deli Mırad meclisi ile düzülmiş, ayagda idi. Yani, sağ yanında biri, sol yanında biri duruyordi. Gendi meclisleri ile ayagdaydılar. Bu tertib içindeyken, Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey ve Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu, giden gavvazlar, bunnari da Şah-ı Duhter'in garşisina çıkardi. Her ikisi de, babalarini düzili gördiler. Durumin ne olduguni bilmirdiler. Şah-ı Duhter emir verdi:

"İki cellad isderem," dedi.

İki cellad, Şah-ı Duhter'in yanina vardi:

"Benim gızıl elbisemi getirin," dedi.

Gızıl elbisesini getirdiler. O vakdın devrinde, sade Şah-ı Duhter'in degil, her hökümdarın gızıl elbisesi var idi. [Neydi bu gızıl elbise? Bir suçlunun hâkim ifadesini alir, verdiği ifadeye garşılığ şahitleri dinner. Eğer, şahitler, verilen suçlunun ifadesine göre, şehadetlik edenner, şehadetlik ederler. Haklı isa beraat eder, haksız ise ceza baglar. Bunin için mahkemelerde, edalet kürsülerinde hökmeden hâkimlerimiz, ezeli bu güne gadder, iki dene şahidin ifadesi ile bile ceza verir. İki şahidin ifadesi ile beraat eder. Mahsukda, o hâkim değildir, mehsulda olan, o iki şahadetlik edennerdir. Çünkü, hâkim, şahitlerin verdigi hökme göre ceza baglar. Bunin içündür ki, daimi şahadatlik edenner dogri ifade versinner. Eger hatir için, eger yalan yere şahitlik için şehadetlik edennerin cezası Mahkeme-i Kübrâ'da görülecektir. Hatir sökmez begefendi, gördüğün ne ise, bildigin ne ise, oni söyle. Senin ifaden almadan, evvel hakim sene ne diyor:

"Dogri söyliyecen, namusin, vijdanin üzerine yemin eder misen?"

Evet, esgiden Gur'an-ı Kerim'e el basdırdılar. Gur'an ne ile açılır? Gene namus ile. Namısı, hesiyeti olana Gur'an vardır. Namısı, haysiyeti olmayana Gur'an ne etsin. Ayni gapi, gine o gapidir begefendi.

Evet, namısın, vijdanin düşin, bildigin ne ise bildigin de. Yalan yere şehadetlik etme sakın, Mahkeme-i Kübre'yi boylama. O, Mahkeme-i Kübre'yi boylama. O, Mahkeme-i Kübre'de yalan yere şehadetlik ettiğinin cezasını er geç göreceksin.

Bu sebepten, zeman gelir ki, hepimizi şehit gösteriller. Bildigini de, bilmedigine, 'bilmiyorum,' de. Amma, bildigine; 'bilmirem' desen, o da vebal, o da günah, bildigini inkâr etmeyeceksin. Bilmedigin de; 'bilirem' diye ifade vermeyeceksin. Ona göre, bilir gişileri her vakit gollayalım.]

Bu sebebden, Şah-ı Duhter emir verdi. Deli Mırad'ın ogli Eşref Bey'e:

"Al arkadaşın, get baban yanina dur."

Gızıl elbisesini geymişdi Şah-ı Duhter. Oni, Eger Deli Mırad, eger Memmed Şah göriyordi. Gızıl elbiseyi geydiği zaman, ne lâzım? Yani, şahidler dinnenmiş, ifade alınmışdır. "Cellad" dediği zeman, kelle gedecekdir.

[İşde, esgiden cellad denildiği zaman, celladlar üç defa bagırırdi:

"Kesilen baş yerine gelmez şaham", derdiler.

Esgi gedişat, şindi de nedir? Mahkemelerde, hâkimlerin sürdüğü ifade, günden güne, aydan aya, bir suçlu, bir gaç kere mahkeme edilip, şahidleri dinnenerek, ona göre hakliya hakli, haksiza ceza verilirdi. Bundan, hâkim mehsul değildir. Şahidler mahsuldür. Gördüğün bütün bu mahkeme gapilari, ezeli ezelden şeref hökmü ile açılmışdır. Allah'ın binbir ismi vardır, bir ismi de Hagg'dır. Hak ismi içün edalet kürsüsünde hökmeden hâkimlerimiz, haggı tanıtmak içün, haggı bildürmek içün, haggi hag etmek içün, mahkemeler gurulmuşdur.]

Bu sebebden, Şah-ı Duhter, gızıl elbiseyi aynına geydikden sona, çift cellad emrinde idi. Bu terefden emir verdi, Zöhre Banu'ya ki: Sen de, cariyennen berabar, baban yenina get."

Zöhre Banu da, cariyesi ile beraber, atasi Memmed Şah'ın yanina getdi. Terkal, Şah-ı Duhter seslendi:

"Deli Mırad, ireli gel."

Deli Mırad, getdi ireli.

"Bu Eşref isimli çocuk senin neyindir?" dedi.

"Oglimdir."

"Pekey, çık geri." dedi.

Deli Mırad, çıkdi yerina. Bu sefer, Memmed Şah'a sesledi:

"Mehmed Şah, gel ireli."

Mehmed Şah ireli geldi.

"Şu, yaninda duran Zöhre Banu isimli gız neyindir?"

"Gızımdır."

"Pekey, sen de get yerine."

Memmed Şah da yerine getdi.

Şah-i Duhter'in meclisi, bunnari dinniyordi. Herkeşin dizleri titriyordi. O zeman, Şah-ı Duhter Eşref Bey'e seslendi:

"Gel bakim oglim, ireli gel."

Eşref Bey, getdi ireli.

"Sen âşig misen?"

"Evet,"

"Kimin âşigısın? Kimdir senün sevgüllün, utanma söyle?" dedi.

O zaman, Eşref Bey, Memmed Şah'ın gızi Zöhre Banu'yu gösterdi:

"Zöhredir benim sevgüllüm."

"Pekey, Zöhre'yi nerden tanıdin? Ezelden gonuşur muyduz? Birbirizle möhebbetiz var mıydı?"

"Heyir, ne o benim üzümü görmüşdür, ne ben onin."

"Pekey, ya ne oldi?"

"Ben, gece odamda yatarken, üçler, beşler, yediler, gırhlar, beni hâb-i nazdan sesleyip; yatagımdan dogrildim, odanin içi, aksakalli pir doli, beni gudüret çemberinden geçirdiler, üç bade içirdiler, bu giza âşig etdiler. Zöhre Banu'ya âşig oldum, o da bene âşig oldi. Bunin için, onin cemalini bene gösterdiler, o günden bu güne bu gız içün yanıp yahiliyorum."

"Sen dur," dedi.

Şah-i Duhter, Zöhre Banu'yu çagırdi:

"Get ireli."

Zöhre Banu ireli getdi, Şah-i Duhter'in yanina vardi. Buna:

"Senin, bu oglanan, bu deliganniyan bir möhebbetin, bir sevgin var miy idi?"

"Hayır,"

"Pekey, sen bu deliganniye âşıg mısen?"

"Evet,"

"Neden âşig oldin?"

O da ayni, Eşref Bey'in verdiği ifade kimin ifade verdi:

"Ben, gece serayımda yatardım, gecenin yarisi pirler sesledi, üç bade verdiler, Eşref Bey'in eşgına âşig etdiler beni. Eşref Bey benimdir, ben Eşref'in."

"Pekey, seni başga bir Eşref ile evlendirsem razi olur musun?"

"Hayır."

Şah-i Duhter, döndi Eşref Bey'e:

"Seni, aynı bu gızın benzeri bir güzel ile seni evlendirsem, bu gızdan fâri gelir misen?"

"Hayır," dedi.

"Pekey,"

Şah-i Duhter, ikisinin de içerisini dışariya verdirdi. Her ikisinin ifadesinin, deli Mırad da, Memmed Şah da dinniyordular. Onnar da duydular. Şah-i Duhter bunnarın Hagg âşigı olduguni annadi. Bütün meclis de Deli Mırad da, Memmed Şah da annadi. Bunun üzerine bu iki sevgüllüyi mırada erdirmeye gerar verdiler. Bir mübarek perşembe gecesi Zöhre Banu ile Eşref Bey naili mırad oldular. Allah cümle hasretleri gavuşdursin, inşallah.

Hekâyemiz burda menziline yetdi. Yarın İnşallah size yeni bir hekâyemi annadıram, siz de gözel dinnersiz. Eşref Beg bu gadder, benden eyvallah.

FİRDEVS ŞAH

[Şimdi, gel dem-i devrana bah. Ne devr-i dem-i devrana, neçe dünyaya neler geldi, getdi. İşde, biz gidennerden annatmakdayız. Şindi hekâyem Firdevs Şah'ın hekâyesine başlıram.]

Hökümdar, Firdevs Şah'ın üç oğli, bir gızi vardi. Bir de bir hanımi. Oğullarını, gızını çok seviyordi. Lâkin ogillari da, ahılli, gızi de ahılli idi. Gızinin ismi "Gatmer"di. Yani gadın ismiydi. "Gatmer" derdiler adına. Gatmer -bu gadinhem görgili, hem de ahılli bir gız idi. Lâkin ehval-i ezeldeki, levh ü gelemdeki mukadderata seyret, bu ayna-yı devrana seyret. Gosgoca bir hökümdar gızi olan Gatmer bah ne çileler çekeceg. Gul yazısini görmemiş mezere girmez.

Günlerin bir gününde, gatmer köşgünde otururkan, Hazreti Hızır, Pir dede, eline bir çiçek alarak:

"Gül satıyorum" der bağırırdi.

Kimse bunin Hızır olduguni bilmiyordi. *Gören* görürdi ki, sanırdı ki, ehdiyar bir fikara, bir adam. Herkes oni elinde bir çiçek gül satiyor sanirdi. Bir takımı da oni yaziklardi.

"Bah bu da bir etmek içün, elindeki güli satiyor."

Gatmer, ehdiyarın bağırmasına, pencereden bahdı ki, bir ehdiyar, ag sakalli bir adam, elinde bir gül "satiyorum" diye bağırir.

Gatmer cariyelerine emir verdi; yani hizmetlilerine:

"Şu gapida, gül satan ehdiyari alın, garşıma getirin."

Cariyeler goştular ve gül satan Pir dedeye:

"Dede, dede"

"Buyur" dedi ehdiyar.

Ehdiyarı aldılar, dogri Gatmer'in köşgüne, Gatmer ehdiyarı görüb elini öpdi. Sanra:

"Ey dede, ne satiyorsun?"

"Gızım, gül satiyorum."

"Peki, neye satiyorsun, giymeti nedir?"

"Bir alun" dedi.

Gız, elini cebine atarah ehtiraz etmeden, bir alun verdi. Sonra da ehdiyarin elinden güli aldi. Ehdiyar bunin üzerine geri döndi ve cariyelerine dedi ki:

"Siz gidin."

Cariyeler çıhdilar, Gatmer:

"Şu babaya taam getirin, yesin."

Ehdiyar:

"Gızım, benim yiyeceğim, gısmetim yohdur, ancah cariyelerin çıksin, sene gizli bir sırrim var."

Cariyeler çıhdi, ehdiyar.

"Gızım, bu güli aldin. Bu gül bir dünyadır. Buni goynunda sahla, bu bir sırdir, sahla goyninda. Gül açdığı zeman, bil ki dünyada eyiler çoğaldi, gül soldugi zeman da, bil ki dünyadan eyiler köçdi, getdi, öldi. Bunun içün bu gül, bir sır gülüdür. Buni sahla," diyib goynina goydi.

[Lâkin bögünnük hekâyem Gatmer, güli sahlasın, bugünnük hekâyem bu gadder. Yarın inşallah bu Gatmer Çiçek'in devamını yarın güzel annadiram, siz dinlersiz.]

Evet şindi, en evvel hekâyemizin "selçug"una devam. Çünküm anahdarsız, gapi açılmaz. Her vakit, bunnari annatmahdayık. Diyor ki:

Gönül havalanma, çıhma havaya,
Vurur çar ganadın gırar bir gün.
Çünki baki değil, bu can gafesde,
Megamda, damarın yararlar bir gün.

Ey adem, güvenme gençligen, çağan,
Ne evladan güven, ne bağçan, bağan.
Ölüm yanındadır, atma iragan,
Yahasız kölmege sararlar bir gün.

Kimse bilmez, kimsenin eyi halından,
Allah diyen, ayrılır mi yolundan,
Helâl, heram gazandığın malindan,
Yığılır miraslar bölerler bir gün.

[Ele değil mi efendi? Heç kimse gazandığını mezere götürmemiş beraber, tökmüş, getmiş, Amma neçe meşaggatler, neçe elametler ile yığmış, günün birinde bırakmış, getmiş, Ecaba sağlığında gurişi isdeyene verir miydi? "Hayır", "Get sen de gazan" diyirdi. Hiç bilirmirdi ki, bir gün tökûp gidecah. Geride kimler buni görecah, bölüşecah. Bu hatirine gelmirdi. Gelirdiyse de üzerine mal etmirdi. İşde bunin içün bu geçmişi, bu gıtayi eyi anla ki; neler gelmiş, getmiş. Her tahanin dadi var ayri, lezzeti ayri, her taham bir olmir. Her sözün de macerası ayri.]

Şimdi Gatmer Çiçek, güli gohlayib hamile galdığını gendisi de bilmiyordi. Bir güldir, güli hepimiz gohlarih. Ne bile ki, bu gül nasil bir güldür? Nâyet, üç beş ay zeman geçti aradan, gatmer gendinin hamile oldıgini hissetdi. Ve helayıklar, cariyeler, bütün etiraf hissetdi. Nâyet Firdevs Şah'a haber verdiler:

"Efendim, gızin hamile galmiş."

Gizli haber verdiler. [Çünkûm, gabahat de gizli, ibadet de gizli, ticaret de gizli]

Hökümdar gızının odasına gelib; bir hanımı, bir gızı, bir de gendi. Nâyet Gatmer'e sordular. Gatmer ağlayib, babaya, anaya şu idafeyi verdi:

"Erkek eli elime değmemiş, erkek yüzi görmedim, yalniz gapida bir ehdiyar, pir-i fani, bir gül satiyordi. İşde cariyeler, gönderdim, garşima ehdiyari aldim. Ne oldi isa bu gülden oldi. Gohladim ne oldi isa gülden oldi. Ehdiyarın verdigi güli çıhardi, gösterdi. Bir ufag guttunun içindeydi, bu gül. Bene o ehdiyar dedi ki: Bu gül bir dünyadir, gahi solar, gahi açar. Soldigi zeman bil ki eyiler dünyadan ahiret göşdi, getdi. Açdigi zeman bil ki, nihandan cihane eyiler doğdi, eyiler geldi;"

[Begefendi, aç gözüni Âdil-i Mütlaga seyret ki, Cenab-ı Allah ezabından, Cebrayil'e seslendi:

"Bu ölkeyi fenadan al, altüst et."

Cebrayıl hazırlanırken, iki tene ufag küçük çocuklar, elif cüzini ohumaya gidir. Birbirlerine dediler ki:

"Bu gözel Allah'ın ismini, elifi okuyarak, anamıza, babamıza dua edelim."

Cenab-ı Allah:

"Ya Cebrayıl dur -dedi- ben o iki körpe çocugin birbirine sevinmesi, benim ismim -bir ismim de elif- ir- benim ismimi dillerine getirmesi eydir. Ben o ölkeyi bağışladım o iki çocuğa" dedi.

İşde bunnar için aramızda neçe hallar var. Evet, mugadderat yerini bulacak, nerde olursan ol.]

[Müslümanlığın en irelde gapisi ağızdan çıhani inanmalı lâzım. Buna kimler, kimler için gönülde galir. Yalan söyleyenner, gelbi tam olmayannar, birbirine böhtan edib, iftira edenner. Golay golay verilen ifadeye inanmaz. Niye? Kendi kimi bilür. Çünkûm, hepimizde gelbimizde görürüg bir ayna var, gendi aynamızı, gendimizde görürüg. Bunin için, eger biz, dorgi bir kimse değilsekse, doğruyu da eğri görürüh. Bundaki hekmet, çünkûm herkeşin gelbinde aynayi gendi cemalinde gendisi görir, gendini görir. Bunun için hırlız ise, herkesi hırhız bilür. Çünkûm gendi hırhız, zanneder ki, hep çalillar. Bu sebepten işde, bundaki önem, budur ki, mümin olan bir kimse, ağızdan çıhan tekellime inanır. Amma soni bozug çıhar. Çünkûm dedim ya, yalani gerçek eder, söyler. Gerçeği yalan eder, söyler. Herkeş bir yol dutmiş gidiyor. Bunnar nerde düzelir? Giyamet alametinde düzelir, inandılar.]

O zeman bu sır dörd divar arasinda galsın dediler. Kimseye bildirmeyelim, kimse duymasın dediler. Çünkûm dedim ya, Cenab-i Allah bu dünyayı yaratdi, dört divarı halgetdi ki, kimse kimsenin sırrını görmesin, eşitmesin, bilmesin.

Dokuz ay, dokuz gün temam oldi. Gatmer'den bir oğlan çocugi nihandan, cihane geldi. Hökümdar emir verdi:

"Heç kimse duymadan bu çocuği gundağa sarin, gecenin yarısi beri yabana atin, guş gurt yesin. Biz de bu ayıcı örtek. Ben bir hökümdaram. Demesinner ki:

"Bunin gızi, bir oynaş sevmiş."

Halbuki, Gatmer'in hagigat eline, erkek eli deymemişdi. Bir ana, baba, evladının ne olduğuni eyi bilür. O zeman emir üzerine sır saklayan gişi, gundağı alib, doğru götürdi. Bir beri yabana, yani, hökümdarin hökmetdiği toprahdan çıhartdi, diğer bir torpağa. Bir beri yabana, gındagi bir ağacın dibinde bırahıp geri döndi. Onun çocuği, gundağı ile bırahdığında şafak atmışdı. Gün gulle-i gafdan başgöstermişdi. Gel ayna-yı devrana, seyredelim, iki çoban, o mühidin davarını güderken, otarırkan sürüyi alir o çocugin oldugi terafa çekir. Bir gabaguşlug devriydi, çocug gundagda ağliyordi. Heç kimsenin haberi yoh idi, bilmiyordi. Nâyet, sürden bir gaç davar ayrıldi, gidiyordi. Çobannar segirdip geri çevirdi. Getirdi, sürüye, onnar bir daa ayrıldı, gidiyordi. Üç beş defa, bu davarlar ayrıldi gidirdiler. Çobanın biri birine dedi ki:

"Arkadaş, biz bu heyvannı ne gedder çevirdig ise, bunnar otlamiyor. Bunlar şu terefe gidir. Hele ben gidib bunda bakalım ne hekmet var?" dedi.

Meger, o iki çobanın birine Derdli Çoban derdiler. Dorgi gelib davarları çevirmedi. Birkaç goyun meliyarak gidiyir, çoban da peşlerine. Derdli Çoban eyle geldi ki, bir ağacın dibinde bir çocug mıgıliyor. Gundag ile yeni doğmuş çocug. Bahdı ki, gundağı açdı, bahdı ki çocug erkek çocugi. Bele gundaglan galdırıb, davarlari geri çevürdi. Bu Derdli Çoban, dorgi arkadaşının, sürünün yanina vardi. Çocug gucağında ağliyordi. Arkadaşına dedi ki:

"Arkadaş, Allah veren de düzde de evlad verir. Sen bu sürüye bah, ben bu çocugi eve gavuşdirim. Bizim gari benden çocug isdirdi. Al ona bir oğul evladi, böyüdeg, besleyek, bah ki feleğin aynasi ne gösterir?"

Derdli Çoban, çocug gucağında sevüne sevüne arkadaşina sürüyi burahıb evine geldi. Çocug gucağında ağliyordi. Hanimi garşiladi.

"Hayrola o nedir?"

Dedi ki:

"Gari, benden evlad isdirdin, ama Allah öle bir evlad verdi ki hem de oğul. Buni bir pic olarak, bir yabana atmışdilar. İşde rast geldi. Hanim, buni südinen nasıl böyüdürsen böyüd. Sen buna ana ol, ben de baba olayım -dedi- bunun eyer dünyada rızgi varisa, mühaggak ki ölmez.

Çoban, hanimina gundağı ile çocugi teslim etdi. Gadın da sevündi.

"Allah bize bir evlat verdi," deyip sevündi.

O anda çocugi süd ile sesini kesib, garnını doyurdi. Çocuh çoh ağlamişdi. Çocuh uyudi, lakin gel, bu terafdan çocugi beri yabana ağacın dibine atan adam, dorgi gavuşdi ve haber verdi:

"Evet atdim, geldim. Ama, öldi mi, galdi mi buni bilmirem."

"Pekey -dedi- bu sır sende galsin" dediler.

"Başüstüne" dedi.

Bu sebepten, şimdi bu terafdan Çoban ahşam oldi, eve geldi. Garısi, çocuga süt verirdi. Derdli Çoban hanimına dedi ki:

"Gari, gonum, gomşum gördü mü?"

"Evet -dedi- hepsi geldi, gördü. Çocugi seviyorlar, sevilir bir çocug."

"Pekiy hanim, bu çocugin adını ne goyag?"

"Sen bilürsen, ev reisi sendin?"

Çoban garinin üzüne bahdi:

"Hanım -dedi- buni bize Hag diledi. Bene Derdli Çoban diyirler. Ben Derdli Çoban, hagigat heç kimse dertsiz değildir. Herkeşin bir yöne derdi vardir, gelbi ve meşageti var. Bunin adını Gurbanî goyiram amma, Derdli Gurbanî galsin. Derdli Gurbanî, benim derdim de bana isim olsun. Bene Derdli Çoban diyirler, buna da Derdli Gurbanî desinler."

Hanim güldi:

"Pekey -dedi- çok gözel isim goydin", diyib, çocugin adi Derdli Gurbanî galdi.

Nâyet, Allah ki bir guluna yeri derse, heç kimse geri goyamaz. Geri derse de heç kimse ireli alamaz. Hekâye dillerde tez, yıllar da geç olur. [Neçe böyle geçmişde hekâyeler doğub böyüyor, gezib dolanıyor. Eğer maddi, eger manevî hallar çekiyor. Amma bu gırh senelik ömri biz bir günde tamami ila gurtarırıh.] Çünküm hekâye geçmiş, çocug ahıl bulug olmiş. Derdli Çoban, Derdli Gurbanî'yi sünnet etdirib, elme goydi.

"Bunin günahi benden sorulmasın. Allah'ın göstermiş oldugi elmi tehsil etsin, okusun."

[Hagigat bir babanın, bir ananin üç yerde vazifesi var. Birincisi elme goymah, mekteb ohutmak. Zemanin devri ne ohiyse, o da oni ohur. İkincisi esgere gider, vetan hizmeti yapdırir, gelir. Üçüncüsi everir. Ev bark saibi eder.

"Hey oğlum, gel buraya sen yohdun, Allah seni var etdi, ohutdum, esgerliğini yapturdun, everdim. Şimdi öz vebalin, öz boynuna. Gendün gazan, gendün çevür. Aha hanımin, ahan da sen" der.

Hayırlı evlad ise, anayi babayi unutmaz, gine başında dutar, eger hayırsız ise alır hanımını:

"Benim bir babam varmiş, ne de anam varmiş" der. Gendi saltanatini gendi nefsini gollar. Allah öyle gullardan da etmesin bizleri. Baba ana haggı, Allah haggıdır. Bu sebepten gız olirsa gociya verir gultarir.]

Nâyet, Derdli Çoban, Derdli Gurbanî'yi elme goydi, ohutdi. Amma ohudan hocalar eyle Derdli Gurbanî'yi irelleddi ki, ders bulamiyorlar.

Nâyet zeman geldi ki:

"Buyur hocam buyur. Senin manevâ gücin yetmiyor. Şimdiye geder sen beni ohutdin, bundan irelisini de; ben seni ohidayım" deyib Derdli Gurbanî bütün o ölkenin âlimlerine ders veriyordi, ohudirdi. Her yandan iklim iklim halg devam ediyordi. Çünküm bunin mayasi neydi? Hazreti Hızır'ın gül vermesi. Meyvasi bu idi. Nâyet ezberleyib, ohuyib örgenirdi. Çocugun ne gadder, guvvetli, ne gadder zekâli oldugini, tehsilli, elim saibi kimseler annadi. Ama, çocug ahıl bulug oldugdan sonra mektep arkadaşlari ve gonuşdigi ehbablari; [Çünküm begefendi yalnızlıg bir Allah'a mahsusdur. Gulin dosdu da olir. Gulin ehbabi, herşeyi olir.] Bir megdebde ohuyan, diger halgın çocuglari Derdli Gurbanî'ye dediler ki:

"Bu çoban ne senin baban, ne de hanimi senin anan."

"Neden?"

"Evet, sen nereli oldugin belli değil. Kimin ogli olduğun da belli değil. Sen, beri yabandan bu çoban bir ağacin dibinde gundagda ağlıyormuşsen, çoban seni evine getirmiş. İşde seni böyütmiş, beslemiş. Amma, evet bu çoban da sene bir baba olmuş, hanimi de sene bir ana olmiş. Amma, esas baban, anan değil, kimin çocugusan, belli değil."

Buni Derdli Gurbanî'ye mekdeb arhadaşlari, yani yahın kimseler, sır sahlayannar gizlin dediler. Derdli Gurbanî:

"Ha, vah, evet, bunnar beni böyütdi, besledi, elme goydi. Bu gadder fayda etdi. Bu Derdli Çoban'in nanini, nemetini yedim. Hanimini de ben ana bilürken, bene bahdi, elinden ben bu gadder taamlar yedim. Ben bunnari unutmam, amma, artıg benim ayrılmam, bu dünyayi, bu kevn-i mekâni dolanmam bene bir yol oldi. Muhaggak burda dillerde buldumsa buldum, bulmadımsa o yolda ölürem," diyib çoh bir kederlendi.

"Eğer ben diyar-i gürbeti gehriyar etmesem, hele bu bene deyenler sırrımi sahladi. Ama bundan sonra, sır sahlayan olmaz. Kimin garni ağrırsa bene piç deyecek. Beri yabandan çoban getirdi, diyecek. Ben bunin için günde kederlene gader, bir gün kederlenim. Bu kevn-i mekâni, fani dünyayi gehriyar edim," diyib, çobana ve hanimına heber vermeden, bunnarin elini öpüb halallıg alan Derdli Gurbanî derdine derman aramak için kevn-i mekânın içinde, dağa, daşa düşdi. Başladı dolanmağa. Dolana dolana bir dağ böyüğüne çıhdi. Gel biz haberi kimden verelim. Bu bahtı ki, sırtın başında bir göze akiyor. Gözenin de yaninda ehdiyar bir adam otiriyor.

"Hele şu gözeye gidim, şu gözede birgaç yudum su içim, herhal bu ihdiyar da benim kimin dertlinin biri. Baksene benden evvel bu gözenin başinda otiriyor. Yaşli adamlarin görgisi çoh olir. Ben dertli bir kimseyem. Derdimi buna açim, belki bir feyz alîram. Bahsana saggal ağarmiş, benden evvel bu dünyaya gelmiş. Benim bilmediğim çoh vardır. Belki bu ehdiyar bene bir yol gösderir." dedi.

Bu, göze başına yoluni düzledi. Meğer o gözenin kenarında oturan kim idi? Gatmer'e gül veren Hezret-i Hızır idi. Derdli Gurbanî sordi:

"Sen kimsen?"

Ehdiyar güldi ve:

"Deliganni otur yanima otir," dedi.

Derdli Gurbanî, ehdiyarın yanına oturmadan evvel elini öpdi. Ehdiyar da bunin gözlerinden öpdi, sonra oturdi yanina:

"Allah, bize bele emretmiş. Gençler, ehillere hörmet, küçüglere merhamet Allah'ın emri. Çünküm, ufag bebekleri ne gadder sevsen sevab verir sene. Çocug da seveni bilür. Sevenün yanina gider, sevenen gonuşur, seveni sever.

Ehdiyar:

"Oğlum nerden gelirsen, nere gedirsen?"

Göya bilmir sordi.

"Hele bahım ki, dorgi ifade verecek mi?"

Derdli Gurbanî bir "hey" çekib de derdini ehdiyara şöyle ifade verdi:

"Ey gül üzli peder, ben de nerden gelib, nere gideceğimi bilmirem."

"Nasil bilmirsem oğlim?" diye sordi.

"Evet, bilmediğim bu ki, diyar-ı gürbeti gehriyar etdim, ni yanni gideceğimi de bilmirem bir. İkincisi beni gundagda bir beri yabanda bir çoban bulmiş, almış, götürmiş. Çoban adımi derdli olduğum içün gendi adını bene goymuş. Adım Gurbanî, Derdli Gurbanî, demiş. Nâyet, benim çoban ve haniminin babam, anam olmadıgini ahıl bulug olduhdan sona eşiddim. Helbette beni bir dogiran ana, bir de gazanan baba vardir. Bunin üçün düşmüşem kevn-i mekâne, işde baba, benim derdim, işde ben, işde sen, ne yanni gideceğimi neden neye uğrayacağımı bilmirem. Ben bir derdli kimseyim. Adımi Derdli goymişler, Derdli Gurbanî. Çoban da hagigat yerinde goymuş. Benim derdimin dermanı yoh. Bunin üçün yanina geldim. Benim derdime dermen ol, ne terafa gedeceğim bene örget, bunin içün yaşli adamlar görgüli olir. Sizlerden fikir almaya geldi," dedi.

Ehdiyar güldi:

"Otur oğlum, otur -dedi- sade bir ben değilim ki,"

O anda Derdli Gurbanî'nin başina üçler, beşler, yediler, gırhlar cem oldi. O gözenin etrafi tam gırh tene ağ saggalli ile doldi.

"Ver nasibini" dediler.

Hazreti Pir dede ayağı galhıb, o gırhların içinden:

"Oğlum Derdli Gurbanî ehval-i ezelde, levhi gelemde senin üç nasibin var, biz bögüne gader bunnari elimizde egledik. Ancak pir eli gudret göli deyib doldurdi, bir yeşil fincan badeyi:

"Al oğlum, al Derdli Gurbanî birinci nasibin nuş eyle" dedi.

Derdli Gurbanî, Pir Dede'nin elinden o yeşil badeyi alıb içeceği sırada birisi elini dutdi:

"Dur oğlum, şimdiye gadder içdiğin şerbetler değil bu şerbet, içdiğin sular değil bu su, bunun marifeti var."

"Baba, buyurun tarifinizi siz buyurun. Ben sizin garşızda hem cahil, hem gafilem".

"Evet oğlum, Derdli Gurbanî, kendi birdir, adı binbir bu yohlari var eden keremler hani aşgına nuş eyle" dedi.

Derdli Gurbanî, birinci yeşil fincandaki badeyi nuş etdi. Üçyüzaltmışalti damari yandi.

Nedir, bundaki feyiz nedir? O anda sandı ki 'beni bir ceryan çarpdi, üçyüzaltmışalti damar birden bire dutuşdi. İstedi ki elindeki yeşil kaseyi atsın, pir hemen bilegini dutdi:

"Baba bu ne suydi, yandım, yakındim, üçyüzaltmışaltı damarım birden yandi."

"Dur oğlim dur ikincisi söndürür," deyib pir gudret göli ikinci badeyi doldurub Derdli Gurbanî'ye:

"Al oğlum, ikinci gısmetin nuş eyle" dedi.

Derdli, ag saggalli Pir Dede'nin elinden ikinci yeşil fincani aldi, diledi içmeye, terkal bilegini dutdi:

"Oğlum bunu kimi eşgına içersin?" dedi.

"Baba, ben dedim, sözüm söz, sizin garşınızda ben heçbir şey bilmem, ancag bilen sizsiniz, size bildiren bildirmiş, siz de bana bildirirsiz. Siz emredin, ben de o aşga içeyim," dedi.

"Oğlum Derdli, şu dört yanin üçler, beşler, yediler, gırhlar mevzuden burda, hepsi cem olmiş. Bu cemiyet eşgine nuş eyle," dedi.

"Başüsde" diyib, ikinci badeyi de nuş etdi, içdi.

Pir eli gudret göli doldurdi, üçüncüsüni:

"Al oğlum son gısmetin nuş eyle," dedi.

O zeman, Derdli Gurbanî üçüncü badeye el götürürken:

"Oğlum buni kimin eşgına içirsin?" diye cevab sordi:

"Baba, siz emredin, buni da siz buyurun."

"Oğlum Periler Padişahı'nın gızi, Gülşan eşgina nuş eyle," dedi.

Gülşan eşgına nuş, eyledi. Peri Padişahı'nın gızı Gülşan adina nuş eyledi.

"Gördün mü bir şey?"

"Hayır baba,"

"Bah, şu goltugumin altina, ayna-yı devranda neler var?"

Derdli Gurbanî, ehdiyarın goltuğunin altından sandı ki, bir gız ehdiyarin arhasına gizlenmiş, dururdi zannetdi. Gendi yaşinda Peri Padişahı'nin gızi Gülşan'ı görür görmez bir gönülden bir gönüle ugrayıbdı.

"Dut oğlum, dut elini bu gızın" dedi.

Hezreti Hızır golini galdirib yuhari, Derdli Gurbanî gözenin sağında gendini vurdi yere. Gıza sarılim, dutim derkan yıhıldi. Eyle ağzından bir yeşil köpük çıhmıya durdi.

"Sen yat" diyib aynı gün, aynı sahat içinde Peri Padişahı'nın sarayında Gülşan güzel tahtinda otururdi. Eğer üçler, eger beşler, eger yediler, gırhlar mevcudat garşan geldi. Yolliyan yolladi. Biz heç izinsiz, emirsiz ne bir gapı açarıg, ne de emirsiz izinsiz de kimseye bir şey veririh. Ehval-i ezelden emrolunmiş, senin de üç nasibin var elimizde. Gel nasibin al, bizi gultar," diyib pir eli gudret göli. Gız:

"Baba nerden geldiz, siz kimsiz?"

"Bizim içün gızım yolin uzagligi, yahinliği fargi yok.

Gapılar kitli, açig fargi yoh, bir anda yum gözün, aç gözün mağrubdan meşruga gidenlerdenih."

Pir Dede, doldurdi yeşil fincani, Gülşan Peri'ye: "Al gızım, birinci gısmetin iç" diyib, gız Pir Dede'nin elinden badeyi alıp içmek istedi. Pir Dede elini dutdi:

"Gızım içdiğin şerbetler değil, buni kimin eşgına içiyorsun?"

Nâyet gız:

"Buyrun, siz emredin" dedi.

"Gendi birdir, adi binbir, yohdan mevcudadı halgeden Âdil-i Mutlag eşgına nuş eyle" dedi.

Aynı Gülşan gızi da o çarh-i çemberden geçirdib sonki badeyi verdikten sonra:

"Gördün mi bir şey gızım?"

"Hayır,"

"Bah golumun altina", diyib, Peri Padişahı'nın gızi Gülşan Hanım sandı ki, sevgüllüm ehdiyarin arhasında otiriyordi, gendini atdi.

"Sarıl, sarıl gızım dut,"

Derdli Gurbanî'ya gendini atib sarilim, dutim diye. Pir golin galdırdi, o da tahtından aşşagi beyhuş oldi.

Nâyet bunnar da bu halda beyhuş olub yatsınnar. Evet kim ayılda bunnari? Tam gözüni açdı ki, yanında heç kimse yoh. Gendi gendine:

"Ben gıza sarılmışdim, gız da yoh. Benim adım Derdli Gurbanî, derdin üsdüne derdi yükledik. Ecaba buni kim etdi, kim eyledi? Bu mülkün sahabı Âdil-i Mutlag eyledi."

Gözlerinden yaş dökûb agliya agliya bir çaliyi gopardi, bağrına basdi, bakalım ki burda dört etrafına bahdi, heç kimse yoh. Bir göze bir gendi vardi. Ne, o erenler, ne de üçler, beşler, heç kimse yohdi. Bakalım burda Derdli Aşig Gurbanî, derdine deva ne istemiş, kime seslenmiş, kimden imdat dilemiş:

Ben derdliyem, bu derdimi kime açayım,
Ağınan garayı nasıl geçeyim?
Birden bire, bu sevdaya hal oldum,
Sevdüğümden ben de nasıl vazgeçeyim?

Görücü, bilücisen ey Âdil-i Mutlag,
Nezer-i halıma burda bir dön bah,
Mekândan münezzeh, hagdir mütlag,
Ben derdliyem, derdimi kime annadim?

Derdli Gurbanî'yam, derdim çoğaldi,
Yarelerim eylenmedi, çoğaldi,
Anam babam yohdur, ben derdimi kime annadim?
Ben derdliyem, derdim çogdur, ben derdimi kime anadim?

diyib bele etrafa baharken gendi gendine dedi ki:

"Bene bu yeşil fincanı içirenner bene ne dediler? Bizüm içün yolun uzahliği, yahinliği yoh. Hele bir de beni yaredenden bunnarın birin isdim. Bunnar bene yol örgetsin, niyanni gideceğimi gaybettim," diyib aldi ikinci bendini Derdli Aşig Gurbanî, ikinci sızlanmasında ne demiş:

Doldurub badeyi veren pirler,
Nerdeyse yetiş gelin.
Ben Derdli Gurbanî, derdim çohdur,
Sizden gelen bene hagdır.

Gidecag aşgına,
Merhamet et bu şaşgına,
Üçler, beşler, gırg aşgına,
Nerdesiz yetiş gelsin,

diyip, son kelam dilinden çıhar çıhmaz, ag saggalli Pir Dede birdenbire yetişdi yanina:

"Oğlum daha hele yeni dayanamadim?"

"Baba hani sen bene, Gülşan Şah'i dut dedin. Gözümi açdim, bir göze, bir ben. Siz de yoh, gız da yoh."

"Oğlum, herkeş gezme ile bulir. Oni senin aşgan, seni onin aşgına içirdik. Sen seslendin ben de emrinen geldim. Oğlum derdli Gurbanî, bundan sona halen şükret. Başın dara düşdüğü zeman da, nerde daraldinsa beni sesle. Bil ki, imdadan yetişirem. Hele çoh gehir çekeceksin, çoh çile çekeceğin var. Ama sonun eyi olacag oğlum? Biz de Allah'ın emriynen iş görenlerdenih. Bah şimdi son sene bir dua gıliram," dedi.

Derdli Gurbanî'yi ayağa galdırdı, mübarek eliyle, Derdli Gurbanî'nin dalını sığayib, göğsüni sıgayib:

"Aç ağzin oğlim," dedi.

Bir de ağzina üfürüb:

"Oğlum bundan sonra yorulmag, susuzmag, uyumag, acıhmag yohdur. Allah emriyle, ehsanin aldim, yüri yolan devam et. Sevgüllün seni, sen sevgüllüni aramahdan yorulmayın, birbiriz bulursuz. İkiz birbirize gavuşacahsız," diyib yanindan ehdiyar gayboldi. Derdli Gurbanî ehdiyardan aldıgi ehsana, terkal yere Allah'a, demek ki ben de bene göre bir adam olmuşam," diyib, başladi bir yol tutub getmeye.

[Evet efendiler, herkeşin dutdugi bir yol var. Amma bu yol hangi yol? Er geç herkeşin fırlandığı bir mezer başına gelir. En soni mezer başında iş biter. Amma, o mezer başına gelene gadder meşaggatini, gamini, gasavetini dünyada görür. Yol dutmuş gidiyordi.

Evet, her binanın bir gapısı var. O gapidan içeri girmek lazim. Her hekâyenin hekâyeye başlamadan evvel bir peşirosi var, selçugi var. Çünkûm hekâyenin geçmişde ne oldugini üç beş kelime ile ohıyan ve dinniyen annasın. Bizden evvel dünyaya gelib, gidenner, herkeş güci yetdiği yükün altina girmiş, yükûni götürmüş. Ne diyir? Geriden gelennere seslenir. Diyir ki:

Aldanma dünyaya, dünya seni gandırır,

Bülmedigin hali sene bildirir,

Kimisi sail etmiş, hergün yandırır,

Kimisini sultan etmiş, tahda gondurur.

Bunin özeti şu, adam var ki etmeğe gece gündüz segirdib, bir etmegini gazanmaya segirdir. Yari aç, yari toh meşaggat içinde gıvaralanmış. Bu dünyanın içinde durir. Amma adam da var ki, ne yiyeceğini unutmuş. Vari, ona göre her bir şey evinde hazır; datlısi, eşgisi, paglavası, böreği hepsi hazir. Hangisini yiyeceğini çolug çocugiyle şaşırmış. Ecaba bu neden bele? O bir etmeğe de neden yari aç, yari toh segirdir. Ona ele murad etmiş. Bu yankına da bele murad etmiş. Ne sen küs, ne o küssün? Tegdir ile anın mukadderatı kimisini bir yavan etmeğe segirtdirir. Kimisini de oturtdurmuş her bir taam yedirir.]

Şindi, Derdli Gurbanî niyanni gideceğini bilmiyor. Peri Padişahı'nin gızi, o da Derdli Gurbanî'nin aşgina yanmiş, yakınmış, gafletden uyanmışdi. Periler başina uçmuş:

"Ne oldi sene," diye, sordilar.

Bu nazenin güzel:

"Ben de bilmirem, bene noldi -diyib- lâkin üç beş kâse yeşil fincandan bade içirdiler. Benüm sevgüllüm Derdli Gurbanî aşgına içdim. İşde varım da o, yohum da o. Bilsem ki bir gördim üzüni, bir daa görebilir miyem?" diyi ifade verdi. Periler Padişahı'na müjdeler verdiler:

"Gızın ayrıldi gafletden. Ancağ, ben-i âdem evladına aşig etmişler, bunun içün bir daa işde verdiği ifade:

"Benim eşim, maşugam, Derdli Gurbanî'ya aşig oldum -dedi- ancag bir gördüm üzüni, bir daha da görebilir miyem?"

Peri Padişahı; gahıb, bizzat vardı gızının yanina:

"Ey gızım -dedi- sen heç ağlama. Ben vadedirem, senin sevgüllün bulduram, sene gavuşduram. İkiz bir yasdıhda gocarsız. Ancah bunin zemani var. Gaın çehme gızim, muradıza erersiz," dedi.

Gızına umud tesellisi verdi, Peri Padişahı. Gız sevündi. O zeman gız Derdli Âşıg Gurbanî'yi gözlemekde, Âşıg Gurbanî da gızi aramakda, amma gızi nerde bulacağını şaşırmış. Bu gaflet dünyasının içinde dolanır. Bunnarın hepisini edip eyliyen Âdil-i Mutlag.

[Peri tayfasının ben-i âdem tayfasının arasında bir hal vardir. Nedir bu hal? Evet, peri tayfası uçar. Gözün yumdun açdın gider. Amma, yolun uzaklığı, yahınlığı bunnara ferg olmaz. Bir anda yaninda olur, bir anda gaybolur. Bunnar gocalmaz, bir garerde galir. Ancah ben-i âdem gocalıb, beli bükülüp, dişi sökülüb, güzelliği ve gençliği gider. Lâkin peri tayfasi ayni gerarda galir. Çünkûm Cenab-i Allah onsekizbin

âlemi halg etmişdir. Alemin içinde âlemler yaratmış. Ne âlemler var? Çünkûm onsekizbin âlemin hörmetine, Âdemi yaretdi. Bunun içün ben-i âdemin tuyi peri tayfasının gövdesini deler, geçer. Eğer peri tayfasına giremese -çünkûm tüyü bile, bıçag kimin işler- âdeme, peri periye. Bu sebebden işde bunin özetini şöyle size özetlirem. Çünkûm hekâyenin her başında bir hallar var. Eger yazan, eger ohuyan dinnesin ki, bunda ne hal oldugini.

Harun Reşid, gül guyudan geçerken, bahdı ki bir güzel gız, bir de pir-i fani bir ehdiyar, garşi garşiya oturir. Önlerinde bir gazan gaynır. Emir verdi ki:

"Beni asin buruya."

"Padişahım, hele asmadan geyri, bunnari deniyelim, bahalım bunnar kimdir. Olur ki bunnardan sene mezeret gelir."

Harun Reşid.

"Çok güzel dediniz" dedi.

Bir keşgil asdilar. Gız başını galdırdı ki, bir keşgil asılı. Gızin peri gızının golunda iki bilezig vardı. Birini gızdan sadaga isdir, bunnar. Keşgil asildi, sadaga isdiyor. Golundaki bir bilezigini keşgilin içine golundan çıhardi, bırahdi. Keşgili çekdiler, kemendi. Bahdı ki bir bilezig.

"Amma bu bilezig benim gazencimi satin alir."

Bir daa asdilar. Gız öbür golundaki bileziği de keşgile bırahdı. Gız sandı ki bu az diye. Çekdi keşgili çıhardılar, bir bilezig daa. Harun Reşid emir verdi ki:

"Beni asın,"

Kemendle, Harun Reşid guyunun dibine indi. Gız:

"Hoş geldiniz padişahım," dedi.

Harun Reşid diskindi ve dedi ki:

"Benim padişah oldugimi ne bildin?"

"Padişahın gözüyle dişi yoh,"

"Siz ben-i âdemin başında bir hökümdarsız. Adınız Harun Reşid'dir."

"Sen kimsen?"

Harun Reşid gıza sordi, gız dedi ki:

"Ben bir peri tayfasıyam, peri gızıyam. Amcak biz üç bacıydık. Biri gözenin başında dururken şu gördüğün ehdiyar bene âşig olmuş görür görmez. Biz ben-i âdemi gördük, havaya uçarken seslendi:

"Ey, en geride giden Peri, yareden Allah'ı seversen dur," dedi.

"Bacılarım getdi. Ben, Allah aşgina getmedim, durdum. İşde birbirimize sarılmag içün, bu bene aşig olmuş, ben de Allah aşgina durdum. Buna âşig oldum. Gavuşmah içün bir ben-i âdem, ben bir peri tayfasi. Bu mucuzat ile gazan gurdum. 'Gel' dedim. Seni bu gazane sohayim, bu gazanda gayna çıh. Sen de benim kimi bir peri tayfesi ol, ikimiz bir murada erek."

"Hayir, aldadırsan beni. Ben bu gazene girdim mi bişerim, ölürem," diye altmış yıldır, bu guyunun dibinde bu gazanin başında ne oni bırahıb geçebilirem, ne de o benden geçebilir. Altmış yıldır işde o gocalıb, pir-i fani oldi, ehdiyar oldi. Ben gine ayni o gererde, o saltanatde gördüğün gibi. Bunun içün şimdi ölene gedder başını beklemem lazım. Bu sebebden ne o benden geçebildi, ne ben ondan. Ben gocalmadim ayni galdim, o gocaldi."

İşde bunin üçün peri tayfesi bir garerde galir, amma ben-i âdem gocalıb, beli bükülüb, güzelliği gider, guvveti gider, her şeyi gider artıh. Neden? Sevülmez bir hala düşer, sığınç olur, onun bunun eline

bahar. Amma bundaki rayet nedir? Bundaki emir nedir? Efendiler bunnari bilmemiz lâzim. Allah bele, bize emir vermiş. Böylelere rayet, yohsullara merhamet, küçük bebeklere de şevgat etmek hepimizin kârıdır. İşde böyüge râyet edersense, er geç bir gün senin de bir gün elinden tutan biri olur. Bene de râyet eden olur. Eger fakire merhamet gılmassan, sene de merhamet gılmazlar. Onnara merhamet edersen er geç sene de merhamet eden olur. Eger ufak bebek, çocuhları şevgatle sevirsense, senin de çocuhların seven olur. Çünkûm bu dünya, et bul dünyasıdır. Ne edersense etdigen görürsen. Amma, dünyada görmezsen, ahiretde mükafatını görürsen. Dünyada cezanı çekmezsen ahiretde cezanı çekersin. Bunun içün herkeş etdiğinin mükâfatını gazanir, eşitdiğimiz, bildiğimiz bazen adamlar derler:

"Kötek Cennetten çıkmışdir,"

Gördün kötegi yememiş ahıllanmadi. Hayır efendim kötek Cehennemin bir gazabıdır. Kötek Cennetden çıkmışdır. Cehennemin bir gazabı sayılır. Köteği kimler yer? Allah'sız insannar yer. Çünkûm eyiye eyi, haklıya haklı, haksıza haksız diyen adamlar golay golay dayah yemez. Dayağı kim yer? Asbabli şeytanın şerrine uğrayannar yer. İnsan olan kötek yemez. İşde bunun içün eger dayah eyi şey olaydi, Cennetden çıhmazdi, orda galirdi. Cennetden niye çıhdı ki? Cehennemin bir gazabıdır işde bu dayah, bu kötek. Bu sebabden insanoğli heç kötek yemeden, ne kimsenin haggına, ne kimsenin huguna bahma. Ahlın başında iken kendi istikbalin gendin gazan, çalış, çünkü çalışanı Allah sever, tembel durani, yatani sevmez. Çalış ki möhtac olmayasın.]

Bu sebebden dönelim, Derdli Gurbanî eyle geldi ki ne gelsin, bir yolun üstünde üç dane adam birbirine galeyan etdiler.

"Hele durun, durun birbirizi dövmeyin. Ne oldi size birbirizi dögersiz?"

Birisi dedi ki:

"Benim elimde bir ufah guti var. Bu gutuyi, gapağını açdın mi, 'açıl sufram açıl, türlü taam seçil' dedim mi gayban önüne böyük bir sufra gelir, gurulur. Dilediğin istediğin neyse yiyebilürsen, gayfen gelür."

"Pekey, sen ne diyirsen?"

Biri de dedi ki:

"Benim elimde bir külah, bu külah, sır külahi, her kim başına örterse, gözden pünhan alir, Ancak, bir yareden görir oni, bir de gendi görür, kimse görmez."

"Pekey", öbürüne döndi:

"Sen ne deyirsen?"

"Ben de bir möhür var, bu möhürün üzüne bahtın mı, möhür kimde Süleyman odur. Bu möhürün üzüne bahar bahmaz, gırk dene Arab gelir garşına, "yapah mi, yıhah mi?" ne desem o anda dediğim o gırk Arap yapar. "Yıh" desem yıhar, dediğimi gavuşdurir.

"Pekey, eee.., daa niye dögişirsiz. Herbiriniz elinde bir hüner var."

"Hayır döğüştüğümüz bu ben deyirem bu külahi bana ver, o deyir ki, yoh, ben deyirem bu möhrü bena ver, o deyir ki, yoh, işde birbirimizle bunun içün düşmüşük."

[Bah insanoğli, ne gadder gazanırsa gine der ki:

"Öbürünün elindekini de ben alim,"

Al işde yeter da.

"Hayır, oni da bene ver, o da benim."]

O zeman derdli Gurbanî ne dedi:

"Ben bir daş ataram, her kim en evvel daşi segirdir, gavuşdurir, segirdir getirirse bu külahi ona verirem. Verin üçünü de bene. İkinci daşi ataram, her kim önce gelirse işbu gutuyi, bu sufrayı da ona verirem. Üçüncü daşi ataram, her kim önde getirirse bu möhrü de ona verirem."

Bunnar razi oldular. [Çünkûm edib eyleyen Allah, razi oldilar, gördün mi doğri söyliyeni] Derdli Âşıg Gurbanî yerden bir daş aldi, üçünü de üç arkadaş teslim etdiler. Gurbanî daşi atdi:

"Haydi goşin, hangız önde gelirsiz, daşi getirirsiz, mükâfatını biriz alırsız."

Üçü de hızlı goşdular. Edip eyleyen Allah. Gurbanî külâhi başına örtdi, örtdügi kimin ayah da çabuk olan birisi aldi, sevüne sevüne geldi ki adam sır olmuş, yoh. Ama Gurbanî orda duriyordi. Çünkim o görür, onnar görmür, külâhi başına örtmüşdi.

Adamlar gendi gendilerine:

"Gördün mi, ulan bizi aldatdi. Bu goydi, goşdi. Biz ne ahmah bir kimseymişiz. Elimizdeki bu varlıgları buna teslim etdik, Üçü de elimizden getdi.

[İşde efendiler eyi bilelim ki haggına razi olmiyan bir kimseyi Hag, haglı gösterir. Çünkûm bire razi olmayana, Allah haggı tanıdır. O herşeye gadirdir. Çünkûm bunnar birbirlerine razi olmadılar. Bu defa hepsi ellerinden getdi.]

O zeman bunnar pişman olarak getdiler. Derdli Âşıg Gurbanî, dorgi külâh başında gide gide, bir göze yol üstünde yanina vardı. Külâhi başından aldi. En evvel gutuyi goynundan çıharıb:

"Hele bir deneyim" dedi.

Gutunun gapağını açarah:

"Açil sufram açil, türlü taam, yemekler saçil," dedi.

O zeman böyük bir sufra üzerinde herşey hazir. Derdli Gurbanî Âşıgın ögüne indi. Eyle bir bahdı ki orda herşey var. O zaman sevündi.

"Eh bu varliğa da sahib olduk. Çok şükür ya Rabbi. Bunnari, bu varliği yohdan var eden sensin, sen halg etdin," dedi.

O anda böyük bir bezirgân yol ile gelirdi. Amma bezirgânin erzagi bitmişdi. Çünkim, yolculuk, adamları bunnara:

"Ağa garnimiz acıkdi, ne yapalım?" diye.

Bezirgân umut tesellisi verirdi:

"Durun bahalım, ahan paramiz var amma, para garin doyurmir, para yiyülmir. Çünküm parayinan herşey alınır. Evet ama heçbir şey bulamazsan, işde paran, cebin doli olsa bile paranın gıymeti yoh. Çünküm alacağın yoh."

Biraz yol gidelim. Elbette bir varliğa yetişir, alırıh, garnımızı doyururuh" dedi.

Adamlari bahdı ki, bezirgânın sözi dorgi, ele ya epeyce yol gelib gözebaşina yetişdiler. Âşıg Derdli Gurbanî, kervana seslendi:

"Buyurun sufraya," dedi.

Nâyet bezirgân adamlarıyla:

"Allah halgeder de, yol üstünde sebeb verir," dedi.

Hepsi, kervan eyledi, sufranin başina çevrüldüler. Sufra bereketli bir sufra idi. Hepsi yedi, garnını doyurdi. Nâyet, bezirgân ayağa galhip:

"Deliganni ısının nedir?"

Dedi ki:

"Derdli Âşıg Gurbanî"

"Bu sufrayı nerde bulduz?" dedi.

"Baba yediz, içdiz mi?"

"Evet,"

"Garniz doydi mi?"

"Evet,"

"Gerisi i sormayın, geçin gidin -dedi- yolıza."

Bezirgân akilli adamdi. Derdli Gurbanî'ye teşekkür etdikden sona:

"Allahısmarladık," dedi.

Adamlarıyla kervani çekdi. Bezirgân yoluna devam etdi. Âşıg Gurbanî gutuyi gine goynuna sohdi, surfa gayip oldi. O zaman gendi gendine dedi ki:

"İkisini denedim, hele bu möhrü de deneyim, bahım ki bunda da hagigat var mi?"

[İşte atalar dillerde dünyanin evelinden sonuna gedder söylenir, "Möhür kimde Süleyman o denilmiş.]

Möhri çıharıb goynundan, üzüne bahdığı kimin yanında gırg dene Arap. Derdli Âşıg Gurbanî'nin ögüne birdenbire geldiler:

"Buyurun efendim, yapah mı, yıhah mı, emrindeyiz," dedi.

Âşıg Derdli Gurbanî o gırg Arap'a ele bir bahdı ki:

"Bunnar bütün ne desem fetederler. Lâkin Allah beni yaratdi. Bu lütfi bey verdi. Amma, ben dilim dönse bu Arablar herşeyi yapacah."

Derdli Gurbanî bunnara:

"Hayır ne yapın, ne yıhın, ancak sizi görmek istedim. İstadigim zeman da hazır olun."

"Başüstüne" dediler ve gayboldular. Gurbanî goynuna goydi möhrü yoluna devam etdi.

[Edalete seyret efendi, merhamete seyret. Çünkûm Allah üç şeyi dünyada goymaz. Nedir bu üç şey? Birincisi şeraat, ikincisi adalet, üçüncisi merhamet. Eger bunnar galmasa dünya yıhılır. İşde bunnar ki aramızdadır. Bunnar ki üzerimizdedir. Dünya gine o dünyadır. Heçbir şeyin noksan oldugi yohdur. Ama bazen adamlar var, diyorlar:

"Ne günnere galdıh, bildiğin değil bilmediğine. Evet ya mülbeter var. Beterin beteri var. Amma ne zeman meçhul, vakıt, bu merhametten, edalatten bak neler doğuyor. Evet merhamet edaleti doğurur. Edalet şerati getirir.

Merhameti olmayan gulda bir şey arama. Neden? Merhamet yohdur. O kimsenin tek düşüncesi zulümdür, zulümdan başga heç şir şey olamaz. Herşeyin üstünde, şerat, edalet, merhamet.]

Âşıg Derdli Gurbanî oturdi, bir ağacın başına seyredirdi, uçan guşlara. [Gel dönelim köyün birinde köyün ağasi vardi. Amma köy halgının içinde bir tanesi yohsul idi. Çocuklari "acam" diye ağliyordi. Bu adam şaşırarah gecenin içinde, bir gece yarısi düşündi ki:

"Ben ağanın komunun gapısini gıram, bir davar çalim, getirim kesim, çoluh çocuğumun garnı doyurum," dedi.

Gece yarısında, dorgi ağanın komunun gapısına vardi. Gapıyi gırdi, içerden bir davar çıhardi, öğüne getirdi evine. Davarı kesdi, parçaladı. Lâkin adam iki de bir gapiya çıhar, eger de pencereden seyrederdi. Ağanin haberi oldi. Komun gapısi gırılmış, hırhız girmiş koma. Geldi sürüsini saydi, bir devar nohsan. O anda ağa emir verdi. Köyün dörd etirafi sarıldi. Evler aranmaya duriyordi. Bu adam davari çalmış, kesmişdi, parçalamışdı. Şaşirdi ne yapacağını, daa çolugi çocugi bişirib garnini doyurmadan bu adam evler aranmaya başlanır. Çoban gorhusundan 'benim evime de sıra gelir' diye duvar dibinin bi gırağına büzşir. Köyden birez uzahda bir tekke vardi. Tekkede de seksen mürid zikreder. Şeyh zigrullah etdirir, Allah'ın ismini. Adam hemen gavuşdi tekkeye, halını eger müridlere, eger de tekke şeyihına izahat eddi. Yani davari çaldığını, çoluh çocuggunin ac galmasına, Allah'ın üzünden düşdüm, bir hırhızlık etdim. Ama şimdi köy ağasi köyü sardirmiş ve sira evleri arir. Sıra benim evime gelir. Ben halimi size bildirmeye geldim" diye ağliyordi.

Şeyh:

"Ağlama deliganni" dedi.

Seksen müride emir verdi:

Galhın teker teker gidin bu adamın evindeki davarı herkeş cebine sığacak gader kesin, dorgi getirin buriya," dedi.

Seksen gişi, galhdi, dorgi geldiler, herkeş cebine sığacah gadder bir et kesdi. Ece.. azdı, zaten alaysı bir davar, seksen adam. Adam başına bir kilo düşmedi. Ceplerine goyub, davarin derisine varana gadder, parçaladi, aldi, temizledi, getirdi.

"Bir gazan getirin" dedi.

Gazani getirdiler tekkeye gurdular, davarın etinden bişirdiler. Bu terafdan evler arana arana sıra bu adamin evine de geldi. Oni da aradılar bir şey bulamadilar. Yoh idi bir şey. Çıhdılar gediler ve ağaya dediler ki:

"Heral hırhızlar davari aşirdi, götürdi. Köyün içinde bu davar kesilmedi, kesilcydi bulirdum."

Ama heç ahıllarına gelmedi bu tekke. Çünkü orda Allah'ın ismi "Hu" denilirdi. O zeman sabah oldi. Şeyh, o davarın etinin yarısını bu yohsulun evine gönderdi.

"Götürün çoluh, çocugu yesin, acam" diye ağlamasin."

Onlar da garnını doyurdi. Lâkin davari çalan hırhız:

"Bele şeyhlik olur mi? Bele tekke olur mi -dedi- Bundaki fazilet nedir?" deyib ondan daa üstün bir tekkeye vardi. Davari çaldığını, hırsızlık etdiğini ifade verdi:

"Seksen mürid gönderdi şeyh. Davarın etlerini ceblerine sohub paylaşdilar yediler. Ben bunnara evet, heram dedim, çaldım dedim. Bunnar nefsine lâyık görüb yediler. Bundaki sebeb nedir?" dedi.

O tekkeye, öbür tekkeyi şikâyet etmek istedi. Tekke şeyhı hırsızlık eden adama dedi ki:

"Deliganni bene bah bunnari şikayet etmek için, bundaki faziletin ne, annamak için geldin, değil mi?"

"Evet,"

"Ha, oğlum, hadi yoluna get. Bir gatre bir deryayı bulandırmaz," diyince deliganni döndi. Ama bu sözü başaramadi.

"Amma fetva verdi bu adam, ben dedim davari çaldım, hırsızlık herami bunnar yediler, bene de yedirdiler. Şimdi bu fetva verdi. Bir gatre, bir deryayi bulandırmaz."

Adam üçünci tekkeye vardi. Yani ilmin en üstün olduğu yere vardi. Halini arzetdi. Yani bunun içindeki surri açmak için. O zaman tekkenin şeyhı ulema deliganniya şu cevabi verdi:

"Oğlum, o ele bülbüldür her dala gonmaz," dedi.

Fetvayı verdi. Deliganni, gine buni başaramadi.

"Amma bu fetva verdi. Gördün mi, demek ki bunnar birbirinin ayıbını örtirler" dedi.

Bir daa böyük bir fetvahaneye getdi. Halini arzetdi. Oradaki olan âlim adam, hırhıza dedi ki;

"Gel ireli, şindi sen bu iki tekkeye getdin, onnardan aldığın fetvayı bir daa tekrarlar misin?"

"Söyledim efendim. Birincisi dedi ki; o bir derya, bir gatre bir deryayi bulandırmaz."

"Ha, buni annadın mi?"

"Hayır,"

"Ha oğlum, senin ayıbin örtmüş, seni gandan gurdarmış o bir derya olmuş. Seksen müridi de derya olmiş. Eğer senin evin aranaydi, o çaldığın davar senin evinden çıhaydi, o köyün ağasi sene cevr ü cefa ederdi. Seni vahdın Hökümdarına şikayet ederdi. Sen zindani boylardin, çolug çocugin daha beter galirdi. İşde bunin için hem senin ayıbin örtmüş, hem de seni gultarmiş. Bunin için bir derya olmiş, seksen müridi de barabar. O derya bir gatreyle bulanmaz. Oğlum işde hadi get. Pekey, ikinci tekke ne dedi?"

"O da dedi ki, o ele bülbüldür, her dala gonmaz,"

"Ha oğlum, annayamadın mi buni?"

"Hayır,"

"Şerat hökmüyle izahat verirem. Her adamin karı değil, zehri pan zehir etmek. Her adam o zehiri eline alıb da pan zehir edemez. İşde ayıbı örtenere garşılık o da ele bir bülbül olmuş ki, her bülbül o dalda olmaz. Bunun içün get oğlum işine. Bah, her el ağzına götürdüyü lıeram lohmayi helal edemez. Zehri pan zehir edemez. Çünkûm bundaki önemler çohdur.

"Nedir?"

"Evet, bazen insannar derler, serihoş ama serhoş değil. Serihoş bunin içün İbrahim Haggı merhumun oğullarından biri serhoş, biri medresede ders görüyor, tekkede zikrediyor. Babasına:

"Benim babam gosgoca evtüllah, hele benim gardaşıma bah. Meyhanelerde rakı içiyor, işde namaz gılmiyor, kötü hallarda bulunuyor" diye halga şikayet edirdi. Amma Allah'a herşey ayan. Meğer o ağzına götürdiği işareti, zehiri pan zehir ederdi, Serihoş, Serihoş. Her el, her gönül buni yapamaz. O zaman evet, İbrahim Haggı merhum ne demiş oglina, ikisini de galenin burcina götürdi. Gırhlara getmek için ne gadder birincisi zorlandısa gendini aşşağı atamadi. Geriden Şakir gavuşdi ve :

"Atim mi baba?"

"At oğlum" dedi.

Gendini atib gırhlar ile firlayıb getdi. O zeman bu zat ne dedi, Şakir oğluna:

"Herabat ehline hor bahma, Şakir gırhlara garışdi. Ol Mehmet Zagir Efendi'ye git, sor ki neler var. Meyhane dibinde merdaneler var."

Evet begefendi, her el zehiri pan zehir edemez. İşde bunin içün bu geçmişe tiget etmeli efendiler. İçindeki varlığı seçmeli. Ben bizden evvel gelenneri dünyaya neler ilen çarpışdığını gözümüzün öğüne (boşluk) diyorum. Evet, bizden sonra gelenner bu geçmişi dinneyecek, ben geçmişden annatmakdayım. Gelmiş getmiş Hagg bilür. Çünkûm gelmemiş, bunin içün ömrün ne olduğuni bir kelam ile demiş, bizden evvel gelenner de demiş:

Dem bu demdir, dem bu dem,

Bundan gayrusunu nedem.

Gün bugün, sahat bu sahat,

Giden günner getdi, geri gelmez,

Ömür de günner ilem getdi,

O da geri gelmez,

Gelecek gün gelmemiş gün,

Bugün ömür, bu ömür,

Nefes bu nefes, sahat bu sahat.

İşde bunin içün buna seslenmiş bu kelami tiggatle çizmemiz lâzım. Eceba bir tahimi ne demiş Hayır ne dediğini özetledim. İşde buni bizim bilmemiz lâzım. Ele ya ömürden geden gün geri gelür mi? Hayır gelür mi? O getdi. Gelecek de gelmemiş, senin benim ömrüm bögünkü gün, yarına çıhacağımıza heçbirimiz ölçü veremeyiz. Ne olacağımızı bilemeyiz. Ancak yaradan bilür, bir de bilenner bilür, amma kimseye demez.]

O zeman Âşıg Gurbanî ağacin başında otururken, gendi gendine dedi ki:

"Ulan Cenab-i Allah gullarina çile çekdirir. Gullari lütfü ihsan eder. Evet hagg bene hem çile çekdirdi, hem de lütfetdi. Bu tükenmez etmege beni gavuşdurdi. Bir de kevn-i mekânda görülmemiş hizmeti bene verdi. Çoh şükür" deyib bu bele içinden düşünürken gel dönelim, kime, Firdevs Şah'a:

İşde Firdevs Şah gızi Gatmer Çiçek geceleri agliyordi:

"Ben dogguz ay dolandırdim, nâyet çocugim cihane geldi. Gundah da beri yabana çocugumi atdıh. Benim sırrim babam örtdi, halga bildürmedi. Amma ecaba benim dogurdugim çocugi gurd guş mi yedi, ne oldi?"

Bunin içün babasi anasi yetik oldi. Eğer Firdevs, eger de hanımi gızlari Gatmer Çiçeg'e ögüd verdiler:

"Gızım sade bu ayıb senin değildi. Ben bir hükümdarım, dillere desdan olurdum. Bu ayıb beni de lekeleyecek. Bunun için heç kimse duymadan atdıh, yabana. Evet ben bilürem bu bir günah işdi. Ama ne yapalim, oldi. Evet buna ölçü veremez. Gurd mi yedi, guş mi yedi. Hepisini edib eyleyen Âdil-i Mütlak var. Dur bakalım, gün doğmadan, neler doğar?" dedi.

Bu gızina hayli ögidler verdi. Firdevs Şah gızi Gatmer, evlat acısini unudamiyordi. Lâkin bunnar bu haldayken biz dönelim Derdli Çoban'a:

Derdli Çoban gendi gendine:

"Ulan ben davar güderim. Evet beri yabanda bir evlat buldum. Oni böyütdim, besledim, ahil bülug oldi. Gazandıgımi çobannıhdan bu çocuga yedirdim. Helal hoş olsun yedirdigim. Birden bire gayboldi. Ben de buna evlad demişdim. Gari de oğil demişdi."

Gari de ağliyordi:

"Oğlumuz neçe oldi?"

Çoban garisine:

"Gari sen mi bir şey dedin?"

"Hayır,"

Gari, çoban bunnari efgan almişdi. Çobanla garisi bir araya gelmişdiler.

"Hanim, bundan sonra bu dünya bize zindan oldi. Ben zaten derdliyem, benim adim da Derdli, kendim de derdli. Beri yabandan getirdiğim çocuğun ismini Derdli Gurbanî goyalım. Lâkin, bu çocuh da gayboldi getdi. Ôlü midir, diri midir bilmeyiz. Bundan sonra bu dünya bize zindan oldi. Ben bu sürüden, bu çobannıhdan, bu davari gütmehden vazgeçdim. Elbetde bizi halg eden hâkimler hâkimi bizim rızgımızı verir. Elele duduşalım oğlumuz Derdli Gurbanî'yi arayıb bulalim. Bulmadıysag bu yolda ölürüz."

Gari ile goca annaşdılar, günnerin bir gününde terk-i diyar etdiler. Derdli Gurbanî'yi arayordular. [Kevn-i mekân içinde nerde bulacagsınız efendi? Dünya da bir, ahiret de bir, hadi ara bahalım. O zemanin devrinde ne beyle vesaitler-ne gökde, ne yerde- Allah'ın halg etdiği canni heyvan bunnar da ellerinde yoh.] Gari goca elele duduşub ayahlarina çekib diyar-i gürbeti gehriyar etdi. Oğli Derdli Gurbanî'yi ariyordular. Bunnar da meşaggatine düşmüş, bunnar da arasin, bunnari da aradan aradir.

O zaman gel dönelim Peri Padişahı'na. Peri Padişahı'nın gızi Gülşan âşig oldugi Derdli Gurbanî'ye ağliyor:

"Ecaba gavuşur muyan, bir gördüm bir daa görür müyem?" diye.

[Begefendi nerde olursansa ol, bah ki bu geçmişin içindeki çezilmeyenneri çezirem. Yazannar yazsın, ohuyannar ohusun, annasin yani o çezmeden ben çezirem, nedir bu? Geçmişin içindeki olan varlıhlar diyor ki:

"Bir gördüm üzüni, bir daa görebilir miyem?"]

Amma bu gız umudını, gelbini Allah'a bağlamış, Allah'dan ümidini kesmiyor. [İşde bu söz bunda çezilir, gel sen, ben cümle alem galbini, umudunu Allah'dan kesme. Muhaggak ki, er geç seni ağlatan, bir gün güldürür, sevindürür. Senin sahabın yoh değil, var. Hani benim anam babam da yoh? Sahabın kim? Seni halg eden sene senden yahin, bene benden yahin cümle âlemin sahabi Âdil-i Mutlag muhaggak ki seni görür. Onsekizbinalemi yohdan var eden O'dir. Âlemin içinde Âdem'i üstün yaratmışdir. Âdemden üstün heçbir şey yohdur. Çünkûm bütün âlem, ademden menfaat gözler. Onsekizbin âlemi Âdem'in yüzi hörnetine yaratdı. Hepsi ben-i âdemden imdat gözler. Bunin içün sahın yerdeki garınçayı bile incitme. İşde bu sözin özeti şu:

Günah isdersen, deme yalan.

Cennet isdersen, incitme cani.

Bazen de adamlar der, "öldür yılani,". Hayır begefendi, oni da halg eden Allah. Bunin için "incitme cani diyor. Öldür yılani demiyor.] İşde bu sebebden Peri Padişah'ı, gızına:

"Ey gızim, ne senin, ne benim gizli ihdidar elimizde değil. Ancah ben söz verirem sene. İnsanoğlu meşaggate dayanir. Er geç bir gün gelir. Sene gelir gavuşir. Ben de ikinizi sevüşdürmeye, güldürmeye söz verirem."

Gızına söz verdi. Söz verdüği için ben de burda söz vermesine dinnenim.

Evet, şimdi biz dönelim gene Derdli Âşıg Gurbanî'ye. Bu terafdan Derdli Çoban eşiyle beraber düşmüş diyer-i gürbete, evlat eddiği Derdli Gurbanî'yi arardı. Bu zemanda nerde bulsin. Dünya bir, Âşig Gurbanî bir. Biz dönelim gene Derdli Gurbanî'ye

Derdli Gurbanî beyle bir geçmişi ömründen gözünin ögüne aldi.

"Ulan ben kimin ogliyam, buni bilmirem."

Bu sebebden Derdli Çoban beri yabanda ağlarkan beni gucağına almiş, garısına gaçırmiş. Amma benim maddi babam, Derdli Çoban, anam da Çoban'ın garisi. Beni beslemiş, böyütmüş bugüne getirmiş bu bir. İkincisi benim manevî doğumum anam kimdir, buni bilmem."

Bazen de bilür kişiler beyler cevap verdi:

"Seni bir piç olarak gundakda Çoban, beri yabandan getirdi. Amma sen kimin sülfünden geldiğin meçhul," dediler.

Gurbanî devam etdi:

"Ben de bunin içün diyar-i gürbeti gehriyar etdim. Amma Allah beni hem aşig etdi, peri gızına aşig oldum. Derdim bir değil, derdim bin değil. Birinci derdim, ben kimin ogliyam? İkinci derdim, ben bir peri gızinin aşgına bade içdim, ona aşig oldim. Bir gördüm, bir daa görebilir miyem? Üçünci derdim ben bir çobanın evinde büyüdüm, beslendim. Diyar-i gürbeti gehriyar etdim. Eceba bu çobanın haggını ben nasil ödiyim. Bunnarin, bu gadder nanını, nağmetini yedim. Bunnar beni bugüne gadder ulaşdırdi," dedi.

Gözünün ögüne bu ehvalleri tökerek bunnarla mücadele edib düşünerek dorgi esgi gözenin başina gelib bir ağ saggalli pir-i fani adam:

"Selâmünaleyküm Derdli Âşıg Gurbanî," dedi.

Âşıg Gurbanî başını galdırib yaninde bir ehdiyar ağ saggalli adami gördi.

"Aleykümselâm baba,"

"Ne düşünüyorsun oğlum, neler ile gözün ögüne almış uğraşıyorsun?" diyince Derdli Gurbanî âşıg tiksindi:

"Ulan bu anda benim içimden geçenleri bu ehdiyar benim üzüme dedi. Ecaba kimdir bu ehdiyar?" dedi.

"Baba ne düşündügimi ben de çezemirem, ben de bilmirem ki sene deyim, Birinci derdim, ben kimin ogli oldugimi düşünirdim. Hangi sülfden geldim. İkinci derdim bir peri gızına aşig oldum, bir gördüm üzüni, bir daa görebilir miyem. Bırah beni düşünürem. Üçünci derdim, beni yabandan bir çoban gundahda götürmüş beslenmiş, böyütmüş. Bu çobanın namını, nametini yedim. Benim anam olacah garisinin elinden çok menfaat gördim. Ben sığınç idim. Beni onnar böyütdi. Bir de Derdli Çoban'ın ve beni böyüden hanımin haggını düşünüren. Bunnari gözüm ögüne atmış ikan sen selâm verdin. Ecaba şimdi ben içerim derdini açmadan sen açdırdın. Gözliye gizli olmaz. Kimsin?" diye sordi.

Ehdiyar güle güle:

"Bunnarın üçü de gerçek, şimdi sen kimin ogli olduğuni heç arama. Ben sene diyim. Oğlim bizler Allah'ın emriyle iş yapanlardanıh. Emirsiz, izinsiz heçbir iş yapmadıh. Ancag Allah'dan emir çıhar. Seni doguran ana Gatmer Çiçek'dir. Deden de Firdevs Şah'dır. Sen Firdevs Şah'ın torunusan, gızı Gatmer Çiçek'in oglisan. Senin baban bir güldür. Ancah işde bu gülün birini vermi-

şemdir seni doğuran anaya. Gohladi hamile galdi. Gülün ikincisini sene verirem oğlum, bu güli göstereceksin. Ancah deden Firdevs Şah, bu güli elinde görüb inanacah, anan Gatmer Çiçek de görüb inanacah, hem de diyeceksin:

'Ben yoh ikan, sen bir ehdiyarın elinden çiçeği satın alarah gohlayıb hamile galdığın bu çiçeğin eşi işde bende bende deyib' gösderecehsin ki, delil olsun inanalar. Al bu çiçeği oğlim, -diyib verdi.- Ancah bunnari bulmah için sen aramaylan bulamazsın, seni böyüdüb besleyen o Derdli Çoban, çobanlığı terkeddi. Oğlim sene ana olan, seni yedirib içiren, -sen sığınç idin- seni besleyen ana, o da çobanlan berabar kevn-i mekâna düşmüş, bu dünya içinde seni ariyorlar. Amma ehl-i diller arama ile bulunmaz, meger Allah rast getire." [Bunin için bunda gerçek bir söz vardır. Bu sözü size annatmak için, hem buni yazannar, hem ohiyannar, hem de dinniyenner bilsin aramaynan bulınmaz. Meger Allah rast getire. Bu ne demek, Allah ki bir guluna tecelli ederse senin aradığın senin ögen gelir. Tecelli etmezse yanına da getsen göremezsin.] Ara baba ara, ömür boyunca ara. Çünkim tecelli etmemiş. Oğlim Allah sene tecelli etdi. Sene üç nesne verdi. Birincisi bu guti sufra, nereye gedirsen get, nerde aç olursan ol, nerde açlar varsa doyurursun, tükenmez bir etmekdir. Bu sufra bir. İşde Allah lütfetdi. Buni sene edib eyliyen Allah -Âşıg Gurbanî ehdiyarı dinnerdi.-

"Evet baba,"

"İkincisi sene Cenab-ı Allah lütfetdi. Bir külâh verdi sene. Başan örtdügün zemanda ne dosdun görür seni, ne de düşmanin. Hangi gapidan içeri girsen o evün halgı seni görmez, sen oni görürsen ama, yeri var ki, oğlum buni eyi dinne, eyi bil aç gözüni."

Derdli Âşıg Gurbanî:

"Demek ki beni kimse görmüyor."

Ehdiyar:

"Ancak seni gören, sene senden yahın Âdil-i Mutlag var."

"Evet baba, buni eyi biliyorum."

"Gözün ögüne buni al, beni kimse görmir vurduğum, gırdığımı kimse bilmir deme. Allah herşeyi görür bilir iki. Üçüncüsi sene Cenab-i Allah oğlum Âşig Gurbanî bir lütfetdi, möhür verdi. Bu möhrün özüne bahdığın vakit gırh Arab yetişir, -buni de denedin oğlim- 'yapah mı, yıhah mı' diye emrindedir. Bu möhür sende iken onnar senin emrindedir. Amma möhüre mugat ol. Eğer bunnar elinden giderse, gizli ihdidar elinden çıhar. Bu sırrı kimseye deme oğlum. Sahın deme ki, bu sır külâhi başına örddüğün zeman buni Allah'dan gayri kimse göremez. İnsanoğli hilekârdır. Bu külâhi elinden alır olabilir. Bu gutiyi sahın bundaki sırrı kimseye deme, insanoğli bu gutuyi de alabilir. Bu möhrü kimseye deme. Buni da elinden alabilir. O zeman gizli ihdidar senin elinden gidebilir."

Âşıg Derdli Gurbanî:

"Evet baba, bunnari eyü bilürem. Amma bildügiz içün bene bildürdigen çoh memnun oldum."

"Oglim, insanogli çoh hilekar olir, dili dost, gelbi düşmannar var. Bir dost bulunir deme. Bir dorgi söyliyen bulinir deme. Eğer o dorgi ise, Allah işin rast getirsin der. Dorgi ise der. [Hagigat de eledir.] İşde sen oglim, sen bu üç nesneyi üç kişinin elinden dorgilik ile mi aldin? Hayır seni söleden söletdi. Bunnar da senin sözen inandi. Atdığin bir daşa goşdilar. Lâkin bunnari edib eyliyen Allah'dır. Onnar senin emren geçe ki, sen muradan eresin. Oğlum dünyada bir Hizır artuh. Baban sağ seni böyüdüb besliyen Çoban'ı bildürdim. Şimdi de bu üç nesne senin elinde, onnar seni bulamaz, ararlar. Ömür de gelir geçer. Ancag Cenab-i Hag maddi, manevi dünyada seni güldürmeh içün çoh aşiglar kevn-i mekâna geldiler. Hep meşaggat ile, derd ile getdi. Ancak senin adın Derdli Gurbanî goyuldugi içün derdin meşaggetin gördüğün çileler de çehdin. Oğlim muradan ermen içün, Peri Padişahı'nin gızı seni gözlir. Bunnar da seni bulamaz. Allah'ın onlara seni aramah izni yoh. Yohsa Peri Padişahı perilere emir verirse, kevn-i mekânda nerde olduğun bulurlar. Amma izin yok. İkincisi söz verdi gızına,

"Bir gördün üzüni, bir daa görürsen sabred gizim söz verirem sevündüreceğim" dedi.

Muradan ereceksin oğlum, bu üç nesnenin möhrü şerifi goynundan çıharırsan herşeyi bulirsan. Derdli Çoban çoh ağliyor. Derdinden düşmüş dünya meşaggatine gurda, guşa seni sorir. Bu çobani ağlatma oğlim. İkincisi sen bu meşaggete Allah'dan dutildin. Sen Gatmer Çiçek'in sülfünden geldin. O, Firdevs Şah'ın gızidir. Evet, seni böyüdüb besliyen Derdli Çoban'dır. Sığınç iken seni besliyan Çoban'in garisidir. Bunnar elele vermiş diyar-i gürbeti gehriyar etmiş seni arir. Anandır oğlim şimdi möhri şerifi çıhar, bah, gırh arab der, 'yapah mi, yıhah mi, senden emir isder. Sen heç çeki ib gorhmadan:

"Heç kimseye zölüm yapmayın" dersin ve üç nesne isdersin. Bunnar birincisi, beni sevgüllüm Peri Padişahı'nin gızina gavuşdurin. Bir buni isdersin. O da seni Peri Padişahı'nın gızina gavuşdurir. O zeman gizlin muradan erdihden sona düğünin gurulir. Sevgüllin Peri Padişahı'nın gızi nazenin gördühden sona ikinci möhrü çıhardırsan. Dersin ki:

"Bene Derdli Çoban'a ve garisina gavuşdurin" dersin. Onnar Derdli Çoban'ı Peri Padişahı'nın serayına getirirler. Peri Padişahi vazifeyi sene devreder. Üçüncü möhrü gendin çıhardıb üzüne bahğdığın zeman istediğin Firdevs Şah ile vezirini, meclisiyle, gızı Gatmer Çiçek'i esas seni manevi doğuran anan garşan istersin. Garşan getirirler. O zeman gerek meclis, eger Peri Padişahı'na, eger Derdli Çoban'a, eger de seni doğurub sülfünden çıhan Gatmer anandan olan-

narı sorarsın. Çiçeği çıhardıb ifade vermişdi. 'Ecaba bir çiçeh ile gadın hamile olur mi?' diye evladlarına zülüm etmeyib affederlar deyib, gözden gayboldi.

Gurbani, ehdiyarın verdiği ifadeyi o, gözden pünhan oldugi zeman annadi. Gendi dendine:

"Bu çiçegin eşini beni doğiren anam olan Gatmer Çiçeg'e vermiş, çünküm buni gohlamaynan hamile galdi" dedi.

Derdli Gurbanî, pirin sözlerini düşündi. O yoluna devam etmekde iken bir bir onin gonişdıhlarını düşüniyordi. Onin dediği kimin yapdi. Möhüri cebinden çıhartdi, üzüne bahdi, o zeman garşısına gırh dene Arab çıhdi:

"Yapah mi, yıhah mi, ne dersin" dediler.

Derdli Gurbanî:

"Ne yapin, ne yıhın, beni Peri Padişahı'nın gızı Gülşan'e götürün." dedi.

Gırh Arap, hemen oni aldilar, dorgi periler ölkesine götürdiler. Peri Padişahı'nin gızı, sevgüllüsüni görünce sevündi.

Çok geçmeden, Gülşan'ın anasina, babasina haber verdiler. Peri Padişahi, Derdli Gurbanî'ye gızını verdi. İki hasiret, bir birine gavuşdi, Allah, bütün hasiretleri gavuşdursin. [İnsanogli, sözümi ey dinle. Allah'ın, her şeye gücü yeter. Onin gavuşduramayacağı, edemeyeceği heçbi şey yohdir, edip eyleyen odur.]

Peri ölkesinde, Peri Padişahı'nın gızının yaninda günlerini geçiren Derdli Gurbanî, Hezret-i Hızır'ın sözlerini hatırladi. Heman, Peri Padişahı'ndan izin almak içün yanina getdi. Peri Padişahi, gızını göndermek isdemedi amma, yazılan yazının bozulmayacağını düşünerek rühset verdi.

İki hesiret, yola dorgi çıkanda, Derdli Gurbanî, terkal mühüre bahdi, heman gırk Arap çıhdi:

"Yapalam mi, yıhalım mi?" dediler.

Derdli Gurbanî:

"Ne yıhın, ne de yapin, beni böyüdüb besleyen, adimi goyan çobana götürün," dedi.

Zavalli çoban ile garisı dolaniyordi, gece-gündüz agliyordular. Onnar bir sehrada giderkan, Derdli Gurbanî ile Gülşan'ı, gırh Arap, bunnarin garşilarina getirdi. Çoban ile garisi, bunnari görünce, neye ugradiklarini şaşırdilar. Hesiretler birbirlerine gavuşdi, sarmaş-dolaş oldilar. [Allah, kimleri gavuşdurmaz ki, edip eyleyen o.]

Biraz da onnar ile galan Derdli Gurbanî, günin birinde, çobanin garisını yemeğinin olmadığını gördü. Hemen goynundan seherli gutuyi çıhardip:

"Açil sufram açil," dedi.

O zeman, envayi çeşit yemekler çıhdi, güzel bir sufra guruldi. [Olmaz deme insanogli, olur. Edip eyleyen o.]

Hezreti Hızır'ın vasiyeti üzerine, terkal Araplari çağiran derdli Gurbanî, bunnara:

"Derdli Çobani, garsını, Peri Padişahı'nın gızi Gülşan'ı ve beni, Firdevs Şah'ın serayına götürün," dedi.

Gırh Arap, bunnarin hepsinin, Firdevs Şah'ın serayına götürdi. O zeman, bütün ölkeye haberler yayıldi. Oglina gavuşan Gatmer Çiçek çoh sevündi. Yeniden gırh gün, gırh gece düğün yapdırdi. Cümle hesiretler birbirine gavuşdilar.

Gatmer Çiçek'in hekâyesi, burada menziline yetdi. [Yarın, inşallah Lâtif Şah hekâyesini, gözel gözel annadiram.] Hekâyemiz, burada bitdi.

LÂTİF ŞAH

Lâtif Şah, Şiraz'ın Horasan şehrinin hükümdarı idi. Lâtif Şah, çok zengin bir kimseydi ve ciddi ve adaletli bir hökümdardi. Ancak, Lâtif Şah'ın dar dünyada üç ogli, bir gızı vardı. Gızinin adına Gatmer Çiçek derdiler, yani adi Gatmer idi. Bir gün bu gız köşgünde, serayında otururken Hezret-i Hızır guduret çiçeğini eline alarak:

"Gül satıyorum" der, bağırirdı. Gatmer, serayının penceresinde pir-i fani bir ehdiyarın gül satmasını gördü.

"Yazık bu ehdiyara, bir fakir düşmüş, elinde bir çiçek ile bu da çoluk çocuguni geçindirmeye bakıyor, baksene". Cariyelerine emir verdi bu gız:

"Şu gül satanı çağırın gelsin" dedi.

"Gül satan" diye cariyeler çağırdılar.

Meğer gül satan kim idi? Hezreti Hızır idi. Ehdiyarı Gatmer'in garşısına çıkardilar.

"Babacığım, o gül nedir?"

Dedi ki:

"Ey şehzadem bu gül bir çiçekdir, amma ben satıyorum".

"Pekey, ne isdirsen?"

"Bir altuna verirem"

Gız:

"Bir ot, bir çiçek, bir altun eder mi" deyince:

"Eder, ya" deyip yazıkladı. Hemen cebinden bir altın çıkardi, geldi ehdiyarın elini öpdi, başına goydi, altını eline verdi.

"Babacığım şurda otur, sene bir de, bir taam ısmarlim, gannın doyur get" dedi.

Ehdiyar güldi:

"Gızım, yemiş gaddar memnun oldum, bizlere yemek içmek yokdur. Biz rızgımızı almışız" dedi.

Gatmer ayılamadı. Kim olduguni bilemedi, besareti bağlanmişdi.

"Pekey, babacığım" diyib, "Allah'aısmarladık" diyince Gatmer güli bir goghladı, bunnuna dutdi. Meğer hekmet-i Allah, o anda bu gız hamile galmışdi. Güli bir kutuya goyub goynuna sokdi. "Bu çiçeği bir ehdiyar elinden aldım. Ehdiyar aciz idi, ama bu çiçeği bir ehdiyar elinden aldım, bu çiçek benim ile beraber yaşasın". Goynunda, bir guti içinde -Gatmer gece bile guti ile yatıyordu.

Gel dönelim feleğin aynasina, gün doğmadan neler doğar derler, atalarsözi bize miras galmişdir. Aradan, günner, haftalar, aylar geçerek, alti aylık çocuk Gatmer'in garnında böyüdi. Gatmer'in annesi ve gardaşları, bakdılar ki bunun gomşu cariyeleri bile hissetdiler,

Gatmer çocukli.

Evet, her evladın derdinin dermani annesidir. Gızını sesleyib ve Gatmer de gendinde gördi bu hisseyi- o da acayib galdi.

"Gız sen kiminen sevüşdin, dogri söyle" deyince gız annesinin garşisında agliya agliya yemin etdi.

"Anne ey bil inan, Hak görüci, bilücüdür, erkek eli elime değmedi?

"Pekey, bu gannındaki uşak nedir?" diye gıza sordi.

"Anne ben de bilmiyorum, ben de bu işe şaşdım" dedi.

Nâyet beyefendi, sır saklanmadı. Her adamın kârı değil sır saklaya. Lâtif Şah'a müzevirin birisi haber verdi:

"Ey Şahım me'lum olsun gızın altı aylık uşak sahibi. Yazık senin kimi bir hükümdarın gızı ki, beyle ederse ya biz yoksulun gızları ne olur?"

Lâtif Şah bu müzevirin sözünü eşidür eşitmez yerinden fırladı. Meğer bu müzevir Lâtif Şah'a gizli bile değil, Lâtif Şah'ın meclisinin içinde bu sözü söyledi. Sade Lâtif Şah değil, bütün meclis duydi. Goşa goşa celladın elinden gılıci alarak evine goşuyordi. Geriden fikirde uyanık bir kimseler o müzeviri tepeleyib

Lâtif Şah'ın peşine goşdular. Bunlardan önce Lâtif Şah vardi, heram sarayına, gızı Gatmer'in saçlarından dutarak:

"Sen bu çocugi nerden aldın?" diye sordı. Gatmer ağlıya ağlıya:

"Ey hükümdar baba, benim sözüme inan", dedi. Bu anda meclis yetişmişdi. Gız babasına ifade veriyordi:

"Benim elime erkek eli değmedi, ben de bilmiyorum bu, ne oldu bene" diyince, Lâtif Şah meclisine döndi, yani gelen adamlara:

"İnandınız mı bu söze" diyib sordi. Gızını saçlarından desdelemiş, yatırdi altına, lâkin gızı öldürecek olurken, meclis Lâtif Şah'ı dutdi.

"Dur!"

"Nedir?"

"Evet, senin gızı Hagg'a yemin ederek bizim garşımızda ifade verdi. Bunun golayi var muayene etdirelim. Erkek eli elime değmemiş diye and içdi"

O anda Lâtif Şah'ın elinden gızı gurtaran ademler muayene etdirdiler ve Gatmer'in gız olduğu me'lum oldi. Lakin halg bu işe şaşdi. Evet, muayene eden hekimler ve eba gadınnar Gatmer'in gız olduğuni isbat etdiler. Lâkin Lâtif Şah'ın nefsi yemeyerek gızını yina öldürmeye gerar verdi. Amma meclis çok yalvardi. Gızın genc bir cahil gız olduguni ve akıllı, kemalli olduguni meclis hissederek, cellat elinden yani, Gatmer'i gultardılar, sürgünnüğe Gatmer'i gerar verdiler. Dediler ki:

"Ayrılık da bir ölüm, lâkin sürdürelim, hökmetdiğimiz topraklardan sürgün edelim, ya ölür, ya galır, bunun bir avuç ganini tökme" deyib ricada bulundular. Çok bir yalvaran halgın sözüni gıran Lâtif Şah sürgünnüğe gerar verdi. Annesi, Gatmer'in ağliyordi. Amma kim annar, kim dinner? Meclisin gerarına garşılık Şiraz torpağında Gatmer Çiçek'i sürgüne Fes torpağına gerar verdiler. İki suvarıya emir verdiler. Gızın gollari arkadan bağlandi ve iki süvariye yemin etdirdiler:

"Buna marhamet etmiyeceksiz. Atlarınızın ögünde yalın ayak, baş açık, heç bir terkiye almayacaksız. Fes padişahının hökmetdiği torpağına buni, bu orman içinde, yol üstünde değil, sık bir orman içerisinde bırakıp gerisin geri döneceksiz" diye bu iki gula beyle yemin verdirerek and içdiler. Gatmer'i atlarının ögüne alıb, yalin ayak, baş açık atların ögünde gece güniz aldi getdiler, güne bir menzil, gece gündüz giden bu iki adamlar hem Gatmer'e derdiler:

"Gızım, bize bedduâ etme, biz de emir guluyiz, and içdik, yemin etdik, yeminimizi bozmayarak sene git at dediler, biz yeminimizi bozmayarak, seni datli dille, atların ögüne gatdik, buraya gaddar getirdik. Artık, bundan sonra, senin

gamin Hak ayırsin" diyib de Fes torpağında bir derin orman içinde Gatmer'in gollarını açdılar, salıverdiler. Golu bağlı bırakmadılar. Bir ağacın altında bu gız ağlayarak galmışdi. Atların başini gerisin geri dönderdiler.

Feleğin aynesi bu gız ağliye ağliye, o ormanın içinde bir ağacın altında, beyle gecenin yarısı oldi. Envayın türli vahşi heyvanların seslerini bu gız eşidirdi. "Gedirsen Yarabbi, herşeye gedirsen Yarabbi. Benim benden ey haberim var, görüci, bilücisen. Eğer ben gizli, sene yaramayan bir iş yapdım ısa cezamı daha beter, senin emrindedir, ver. Lâkin erkek eli değmediğini sen da ey bilirsen" diyib, başını semaya galdırmış Hagg'a münacaat gılıyordi bu gız.

[Evet begefendi ey bil, ey bil, sene senden yakın bir Hak var. Nerde olursan ol; isder ormanda, isder zeminde ol, isdersen nerde olursan ol seni görür, senin halın bilür.]

Gatmer'in münacaatini Cenab-i Hak eşidiyordi, duyuyordi, o anda Gatmer agliya agliya:

"Ya İlâhî, yerdeki garınca senin halg etdiğin mehlûkatındır. Onsekkizbin âlemi sen yaratdin. Bene sehib ol" diyerek eyle başını galdırdı ki, garşısında bir ağac içerisi boşanmış, esirlerce ormanda bir ağac galmış, yani bir adam değil, üç adam bu ağacın içerisine sitar olir. Bir mağara kimin bir ağac gördi.

"Heman verayım, bu ağacın içerisine gireyim, heç olmassa vahşi heyvanlar beni görmesin" diye heman gakıp agliya aglıya, o içi boşalmış ağacın içine girdi. "Buna da şükür" diyip eline üzüne goydi, düşünüyordi.

[Evet, dünyada Cenab-ı Allah en böyük gahri ademe vermişdir. Ademden fazla, gehre dayanan hiçbir mehlûgat olamaz. Çünki, adem fazla gehra dayanir. Bu gehra dayanması Âdem babamizden gelmişdir.]

Gatmer, Allah'dan gelan bu gahra tekemmül ederek o sitar oldugi ağacın içinde yaşiyordi. O gece geçdi, sabak açildi, Gatmer acıkdi:

"Ya İlâhî ne yapayım" diyib [Asmanın içinde ne bulunir begefendi, nebadetten başga bir şey bulunur mi?] Gatmer ağaçların yapraklarini gopardarak gıdelenirdi. Lâkin Cenab-i Allah'ın guduretine, guvvetine bak. Gatmer'in ağaclardaki yaprakları, yemesine Cenab-i Hak, o yapraklara büyük bir lezzet lütfetmişdi. O yaprakların dadi heç bir taamda bulunmazdi. Gatmer, o orman içindeki Cenab-ı Hagg'ın yaraddıgı nebadetle idare ediyordi, gıdeleniyordi. "Buna da şükür Yarabbi" diyordi.

Feleğin günneri, üç ay geldi gitdi, aradan, ahşam garanniği çöker çökmez, Gatmer'i bir sancı yakaladi. Lâkin dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat temam olmuşdi. Gatmer çocuk üzerine sancı çeken bu genç gız, feryad edib Hagg'a yarvaliyordi.

"Ya İlâhî, beni de, bir meniden sen yaratdin, sahip bizlerin sahibi sensin, bene yardım gıl" diyerek feryad-i figan ediyordi. Nâyet guduret, guvvet sahibi

Allah'ın hekmeti gece yarısı, Gatmer'den o ağacın içinde bir çocuk dünyaya zühur etdi. Nihandan, cihana gelen çocugin gannarini bir su ile, çocugi yıkayib, sırtındaki libasların bir takımını yırtarak çocugi sardı ve sinesine guşandi.

"Ya İlâhî, Yarabbi, buni de sen yaratdin, ben ne etdim bu çocuğimi" deyib Hagga yarvaliyordi. Çocuk sinesinden böyüyerek, nâyet Gatmer'in libaslarından yırtıldı, üryan galdi, çocuğa sardiği libaslar da yırtıldi. Çocuk da cırcıbil, Gatmer de cırcıbil üryan galmışdi. Ormanın içinde, ağaçlardan yarpaglari düşürüb gendinen gidelenen bu nazenin dilber, Allah'ın emri ilâhîsine şükreder ve o ağacın içinde yaşardi. Günden, güne çocuk gucağında böyüyordi. Çocugin ismini Gatmer düşündi.

"Yarabbi ne goyayım bu çocugin adını" diyib-ana ciyeri, çünküm gendi canından ayrılmış bir çocugdi.-

"Ben bu çocugin adını Hikmet goyayım, bu bir hikmet uşagi oldi. Evet beni ey bilirem. Benden beni ey bilen beni halg eden Allah o da ey bilir. Benim elime erkek eli deymedi. Ancak bu çocuk hekmet bir uşağı oldi. Ben bunin adını "Hekmet" goyayım" dedi.

Gatmer doğurdiği çocuğun ismini Hekmet goydi. Bu çocuk bir annesini, bir de ormani görüyordi. Lâkin iki yıl geçdi, geldi ömürden. Çocuk ayağa çıkmış. Ormanın içini enip dolaşırkan, Gatmer çocugi tegib edib, peşinden golliyor, goşiyordi. Çünküm çocuk artık durmuyor. Her tarafa gidiyordi, akli kesmeyen bu çocug. Gatmer çocuğuna bir ziyan gelmesin diye, bazen ağacdan yenib, çocugin peşini tagib ediyordu ki, çocuk ormandan bir yana ayrılıb gitmesin ve vehşi heyvannarın eline düşmesin diye çocugi dutup gina ağacın dibine getirirdi. Beyle yaşayan bu iki can, gel ayna-yı devran ne gösteriyor.

Bu terefden, Gatmer'i sürgünden getirib bu iki süvari, dogri Lâtif Şah'ın hökmi şehrine vardılar ve nasıl and içtiklerini meclise hükümdara verdiler. Bunnar da yerlerinde duruyor, yaşıyordular.

Heberi kimden verek, Gatmer'in annesinden. Gatmer'in annesi gece gündüz, bir gızı Gatmer için agliyordi. Amma ağla, isdediğin gadar ağla, gül elden ne gelir?

"Yarabbi benim gızım, eceb öldü mi, galdı mi, eceba vehşi heyvannar gızımı yırtarken anne mi dedi, baba mi dedi" diyib, anne ciğeri gece gündüz Gatmer hatirinden geçmez, gızı için yaş töken, bu zavallı ak saçli gadin agliyordi.

Bu da beyle ağlamasından galsin, biz gina dönelim Gatmer'e. Gatmer, bu siyah bir çile içinde feleğin günnerini çekdiği çileye tahammül ederek asmanın içinde yaşiyordi. Bu terafdan, gel feleğin aynasi, Fes pâdişahı'nin bir ogli var idi. Osman isminde bir şehzade. Bu deliganni de Gatmer'in aynı yaşında bir genc idi. Bu şehzade av-guşa meraklı bir genc, babasından destur alarak, tek başına

gılıcı galkani guşanıb vahşi hayvanların içine düşer, ormanda av-guş yapardi. Haftadan haftaya atina binen bu şahzada av-guşa çıkardi. Lâkin gel feleğin aynasına ne gösderiyor.

Bir gün gina bu şehzade Osman Bey tebdilini alarak, atına binib yamçı terkide bagli av-guşa çıkmışdi. Lâkin çok defelerde gece bile av-guş yapan bu şehzade gider gelirdi. Herkeş bunin av-guşa çıkduğını eşidib görürdi. Bir gün gine ati doldurmuş yani bile bile mi? Hayır bilmeyerek bir orman içine düşdi. Bir av, yani bir geyik, şehzade Osman Bey'in ögünden fırlib orman içine girdi. Şehzade, avini gaçırırım diye geyiğin peşine atını sürüb, Hekmet o Gatmer'in bulunduğu diyara goşup gediyordi. Bu şehzade de atını sürerek avının peşinden goşuyordi. Gatmer'e yaklaşan geyik ağacların arasında bir yana gaçdi, gitti. Geriden avlayan avını şehzade eyle bakdı ki, üç yaşında bir çocuk, cırcıbıl... Görmesiynen:

"Ana, kakoçlar geldi" diyib, lâkin Gatmer'in goşa goşa vardi yanına. Gatmer çocugi gucağına alarak döndi ağaca, dogri ağacın içine çıkdi. Bu üzerine gelen o şehzade gördi çocugi ve bir de bir güzel gız gördi. Çocuk da üryan idi, gız da üryan idi. Avını unudan bu genç şehzade dogri sürdü atını Gatmer'in oldugi ağacın yanina vardı. O güzel nazenin gızi, bir bakışda, gıza âşık oldi. Gatmer:

"Ey deliganni, sende hec izett-i nefis yok mudur? Benim heç üsdümde Allah'ın bir sitarı yok. Bir bakdın yeter, arkan dön. Bir daa bakma bene, sitar olacak bir şeyim yok" dedi.

Meğer Fes Padişahı'nın ogli, Osman Beg, gençlik yaşlarında idi. Amma, gayet izzetli, nefisli ve insanlık şerefinde yaşayan bir genç idi. Hemen arkasını döndi, gıza:

"Ey nazenin dilber, is misen, cis misen, bene cevab ver?" diye sordi.

Eee... Gatmer Çiçek bir hükümdar gızi olduğuni, serayda yetişdiyini, töre terbiyeli bir şehzade idi. Bu Osman Bey'in suvalına Gatmer şöyle agliya agliya bir ah çekerek:

"Ey deliganni ne insem, ne cinsem, inan ey bil ki, ben de bir ben-i âdem gıziyim. Lâkin tükenmez bir gader, beni bu ormana bırakdi. Bu da Allah'ın bir hekmetidir" dedi.

Deliganni, bu genç padişah oğli, gızin bir kelamından annadı. Ele ya insannar başına türli türli hal gelir. Bak ne diyir; diye gızın kelamından annadı ki, bu gız olgun bir adamın gızıdır, ben-i âdem gızi olduğuni bildi. [Çünkûm iki kere ikin dört eder derler. Sorma kimsenin aslını izzetinden bellidir. Yani gonuşdugundan bellidir. Çünkûm edalet, tekellümde isbat eder. Kim olursan ol, nerde olursan ol, aslın seni ne olduğun isbat eder.] Bu şehzade Osman Bey annadı ki, bu bir böyük âdemin evladıdır. Hemen terkinin üzerinde bağli yamçıyı acele bu deliganni açarak:

"Ey nazenin dilber, bu yamçıyı sitar et senilen gonuşalım" diyib yamçıyı kıza dogri uzatdi. Gatmer yerden yamçiyi üzerine çocug ile çekib sitar etdi, büründi. Osman Bey geri döndi.

"Ey nazenin dilber, şimdi sen bu ormanda ne gezersen ve bu çocuk nedir? Senin midir? Nedir - diye- bene dogri cevap ver".

Gız agliya agliya:

"Ben derdimi sene açamam, ne sen sor, ne ben açayım, ancak bu çocuk benim çocuğumdur. Benim çilem ormannarın içinde, bu gördüğün ağaclar, guşlar, daşlar, dağlar benim gonşumdur. Üç yıldır ben bu ormana sürgün edildim. Burada çilemi çekiyorum. Başga bir yer bilmirem. Üç yıldır gördüğün ağacların yapraklarını gidelenerek, işde Allah'ın guvvetine seyret. Ey şehzade, ben bu yaprakla, nebadetle üç yıldır idare ediyorum. Bu çocuğu da bu ormanda doğurdum".

Şehzade dinniyordi Gatmer'in verdiği ifadeyi: Osman bir bakışda âşık olmuşdi. Amma, gız da oğlana âşik olmuşdi. Çünki ikisi bir yaşda genç. Osman Beg terkal döndi Gatmer'e:

"Pekey sen derdini söyledin bene, ben de dinnedim. Şindi senin heç kimsen yok dedim. Ancak, ben sene sahib olayım. Ben seni bu ormanda terkime alayım, çocuğunnan götürüm. Sen bennen evlenir misin? Seni kendime bir eş lâyık gördüm" dedi.

Gatmer, şehzâdenin bu cevabına:

"Ey deliganni, ben bir orman gızıyım, sen bir hökümdarın oğlusun" Çünküm Osman Bey kimin oğlu olduğuni gıza söyledi, annatdi. Yani ikisi bir sahat zaman birbirlerine dertlerini, dertli dertli gonuşdular. Çocuk gızın gucağında seyrediyordi.

"Sen bir hökümdar oğlusan, sen beni gendine eş götürürken, senin erhani emsallarin ve bir de, baban, annen var, seni ayıp görmezler mi? Ormandan bir gız getirdi diye ve sene han vezir gızları seni almaz mi? Beni ne edeceksin? Seni ayıplarlar, ayıp göriler. Bırak beni kendi kaderin ara" dedi.

Şehzade padişah ogli Osman, gayet akıllı bir genç idi. Terkal gızın sözüne:

"Çok haklı söyledin, güzel, lâkin son kelime ben de sene annadayım. Beni kimse ayıplamaz ve kimsenin sözi gafama yer etmez. Seni sevecek ben değil miyim? Senin candan yarin ben olacağım. El ne derse desin, anam, babam ne derse desin. Lâkin ben gendi işimi gendim bilirim. El sözüne uyan değilim. Anam, babam beni severse eğeri seni de sevsün, yok benü sevmez seni istemezse, bir erkek bir eşini idare ettirip gazandırmaya mükellefdir. Ben seni gazanıb besleyebilirem. Ben bir genc deliganniyim, buna ne dersin" deyib sordi.

Gatmer bakdi ki hakli...

"Ey şehzade ona bir şey demiyorum, amma, benim çocuğim var, bak gucağimda gördün. Lâkin çocuğum bir... ikincisi ben bir dul görünüyorum, dul gadın görünüyorum. Benim çocugimi irdiyenner olabilir, sene deyebilirler, bekar bir gız gözün görmedi mi, Çocukli bir genci aldin, soran çok olur".

Osman gızın sözüne:

"Ben sene ne dedim, ben el sözüne uyan değilem. Kendi kelâmın kendi başımdadır. Her ne derseler desinler, elin dediği bene sökmez. Ben senin çocuğun da seni de başımdan üsdün dutaram" dedi.

Gatmer:

"Pekey, ikimizin vadettiği inşallah birdir. Al beni git" deyince, Osman Beg, atinden enib yamçısına sitar etdiği, Gatmer'i çocuği ile atının terkisine aldı. Gerisin geri, ormandan atına binen bu genç deliganni, Gatmer'i alıp ormandan çıkardı. Hem gelir, hem düşünürdi. Dogri gelip yol üsdünde böyük bir han vardı. Çünküm biliyordi ve bu şehzade çok bir defa yol üstündeki hana yolci olmuşdi. Neden? Bazen rahmete dutulup, havanın bozuk anında, hana yolçi oliyordi. Haman yol üstündeki hanın ögüne gelib hançiya seslendi ve bütün handa çalışan, bütün işciler ve handa olan, yolcular padişah ogli olduguni biliyordular. Haman hançi çıkdi:

"Buyurun şehzadem, emriniz nedir?"

Dedi ki:

"Boş bir odan var mi?"

"Var efendim." dedi.

"Pekey, bene bir oda hazır et" dedi.

Hanci boş odayi açıb, hemen Gatmer'i indiren bu Osman Beg odanin içine çocugi ile Gatmer'i endirdi.

"Hanci taam getir bize" dedi. Handa her şey var ıdı. Çünküm neden o vakdın devrinde vesaitlerimiz cannı hayvan. Bütün bezirgânnar, bütün yolçilar, bütün kervançılar, gidip gelenler o yol üstündeki hana gonag olurdular. Çünküm her şey handa bulunuyordi. Birkaç dükanci bile odanın içinde dükkan açmişdi. Her hangi bir yolçi ne isderse, akca ile hazirdı.

"Başüsdüne" deyib Şehzade Osman Beg'in cebi akca doli idi. Para haman hançi şehzadenin emrettiği teamlari, acele adamlarına hazırlatdirdi. Surfalar gurıldi, bezekli bezekli. Osman Beg'in odasına getirdiler. Osman Beg:

"Buyurun" dedi.

Gatmer:

"Yârabbi, çok şükür, yaprak ile üç yıl beni besledin. Lâkin şindi bu surfanın içinde envayın türlü taamlar getirdin. Bu da senin guduretin, guvvetin değil mi?" deyib çocugi ile beraber Şehzade Osman Begle barabar garınnarını doyurub, yedi içdiler, surfalar gakdi. Şehzade Osman Beg, hançiyı seslendi:

"Hançi!"

"Buyur şehzadem, emret" dedi.

"Hançi, bu çocuk, bu kadın, evel Allah, sene teslim, ben şimdi gideceğim, lâkin ben gelene gader bu oda, bunun şekline ait ve sene teslim" dedi.

"Başüstüne şehzadem" diyib, Osman Beg elini üzüne goydi. Gatmer sordi:

"Ey şehzade nere gidiyorsun?" diye sordi.

"Ben, anama babama müjde verim, sene elbise, çocuğa elbise gelsin ve seni burdan alim gidim" diye. Gatmer terkal:

"Pekey, bir adam göndersen olmaz mi?" diyince Osman Beg Gatmer'in sözüni düşündi.

"Eyle ya dogri, çok ey dedin, ey nazenin dilber."

Osman Beg haman bir zarf, bir kağıdı heman hançidan isdeyib, Hançi:

"Başüsdüne" diyib bir kağıt, bir zarf getirdi. Osman Beg galemini çıkardıb eli ile padişah babasına ve meclisine yazdı.

"Ey padişah baba, ben av-guşa çıkarkan ormanda bir güzele rast geldim. Bu güzele bir bakışda âşık oldum, lâkin bir de bir çocugi var, gördüm, üç yaşında bir oğlan çocugi. Amma bu güzel gız değil, dul. Lâkin kim olursa olsun, ben candan bağlandım. Buni Allah'ın emri ile almaya davet etdim. Bu da benim davetimi gabul etdi. Ey padişah baba, ormanda bulduğum genç bir gadınna evlenmeye havas etdim. Eğer ben de senin bir oğlun isam, bir goçi bezedib, çift yenge goçinin içinde iki bokça libas isderim: Biri Gatmer'e, biri çocuğa ve goçi bezekli olacak ve senin alay esgerin, alay musigennen berabar goçi ila gelecek. Yol üsdünde bu hanın içinde duruyorum. İşde yengeler gelini goçi alacak dogri getirecek, saraya indirecek beni ve eşimi. Eger bu cevabımı gebul edersen ecele bir goçi ve ecele hoş esgerin garşi ve iki bokça çift yenge ile isterim. Yok, gebul etmezsense benim oğlum Osman var bilirsen, bir üzün gördün bir daa görmezsin ey padişah baba. Gönül kimi sever, güzel odur. Sözümü reddedersen daha da sehran gelen değilim. Gendi yarimi gendim gazanıb besleyebilirim. Ne diyara gideceğimi de ben bilirim" dedi.

Böyle aci bir yazi padişah babasına, bu şahzade gönderdi. Yazıyi Fes Padişahı ohuyib, birinci vezirini çagırdı.

"Gel sen de ohu bakalım". Birinci, ikinci, üçüncü vezir ohudukdan sonra sıralayin meclis dolandi. Yazi ohundukdan sonra padişah meclise seslendi:

"Ne diyorsuz bu işe? Cevap verin", diyince meclis:

"Evet efendim, evlat senin ama, eger biz bu işe, he desek bir orman gızi, ayıb değil mi, oğlan alasin ve bizi bütün yazıklallar. Senin oğlun han vezir gızlari ve bütün güzeller, kim almaz ve bir de senin oğlun yazmış. Bu gız dul ve üç yaşında bir çocugi var. Ayıp değil mi, bir dul kadını oğluna alasın. Bu bizim için yakışmaz" diyib meclisin bu red cevabına garşılık meclisin bir adama danışdi.

"Ecebe bu işe kim akıl verir?" Bir yaşlı adam ayağa gakdi.

"Gel, ireli, sen ne diyorsun?" dedi.

"Efendim, iş bene galdıysa, bu meclisin sözi, söz değildir. Ancak ben bu gafamdaki aklimi eğer, meclise, eğer sene çünküm insannarda, her âdemde akıl olur. Akıl vardır amma, akıl var ki vücudu beyhude yorar, heçbi şey gazandırmaz. Akıl var ki, vücudu yormaz, her şeyi gazandırır. Maddi, manevi her şeyi akıl getirir. Ben şindi sene cevab verim. Yemin edem ki senin oğlun bu yazıda bahsettiği bir orman gızi değildir. Orman gızi olmadığına ben cevab verirem kesinlikle. Neden? İnsannarin başına gadın, erkek olsun her şey gelebilir ve bu eyle bir gadındır ki, belki de toprağında arasan beyle bir gelin bulamazsın", dedi. Bunda bir hekmet vardır. Bu hekmetin ne olduğuni bilemem. Ancak benim fikrim, sen oğlun seviyorsan eğer, işde senin oğlun bak, yazıda ne diyor:, eğer benim sözlerimi ey padişah baba reddedirsen benim bir tek oğlum Osman var diye umut bekleme; başımı alır diyar diyar giderim. Hökmettiğin toprağında da durmam, gendim gazanır, gendim çalışır, gendi eşimi gendim besleyebilirim. Ara ki beni bulasın, diyor. Gönül kimi sever, güzel odur dünyada. Sen gel oglin cevabını gebul et. Geçiyi gönder, alay asgerin, alay mızıgan gönder. Bu senin seraya indirecek bu orman gızi değildir, eyle bir kadındır ki; belki eşi has toprağında, dengi bulunmaz" dedi.

Bu yaşli adamin bu fikrine padişah uyanıb:

"Haklı dedin" diyib, hemen emir verdi. Bir goçi mücevhere gark edib, bezetdiler. Çift yenge ile bile, alay müzigeni ve bir gaç vezir ve o fikir veren yaşli adamı da:

"Sen ireli düş baba" dediler. Bir zinnetle, bir ehdimamla goçiyi alib, dogri yol üstündeki gonub göçerek hana yanaşdılar. Golçi, goçi han gapısının ögüne geldi durdi. Goçinin içinde çift yenge olan ak saçli gadınnar, iki bokca libâsı alarak Gatmer Çiçek'in durdugi odaya vardılar. Odadan içeri giren bu iki yengeye Gatmer Çiçek:

"Buyurun", diyib rayetle, terbiye töre ile bu iki ak saçli gadının ellerini öpüb başına goyan iki gadın birbirlerinin üzüne bakdi, durdular.

"Eceyib dediler- nasıl olabilir orman gızında böyle bir terbiye, Allah Allah bunda yanlışlık var" dediler. Güzel libaslari Gatmer Çiçek'e geydirib bir gelin bezetdiler ve üç yaşındaki çocugi başdan ayağa bezedib, yengeler Gatmer'in yollarına girib goçuyu aldilar, çocuk ile beraber. Biri sağina, biri soluna oturub gelini handan galdıran bütün vezir vüzera, gerisin geri aldı Gatmer'i. Dogri Fes şehrine ehdişamla getirdiler.

Fes Padişahı'nın saray önüne gelmeden, Fes halgi eşidib, yediden yetmişe gader [çünküm neden? Bir ağızdan söylenen bin ağıza dağılır derler.]

"Hele gelin bakalım, ormandan bir gelin geliyor. Bu orman gızi nasıl olabilir? diye, yediden yetmişe gader Fes Padişahı'nın sarayına gadın erkek dolmuşdi.

Yengeler Gatmer'i içeri seraya getirdiler, padişahın hanımi heman gelini garşılayıb, Gatmer gaynanasi olacagın elini öpüb nezaketle başına goyup el bağlayıb garşısına durmuşdi. Bu gadın eceyib yer içinden nasıl böyle bir terbiyeli, bir gelin ormanda nasil yaşar, hagigat bunda hekmet var idi.

Geriden han, vezir hanımları, gızlari:

"Hele, gedek orman gızini bir görek, bakalım nasıl orman gızi" diyib, odadan seraydan içeri giren halga garşılık rayet Gatmer göstererek, hep görenler ile hoş garşılayıb, görüşüb ve büyüklerin ellerini öpüb başına goyan gendi erhani, emsali ile güzel görüşüb gonuşdular. Bu giden bütün gadınnar ecayibde galmışdi.

"Allah, bu nasıl ormanda böyüyüp, yetişmiş gız, böyle orman gızi olur mi? diye birbirledinden sorarak, birbirlerinin üzüne bakardılar.

Çünki, edeb kemali Gatmer'den gören bütün, gelin, gız, hepisi heyranla Gatmer'in töresine, terbiyesine seyreder, gonuşmasına diynerdi.

Nâyet toy dügün dutulub, bir mübarek Perşembe gecesi iki aşigi zifava girdiler. Gatmer meyli murad oldu, Osman Beg ile beraber ve gızın ne olduğunu bir yoluna goymayan bu Fes padişahı, Fes halgı, gızın büyük bir hane evladi olduğuni hissetdiler ve Osman Beg eger kaynana, Osman Beg'in annesi, eger de babasi padişahın gayet heyranla gelinin hizmetini görerek:

"Yarebbi bunda da hekmet var" deyib şükrederdiler. Gatmer'den ve padişah eşi ile çok razi idi. Herkesin şahsine lâyık Gatmer hizmet ediyordi, o seray içinde. Lâkin gendi içinden:

"Yarebbi çok şükür gudreten, guvveten, beni ormana sürgün etdirdin. Amma sonumu yine bir seraya oturddurdin benim", diyib gendi içinden buna şükreddi gız.

Çocuk, böyüyerek, nayeti o Hekmet isimli çocuk yedi yaşına girdi. Yani dört sene ömür geçdi aradan. Osman Beg, babasının emri ile padişah toruni olduğu için bir mektebe yedi yaşında goydular.

Gel bu gizli sırra seyredelim. Yedi yaşindaki bu çocuk mektebde tahsil öğrenmek içün üç ay zaman geçmeden okudan hocaların ilmini gavradarak:

"Hocam bene ders verin" dedi. Okudan hocalar bakdılar, çok zekâli olduğuni hissetdiler ve kendilerinden olmayan dersleri, diğer âlimlerden alarak Hekmet isimli çocuğa ders verirdiler. Bir yıl aradan, oniki ay geçer geçmez çocuk Hekmet, sekiz yaşında bütün Fes torpağında olan âlimlere ders vermeye, fetva vermeye durdi. Bütün yaşlı âlimler, bu çocuğun, Hekmet isimli çocuğun ne halda olduğuna gerar veremedi.

"Evvel Allah'ın bu guvvetine seyret" deyib, akıl yaşda değil, başda olur diye ve bütün Fes toprağındaki yaşayan İslâm âlemine Hekmet'in adi dağildi;

"Beyle bir çocuk var, guduret, guvvetin elmini âlimlere ders veriyor" diye bu çocuğun ne böyük bir mesnet olduğuna kimsenin akli yetmirdi ve çocuk hem yaşının küçüklüğünde, hem de terbiyesinin büyüklüğünde hem de elmin manevi guvvetinde bütün âlimler fetva veren, bu çocuğun fetvasına herkes birbirinin üzüne bakıb duruyordi. Her terafdan, bu çocuk Allah vermiş gazandırmış, lâkin mayası ne idi? Hazreti Hızır'ın verdiği bir çiçekden yaradılmışdi.

Gatmer goynundaki o gizli guti içinde eşi Osman Beg'e bile bildirmeyerek gizlin gizlin dolaşırdı.

Gel feleğin aynasına dönelim. Bu gülün ne gül olduğuni Gatmer bile bilmiyordu.

"Bir ehdiyardan bir çiçeği bir altına aldım, ben buni canım kimin saklayım" diyordi. Eşi Osman Beg'e bile bildirmiyordi ve çocuğun gokladığı gülden olduğuni Gatmer bilemiyordi. "Hekmetdir bu" deyib, çocuğun ismini ormanda "Hekmet" goyan Gatmer böyle bir inançda duruyordi. Çocuğun ne olduğuni Fes torpağında hissedib çocugi seviyordi ve çocuk her tarafi gendini sevdiriyordi. Çünkün, çocukluğuna göre terbiye, terbiyesine göre tahsil ilim sahibi idi. Her terafli Hak buna dilemiş, vermişdi. Küçük, böyük Hekmet'in ne olduğuni bir yoluna düşürüb varamıyordi halg. Bu çocuk bu kemalda böyüyerek devam etsin, lâkin gel gülün hekmetine seyredelim. [Çünkün dünyayı gezib dolaşan Selman isminde bir zatı möhterem kendi kendine:

"Ben altmiş yaşını buldum, dünyayi dolandım. Var ömrümde gidim Megge'ye gidim, o iki cihan serverinin önünden geçim" diyen bu Selman imli bu adam Megge-yi mükerremeye ayag atarken iki cihan serverine garşılık. Lâkin efendimiz hüzürüne Seviye isimli Hazreti Ali'nin annesi gelib:

"Yâ gözümün nuri, ben bu gece bir röye gördüm. "Hazreti Peygamber'e gördüğü röyeyi Seviye gadın tebliğ ediyordi, i cihan serverimiz, efendimiz:

"Yâ Seviye, gördüğün rôye heyirli olsun annat bahalım" dedi.

Seviye gadın:

"Benden bir çocuk zühûr etdi, ya gözümün nuri bir çocuk doğurdum": Çünkûm Seviye gadın, heman heman doğacak zamannari idi ve hamile idi.

"Çocuk benden doğar doğmaz, bütün bir aslan gördüm. Çocuği bütün kevn-i mekân içinde ve bu Megge'nin içinde bu aslani egliyecek kimse galmadi, aslan heybetinden bütün halg titriyor, gaçıyordi. Aslanin başını kimse dutamiyordi, senin hüzüren geldi bu aslan. Senin ayaglarina gapandi ve sen aslani dutdun, sevdin, aslanin zencirini sen dutdun, ben beyle bir rôye gördüm" diyince, efendimiz güle güle:

"Ya Seviye, hayırlı olsun rôyen. Çok Rahmani bir rôye görmüşsün, senden yakında bir çocuk dünyaya gelirse, guz olursa senindir, oğul olursa bene ver, benim olsun" diyince, Seviye hatun:

"Ya gözümün nuri, başüsdüne, oğul olursa verdim sene, gine sen besle, böyüt lâkin benimdir," dedi. Efendimiz hüzüründe öyle and içen gadın günlerini saymakta idi. Nâyet Salman da gelip efendimizin hak-i pâyina üz sürüb ona ümmet olarak gelmişdi. Aradan zaman geçib Selman'ın üç yıl galmasına Hazret-i Ali dünyaya gel ki, Seviye hanımdan bir oğul olduğunu gördüler ve adını Ali goyubdular. Nâyet çocuk böyüyer dört yaşına Hazreti Ali gelmişdi ve Salman-i Farisi'yi efendimiz sesletdirdi. Salman-i Farisi:

"Ya Selman, sen de fida-yi bir cansın. Ali'yi Medine'nin baglarını gezdirib dolandır, gine getir evine teslim et ya Selman. Ali sene teslim."

"Başüsdüne ya gözümün nuri".

Hazret-i Ali'yi Selman-i Farisi gezdirirken nâyet bir hurma ağacının altına geldiler. Hazreti Ali:

"Ya Selman, ağacdan hurma indir, yiyelim."

"Ya Ali otur."

Ağacın altında dört yaşındaki çocuk otururkan Selman hurma ağacının üzerine çıkmışdi. Hurmalardan Hazreti Ali'ye atıb bırakırdı. Hazreti Ali bir hurmayı yiyib arkadan Selman'ın fisge daşi ile hurmanın çigirdini atması ile Selman'ın dalından vurub göğsünü söküb çıkdı. Çigird yok görürdi Selman. Çocuk:

"Ya Selman bir hurma daa at" diyib seslendi.

"Ya Ali, ya oglum bize ok atıyorlar", diyib etrafa bahardi. Lâkin bir hurma daa atarak Hazreti Ali dört yaşındaki çocuk o hurmayı da yiyib yine terkal Selman-i Farisi'nin dalından vurub göğsünden çıkdi. Selman-i Farisi:

"Oğlum, bize ok atıyorlar, gayıbdan" diyib dört yana bakar kimse yok idi. Çocuk güliyordi:

Sen hele hurma at" diyib üçüncü hurmayi Salman-i Farisi atarken goltuğunun altından çocuğa bakıyordi. Çocuk hurmayı yiyib çigirdi, üçüncü fisgesini atıb, gine dalından vurub göksünden çıkdi. Heman ağaçdan enib çocuğa:

"Ey oğlum, ben sene hurma atdım, sen hurmayi yiyib, çigirdini neye vurdun bene, bundaki sebeb nedir?" diyib. Hazreti Ali ayaga galkdi:

"Ya Selman-i Farisi, sen mi böyüksün, ben mi böyüğüm?" diyib sordi. Selman durdi:

"Oğlum bu ne sözdür, söyledin. Ben Megge-i mükerremeden gelerken sen ananın rahminde bile yokdun. Ben üç yıl galdim. Dördüncü yıl üsdüne sen dünyaya geldin. Dört yaşına girdin. Yedi senedir ben bu Megge'nin halgıyım. Sen dört yaşında ikan Hazreti Peygamber seni bana teslim etdi. Aylardan beri bu Megge'nin etirafını dolaşır, seni gezdirir dolandırırım. İşde sen o nasıl sözü bana söyledin? Eceyib" deyib. Hazret-i Ali güle güle Selman'a:

"Ya Selman, sen mi böyük, ben mi böyük?" diyib terkal sordi. Selman durdi. Ali'nin üzüne bakarken, Hazreti Ali Selman'a:

"Ya Selman, sen bu Megge'ye gelmeden evvel sen bir suda çimirken bir ehdiyar adam yanaı geldi. Sene bir gül verdi. Bu gül nedir diye sordin o ehdiyara. Bu gül bir dünyadır. Gahi solar, gahi açar, soldugi zeman bil ki eyler kevn-i mekândan köçdü, ahirete gitdi. Açdığı zaman bil ki, eyler nihandan cihana zühür etdi, geldi. Eyler dogdi, dünyaya geldi. "Çünkü bunun için her vakit seslenirim. Begefendi, diggat edelim ki hangi hökümdar olursa olsun, o devletin esgeri esgig olur mi? Olmiyor. Olmuyor hangi millet olirsa olsun evet ordusi esgig olmirsa, esgeri esgig olmirsa ne olur? Çüngüm o teskere alir, gidir. Öbürü gelir. O ölür, öbürü dogir, gelir yerine. Bu kevn-i mekân beyle gurulmuşdir bizlere. Allah'ın ordusi esgig olursa, Allah'ın tesgilatı esgig olur mi? Bunin için işde bak ne diyor:

"Soldigi zeman bil ki eyler azaldı, bu çiçek açdiği zeman bil ki eyler çoğaldi. Dünyaya doğdi, geldi. Bunun için ya Selman, çıgart goynundan çiçegini", diyip senelerce evel Selman-i Facisi bir ehdiyar Pir Dede, çiçeği veren Hızır, demişdi:

"Yâ Salman, senede bir defe, bu çiçegi goynundan çıkar, bak. Bu çiçek, gâhi solar, gâhi açar. Açdığı zeman bil ki; eyiler kavn-i mekânda çogaldi, dünyaya geldi. Soldigi zeman da bil ki; eyiler biraz azaldi."

Bunin için Selman-i Farisi, bu çiçegi goynunda gezdirirken Hazreti Ali, daha dört yaşında idi. Ona:

"Çıgart çiçeği goynindan, gözlüye gizli olamaz," dedi.

Selman-i Farisi çiçegi goynindan çıhardanda, terkal sordi:

"Ya Ali; bu çiçek ne olir, de bakim", diyince Hazreti Hızır'ın Salman'a verdiği ifadeyi, Hazret-i Ali bildi:

"Ya Salman, bu çiçek bir dünya gülûdûr; gahi solar, gahi açar. Soldugi zeman bil ki; eyiler kevn-i mekândanı getdi. Açdıgı zeman bil ki; eyiler dogdi, dünyeye geldi, çogaldi. Bunin için, işde bu çiçek bir sır gülüdür, sen goynında daşırsın ya Selman, şindi, sen mi böyük, ben mi böyük?" diye üçüncüyü sordi.

Selman-i Farisi, Hazreti Ali'nin gözlerini öpdi:

"Ya Ali, yaşda ben böyük amma, yolda sen büyüksün." dedi.

"Sadıksın ya Selman," dedi.

Hazreti Ali'nin bu gizli sırrına garşılıg, elinden dutip eve getirdi. Vakıt eyle idi, Mescid-i Saadete girip vakdi edâ etdikden sona Selman-i Farisi, efendimize, gizlim danışdi:

"Ben, bögün Ali'nin bir sırrına rast geldim."

"Söyle bakim?" dedi ve bu gizli sırrı Selman-i Farisi, efendimize annatdi:

"Hurma ağacının dibinde ve üç hurmanın çigirdi. Beyle bir aciyi anamdan dogali yememişdim" dedi.

Terkal, bu gizli sirri efendimize, Selman-i Farisi, annatdi:

"Ali, bene sordi; 'Sen mi böyük, ben mi böyük? diye. Bu gizli sirri, ya gözümün nuri, goynumda çiçegin oldugini sene bile bildirmirdim, kimseye demirdim. Çünkûm, Hazreti Pir; 'Kimsiye deme,' demişdi. Bunin içün, sizlere bile demirdim. Amma, şindi bildirdim" dedi. Goynundaki çiçegi çıkardıp, Hazreti Fahr-i Kâin'e bildirdi:

"İşde, bu çiçege garşılıg, Hazreti Ali dört yaşında iken, goynundan bir çiçek çıkardi, ayni bu gülin eşini Ali'de gördüm. Ya gözümün nuri, bu ne işdir?" diye sordi.

Hazreti Peygamber, Selman-i Farisi, söyle cevap verdi:

"Ya Selman, sükut dur, içinde galsin; Ali'nin sırri ile arının sırrına ben yetemedim, kimse de yetemez", dedi.]

Şindi, dönelim âyine-yi devrâna. Gatmer'in goynında, bu Hazret-i Hızır'dan, bir altına aldıgı çiçek; gahi açar, gahi solar. Gız bilmirdi ki, bu nedir? Buni bilmirdi. Gız, bu çiçegi goyninda daşir, yoldaşına bile bildirmirdi. Lâkin, ferâsetle,

çocugin ismini "Hekmet" goymuşdi. Çünküm, goyduran goydurdi. Gatmer, çok akıllı bir genç kız idi:

"Benim elime erkek eli değmedi, guduret, guvvet saibi, bu çocugi bene halgetti, bu 'hekmetli' bir uşagdır," diyip çocugi büyüdüp, beslemekde idi. Çocuk, gâyet ilim saibi olup; Fes torpaginin bütün halgi Hekmet'in ne kemalde olduguni, ne kerametde oldugini bilirdiler.

Gel haberi kimden verelim? Âyine-yi devran ne gösderiyor?

Begefendi, biz dönelim Lâtif Şah terefine. [Çünküm, hakli, haggını er-geç alir. Begefendi, sakın "yedim" deme, bir. İkincisi, yetim haggina el uzatma. Yetim haggi, zehirden de zehir olir.

Bir gün, senin agzından, burnundan gusdirir Allah. O yetimin, anasız, babasız galan çocukların haggını, huguguni yersinse, bir gün, er-geç gusarsın bir. Mahkeme-i Kübra'da sorgiya çekeller, o tuyi bitmemiş yetimin haggini senden sorallar; "Nasıl yedin, neye yedin?" derler. Bunin içün, devr-i âlemde can incitmeyelim. Heç kimsenin haggına tenezzül etmeyelim. Bizi halgeden Allah, sakınalım. Günden güne çalışıp, eger milletimizi, eger devletimizi, eger vatanımızı galkındıralım. Birbirimizin canını incitmeyek. Allah'ın halg ettiği, var ettigi binayı yıkmayak. Eger, bu hallarda bulunursak, muhaggak, er-geç sorguya çekilir, Mahkeme-i Kübre'de hagli haggını isder. Bu haggi nasil ödeyebiliriz? Bunin içün, Allah'ın ey gulları, merhametli gulları ol. Çünküm, herşeyin başını, herşeyin böyügünü merhamet açar. Kim olursansa ol, merhametden ayrılma. Merhamet, seni er-geç, bir gün selâmete getirir. Nereli olursan ol, kim olursan ol, merhametden ayrılma. Çünküm Allah (C.C.), mehlügate bu müjdeyi vermişdir:

"Benim Cennetimin gapısını, en evel sekiler açacak," demişdir.

Bunin içün, bu müjdeyi unutma. Ey begefendi, merhamet yolini bırakma, merhamet gapısını bulmaya bak.

Evet, bu geçmişdeki bütün hekâyeler, geldi getdi, gelip getmekde. Ancak, eyi düşün, bizler de hekât olacağız. Felek, bir gün de bizleri aynasında annadacak. Neden? Bu gadder, gelip gedenner söylenir mi? Söyleniyor. Tarik ölmez, eser ölmez, her vakıt söylenir. Allah'a yaramayan, gula yaramayan beyle hallar ölür geder. Çünküm, menevi defter gapanmaz Begefendi. Hagg yolina çıkan, Hagg yolina ter tôken, Allah'ın rizasından, merhametinden ayrılmayan bir adamın ismi ölür mi? Ölmez.

O zeman dönelim, işde bak, bu hekâyenin içinde neler var seyret Begefendi.]

Lâtif Şah, hagsız yer gızı Gatmer'i sürgün etdirmişidi. Yani, eyi kimseler, Lâtif Şah'a reca ederek, Gatmer'i gılıçdan, ölümden gultararak, sürgünnüge gerar verdirmişdiler. Gel gelelim, gız yemin ederek, babasını inandıramamışdi. Babasına:

"Erkek eli, elime degmedi." dediyse de Lâtif Şah, gızının yeminine inanmayıp büyük bir zülfükara dokunmuşdi.

Aradan yeddi sene geçmiş idi, sekkizinci sene içindeyidi. Çünküm, Hekmet, sekkiz yaşına girmişdi. Gatmer, sekkiz senenin beş senesini Fes Padişahı'nın serayında geçirmişdi.

Lâtif Şah ile garısının âlem-i menasında, röyesinde, Gatmer'e gül satan o ehdiyar, Pir Dede gelmiş idi. Ona:

"Ey Lâtif Şah uyan. Senin, bu fâni dünyada bir çilen var. Yeddi sene çile çekeceksin. Ettigin zulümata garşılıg çile çekeceksin" dedi.

[İşde, dedim ya begefendi, hagli haggını er-geç isder. Ne dograrsan aşan, gelmez mi gaşigan? Ne ekersen, oni biçersin. Bak bu geçmişdeki hekâyelerin içinde neler var?]

Şindi, Lâtif Şah, gızını bî-gayri hagga, yemin etmesine bile inanmayıp sürgün etdirmesine garşılıg, saltanat-ı serayında, bak soni ne oliyor.

Güli satan ihdiyar Pir Dede:

"Senin, yeddi yıl, çekecek çilen var. Dünyada, ölmeden mi çekmek isdersin, ahirete mi galsin?"

[Begefendi, heç birimizi Cenab-i Allah, Mahkeme-i Kübre'ye bırakmasın. Neden? Ahiret ezabi, dünyaya benzemez. Çünkûm, Cehennemin ataşi, bu dünyanin ataşine benzemez. Dünyadaki ataş, yeddi su yıkanmışdır. Amma, Cehennemde ataş ne arar? Begefendi, herkeş ateşini gendi götürür, gendi gazanır. Herkeş, gendi ateşine, gendi günahına yanacak.

Bunin içün, bizden evvel dünyaya gelenner, bizlere seslenmiş, haber vermiş. Eger miselle, eger de meddı, manevi, bizleri gafletden ayıltmak içün seslenmiş. Harun Reşid, gosgoca bir padişah, hökümdardı. Lâkin, onin gardaşi Behlûl-i Dâne'nin ne oldugini hissetmişdi amma, bazan inanır, bazen gülerdiler.

Bir gün, Behlûl-i dâne, gardeşine bir işaret göstermek içün yolun üsdünde, boynuni bükmüş titriyordi. Harun-i Reşid, vezirleriyle gelirkan, buna dediler ki:

"Gardaşın Behlûl titiriyor."

Harun-i Reşid, yanina yanaşdi, sordi:

"Ya Behlûl, ne yapiyorsun?"

"Üşürem,"

"Nerden geliyorsun?"

"Cehennem'e getdim, Cehennem'den geliyorum gardaş." dedi.

Harun-i Reşid güldi:

"Cehennem'e nasıl getdin?"

"Üşüyordim, getdim ısınmaya."

"Pekey, ısındın mı?"

"Hayır, hayır...! Her kimden isdedimse, bene bir gığılcım bile vermediler."

"Neden, Cehennem'de ateş yok mu idi?"

"Çoğidi amma, herkeş gendi ateşinde yanıyordi. Bene bir gığılcım bile düşmedi. Isınamadım, geri döndüm geliyorum."

Getmişmiyidi? Hayır getmemişdi, lâkin bu Kevn-i Mekân'ın işaretini bize duyiriyordi. "Herkeş, gendi ateşinde yaniyor, bene bir gığılcım bile düşmedi, vermediler." diyordi.

İşde, bunin içün, uyan Türkoglı, uyan. Kim olursansa ol uyan. Herkeş, gendi günahi ile yanacak. Hangi millet olirsan ol, merhametin gapısından ayrılma. Merhamet bir gün, er-geç seni selâmete yetişdirir. Çünkûm, ne diyor:

"Az sadaga, çok belayı def eder."

O, merhametin elinden verdigin, Allah rızasi içün, o ganimet sene bir gün bir hal olursa yetişir. Seni, böyük böyük hatalardan gultarir. Sağ gal, selâmet olursun. Merhametli ol, bir gün selâmeti bulursun.

O zaman, işde bizlere garşılıg seslenmiş bu sesler. Yani, ne diyor; 'Sen de gözüni aç, oyan. Günah gazanmışsın, ateşde yanarsin, kimse gultaramaz.' İşde, bizlere seslenmiş.]

O zeman, işde bizlere garşılıg seslenmiş bu sesler. Yani, ne diyor; 'Sen de gözüni aç, oyan. Günah gazanmışsın, ateşde yanarsın, kimse gultaramaz.' İşde, bizlere seslenmiş.

Şindi Lâtif Şah uykuda ikan, Hazreti Pir'in bu cevabını duydi:

"Dünyada mı isdirsen, yohsa ahirete mi galsin? Yeddi sene çilen var, çekeceksin."

Lâtif Şah uyandi, hanımı da uyandı. Yani, Gatıner'in annesi ile babası, şereet döşeginde yatarkan, aynı ikisinin de röyesine Pir Dede geldi. Gadın gocasına, goca hanımına ayni röyeyi annatdılar. O dedi:

"Ben de gördüm,"

O da dedi:

"Ben de gördüm."

Nâyet, bu iki kişi galkıp, abdest aldılar, bu ikincilikde şereet döşegine bulundular. Tam yeddi gece, Hazreti Hızır, ikisinin de röyesine gelip:

"Sizin, çoluk çocuğuz ile beraber yeddi yıl çilez var. Dünyada mı isdirsiz, ahiretde mi isdirsiz, söyleyin, söyleyin?" diyip, Lâtif Şah ile eşine yeddi gece âlem-i menada, röyede göründi.

Yeddi gece bu röyayi geren er-avrat, nâyet içlerinden dışarı buni atdılar. Gadın, evdeki cariyelerine, Lâtif Şah, seraydaki meclisine yeddi defe eşi ile berabar, bir ehdiyarın dilinden bu kelimeyi eşitdigini annatdi. Meclisine:

"Bizim bu röyemizi yorun neye varır? diye.

Meclis, Lâtif Şah'ın meclisi, birbirinin üzüne bakdi. Akılli bir adam gine ireli gelib;

"Efendim, bu ülemaya mahsusdur, bir okumuş âlim sesleyelim. Gördüğün bu röyeyi yeddi defe bu âlime söyliyelim. Bakalım ki bu ulema, bu âlim ne fetva verirse, onun verdiği fetvaya inanalım."

O zaman meclis de hak verdi. Bir ülema çağırdılar, yani ilim sahibi bir adamı çağırdılar. Bir ülema Lâtif Şah'ın meclisine girdi. Lâtif Şah eşi ile bile yeddi defe âlem-i menada gördügi röyeyi meclisine de söyledi.

"Hocam ne diyorsun, bene cevap ver" diyince, gelen ilim saibi bir kimse idi. Dedi ki:

"Efendim, meclisimiz ne gerar verdi? Bütün meclisin geranı "bir âlim çağıralım, bir ülemaya danışalım" buna gerar verdiler.

"Şindi seni bunin için sesledik, benim yeddi defe eşim ile çoluk çocuğum ile gördüğüm röyeyi tabir et."

O ülema ayağı galkıb bir zat Lâtif Şah'ın ögünde, meclise de garşılık dedi ki:

"Efendim, yeddi defe senin gördüğün röye rahmanidir, şeytani değildir. Lâkin hagigat senin çilen bir garerde galan Allah, bazen yedirir, bazen bindirir. Sen çekecek belanı dünyada isde. Ahiret ezabına galırsa sana ağır oturur. Dünyada isde ölmeden çek".

Âlim bu fetvayı verdi. Meclis de birbirinin üzüne bakdı, hak verdi. Lâtif Şah da hak verdi. Ahiret ezabına tehammül olunmaz. Çünküm neden? Dedik ya begefendi, az evvel annatdım, şimdi annatmaya ne lüzum. Cehennem ateşinin bir gıgılcimi bu dünyayı yakar. Herkeş gendi ateşine yaniyor. Evet, dünyada çileni isde, ahirete galmasın, ahiret çilesi daha çetin olur, tehemmül edemezsin. [İşde bunun içün ey Türkoğli, ey ben-i adem, yetim haggını sakın yeme. Yaramaz işe ayağın sürütme, elin uzatma, haklı haggını er-geç isdeyecek, alacak.]

O zaman Lâtif Şah "dünyada isdim" dedi. Evet çüngi âlimin fetvasına, yani meclis de hak verdi. Latif Şah da hak verdi. Eyle ya, "ahiret de, tabî daa ağır olur ceza, ben çilemi dünyada çekerim".

Sekkizinci gecesi gine eşi ile yatır yatmaz, Hazreti Pir dede:

"Ey hükümdar Lâtif Şah, cevab ver bene" diyib bekledi. Lâtif Şah:

"Dünyada çekerim-diye cevab verdi-ahiret ezabına galması

"Pekey, yeddi yıl çile çekeceksin."

O, ülema Lâtif Şah'a:

"İşde ahiret ezabına dayanamazsan dünyada çilen çekeceğin gün isde" demişdi. Latif Şah da hissetdiği dogri. Âlimin sözi dogri.

O zeman, o gece sabalı olmadan Lâtif Şah'ın serayı geldi, gat sarıldı. Lâtif Şah çolug çocugu ile birlikde "gelin seraydan" diyib o anda. Yani bu durumda bir ingilab yapıldi. Lâtif Şah'ın başına bir ingilab yaparak onu seraydan indirdiler. Gecelik elbisesiyle ailesi ile, üç oğliyle barabar "hökmetdiğiniz torpaglarda durma" diyib sürgün olmaya gerer verdiler.

Yalın ayak, baş açık gosgoca bu hükümdar çoluk çocugu ile sürgün oldi ve dört yaşını saran bütün o vaktın devrindeki ordusi Lâtif Şah'ı, dogri çoluk ço-

cugi ile hökmetdiği torpaglardan çıhardıb bir ıssız, gece güniz getirerek, çolik çocugi ile bir derin sık bir ormana bırakdi. Döndüler. Çünküm ayni Lâtif Şah emretmişdi.

"Benim gızım Gatıner Çiçek'i bir orman içine bırakın, dönün", demişdi. Feleğin aynasına seyredelim ki Lâtif Şah da ayni gızına çekdirdiği çileyi yedi yıl sona başına birer birer geldi. Ama bilmiyordi, eşdim, düşdim, bilmiyordi.

"Evet, bu mugadderat, bu çile Allah'dan geldi" diyordi. Evet hepisini edib eyleyen Âdil-i Mutlakdır, amma lâkin herkes etdiğini çeker. [Çünkü Cenab-ı Allah herşeye gâdirdir. Kimsenin hagını, kimseye yedirmez, Allah.]

Bu sebebden bir sık orman içinde Lâtif Şah üç ogli ile bir de ailesi gendi galdi. Bunlar bir ağacın dibine sığındılar, durdular. Amma gecenin yarısı oldi, çocuklar etmek isdediler Lâkin Lâtif Şah da ailesi de acidi. Latif Şah:

"Etmek nerden bulam ki, size vereyim?" Çünkü onnardan evvel gızı Gatıner, çok aclığa gatlanarak orman içinde nebadetleri gopardıp yiyerek, Allah'ın varlığına şükrüni gılırdi.

Hele gel sen de orman içinde nebadeti ye bakalım, kolay mı? Lâtif Şah ailesi mehzun ağliyordi. Amma bir terafdan gızı gadının asla galbinden çıkmıyordi. Çünküm neden? Bunda bir önem vardır ki, evlad acisi, ölümcü bir güne gader, heçbir babanın, ananın üreğinden çıkmaz. Bu iki, gadın, goca birbirinin üzüne bakıyorlardi. Elleri üzlerinde mehzun bakıyorlardi.

"Neden, neye ugradık, birden bire ne oldi bize?" diye mütela ediyordiler. Gel feleğin aynasına çocuklar "acam" diye ağlıyordi. İşlerinden birisi, yeni akıl bulug olurdi. Nâyet çocuklar ağlıya ağlıya ağacın altında, Lâtif Şah'ın yanında uyuyub biraz zeman geçdi. Gecenin yarısi devrüldi, sabakki devrüne dönüyordi gece. Çocuğun biri ayılıb:

"Anne abdesim var, sıkıntım var,"

Gadın ve Lâtif Şah:

"Yavrum, şu ağacın, etirafına dön orda abdesin et, heç olmasa gohi gelmesin bize," diyib. Çocuk ağacın etrafına gidib şu ağacın dibinde durayım-diye-bir iki ağac zaten sık orman ıdı-gidib bir ağacın kenarında abdesini edib, geri anaya-babaya gardaşlarına gelim derken şaşırtdi, sağa dönüm derken, sola dönmüşdi. Amma dönderen döndürmüşdi. Çünküm Lâtif Şah etdiği kimin bulacag idi. Çünkü o çileyi çekecekdi. Çocuk anaya babaya, gardaşlara gavuşmadan nâyet orman içinde yoluni şaşırarak, şu ağac değil bu diye eyce getdikce derine yenmişdi. Artık feryad ediyordi. "Ana, baba, gardaş" diye bağırıyordi. Ama, ses gelmiyordi. Aradan zaman geçdi, Lâtif Şah hanımına:

"Hanım, bu çocuk böyle abdes almaz" diye galkıb arıyordilar. "Çocuk" diye bağırıyordiler. Çocuk yok idi.

Nâyet, gadın çocuguni arıya arıya, o da bir issiz ormanın içine düşmüş. "çocuğum" diye seslenen bu gadın, o da gocasından iki evladından ayrı düşmüşdi. Lâtif Şah bakıb, heman o iki çocuk uyuyordi. Haber vermeden garısını, oğluni, Lâtif Şah o da bağıra bağıra iki çocuğundan ayri düşdi. Lâkin o gece, sabah açılmadan feleğin aynesi çocuklar ayrılıb, anaları, babalari yanlarında gardaşi olmadığı için, ana, baba diyerek iki gardaş da birbirinden ayrılıb, o sık ormanın içinde her biri bir diyara dağılıb, ayrılıb, bağırlıb dolanırdılar. Felek bunnarın dördüni de birbirinden ayırdı. Gatmer nasıl ayrıldı ise, bunnar da birbirinden eyle ayrıldı. Birbirlerini gayib etdiler.

Gel haberi kimden verelim, haberi dönelim. Bunnar biraz ormanda birbirlerini aglib arasın, her biri, bir yana dağılmış. Feryad-i figan içinde, orman içinde dolaniyordular. Haberi Gatmer'den, Şehzade Osman'dan verelim.

Gatmer Çiçek, gocası Şehzade Osman'i yolcu etdikden sonra, ana-baba, gardaş acısı Gatmer'in üreğine yerleşmişdi.

"Acaba benim anam şindi, bene nasıl ağlıyor?" diye gonuşiyordi. Evet, Gatmer'in üreyi sızıldayarak annesine, babasına ve gardaşlarına hasiret çekib göz yaşı döküyordi. Gocası Şehzade Osman Beg geldiği zeman, Gatmer ağladığını bırakıb Osman Beg'e garşılık şad olub gülüyordi. Yani, gocasina durumuni bildirmemişdi. Lâkin insanoğli tez hisseder. Osman Beg, Gatmer'in bu gizli durumini, hissederek sevgülisine soruyordi.

"Ey sevgüllim, senin içindeki derdin nedir? Bene söyle" diyince, Gatmer derdini açmıyordi. Bir gün Şehzade Osman, Gatmer'i çok sıkışdırdi.

"Evet, benden gizleme, derdin söyle, derden ben de ortak olayım" Çünküm bu iki genç eyle birbirine âşık olmuşdu ki, ikisi birbirini bir gün görmese gözleri yolda galiyordi. Gatmer sıkışarak gocası Osman Beg'e:

"Ey Osman Bey, sormadın, bilmez misen, ben duvar deliğinden ağaç içerisinden çıkmadım. Helbetde beni bir gazanan baba, bir de bir doğuran anne var ıdı. Ancak benim üç gardaşım bir de babam bir de annem var idi. Amma ne üzden bu ormana atıldığımi ne sen sor, ne ben açayım. Ormanda da demişdim. Defelerce de bildirmişdim. Ancak benim babamın gardaşlarımın içinde benim göynümden annem çıkmıyor," deyib Gatmer'in gözleri dolub, doli doli yaş dökülüb, Osman Beg eşinin ağlamasına o da ağliyordi: "Evet, hepisi ne işe, ne de Osman Beg annemin acısı içerime yerleşmiş. Annem aklımdan çıkmıyor. Ecebe benim o sevgüllü annem, beni şindi nasıl ağladi, nasil dizlerini dövdü, işde bunun için ben ağliyorum. Derdim budur ağliyorum. Benim bu derdime Lokman'da da derman yokdir, ya Osman" dedi.

Eee... Osman Beg buni biliyordu ki, Şehzade, helbetde Gatmer'in bir annesi, bir babası var idi. Var idi, buni biliyordi. [Herkeş bilir beyefendi, buni bilmeyen kimse yokdir. Beni-i âdem oldukdan sonra, helbetde oni doğuran bir anne, gazanan bir baba vardır.]

Osman Beg Gatmer'e biraz umut tesellisi verdi.

"Gam çekme Gatmer, dur bakalım, gün doğmadan neler doğar" diye.

Gatmer:

"Evet" dedi, fakat içinin ateşi sönmüyordi Gatmer'in. Söner mi? [Sönmez efendim, sönmez. Çünkûm dünyada üç şey çekilir dert değildir. Dermansız bir derddir. Nedir bu üç şey. Ehli dillerde şöyle söylemişdir. Helen de dillerde söylenir. Bu dünyada üç nesneden ağlaram. Bir yoksulluk, bir ölüm, bir ayrılık olmasa. Hagigatde eyledir. Yoklukda çetindir efendi. Ayrılık da çetindir. Ölüm de çetindir. Bunnarın dermanı yokdur.]

O zeman Gatmer, içindeki bu sızıyı daşırarag gine halına şükredib; "buna da şükür" derdi. "Ya ilahi beterin beteri vardir, ama gün olur ki, belki bir gün annem, babami görürem. Dag daga gavuşmaz; amma insan insana gavuşur." Bazen buni Şahzade Osman bile Gatmer'e söylerdi. Gatmer de "Evet" derdi. [Hagigat hal bir insanoğli umuduni Allah'dan kesmemeli. Çünkûm umut kesilmez. Daima seni yaradenden kim olursan ol, seni mutlag halgeden bir Allah, ne olursan ol seni yaradenden umudun kesme. Helbetde ağladan, bir gün gelir ki güldürür.] Helbetde dirilden, bir gün gelir ki öldürür. Evet bu sebebden Gatmer halına şükrederdi.

Gel feleğin aynasi nerden haber verelim? Bu dört gişi, orman içinden ayrılarak feryad-i figana düşmüşdi. Gatmer'in annesi bir terafdan, babası bir terafdan, gardaşları birer terafdan, herbiri birbirinden ayrılarak dolaşıyorlardı. Çocuklar:

"Anne, baba" diyerek feryad edib ağliyordi. Gadın goca; "Evlad" diye ağliyordular.

Evet insanoğli gahre dayani. Bu sebebden feleğin aynasi, haberi kimden verek, Gatmer'in annesinden. Amma Osman Beg, her zaman Gatmer'e dirdi:

"Gatmer, dünyada sene bir anne bulaydım, senin gamin, gasavetin götüreydi" diyib, Gatmer'e ögüdler verirdi. Haftadan haftaya şehzade gene av-guşa çıkmışdi. Dağlari dolanırken, bu terafdan heberi kimden verelim. Orman içine gırh araba, köyli, çiftci ormandan ağac gırmış, gizlin arabalarınan herkeş dönmiş yoluna getiriyordi. Bu gadın, gocasini, evlatlarını arayan Lâtif Şah'ın hanımi gözyaşı töke töke, sırtından libaslar, ağaçların dalina, budağına ilişe ilişe -zaten gecelik elbise ile idi- bunnar. Elbiseler civil civil olmuşdi. Perişan bir halda, garın aç, göz yaşi daa çıkmıyordi. Eyle bir dar zamanda, o ormandan gulturub, dogri gelib, arabacılara, yetişmeden, bir yolun üstünde ağliyordi. Arabacılar geldiler, yol üstünde ağlayan bu ak saçlı gadını gördüler ve vaziyetine bakdilar.

Arabalarını herkeş eğledi. Gadına sordilar:

"Nineciğim ne ağlarsin zari zari sen?"

Gadın başını galdırıb halg-ı âlemi gördi. Üzünü yerlere sürdi.

"Çok şükür Yârebbi buna da, ağlar güne ey evlatlar galdım, düşdüm bügünnere. Gocamdan, evlatlarımdan gızımdan ayrıldım. Artık ben ağlamim, kim ağ-

lasın? Ormanda gayib etdim bunnarı" diyib, gadin zari zari yaş döküb ağlıb titirirdi. Elde el çok, adamlardan birisi heman elbisesini soyunub gadina:

"Geyin anam, geyin", gadını geydirdiler. Ecele nan getirib gadının ögüne goydular. Zevalli ak saçli bi-çare ağlıyan gadına umut tesellisi verararak, gadının gannını doyurdular.

[Evet işde ne dedik. Efendi geniş dünyadan geniş yaşim dersen merhametli yaşa, insafli yaşa, adem kimin yaşa. Evet, düşenin elini dut, yerden galdır. Aci doyur, çilpagigeydir, ağliyani sevündür.]

O zaman gadının gannını doyurub, birisi arabasının boynuna gadını atıb dorgi geldiler, yol üstündeki hanın ögüne yetişdiler. Herkeş arabasini açtı. Çünküm o han işlek bir han idi. Arabalarını açıb, mallarını verdiler. Hanin ögünde dinenirken, hanci çıkdi, gelib bu galabalıg içinde arabanın üzerinde gadının ağlar olduğuni gördi. Hanci döndi, çiftçilere:

"Bu nedir ağliyor" diye sordi.

Dediler ki:

"Buni yol üstünde bulduk, bu neneciğim çocuklarımi, gocasini gaybetmiş, orman içinde. Ağliya ağliya ormana çıkmış, işde bunin feryadi, figani etdiğini göreydin, sen de bundan beter olurdun. Biz arabaya atdık, dogri getirdik, işde şimdi götüreceyik"

Hançi:

"Nereye götüreceksiz?"

"Bir heyir saibi helbetde bu gadını besler, heyir sahıbına götüreceğiz. Bahım bu gadına kim anne der."

Hançi, durdi, bakdı ki gadin ağliyor amma, el-ayak temiz, neyli ey. Hanci yetik bir kimse idi, akılli bir adam idi. Vardı ak saçlının yanina:

"Ağlama nene, gün doğmadan her şey doğar, neler doğar, ağlama ben hançıyım. Çok çile çeken adamlar, bu hana geldi gitdiler."

Meğer o hana Gatmer de yolçi olmuşdi. Onu, Şehzade Osman Beg getirmişdi. O handa bir evle Gatmer galmişdi ve zaten Gatmer'i de o hançi görmüşdü. Amma ne bilsün ki, bu kimdir. Hançi döndi çiftçilere:

"Bene bir gadın lâzım. Yolcularım çamaşır yıkadılar. Çamaşır yıkayan, hizmet eden bir gadın bulamadım. İşde bu ninenin eli, ayağı temiz. Ecebe buni bene verir misiz? Bu handa çamaşırci dutayım."

Çiftçiler dediler:

"Biz ne he derik, ne yok, get gadına danış. Biz Allah rızası için buraya gadar getirdik ve bunda da şehere götürürük. Ak saçlı bu gadını bu handa goymazık.

Ama göyni galırsa biz garışmazık. Eyle galmasa cerbi illah galacaksın demezik" dediler.

Hançi terkal ninenin yanına vardi:

"Anne,"

"Buyur evladım."

"Anne, benim bu hana bir çamaşırcı nine lâzım. Seni de münasib gördüm. Gelen giden yolcularin çamaşirını yika. Sene de bir ücret vereyim. Bu handa galalım, ben sene anne kimi bakayım, sen de bene evlat kimin bak, ne dersin?" deyince gadın düşündi:

"Evet, ben gocami, oğullarımi ormanda gayıb etdim. Ama ben bu hana hançi olursam zaman gelir ki, bu handan, yolçudan haber alırım. Muaggak ki derdi olan bu hana yolçi olur" dedi. Pekey, gadın bir de buni düşündi.

"Ben bir gan ayak eskik eteğim, dağı, daşi dolanmadansa bu handa galmak, gelen geden yolcunun çamaşırını yıkamak benim için hayırlı olur" dedi.

"Pekey galayım, madama sen beni eğlersen, ben de hanında çamaşırcı olayım" dedi.

Hanci çok sevindi. Yolculardan hanci müsade alib, o ak saçlı neneyi hanında eğledi. Çamaşırci oldi, gel ki ara yerden bir gaç ay zeman gecdi. Bir gün gene Şehzade Osman Beğ, av-guşa çıkmışdi. Gene dönüb gelirken bir rehmete dutulmuşdi, atı ile beraber. Yağan rahmetin, çokluğundan bu şehzade ati ile ıslanmişdı. Çok bir elbisesi berbat olmuşdi. Derhal gendini yol üsdündeki hana atdi. Rahmet, amansız yagiyordi. Hançi çıkıb:

"Buyurun şehzadam, bu ne hal?" dedi.

"Hayırdır yâ hançi," dedi.

Şehzade, hemen içeriye girib:

"Bene bir oda ver," dedi.

Hançi, buna bir oda verdi ve gina bu padişah ogli şahzade hançiyi sesleyib, nâyet taam isdedi. Hançi buna taam getirdi. Çünküm, guş südü bilem desen, handa bulunirdi. Çok bir tükançilar hana varirdılar. Çünküm, her terefden çok bir yolçi, hana gedip geceliyordi. Heftelerce galip, sona da geçip gediyordilar. Han, işlek bir handi, yani yol üsdünde böyük bir handi, şindiki devrin oteli gibi idi.

Haman, şehzade Osman Beg, elbiselerini soyunub, hançiyi isdedi. Gannini doyurdukdan sona:

Hançi:

"Evet, çamaşircım var, çok gözel yıkar."

"Eyi, benim elbiselerimi götür, silsin." dedi.

Şehzadenin mendiline varana gadder, hepisi işlenmiş idi. Soyindi, gecelik elbiseleriyle galdı. Elbiselerini, mendiline varene gadder, hançiye teslim etdi. Hançi, bunnarı alıp, dogri ak saçlı nenenin odasına geldi:

"Anne!"

"Buyur oglim,"

"Anne, behden düşdüm. Bu, her zeman yıhadıgin çamaşırlar degil. Bu, bizim hökmeden torpahda, Fes Padişahı' ın ogli Osman Beg'dir, şehzadedir. Avguşa gelirken, rahmete dutilmiş, gendisi şindi bir odanın içinde, gecelik elbiseleriyle berabar beni bekliyor. Bu elbiselerini temiz sil ve mendiline varene gadder yıka. Bu bir şahzade, padişah oglidir. Eger begenmezse, beni tegdir eder." dedi.

Gadın, libasları görüb:

"Pekey oglim, gam çekme, heç mahzun olma," diyip elbiseleri aldi.

O gece gadin bu elbiseleri yıkadi, çünküm, hökümdar hanimi idi. Evet, gosgoca seray içinde neler ayrılmış biliyordi. Çünküm, o anda, hançinın şehzade oldugini bildi.

Hançi gadından elbiseleri ferdası gün aldi, dedi ki:

"Bu, ak saçlı gadin, şehzadenin elbiselerini güzel silib. O vakdın devrinde bile, el ütüsü ile bile hoş gatlayıb, elleri ile el ütüsü yapıb."

[Çünküm, begefendi, beş barmakla olan hüner, heçbir yerde olmaz. Dildeki olan dad, heçbir yerde, balda da bulunmaz. Buni ey bilelim. Evet, el var ki, hüner getirir, el de var ki, vurur, gırar ziyan getirir.]

Meger, bu elbiseleri el ütüsü ile vuran, Gatmer'in annesi, Gatmer kimin, beyle Gatmerler yetişdiren bir gadın idi. Lâtif Şah'ın hanimi ve gosgoca bir İran hökümdarının hanımı idi. Bu gadın, sabaga gadder, elbiseleri ayna kimin edip, el ütüsü ile güzelce gatlayıb, mendilini de yıkayıb, oni da el ütüsü ile, elleri ile ütüleyib, hazırlamışdi. Elbiselerin üzerine mendilini goymişdi.

Sabag olanda, şahzade Osman Beg:

"Hançi, getir elbiselerimi", dedi.

Rehınat kesilmiş, gün dogmiş, guşlar ötüyordi. Hançı geldi, ak saçlı neneye sordi:

"Anne, hazır mi?"

"Evet oglim, hazır, al götür," dedi.

Hançi, ele elbiselere bakip heyran oldi. Elbiseleri alıp şehzadaya götürdi. Osman Beg bakdi ki, elbiseleri, ayni Gatmer Çiçeğ'in gatladigi kimin gatlamiş. Meger, Gatmer'i büyüden kim idi? O anne idi. Mendilini gördi, bakdı ki, aynı Gatmer'in düzeltdigi kimin. Dedi ki:

"Benim mendilimi, defelerce benim eşim Gatmer, beyle gatlayıp, beyle veriyordi."

Hançi, durmuş, el baglamiş, şehzadeye bahıyordi:

"Aceba, begendi mi?" diyordi. Şehzada:

"Hançı,"

"Buyurun efendim,"

"Benim bu elbiselerimi kim sildi? Bu mendili kim temizledi?"

"Efendim, akşamdan sizlere demişdim. Benim hanımda, ak saçlı bir nine galir. İşde, silen de odir, gatlayan da odir."

"Çagır gelsin yanıma."

Hançi, dogri ninenin yanına getdi:

"Buyur nene, şehzada seni isdiyor. Herhal begendi, sene peşgeg verecek", dedi.

Gadın gelip, şehzadanın garşısına çakdığın kimin; Osman Beg'den Gatmer'in gokıları geldi. Gadin, bir "ah" çekib agladi.

Şehzade gıyam etdi, aksaçlı nenenin elini öpdi, başına goydi:

"Nine, neye agladin?" diye sordi. Nine:

"Oglim, felek beni aglar güne goydi. Benim agladığımdaki, içimdeki başga bir sızı oglim. Senün içün değil, benim aynı şu anda, gözime neler göründi, buna agliyorum."

"Nene, annadım, sen de benim kimin bir dertlisin."

"Oglim, Allah etmeye, benim derdim senden ala yavrım. Sen fidan kimin bir gençsin, ben ise, günümü gördüm, ömrümü sürdüm."

Osman Beg durdi:

"Nene, bunnari, sen mi beyle ütüledin?"

"Evet oglim,"

"Nene, bunnari ne ile ütüledin, ne ile beyle hale getirdin?"

Oglim, beş parmagın, her bir barmagın, bir hüneri vardir.

Onnari, bu iki elim ile ütüledim, temizledim."

"Güzel, nene, benim bir eşim vardır, bu mendili aynı beyle gatlar, elime verirdi. Ben, eşimdeki hüneri, sende gördüm."

Nene:

"Eşin kimdir oglim?" diye sordi.

"Tanımazsın sen."

"İsmi nedir?"

"Nene, ismi Gatmer. İşde, benim sevgüllüm de beyle elbisemi ütüler, beyle gatlar, mendili de beyle gatlar, bene verirdi. Bunin içün, ayni sevgüllümün gatlayişini sende gördüm nene." diyince gadın düşündi. Eyce, 'ah' çekip agliyordi:

"Ecaba, benim gızım Gatmer midir? Ad dediğin hemâyildir, herkesde olir. Kaç analar, benim kimin bir Gatmer dogurmamışdır. Neçe Gatmer isimli gızlar dogurmiş, belki de, bunin sevgüllüsi de bele bir başga Gatmer'dir." diyib Osman Beg'e:

"Olir oglim, el işidir." dedi.

"Pekey, benim Gatmer, 'anne' diye agliyor. Annesi yok. Seni, Gatmer'e anne diye götürsem, ecebe gelir misin?" diyince zaten Gatmer'in gokilari Osman Beg'in nefesinden çıkıyordi. Nene:

"Gelirim oglim, beni anne etdikden sona, Gatmer'in de annesi yoğimiş, beni annelige lâyık gördükten sonra gelirim, başüsdüne." dedi.

Osman Beg, hançiya döndi:

"Hançi,"

"Buyur şahzadem." dedi.

Hançi de el baglamış, ikisinin de gonişmasını dinniyordi:

"Hançi, bu neneyi bene ver, ben götürüm." dedi.

Hançi:

"Başüsdüne şehzedam, annenin emir, kendindedir, bende bişey yok. Ben de, buni çiftçiler götüriyordi aldım, işde aylardan beridir bu anne, gelen yolçiların çamaşırlarını yıkayıb temizliyor, ben de sene verim." dedi.

Çünküm, hançi biliyor ki, vermezse de götürecek. Şehzade:

"Pekey, sağol hançi."

Şehzade, çıkarıp hançiya bir bakşış verdi ve:

"Anneniz yerine düşüb," dedi.

Şahzade, atını gapıya çekdirdi. Nene:

"Osman Beg!" dedi.

"Buyur nene," diyib Osman Beg, dogri neneyi terkisine alıp atini melmeketine çevürdi.

Şehzade güne bir menzil getdi, eyle devri idi. Şehrine yetişen şehzade, Gatmer'in serayına varmadan, Gatmer Çiçek, onin aşağıdan geldigini ve arkasında bir ehdiyar nene oldugini gördi. Disgindi ve heman gapiları açıb dogri ona getdi. Amma, Gatmer Çiçek'e de eyle bir ferahlık geldi. O anda annesinin gohilari, annesinin sevinci, Gatmer'in cigerine işledi. Gendi gendine düşündi:

"Ecaba, bu gelen guduret, guvvet sahibinin hekmeti, annem olsa ne olir, ne eyi olirdi," deyib lerdüvannari paldır küldür enip, gapıyı açdi. Osman Beg, gapiya yanaşmışdi, Gatmer'e seslendi:

"Gatmer!..."

"Buyurun Osman Beg,"

"Gatmer, gece-günüz ağliyordun, sene bir anne getirdim, dut elini, al seraya," dedi.

Gatmer, nasıl annesini gördü ise, ona goşdi. Osman Beg'in yanına cariyeleri yıgılmışdi. Cariyelerin içinde, Osman Beg'in annesi de bakiyordi. Gatmer Çiçek, o gadder halgın içinde:

"Bu, benim annemdir," diyip saib olmadi. Tanidı amma, tanimamış oldi. Gadın da, gızını görür görmez, ona saib olmadi, amma her ikisi de sabretdi.

[Begefendi, ne olursa olsun, hemen sabret. 'Ahan buldum,' deyib birden sarılma. Seni seyreden, senden çalar, heç ruhun bile duymaz.]

Eger Gatmer Çiçek, eger de ak saçli gadın, birbirlerini tanıdılar. Amma, heç saib olmadan Gatmer, heman o ehdiyarin elini öpdi, Osman Beg'e dedi ki:

"Ey Osman Beg, çok ey etmişsen, ayni benim anamın eşi, anneme benziyor," diyib, gadının elinden öpüp golina girdi, lerdüvannerden seraya yuhari çıkardı. Gadın da agliyordi, gız da agliyordi. Gatmer, yıkarı çıkarıp, annesini odanın içinde bir yere otirtdi. Amma, gız annesini bilirdi, ona:

"Annem beni tanımadi," dedi.

Çünküm, annesinin üzüne bakdi, ehdiyari; gurbetin gahri, ormanın gahri, evlatlarının, gocasının gahri, gadının nevlünü tegayir etmişdi, bir. İkincisi, yeddi seneden beri Gatmer'in hasreti gadının nevragını tegayir etmişdi.

Gatmer annesini otirtdirdi, gözel taamlardan getirib, annesinin ögüne goydi. Osman Beg de, terkal Gatmer'in yanina çıkdi:

"Gatmer, nasıl, şindi benden memnun oldin mi? İşde, gece günüz, 'anne' diyib ağliyordin, senin sesini kesdirdim mi, yâ Gatmer? Ahan sene bir anne, sanki, işde bir annen de budur," dedi.

Gatmer, Osman Beg'in boynuna sarıldı:

"Ey Osman Beg, Allah da seni, meddi-menevi ne muradın varsa gavuşdursun. Evet, ayni anneme benziyor, çok ey etdin. Artık, buna havas verir, sevdamı buna ataram, 'anne' diye seslenirem, bu de bene gız diye seslenir. Belki, annemin ataşini unuduram," dedi.

Osman Beg çok sevindü, geri dönüb ak saçli gadina:

"Nene, sen bene handa ifade verdin; benim bir gızım var idi, ismi Gatmer idi, izini gaybetdim dedin. Ancak, işde benüm sevgüllümün de ismi Gatmer'dir. Ahan senin gızın de budur anne. Bu, senin gızındir, sen de bunin annesi ol," dedi.

"Sağol oglim," dedi.

Osman Beg'i sevinç içinde Gatmer'in yanindan ayrılırken:

"Gatmer, eyi bak buna, bundan sona daa 'anne' diyib aglama."

"Başüsdüne."

Osman Beg işine getdi, vakıt akşam oldi. Gatmer Çiçek, annesine güzel bir yatak serib:

"Ey anne,"

"Buyur,"

"Gel, şurda dinnen," diyince ehdiyar, ak saçli gadın:

"Gızim, evel sen gel bene, dizime başını goy yavrım. Doyunca, bir senin camalın seyredim," dedi.

O anda haber geldi:

"Ey Gatmer, sevgüllün Osman Beg'in babası ile toplantısi var, bu gece gelmeyecek. Sen annen ile beraber serayda yat," diye cariyeler bilgi verdiler.

"Başüsdüne."

Gatmer, buna çok sevindü:

"Ey Allah'ın işi, bu gece annem ile ikimiz galdık, bu gece derdimizi birbirimize açar, bildiririk," diyende, ak saçli gadın:

"Gel gızim gel, başını dizime goy, senin camalını bir doyunca seyredim."

Gatmer:

"Başüsdüne, annem beni tanımadı," dedi.

Halbusiki, ikisi birbirini gayet eyi tanımışdi. Gadın:

"Başını, dizime goy yat, yeddi senedir gızımin üzüni görmedim. Doyunca, hasretle bir bakım da üzüne, gannım da, gözüm de doysun," dedi.

Gatmer, başını annesinin dizine goydi. Gatmer, uykuya gelir gelmez, başi annesinin dizinde galdi. Amma, Gatmer gendini uykuya vermişdi, uyumiyordi. Gadin, sanırdı ki, gızı uyudu. Amma, Gatmer, gendini uykuluga vererek ayık yatıyordi, gendisini uyur gösderirdi. Gendi gendine dedi:

"Bahim ki, annem beni tanıdı mi? Ben, annemin dizine başımı goymuş uyuyorum. Bakım ki, ne edecek, ne diyecek?"

Gadin, Gatmer'in cemaline baka baka, üçytzaltmışaltı damarı dolmuş idi. Gendini dutamayan bu ak saçlı gadin; agliya agliya gözlerinin içinden akan yaşlar, etegini dolduriyordi. Dertli gadin, Gızına bakip şöyle dedi:

Gayıb etdim evladimi
Nerde bulim felek derdimi,
Çok şükür olsun Rebbiye,
Buldum burda Gatmer'imi.

Nenni yavrım, uyi yavrum,
Uyi eyi, gızim uyi.

Gadının gözinin yaşi, Gatmer'in üzüne töküldi. Gatmer, gözlerini hâbdan açib:

"Ne ağlıyorsun anne?" diye sordi.

"Gızim, bişey yok."

Gadin, ecele ile göz yaşını sildi. Halbusuki, Gatmer, annesinin feryadını eşitmişdi. Haman dogrilib, annesinin boynuna sarılan Gatmer:

"Ey sevgüllü annem, ben senin gızın Gatmer'im, sen de benim annemsin. Hani benim babam, hani benim gardaşlarım?" diye ağlıya agliya annesinin boynuna sarılan Gatmer, babasını, gardaşlarını ve bu durumlarını sordi.

O gece, sabaga gadder, iki hasreti Cenâb-ı Allah gavuşdırmış idi. Ancak, gadın başından geçen ehvâli, bir bir gızına annatdı.

Biz dönelim Şahzade Osman Beg'e. Babasının toplantusından çıhan Osman Beg yolda getmekta ikan onu ifritler yuhaladilar. Oni aldiklari gibi götürdiler. Gaf'dan Gaf'a hökmeden ifritler ona yedi yıl çilesi oldugini, bu çileyi çekmeden dönemeyeceğini söyleyereh üce bir dağ başına bırahdilar. Şahzade Osman Beg ağliyordi, neye uğradığini şaşırmışdi. "Heyvah felek, heyvah felek" diyordi. Şahzade Osman Beg ağlamakda olsun biz dönelim Gatmer'e:

Gatmer Çikek'len annesi uyuyordilar. Onlar uyurlarkan, Şahzade Osman Beg çile çekiyordi. Sabag oldi, cümlemizin üsdüne heyirli sabaglar. Gatmer galhdı, amma gocasi Osman Beg yohdi. Herkeş Osman Beg'i ariyordi. Osman Beg ölkede aranmakda ikan biz dönelim Hazreti Pir Dede'ye. Uce bir dağın başında gelen Şehzade Osman Beg ağlayib sızlarken, Hazreti Hızır ona yetişdi ve:

"Oğlum Osman ne ağlirsin?"

"Baba ben ağlamim de kim ağlasin, ağlar güne galdim."

"Heç üzülme oglim, çekecek çilen doldugi zeman sen de gavuşacaksin. Şindi, sözlerim ey dinne. Burdan gidecehsin, sen Davutoğli Süleyman'in bakçasına varacaksın. Bakcanın gapısinin üzerinde ne yazılıysa ona göre hareket et".

"Başüsdüne baba."

"Haydi oğlum Allah işin rast getirsin. Çoh dara düşdügin zeman ben gene yanan gelirim," deyib Pir Dede gaip oldi.

Şahzade Osman Beg günnerce yol gedip, Davutoğli Süleyman'in bakçasına yetişdi. Bakçanın gapısında öyle böyük bir levha asılı ki. Levhedeki yaziyi ohudu: Levhede şu yazılıydi:

"Oğlum Osman Beg, filan tarihde doğub, nihanden, cihane zühür edeceksin böyüb vahdi geldiğinde bağçaya geleceksin, oğlum Osman gapidaki yaziyi ohu," Levhede yazıyordi ki:

"Oğlum Osman senden evvel Küf-i Gaf elametlerine gelib gedenner oldi. Bunnar, Gehraman i Gatil, Hamza-i Sahib Gıran, Zaloğlu Rüsdem, İmam Ali, Kirmanşah, sen altıncisi olacahsin. Onlar Allah'ın izni ile gelib vazifelerini ikmal eddiler, sıra sende. Dört daş dikmişem, her daş gelenin gücine göre. Herkeş gismetini atmişdir. Daşin çıkarmamiş yol gitme zordir. Gendi daşını çıhart, at ondan sona yolan devamedebilürsen. Bundan o yanni çoh acayib gerayibler vardır, sahın sahın onnardan gorhma, onlar sonsuzlugdur, tılısımdır. Oğlum Osman bir müdded geddikden sona su yohdur, nebadet yohdur, ancah sen onnarı da geçecehsin, sen sıkıntiya düşdügin zeman ben senin emrinde olacağam. Hazreti Pir Dede sene yardım edecek" diye yazirdi.

Şahzade Osman Beg müettel galib diskindi.

"Ben bunnarı nasıl yapacağım," diye düşünirdi. [Ey efendi, sözüm dinne, edip eyleyene bah. Allah herşeye gadirdir. Onin yapamayacağı, bilmedügi görmediği mi var? Bezan ahıldan yayan kimseler annadirlar. E canim nasil görürmiş. Görir begefendi görir. Abdal olma. O herşeyi görir.]

Şahzade Osman Beg yoluna getmekde olsin, Gatmer ağlamakda olsin, biz onnara Allah yardim etsin diyelim, bögünnük hekayemiz burda galsın, yarın irellisini güzel güzel annadıran siz de dinnersiz.

Gatmer ağliyordi, anasi ağliyordi. Ordilar seferber olmişdi, amma heş birşey bulinamiyordi. [Çekecek çile çekiliyordi begefendi, onnar hep dağ taş arasinnar. Bulamazlar, onnari edib eyleyen Cenab-ı Hagg değil mi? Ara bulabilürsen bul. Bulamazsın efendi.]

Hekaye dillerde tez olirmiş. Yedi yıllık Osman Beg'in çilesi doldi, Hazreti Pir Dede'nin sözleri Şahzade Osman Beg'in aklına geldi. Bir bir Hazreti Pir Dede'nin dediklerini geçdi. Ahir zeman alametlerini gördi. Vakit temam oldi, gün temam oldi, Pir Dede'nin sözlerini terkal hatirladi:

"Ne diyordi?"

"İşde oglim Osman, gün gelecek, gelip bu lehvayi ohıyacagsın," dedi.

Şahzade Osman Beg:

"Eyvah, eyvah, hele bah ki, bizden evel bu kevn-i mekâna neler gelmiş, sen in misin?"

"Ne oldugini sen bilmezsin, Cenâb-ı Hagg, bu ceremeti sene yeddi yıldır çekdirdi. Hâlen şu anda, çekdigin çileler temamdır," dedi.

Şahzade Osman Beg, Cenâb-ı Hagg'ın hikmet bağçesinde gördüklerini, Davudogli Süleyman'ın yazdıgi yazıda satır satır ohuyup, gıyamet elâmetlerinin devri hüküm oldugini bir bir annadi. O zeman:

"Her şeye gâdirsin," deyip, geçip getdi.

Gel haberi kimden verek? Gatmer Çiçek'den... Peri padişahi, Uçar Peri'den üzür dilemişdi:

"Eger gızımdan, eger de Gatmer'den, ben yanniş düşdüm, yannış heta etdim," diye.

Nâyet, Uçar Peri, babasindan destur alarak ifritlere emir verdi:

"Gatmer'in sevgüllüsi Osman Beg'i derhal bul, Gatmer'in garşısına getir. Ben nasıl Hikmet'i aradım, bulup garşıma getirdimse, sen de Osman Beg'i bul, Gatmer'in garşısına getir," dedi.

İfrit:

"Başüsdüne," deyib berhevâ oldi.

Osman Beg, bir yaban yanina gelip, bir daşin üzerine yastık edip, başini goydi:

"Burda, birez dinleneyim," dedi.

Uykuya dalan şahzade Osman Beg'in çilesi dolmişdi. İfrit, buni eyle uykuda ikan, sırtına alıp, uyandırmadan heman Uçar Peri'nin ve Gatmer Çiçek'in ve Hikmet'in garşısına götürdi.

Uçar Peri, ifrite:

"Oni bırak, sen get," dedi.

Herkeş buna bakıyordular; ogli Hikmet de sevgüllüsi, âşigi Gatmer de, peri padişahının gızı Uçar da, taht-ı gâh üstünde oturiyordular. Hepisi, bir saltanat içindeydiler.

Birdenbire zeman değişdi, şehzade Osman Beg, güzini açıp, garşısında Gatmer Çiçek'i gördi, gözlerini sildi. Gatmer dayanamayıp:

"Ey şahzadem, senelerce, senin taamin, nametin yedim. Ben, bir orman içinde, boynu buruk, sinemde üç yaşındaki çocugum ile, Allah'ın nebâtetlerini yeyip idare ederkan, Hızır kimin imdadıma yetişdin ve bene âşig oldin. Beni çekdiğim çilelerin içinden alıp getirdin, annen, baban ve sen bene yavlardız. Beni, genden halal etdin. Ben de, hüsn-i rızam ile sene âşig oldum. İkimiz, bir yasdigda gocaldık. Lâkin, mukadderatın içindeki ahvâl ataşiyle yandık. Ya Osman Beg, yetişdirdiğimiz çocuk, senin benim gözümüzün ögünde soldi gül, uçdi bülbül:

"İsder ağla, isder gül," diyib, pencereden fırladi. Ben seni, gece yarısı uyhuya salıb, iki satır yazi bırahıb, ben de onin ardından getdim. Sen de; 'sevdanın ipinin bir ucu da sendeyidi' diye gehr-i yâr etdin. Bu kevn-i mekânı, bülbül gülü arar kimin, sen de beni aradın. Aç gözüni, işde ben, işde sen. Şükür olsin Allah'a, birbirimize gavuşdik." diyerek iki âşig, birbirine, agliya agliya sarma sar oldi.

[Felegin aynesine bah. Eger, Hagg'dan gelen mukadderata razi olursansa, Allah seni agladırsa da, elbetde bir gün güldürür.]

O zeman Gatmer'in yanında Osman Beg'i gören Hikmet, gelip:

"Ey baba, sen benim babamsın. En evel beni besledin, ilme goydin, okuddirdin, ben senin evladınım, aç gözini bir de bene bak," dedi.

Sonra, Uçar Peri gelip:

"Ey Osman Beg, ben senin gelininim, senin emrine âmâdeyem. Aç gözün, bir de bene bah. Emret, senin emrin, benim başimdan yuharıdır," dedi.

Bu saltanat içinde, bu taht-ı gâhda, gönül hasreti ile başını galdıran Osman Beg:

"Yâ ilahi, sen her şeye gâdirsin. Ben birisini arzedirken, hepisini birden buldum," diye beriden ayaga gahdi.

Gatmer Çiçek, Uçar Peri'ye şu cevabı verdi:

"Ey Peri, her şeyi cam etdin, ancah, bizim içimizdeki gaileyi derdimiz var. İnsanoglinin derdi içerden çoğalırsa, daha dışarıya vurmaz. İçerideki dert sağalmazsa, o dert dışarıyı da sarar. Eger benim, eger Osman Beg'in iç derdimi galmadi, dış derdimizde getdi. İç derdimizi sağalt, biz düşkünüz, benim de, beni doğuran anam, babam var; ben de, anami, babami, gardaşlarimi bırahdım. Bir tek, oglim Hikmet'in peşine düşdüm. Bu da, babadan, anadan geçdi, bir sevgüllünin peşine düşti. Çok şükür Hagg'a, birbirimize gavuşduk, yetişdik. Amma içimizdeki derdin dermani burada. Beni de doğuran bir anne baba vardır. Her ne gadder gülsek de, her ne gadder şad olsak da, bizim de bize göre annemiz, babamız vardır. Hatırımıza düşdügi zeman, gün gelir ki, derdimiz içeriden dışarıyı sarar. [Ey Türkogli, ey bil, anla ki; bah geçmişdeki hekâyelerde neler var. Ele ya, dert içerden olirsa dert vura vura dışarıyı da sarar. Şimdi bu derdin obir adina "hançer" diyirler, 'dermanı yok', diyirler. Olabilir efendim, çünküm, iç dert vurirsa, dışarıyı da bağlar. Çaresi olir mi? Olmaz ya, olmaz. Çünküm, gaile-yi gam, bir gün seni er-geç agladir.] İç derdimiz dişariya varmadan, bize çâre," dedi.

Uçar Peri:

"Başüsdüne," deyip, babasindan destur alıp, yeryüzüne, kevn-i mekân içine gitmek için izin aldı. İfritlerine:

"Haydin bahalim, gediyoruz," dedi.

O zaman, ifritler, bunnari alıp, ben-i âdem elametlerinden, bu kevn-i mekân içine, geniş bir sehraya getirdi. Uçar Peri, eyle bir köşk-i seray kurdu ki, heç bir şey ona eş olmaz. Akilla geyd olmaz bir köşk-i seray hazırlayıp, ifritlerine emir verdi:

"Latif Şah'ı, oğıllarıyla ve hanımlarıyla bu seraya isderim."

İfritler:

"Başüsdüne," dediler.

Çünküm, Fes topraginden Latif Şah'ın gızı Gatmer getdi, Fes padişahının ogli Osman da getdi, Hikmet de getdi. Bunnar dediler ki:

"Bu nasil gudümsüz geldi? Herkeş, feryadına düşdi."

Latif Şah, ailesiyle, çocuhlariyla kevn-i mekân içinde dolanırken, meger süresi temam oldi, çilesi bitmişdi. Çünküm, âlem-i Mevlâ isdemişdi, Hazreti Hızır:

"Yeddi yıl çile çekeceksin; dünyada mı, ahiretde mi?" sormişdi.

Ahiret ezabı çetin olir diye çilesi dünyada bitmişdi. İfritleri gönderen Uçar Peri, dogri bunnari; Latif Şah ile garisini, ogillarini, bir sehrada yatarkan galdirdı, berheva etdi. Dogri, bunnari Uçar Peri'nin serayına götürdi. Eger hanimi, eger Latif Şah, eger de Gatmer'in gardeşleri gözlerini açip, gızlarini, çocugi Hikmet'i ve enişteleri Osman Beg'i gördüler, şaşırdılar:

"Düş mi, heyal mi görüyoruz?" dediler.

Hikmet, hemen galhıb:

"Ey dede, ey dede, her şeyde bir hikmet vardır. Benim de adimi, annem 'Hikmet' goydi. Sen, annemi sürgün etdin. Anneme gizlim sırrı Hazreti Hızır verdi. Sen oni sürgün etdiginde, yeddi yıl çile çekdin. Çilen doldi, aç gözini; benim annem, senin de gızın ben senin torununim. İşde, bu saltanat, bu seray sizindir, benim değil," dedi.

Latif Şah, gızi Gatmer ve enişdesi Şahzade Osman Beg'i gördüğünde şaşirdı. Hikmet tekral dönüp:

"Osman Beg'in babasını ve annesini de buraya getirin. Bunnarin da gözi yaşlı galmasin," dedi.

Fes padişahı ile hanımı da, gözlerini açdıklarında, gendilerini taht-ı gâhda buldular, serayda gördiler. Bir tek evladlari şehzade Osman Beg, babasının, annesinin elini öpdi:

"Ey baba, ey padişah baba, ey anne, sizin de meşaggatiz bitdi. Artık birbirimize gavuşdik."

Onnarın da ağlayan gözleri gülmeye durdi. Bu saltanat içinde, oğillarını, gelinlerini ve torunlarını gördüler. Öte terefden, Gatmer'in babasını, Latif Şah'i, annesini, oğullarini görüb şâdoldilar.

[Dünya kime galmiş ki? Dünya döniyor, çarh-i çember döniyor. Bazilari; "Felek, çarhın dürülsün," diyor. Bazilari da; "Felek, evin yıhılsın," diyor. Deme begefendi, deme. Felek, bir meleğin ismidir. O Felek, kevn-i mekânı, bu dünyayı çeviriyor. "Dur" dese durmaz mi? Durur. Evel-âhir, bu dünya duracak, bu kevn-i mekan yıhılacak. Amma, bunnarın hepisi, gudüret, güvvetin bir emriyle dönüyor. İşde: "Felek, evin yıhılsin, çarhın gırılsın," demek, ben-i insanoglini küfre götürmekdir. Sen ne olirsan ol, Hagg, bildiğini işler. Sen, ne oldigini değil, ne olacagını düşün. Geçmişde olan hekâyemizde de hepisi birbirine gavuşdi. Amma, dünyanin soni ne diyor; "İsder yüz yaşa, isder yüzelli, âkıbet ölümdür. Sen ne hayaldasın?"]

Lâtif Şah hekâyemiz ve Gatmer hekâyesi ve Şahzade Osman Beg'in hekâyesi burada menziline erdi. Hepisi, birbirine gavuşdi. Sonun sonu nedir? Neçe zadlar geldi getdi bu dünyadan. Hekâyemiz de, işde, er-geç, Gatmer de getdi, Latif Şah da getdi, hepisi gara yere getdi, bizler de gedeceğiz. Bakalım, bizden sonra gelenner ne devirde, ne hikmetde, ne halde yaşayacak. Biz, gelip gedennerden ahvâlat soruyoruz.

Hekâyemiz, burada menziline gavuşdi...

ASIL İLE NESİL

Lâtif Şah'ın iki çocuğu vardır. Bunlara Asıl ile Nesil adı verilir. Daha sonra, bu çocukların anneleri ölür. Dört yıl çocuk hatırına Lâtif Şah evlenmez. Günün birinde meclis Lâtif Şah'ı evlendirmeye gerar verir ve başvezirin gızı ile evlendirilir. Fakat kızın Lâtif Şah'a yaramayacağını babası söyler. Düğünden sonra Lâtif Şah meclisde iken, kadın Asıl'a bir yatakda yatma teklif eder. Çocuklar durumu kabul etmeyince, kendini yaralayan kadın padişah ve meclisin yanina varır. Durumu gören baba, iki oğlunu sürgün eder.

O zaman başvezir gızına:

"Müsdehakdır sene. O iki genci babalarından, yuvalarından, vetanlarından etdin. Şindi etdigini çekiyorsun. ["Hagigat eyledir efendi. Bu geçmişdeki sözlerden ibret alalım. "Eken düşer, eken biçer, eden inner deller." "Ne doğrarsan gelir gaşıgan" denmiş. "Eylik edersen, eylik bulursan", eger bunda da bulmasan mehkeme-i kübrada, ahiretde bulursan. Kötülük edersen, kötülügi bulursan. Çileni çekersen, eger burda bulmasan, orda bulursan. Herkeş etdigini görecekdir. Bize verilen bütün ezalarımız, üçyüzaltmışaltı ezamız mahkeme-i kübreda birer birer şehadetlik edecekdir. Ayağın, ben getdim, dilin, ben dedim, gözün, ben gördüm, ağzın, ben yedim, elin, ben uzatdim diyerak, bütün ezaların şehadetlik sene edecek. Daa şahide lüzum yok. Gendi şahidin gendi içinde. Bunun için bunnari gözümüzün öğüne alarak kendimizi birez toplayalım. Mükâfatını bulalım.

Hagigat, bu geçmişdeki hekâyeler, bizlere böyük ibretdir. Hem de böyük görgüdür. İşde etdi, şindi inniyor yatakda, çekiyor.]

O zaman Lâtif Şah meclisini cem ederek, Lâtif Şah öyle bilirdü ki:

"Benim ailem çok doğrudur hanımım, oğullarımın emdigi süt bozuhmuş." Bu fikirler geçerdi hatirinden, ama inneyen gadının babasi olacak başvezir, gızının ne mal olduguni bilirdi. Bu sebebden Lâtif Şah meclisini cem etdi:

"Buna bir tebdil" diye sordi. Akıldaneler ayağı gakdilar; Hökümdara:

"Efendim bunun tebdili bir yol var, başga yok, bir nâme yazalım, bir elçiye verelim, Fes padişahına gönderelim. Biz gendiligimizden onun topragına giremeyiz. Onun hüdüdünde olan denizleri arayamayız. Ondan evel müsade alalım. Biz arayak, bulak yalnız bize bişey ziyan gelmesin."

Meclisdeki uyanık adamlar da bu fikirde. Meclis:

"Evet" dedi. Hoş gördüler. [Çünkü her iş eyilik ile ireller. Kötülük ile irelleınez. Kötülük ile görülen işin soni cezel çıkar. Garmagal çıkar.] Bu sebebden bir nâme yazıldi. Fes padişahına. Nâmeye şöyle yazıldı ki:

"Benim eşim, ailem bir baş yasdıga goydugumuz bir derde girifdar oldi. Yeddi seneden beridir derdimin dermanini çâre bulamadım. Bütün âlimleri topladım, çare bulamadım. Müneccimler remil atarak son garer verdiler: -Fes padişahının sinorunda, deryada bir balık var, Nergis isimli bir balık. Bu balıgın eti, senin hasdenin derdinin dermanıdır. Balıgın başi insan, gövdesi balık. Eger

bu balık sudan çıkarsa, senin hasden eyi olur, yoksa bu derd ile gider - diye bütün yeryüzünün müneccimleri beyle garer verdi. Lâkin şindi ise, bu balık senin sinorunun, senin deryandaymış. Senin izninnen, müsaade et, desdur ver, ben gendi dalgıçlarımı göndereyim. Balıgı bulsun çıkarsınnar. Emredin ne gadder altın isdersen vereyim. Ne isdirsen vereyim. Tek bu hasdem eyi olsun" diye böyle bir güzel nâme yazdilar. Bütün oniki vezir mühürledi. Lâtif Şah haddini atdi. Nâmeyi götürecek elçiyi aradilar:

"Kim ile gönderelim?" diye meclise sordi.

"Minasibi kimdir? Bu nâmeyi götürüb Fes padişahının ögüne goyalım." Meclisden garer verdiler ki:

"Başvezir bu işi görür, başveziri gönderelim. Hem münasib olur, hem de bu iş golaylıkla görülür" diye başvezire garer verdiler. Lâtif Şah:

"Ey vezir, topyekün meclis sene garer verdi."

"Başüsdüne" diyib meclisin garerini gabul eden başvezir, Lâtif Şah'ın emri üzerine nâmeyi alıb günün bir gününde Şiraz'dan çıkdi. Fes topragi degin getmede olsun. Malumâ hekâye dillerde tez olur, yılda geç. Güne bir menzil gidarak günnerin bir gününde Fes toprağina yetişdiler. Hökmeden Asıl'a:

"Padişah-ı azim, Şiraz ölkesinin, Lâtif Şah'ın başveziri elçi olarak nâme getirir, ne emrin olur?" Emir verdi:

"Garşılayın, rayetle getirin ancak diger bir odaya yendirin. Yanima getirmeyin, meclisin içine getirmeyin. Yalnız elindeki nâmeyi bene getirin. Gendisini diger bir odada garşılayıp oturtdurun. O beni görmesin, ben onu görmeyeyim. Yalnız nâmeyi getirin bakalım ne demiş. -Neden buni dedi? -Başvezir gördügü kimi bizi tanır." Çünki iki gardaş da oturiyordi. Asıl padişah olmuşdi, Nesil de vezir idi. Oniki vezirin kellesini kesmiş, tezeden oniki vezir oturtmuşdi Asıl. Nâyet her şeyi çalışmak, akıl düzeldir. Halk bu sözi başeremadı. Çünkü ne bilsün. Heç kimse bilmiyor. Asıl da işin hagigatini bildirmemişdi. Başveziri garşiladilar. İreli gelen bilir gişiler hörmetle, rayetle getidiler. Padişah serayına endirdi. Ancak diger bir odaya yendirdiler. Bütün vezirler, Asıl ile Nesil'den başga bil cümlesi:

"Hoş geldin - dediler. -Lâkin padişahımızın emri budur, gönderdigiz nameyi padişah isdiyor" dedi. Başvezir:

"Buyurun." Elindeki nâmeyi verdi. Nâmeyi getirdiler. Her iki gardaşın ögüne goydular:

"Buyurun padişahım" dediler. Asıl Nesil'i yanina almışdi. O zaman nâme okundi. İki gardaş elinde diyor ki:

"Benim bir baş yasdıga goydugum ailem bir derde girifdar oldi. Yeddi senedir bu derdle inniyor. Yeryüzünde bütün tebibleri topladım. Derdine derman bulamadım. Nâyet âlimleri topladım, derdine derman bulamadım. Müneccimlere baş vurdum. Müneccimler remil atıb arıyarak sizlerin hökmeddigiz topragın denizde deryada bir balık varmış, başi insan, gövdesi balık, bu balıgın eti derdime derman diye garer verdiler. Senin izninnen, emrinnen emir buyur, ben dalgacılarımı gönderim. Ben balıgı buldurtdum. Sizler zahmet çekmeyin. Yalnız ne gadder altun dersen vereyim. Ne dersen vereyim. Bu hasdeyi, bu inneyen cani gultarayim. "Nâmeyi okuyan Asıl ile Nesil ağliyordi. Babalarının çekdigi meşagate agliyordu. Bir yandan da sevinirdiler. Babalari sag olduguni, hökm-i adeletde hökmetdigini bu iki genç eşidip sevündiler. Asıl çok akılli, fikirli, görgüli, tahsilli bir genç idi. Bütün Fes toprağı da bunu tasdik etmişdi. Yediden yetmişe böyle bir padişah yeryüzünde elimize geçmemişdi. [Çünkûm adaletli bir hökümdar halgi da sevündürür, Allah da razi olur, bütün kevn-i mekân da razı olur. Daim işi de ireli gider. Zulm ile abad olan soni berbad olur derler.] O zaman nâmenin altina, aldı galemi eline, padişah olan Asıl, nâmenin alt tarafa yazdı ki:

"Emriz başüsdüne, yalnız bu hasdeye sorun, etdiyi nedir ki, cezasını çekiyor? Etdigini ikrar etsin, söylesin gusuruni eşgeriye versin. Siz zahmet çekmeyin ben buldirayim. Ben göndereyim. Heç sizin zahmetini isdemem. Yalnız bu hasde etdigini, cezasini, günahini çekdiginin nedir sebebi birer birer ifade versin. Derdünün dermanını ben yetişdireyim. Yok yok isa olamaz" diye yazdi. Emir verdi ki:

"Götürün, çok rayet, hörmet edin başvezire, nameyi önüne goyun alsın get-
." Padişah gapısından nâme çıkdi. Başvezirin getirdiler önüne goydular:

"Buyurun efendim. Padişahımızın emri bu nâmenin içinde götürün orda zarf açılsın." Çünkü padişah emir verdi ki:

"Bizzat bu zarfı kimse açmasın. Oranın hökümdarının ögüne goyulsun. Hökümdar gendi eliyle açsın zarfı." Üsdü möhürlenmişdi.

Elçi gelen başvezirin ögüne goydular. Başvezir çok rayet, hizmet gördükden sonra desdur isdeyib, padişaha haber verdiler:

"Ugurlayalım mi?"

"Evet." Padişah emri ile gelen elçiyi ugurladilar. Başvezir gerisin geri döndü. Güne bir menzil, gine günnerin bir gününde Şiraz toprağina yetişdi. Başvezirin geldigini padişaha haber verdiler. Başveziri garşiladılar. Gelib megâmına oturdi. Elindeki zarfi Lâtif Şah'ın masasina goydular:

"Buyurun efendim, aldığım emir bu, bizzat gendisi açsin zarfi. Ne demişse zarfin içinde garşilık bilgi göndermiş." Lâtif Şah eliyle - meclis seyrediyordi zarfi açdi. Gönderdigi nâmenin altındaki yaziyi okudu. Diyor ki:

"Başüsdüne, emriniz başüsdüne. Yalnız yatakda inneyen hasda kimse sorun buna, ettigini ikrar etsin. Gusurini söylesin bu derde düşdügünün sebebi ne idi. Bildirsin ben emredeyim, siz zahmet çekmeyin. Deryamdaki olan balıgı ben bulduraym, ben göndereyim. Bu dertden gultarsın. Yalnız gusuruni eşgeriye versin. Siz de bilin, biz de anlayalım. Derde düşdügünün devası ne imiş." Çünküm padişah olan Asıl kollari bağlı gardaşi ile berabar orman içinde aglib innerken Üçler yetişmişdi bir ağacın dalina. Üçlerden aldığı kelime Asıl'ın galbine yerleşmişdi evet:

"Birisi bene padişahlık verdi. Birisi gardaşıma devlet verdi. Yeni varlık verdi. Birisi de bize bir gayr-i hagga iftüra edene ders verdi. Dertlinin dermani olmasın diye, ettigine innesin diye dert verdi. Muhaggak bize böhtan eden, bu derde düşecegini bilirdi. Yeddi senedir çekiyor, müstahak. Gusuri ne ise söylediginin devasi - Asıl'ın - yani babam da bilsin, meclis de bilsin. Şiraz topragındaki halk da bilsin ki gusur onunmuş, bizim degilmiş. Bize gayr-i hagga ifdira etdigini herkeş eşitsin, duysun." Örtüg bir devayı yazı ile bildirmişdi.

O zaman yazi okundi. Meclis birbirinin üzüne bakdi. Dediler ki:

"Bu padişah çok akılli bir kimseymiş, kim ise. Bakın menevi soru sorir. Meddi degil menevi söz soruyor. Etdigi ne ise, ettigini inkâr etmesin, ikrar etsin, derdinin dermanını ben bulayım."

O zaman Lâtif Şah, başvezir, bir gaç ilim saibi ile gahdi geldiler. Garer verdiler ki:

"Biz ne bilek ne etmiş. Gidek gendine sorak. Derdinden dermani içün ettigini der helbet." Geldiler hasdanın etirafına oturdular. Bir deri bir gemik galmışdi. İnniyordi. [Helbetde inner begefendi, innemez mi?] O zaman eger Lâtif Şah, eger de dinneyenin babasi - başvezir - :

"Ey gızım nâme geldi, derdin dermani balıkda, gitdim, geldim. Yalnız ettigin ne ise söyle garşılık verelim, derdin dermani gelecek. Bir balık." Ne gadder zorladılarsa:

"Diyim, nasıl diyim, demim ölecegem." Hagigati söylemedi bu zalım:

"Benim ettigim bir gusurum vardır, ettigim yoluma geldi. Onun ah zarıdır çekiyorum."

"Nedir? Nedir söyle, yazalım gönderelim."

"Seltanatli zemanımda serayımda otururkan, guşluk devri geçmişdi. Bir sefil geldi. Beni aşagi istedi. Endim. Benden sadaga istedi. Ben de govdum. "Buna mı beni ayagan endirdin" dedim. Govaladım, govdum getdi. O getdi ben lerdüvanari çıkacak zamanda aklım dolandi. Geri döndüm aradım sakil yok. Gözüm pencerede galdi. Nâyet kötüledim. Öyle geçmişdi sakil serayın ögünden geçar-

kan ben cariyelere emretdim. Çağırın şu sakili. Çağırdılar, seray gatına geldi. Bene pencereye "Yukari eyle bir derde giriftar olasan, dermani bulunmaya. Ben senden bir sadaga istedim. Niçün beni govdun. Az sadaga çok cezayi götürirdi. Neçün cezani götürtmedin? Çek müsdehak sene" diye gayboldi. İşde çekdigim çilem, o sakilin bedduasi idi." Bu cevab verdikce sır kâtipler yaziyordular. Tam cevabını yazdılar:

"İşde o sakilin kargışına rast geldim. O günden bu güne gader ettigim budur. Ona bir sadaga vermedim, govdum, bu cezaya düşdüm." Lâkin ettiginin hagigatini utandi veremedi. Ona benzer cevab ifade verdi. Yazdilar. Gul kimdir? İnanici. [Begefendi her verilen ifadeye inan ve inanacak da sende ganaat olsun. Sen de, ben de, herkes de. Ama yalan söylirmiş gendi mehsuluna galır.]

O zaman gareri yazdılar bir zarfa goydular. Verilen ifadeye garşılık terkâl gene başvezire verdiler. Başvezir aldi. Doğri gerisin geri bir daa Fes padişahına götürmeye nâmeyi verdi. Gine yola revan oldi. Güne bir menzil günnerin bir gününde gine Fes toprağına yetişen vezir, emir verdiler o zaman: veziri padişahın emri ile:

"Bir odaya alın. Garşıma getirmeyin, yalnız elindeki nameyi alın, yanima getirin" diye emir verdi.

Başveziri garşiladılar, gine bir odaya endirdiler:

"Hoş geldin" diye teklif etdiler. Elindeki nameyi Asıl'ın ögüne getirdiler goydular.

Padişah olan Asıl, gardaşi Nesil'i aldı yanına. Nesil'le beraber okudi iki gardaş. Gadın göye ettiginin cezasini söyledi. Asıl bakdı ki, Nesil bakdı ki dogri ifade vermemiş. Çünkü bu iki şahzade biliyor işin iç yüzünü. Yalan söylemiş, ifade dogri degil. O zaman Asıl gine aldı galemi eline. Nâmenin altına yazdı:

"Ben sizden gadının ettigi gusuri, ettigi hatayi sordum. İstedim. Evet size söylemiş lâkin verdigi ifadesi yalan. Heç biri eshab degil. Bir sakilin bedduasi degil. Mazlumun ahi, zâlimi pare pare gılar. Bu bir aha düşmüş, ettiginin hagigatini söylememiş. Ben ne müsade ederem, ne de balıgı buldururam. O da öyle inneye, inneye ölür gider. Eger dünyada sağ galmak isdirse hagigatin dogrisini ifade versin. Verilen ifade düzgün degil, yanış. İfadeyi yalan söylemiş. Dogrisini söylesin, balıgı ben göndereyim" dedi. Reddetdi Asıl. Yani gadının verdigi ifade yalan dedi. Altına red yazdi. Dogrisini söylesin diye yazi yazdi. Goydi bir zarfa yine möherledi. Emretdi ki:

"Götürün, gelen elçi başvezirin ögüne goyun. "Başvezir padişahı görmek arzetdi:

"Olmaz mı ki, mehumat verin padişah ile bir diye geldi haber verdiler:

"Hayır hayır, ne o beni görsün, ne ben oni görim. Görecek devrimize var. Zeman lâzım, zaman isder" dedi.

O zaman elçiye padişahın istegini bildirdiler:

"Ey efendim padişahımız, ne o beni görsün, ne ben oni görim. Görüşecek zemanımıza var dedi. İşde buyurun."

Vezir nameyi alarak - ne yazmiş garşılıgını, mühürlü idi: "Dogri şahın ögüne goyin" diye emir vermişdi. İkinci döndi vezir dogri geldi, gine bir menzil ugurladilar. Günnerin bir gününde gine Şiraz topragina vardi. Vezir ise gendi hökümdarının serayına yetişdi. Vezirin geldigi Lâtif Şah'a müjdeler verildi:

"Heyir haber" dedi:

"Heyiri, haberi her ne ise bu zarfın içinde. "Gine eliyle zarfi" açdi Şah. İçindeki yaziyı çıkardi:

"Hayır, hayır bu gadın etdigini söylememiş, gizlemiş. Verdigi ifade topyekün yalan. Bir sakilin bedduâsi degil. Etdigini ikrar etmemiş, dogri ifade vermemiş. Ben sinoruma kimseyi bırakmam. Eger dogri ifade verirse ben balıgı buldurur, gendi elim ile gönderirem. O da, dertden gurtarmış olur. Yoksa dogrisini söylemez ise, o derd ile inneye inneye er-geç bir gün ölür. Sözün dogrisini söylesin. Etdikleri ne ise bir bir ifade versin." Meclis birbirinin üzüne bakdi:

"Allah Allah, bunda da hikmet var." O zaman gine bir gaç gişi ile başvezir de beraber hasdanin yanina geldiler. Nâyet nameyi okudular bunun yaninda, inniyordi. Delik delik olmuşdi:

"Ey bak. Sen ne çekdiysen gan gusursan. Etdigin ne ise dogrisini söyle. Verdigin ifade yalan. Bir sakilin bedduâsı degilmiş. Sen ne etmişsense dogri ifade ver, bu dertden gulturacaksın. Yoksa bu derd seni götürecek." Aynı Asıl'ın yazdıgı yazıyı okudular bu zalımın ögünde. O zaman babası olan başvezir:

"Söyle, dogri ifade ver, dogrisini söyle, ettigin nedir dogri söyle" diyince, nâyet bakdı ki, hagigaten doğri ifadeden başga bir çare yok, galmadi. [Begefendi ricam sene, kim olursan ol, ne olursan ol, verilen ifadeye yalan söyleme, halın söyle dogri ifade ver. Çünkûm insannarın dogrulugunun er gapısı gonuşmasıdır, dogru ifadesidir. Yalan o yanni bu yanni edib bühme. Hagigati, ne olmuşsa oni ifade ver.] Bu zalım gadın bakdı ki çare galmadi. Dedi:

"Etdigimi çekirem, ben eşdim, ben düşdüm. Ben etdim, ben buldum. Size doğri ifade verecegim. Dogrisi bu - yani hem hazillenir, utanıyor, hem de demeye mecbur galdi, diyor. -Ben Asıl'nan, Nesil'e bu iki gence bir gayri hakga iftira etdim. Gendi gendimi yaraladim. Gendi üsdümi, saçlarımi yoldum. Bunnar çok dogri idi. Çok çok kemâlli, akılli bir genç idiler. Çok yarvaldılar bene, ben zor ila yatagıma çekmek istedim Asil'i. Gapiyi arkadan kitlemisdim. Bir müddet

dil gavgasi yapdık. Nâyet hancer ile ben gendi gendimi yaraledim. Kölmek eşim ile saçlarımi yolarak sizin garşıza geldim. Haşa haşa bu iki geçte asla gusir yok idi. Gusur, gabaat benim idi. Ben gendim etdim, gendim buldum. Bu iki gencin ahi idi beni dutdu. Bu derde giriftar oldim. Buni ey bilirem, inniyorum. Ben etdim, ben düşdüm. Kimseden mahana bulmayın. Bu iki gencin ahından bu hallere giriftar oldum" dedi.

Agliya agliya ifadeyi verdi. Verilen ifadeyi Lâtif Şah işidirken:

"Heyvak" diye atdi gendini yerden yere. Başvezir, birgaç gişi dutdular, yerden galdırdılar:

"Ey zalım, ben şindi seni par pare ederem, parça ederem. Daa senin derden dermanına hacet yok. Beni iki evladımdan etdin. Lâkin Allah da senin cezani verdi" diye başvezir tehammül etmedi:

"Ey Şah'ım, ben sene tak başından dedim ki, benim gızim sene yaramaz. Ben bunun mayasının ne olduguni biliyordum." O zaman başvezir gendi gılıcı çekib:

"Ey zalım, senin derdin dermani artık bir gılıc oldi." Pare pare gıldılar. Nâyet Lâtif Şah:

"Heyvak felek, bu günün de gördüm. Elim ile iki yavrumi eceb gurtlar mi yedi, guşlar mi yedi, ne oldi" diye o anda dogri agliya agliya Lâtif Şah'ın meclisine getirdiler. Lâtif Şah gendi gendisine:

"Bu Şiraz bene zindan oldi. Daa ben bu Şiraz elinde duramam, hökümdarlık bene ganim olsun. Ya yavrularımi buluram, ya yollarinda ölürem" diye tahdını da, serayını da, malini, mülkünü de zaten bir şeyi galmamışdı:

"Bir ailem var idi ölmüşdi. Bu zalımı aldım. Bu da beyle oldi. İki yavrumi elim ile sürgün etdirdim. Aceb gurt mu yedi, guş mu yedi" diye çıkmamış canda umut var. Başvezir, çok severdi Lâtif Şah'ı. O da tahdını, saltanatını tergedib Lâtif Şah ile berabar:

"Benim de dünyada bir şeyim galmadi" diye o anda elele dutup seyyah elbisesini geydiler. İkisi de dervüş gıyafetine. Akıllı idi başvezir:

"Ey Şah'ım en ön hedefimiz Fes padişahının hökmüdür. Ben iki defe getdim, geldim. Mütlak ve mütlak ey bil ki senin oğulların sağdır. Bene ganaat geldi. Neden ganaat geldi? Ben padişahi görmek istedim. Getdi bildirdiler. Emir geldi ki; "sora görüşürük, şimdi zemani degil". Muhaggak ki senin bu iki agladıgın yavrularin böyük saltanata gavuşmuşdur. Muhaggak ki biri padişahdır, biri yanındadır. Ben buni beyle hissetdim. İlk hedefimiz Fes topragıdır" diyib el ele veren iki gişi saltanatdan, varlıkdan elini üzen güne bir menzil diyar-ı gurbeti gehriyar edib, günnerin bir gününde Fes padişahina yetişdi. Haber verildi ki:

"İki tane sakil dervüş, ey padişah-i azim seni görmek isdir." Dedi ki:

"Kapının ögüne çagırin, ben o dervüşlere içerden bakayım. Kim olduguni, sonra emir vereyim yanıma alın." Dervüşlerin ikisini de seray ögüne getirdiler. Eger Asıl, eger Nesil pencereden bakdı ki biri babasi, biri başvezir:

"Ben şindi bunnarı yanıma alim desem benimgisi hagsızlık olur. Lâkin bu gelen benim babamdır. Ben onun evladıyım. Getirin yanıma nasıl diyeyim. Hele bak, hele bak. Ey zalım analık, bak ki babami ve beni bizleri neden neye düşürdün."

Asıl'nan Nesil aglıya aglıya serayından çıkıb dogru endiler aşagi. Asıl bir eline, Nesil bir eline Lâtif Şah'ın düşdü:

"Ey hökümdar baba, bu ne hal, bu ne gılıg? Buyurun" diyib Lâtif Şah gözüni açdi. Sağ yaninda Asıl'i, sol yanında Nesil'i gördi. Sandı ki bögün dünyaya geldim. Yeni dogdum diye başından duman gakdi. Baba ogula, ogul babaya, [İşde evlad olursa beyle evlad. Şimdiki evlatlar her bir türlü, babaya çekirdikden sona babasını bile govuyor ve ayagına getiddiriyor. Babayı da anayı da begenmiyor. Ama hep mi öyle? Hayır diyemem, babanın ananın gadrini, giymetini bilen çok. O adama müjde olsun, babayi baba, anayi ana bilir. Babanın, ananın giymetini bilir. Hem bir emrini dutar yerine getirirse cennet gapilari müjdelenmişdir kimilere. Eger babayi, eger anayi inciden çocuklara ey haber olsun ki, bunnar da ebedil ebed babaya, anaya etdiklerinin cezasini er-geç bir gün çekecekdir.

Eyle ise müjde, bizler babamızı baba, annemizi anne bilelim. Emirlerini dutalım, elimizden geldigi gadder. Onnarın duâsına mühtacık. Dualarini alalım. Ananin, babanın duâsini alan Haggın rizasini gazanmış olur. Bu müjde yetmez mi bizlere. Tabi yeter. Böyük nemet. Bir ikincisi; anaya, babaya asi olmayan bir gençler ebedil ebed tükenmez ekmege nail olur. Heç bir darlık çekmez, daimi üsgelir. Eger ananin, babanin bedduâsini alan çocuklar, hazine içine bile bıraksan gine etmege muhtaç olur. Etmeg atli yayan olur. Ne gadder goşsa yetişemez. Bunun için en böyük sevab, en böyük ibadet ananın, babanın rizasını gazanmakdır. Beş vakdın beşinde başını secdeye goy. Allah'a yarval, get anannan, babanı incit. Oldu mi, bir ibadet? Sen ey düşün, sen seni düşün oldu mi? Olmadi ya. Anan, baban sevündür evel. Anan, baban rızasını al. Anan, baban duvasını al ki, Allah da senin etdiklerin gabul etsin.]

Bunun için Lâtif Şah Asıl'a, Nesil'e yetişdi. Asıl ve Nesil babalarina yetişdi. Hasretler birbirine gavüşdi. Ve ifadenin dogrisi eşgeriye çıkmışdi. Bunun için:

"Ey yavrularım ben size itab etdim, gusurimi affedin. Çekdigiz çileyi bene helâl edin" diye ogullarina teglif etmişdi. Bu iki genç Asıl ile Nesil:

"Ey baba sen nâmus ugrunda, her şeye igidlik olur, sabır olur, nâmısa olmaz. Sen hakli idin, bize etdigin ceza ancak işde aramızı bozani ben ne diyim, işde diyen dedi, bak Allah, işde haksız kimseler bele olur. Haklı kimseler de Allah getirdi, beni bu takda yetişdirdi. Bütün halgı emrime âmade ettirdi. Beni kim padişah etdi? Hak etdi. Her şeyi o yapar. İbrahim Hakgı merhum şu cevabı demişdir:

Hak şerleri heyr eyler,

Her şeşleri ey eyler,

Arif ona seyreyler,

Görelim mevlam neyler,

Neylerse güzel eyler.

Yapan da odur, yıkan da odur. Böyle evliyullahlar bile bu dünyaya geldi, gitti. Evet şindi hekâyemiz Asıl'nan, Nesil'in hekâyesi burada menziline yetişdi. Her hasiret birbirine gavuşdi. Hekâyemiz burda sona erdi.

KEREM İLE ASLI

Âşık Kerem ile Asli'ya başlamaktayım. Evet Asli olmasaydi, Kerem yanmazdi. Atalarımız dillerde bunu gonuşur. Asirlerce söylüyor, bu hem de eledir. Ele ya Asli olmasa Kerem yanmazdi. Şirin olmasa Ferhat dağlari delmezdi. Şirin için Ferhat dağlari deldi. Leylâ olmasaydi, Mecnûn olup bu cümle dünyayı dolanmazdi. Mecnûn'un ateş-i aşgi dolandırdi. İşde bu sebepden, bunlar hepisi bir âşıgin gapisına gelir dayanır. Aşk bir elimdir. Aşgın öni, alınmaz. Aşgın önine geçilmez. Derelerden coşgun, coşgun bir sele benzer aşk.

Bunun için, şindi Kerem ile Asli'nin gapisını açiram. Bu gapiyı açmag için bir anahtar lâzımdır. Neden? Her gapının gendine göre kitlisi var. Hekâyelerin de bütün gapilarını açmak için, "selçuk" denilmiştir. Dinleyen cemaatler ve yazan ustalar bunları denedir, dile getürür. Nedir?

Bütün dünya benim olsa bu gam getmir, nedendir bu,

[Gam gider mi, hayr]

Yapılmış gam türabından yığılmaz bir bedendir bu,

Ne sendendür, ne bendendür, bu hallag-ı âlemdendür.

Yazan yazmış bu yaziyı, yazan tek bir galemdendür.

Eger Kerem, eger de dünyaya gelen, eşk ehli olan, aşgin ateşine yanan aşigler, hepisi mukaddaratta yazılmış, bunlar eğer çilelerini, eger de ömürlerini bu yazilan yazinin arasinda geçirmiş. Çünküm bu dünya meşakat bir tahtasidır. Heç kimse dememişdir, benim derdim yok. Padişahın bile gendine göre derdi, gendü için vardır.

Şindi Kerem bir hökümdar, şah ogli idi. Tarihde bele yazar:

"Evvel şah, sonra padişah."

İsfahan şehrinde bu hökümdarlık yapan şalı, eger eli, eger de hökmi yurdun her tarafına dağılmışdi. Bunun dar-ı dünyada bir tek oğul evladı var idi, ıi Kerem.

İsfahan şehrinde çok Ermeniler var idi. Amma bir keşiş gayet İncil'i baştanbaşa hatmetmişti, ohumuşdi. [Çünki dört böyük kitabımız göğden enmiştir. Hak emriyle.

Dördünü de Cebrail yendirmiş. Ama üçini etrafımızda olanlar almış. Lâkin son elçi Muhammed (S.A)'a enmişdir.

Bunun için son yenen Kur'an'ımızı, İncil'de de gösterir, Tevrat'ta da gösterir, Zebur'da da gösterir. Bunların hepisine açar.

Bu sebepden yani Hristiyanın bile ohuduğu bizim gökden yenen fermanımızdır, Kur'an'ımızdır. Keşiş bilirdi: "Allah var, emirleri var, herşeyyerinde, ben yok idim, beni yokdan var eden âdil-i mûtlak, bir gün ölecegim." diye, bunların hepisini İncil'de ohur, bilirdi. Amma, amma begefendi başımızda olan ahir herkeşte vardır. Adam var, ahirin gadrini gıymetini bilmez. Adam vardır ki, ahirin gadrini gıymetini bilir. Ayağlarini beyhûde yorar.]

Bu sebepden Keşiş herşeyi bilirdi, amma gendini yalandan olup sefalete gapılmış ve menevi bir gapıyı bilirdi, açmazdi. Maddi gapıynan giderdi. Ancak gendini ve nefsini gorur ve keyfiyle giderdi.

Nâyet elim bir derya bunun için, herkeş gendi çocuğunu mektebe goyar. [Neye goyar, ohumaya goyar, neye goyar, ohusun kimsenin eline bahmasın adam olsun, irellesin. Bunun için ey bilelim ki; şimdi an bu, iki üç senenin içinde okuma-yazma seferberliğini devletimiz elan etti. Herkeş ohuyor, yaziyor; öğretmenlerimiz öğrencilere ögredir. Bu bizüm için en böyük bir devlet, en böyük nametdir. Namet bilene, bilmeyene ne diyim. Çünkûm cehaletden bizi gurtarmak için en evvel başta ne gelir, ohumak gelir. Ohumayan bir adam, eger menevi kitabını da bilmirse, bir ağacın yeşerip gurumasına benzer. Bunun için, bunun içindeki bir özetini özetleyim. Bu sözlerimi, hekâyelerimi ohuyan bütün yediden yetmişe olanlar ohusun. Bunun özetini de versin dinleyenlere, nedir?

Bundan altmış yıl önce; bir ananin, babanin bir evladi askere, yahut gurbete giderken bir mektub gönderirdi, o gönderen mektubu gençin annesi, mektubu alir, postacı verirdi. Gapi gapi dolandırirdi, bunu ohuyun oğlumdan mektub gelmiş. O zaman yetmiş adamın içinde otuzi, ohur-yazar idi, gerisi ümmi idi.

Şimdi ele degil, yedi yaşinda çocuğlarimiz ohuyor, yaziyor. İşte bunun için devletimize milletimize en böyük bir telin eline töre ögretmek için ohumak yazmak seferberliğini açtı ki; bu da bizüm için en böyük bir devlet, namettir. Bu hekâyeler, bütün hepisi geşmişten gelmiş, yazanlar yazmiş, yazmayanlar bırakmış getmiş. Neden gelmiş bizden evvel dünyaya gelenler? İşte bu neylen sorulur; yazmaynan, yazmaynan isbat olunur.]

Evet, eger şah oğli Kerem'i, eger de Keşiş gızı Aslihan'ı, mektebe goydi, bunlar ohusun diye. Hikmet ikisi bir mektebe gider gelirdiler, telebe, ikisi de daha cahil. Seneler getti aradan, ikisi de akıl bulûğ olduktan sonra, Asli Kerem'e, Kerem Asli'ya âşig oldi. [Eden kim, Âdil-i Mûtlak. Çünkü elvâl-i ezelde, bu mukadderât yazılmış, bozulmaz.]

[İşte bunun özeti, şudur: Begefendi ohiyin, yazın. Atalarimiz bize bir miras söz bırağmişdır. Bu hekâyelerin içinde anlatmaktayım, ohuyan adamların da gafası yer alsın, hayvanlar birbirleriyle eş olur, nasıl eş olur? Birbirlerini gohuluya gohuluya gohuluya, birbirlerine alişır. İnsanlar birbirlerini sever, birbirlerine eş olur, nasıl eş olur? Birbirleriyle gonuşarah, birbirine eyilik, yardım gılarah, birbirine sarılarah, birbirine eş olur, âşig olur. İşte bunun içündür, atalarimizin sözi; "Hayvanlar birbirlerini gohulayarah eş olmuş, insanlar birbirleriyle gonuşarah eş olmuştur."]

Aslihan Kerem'e ve Kerem Aslihan'a candan hülûs bağladılar. İkisi birbirine âşig oldular. Kerem ile Asli, bunun önemi birbirleriyle birbirlerini gucaklayarah, severah birbirlerini gonuşarah birbirlerine râm oldular.

Nâyet, bu sevda gettikçe üçyüzaltmışaltı damara tahıldı. Eğer Asli'nın eğer Kerem'in, o gadder bu sevda, bunlari gapladı ki; daha mektepde elim, tahsil olumaya galmadı guvvetleri. Gözlerdiler birbirlerini tenha yerde bula ve birbir-

lerine söyleyip, birbirlerine ağlayalar. Bu gizli sırlar eşgereye çevirdi. Isfahan şahına, Kerem'in babasina heber verdiler:

"Şahım heberin olsun, senin oğlun Kerem, Keşiş'in gızı Asli'yi seviyor."

Halbusıki kim sevdürdi? Sevdüren sevdirdi. [Gizli ihtidar ne sendendir ne bende ancak Hagg'ın emriyle aczindandır.]

"Kerem Asli'yi seviyor." diye bildirdiler.

Hökümdar:

"Vay ne demek -ne demek olsun ki- ben bir edaletli bir şah oliyim, benim dar dünyada oğlum bir Keşiş gızına meyil versin, bu olur mi? diye oğlunu garşısına sesletti ve oğluna ögüt verdi:

"Seni düşünmisen oğlum, beni düşün. Sen seni yazıglamisense, bana aci beni yaziğla-dedi-ben bir hökümdarım, o bir Keşiş gızidır. Bizim dinimizden değil, onun yoli ayri, benim yolim ayri. Eğer ben onun gızini sene alırsamsa, bu Şiraz toprağı bene zindan olur. Beni gınallar, gınamayan galmaz: "Hele edâletli bir şaha bah ki oğlini Ermeni Keşiş gızi ile evlendirdi. Müslüman gızlari yoğ mi?" diyen olur."

[Hakikat odur begefendi, el ağzi dutulmaz. Ancak iki elin vardır, gendi ağzan saybolabilirsin. Nanca öğüt ise, verilen ögüt beyhûde gitti. Çünkü ehvâl-i ezelde bir maddî, menevî görünmüş, sen nanca söylersen söyle fayda vermez.]

Nâyet, Kerem aciz galdi. Babasina dedi ki:

"Ey hökümdar baba, Asli Müslüman olacak, iman edecek, İslâm dinine girecek. Lâkin, sen bir Keşiş gızi sanma, Asli benim dinime girecek, senin dinen girecek."

Babası buna ganmadi;

"Aldadisen oğlum" dedi.

Nâyet, akilli bir vezirin birisi hökümdarin garşında ayağa gahtı.

Dedi ki:

"Şahım, kerem buyur ferman buyur, bir sözim var."

"Söyle bahim."

Dedi:

"Ey şahım evlatdan datli bir şey olmaz, evlad datli, baldan datlidir. Evlad atılmaz, evladtan geçilmez, evlad satılmaz. Dar dünyada bir evladın var. Kerem bögün, senin gözin biri de odur. Evet ben bildigim Asli Kerem'e, Kerem Asli'ye âşıg olmuş. Asli iman edecek ancak bu işin önüne geçme. Böyük bir sebab gapısı var. Eğer sen oğluna Keşiş'in gızi Asli'yi alırsansa, bir yoldan azımşı dine ge-

tirmek, Müslüman etmek, Allah'ın varlığını bildirmek, en böyük bir sebabtır. Bu menevi bir sebaba gel önüne bu işin geçme" dedi.

O zaman bir gaç vezir de hak verdi. Şaha bu söyleyen vezir, elim sahibi idi, tahsil görmüşdi. Şah bahdı ki, vezirin sözi dorgi.

"Ben şindi Keşiş'in gızini alsam halk benim üstüme gülmez mi? diye gonuşdi vezire.

"Şaham, el gülsün, el ağzidır, güler ama sen gendi edâleten bah. Gine gülsünler, gülenler de olur, hak verenler de olur."

Bu sebepten, vezirin biri ayağa gahdi, hökümdara dediler:

"Şahım siz bele goyur galdırırsız, hele bir denemek içün sınıyalım, bahalım Keşiş de gızını verir mi?"

"Nasıl vermez canım?"

"Vermez vermez, cerbi ile gız almağa heç birimizin guveti yoktur. Evlat onundur, sen nasıl evlatın gıymetini bilirsen o da gendi evladını."

Meşveret ettiler, Keşiş'e bir elçi gönderdiler. Keşiş, hökümdarın gatina vardi. Çünküm Keşiş'in başı hökümdarın hökmüne bağlı idi.

[Evet, hangi millet olursa olsun, başındaki ihtidari, başındaki devleti, devlet bilmek, vetani vetan bilmektir.] Keşiş oturdi. Şerbet merbet verildikten sona, vezirin biri galıti ayağa; Keşiş'e dedi ki:

"Seni bunun içün sesledik. Senin dar dünyada tek gızın Aslihan, hökümdarımızın oğlu Kerem, birbirlerine bu iki genç âşig olmuş. Ahiret armağanlarını birbirinden ayırmadan, Haggin emriyle gızın Aslihan'ı, hökümdarımızın oğlu Kerem'e istiyoruz. Cevap ver bize."

Diyince, Keşiş üç gün mehel istedi:

"Bene üç gün mehel verin." dedi.

Nayet,

"Peki" dediler.

Keşiş gayet sehirbaz idi, garisı hekim idi. Gayet ciddi hekim idi, yani Aslı'nın annesi. Aslı içün, Keşiş bir hilget, yedi düğmeli bir hilget sehr ile Asli'ye geydirdi. Asli'yi geydirdikten sona, dorgi dördüncü gün, hökümdar gatına vardı:

"Geldin mi?"

"Evet"

"Pekiy, ne diyorsun?"

Dedi ki:

"Efendim, ben gızımı vermek içün bir vaadim var. Bunlarin ikisi bir yastıkta mesud olacak, bir yatahda, birbirlerini görecek. Gızım Asli'yi sesledim gelsin, sen de oğlini sesle gelsin. Eğer Asli'nin göğsünden düğmeleri çezebilirse ben gızımı verim, çezemezse vermem."

Cemaat birbirinin yüzine bahti. Yedi düğmeyi sehr ile Asli'ye geydirmişdi. Bu hilget, bu mel'un. Nâyet Asli ile Kerem'i şah gatina getirdiler.

Kerem dedi:

"Ben babamın garşisında Asli'ye el uzadabilirem. Ancak bir halvet içinde Asli'ye elimi uzat bilirem. Bu halg içinde, kimsenin garşısında elimi uzatamam."

[Bu da naçar ne getirir?

Evet, insanlar haya perdesini yırtarsa her kim, her yola uzatır başini sokar. Haya perdesi üzinden getmemişse ne elini uzadır, ne de gözini dönderir bahar.]

Asli ile Kerem'i bir halvete goydular. Ama ara yere gözcüler goyuldu.

Asli dedi ki:

"Kerem, babamın geydirdigi bu hırkayı çez."

Üst düğmeyi açarken açtı, alt düğmeyi açarken üst düğme gapandi. Nâyet, tam iki saat Aslı'nın düğmelerini çezemedi. Hırkasını Asli'nin sırtından çıhartamadı. Çünkü, Keşiş guvvetli bir sehr vurmuşdu. Nâyet, gözcüler gelip heber verdiler:

"Efendim, bir Asli'nin sırtından bir hırhayı çıhartamadı."

O zaman Keşiş'i bir daha seslediler:

"Sen ne yapun?

"Ben birşey yapmadım" dedi.

"Hayır hayır, buni sen etdin."

Nâyet,

"Sene onbeş gün mehel, eğer işin önine geçme, gızın Asli'yi oğlun Kerem'e verdinse verdin, vermedinse kellen gider. Ben Asli'yi gine aliram."

Keşiş bahdı ki, gızın da meyli var, göyni var, döndi gızına seher etmek içün, yani gız gendi canina intihar gılmasın diye, Asli'yi Kerem'den fariğ etmek içün, Asli için de bir seher yapdı. Gaçmadan başga bir çare bulamadi. Nâyet, gece yarısı idi, günlerin birinde Keşiş evini barhını gizlin satarah gızı Asli ile hanımını alıp gaçmadan başga yol bulamadı. Hökümdarın gılıcının gorhusundan, Asli'yi alıp gaçdi. Lâkin, Asli'ye de eyle bir seher gurmuştu ki; Asli Kerem'den fariğ gelsin.

Bu sebepten, alıp gaçdıhdan sona, Kerem'e heber verdiler:

"Ey Kerem, ne yanirsen ağlirsen, Asli'yi babası gaçirdi."

Kerem eyle geldi ki; ne gelsin Asli'nin yerinde, Keşiş'in yerinde ülüzgar galmiş esiyor. Kerem, Asli'nin yoh olduğunu görüp, ellerini gafasina dögerek, gözlerinden yaş tökerek gendi gendisine başladi ağlamaya. Çünküm, ağlamahdan gayri yol bulamadi Kerem.

[Efendiler, bu geçmişteki hekâyelerin içinde neler var. Sada Kerem mi, hayır hayır bir Asli de sende var, bir Asli de bende var. Sen de Kerem'sin, ben de Kerem'im. Cümle alemde bir aşg var, bir sevda var. Mecnûn'a bir vazifedir. Sende de bir Leyla var.]

Bunun içün, Kerem ağliyordu. Yüzlerce halg Kerem'in gendi gendini dögmesine ve gendi gendine ağlamasina seyirci galmiş, seyredirdi.

"Aslım getti, ben neye dururam, bu ölkeler bene zindan oldu" diyen Kerem, gözyaşını döküp ağlıyordu.

[Efendi, bu ağlamanin sebebi, neler var dünyada? Bunun içün, aklıma geldi, Kerem biraz ağlasin. Sehabenin birisi ele geldi ki; üç yaşında bir çocuk ağliyordi. Ağladığı yerde başına toprağları savuruyor, toprağı savurduğu yerde, gendi gendini döğüyor, gendi gendini dögdügü zaman da sevinip, birden aşga gelip ağliyor, gülüyor, seviniyor. Hem ağlir, hem gülir, sevinir. Sehabe, çocuğun halini seyretmişti. Vardi çocuğun yanina sordi ki:

"Ey benim bebegim seni kim dögdi ağliyorsun?"

Çocuk başını galdırıp sehabeye şu cevabı verdi:

"Emice, beni kimse dögmedi, ben bene ağliyorum."

"Sen sene nasıl ağlirsen oğlum?"

"Benim günahlarım, halım ne olacak diye ağliyorum."

Sehabe dedi ki:

"Oğlum, sene günah sevap farz olmamış, sen daha üç yaşında bir bebeksin, senin günahın yok ne ağliyorsun boşuna."

"Emice" dedi, çocuk annatdi:

"Dinle beni; benim annem dün ocah yaharken ben annemi seyrettim, küçük ağaçlari yahdi, böyükleri o yanan küçük ağaçların üstüne goydi o küçükleri, o büyükleri yahdi ateş korlandi. Bunun içün, ben anladım ki; günah ufahdan böyüyecek."

Sehabe baktı ki çocuk küçük amma akli böyük. Çünkü her vakit akıl yaşta değil başta olur.

"Pekiy oğlum, ya bu toprağı başından savurman nedir?"

"Emice bunu mu annayacaksın. Er-geç, evel-ahir ben toprağa, toprak bene sarilacak. Er-geç beni gorluyacahlar, şindiden toprak ile başıma savurup alişiram ki; yarın toprağa girdigim zaman, toprak bene ben toprağa garip gelmiye, şindiden alişiyorum."

Sehabe baktı ki; çocuk burda da düşündü.

"Pekey oğlum, bu sevinip gülmen nedir?"

"Emice, bunu mu annayacaksın?"

Evet, ağladığı yerde birden bire aşga gelip gülüyor.

"Güldügün nedir?" diye sordu.

"Emice güldügüm budur ki, Allah'ın gahrindan ziyade lûtfi çok, affi böyük, affi sever. Ganidir O, bu da ahlima geldi mi bu müjdeye, sevinir gülirem. Ne güzel Allah'ın lûtfi var, gahrından büyük lûtfi çok. Buna da sevindigimden gülirem."

Sehabe baktı ki, çocuk burda da başarılı;

"Pekey oğlim sennen bir itti bitti oynayah mı?"

"Oynayah emice"

"Sen it, bulim ben sen."

"Ben üç yaşındaki bebegim, ben eğer evel itersemse benim cüsesim küçük, nerye desen sığaram, sen beni birez çok ararsan, en evel sen it ben seni bulim ondan sona ben itim, sen beni bul."

Sehabe baktı ki; çocuk burda da üstün geldi.

"Pekey oğlim, yum gözlerini"

Çocuk gözlerini yumdu. Sehabe ezan ohudi, semaya yukari çıkdi.

"İttim" diye bağırdi çocuğa, çocuk gözünü açıp elini uzatmasıyla sehabenin ayağından dutdi çekdi öğine, yere endirdi:

"Ey emice, ittin iti yeryüzünde olur, neçün göge uçtun?"

Sehabe baktı ki; çocuk yetişmiş.

"Sarılan" dedi.

"Durun şindi ben itim sen beni bul, ondan sona bene sarıl ben senin elin öpim."

Sehabe baktı ki; çocuk burda da üstün getti. Gözlerini yumdi sehabe, bunun galbine girdi.

"İttim" diye bağırdı.

Bu zat, gözini açdi. Semayı deryayı garayı kevşetti, bir yanda yohdur çocuk.

"Oglim nerye girdin" diye seslendi.

"İtmişem bul" dedi.

Bakti ki; sesi yahin, gendi yok.

"Oglum, yeri gögü yaradan aşgına sesin yanımda, gendin yok, nerye girmişsen bulamiram gel."

Çocuk, sıçradı bunun galbinden çıkdi.

"Ey emice, hele yetişmemişsen, birez daha çalış. En evel sen seni ara, bah neler var. En evel içerin aramadan, dışariyı aradin."

İşde bunin içün, möhterem beyler, bu geçmişteki bu söyledigim hekâyeleri bütün alem ohuyacak. Lâkin, en evvel insanlar gendini arasın, gendi içerisinde gendini bulsun. Elin gazandıgı para, sene mal olmaz, gendin gazan gendin ye.

Evet, bu varlık Cenneti, bu varlık Cehennemi getirir. Cenneti kimler satın alabilir? Hak yoluna Allah rızası için, gazandığını gıyar elinden geldigi gadar düşgünü görür. İçerisini arar, "Evet ben de bele olsam, ben de bele yok olsam, ben de bu sıkıntıya düşerem" diye gendisini, içerisini görerek, garşisının şifaklığını da yazıglar. İşte bunun için, düşenin elinden dutar, yardım eder.]

Evet, şindi Kerem aşg oduna yanıp, gendi gendini dögüp, gendi gendini yazıglayarah, yüzlerce halg seyrediyordi.

Nâyet, Kerem bahtı ki; Aslı'nin peşine getmeden başga bir yol yok.

"Ya Aslı'yı bulur, ya yolunda ölürem."

Bunun içün, baba anadan helallık alarah Asli'nın uğruna canını goydi. Baba ana izin vermedi, "Getme" dedi. Hökümdar, Keşiş'i aramağa adam saldi. Keşiş İran torpağindan çıkmış, Türk torpagina dorgi gızı Aslı'yi götüriyordi. Bir insan gendi hökmettiği torpağa elini uzatabilir, yad bir devletin torpagina elini uzadamaz.

Kerem, eline bir saz aldi. Çünki âşıgı aşga getiren teldir, sazdır. Lâkin, sazda önem yogdir. Maksad sözde vardır. Çünki, içeredeki yanan közi söz söndürür, saz söndürmez.

Bu sebepten, Kerem diyar-ı gurbeti gahriyar edip, elinde sazıyla beraber diyar-ı gurbete çıkar. Ta Şiraz'ı çıkmadan, yani İran torpağını çıkmadan bir seyyah devrüş rasgeldi. Kerem'e sordi:

"Nere gidirsen?"

Dedi:

"Diyar-ı gurbete gidirem."

"Beni de arkadaş eder misen?" diye Kerem'e danişi, Kerem durdi:

"Arkadaş, arkadaş edim amma diyar-ı gurbet derdi, gahri çetin olir. Diyar-ı gurbette açlık da var, dögülmek de var, soyulmak da var, uykusuz galmak da var, hepisi var. Bu gahre dayanabilir misen?" diyince,

O devrüş, bir Sofi adam idi.

Dedi ki, Kerem:

"Ben senden fazla gahar gördüm. Gaharın üzinden sene, eş oliram. Ben bu dünyada bişe anlamadım ki, bir ekmeğe beni dolandıkça dolandırir. Ekmek atli, ben yayan galdim. Ancak seninen beraber argadaş olmaya garar verdim. Sen nerde ben orda, ben gahri gördüm gahre dayandım.

"Pekey gel bakalım Sofi Baba."

O devrüş olan Sofi, Kerem'e bir eş oldi. Sofi ile beraber İsfahan gapilarını çıktılar. Güne bir menzil, Asli'yi arayan Kerem diyar-ı gurbeti Sofi ile gahriyar etti gendine.

Eyle geldi ki; ne gelsin bir mezer daşının dibinde bir nazenin dilber bir gız, başdan ayağa gareler geymiş, mezer daşına ağliyordu.

Kerem Sofu'sına dedi ki:

"Sofi gardaş, bu gızın geydigi gareler bunun ağladığında bir hal var. Dur, ben bu nazenin dilberin derdini sazınan sorim, bahim ki; bunun derdi ne, ne ağliyor bu mezer daşının dibinde."

Aldı burda Kerem bahalım ki; ağlıyan nazenin dilber gıza ne diyor:

Gareler geymişen, yasta mi başın,

Gudret çekilmiş garadır gaşın,

Baban mı ölmüş, yoksa gardaşın?

Elâ gözlüm ne ağlarsın mezeri?

Gız:

"Dur -dedi- âşig dur, sen dertli ama, ben senden dertli, benim derdim, seni de durdurur."

Aldi gız Kerem'in sorgusuna cevap veriyor:

Gareler geymişem yastadır başım,

Gudret çekilmiş garadır gaşım,

Ne babam ölmüşdür, ne gardaşım,

Yar eşgına ben agliram mezeri.

Kerem döndü Sofi'ye:

"Sofi gardaş bunun -dedi- derdi Asli'yi de unutturdi bene. Dur bahalım, soralim bunun sevdügü ne zaman ölmüş. Aldı Kerem:

Dertli ettin ay gız beni, dertli Kerem'i,

Saldın üregime derdi, veremi,

Gaç yıl oldi, ne zamandan oldi, senin yarin öleli,

Elâ gözlüm ne ağlarsın mezeri?

Aldi gız, cevap veriyor:

Dertli ettim seni, dertli Kerem'i,

Saldım içerine derdi, veremi,

Yeddi yıldır benim yarim öleli,

Yar eşgına, ben ağliram mezeri.

Kerem Sofi'nin üzine bahdi, aldi Kerem:

Çimen vurmuş mezerligi bürümüş,

Sam yeli esmiş, yaprahları gurumuş,

Yeddi yıl ise, dilber çürümüş,

Elâ gözlüm ne ağlarsin mezeri?

Aldi gız, ağlıyordi gine.

Çimen vursun mezerligi bürüsün,

Sam yeli essin, yaprahları gurusun,

Yeddi yıldır benim yarim isder çürüsün,

Ölene dek ben ağliram mezeri.

Kerem Sofi'ye.

"Ey Sofi Baba, gördin mi ne dedi? Can ağzimdan çıhana gadder bu mezeri fariğ bulmam, fariğ gelmem. Ölene gadder ben de bu mezere ağliyacagım."

Evet, işte aşg beyledir. Diyor ki: "Ölene dek ben agliram mezeri."

Kerem gızin derdine bihdâr olarak:

"Hakikat Sofi gardaş, bu benden dertli. Ben derdim sade bir benim derdim var. Neçe dertliler varmış."

[Hakikatte eledir, dünya hali değil begefendi, elin derdine yetik ol, sen gendi derdine şükredersin. Çünkü, bu gasavetli bir dünya, gamınan yapılmişdır, gasavetinen yapılmışdır. Derdi olmayan heç kimse yohdur.]

Bu sebepden, Kerem güne bir menzil gece günüz, gele gele günlerin bir gününde, bir haraba ögine geldi. Bahdı ki; harabada bir insan guri gafası, harabada çürümüş. Sadece bir harabada galmiş, gafanın et met dökülmüş, bir guri gafa, gafa galmiş.

"Ey Sofi gardaş, hele dur bu gafaya sorim bahim ki; bu dünyaya geldi, o da benim kimi gamlı gasavetli mi geçdi?"

Sofi gülümseyerah Kerem'in üzine bahdi. Aldi Kerem bahalım ki; gafaya ne diyor, ne demiş getmiş:

Sen de bu dünyaya gelmiş geleli,

Neler gördin ey guri gafa?

Bu dünya gamına ermiş ereli,

Neler gördün dünyada ey guri gafa?

Kerem, gendi sözine cevap veriyor. Çünküm, evet, Kerem guri gafaya demiş, harabaya demiş söz almış ve körpüye demiş söz almış, suya demiş söz almış.

Acaba bunların hepisi Kerem ile gonuşmuş mi? Hayır, guri gafa söyler mi, söylemez. Haraba söyler mi söylemez. Gendi sorduğu soruya cevap vererek bahalım ki, guri gafaya mukabil ne diyor:

Senden evel ben de geldim dünyaya,

Ben de Kerem edim, ey Kerem gardaş.

Felek beni atdi aşgin deryaya,

Senden evel bende Kerem idim, oy Kerem gardaş.

Guri gafanin cevabını gendi cevab alırken, gendi gendine ögüt verirken, [Eşit, bu sözler neye geldi, bu sözlerde neler var? Belki bu hekâyeleri ohuyan adamlar, belki çözemez.

"Canım guru gafa dile gelir mi?"

Evet, haraba söyler mi? Gendi sözüne gendi cevap veren Kerem, bu sözün özetini; onlar ölmüş, ben de ölecem, heç kimse sağ galan adam yok, hep gelmiş getmeye üçün. Lâkin, bu sözün özünü ben anladım yazanlar yazsın.

"Behçet Mahir, ne düşünüyorsun?"

"Efendim, dert çok, sızı çok, tebib yok. Derdimi düşünüyorum."

"Behçet Mahir, senin ne derdin var düşünüyorsun?"

"Ah efendim benim çok derdim var. Ama elin derdini düşünüyorum."

"Behçet Mahir, elin derdi sene ne düşünüyorsun?"

"Dinle beni begefendi, yanış gettin. Ben, dün evde öğle yemeğini yerken gulağıma bir ses geldi, yetik oldum, çocuklar "acam" diye ağlıyor. Yemeden garnim doydi. İşte elin derdi, buni düşünüyorum."

"Behçet Mahir, sene ne, yaradan yaratmış geytini çeksin, sene ne elin derdini?"

"Yanmış gettin begefendi, çok yanmış gettin. Türk milletinde de, İslâm aleminde de, sene ne bene ne davası yokdur, yok olamaz. Birimizin derdinden devasından bilmemiz, yerdeki düşenin elinden dutup yerden galdırmamız hepimizin görevi, vezifesidir.

"Behçet Mahir bir sennen, bir bennen bu iş düzelir mi?

"Düzelir efendim, seninen ben birbirimiznen ey olursaksa bize yakın olanlar, bizden bakar ibret alir, bize bakar ögüt alir. Gettikçe onlar da düzelir. Gördügün semada ne altın yağar, ne gümüş yağar. Ne yağar? Rehmet yağar.

Birbirimiz ile rehmetle, merhametle, şefkatle olursak, birbirimiz derdini devasını bilürsek, Allah da bize merhamet gılar. Merhametli şefkatli adalet iğtidar halgeder."

"Behçet Mahir bu sözlere garşılık şiirin de var mi?"

"Var efendim."

"Söyle bakalım."

Ne güzel bir haldır geldi dilime,

Akıl ermez bu milletin halina,

Cümlesi aldandı dünya malina,

Birinde Allah'tan geleni bilmedi.

Uyuduğu halg uykuda galdi,

Bahallık çoğaldi dünyayi aldi,
Herkeşin satuğı insafa galdi,
Yığdığını veren gele mi bilmem.

Kerem olmuş yanir bağri yaniğlar,
(Gece sabaha gadder ağlayan gullarımız da var aramızda.)
Kerem olmuş yanir bağri yaniğlar,
Hayya doğru ağlir sıdkı sâdikler,
Yazılmış kitaplar, akdil tarihler,
Aceb düzele mi, gala mi bilmem.

Ne söylersen söyle, sen Mahir Behçet,
Gel verme canina beyhûde zehmet,
Bu emri guduret, bu sırrı hekmet,
Hazreti meyüyi bula mi bilmem.

Begefendi, heyrin yokuşdur, her ayak bu yokuşi çıkamaz. Bunun için o ayaklar bizlerde yok, o yokuşi çıhmaya. Yoh mi çıhanlar? Çok var efendiler.

Bunin için, şimdi bu masalları açtığımda Kerem guri gafaya harabaya, gendi demiş gendi cevab vermiş.]

Güne bir menzil gece günüz, şu Çoban Dede körpüsüne Sofi ile beraber geldi. [Çoban Dede körpüsü, neden Çoban Dede denilmiş. Evet, körpüyü yapdiran heyr sehibi, ıanca yapılmışsa körpü yığılmış su dağıtmış, dağdan keçe sırtında bir çoban elinde esa, gelir diyer:

"Burda bina" diye esayı vuruyor. "Yapın" diye.

İşte, Çoban Dede körpüsü yapıli, körpüyü yapturan zat-ı möhterem bu körpünün adı Çoban Dede körpüsü olsun, diyor. Ben yaptırmadım bu yapturdi, bu esayı vurdu, bu körpüyi gurdi, bu yapturdi. Bunin menevi guvveti yaptirdi, ben maddi para sarfettim yapturamadım.] İşte bunun için, körpüye dayanan Kerem, Sofi ile berabar:

"Dur Sofi gardaş, dur -dedi- hele ben bu körpüye bir sual sorim, bahim bizim Aslihan bu körpüden geldi geçdi mi ve su da içdi mi?"

Sen de bu yolda guruldun körpü,
Asli Hanim geldi, senden geçdi mi?
Bu dünyaya yol verildi körpü,
Aslihan senden sular içdi mi?

O şehre yaklaşmışdılar, şehere yakin gelmiştiler, Kerem ile Sofi. Şeher hangi şeher? Niğde şehri idi. Yani Kerem'in dolaştığı, Asli'yi aradıgı bütün şehirler, gazalar, köyler Türk torpağı idi. Keşiş de gızını ölke ölke dolandırıp ve Türk torpağında yaşıyordu. Niğde şehrine içeri girip nâyet, bir bahça duvarının dibinde halg bunları yanına sesliyerek halga ifade veren Sofi:

"İşte, bu gördügünüz ismi Kerem'dir, gendi âşigdır. Meşikası olan Han Asli, babası Keşiş gaçirdi. Acaba bu vilayetlere geldi mi?" diye Sofi sordi.

Birbirlerinin üzine bakan halg dedi ki;

"Beyle bir yârannik olurdi."

O aralık, gadinlar geçip gidirkan gadinların içinden birisinin cemalin Kerem Asli'ye benzetti. [İnsanoğli bir simada halg olmuşdur. Eger gadin, eger erkek bir elmayı ikiye nasıl bölersemse, beni adem de eledir. Bir simada, bir ölçüdedir. Cenab-ı Allah çit halgetmişdir. Bunlar çok birbirlerine rastgelmişdir. Herif gardaşım birisinin boynuna sarılmış, ağlamışdır. Bu adam da, durmuş üzine bakmışdır. Nâyet, annamış ki; gardaşı degil.

İşde, bunin içün, Cenab-ı Allah heç bişeyi boş yaratmamiş. Eger gadın, eger erkeği bir simada yaratmış. Ama biri Bağdat'ta olir, biri Basra'da olir, biri Hind'de olir, biri Yemen'de olir, orasını Allah bilir. Çok adamlar ehbabını görmedigi bir adama benzetmiş, sarılmış boynuna. İşde bunun içün bir simadır.]

Kerem, giden gadinların içinden Asli'sını benzeterah, daha heç kimsenin gonuşuğuna bakmayan Kerem, gadinların ögünü alarak:

"Hey Aslim, ben senin içün dolaniram, hele bah sende nasil bezenmiş, düzenmişsin. Ben bilirdim garalar geymişen, meger sen allari geymişen. Heç bilmi misen ki; Kerem benim uğruma yaniyor" diyip aldı burda Kerem şenlikde, mat mat acaba ne diyecek, yoldan geçen bu gadınlara diyip, bakalım burda Kerem ne diyor:

Yoldan geçen üç güzeller,
Birisi Aslım degil mi?
Ne tez fariğ geldin benden,
Garşında Kerem degil mi?

Aslim, ben sene yanmişam,
Gehrine gurbet boyanmişam,
Senin içün ben gelmişem,
Garşında Kerem degil mi?

Güzellerin, güzellerin,
Ne hoş bezenmiş güzellerin,
Gına yahmiş o ellerin,
Garşında Kerem degil mi?

Ne tez fariğ geldin benden,
Ben usanmadım senden,
Dut gel bu elimden,
Ağliyan Kerem degil mi?

Gadınlar da şaşdi. Nâyet, halg çoğaldıkça çoğalmışdi.

Sözden anlamayan boşboğazın biri:

"Ulan sizin ganız canız yoh mi, sizde erkek şerefi yoh mi, gadınlara söz atıyor, siz gancık gibin durmuş seyredirsiz." diye yanaşdi, Kerem'e başladi vurmaya. Yoldan çıkarttığı Kerem'e çaldi, Sofi'ye çaldi. Nâyet, o vaktin akilli başli adamlari, gençlere:

"Hele durun -dedi- nedir sizin derdiz, niye bu garip adamları dögüyorsuz, ne oldi?"

O belli başli adamlar:

"Zaten siz degil mi bu işe önem veren" dediler.

Nâyet, o vaktin devri garagol geldi, esayiş aldi. Kerem ile Sofi'yi dorgi cezaevine götürüp sorgusuz sualsiz tıkdılar. Kerem Sofi'nin üzine bakdi.

Sofi dedi ki:

"Kerem bu da bir mukadderatımız, buna da hamd etmek, şükretmek lâzımdır. Evet, müzevirler bizi bu zındanhaneye soktular sorgusuz sualsiz, dur bakalım çilemiz ne zaman dolacak?"

Sofi çok görüşlü bir kimse idi, Kerem'e yoldaş olmuş. Kerem'den maddi menevi guvvet olmak içün, Kerem ile gezer idi. Gendisi tek başına idi; "Ben ölürsem ağlayanım kimim var, heç kimse yok" derdi.

[Dur bakalım, "Yatan aslandan ısa, yatan tilki çok bilir." Aradan felegin aynası kırk gün geçdi.] Ne Kerem'i, Sofi'yi mahkemeye çeken, ne soran var ki; senin suçin ne idi. Yatan o cezaevindeki cezalilar Kerem'i horılardilar; "Nefsün üzinden düştün, niye geçen herifin gızina söz attin?" diye bilmiyordular işi.

O zaman gızın ifadesini de garagol aldi.

"Sen bunu tanır mıydın?"

"Hayır, tanımam, bilmem ve biz giderkan önimi aldi, eger halg olmasa beni golumdan tutup çekip götürecekdi."

Bu mümal üzerine Kerem'i kimse sormiyordi. Kırk gün felegin aynasından geçdi.

Nâyet, bir gün pencere öninde:

"Ey Sofi gardaş, ver şu sazi bene" dedi.

Sazi alıp pencere öninde, bakalım ki; burda dertli dertli zindanhanenin penceresinde ne diyor Kerem:

Kırk gün oldi ben de düştüm zindana,
Aslihan'ın heberi oldi mi felek?
Zindan içinde ben galdım yana yana,
Aslihan da benim kimin yanir mi felek?

Beni saldın bu dağlara, daşlara,
Sordum çiçeklere uçan guşlara,
Eger bu dağlara, eger daşlara,
Gördin mi Aslı'mın üzini felek.

Ben de bir Kerem'im yandım yakındım,
Eşgın aynasında ben de bakındım,
Son vadem dolmuş burya sokuldum,
Niye attin beni zindana felek.

Gusurum neydi, ey felek benim,
Merhametin yoh mi bir gatre senin,
Yeter çektim çilemi canım,
Sebebin arzeyle Kerem'e felek.

Diyip o anda meger, sözi geçen bir adam, sade bir adam degil pencere önine yığılmış Niğde halgı, cezaevinin öğünde dinliyordular. O vakid, cendermeleriyle askerleriyle dinliyordilar. Sözi geçen adam asgerin birine:

"Hemşerim bu dertli dertli çalıp ağlayan kimdir?"

Dedi:

"Emice ben de bilmiyorum. Buni garagoldan getirdi teslim ettiler, kırk gündür bu adam sorgusuz sualsiz yatiyor. Suçi nedir bilmiyorum."

Bu adam, her yana sözi geçirdi. Emir istedi, zindanhanenin müdirinin vardı yanina, selam verdi.

"Buyrun" dedi yer gösterdi.

Dedi ki:

"Senden bir ricam var; şu pencere öninde ağlayıp çalıp çağiran, ismi Kerem diye bu adamın suçi cezası nedir?" dedi.

"Ben de bilmiyorum, -ne demek- evet kırk günden beri yatir ama garagol teslim etdi, cezaevine tıkdık. Ne mahkemeye, ne de suçi neye, herhal suçi giden gadınlara söz atmış. İşde suçi bu."

O zaman bu adamın sözi geçir. Çünkü Cenab-ı Hak, "kul daralmamış, sebeb yetişmez" demiş. Bilir gişileri, sözi geçen gişileri cem etti bu adam. "Haksız

yere bu mazlum kırk daha mı yatacak, kırk gündüz yatıyor" diyip celp etti. Bir gaç kişiyi gendine eş dutarak dorgi mahkemeye çıktılar. O vaktin devrinde mahkemeyi, hakimler garşıladı bunlari olgun kimseler,

"Buyrun efendim."

Sordi:

"Ceza defderini açin, sayisına bakın gaç dene cezaevinde yatanlar var?"

Açdi saydılar, Kerem isminde çıkdı defderde. Çünkü bu adamlar ohur yazar idi.

"Peki bu adamın cezası nedir?"

"Bilmiyoruz -dedi- herhal bir gadinlara birisine söz atınış, atmış atmamış oni da bilmiyoruz. İşde cezaevinde hakkında şikayet de çıkmadi; nedir bilmirik. O zaman nasıl olabilir? Kırk günden beri yatan bir adami istinsağa çekmiyoruz."

Nâyet, sora sora gızi buldiler, bu gadınların üçini de bir araya getirdiler. Gızin ifadesini aldilar:

"Şenin bele bir ilişkin, Kerem isminde bir adam var mıydı?"

"Hayır -gız dedi- hayır, ne gonuşmuşam, ne de taniram."

Nâyet, emir verdi Kerem ile Sofi'yi aldılar istinsağa, gız da bir yanda duruyordu.

Kerem'e dediler ki:

"Sen bu gadinlarin neden ögini ve neden bunlara aharette bulundun."

Dedi:

"Aharette bulunmadım, bulunsam da benim haggımdır."

"Nasıl?"

"Bu benim Aslımdır, ben bunin âşiğıyam, bu bene âşigdır. İşde diyar-ı gurbeti gehriyar etmiş, bunun içün dağı daşi dolanmış, bu Niğde şehrine geldim. Aslimi burda buldum, bu benimdir, babası Keşiş gaçirdi götürdi" diyip akilli adamlar Kerem'in verdigi ifadeyi yaziyordular.

Döndüler yanındaki Sofi'ye:

"Sen ne diyorsun?

Dedi ki:

"Efendim, bu Aslı'sına benzetti, Aslı'sı da bunin ayni bele bir simada, bir biçimde, benzetti; "Aslı'mı buldum" diye bunlarin ögini aldi. Bunun içün, bunda bir kötülük yoh bir yannışlık oldi" diyip cevap verdi.

O zaman annadılar ki; evet insanoğlu bir simada olup, demek ki bunun aradığı Aslı da bu gız içün bir simadaymış, benzetmiş.

Kerem'e olgun adamlar:

"Âşig senin Aslı bu değil."

Gızın babası da geldi, getirdiler ve annesi de geldi. Kerem baktı ki: "Hayır, benim Aslı'mın babası Keşiş idi, bu adam Müslüman adam." Üzür diledi.

"Olur -dedi- seni oğlum, eş söyletti, kusur sende değil. Demek ki senin sevdigün Aslı da bizim gız kiminmiş."

Çünkü, cevap veren çok oldi. [Efendim çok görmeyin, insanoğlu birbirine bir simada vardır.]

Evet, onlar da Asli'yi görmeden:

"Asli bu gıza ayni benzirmiş" diyip nâyet, gızın babasi Kerem'e bir harçlık vererek, üzür diledi:

"Haggın helal et, sakın bedduâ etme. Benim gızımın üzinden kırk gün yat-

Nâyet, gusurunu effederah, bereat gararini verdi. Sofi ile Kerem zindanhaneden çıkdı. Neydi arası, o dinniyen, o adam sebeb oldi, başardi.

Her terafi celp etti, Kerem'i o cezadan gultardi. [Çünkü, sebepsiz bir gul asla cenneti görmez. Evet bir geyrin haggaya sade bir Kerem mi düşmüş. Hayır, Garip de düşmüşdür, Emrah da düşmüşdür, çok bir âşıglar sevgüllüsüne benzetereh güzellerin önüni almışdır. Bir çok bir âşıglar güzelleri öğmüşdür, o güzelleri metetmişdir.

Diyor ki, bu güzellerin bir de, bir meddi menevi methiyesi var. Ne diyor:

Al almanın dördünü,
Sev igidin merdini,
Seversen güzeli sev,
Çekme çirkin derdini.

Almanın dördi dört çaryandır,
Güzellerin güzeli de ahir zaman peygamberdir.
Seversen güzeli sev,
Çekme çirkin derdini.

Ona sordilar:

"Ya gözümün nuri, -esaplari sordu- Yusuf-i Kenan mı güzel idi, sen mi güzel?"

Erkeklerde en ziyade güzelligi Cenabul Allah Yusuf-i Kenan'a vermişdi. Gadınlarda, en ziyade güzelligi Züleyha'ya vermişdi.

Bele emretti, buyurdu:

"Yusuf benden güzeldir amma ben Yusuf'dan şirinim. Çünkü şirinlik insanı her yerde sevdürür.

Neden atalarımız dillerde birbiriyle gonuşur: "Yav ben onu çok sevirem, yıldızı şirin." İşde güzellerin en güzeli de şirinlikdir. Yıldızı şirin sevilir.

Bunun için, edebiyatın gapisi da güzellik, en böyügü ehlak güzelligidir. Simanın güzelligi değil, tebiatın güzelligi, ehlagın güzelligi. Bunun için, tebiatın ve medeniyetin ehlagı yer aldığı böyük önemler getirir. Bu da edebiyattan gelir. Edebiyat sade bir bizde değil, her millette vardır edebiyat. Her millet gendi lisanınla edebiyat, edebiyat ohur, edebiyat bakar. Çünküm her millette vardır, medeni her millette vardır. Bunlar duygu, duygu hepsinde var. İnsanlar derecesiyle ölçülmüşdür, ölçülmeyen bir kimse yokdur. Zaten tebaatda olmayan bir kimse ne sizi dinnenir ve sevüllür. Ne gadder güzel olursa olsun, ne gadder zengin, derler ki:

"Onun ehlagı güzel değil, bırakın o adamı adam degil" hem de denilmişdir çok. Bunun için, tebiat güzelligi en böyük bir varlık yetişir.]

Şindi Kerem Sofi ile beraber beraat edip çıkdı. Çok bir Niğde halgı üzür diledi, Kerem'e çok ihsan ettiler. Zengin sahapları, çok rayet etti. Kerem', üç gün misafir etüler, dun gıldılar Kerem'den. Çok bir sözi geçen adamlar Kerem'i eylemek istediler:

"Burda gal, senin yaşayışın temin edek, biz arayarak senin Aslı'nı da bulduraK."

"Hayır, zor ile güzellik olmaz, ben gendim arar gendi yarımı gendim buliram. Siz zehmet çekmeyin. Benim için çoluğ çocuğunu bırakıp etrafı dolanmayın. Felek beni bu yola kervan etmiş, dur bakalım çilemiz nerde temam olacak" diyip halgı alemden memnun galan Kerem dorgi Sofi ile berabar Niğde şehrinden dutti bir yol başladılar getmeye.

Bunlar bu yol ile getsinler, hele getsinler. Lâkin, vakıtımız var, gavuşturalım bu Kerem'i Aslı'sına bakalım ki; muradına eri mi ermir mi. Cenab-ı Hak çok insanı ağlatmış, ahiri bir gün güldürmüş. Çok insanı da ağlatmış nerde güldürmüş? Cennette güldürmüş.

Kerem Sofi ile Niğde şehrinden çıkıp eğer dağları, eğer dertleri dolanarak eyle bir dağbaşına çıkılar bakılar ki; ne baksınlar güz mevsimiydi durnalar gatar gatar eşli eşin gidirler. Öte öte feryat ede ede gidirler.

[İşte dünyaya çok dertliler gelmiş, yedi âşığın durnalar haggın da kelamı var.]

"Ey Sofi gardaş"

"Nedir Kerem"

"Bak bak, durnalar eşli eşin hep eşli havada gidiyor. Amma bir tek durna geride galmış." Meğer ganadının bir tenesini avcı vurmuşti. Ganadının bir yani gırılmışdi. Zari zari uçuyordu, inliyordu bu durna.

"Ey Sofi gardaş, dur bahim ki, bu guşlara bu durnalara bahim ki benim Asli'mi gördüler mi, bunlar benden dertli, ne feryad-ı figan edirler" diyip, aldı Kerem bahalım ki burda durnalar haggında ne diyor:

İki durna gördüm yar yar ağli garali,

Avcı vurmuş sinesinden yarali,
O da benim kimin olmuş bahti garali,
Durnalar durnalar gelin durnalar.

Bir bölük üç bölük olun durnalar.
Benden Aslihan'a selam verin durnalar.
Gahın durnam, gahın çekilin Van'dan,
Erdic'in düzine gonun tökülün.

Melezgirt beginden birez sakının.
Onlar avcı vurdi sizi durnalar.
İki durna gördim yolda yorulmuş.

Avcı vurmuş, ganatları gırılmış,
O da Kerem kimin yardan ayrılmış,
Durnalar durnalar gidin durnalar,
Benden Han Aslı'ya heber edin durnalar.

İşte, bu durnalara derdini töken Kerem, Sofi ile beraber nâyet, Amasya şehrine girdiler. Ceddede giderkan gahvecinin birisi görüp, Kerem'i:

"Gel bahalım âşig" dedi.

Aldı gahvesine şeker şerbet ögüne goyub, her ikisinin ögüne, içtikden sonra:

"Adın nedir?"

Sofi dedi ki:

"Adı Kerem."

"Aşıg midır?"

"Evet."

"Evet, Kerem hagigat sen bir Kerem, ben de olmuşam bir verem benim gahveme heç kimse gelmiyor. Sazı yendir bir iki tene çal bahalım, bir ekmek parasi hem sene hem bene" diyen gahveci,

Kerem:

"Sofi gardaş, ver şu sazi bunun de göyni hoş olsun" diyip, aldı sazını bahalım, burda ne demiş Kerem, halg gahveciye nasıl cem olmuş, gahveci de halga ne hizmet etmiş:

Diyar-ı gurbeti çokça dolandım.
Eşgıne eserinde yandıkça yandım.
Boyaksız boyağa bende yandım,
Yetmedi mi felek çektigim çile.

Gulların içinde gülenler güldi,
Erkek gadın birbiriyle mırada erdi,
Ne Asli beni, ne Kerem gördi,
Yetmedi mi çekdigim çileler felek.

Manelidir burda Kerem'in sözi,
Yerin çiçegidir göğün yıldızı,
Sorsalar bene bu kimin gızı,
Aslıhan'dır, bir Keşiş'in gızıdır felek.

Üçyüz altmış altı damarim yandi,
Yandıkça ateşsiz ateşde yandi,
Dolandi dağları Amasya'ya geldi,
Göri mi Aslı'nın üzini bu Kerem felek.

Diyip, dinleyen cemaat, nâyet bilir gişiler gahtı, eğer Kerem'e eger Sofi'ye; "Sizin aradığız gız Amasya'da, burda. Altı aydan ziyade burdadır. Amma artık nasıl buni sene gaçırak" diyip genç takımi gizli meşveret gurdi.

Kimisi:

"Gece Keşiş'in gapisını gırak, Han Aslı'yı gaçırak"

Kimisi:

"Gılıç çekek dayanak, guvvetin zoruyla gaçırak" diyenler çok oldi.

Kerem dedi ki:

"Yok arkadaşlar, ey gençler durun. Zorunan güzellik olmaz, Aslı'm beni gördi mi, ben Asli'mi gördim mi biz birbirimizi alır gaçarıg."

O zaman goymadı gençleri kötülüğe meydan vermeye. [Hagigatte olgun adamlar, daima kötülüğü önler. Bırakmaz gençlere bele şeyleri, az şeyden çok şey çıkmasın diye. Ara yerde Allah'ın halgettiği gullar ölmesin bir geyra üzinden. Cahilin suyu yukari gider. Cahilde herşey vardır; cahilde terbiye de vardır, cahilde terbiyesizlik de vardır. Çünkü ne zaman cahildir herşey bulunur.]

O zaman Kerem Sofu'suna:

"Dur Sofi gardaş" dedi.

Sorarak Keşiş'in gapisını gösterdiler bilir gişiler.

"Siz geride durun bir."

Kerem:

"Evet, ben bilirem Han Aslı'nın anası diş hekimidir, hekimdir. Bunun içün, ben nasıl bir mahane dutum ki beni içeri alalar, bir daha ölmeden Aslı'nın cemalini görim" diye canından geçen Kerem, agzını bağlayıp ağızlarını şişirdi. Vardı gapıya gapıdaki duran çocuklara:

"Bu evin sahibi oturan hekim midir?"

"Evet."

"Heber verin dişlerim ağri."

Çok bir adam dişini çekdirirdi. Gadin, böyük bir ferman diş çekmeye gazanmışdi. Aslı'nın annesi İsfahan'da ikan hangi ülkeye getti ise gadın gendini bildirdi. Hekimligini elan etmişdi.

Nâyet, gapiyı açdi Asli, Kerem üzini gözini sarmışdı. Bir gözleri görünüyordi. Asli taniyamadi, nâyet gadın kelpetin elinde Aslı'nın annesi geldi:

"Hangi dişin ağriyor?" diye, sandelye üzerinde otutturulan dedi ki:

"Hayır, ben şu güzelin dizine başımı goyum."

Han Aslı, Kerem'in başını gucağina alıp cemalına seyreden Kerem ağzını açıp

"Bu ağrıyor -diyip- hayır yannış çekdin öbürüydü" diyip Aslı'nın cemalına doyunca seyreden Kerem, Aslı'nın gucağinda otuziki dişini kelpetine verdi.

"Tek Asli'yi seyredim" dedi.

[İşte, aşg eyle bir derttir ki dermanı tebibte yoktur aşgın derdinin.]

O zaman, ottuz iki dişini kelpetinen Aslı'nın annesi alarken,:

"Be adam -dedi- ağzında dişin galmadı, ottuziki dişin çektirdin sağlam sağlam! Dişlerim ağri çek dedin, tek Aslı'nın cemalına bir doyunca seyrettin" diyince nasıl bir of çekmesiynen, Han Asli Kerem'in üzine el atti. Üzinin örtüklerini açarak:

"Hey zalım anne, sevdügümün dişlerini kelpetinen çekdin. Senin dişlerin, sağlam dişlerin çeken olur. Bu Kerem imiş" diyip, Kerem bir of çekip ikinci of çekmesinen ağzından bir alev çıkdı. Yana yan gendini gapıdan dışarı attı. Dışarda perıvane dönirdi. Ağzından çıgan ateş vücuduna aldı, sardi. Ne gadder heyr sahapları su serpirdise sündiremiler. Bir yandan Sofi ağlip feryad ediyor.

Nâyet, Kerem başdan dutuşup yana yana ayağa gader vücutı kebap oldi. Halg yanına gorgusundan yaklaşamıyordu. Seher bozularak, Han Asli Kerem'in yanıp kül olmasına ağliya evden dışarı gendini atti. O güzel dalındaki örükleri,

saçlarını ülüzgar dağıtmışdi. Kerem'in yanan etlerini ülüzgar dağıtan Kerem'in küllerini, Han Asli hem ağlip hem anasını babasını gargıçlayarak saçlarıyla, Kerem'in küllerini toplamak istedi, süpürüyordu. Allah'ın gudreti guvvetine seyret, saçlarından alan Han Aslı O da dutuşdu bir ateşe. Kerem kimin O da başdan dutuşup yanıp kül oldu. İkisinin küli birbirine garışti. Gudret guvvet sahibi Sofi gardaş ne yapdi, süpürtti ikisinin külüni bir suya atti.

Bunun içün, bunlar bu dünyada gavuşamadi, bunların gavuşması ahirete galdi, deyip Sofi'de ağliya ağliya:

"Kerem'den oldum" diyip, [Nâyet bu dünya fani dünyadır. Heç kimseye vefa etmemiş. Kime vefa etmiş? Eliyle evini yapanlara.

Diyor ki:

"Ben o zengine yerinirem."

"Hangi zengine?

"Parası çok, eli titrer, hak rızası içün giymaz bir yoksulu sevindire. O zengin kervanını ağırlar, yükünü ağırlar. Gettikçe mülkünü ağırlar. O zengine yerinirem ki; eliyle evini yapar, üstüne gider. O zenginlik bende olsa bende yapsam."

İşte diyenler bu dünyaya gelmiş getmiş. Bunun içün, evet bu da Allah'ın bir guluna ehsan etmez.]

Kerem Asli yandi kül oldi, hekâyemiz burda menziline gavuşdi. Allah cümle hasretleri hasretine gavuştursun.

LEYLA İLE MECNUN

Evet, şindi Mecnûn ile Leylâ'nın hekâyesine başlamaktayım. Lâkin dedim ya her âşigın bir gapısı vardır bir, her sözün bir özi var iki, her yolun bir gedigi var. Mecnûn ismi, Mecnûn değil, Mecnûn adi Gays idi. Mecnûn neden denildi? Mecnûn oldi. Yani Arapça deliye Mecnûn denilir, kelimesi Arapça.

[Bunun içün, ben bu Atatürk Üniversitesi'nde onsekiz sene görevlik yaptım. Kütüphanasının müdürü Cahit Tugay ikan, ben gine edebiyatta bir gaç tene hocalar ismine dilim yok, bir kitap açirler kitapta ohirler;

"Gölige ben gidirem, sen saman ver, gölige saman ver" diyirler.

Şindi bu hocalar, gölik bir hayvan olduğunu hissedirler ama ne hayvan olduğunu bilemirler.

"Gölige saman ver."

Cahit Tugay diyi ki:

"Edebiyat'tan Behçet Mahir'i çağirın, sizin sözlerizi cevaplandırsın."

Heber geldi bene gettim. Gettim ki kütüphanada bu möhterem adamlar oturmuş, öglerinde bir ufak kitap, Cahit Tugay bene:

"Gel -dedi- meddah gel, hocalarin sözini çez" dedi.

"Neymiş -dedim- heyr olsa."

Dedi ki:

"Ohusunlar ne olduğuna bak." Hekati birisi ohudi.

"Ben gidirem, sen gölige saman ver" diyir. Amma ne hayvan olduğunu bulamirig. Bir saatten beri birbirimize soririg."

Güldüm, dedim ki:

"Hocam, buni bulamir misiz?"

"Hayır."

Dedim ki:

"Bunun dört ismi var; bir ismi Farisçe gölük denilir, bir ismi Arapça himar denilir, bir ismi de Türkçe eşek denilir, bir ismi de kurmançi kero denilir. Hay goca kero, yani eşek demek.

İşte, bunun dört ismi vardır. Her ismin lisanı ayri, Farisçe gölük, Arapça himar, Türkçe eşek, kurmançi kero."

Güldüler, dediler ki:

"Sen çok lâzimlı adamsan, biz bir saatdir birbirimize buni çözemik."

Hagigat dorgi evet, birisi dedi ben çok duymuşamdır kürtlerden:

"Hay goca kero."]

Şindi sözi neye açtım, Gays'ın adi Gays, Mecnûn neden denildi. Arapça Mecnûn deliye denilir. Buni biz deliye divaneye diye Mecnûn'la Leylâ dedik. Evet meşukasının adi Leylâ idi, amma Mecnûn adi, Mecnûn değildi, Gays idi. Ama Mecnûn denildi. Neden, dağlari, dereleri ormanlari, dolanıp nâyet son zamanda başında kuşlar yuva yapmışdi. Mecnûn kimin menevi bir şair dünyaya gelmemiş.

Şindi, Leylâ ile Mecnûn'un devamına bahiram. Bunun için işte bu Mecnûn Leylâ'ya, Leylâ Mecnûn'a neden birbirine âşıg oldi. Felegin aynasında Mecnûn gendi odasında yatiyor, Leylâ gendi odasında yatıyor ayri ayri. Mecnûn'un babası anası ayri, Leylâ'nın babası anası ayri amma ikisi emice oğli var idi, emisinin oğli Leylâ'ya sevda çekiyordi. Amma Leylâ'nın gözi heç kimsede yoh idi. Bunun için, gecenin yarısında felegin aynası bah ne gösterir. Mecnûn gendi odasında yatarkan, Leylâ gendi hanasından yatarkan, eger üçler, eger beşler, eger yediler, en evvel Mecnûn'ın baş gıltığına geldiler, gecenin yarısı idi.

"Gah bahalım Gays" dediler. Gays gözini açtı ki, ne açsın yani Mecnûn adi Gays idi, ana adi. Yedi tene aksakalli başlari yeşil bağli odanın içi doliyor, peşine gırklar cem oldi. Saydi tam girk tene oldular:

"Babalar, siz kimsiz? Kapilar kitli, size bu kapıyi kim açtı, sizi içeri kim aldi ve siz ne olasız?" diye Gays sordi.

Hazreti Hızır, kırkların içinden ileri geldi:

"Oğlum, bu gördügün kırklardır. Ben Hazreti Hızır'am, biz iki teneyik. Birimiz vezifemizde yaya, birimiz garada görevlenmişik. Ancah felegin aynasın-

dan bah seni gudret gözesinden üç nasibin var. Al bu gısmetin iç. Bene de bu dertden kırkları da bu dertden gurtar."

Diyip, pir eli gudret göli eliyle doldurdi, Gudret şarabını, bâdesini,

"Al oğlum birinci gısmetin nûş eyle, Gays" dedi.

Pir elindeki badeye uzatıp aldi içmeye pir, golundan dutti:

"Oğlim bu içtigin ana şerbetleri degil, bu içtigin şerbet degil bu gudretin egdigi bir şerbet, içisen buni kimin eşgine?" diyince Gays o gûne gadar hem cahil, hem gafildi.

Dedi ki

"Baba, ben cahilem, hem de gafilem, sen kimi emredirsen ben de o eşke içeyim."

"Eyle mi?"

"Evet."

"Kendi birdir, adi binbir, seni beni var edenin eşgına nûş eyle" dedi. Gays birinci bâdeyi içer eçmez, boğazından aşaği o su gider gitmez, üçyüz altmış alti damari dutuşdi. Diledi elindeki boş gadahi ata.

"Baba bu nece şerbet idi, üçyüz altmış alti damarim yandi."

"Dur oğlum dur, ikincisi söndürür" diyip, Pir eli gudret göli doldurdi ikinci bâdeyi.

"Al bahalım Gays, iç buni" diyip, ikinci bâdeye elini uzatanda

"Buni kimin eşkine içiyorsun?" diyip sordu.

"Baba sizin garşızda hem gafilem, hem cahil. Size garşılık sözim yoh. Buni de kimin eşkine emredirsez, ben de o eşge içiyim."

"Hah oğlum, şu gördügün üçler, beşler, yediler, kırklar hep burya cem olmuş. Bu üçler, beşler, yediler, kırklar, erenler eşgına nûş eyle" dedi.

"Baş üstüne -diyip- Bismilla" diyip, ikinci bâdeyi içti. Üçyüzaltmışalti damarim coşti. Pir eli gudret göli doldirdi üçüncisini:

"Oğlum Gays, son nasibin iç."

Üçünci badeye elini götürürken:

"İçisen kimin eşgine?"

"Buni da emredin baba" dedi.

"Oğlum Leylâ'nın aşgına nûşeyle" -dedi- "Cemal gızı Leylâ aşgına nûş eyle" diyince Gayıs, üçüncü badeyi içip:

"Gördün mü bir şey?"

"Hayır."

"Bah golumun altına" dedi. Goluni galdırması dersen Leylâ'yı yatağından galdırdın, Gayıs'ın garşısına getirdin.

Gays gördi sandı ki; bu ehtiyarın argasinda durirdi bu gız. Âşıg oldu ya meyil düşti orya, yıldız orya akdi. Gendini atti Leylâ'nın üzerine ki; ehtiyarın elindeki gızi ala. Golunun yukari galdırmasınan Gayıs ortaya vurdi.

Alem-i manada o kırklar:

"Senin ismin Mecnûn -dedi- Seni deli divane felek dağlari dolandıracah. Lakin, senin adın Gayıs, amma Mecnûn denildi. Sene herkeş deli diyecek Mecnûn diyecek."

Hagigat ehl-i diller buni demiş ki:

Dorği söyleyene delidir derler,

Kimi deli kimi velidir derler,

Ona Mevlâ'nın guli derler,

Hag'dan gayri buni bir soran olmaz.

Begefendi, gel yaradana bah senin deli dedigin gullarında neler var, neler gizli, ne varlıklar var? Ancak halgeden bilir.

Bunun içün, sır gademe basıp bunlar felegin aynasi, Leylâ'da odasinda yatarkan, ne de işden heberi var, ne de işin Leylâ'dan dakiga dakiga içinde ikan, Leylâ'nın başina cem oldi. Oni da hâbinazdan sesliyen diller:

"Gah gizım."

Doğrulan gız, ne doğrulsun, odanin içi aksakalli dolisi:

"Babalar size kim gapı açdi, sizi kim aldi içeri?"

"Gızım bizim içün yolun uzaglıgı yagınlığı fergi yoh, bizim içün kitli gapiların da fergi yoh. "Bismillah" der açar, gireriz. Al üç nasibin var" diyip, Pir eli, gudret göli ya da Hazreti Hızır üç badeyi içirdikden sonra,

"Gızim gördin mi bişey?"

"Hayır."

"Bah golumun altına" diyip, Leylâ'ya Mecnûn'u gösteren gudret guvvet sahibi, gız bahtı ki ehtiyarın sandı dalında dururdu bu sevgili, âşig olup etti ki sarıla.

Hazreti Hızır Pir Dede, eğer Mecnûn, eğer Leylâ'ya her birini ayri ayri yatağinda yatarkan uyaldıp, sağ eliyle üç gudret gözesinden bâdeyi doldurup içirmişdi. Her içene bu telyini:

"Gendi birdir, adi binbir, seni beni yaradan aşgına nûş eyle" demişdi.

Bunlar her ikisi ayri ayri yerlerinde bâdeleri içarah ve her biri odanın ortasinda baygun düşmüş yatirdi. Bunlar dalda ikan o gece geldi geçdi, sabah oldi. En evel Leylâ'nın anasi geldi.

"Gızım niye uyanmadi" diye, odasina girdi ki; Leylâ perişan bi halda, yatah bi yanda, gendi odanin ortasinda yatiyordu. Sesledi ses vermedi. Leylâ'nın babası ve gonu gomşular yığildılar. Nanca ses verdilerse Leylâ'dan ses veren yoh idi. Bakırdılar gendi baygun, sesi çıkmir.

Akilli adamlar Leylâ'nın babasına;

"Bir elim sahibi adam getir" diye. O zaman bir ohumuş, elim sahibi bir molla getirdiler.

[İşte bunun içindir ki; ne derden derman arirsan en evel, Gur'an'a sarıl. Eğer Gur'an'dan feyiz gılamazsa, o zaman sebebe sarıl, yani o zaman doktora git. En evel Gur'an'ı bırakıp doktora gitme, en evel Gur'an'a bakdır.]

Gur'an'ı alan Molla Leylâ'nın babasina dedi ki:

"Senin bu gızında ne cin şeri, ne peri şeri, ne bir hastelik var. Vagti gelene gader yatar, vagti gelir birden bire ayılır. Bunun yıldızı sevdaya düşmüş. Müjdeler olsun heç bir derdi yoh."

Mecnûn'un da babasina heber verdiler. Onlar da sesledıler gahmiyordu. Ona da bir âlim getirdiler. Hoca Gur'an'ı açıp bakdi, dedi ki:

"Bu çocuh da heç bir dert yoh. Vagti gelene gader yatar, vagti gelir ayılır. Ne cin şeri, ne peri şeri, heç bir şeri yoh."

O zaman, her iki tarafında vagti geldi. Gecenin yarisı geldi, ayıldılar, ayıldılar ki yanılarinda ehtiyarlar yoh. Onlar zannedi ki; ehtiyarlar başimızı bekliyecek.

Sordular:

"Ehtiyarlar nice oldu?"

"Oğlum yoh idi, bir sen idin, bir oda idi."

Leylâ'ya da söylediler:

"Ehtiyarlar yoh idi, bir sen idin bir oda idi."

O zaman, eğer Mecnûn Leylâ annadılar ki; biz gudret gözesinden içtik ve biri Mecnûn diye ve biri Leylâ diye yaniyordu. Bunlar bu yangın içerisinde gal-

sın, bunlar hele yansun. Bahalım ki Leylâ'nin babasi Leylâ'yı Mecnûn'a verir mi, vermir mi diye meşveret olmaya durdi. [Hekâyemiz burda böylece galsın, yarın ikisini güzelce annadim.]

[Şindi sözime devem etmekde Leylâ ile Mecnûn'un heyatını annadmagda amma her vagıt dedigim içün, hekâyelere başlamadan evvel bizden evvel gelen mehtalar, selçuk söylemiş. Ne demiş yani dinniyeni yazanı geçmişteki olan ehvali annasınlar. Neler gelmiş bu dünyaya, neler getmiş, neler de gelip gidecek. Biz gelip gidenlerden annadırık. Gelmemişi gelmemiş Allah bilûr, ne olacağını Allah bilûr. Biz bilmeyiz, ne ben bilürem ne de cümle alem. Çünki gelmemiş, gün bu gün saat bu saat ömür bu ömür.

Demiş ki:

Nezer eyle bu dünyaya gelip gidenlere bak.
Nece yüz bin dev öldüren Zaloğlu Rüstem'e bak.
Hem velidir, hem padişah Davut Peygamber'e bak.
Gaf'tan Gaf'a hökmeyleyen oğlu Süleyman'a bak.

Yani ne demek isdemiş; bunlar geldi getti, sen de gideceksin, geriden gelenler de gidecek. Bu dünya evcük, ebedi bir dünya, ahirettir. Baki bir dünya ahirettir.]

Şindi, Mecnûn'un bir babası var idi. O da bu Mecnûn'un, oğlunun derdine yanarah, aradan bir ay kırk gün geçer geçmez O da vefat etti. Mecnûn tek başına geldi. Eğer ananın babanın hesreti eğer de Leylâ'nın hesreti, aşgi, Mecnûn'i bir daha Mecnûn etti. Mecnûn çoh akilli görişli bir genç idi. Amma halgın nezerinde:

"Deli -dediler- Leylâ buni alir mi, Leylâ buni begenir mi? Gendine malik değil, gendine sahap değil, nasıl Leylâ'yı besleyecek?" diye halgin dedigodusu Leylâ'ya da gavuşdi bu söz.

Dedi ki:

"Sizin ferasetsiz çoh yannış."

Leylâ'nin emicesinin ogli, bu da Leylâ'yı seviyordi, bu da Leylâ'yı almag istiyordi.

Bir tagım yannış yoranlar:

"Sen emicen oğlini bırahıp, bir divaneyi nasıl istersin. Bu seni nasıl besliyecek?" diye, bir tagım fikirde zayıf olanlar Leylâ'nın fikrini almah istedi. Leylâ bunlarin fikrine garşılık dedi ki:

"Durun ben şindi bir heber gönderecem, her ikisine, bahın ne diyiller."

Leylâ bir yazi emicesi oğli Görmiş'e gönderdi, bir yazi da Mecnûn'a gönderdi. Ne yazmışdi emicesi oğli Görmiş'e:

"Eğer ezandan, ya barmağın ya ayağın kesersense ya da golun kesersense, ben seni aliram. Eğer sevirsense ya golun ya ayağın kes alim yoksa almam. Beni kim severse, en evvel sözimi sever."

Bu yaziyi emicesi oğli Görmiş'e, hem de Mecnûn'a gönderdi. Ayni söz her ikisine yazdi ve ikişer adam da gattı ki;

"Bu yaziyı götüren, yaziyı verene ve sen de Allah rızası içün, şahit olacahsan. Bunların her ikisi ne diyirse ağızlarından sözleri yazip bize getireceksin. Biriz Allah için şahit, biriz de bu yazıyı vereceksiz."

Yani bir gişi değil, iki gişi gönderdü. Birisi her ikisinin verdiği ifadeyi Allah için şahitlik edip, diyecek, birisi de yaziyi verip o da gine aynı diyecek.

İki gişi Leylâ'nın emicesi oğli Görmiş'e yazisını götürdi. İki gişi Mecnûn'a götürdi. En evel emicesi oğli dedi ki:

"Evet, ben Leylâ'nın uğruna barmağımdan ne çıhar. Ayağımdan birini keserem yahut bir golumu keserem. Leylâ'nın arzı yerine gelsin, tek beni alsın" diye.

Bir yazı istediler verdiği ifadeye garşılık:

"Aynı sözin bir kağırda yaz götürelim."

Leylâ'nın aynı gelen şahıslara garşilık kağırun altina yazmıştı ve emisi oğlini verdiği ifadeyi ayni:

"Ben ya golumu yahut da emret ayağımı keserem" diye, O da verdiği ifadeyi yazı ile getiren şahıslara imzası ile verdi. Şahıslar dorği bu yazıyı Leylâ'ya gavuştirdi. Leylâ aldi, ohudi, ne diyor, Göndermiş olduği heberi:

"Ben tek seni alim de, ben barmağımdan ne çıhar. Golumu yahut ayağimı senin uğran keserem" demişti ve ifadeyi verdikden sonra yazı ile terkal Leylâ'ya göndermişdi. Ohudular ve yanındaki şahit:

"Hak rızası içün şahitlik ederim ki; Leylâ'nın verdigi ifade bu ifadedir."

"Peki -dedi- durun, bahalım Mecnûn ne diyor"

diyib iki gişi Leylâ'nın yazdığı ve gönderdiği heberi dorği Mecnûn'a da bu şahıslar götirdiler. Ayni:

"Leylâ'nın senden istediği bu, eğer beni sevirse, benim uğruma, benim yoluma, ya bir barmağını ya da goluni, ya da bir ayağını kessin. Beni seven adam uğruma caninı gıyar. Kessin ve buni alim, yoksa guri dava ile ben seni almam. Bunun içün, Leylâ sene gönderdi."

Leylâ'nın gönderdiği cevabı Mecnûn'un ögine goydular. Mecnûn ohuyup, cevabı ohuduhdan sona getiren şahıslara şu cevabı verdi:

"Gidin Leylâ'ya diyin ben Allah'ın verdigi ezaları bir nefs uğruna kesmem. Ne barmağımi, ne golumi, ne de ayağımi, bir dırnağımi bile kesmem. Bu hak benden sorulur. Eğer Leylâ beni, ben Leylâ'yı sevirsemse ezalarımın temamı ile sevmek lazım. Gidin Leylâ'ya diyin benim razı olmadığım, ezayı golimi yahut ayağımı yahut barmağını ya da dırnağını bile kesmeye razı olmadığımı Leylâ'ya sorun, Leylâ bilir."

"Dorgi pekey buraya ifadeni yaz."

Ayni bunlara dedigi sözi, altina yazdi, haddını attı imzasını,

"Götürün Leylâ'ya verin" dedi.

İki şahıs dorğı Leylâ'dan, tam heber alarak yaziyı terkal, Mecnûn'dan heber alıp Leylâ'ya getirdiler. Yani eğer Leylâ'nın heberini Mecnûn'a, eğer de Mecnûn'un heberini Leylâ'ya getirdiler.

Leylâ bahtı ki en evel şahitlik eden şahıs Mecnûn'un verdigi ifade bu:

"Ben; Leylâ beni almah içün ben ne golimi keserem, ne de barmağım keserem, ne ayağım keserem, bir dırnağım bile Leylâ'nın uğruna kesmem. Allah'ın bene vermiş olduğu bu ezalari Leylâ'nın uğruna gıymam. Allah gıymış bene vermiş, bene verilen ezayı bir nefs içün ben kesen değilem. Son kelam götürün buni, benim kesmedigimi nefs üzine, bu ezalarıma gıymadığımı Leylâ size açıklasın, O bilir."

Dorğı getirdiler, Leylâ'nın ögine goydular.

Şahit:

"Evet -Leylâ'ya dedi- göndermiş olduğun bu heberi, bu yazıyı Mecnûn bir hâl verdigi ifade Hak rızası içün şahidem."

Dedi ki:

"Leylâ beni almah içün; beni isterse alsin, ister almasin, ne ayağımı ne golimi, ne barmağımı, Allah'ın bene vermiş olduğu ezalardan bir dırnağımı bile kesmem. Bir nefs için Allah'ın bene dilediği ezayı kesen degilem."

"Ayni bu ifadeyi verdi. Şimdi getirdik sene, ben şahidem. Sonunda da şu cevabı yollamışdır."

"Götürün Leylâ'nın ögine Leylâ açıklasin buni" dedi.

O zaman, eğer Leylâ'nın emisi oğulları dedi ki:

"Çağırın emimin oğlini de gelsin, beni alan istiyeni."

Çağırdılar. Leylâ beni isdir, sevindi ki; alacalı beni. Geldi hüzüre, dört gişi bir de ahardan çağırdı, beş gişi oldular.

Leylâ dedi ki:

"En evel sene göndermiş olduğum kağırdi yolladım."

Sen:

"Tamam, evet dedin. Leylâ beni alsın, ben Leylâ'nın yoluna isder barmağım degil, golumun birini keserem, dili dolansın ayağının birini keserem. Tek Leylâ beni alsın, ben Leylâ'nın uğruna canım fedâ"

"Şimdi, senin verdigin ifade bu, evet Mecnûn'un verdigi ifadeye bah ne; işde şahatlar, son ne diyor"

"Leylâ beni isder almasın, ben Allah'ın bene vermiş olduğu ezaların heçbirini kesen degilem. Değil ki, ayağımı, golimi, doğri ki barmağımı, bir dırnağımı bile kesmem. Bir nefs içün, ben sagat olmam. Bunı da götürün Leylâ'ya, Leylâ bu sözün özünü açıklasın" demiş.

İşte şimdi sen:

"Haman beni al, ben dile golimi, isdersen ayağımi senin uğran kesim" dedin.

"Sen, şimdi eğer ayağın kessen, bir ayağınan beni gazanıp besleyebilir müsen? Ayağın birini kesersen, bir ayağın galacah, sagat olacahsın. Hem halg seni gınıyacah, hem de sen çalışıb gazanıb bana etmek getiremeyeceksin. El sene verecek sen de bene getireceksin, degil mi? İşte, eğer golin birini kessen ayni gine sagat olacah bir, bu dünyanın bir hayatı, ilerisi, Allah'ın bene vermiş olduğu bu ezaların birini kesib nefs içün bu murdar nefs içün benim uğruma nasıl gıyar canan, nasıl ayağın, nasıl golin kesersin, sagat olacahsın.

İşte, ben her ikizi denemek içün, her ikizin sözüne garşılık bu cevabı gönderdim. Bah Mecnûn ne demiş:

"Ben bir nefs içün, Allah'ın bene vermiş olduğu ezalarımı kesmem, bir dırnağımı bile kesmem. Ben sagat olmam."

İşte bunun içün, seni sınamah içün gönderdim. Ben Mecnûn'un, Mecnûn benimdir. Kimse benim garşıma çıkamaz" deyip, emisi oğluna tam cevabi verdi.

Lâkin gel gelelim mugadderat ne diyor? İnsanların her yerde içecek suyi, yiyecek etmegi, görecek çekecek gahri bir bir başına gelecek.

Bu sebepten, ara yere fitneler düşerek nâyet, Leylâ'nın emisi de, oğlundan yağni olarah gardaşını fitliyarah, Leylâ'nin babasını Leylâ'yı alıp gecenin bir yarısı köç edip, Mecnûn'dan Leylâ'yı gaçırıp dorği diyar be diyar gitdiler. Buni kim etti, kim eyledi; eden etdi. Çünki her şey mugadderata bağlidır. Gader insanları tam çilesini çekecek, gaderi görecek, görecegini görecek. Eğer Mecnûn'un, eğer Leylâ'nın dünyada çekecek çileleri, görecek gahirleri var idi.

[Bunun içün, ettiren ettirdi. Bundaki önemi nelerdir? Eğer nelerdir? Tebi bu hekâyeleri yazanlar, ohuyanlar, dinleyenler hekâyenin geçmişte ne olduğunu bilsin ve bu mugadderatın ne olduğuni bilsin, hissetsin ve buni hissettikten sona kendini de düşünsün. Acaba, ben de mi, ben de mi beyle olacam?

İşte, gısaca şu iki kelam anmadim. Bir yolçı otobüs, gamıyon yahut gemi binip gidiyor. O süren şöfer yahut o gemiyi çeviren gaptan yahut o uçağı götüren o şehıs eğer bilse ki; uçakta arıza çıkacah, ne o yolçi biner, ne o havaya galgar eğer o gemi bilse ki batacah, ne o gaptan gider, ne o yolçi biner, ne de o gemiyi süren olur. Eğer, bir arabaya bilse ki; bu araba bir geza edecek, ne o şöfer biner sürer ne o yolçi biner gider.

Demek ki, mugadderat ne seslenir, ne de heber verir. Mugadderet, insanların görecegi gendi ile berabardır. Göreceğini görür. Gul yazısını görmemiş olabilmez derler. İşte, geçmişdeki hekâyelerin ve bu çileninde herkeş gendi çilesini görüp çekecek. İşte bu sebeptir ki, herkeş mugadderatına razı olacah.

Evet, Evliyulla Arabi Möyeddin başını galdırıp ehval-i ezelde, lehv-i galemde ismini ohudi:

"Getlam olacahsın ya Möyeddin" diyip, elini yugari galdırdı, sildi. Bir daha bahtı yazılmış, ikinci sildi bir daha yazılmış, üçüncüye elini yugari galdırırkan ses geldi:

"Ya Möyeddin, üçüncüyü silersense gullugdan silinir, red olursan mugadderatın yazılmış razı ol mugadderatan"

Yazida ne diyirdi, "Getlam olacahsın, iğdam olacahsın."

Ama daha üçüncü silemedi mugadderatına razi oldi. Şam-ı Şerifte ayağını yere vurdi:

"Sizin taptuğınız ayağımın altında" dedi.

O zamanın hakimi:

"Şereete muhaliptir" diyip, iğdamına garar verdi.

Kim verdirdi, mugadderat verdirdi. İşte bunun içün ondan sona gelenler de ne demiş?

Demiş ki:

Bütün dünya benim olsa bu gam yetmir, nedendir bu,
Yapılmış gam türabından yığilmaz bir bedendir bu,
Ne sendendir ne bendendir bu hallag-ı alemdendür,
Yazan yazmiş bu yaziyı yazan tek bir galemdendür.

Hagigatını goymuş ortaya, ey insanoğli ne ağla, ne de gül. Mugadderatan sahip ol.]

İşte bunun için, ara yerde mizevirler Leylâ'yı babasıynan gaçırttırdılar. Mecnûn'dan gaçırtırdılar, yani almasın diye. Buni edip eyleyen kim, Hak, Adil-i Mütlâk. Leylâ'nın gettigine Mecnûn'a heber verdiler. Mecnûn zaten ana-baba getmiş, gendi galmış tek:

"Ey Allah'ım Rebbil aleminsen, bir benim Rebbim değilsen, cümle alemin Rebbisisen, sen ancah senden geyri ey, ey yok. Benim Leylâ'mı benim Leylâ'm senin de Leylâ'm, buni de yaradan sen, beni de sen, Eğer Oni, eğer ben, birbirimize âşig edip yokluyan, gızlari gine sen, gîne sen. Ben yolimi değişemem ikrarımdan dönemem, ben seni bir bilûrem bunları edip eylüyen sensin. Ancak Leylâ getti, ben Leylâ'yı aramah içün ya Leylâ'yı bulur, ya yolunda ölürem." diyen Mecnûn diyar-ı gurbeti gehriyar eyledi. Leylâ'yı aramah içün düştü gurbetin derdine.

[Kim düşertti, begefendi ey düşün, ey bil ki Allah düşertti. Leylâ da:

"Mecnûn" diye ağlasın.

İşte bunların içinde çok misallar, çok ögütler vardır. Bu hekâyelerin içinde geçmişte neler var. Helbette sözinin özini özliyemez. O der gider, ama oni ohiyan adam da:

"Acaba bu olir mi, ne oğuz adamlarmış o vakın adamları" diyebilir.

Hem de diyenler de olmuştur. Ama bu sözün geşmişin özini verirken herifin fikri ayırır, ohiyanı inniyeni:

"Evet dorği haglı, ele ya bu beyle olur" diye hak verir.

Bunlar birbirlerini arasınlar, Gel şindi bu diyar-ı gurbetin özetini, gahrini ve bunlari birbirinden, Mecnûn, Leylâ için, Leylâ Mecnûn için ağliyani bunların içindeki özetler acaba nedir?

Hazreti Mûsa Celimullah cümle alem ey bilûr ki Hagga varıp Hagg'dan kelam alırdı. Bir gün geçerken bir dağ bögründen bir piri ehtiyarın birisi dalını böyük bir daşa garşi vermiş ayağta yaslanmış daşa, elinde bir esa, içerisinden direniyor direniyor, ne direniyor? Haggı ile mücadele edi, Allah ile mücadele edi:

"Cennetin güzel çok ey, cehennemi niye gurdun, Bu cehennemi yık, yık bu Cehennemi. Hazlettigin mehlûgat nar-ı Cehennemde yahma günahur. Bunlara merhemet kanısın, yık bu Cehennemi hepsi cennete gitsin" diye kelam ederken, Allah ile mücadele döğüşüyor canı, ayağını yere vurir:

"Cehennemi yık, cennetin ey güzel cehennemi galdır."

O anda Hazreti Mûsa, bu piri ehtiyara selam verdi. İçerdeki devayı bilmiyor, ne bilsün. Ehtiyar selâmı almadi. Çünkü mücadele ile meşgul. Hazreti Mûsa geri döndü buna bir sille çaldi. Ehtiyar bir gafasını sallayıp silleyi vuranın kim olduğini bilmiyor:

"Ey zalim-i bî-din -dedi- Allah'ın emri olmiyaydı senin kimin bir zalim, benim kimin bir mazluma vurmazdi."

Hazreti Mûsa yeterallandı, başını sallayıp "Allah, Allah" deyip daha gıymadı vurmaya, geçti getti:

"Hele bah ki bene ne dedi."

Günisina'ya vardığı zamanda Cenabi-i Vücut Hezretleri:

"Yâ Mûsa kime sille vurdun, kimi incittin?"

"Lebbeyke Ya Rabbi, filan sahradan geçirdim."

Evet, Cenabi-l vücut Hazretleri:

"Yâ Mûsa"

"Ne?" dedi.

"Niye vurdun, ne gördün bene tebliğ eder misen?"

"Lebbeyke Yârabbi, her şey sene ya, senin rahmetin bir abis gulan verdim. Senin rehmeten ehtiyacım yok, selamını almadı. Sinirlendim bir sille vurdum, vurduğum silleye benim kim olduğumu bilmedi:

"Ey zalim-i bi-din -dedi- Allah'ın emri olmasaydı senin kimin bir zalim benim kimin bir mazluma vurmazdi."

"Eyce sinirlendim gıymadım daha Yâ Rabbi bene zalim dedi."

O zaman Cenab-ı Hak, Hazreti Mûsa'ya ne buyirdi:

"Yâ Mûsa benim olmayaydı, benim iznim olmayaydı, benim guvvetim olmayaydı senin golun gahıp o mazluma sille vurur miydi, benim emrim ile senin golun gahtı." diyende

"Ermenna Yâ Rabbi"

"İşte yâ Mûsa benne altmışbir senedir, dalını o daşa garşı vermiş bennen mücadele edi, galbiyle bennen döğüşirdi o ehtiyar.

Cennetin güzel çok eyi cehennemi niye gurdun, yık bu cehennemi, Nar-ı cehennemde hazlettigin mehlugatı yahma, hepisi cennete getsin. Yaradan sensin, cehennemi galdır hepsini cennete gönder, yık bu cehennemi diye altmışbir senedir bennen nidâ edi, döğişi, mücadele edir galbiyle. Yâ Mûsa ben

gulların galbini yoklaram. Yâ Mûsa işte senin sille benim emrim ile vurman. Bah hekmetime onun sene zalım demesini dedirten benim, orada tekellimi guvveti söyletiren kim idi, yine ben idim."

"Allah'ın emri olmayaydı senin kimin bir zalım benim kimin bir mazluma ne yapsan sille vurmazdi" dedi.

"İşte o mûcadele ederken senin verdigin selâmı almamasının bennen deva göri dögişi. Bunun içûn işte benim hekmetime bah, yâ Mûsa o anda galbini çevirdi döndi bene ne dedi:

"Emenna Yârabbi haksız yere bene vurdi demek ki, bu cehennemi gurduğun beyle gulların yığacahsan. Tam Raklıdır Cennetinde haktır, yak, yak bu gullari bir geyri hagga gulları incidenleri yak." dedi.

İşte düzeltti yolini, bennen daha mûcadeleyi galdirdi. Senin o sille vurman onin yolini düzeltti. Cehennemin da hak, cennetin da hak dedi. Neden? Senin sillen oni düzeltti.

Bunun içûn, benim gizli hekmetlerim çoktur Ya Mûsa."

Secde edip:

"Emennâ Yâ Rabbi her gudret, her guvvet sendendir," dedi.

Evet, işte bunlarin herşeyi bilmek, herşeyi izaat edip annamak bizler içûn çok ey olur. Neden olur? Hem zayıf düşmenlik, hem de bir kimseyi incitmenik. Çünki diyor ki:

Alma mazlumun ahını,
Çıkar aheste aheste,
Felek bir gün bu tahtını,
Yıkar aheste aheste.

Mahakkak ki incideni incidir Cenab-ı Hak. Bah o anda düzeldir, diyir ki:

"Hakdır Cehennemin de, beylelerini yah, müstehakdır."

Evet, ama kim olduğunu bilmiyor. İşte bunun içûn devr-i âlemde, gurdunan guzuya da bişey deme. Deme efendi deme, çünkû hepisinin sahibi Adil-i Mûtlâk vardır. Eden de O ettiren de o.

Şindi, hekâyemizi yani bunları neye açıkladığım; geşmişteki olan devalar ve hekâyeleri ohiyanlar, yazanlar ne olduğuni bilsin. Evet, bizde o işin içindeyik.

Begefendi, sen de bir Leylâ, sen de bir Mecnûn. Senin de bir Leylâ'n içinde var, sende de bir sevgi var.] Mecnûn Leylâ'yı, Leylâ Mecnûn'u arir. İkisi diyar-ı gurbete düşti. Gel heberi kimden verelim. Leylâ'yı babasi ve emisi oğullariyla berabar diyar-ı gurbetin bir yeşillik bir çimene çadır gurdular. Leylâ çadırın içinde, o anda guşlar cıvıldırdi. Havada uçup uçağa ve çadırın öginden geçiyordi, guşlar cıvıldırdi ve bad-ı sabah ülüzgari esiyordi.

Leylâ çadırın içinde, boynu buruk Mecnûn'un yolunı gözliyen Leylâ:

"Hele bu mugadderata bah" dedi.

Nâyet, guşlarin cıvıldamasina bahalım ki, ülüzgarın esmesine garşılık burda Leylâ üçyüzaltmışaltı damari doldi, gözlerinden yaş döküp ağlıyarah derdini halgeden Hagga ne şigayet gılmış, ne demiş burda Leylâ:

Uçan guşlar, uçan guşlar,
Bu iş senden uçan guşlar,
Uçuran da sensin, sesleden de sensin,
Getiren de sensin, uçan guşlar uçan guşlar.

Ben de yeller kimin eser idim,
Bazi ağlar, bazi sesim keser idim,
Bazı güler bazı gendim dinner idim,
Uçan guşlar, uçan guşlar.

Uçuran da sensin, uçan guşlar, uçan guşlar,
Ben Leylâ'yım feryadımı,
Kime söyleyim bu derdimi,
Bülen sensin bu sesimi.

Duyuran da, söyleden da sensin,
Guşlara cıvıldayan, emir veren sensin,
Uçan guşlar, uçan guşlar,
Esen yeller uçan guşlar.

Evet, ne demek istedi bu Leylâ. Yani bu guşlari buraya gadder uçurdan, bunlari cıvılir çadırın öğünden geçir, birbirleriyle cıvılip söylüyor. Sözlerini ben annamam amma, söyleden sensin. Bunları uçuran sensin. Ecebe bunların ne devası var cıvıldır, ecebe bunların ne derdi cıvıldır. Birbirlerinen "cıvcıv" edir. Ben bilmirem ancah bilen sensin. Bu ülüzgar niye esir, ecebe nedir bunun esmesi? Estiren sensin, emir veren sensin. Hepisi senin guvvetinde gudretinde. İşte bu sözler, beyle Leylâ demiş.

[Evet efendiler, igirmidört saatin içinde dilek gapısı bir saat açılır. Ama hangi saatta açıldığı mechûldur. Hacet gapısı igirmidört saatte bir saat açılır. açılan hacet gapısı, dilek gapısı eşref saatidir. Eşref saati hangi saatdir bildirmemişdir. O eşref saatinde bazi sabah ülüzgar eser kış ve yaz serin bir ülüzgar, bir çôp bile yerden galdırmaz. İnsanoğli birbirlerine der:

"Ne güzel bir serin ülüzgaresir, bah bir toz bile gelmir."

İşte o yel bazı sabah yelidir, tozu dumana gatmaz hafif eser.

Ne hacet gapısi, dilek gapısı açıldığı zaman igirmidört saatda bir saat devam eder, onbeşer dagga sürer. Bir saat sürmez.

İşte, bazi insanlar Allah'a dilek diler, o anda gabul olur. Neden gabul olur? Hacet gapisına, dilek gapisına rast geldi. Çünkü o gapı açılınıştı, o anda o da Cenab-ı Hak'tan dileğini miradını istemişti. O'nun sözi reddolmadı, gayd oldi. Neden? Dilek gapisı açık idi.

Bunun içün, sözün özi aramaynan bulunmaz, madem Allah rast getire.] O zaman Mecnûn bağda, çadır içinde Leylâ'nın gözlerinin yolini gözliyor. Yumup aştığı zaman da Leylâ Mecnûn cemalini görüyor. O da onu görüyor. İkisinin birbirine gözlerini açtıkları zaman da, birbirlerinin sanki yanındayımış, birbirlerini görürler.

O zaman dönelim Mecnûn'a, Mecnûn eyle geldi ki ne gelsin bir ormanın kenarına dayandi. Bir çoban gaval ile davari suya güdürdi. Dertli dertli gavali çaliyordi. Sürünün ögünde bir mor goyun çobanın gavalının feryadına meliyarah önde gidiyordu. Mecnûn beyle çobana bakti sürüye bakti ve sürünün önündeki meleyen mor goyuna bakti:

"Hey gudret, guvvet sahibi buni de meleden sen, bu gavali de çaldıran sen, meyer çoban sürüyü suya dökmek için gaval ile davarı suya endirdi. Ne dertli dertli bu gavalı çalıyor bu çoban, bu mor goyun nasıl içerden meliyor. Helbette bu hayvanın guzusuna mı meliyor, ecep neyine meliyor, eşine mi meliyor? Bu mor goyunun melemesi benim ciğerimi deldi. Bu hayvan ikan helbette bir derdi var ki meliyor."

Aldı burda Mecnûn bakalım ki çobanin gaval çalmasına ve o goyunun önde dertli melemesine Mecnûn ne diyor:

Dertli dertli çalar çoban,
Vücudunda çıktı çiban,
Mor goyunda dertler heman,
Derdin nedir, devan nedir?

Buraya gader geldim düştüm,
Çobanın derdine şaştım,
Mor goyunun melemesi,
Ben Leylâ'yı unutmuştum.

Dertli dertli çalar çoban,
Vücudunda çıkdi çiban,
Mor goyun da meler heman,
Derdi nedir melemesi?
Devası ne seyitmesi?

Ben Mecnûn'am burda işim,
Döner Hak ile benim işim,
Akar bu an gözden yaşım,
Devası ne bu çobanın?
Melemesi mor goyunun?

Söyleden de sensin Allah.
Çaldıran da sensin Allah.
Guvvet gudret hem senindir,
Herşeye hakimsin Allah.

dedikden sona, çoban üzini dönip ağliyan Mecnûn'a, saçlar yenmiş omuzuna, sakal uzanmış gösgüne bahtı ki; simaya genç ama gaher bunu garabete çevirmiş.

Çoban:

"Hey vah, hey vah, benim çobanlığıma şükür. Acaba bu deliganlının, bu igidin derdi ne, devası ne? Saç sakal, sima genç gendi genç degil," dedi.

Mecnûn'un elinden dutup sürüyi suya çeken çoban, su başına götürdi Mecnûn'un garni aç idi. Çünkü, diyar-ı gurbet beri yapan, kim etmek versin nerde bulsun. Hele sebebe bah, hele yardıma bah, dağın başinda bile Cenab-ı Hak onun gısmetine gabil oldu.

Evet, herkeşe gabildir Allah.

"Otur -dedi- otur"

Südi sagip goydi suya, soğudup devarcığa el atti. Devarcıkdan nan çıgardi. Gendi ile berabar Mecnûn'u aldi garşısına:

"Ye bahalım deliganlı" dedi.

Mecnûn garnını doyurdi. Evet, nâyet dinnendikden sona devarcıkdan çoban mendilini çıgardıp iki tane etmek sardi.

"Al deliganli, olur ki, diyar-ı gurbet gahri dağbaşi, acıktığın zaman bunlari da ye -birez de peynir verdi- Tam bunlarinan berabar ye" dedi.

Nâyet, Mecnûn çobanin verdiğini, sadagayı alıp çobandan helallık alıp düştü yolun türabına, sığındı onsekizbin bir alemin sahabına. Mecnûn gettikden sona çobanı bir gam basdi:

"Ulan bu deliganlıya sormadım ki; diyar-ı gurbeti niye dolanirsan, bele saçin saggalın neden beyle yenmiş omuzan? Bunun derdini niye sormadım" dedi.

Sonra, çoban da bu dert ile başladi meşagate düşmeye. Evet, getti Mecnûn, ahşam oldi çoban herkeşin malını gapısına getirip ama, çoban gendi derdine şükrederdi:

"Yâ Rabbi çok şükür benim bu çobanlığım sultanlığa benzirmiş. Neden, benden daha dertlileri diyar-ı gurbeti gahriyar etmiş dolanmış. Ecebe, bunun ne derdi var imiş, sormadım soramadım," dedi.

Çünküm, çok çobanlıkda, çok diyar-ı gurbette neler gelmiş, getmiş. Mecnûn Leylâ'yı bulmah içün, düşmüş çölden çöllere.

Nâyet, ele hallara düştü, Mecnûn'un başında guşlar yuva yaptılar. Yuvalar, guşlar başında cücük çıhardi. Mecnûn'un başında yapılan guşların yuvaları, cü-

cük çıhartmaları ve gören halg-ı alem ve giden bezirgânlar yolcular, çobanlar hepisi Mecnûn'un veziyetine bahardilar:

"Ula hele bu divaneye bahın, -çünkü Mecnûn bir divane halına girmişdi- guşlar başında yuva yapmış, cücüklemiş. Başına bahın, gendine bahın."

Mecnûn'un gafası gövdesinden daha da böyümüşdi, böyük olmuşdi. Neden, bütün guşlar çalı çırpi dökülmüş, yuva yapmiş, Mecnûn'un başinda cücüklemişdi.

Buni yuva yapuran, Mecnûn'i Mecnûn eden lakin buna deli diyirler ama deli değildi Mecnûn bir veliyullah idi. Mecnûn Leylâ'sını ariyordi. Gören halg-ı âlem aglirdi, Mecnûn'un bu veziyetine ağlirdi. Neden, ağlirdi:

"Bu nasıl divane, beyle bir deli görülmemiş. Hele bu başındaki yüke bah, daşıyormuş."

Meger elini yugari galdırıp başina bir çalıyı. Bir yuvayı dağıtmirdi. Niye dağıtmirdi:

"Yâ Rabbi benim başımda yuva gurdurdun, guşlara yuva yaptırdın, cücükler çihartturdın. Ben bu yuvayı nasıl bozabilirem, buni sen yaptırdın. Sen yaptıran bu çalıyı çırpıyı döşüren, bu guşlara emir verip getiren sen, başımda bu yuvayı gurduran sen. Ben bu yuvayı nasıl dağıtabilürem. Eğer, bu yuvayı dağıtsam benim yuvam dağılmaz mi, benim yuvam da dağılır. Bu yuvayı yapan guşlar cücük cıhardiyor, güveniyor, besliyor. Bunların cism-i igtidarını veren sen değil mi?" dedi.

Gendi gahrine şükreden Mecnûn gören halg-ı âlem yaniyordu.

Mecnûn'a:

"Beyle bin divane görülmemiş" diye, bir garer veremirdiler.

O zaman Mecnûn bir göze başına vardi. Çoban davari gine çekmişdi, yatırmışdı. Ama Mecnûn'ın o gördügü çoban mi? Hayır, bu ayri çoban, çobanlar bir tene değil ki neçe bin çoban.

[Evet, hulusi galb ile çobanlık eden gahrine şükrederdi. Çobanların piri kimdir, bin deveyi bir akçeye otaran Veysel Karan Hazretleri, deryayı bir ümmanı kimi Hazreti Resullullah aşgina ikisi birbirine aşig olmuştu. Birbirini arzılırdi, birbirlerini görmemişdi. Bunları ayırıp birbirini sevenler neden gavuşturmadilar. Cennetde gavuşalar, cennetde birbirleriyle kelam edeler.

Herşeyde bir hekmet var, bir gizli var. İşte sade Mecnûn sade Leylâ değil, neler dünyaya gelmiş. Acaba bütün yerin göğün serveri, rehberi Hazreti Resulullah bunlar gavuşamaz mıydı, birbirini göremez miydi, getiremez miydi birbirini, ama ara yerde der gizli Allah var.]

O zeman gözenin başına varan Mecnûn'un garni ac idi, gine ac idi. Çünkü, dağı daşi yürüyor, halg içine giremezdi. Neden giremez idi? Olur ki, birisi benim başima elini atar yuvaları dağıtır. Bunun için, beri alanı gendine gahriyar

eden Mecnûn, Leylâ'yı ariyordu. Gözenin başına varan Mecnûn, çoban sûdi sağmış ve süt gözenin içinde devrilmişdi, getmişdi.

Çoban:

"Bir daha sağsam olmaz" diyip, beyle düşünürken Mecnûn'a sordi, yanına selam verdi oturdu çoban. Mecnûn'u gören çoban kendi derdini unuttu, beyle bir üzine bahti:

"Ey -dedi- deliganlı ismin nedir senin? -dedi Mecnûn'a- Bu halın nedir senin?"

Dedi:

"Çoban ne sen sor ne ben diyim"

O anda bir ehtiyar adam geldi. Meger gelen kim idi, Mecnûn'a bâdeyi veren Hızır idi. Selam verdi çobana dedi ki:

"Benim garnim aç, ağzımda dişlerim de yoh, benim garnımi doyur ve bu gelen misafirin garnını doyur."

Çoban terkal tasina yedi goyun sağdi, tasini dolduramadi. Üç seneden galan gısır goyun dile gelip çobana dedi ki:

"Gel beni sağ, beni sağ."

Çoban goyunun lisane gelip, "Beni sağ" demesine:

"Ey hayvan -dedi- üç seneden gısırsın sende süt var mı ki, sağim."

Çoban, yedi goyini sağmışdi tasını dolduramamışdi. Üç yıllık gısır goyun tasını doli verdi. Çoban, tasını doldururken başını misafirlere doğri çevirdi bahıyordi. Meğer, Hızır Mecnûn'un yanında oturmuş Mecnûn'a ögütler verirdi:

"Sonun ey selamete vardi ya Mecnûn. Senin cüpben bende de yoh, ben sene yerinirem" diyip gonuşiyordi.

Çoban ki, bunlara doğri baharken goyun tasi devirdi. Çoban bahti goyun tasi dökdü, heman dorği vardi gözenin başina, işte burda çoban diyem demiş:

Çobanam ağam dedi,
Nana möhtacam dedi,
Gatığın yoh mi dedi.
Gocayan dişim dutmaz,
Gatığın getir dedi.

Çoban aldı tabını,
Sürüye heman vardi,
Yatani galdırmadi,

Durana bildirmedi,
Yedi goyini sağdi,
Tasını doldurmadı.

Üç yıllık gısır goyun lisana gelip,
"Gel südümi sağ" dedi.
"Hayvan" dedi yürüdi,
"Sene süt nerden" dedi.

Çoban başını çevirdi,
Goyun südi devirdi,
Çobana ayan oldu,
Bu süt haramdır dedi.

Vardı göze başına,
Su çağdadı tasına,
Çoban esayıkı kişti,
Esada yaprak düşti.
Bah o Haggın işine,
Yaprakta hurma bitti.

Kimler idi biri Mecnûn, biri Hızır idi. O zaman, yeyip içip hep doyduk. Anadan taraf doyduk. Bir emle devrinde neçe açlar doyurduk. Çok yolcular gelmişdi, hurma yiyiyordu. Bir saniye içinde dal budak veren esa, yaprak açan esa hurma tökdü. Bunun içün, herşey Allah'ın gudretinde, guvvetinde.

O zaman, bu gizli sıri ne çoban, ne heç gelen yığılan yolcular, ama ne hörmet idi. Bir Hızır idi, bir Mecnûn idi. Bütün yolcular Mecnûn'a bahardılar. Guşlar başında cıvıldir, yuvadan uçuyor gelir yuvaya gidiyordu. Bütün halg-ı alem beyle bir divane görmedi ki; "nasıl bir divane deli mi diyelim, akıllı mi diyelim?" deyip bir yoluna garar veremirdiler.

O zaman, her biri bir yana yoluna gidip Mecnûn ehtiyar Pir'in elini öpüp, o da yoluna devam etti, dolanıyordu. Lakin, bunların bu gizli sırlari eğer Leylâ'nın, eğer Mecnûn'un âlem-i manada görülen devaları birbirlerine gösterildi. Cenab-ı Hak âlem-i menada rüyalarını görirdiler. Ama Mecnûn Leylâ'ya, Leylâ Mecnûn'a hesret idi. Birbirlerine ah çekip ağlıyordi.

Nâyet, ömrünün dörtte üçünü Mecnûn bir defa Leylâ'yı görmişti, âşig olmuşdi, Leylâ'ya ifade vermişdi:

"Ben ne golimi, ne elimi, ne barmağımi, bir dırnağımi bile bu nefs içün kesmem" demişdi.

O görüş Mecnûn'da, Leylâ'da galmışdı. Birbirlerinine daha gavuşmamıştılar. Birbirlerini hesiretle arıyordular.

Evet, neden gavuşturmadi birbirlerine, neden birbirlerini hesiretle dolandırdı. Çünküm, herşeyde bir gülmağ, ahiretin aydınlığıdır. Dünyanın saltanatı değil, ahiretin saltanatıdır. Bunun içün, Mecnûn eyle hala geldi ki, Cenabi-ı Vücut Hazretlerinin alemi manada cemalin gördi. Cenab-ı Haggın cemalına Mecnûn âşig oldu. O görüşte Cenab-ı Haggın didarına âşıg olması Leylâ'yı artık çevürdi, Cenab-ı Hagga döndü.

"Yâ Rabbi güzeller güzeli sensin, güzelden güzel yaradan sensin, ne güzellik varmış sende, ne gadder cemalin güzel," dedi.

Bir su başına oturan Mecnûn hem ağlayıp, hem dertli dertli "Leylâ'yı görim" diyip epey bir ağladıhdan sona gahti yürüdi.

Nâyet, ömrünün dörtte üçünü dağlarda, ormanlarda ve guşların getirdiği gıdelerinen gıdelendi. Dağda çobanların yahut yolcularin verdiği sadağaynan, çok zamanda nabedlerinen gendini gıdelendirirdi. Bir orman kenarında oturan Mecnûn:

"Bene benden yagin, beni dinniyen bütün üçler, beşler, yediler, kırklar, erenler mevcudat bu anda beni dinner."

Aldi Mecnûn bahalım burda dertli dertli ne diyor:

Vazgeç Leylâ'm benden, vazgeç Leylâ ben senden fariğ oldum
Ben Leylâ'yı arar iken, ben Mevlâ'yı buldum,
Vazgeç Leylâ'm vazgeç, ben senden fariğ oldum.
Ben Leylâ'yı arar ikan, ben Mevlâ'yı buldum.

Ben Mecnûn'am dağı daşi dolandım,
Leylâ'nın aşgina yandıkça yandim,
Ahiri saltanat buldum Hagga dayandım,
Vazgeç Leylâ'm vazgeç ben senden fariğ oldum.
Ben Leylâ'yı ararikan, ben Leylâ'yı buldum.

Diyip, nâyet o zeman, dolana dolana çünkü neden dolandırdi? Bu teraftan Leylâ'yı da dolandırır. Babası, annesi, emisi Leylâ'yı da dolandırırlar. Mecnûn gelip bulmasın diye bir yerde garer veremirler, alıp gidirler. Gahi Leylâ'yı bağlardilar gaçmasın diye.

Neden dolandırırler, bunu da ikisini birbirine görmeyen bunları eden, eyliyen kim? Adil-i Mütlâk. Çünkü, bunlar cennette düğünleri olup, cennete birbirlerinin üzini göreceklerdir. Demin dedim ya dünyada iki âşıg birbirlerine neden hesret geldi, birbirini göremedi, bulamaz mıydı, bunlar kainatın serveri getitti-

remez miydi. Ama ara yerde gizli sırri var. Bunlar da cennette birbirlerini görecek, cennette birbirleriyle gonuşacah.

Çileler temam olup lakin, Mecnûn:

"Leylâ" demedi. Mecnûn:

"Mevlâ" dedi. "Mevlâ" diye diye Mecnûn Hagga teslim oldi, diye diye.

Her vakıt dilinden zikrederdi:

Vazgeç Leylâ'm vazgeç, ben Mevlâ'yı buldum.

Vazgeç Leylâ ben senden fariğ oldum.

Ben bir Leylâ ararikan, ben Mevlâ'yı buldum.

Bunun içün, işte bunlar birbirlerini cennet-i âlâda görecek, bir toy düğüni cennette olacah. Âşıgların içinde Haggın cemalini gören Mecnûn'du ve bunların cennet-i âlâda toy düğüni dutulması Mecnûn'an Leylâ'nındı.

Evet, üç düğün daha var. Bu üç düğünde kimlerin yeri gelip söyliyecem. O zaman Meçnûn Hagga teslim olup, gün temam, rızık temam, ecel temam. Bu terafdan Leylâ'nın da "Mecnûn" diye diye Leylâ da Hag'ga teslim oldu.

Lakin, Leylâ'nın da başinda saçları ağ pag olmuştu. Sevda Leylâ'nın bir deri gemik galmışdı. Leylâ ne yediğini, ne geydiğini, ne de yaşadığından haberdar olmamışdi. Bütün gören gadinlar, gızlar Leylâ'ya aciyordular:

"Yazıh buna çok yazıh."

Amma Leylâ'nın anasi babasi ettiklerine pişman olmuşdular. Amma ne fayda, iş işden geçmişdi.

Evet, bu dünya fani dünya, ne Leylâ'ya galmış, ne Mecnûn'a. Galaydı iki serveri sevgüllüsüne, o da bile getti işte, "Mecnûn" diye diye Leylâ; "Leylâ" diye diye Mecnûn; ikisi de Hagga canı teslim etti.

Amma, Mecnûn ne diyordu dilinde bitti:

Ben Leylâ'yı ararikan, ben Mevlâ'yı buldum.

Vazgeç Leylâ'm benden, ben senden fariğ oldum.

Ben Leylâ'yı ararken, ben Mevlâ'yı buldum.

[Evet, dünyada en ziyade güzel, güzel Allah'ın cemalidir. İşte, gudretini, guvvetini, cemalini suya halgetti Cenab-ı Hak.

Su agmadi, nasıl cemalini çevirdiyse su hızlı başladı agmıya. Neden ahiyor, helen ahiyor. Bir gördüm bir daha gôrim, ikincisini gôrim.

İşte, herşeyde bir guvveti, gudreti var. Evet dağları, dünyayı altı günde halgetti. Dünya dümdüz idi, dağları verdi. Dağlar gaynadi çalgalandi, daşi toprağa çivi verdi. Suyun buharından daşi halgetti, daşi yarattı, daşi toprağa çivi verdi dağlar durdi.

Herşeyde bir gudret, guvvet var, o da kimin, Âdil-i Mûtlâk'ın.] Mecnûn'nan Leylâ'nın hekâyesi burda temam oldi. Sözümüz burda hitamını buldi.

Yarın inşallah hocalarımız hangi hekâyeyi derse ben de onı annadacağım.

YUSUF İLE ZÜLEYHA

Gögkubbe altında, dünyanın o hükm-i devrinde, zamanında Kenan elinde Hazreti Yagub (A.S.) peygamber idi. Hazreti Yagub peygamber ikan ve bunun beş ogli var idi. En küçügü Yusuf isminde beş evladın içinde en sonki oğli Yusuf-i Kenan idi, yani Kenanlı olduğu için Yusuf-i Kenan derdiler. Cenab-ı hak, erkeklerde güzelliğini, guvvetini gudretine bah ki, güzelligi Hazreti Yusuf'a vermişdi erkekler güzelliğini. Gadınlarda, güzel Züleyha idi. Erkeklerde güzel Yusuf idi.

Züleyha Mısırlı idi ve Mısır grali sarayında duruyordi. Yusuf, Hazreti Yagub'un en küçük oğli beş gardaşın içinde en küçük Hazreti Yusuf idi. Gel ki, bunun güzelliğini ve akıllığına, gonuşuğuna hazreti Yagub'un beş dene ogli var idi, ama meylini Yusuf'a atmışdi. Çünkü en sonki ogli olduğu için ve bir de erkeklerde güzel olduğu için. Hazreti Yagub Yusuf'i görmediği zaman emir verirdi ki:

"Yusuf bu gün gecikdi yanıma getirin."

Hasretle Yusuf'a heyran olmuşdu. Bütün Kenan elinin halgı Hazreti Yusuf'un cemalını görüp bir takımı bunun güzelliginden eğer gadın erkek aglına hab getirirdi.

Nâyet;

"Seni görenler ya Yusuf uyku uyumuyor."

Hazreti Yusuf cemalini ligab bağlayarah yani üzine ligab takarah:

"Benim için, gadınlar aklına hab getirmesin" - ve uykusunu uyumayanlar var idi. Bunun için, üzine ligab tahardı ki: "Benim cemalimden kimse ziyan görmesin."

Çünkü, Cenab-ı Allah güzelliğini Yusuf'a vermiş erkeklerde ve gadinlarda Züleyha'ya vermişdi.

Hazreti Yagub Yusuf'i çok sevdigi için bu dört gardaş gizlin bir arayan geldiler. Birbirlerine dediler ki:

"Biz de babamızın oğluyuh, babamız bizi de gazanmış ve babamız bir peygamber, babamız bizi niye sevmiyor da Yusuf'i seviyor, neden babamız bize rayet etmir, Yusuf'a edir? Bizde bunun oğlu değil miyih, bizi de bu gazanmamış mı?" diye dört gardaş Yusuf'dan gizli, babalarından gizli meşrevet gurdular:

"Biz ne edek ki, ne babamız bizi gınasın, ne de el bizi gınasın. Biz bu Yusuf'a ne duzak gurak, ne edek ki bunun başını batırah" diye dört gardaş Yusuf'dan gizli meşveret ettiler.

Çünkü diyor, ehl-i dil ne diyor:

"İnsanogli hilebazdır, kimse bilmez fendini."

Evet hilekârdır bilmez, bu dört gardaş gizlin meşveret gurah, birbirlerine dediler ki:

"Biz babamızdan izin istiyah, Yusuf'i, av guşa gidirih diye- çünkü bazen avguş yapardılar- biz av-guşa gidirih diye babamızdan Yusuf'u istiyah, Yusuf'u da avguşa götürek diye götürek buni başını batırah, bir ilave edek, böhtan edek, gelek babamıza bildirah. Bundan başga golay yok. Yoksa el eli buni öldürsek, hem bizi babamız, hem de halg-ı âlem gınar. Bize cefa ceza çekdirir."

Bu dört hain gardaşlar gizli meşrevet gurdular. Dördü günün birinde Hazreti Yagub'un divanına çıhtılar. El göğüs dudup, dayanıp durdular.

Hazreti Yagub (A.S.) dört oğlunu görüp:

"Nedir oğullarım?" diye sordu.

Bunlar el göğüsde:

"Ya baba, senden izin istemeye geldik."

"Hayır ola, nire gidisiz?"

"Av-guşa gideceyik, av-guş yapacayıh. Yusuf da bize ağlir, 'beni de götürün' diyir. Utanir senden gelip bişiy demir. Biz de, bunun için, senden istimeye geldik. Biz senden izin istimeye geldik. Yusuf'a izin ver, gardaşımızı av-guşa götürek. Kendisi utandi, bize yavraldı, babamdan izin alıp beni de av-guşa götürün,"," dedi.

Hazreti Yagub oğullarının sözini hem inanıp, hem de gırmadı: "Oğlum, Yusuf'un ne işi var götürüsüz ecebe?"

"Baba biz beraber, hoş sahipsiz değil. Biz dört gardaş biz ile beraber götürüp getireceyik, ağlir bize yavralir. 'Beni de beraber götürün; diyor," dedi.

"Pekiy -dedi- çağırın Yusuf'i gelsin."

Yusuf'i çağırdılar, babasının divanına geldi.

"Haydi oğlum gardaşlarına get, av-guş yapacahlar sen de seyret."

"Ey oğullarım."

"Buyur baba."

"Yusuf'i nasıl size teslim ettimse, Yusuf'u siz gine bene teslim edeceksiz değil mi?"

"Evet baba baş üstüne."

Babalarından izin alan bu hain dört gardaş Hazreti Yusuf'i da beraber alıp dorgi av-guş diye halbuki av-guş ilave, Yusuf'u alıp, Yusuf ise:

"Bunlar benim gardaşlarım, aynı garından doğmuşuk, bir memeden emmişik, bunlardan ne ziyan gelir bene" teslim olmuşti.

Hagigatte ele değil mi? Gardaş gardaşa helbette teslim olur. Diyen ne demiş:

"Nerde bulim bir anami, bir babami daha ki, bene bir gardaş gazansın."

Amma gardaş var ki gardaş; gardaş var ki gardaş. Bunun için, bu dört gardaşı hain idi. o zaman av-guş vesitesiyle Yusuf'i beraber alarak dorgi gizli müşevve etmiştiler, ne yapalım diye bunlar aldı av-guş diye Hazreti Yusuf-i Kenan'ı, getmiye durdular. [Ben de hekâyemi burda bunlar av-guşa getsin, ben de burda beyle bırahıram. Bunun irelisini inşallah yarın güzel annadiram.]

Evet, bir binanın gapisi vardır. Gapisız bina olmaz, gapisız oda daire olmaz.. O gapıyı girmek için, o gapıyı vurmak lâzım, açıp girmek lâzım. Hekâyenin de her hekâtun bir gapısı lâzım. Ne diyir bizden evvel gelen maddahlar ne demiş, onlar ne demiş ben de onlarin dediğinden diyirem.

Diyor ki:

Gönül gel aldanma fani dünyaya,
Fani dünya, bir kimseye galmadi.
Sadri İskender'e, Rüstem'e, Zal'a,
Ali kimi bir aslana galmadi.

Bu dünyada edaletlik var idi,
Deryadan semadan haber alirdi,
Gurtlar guşlar divanına gelirdi,
Davudoğli Süleyman'a galmadi.

Evet, işte gapı bu gapılardır. Ne diyir bizden sona gelenler buni dilinden zikretsin. Hani senin anan, hani senin baban, hani senin deden var mıydı? Var idi ki, elbette sen yetiştin. Nice oldi, geldi, öldü. Eley ise sen de, ben de gideceyiz, getmeden tebdilimizi almah lâzım. Çünküm, bir adam evinin iyaşasını zemanında görmek lâzım. Herşey onun için.]

Evet, şimdi hekâyemize devam. Hazreti Yusuf'i gardaşlari alıp, av-guş vesitesiyle çıkdilar dağa. Amma Hazreti Yusuf'un bir ufağ Zağari var idi. Hazreti Yusuf bu Zağar'e etmek, et verirdi ve severdi bu hayvani doyurirdi. Nerye giderdi Hazreti Yusuf, Zağar da peşinden giderdi ayrılmazdı. Zağar da bunlar ile beraber gitti.

Nâyet, her ne gadder Yusuf'un gardaşlari Zağar'a şey ettilerse Yusuf dedi ki:

"Canım bir hayvan, benim Zağar'ın, sevdügüm, değmeyin gelsün."

Peşlerine geldi bırahmadi. Yusuf'un izini, peşinden gidiyordu.

Bunlar çıhdılar av-guş içün dağlara. Yusuf'un başını batırmah içün gününden evvel meşrevet etmişdi. Babalari Hazreti Yagub'a Yusuf'ı da gat bize av-guşa götürek demiştiler. Neden bu gardaşa hıyanet duymuşdu:

"Babamız, anamız Yusuf'i çok sevir bizi sevmir" demişdiler.

Nâyet, bunlar hastalıklarından Yusuf'un başını batırmah içün av-guşa götürdüler. O zaman av-guş mana idi, dolana dolana dağı, geldiler ki eşilmiş bir guyu, derin bir guyu. Yusuf'u öldürmeye gıymadilar:

"Bu guyuya atalım -dediler- Bu guyuda işte acından ölür, mehfolur öldürmeden işte diri diri atah bu guyuya, guyunun üzerini örtah. Hem boğılır, hem de ac galir, ölür, susuz galir ölür."

Yusuf'i, gardaşlarının dördi dorği guyuya attilar. Terkal Yusuf'un ayni köynegining bir tanasini evde bunlar hıyanet Yusuf'un ikinci köynegini almıştılar. Kimsenin heberi yok idi. Bunlar av-guş yaparah köynegi bir gana batırdılar, gana boyadılar. Dördi dutdular, Kenan şehrinin yoluni amma gözlerine sarımsak çekerek ağliya ağliya dördü de Kenan şehrine gidiyordular. Görenler bunların ağlamasına:

"Yazık, ecebe bunların kimi ölmüş?" diye.

Lâkin bunlar ki, gittiler, Hazreti Yusuf'un beslediği Zağar guyunun başını terketmedi. Bu hayvan guyunun etrafini dolanir, mızılir durirdi. Hazreti Yusuf'un atılmış guyunun ağzını bu hayvan terketmiyordu.

Nâyet, evle oldi. Çobanlar sürüyü götürüp bir su başina sürüyü yendirdiler ve çobanlar oturup etmege, bu hayvan gelip bunlara mızıldanir. Çobanın biri kesdi, bir parça etmek, Zağarin ögine atdi. Bu hayvan iki tetiginin üzerine etmegi alarah, dorgi getirip guyunun kenarından mızıldadi Yusuf'a bırahdi. Etmegi Yusuf aldi yedi, garnını doyurdi. Neden, acından ölmesin diye bu hayvan o guyunun başını bırakmiyordu. Gine geldi mızıldadi, nâyet gine kesdi bir parça zannedir ki bu hayvan geldi gine isdir, doymadı. Üç defa bunlar etmek verdi, bu hayvan geldi gine isdir, doymadı. Üç defa bunlar etmek verdi, bu hayvan tetiklerinin arasinda Yusuf'un olduğu guyuya mızıladi bırahdi. Yusuf yiyordi.

Gel şimdi hıyanetlere dönelim, bu dört hıyanet, babalari Hazreti Yagub'a ağliya ağliya gavuşdılar:

"Ne oldi oğıllarım, noldi?"

"Baba dilimiz varmi sene diyek, Yusuf'u aramızdan gurtlar parçaladı, gurtlar yediler. İşte ahan ganlı köynegi, biz artık gaçtık ancah selâmet sene yetişdik. Yusuf getti, sen sağol. Gurtlar Yusuf'i pare pare ettiler."

Hazreti Yagub eşidip ağladi:

"Yav bu gurtlar sizi neden yemedi ki, sade bir Yusuf'imi yedi?"

"E baba eceli gelmişdi, ne yapak"

Ganli köyneğini babalarının ögine goydular.

[Begefendi, iki şey çaresizdir, iki şeyin çaresi yohdur. Nedir bu iki çaresiz şey; bir noldi oldii. Oldiyle öldiye çare bulunmaz.] Bunun için Hazreti Yagub Yusuf'un ölümüni eşidip oğullarından yasa gamet basmışdi. Lâkin hıyanet oğullarına birşey demirdi. Ama Yusuf için gece günüz "Yusuf" diyerek ağzindan bir Yusuf daha çıkirdi.

Aldi bahalım ki, burda Hazreti Yagub, Yusuf'un aşgina, evlâd acisına ne diyor:

Yusuf'un başina böhtan ettiler,
Gurdun guşun üzerine attilar,
Getti de gelmedi bir evlâd deyü,
Ağla Yagub ağla Yusuf'um deyü,
Getti de gelmedi bir evlâd deyü.

Gözlerinden yaş tökerdi. Ama galbi inanmazdı ki; Yusuf'i gurtlar yemedi. Amma gendisi bir peygamber idi.

Evet, bunu ey bilelim ki, Cenab-ı Hak, Âdem babamizdan alıp, Âdem babamizın arasından gelen en son Hazreti Peygamber'e gader gelen peygamberlerin arasından bütününe Cebrail nazil olmuşdu, Cebrail gelmişdi. Cebrail kime gelir, peygamber olanlara, nebilere, velilere, ehllullahlara. Cebrail getmez. Peygamberlere getmişdi. Buntara Cenab-ı Hak emriyle Cebrail nâzil olmuşdu. Geleceğe, gideceğe garşılık Allah gudretini, emrini, peygambere bildirmişdi. O zaman, Cenab-ı Hak Cebrail'e emir verdi:

"Ya Cebrail, yetiş benim Yagub'uma haber ver aglamasın, şükretsin. Onun oğlu Yusuf ölü değil, diridir. Zeman gelir ki; Yusuf'a gavuşur, Yusuf ona gavuşur."

Cebrail nâzil olur, Yagub'a (A.S.) selâm verir:

"Ey garındaşım, Allah'dan gelen gahre tehemmül et, şükret ancak bu müjdeyi getirdim. Ağladiğin oğlin Yusuf ölü değildir, diridir. Amma, çilesini herkeş çekecek. Gün gelir ki; sen Yusuf'i, Yusuf seni görecek."

Bunun için, bu müjdeyi alan Hazreti Yagub (A.S.) bütün Kenan elinin gurtlarını divanına çağırtırdı:

"Gelin ey canavarlar gelin siz yırtıcı bir hayvansız. Benim Yusuf'umi niye yidiniz, niye parçaladınız?" dedi.

O zeman, yeni Cebrail'den aldığı notaya garşılık Kenan elinin gurtları yemin etti Hazreti Yagub önünde:

"Haşa ya Yagub, biz Yusuf'i yemedik, biz Yusuf'i görmedik. Bu bize ilave, böhtandır. Amma bundan sonra bize insan eti yemek haram olsun" dediler.

İşte, bunnar Hazreti Yagub'un öğünde yemin etti, Kenan elinin gurtları ki bundan sonra:

"Bize âdem eti haram olsun" diyip, işte şimdi Kenan elinin gurtları ben-i âdemi gördüğü zamanda Zağar kimin guçiklanir, hiç birşey demeden, insana ilişmeden geçer giderdi. Neden? Yemin etmişdiler, onlardan geride gelenler de yeminlidir ve âdeme ilişmezler. Bu sebepden, bunlar Allah'ın bir guvvetinde, gudretinde.

O zaman bunnar bağda ikan Yusuf guyuda, zağar gine gelip giden yolçiye, çobanlara mızıldir ve eline, öğüne attıkları nân yahut et ne olursa ağzına almir, tetiklerinin arasında getirip guyudan aşşağı Hazreti Yusuf'a atirdi.

Nâyet, gul daralmamış sebep yetişmez. Aradan üç-beş gün zeman, ömür geçir. Bir büyük bezirgan Mısır'a kervanı gidiyordi. Geldi, o guyuya yakin bir sehrada kervanı yıkdı. Başladi adamlarına:

"Ocah gurun, burda et bişirin garnımızı doyurah. Hayvanlar birez otlasın, çıkah gidek" diye bezirgan barhanayi gurmuşdi.

Bezirgânın adamlari, deveyi, ati, gatırı neyise otlağa vurarak, ocaklar yahip taamlar bişirip nâyet bezirgannan berabar oturdular taam yirdiler. Yusuf'un Zağar'ı gine geldi mızılirdi. Bezirganın adamlari etnek attiler ve kebab attilar. Bu hayvan tetiklerinin arasinda alıp dorgi Hazreti Yusuf'un guyusuna götürüp guyudan aşşağı mızılip bırakirdi. Bir gaç sefer beyle geldi mızıldadi, bunlar da verdiler.

Bezirgan Yetikoğlu, adamlarina sinirlenarah dedi ki:

"Şu hayvana etnek versez ne, mızılir bağirir, sade ağzızda götürür, nefsüzü gollusiz."

O da yabanda galmış bir hayvan dediler ki:

"Ağa gaç defa verdik ve sade bu hayvan degül, bele beş hayvan doyardi. Biz veririk ama nasıl yiyir neriye götürür biz de bilmirik. Geç defa verdik."

"Verin" dedi.

Bezirgan bir etmegin tamini Zağar'ın öğüne atti, dedi ki:

"Gollayın, bahın ki, bu Zağar yiyir mi, yoksa bir yere götürir goylur mi, neydir?"

Çünkü adamlar yemin ettiler ki:

"Ağa, bizim verdiğimiz bu hayvana ki idare, bu hayvan kimin beş hayvani doyururdi."

Etmeği atan bezirgan bu hayvan iki tetiginin üstüne aldi. Ağzını vurmadan başladi getmiye. Bezirgan adamlarına dedi ki:

"Gollayın bahın nere götürir?"

Yetik oldular ki guyunun başına bu Zağar vardi, mızılayıp ekmegi guyudan aşşağı bırahdi. Geldi bezirgana haber verdiler, dediler:

"Bizim verdiklerimizi de getirir bu hayvan bu guyuya atirmiş."

Bezirgân adamlarını topyekün topladi, açdırdi. Bahdılar ki, guyunun dibinde bir civan genç deliganlı oturir. Üzinin nuri ve üzinin şölvesi guyuyu aydınlatmış, ışıklatmiş. Çünkü Cenab-ı Hak güzelliği Yusuf'a vermiş. Görür görmez bezirgân seslendi:

"İs misen, cis misen, kimsen bu guyuda? Ses ver -dedi- bize",

Yusuf bezirgânın seslenmesine garşilık:

"Ne insem, ne cinsem, ben de senin kimin bir ben-i âdem evlâdıyam."

Bezirgân emir verdi:

"Kementleri getirin" dedi.

Kementleri getiddirdi, kementleri uzatdi Yusuf'a.

"Ey deliganlı, bağla belen kemendi, seni bu guyudan çıharak."

Hazreti Yusuf kemendi beline bağladi. Gine zağar guyunun ağzinda mızıldiyordi. Hazreti Yusuf'i kemendinen çekdiler, guyudan çıhartdılar. bezirgan bahdı ki; civan gibi deliganlı amma gâyet güzel.

Dedi ki:

"İsmin nedir?"

Dedi:

"Yusuf"

"Senin kimsen var mi?"

Dedi:

"Yok"

Bezirgân Hazreti Yusuf'i getirdi barhanaya, hılgat mılgat geydirdiler. Bezirgan kervana gatti.

Hazreti Yusuf'i güne bir menzil, gece günüz gele gele günlerin bir gününde Mısır şehrine yetişti. Çünkü, kevran, bezirgân Mısır'a gidiyordu. Mısır şehrine yetiştirdi. O anda da Mısır grali Züleyha ile beraber, Züleyha ailesi idi amma Züleyha gızoğlu gız duruyordu. Cenab-ı Hagg'ın guvvet gudretine seyret ki; agşamdan agşama Züleyha ile gral bir yatağa girerken Cenab-ı Hak ayrı bir gılıkda Züleyha'nın gılıkda Züleyha'nın giligında ayrı bir gız gralin goynuna girerdi. Züleyha gızoğlu gız duruyordu. Gral, Züleyha diye sarılırdi.

O zaman, Züleyha'yınan gezerken bezirgân getirdiği Yusuf'i köle diye satmaya durdi. Herkeş beh vururdular. Eskiden köleler satılırdı. Züleyha, nasıl Yusuf'ın cemalini gördüyse bir gönülden bin gönüle uğradı. Gocasi olacah yani gıral'a:

"Buni al- dedi- serayımıza köle."

Dolgun bir fiyet verdi. Bezirgan Hazreti Yusuf'i köle diye Mısır'da satılık idi. Devrin hökümdarı aldi. Yani Hazreti Yusuf'i köle aldi. Dorgi getirdiler serayına, gıral da havaslandi. Neden? Beyle bir temiz deliganli bizim serayımıza, köleye yagişır diye getirdiler.

Hazreti Yusuf serayda kölelik ederdi. Amma, Züleyha çok hulüs bağlamışdı Hazreti Yusuf'a. Lâkin, tenha bulduğu zeman Züleyha Yusuf'a elini uzadırdi.

Yusuf: "Çek elin ey nâbeker benden, ben bir köleyim, sen bir bu serayın güzelisin, Allah gorhisi yok mi sende?"

O zeman, Züleyha da, gıral da, gendisi de bütün delalet etti. Nâyet Züleyha aciz galdi. Bahtı ki, Yusuf bene yaklaşmiyor, ben Yusuf'i nanca sevirsemse, Yusuf beni sevmiyor. Lâkin, Yusuf'un nazından geçemiyen Züleyha elinden geldigi gadder. Her ne gadder Züleyha elinden geldiği gader yardım edirdise Yusuf, Züleyha'ya elini uzatmadi.

Lâkin, Züleyha candan Yusuf'a âşig oldi. Etdiren Allah, Züleyhâ Yusuf'in aşgina, âşıg olmuş tütüyor, gelbi yenmiyor tütüyor. Amma Yusuf'da bişey yok idi.

Züleyha:

"Yusuf'i bir gün serayda görmesem, ben canima intihar ederem" diyordi gendi gendine.

"Hele sabredelim" diyip, elinden geldiği gadder Yusuf'a cicik libaslari, taamları verdirtdirirdi. Yusuf'i beslerdi.

Yusuf serayda bir köle, hizmet ediyor. Lâkin, bu sevgi Züleyha'nın, bu hulüsi gralın meclisinin içinde han, vezir hanimları eşitdiler ki; Züleyha beyle bir köleyi seviyor. Hepisi seraya toplandi. Bunlarin geleceğine garşilık haber gelmişdi.

Züleyha emir verdi:

"Ya Yusuf, şu dolaba gir" dedi.

Hazreti Yusuf dolabın içine saklanmışdi. Vezir han hanimları, yani gralın meclisinin hanımlari bayanlari bütün seraya cem olmuşdi,

Züleyha'nın etrafında, dediler ki:

"Bir söz işittik, sen serayındaki çarşıda satılan köleyi beyle seviyor musun, besliyor musun? Ancah sene ayıp demirih, olur amma çok görürük. Beyle bir köle; bu bir köle, sen bir gral hanimisan. Ayıp olmaz mi ki, bir köleyi bele candan sevesin?"

Züleyha güldi, emir verdi oradaki hizmetçilere:

"Hanimların ögine tabak goyun, her tabağin içine bir salatalık getirin."

Her hanımın ögine bir tabak içinde salatalık, çakılar yaninda geldi. Yani herkeşin öginde bir çaki, bir dahi salatalık. Züleyha emir verdi ki:

"Ben şimdi emir vereceğim, herkeş gendi önindeki salatalığı kessin, soysun, dilimlesin tabağına dorgasın."

Emir verirkan:

"Yâ Yusuf dolabı aç" diye dolabın gapisını açdı. Bunnar ellerinde çakilar, ellerinde salatalık, salatalığı soyim derken, dorğim derken, herkeş elinin barmağını kesmişdiler. Neden? Hazreti Yusuf'in cemalini gören hanımlar salatalığı soyim derken, barmağını kesdi.

Bütün ellerinden gan gelen hanimlar:

"Bu nasıl iş idi?"

Züleyha:

"Yâ Yusuf, örtdolabi" dedi. Hazreti Yusuf dolabı örtdü.

Dedi ki:

"Ey hanimlar, bene ayıblı siz, ben cem ettiz, ayıbladız. Ben aylarca bu gehri çekdim. Yusuf'u, cemalini göre göre siz daha bir dagga dayanamadınız. Bu kölenin üzini gördüğüz zeman da hıyarı kesim derken herkeş barmağını kesdi. Bu şaşgınlık size yetmez mi? Beni kem edisiz."

Diyince, bütün gadınlar Züleyha'ya:

"Evet -dediler- biz aglımizi galdırırdıh şimdiye gadder divane olmuşduh, ama sen gine eyi ki dayanmışsan yâ Züleyha."

"Yâ bunun içün, beni kem etmeyin, bene çok görmeyin, siz bir daggiye dayanamadız aylarca ben bu gahre nasıl dayaniram?" diyip, hanimlar tasdik etüler.

Nâyet, hanimlar gettikden sona, Hazreti Yusuf serayın içinde gine köle idi. Lâkin, Züleyha annadı ki, bu bene elini bile elime uzatmayacah, annamışdı amma Züleyha candan Yusuf'a hulüs, âşığ olmuşdu amma Yusuf'da bişey yok idi.

Bunnar bağda ikan, nayet gral bir röya gördi. Gördigi röyası şu idi.

"Mısır'ın üzerine yeniden bir ay doğdi. Mısır şehri ışıhlandi. Halg-i âlem birden bire bir ay içinde, ışıh içinde cem oldi. Mısır meydanlari yüzbinlerce helg doldi. Yeni ışıh, zindandan işığa çıkdık diye beyle bir röya gördüm. Gördüğüm röyami tâbir edin" dedi.

Dediler ki:

"Ey sultanım senin gördüğün tâbirini müneccimlere mahsus, mineccimler bu röyayı tabir edebilir."

Nâyet müneccimleri buldi, heç bir müneccim tâbir edemedi. Yani gral gördüğü röyayı söylüyor, tâbir edemediler. Nâyet, Züleyha yanaşdi gocası olarak gralın yanina, geldi dedi ki:

"Senin serayın içinde bir kölen var, bu köleye danişmirsan, etrafı müneccimleri topluyorsun. Gel hele bir de bu köleye danişalım bahalım ki bu kölen ne diyor."

Köleyi gral garşısına getirdi. Hazreti Yusuf geldi, Züleyha duruyordu. Gördüğü röyeyi söyledi Yusuf'a:

"İşde -dedi- Mısır'ın üzerine bir ay doğdi, teze bir ay, gelen diyi ki; bu ay teze doğdi. Mısır halgi yüzbinlerce meydanlar, çarşilar halg doğdi, dediler ki: Yeni ışığa çıktık. Benim bu gördüğüm röya nedir? Tâbir eder misen?"

Yusuf başını salladi:

"Edim" dedi.

"Senin dediğin, gördüğün rüya, ay bir devlet -dedi- sen bu dünyadan köçüp gideceksin, öleceksin. Yeni bir devlet gelecek. O, yeni devlet, gelen devlet senin hökmettiğin yere, oturan devlet sade Mısır'ı değil, bütün kainatı ışıhlatacah."

O zamana gadder Mısır da delalette idi. Züleyha da delalette idi, halg da delalette idi. Yani Müslüman olmamışdi.

Gral müneccimlere Yusuf'un, bu kölenin tâbir ettiği röyayı danişdi. Müneccimler:

"Evet -dediler- Biz gorhumuzdan sene bunu tâbir edemedik. Belki gazap eder, bizi cellad edersin, Evet serayındaki kölen doğri demiş."

O zeman çok geçmedi aradan, üç gün, üç gece geçdi, dördüncü gün gral ömrünü verdi.

O zeman, devlet guşi uçururdiler. Yediden yetmişe Mısır halgi yeniden bir devlet gurmak için, devlet guşini uçurmak için yüzbinlerce her yandan halg-ı âlem Mısır şehrine toplanmışdı.

Züleyha bir terafdan emir verdi:

"Yusuf'i da götürün bu helgın içine."

"Bu bir köledir."

"Olsun" dedi.

Yusuf'i da halg içine götürdüler. Yusuf da Arasat meydanlarına garışmışdı. Guşi burşdan bırahdilar, devlet guşi uça uça o halgi yüzbinlerce halg içinde, milyonlarca halg içinde, Hazreti Yusuf'un başina gondi. Halg üçe ayrıldi, ikisi:

"Olmaz" dedi.

Biri:

"Olur" dedi.

Lâkin, üçe ayrılan helg-i âlem iki payı "Olmaz" dedi, çokluk idi. Akılli bir adam dedi ki:

"Durun helgım -dedi- azine bahmayın, çokluğuna bahın bir daha uçuralım."

Nâyet, ikinci devlet guşini uçurdular, bu guş pervaze ede ede Hazreti Yusuf'un başina gondi. O zaman, helg üçde ikisi Yusuf'dan teraf oldi, biri olmadi:

"Hayır, hayır bir deha deneyelim, üçe gederdir" dediler.

Nâyet üçünci guşdan devlet guşini bir daha bırahdilar. Yusuf'un yerini değiştirdiler, sağda ise sola aldilar, yani guş belki yanışlığa gonuyor. O milyonlarca halg-ı âlemin içinde Yusuf'un yerini değiştirmiş duruyordular. Ama bütün helgın üçde ikisi Yusuf'dan teraf olmuşdu, biri olmamışdı. Olmayanlar da.

"Üçüncü deniyelim" diyirdiler.

Guş yine pervaz edip Hazreti Yusuf'un üçüncü başina gondi. Bütün halg-i âlem:

"Evet" -dediler- hökümdarımız budur dediler.

Hazreti Yusuf'i dorgi hılgatleri geydirerek Züleyha'ya haber verdiler ki:

"Serayındaki kölen hökümdar oldi."

Züleyha bir daha sevindi. Çünkü, Züleyha Yusuf'a âşig olmuşdi. Yusuf'da bişey yok idi. Serayda getirip eski hökümdarın yerine Hazreti Yusuf'i oturtdular. Hazreti Yusuf Müslüman evlâdı olduğunu kimse bilmiyordi. Hazreti Yagub'un

oğlu olduğuni kimse bilmiyordu ve Kenan şehrinde doğdiğini kimse bilmiyordi. O zaman, Hazreti Yusuf yerine oturur oturmaz bütün halg-ı âlemi başina cem etti. Her bütün meclisine:

"Bu helga eyi hizmet edin. Allah onsekizbin âlemin Allah'ıdır, Rabbi'sidir. Biz yok uduk, bizi yokdan var eden o dur, düşgünleri eyi bahın" diye eyle bir meclis teşkil etti ki; Hazreti Yusuf.

Nâyet, Züleyha Hazreti Yusuf'un âteşine dayanımıyarah, Hazreti Yusuf emir verdi ki:

"Bu Züleyha'yı alın ayrı bir yatup gahahacah bir yer olsun."

Züleyha, Yusuf'un aşgina güzelliği getti, ağliya ağliya Yusuf'un yoluna gözleri kor oldi, kendini döge döge otuziki dişi yok oldi. "Ah" çeke çeke vücudunda etleri eridi, bir deri bir gemik galdi. Züleyha'yı ayrıca bir damın içinde Hazreti Yusuf acindan ölmesin diye, bu bene zamanında bahdi, Züleyha'nın iyaşasını gönderttirirdi. Lâkin, Züleyha hec bişeyi galmamışdi, güzelliği getmişdi, beli bükülmüşdi, dişi tökülmüşdi, gözleri kor olmuşdi. beyle bir hal içinde düşmüşdi.

Yusuf neden Züleyha'yı seraydan attırdi, sebebi neydi? Bir, Yusuf Züleyha'ya dedi ki:

"Ya gel iman et Müslüman ol, elimi uzadim."

Züleyha imam etmemişdi, Yusuf'un dinine girmemişdi. Bunun içün, emir vermişdi:

"Ayrı bir dama götüren, iyaşasını verin, orda ölene gader galsin.

Züleyha eyle bir hala gelmişdi ki; bir deri bir gemik, et galmamış. O servet, o devlet, o saltanat, o güzellik getmişdi. Züleyha'nın öginde sade bir put galmışdi. İgirmidört saat da puta secde eder, puta tapardi.

Bir gün Allah'dan inayet yetişti. Züleyha gendi gendine ne dedi:

"Ben ne edirem, ben nerden nere gidirem" -Gendi gendine yeni- Bir guri damın içinde ben bir puta secde gulim, mebud deyirem. Bu guri bir ağaç, guri bir daş, ben bu puta tapiram, bu gadder ömründe secde ettim, yavraldim, ağladim bu puttan bene heç bir sehabet olmadi, bir yardim olmadi bu puddan."

Züleyha gendi gendine diyir, yanında heç bir kimse yok. Ama Allah-ı Ezim müşşan o anda Züleyha'ya lütfetmişdi:

"Hele Yusuf'un Me'butine bah, Yusuf'un Allah'i Me'buti Yusuf'i guyudan çıharttırdi, Yusuf'i Mısır'da köle saturdı, Yusuf'i serayıma aldırttırdi, Yusuf'i en sonunda sultan etti Mısır'a. Hele Yusuf'un Me'butine bah, benim ey put sene bah, sene bah. Ben Yusuf'un dinine girirem."

Galdirdi puti, gırdi parça parça etdi. Yıllarca secde etdiği puti pare pare etdi, gırdi dağıtdi.

"Ben Yusuf'un dinine girdim" diye gollarını çemirledi, abdest alıp, hüzür-i divâne durdi:

"Ey Yusuf'un Me'buti, kainatin varlığı, kainetin sahibi Adil-i Mütlâk, ben senen varlığan, ben senin birligen inandım, iman etdim Yusuf kimin bene de Yusuf'a nail et, Yusuf'a eş et bu aşgimi beni yakdin, beni yandıran sensin Yusuf'i da yandır" dedi.

Nâyet, bi gece sabbaha gadder Cenabi'l-Vücûd Hazretlerine Züleyha yavraldi. Sabah oldi ışıhladi. Züleyha emir verdi ki:

"Beni bir cedde üzerine götürün, çünkü beli bükülmüşdi, dişi tökülmüşdi, etleri erimişdi. Yusuf'un aşgina bir eyle âşig olmuşdu ki, gözleri gapanmışdı ağliya ağliya, güzellik getmiş. Bir cedde kenarına getirdiler Züleyha'yı. Bu terafdan Yusuf at binmiş, Mısır şehrini helgı içinde dolaşıyordu. Haber verdiler ki; Züleyha'ya:

Mısır padişahı Yusuf geliyor atinan."

Eyle bir "Yusuf" diye seslendi ki, bir heykedi eyle "Yusuf" dedi ki, Mısır şehri "Yusuf" dedi, dağlar "Yusuf" dedi, daşları bile "Yusuf" dedi. Ağaçlar bile "Yâ Yusuf" dedi.

Hazreti Yusuf atin üstünden indi:

"Bu kimdir?" -dedi- –Benim ismimi andi."

dediler ki:

"Züleyha."

"Daha o ölmemiş mi?"

Dediler:

"Hayır".

Sürdi ati sesin geldiği yana Züleyha, vardi yanına dedi ki:

"Ey Züleyha, ben seni istemedim, sene devet etdim iman edip Müslüman olmadin. Lâkin, dinin bâtil ben elimi sene uzadaydım, Allah beni tünden tüne atardi. Bunun içün, elimi elin uzatmadim."

"Yâ Yusuf -dedi- bir daha heç olmasa Allah aşgina bir elin uzat da bir elimi dut, elin elime değsin."

Allah aşgına dediği zaman Hazreti Yusuf atın üstünde idi:

"Ahan" dedi, elindeki gamçıyı uzatdi.

Züleyha'nın gözleri kor olmuşdu, gapanmışdi. Sandı ki Yusuf elini uzatdi. Yusuf gamçıyı uzatmışdi atın üstünde, elindeki gamçiye Züleyha Yusuf'un eli diye gamçıyı dutdi. Gamçıdan dutar dutmaz o anda Züleyha'nın üçyüz altmış altı damarından bir ceryan çıkıp Yusuf'un üçyüz altmış altı damarına birden bire girifdar oldi. Yani şindiki benzedelim ki, bir adam nasıl birden cereyana gapilır, Hazreti Yusuf da o anda Züleyha'nın gamçıdan dutması Hazreti Yusuf üçyüz altmış alti damari birden dutuşdi, atının üzerinde yere düşdi. Gendini at üstinde egliyemedi. Çünkü, neden? İşte, önemini annatdım. Bir adamı zannedersin ki, birden ceryan yakaladi.

Yerden doğrulup gendini bütün halg-ı âlem çığlışdi, galdırdilar. Hazreti Yusuf döndü Züleyha'ya:

"Ey Züleyha -dedi- sende bu sevda varımış, sende bu aşg varımış, sende bu gadder aşg olduğunu bileydim seni senelerce ağlatmazdım. Bu neyidi ki, gamçıdan dutar dutmaz bir üçyüz altmış altı damarim yandi yıkıldım atdan?"

Züleyha ağlayarak Yusuf'a cevap verdi:

"Yâ Yusuf, sen bir degga dayanamadın, bah ki bu dert golay mi, bah ki bu aşg çekilir mi? Senelerce "Yusuf" dedim, seni ağladim. Senelerce bah dayandım, sen bir degga bile dayanamadin, gendin atın üstünden yere yıhıldın. Bah ki golay mı bu aşg? dedi.

O zeman, Hazreti Yusuf, Züleyha'ya bahdi dedi ki:

"Ey Züleyha haglısın, amma ben bilemedim eğer bileydim seni bele zari zari bu günlere bırahmazdım. Yâ Züleyha ama şimdi senin gözün kor olmuş, belin bükülmüş, dişin tökülmüş, sen olmuşsan bir guri gemik, ben daha seni ne yapim bundan sonra. Sene üç gişi de lazım ki hizmet ede artuh bu güzellik, bu varlık, saltanat senden getmiş. Vahdında bileydim seni bu hale sebeb olmaz sohmazdim. Ancah artuh, senin işin Allah'a galmiş" dedi, ati sürdi gitdi.

Züleyha emir verdi ki:

"Elimi dutun, beni haneme götürün."

Heyir sahapları Züleyha'nın elini duttular dorgi yattiği binaya getirdiler. Züleyha, candan ürekden Cenab-ı Hagg'a dönmüşdü, putini mutini girmişdi. Züleyha gollarini çemirleyip abbasini alıp arabi gibleye durdi:

"Yusuf'da haglıdır, ele ya Yusuf'un bene son sözü, "Ben nedim seni -dedi- dişin tökülmüş, gözün kor olmuş, belin bükülmüş daha senin işin galmamış." Ey Yusuf'un Mebûti Allah, benim de Mebûtim sensin. Beni ölmeden Yusuf'unan muradıma nail et" dedi.

Cenab-ı Hag'ga yavralıp secde etdi, gecenin yarisına gadder aglayıp Allah'a şu mıradda bulundi:

"Onsekizbin âlemi yokdan var eden sensin, ben senin birligen inandım, iman getirdim. Lâkin, Âdil-i Mütlâksın herkeşin mıradını verirsin, ağladıp güldüren sensin, benim de mıradım ver, güzelliğimi ver, saltanatımı ver, gençliğimi ver, Yusuf beni alsın" diyip, gece yarısına gader Allah'a Ezimmüşana yavraldi, ağladi, baygun galdi eyle yerde düşdi, eyle bir heyala daldi. Vücuti yorulmuşdi, yememişdi, içmemişdi, Züleyha yemeden doymuşdi. Allah herşeye gadirdir. Çünkü lutfetmişdi ki puti gırdı.

O zaman, âlem-i menâda bir ehtiyar agsagalli meğer Hızır (A.S.) idi, gelip:

"Yâ Züleyha galk bahalım -dedi- Cenab-ı bil vücût Hazretlerine yavraldın, saatlarca ağladin Allah herşeye gadirdir dedin. Emmennâ Allah herşeye gadirdir, zeman içinde zeman halgeder. O emretdi ki, ben de geldim, O'nun emri ile geldim. Bismillahirahmanirrahim" dedi, ağzının barini en evel Züleyha'nın gözlerine vurdi. Züleyha'nın gözleri gudretden açildi, Züleyha sevindi öğündeki agsagalli bir dedeyi gördi:

"Dede sen kimsin?" diyip zordi.

"Dur gızım dur, benim kim olduğumu sonra derem."

Golundan dutup Züleyha'yı galdirdi ayağa, Züleyha'nın dalini gösğünü sığayıp, doldurdi bir kâse şerbet:

"Al gızım bu şerbeti iç -dedi- Yusuf'un aşgina iç" dedi.

Züleyha Hazreti Pir'in elinden şerbet alıp Yusuf'un aşgina içdi. Nâyet:

"Gızım, Allah senin her bir mıradın verdi. Yusuf'ınan bir yastıkda gadın goca olacahsın. Cenab-ı Hag, yat gızım, uyi, bu şerbetin aşgina uyi, sabah olsun gendinde neler oldugunu gendin görürsen" diyip, Züleyha baygın Pir elinden şerbeti içen bu zevalli baygun olmuşdi.

O gece geldi geçdi sabah oldi. Bütün halg-ı âlem ayılmışdi. Züleyha eyle ayıldı ki, ne görürsün? Gendini bir varlıkda gördi, onsekiz yaşlarındaki güzellik, onsekiz yaşlarındaki adâlet. Züleyha gendini gördi, sevündügünden secdeye durdi.

"Emennâ Yâ Rabbi, yıllarca bu guri puta taptım, secde etdim. Dişim de getdi, yaşım da getdi, gözüm de getdi, vücudumdaki etim de getdi bir guri gemik galdim. Hele Yusuf'un Mebûtuna bah, ben de bunun dinine girdim. Hele bu saltanata bahi gudret de sensin guvvet de senin."

Sevindiğünden yerleri öpüyordi Züleyha.

Nâyet, o Züleyha'ya gudret gözesinden dolduran Hazreti Pir, Yusuf'u da serayında yatarken Yusuf'un geldi yanina:

"Yâ Yusuf, gah bahalım."

Hazreti Yusuf garşisında bir ehtiyar agsagalli gördi:

"Baba seni bu megama, kim içeri aldi Gapilar kitli, nöbetçiler bekliyor."

"Dur oğlum dur" aglin başan topla. Bizüm için gapi baca kitli olduğu fergli yoh ki, bizüm için yolun yahın olduğu, ırah olduğu fergli yoh ki biz iki gişiyiz, birimiz dünyanın yıhılana gader garada, birimiz deryada hakim olmuşug oğlum. Darda galanlarin imdadına Allah'ın emriyle yetişirik ama O'nun emri ile giderik, emrederse gederik, emretmezse gelmezik. Emri ile geldim. Sen dün Züleyha'ya dedin- belin bükülmüş, gözün kor olmuş, dişin tökülmüş, o güzelliğin getmiş, etin erimiş bir gemik galmış, seni daha ben nedim. Bileydim sende bu sevda, bu aşg olduğuni bu gadder senelerce ağlatmazdım -dedin. Dedin mi?"

"Evet baba dedim."

"Hah, işte Yâ Yusuf gözün aç. Züleyha onsekiz yaşina girdi. Onsekiz yaşındaki güzelliği, saltanati, varlığı birden bire aynı Allah'ın emri yerin buldi. Gecenin yarısına gadder yatmadi, ağladi. Allah emretdi, ben de gitdim. En evvel Züleyha'ya yetiştim, sona sene al sonki gısmetin şu bâdeyi iç, yat" dedi.

Hazreti Yusuf sağ elin uzadığı Pir elinden gudret badesini Züleyha aşgına içdi. Üçyüz altmış altı damari birden bire gaynadi.

"Oğlum Yusuf, işde yarinden itibaren düğün merasimini dutacahsın. Züleyha senindir, sen Züleyha'nınsın. Cenab-ı Hagg'a bu güzelliği gadınlarda Züleyha'ya, erkeklerde sene vermişdir. Ehval-i ezelde lehvi galemde bu yazi yazilmışdır oğlum -dedi" ikiz bir yastıkda mensûb olacaksız, ben Hazreti Pirem ey bah" diyip gözden gayboldu.

Hazreti Yusuf ecebe sabah ne zaman açılır diye Züleyha aşgina yaniyordi. Nâyet sabahçı olmuşdi.

Züleyha:

"Ben Yusuf, bene dün ne dedi. Gidim şimdi en ilkin Yusuf'un garşisina çıkim, görsün beni."

Halbusiki o gelmeden Hazreti Hızır Yusuf'a heberi vermişdi.

Züleyha, sevine sevine Hazreti Yusuf'un serayına vardi. Helayıkları heber verdiler:

"Alın içeri" dedi.

Hazreti Yusuf garşi getdi Züleyha'ya, Züleyha'yı garşıladı gapıdan Züleyha içeri girer girmez:

"Yâ Züleyha buyur" dedi.

Gözünü açan Züleyha garşında Yusuf'i gördi, Yusuf Züleyha'yı gördi:

"Yâ Yusuf -dedi- dün dediğin sözlere bah ki; Allah'ın guvvetine, Allah'ın gudretine seyret. Dün o halımı görsün, işde şimdi bu halımı."

"Emennâ -dedi- onsekiz yaşina girdiğin ve bu güzelliğe bir daha nail olduğun gecenin yarisında erenler bene haber verdi. Müjdeyi verdi. Ben de bunun üçün, seni garşiladım. Buyur yâ Züleyha" dedi.

İkisi birbirinin boynuna sarildı. Hazreti Yusuf emir verdi. Yusuf'un ve Züleyha'nın nikahını kesdiler. Giyildi. Yediden yetmişe şeker şerbet içip, fagirleri ahsan gördi, sadagalar verdi. Hazreti Yusuf çoh düşkünlere ehsan verdi. Yetimler hılget geyindi, yoksulların garni doydu, ehtiyacı olanlarin ehtiyacı ödedi, verildi. Bütün Mısır'ın yohsullari da sevindi.

"Allah, ikizi bir yasdıkda gocatsın" diye, duâ edenlerin çoği duâ gıldılar. Hazreti Yusuf'unan Züleyha'ya duâ gıldılar, duâ etdiler.

O zaman, ahşam oldi, Züleyha'yinan Yusuf'i gerdeğe verdiler. İki âşıg birbiriyle nâil-i mirad oldi. Hazreti Züleyha, Hazreti Yusuf ile mıradına erdi.

Lâkin, bunlar bu saltanat içinde ikan, Hazreti Yusuf üç gün üç gece geçdi Hazreti Hızır, gecenin yarisı idi. Eğer Yusuf'un, eğer Züleyha'nın röyasina geldi.

"Yâ Yusuf -dedi- gördüğün röyan"

Hazreti Yusuf bir röya görmüşdü. Züleyha da görmüşdü uyhudayken. Mısır'a rehmet yağmiyordi. Züleyha ile beraber el açip bir duâ gıldılar. Mısır'ın üzerine bir siyah bulut getirip yağıp, onun argasindan günler doğup, yeşiller yeşerdi. Bu röyayı gören Züleyha, Hazreti Yusuf. Hazreti Pir röyalarına geldi:

"Yâ Yusuf, yâ Züleyha, sabahdan gahıp ikiz de el galdırın. Mısır'da bir gıtlık zühür edecek, bu gıtlıgı defetmek içün Allah'a yavralın, evet yavralın. Bu gıtlığı başga vilayete çevirecek Mısır'da bolluk, ganimet bir halg olacah."

İkisi birden ayıldi. Züleyha ehtiyarı gördüğünü, Yusuf gördüğünü iki er-avrat birbirine müjde verdiler. Ortalık ışıklanırken ikisi gahıp, abdes alıp ve Allah'a Ezzimü'ş-Şana el galdırıp niyaz etdiler:

"Yâ Rabbi bu gıtlığı Mısır'dan galdır, şehrimize bolluk bir ganimet ver."

[Evet, Hazreti Yusuf'un bu hekâyesi lâkin, bu gördüğünüz bu Ezzürûm'da üç sene bir gatre rahmet yağmamiş.

"Erzürûn'un Örtük Mehellesi neredir?" diye, soranlar çok olmuşdur. Bilmeyenler de çok olmuşdur, gelmiş aramış beni bulmuşdurlar, benden örgenmişlerdir.

Erzürûm'un Örtük Mehellesi, işde gala dibi saatin altı. Tandırlar da vardır, evler de vardır Örtük Mehellede. Orayı eskiden o zaman Örtük Mehellede bir Şeyhin Abdulla yani şeyihlik ederdi. Ümümhanadan İsmet isminde bir gadınnan evlenir. Bütün halg bu şeyihden üzini çevirir:

"Bu nasıl bir din ulusudur ki, ümümhanadaki bir gadını aldı da evlendi. Bunun daha tekkesine getmiyerek, bunun izine varmıyah" diye, yediden yetmişe Şeyih Abdulla'ynan ibadet yapmayı üz çevirdiler.

Nâyet, bunların böyük söylemelerine garşılık üç sene Erzürüm'a bir gatre rehmet düşmedi. Otlar gurimişdi, davarlar guzular mallar nebâdet diyip böğürürdiler. Meregler boşalmışdı. Helg bir gıtlık içine düşmüşdi. İlkbahar da gurulmışdı açılmışdı, gatre bir nebazet düşmüyordi. O vagdin âlimleri hacet namazına çıkdılar.

Nâyet, yediden yetmişe toplanıp köşkün üst terafında goyunu guzuya gatıp, Allah'a yavralıp bir gatre düşmediğine üç gün, üç gece hâcet namazı gıldiler, düşmedi gine.

Lâkin, fagir bir fugara bunnarin halına, dedi ki:

"Erzürüm'da daha kimse galdı mi? Siz üç gündür yavralisiz, Allah herşeye gadirdir."

Dediler ki:

"Galmadi"

Dedi:

"E, bir yohlayın."

Yohladılar, geldi dediler ki:

"Örtük Mehelle'de Şeyih Abdulla'ynan bir de İsmet garısi durir.

Biz onu gatmadık içimize."

"Yoh, yoh" dedi o ehdiyar adam. Fâgir idi, kimse gala almi titirirdi.

"Yav sen get o yani"

"Baba durin, gidin onu da getirin yahut ondan da bir feyiz alın yedi gişi gönderin" dedi.

Yedi gişi gönderdiler. Geldi yedi gişi:

"Üç gün üç gece hacet namazı gıldık, bir gatre düşmedi, göpek guzi aç meliyor. Siz de buyurun sizi de halg isdir."

Yedi gişinin gelmesine Şeyih Abdulla:

"İsmet" dedi.

"Buyur efendim."

"Golların sıyır, ben bir yandan sen bir yandan abdes alalım, secde edelim. Allah bizi ağlatmasin."

Yedi gişi seyredirdi. Abdes alıp secdeye gapanir gapanmaz gökyüzüni bir bulut sardi. Gögün şaggılamasına:

"Gidin" dedi. yedi gişi geri göndü. Bütün halg hâcet namazından şehere gidine gadder başlarindan ayahlarina sular yendi. Allah o anda rehmetini diledi verdi.

Bunun içün, aradilar o ehdiyar adami bulamadilar, gaybolmuşdi. O zaman gelip Şeyih Abdulla'nın gapisına üzür dilediler:

"Ey şeyhim, bir yannuş yol dutduk, senden üz çevirdik. Bizim gusurumuzu effet, üzürümüze garşilık duâ gıl bize."

Dedi ki:

"Siz bilmezsiniz, meğer benden neden üz çevirdiniz bilir misiz? Ümümhanadan evlendiğim içün, bu gosgoca bir ehlullah ilim sahibi bir adam nasıl ümmümhanadan gendine lâyık gördi aldi? Magsad eğriyi düzeldin oğlum, zaten dogri dogridir, eğriyi doğruldun. Deva bu devadır. Bunun içün, aldım bunu doğrultdum."

İşte hagigatde eledir ki; megsad yolini yitirmiş, yoldan azanı yola getir. Zaten yolunu dutmuş gidiyor, o herifi yoldan bile çıharamassın ki o düzlemiş yolunu gidiyor. Bunun içün, işde beyle bir devalar aramizda vardır. Ama her gafa bu devayı çözemiyor, her ayalı gidemiyor, neden? Dedi:

"Canım bırah oni adam olsaydi adaminan gonuşurdi, onda da kötü hallar varımış."

"Ne bilirsen begefendi, ne gördün? Hele gel, onu ondan soralım bahalım ki, onda kötü hallar var mı?"

"Neyini sorim, işde soranlar, görenler görmüş."

"Begefendi, bu millet çok şeyihlere böhdan etmiş, ifdira etmiş, çok ileri gelenlere böhdan etmiş, ifdira etmiş, sende mi edeceksin, sen gördin mi?"

"Yoh."

"Ele ise görmüşler deme, sen görmediğin içün sen görmüşler deme. Görmüşler belki ilave, görmüşler belki ifdira yalan söylüyor, sende mi yalan söyleyeceksin."

İşde bu ebedde bizim neçe bele yannış eğer dilimiz, eğer ağzımiz eğer ayağımiz, gafamiz, hele çoğumuz da düzgünlük olmamış gidiyoruz. İnanirih, ganiyoruh amma ganma begefendi, inanma begefendi. Altının gaç ayar olduğunu sarraf bilir, mehenge vurdur. Onun denemesi golaydir, dene oni, bah ki helgın dediği kimin mi, yohsa senin dedigin kimin mi?

"Ben de denemedim."

"E, denemedin şeye nasıl var diyorsun, nasıl diyorsun?"]

'İşde bu sebebden, şindi Mısır'da bir gıtlık zühür edeceğine, Hazreti Züleyha'ynan Hazreti Yusuf er-avrat el galdirdi, Cenabi-bil Vücud Hezretlerine dilek dilediler. O anda Mısır şehri bir rehmete, ganimet oldi. Üç sene birbirinin üsdine eyle Mısır'a Cenab-ı Hag nebâdet verdi, eyle rızıg halgetti ki, ambarlar doldi. Ehtiyat, yedi sekiz senelik ehtiyat doldi.

Gel haberi verelim bu terafdan, Kenan şehrinden. Kenan eli gıtlık olmuşdi. Arabistan'da gıtlık olmuşdi. Üç yıl, bir gatre rehmet düşmemişdi. Ağaçlar, hurma ağaçları bile gurumuşdi, hurmalar bile olmuyordi. Bütün helg dara düşüp. Hazreti Yagub'un divanına toplandilar.

"Ya Yagub, Allah'a münâcat gıl, bizi bu açlıktan hayvanatımızı ağaçlarimiz gurudi, yok oldi. İşde, bize bir duâ gıl Yâ Yagub" diyip, halg-ı âlem yediden yetmişe Hazreti Yagub'un divanına toplandı, yavraldılar.

"İşde, bahın -dedi- bahın gendize gelin, bende bişe yok, siz de bir Yagub'suz, siz de duâ gılın. Mısır şehri neden neye döndi ve bütün ganimetler, rahmetler yağmış, ambarlar doli. İnşallah Allah bu afatı üzerimizden defeder" dedi.

Nâyet, bir çok bezirgan, kervan Mısır'a erzak getirmeye yolçi olmuşdular. Bu terafdan Hazreti Yagub dört oğluna:

"Siz de galhın gidin, bu yazdığım ücreti Mısır'ın halifesine verin, halife benim ismimi duydu mi belki fazla bişey ehsan eder.

Dört oğlini birden kervanla giden bezirganlara gatdi.

"Lâkin, siz benim bu pusulami Mısır'ın halifesine, padişahına verin, hökümdarına verin" diye oğullarina vesiyet etdi.

Oğullari bilmiyordu, biliyordu ki:

"Biz Yusuf'i guyuya atdik, Yusuf öldi getdi, öldi getdi."

Heç bilmiyordular ki; Allah'ın aynasına seyret ki, Hazreti Yusuf'i Mısır'a sultan etmiş, biz de ona erzak almaya, babamizın ve emrini yazmış götürik ve kervannarını çekip gidiyordular. Ancah, bunnar da Mısır şehrine bögünden yarına ancah gavuşabilirler. [Bögün günnerde Cuma, hekâyem burada beylece eglirem, yarın inşallah irelisini annadiram]

[Evet şimdi, biz bir iki kelâm selçuk anmadacam ki hekâyenin devamını devam etsin, diyor ki:

Seyr eyle bu dünyaya,
Fani dünya bir kimsiye galmadi.
Sebri İskender'e, Rüstem'e, Zal'a,
Ali kimin bir aslana galmadi.
Bin deveyi bir ağçiye güderdi,
Bin bir defa Hagga zikir ederdi,
Yemen ellerinde deve güderdi,
Veysel gibi bir çobana galmadi.

Evet, heç kimseye galmaz efendi bu dünya. Gel get bir yoldur, geldik döneceğiz menzilimize erecegiz.

İşde bu hekâyeler, bu geçmiş, hepisi gelmiş bizden evvel bunnar da dünyada ömür sürmüş, yaşamış, gezmiş, getmiş, bunun içün, ey zikredelim ki; iki gün önce aramızda neçe gardaşlarımız, analarımız, çocuglarımız sağdi, agşam bile sağdı, sabaydan öldüler. Geleceği biliyor muyduk? hayır, heç kimse bilmez, Allah'dan gayri. İşde bunun içün, bizden evvelde dünyaya gelenler herkeş çilesini çekmiş, getmiş. Biz de çilemizi çekmekteydik. Cenab-ı Allah cümlemizi lütfundan effede, kereminden effede, bağışlaya bizleri.]

Şindi Hazreti Yagub kervancılara oğullarını da gatmışdı. Bunlar, Mısır şehrine zağra getirmeye gidiyordi develer ile. Mısır şehri Hazret-i Yusuf Mısır'a sultan olduktan sonra Mısır şehri bir rahmete, bir ganimete, bir saltanata ulaşmışdı. Garanlıkdan bir aydınlığa çıkmışdi. Üç yıl bir bir üstüne üç sene ganimet bol, Allah halgetmişdi. Mısır'ın içi dışı ziyadesiyle erzak dolmuşdi. Hazreti Yusuf verdiği emir üzerine:

"Bütün ambarlara doldurun, yoh fiyetine vermeyin. Etrafımızda din gardaşlarımız ehtiyacı olanı boğaltmayın, yoh demeyin verin" diye, böyük bir ganimetlik Mısır'da irellemişdi. Etrafdan gelenler kervanlarını yüküni doldurarah sevine dönüyordular.

Gel şimdi Kenan şehrinden gelen kevrani Mısır'a ki yaglaşdi. Lâkin, kervanın içinden Hazreti Yagub'un oğulları hem peygamberler evlâdı olduğu için, vardi Yusuf'a haber verdiler:

"Ey Sultanım, Kenan elinden Hazreti Yagub'un oğullari zahire almaya geldi, ne emrin olur?"

Hazreti Yusuf gardaşlarının geldiğini eşidir eşidmez emir verdi ki:

"Üç gardaşın üçini de, -gardaşım demedi- üçini de şu seraydan içeri alın, en evvel bir gün gonak edin, misafir eyleyin, çoh bir râyet hörmet edin, ikinci güni ne isdirseler verelim."

Hazreti Yusuf'un emri üzerine gelen bezirgânların içinden Yagub Aleyhisselam'ın oğullarını garşıladilar, aldilar develerini bir hana gendilerini seraya gonak.

"Buyur" dediler.

Bunnar bir odaya misafir oldi. Hazreti Yusuf'un emri, bunnara heyli bir ziyafet verdiler. Üç gardaş birbirine:

"Ne edaletli bir sultan "diye, gonuşdular. Heç bilmiyordular, gardaşları Mısır hökümdarı olduğuni, haberdar değildiler. Evet üçi de tesdik etdi. Lâkin Hazreti Yusuf, yahin bir odaya perde arhasina geldi.

Üç gardaşına hoşgeldin diye biet etdi ama sesi duyulirdi, gendisi görükmirdi. Neden görükmedi?

"Beni tanımasınlar."

Gonuşduktan sona, babalarını sordi en evel:

"Babanız Hazreti Yagub ey midir?" diyip sordi."

"Evet" dediler.

"Heç bir kederi yok mi?"

"Hayır, çoh eydir" dediler. Halbusiki Hazreti Yusuf bilirdi ki:

"Baban benim içün ne gecesi gece, ne günizi güniz."

"Bir endişesi yohdur- diye cevap verdiler- Heç bir kederi yoh"

Hazreti Yusuf:

"Siz gaç gardaşıdız?" diyip sordi.

"Biz dört gardaş ıdık, en küçüği gardaşımızın ismi Yusuf idi. Babamızdan izin aldıh, biz de gardaşımızı çoh sevirdik en küçügümüz idi, av-guşa çıktık. Gurtlar yedi gultaramadık."

"Pekey kederlenmediniz mi?...

"Ey, kederlendik amma elimizden ne gelir, helen o acı bizden çıkdığı yoh."

"Pekey babanız duydi, ne yapdi?

"Babamız duydi ağliyor, ağladi."

Lâkin, hele aglir mi?...

"Hayır unitdi, ağlamasi geçdi artıh meylini bize atmışdir."

Hazreti Yusuf bahdı ki, son kelâm yalan. "Babam beni unutmaz."

[Çünkü, heçbir baba, heç bir ana evlâdını unutmaz, Hangi cigersiz baba-ana olursa olsun, gendi sülfündengelen evlâdını unutmaz. Aglina düştüğü zaman, gemikleri bile sızlar.]

"Emir verirem -dedi- gaç deveniz, kevranınız vardır?"

Dediler ki:

Sekiz deve getirmişik, sekiz kevranımız var."

"Pekey, size sekiz deve yükü zahire verdirirem. Lâkin sizden ahça almiyorum, beni buni Kenan elinin, Allah'ın güzel peygamberine hedâye etdim. -dedi- Hazreti Yagub'a hedâye etdim. Ancah, buni boşaldın, bir daha gelin. İkinci yüküzi doldurim götürün. İkinci verdigimi, Mısır'ın heyrine götürün ve Kenan'ın içindeki gücü yetmeyip yohsullara dağıtin."

Bir de bir yazi yazdi, verdi. Hem selâm hem de selâmın sonunda duâ istiyordi:

"Yagub (A.S.)'dan bene duâ gıl, duâna möhdacam" diyerdi.

Emir verdi, kervanlar doldi yükleri, bunları hörmetle, emir verdi uğurladılar. Kenan eline gadder gidecek azığları da temin oldi.

Bu üç gardaş kevranların öğine düşüp giderek, gine birbirine:

"Ne edaletli bir hökümdar" diyip, birbirlerine sordular.

Nâyet, hekâye dillerde tez olur yılda geç. Gonup göçerek günlerin bir gününe Hazreti Yagub'a müjdeler verildi ki:

"Oğullarin geliyor." Onnan barabar bir tagim bezerganlar da gitmişdi. Kenan elinden onları da hoş garşılatdırıp emir vermişdi. Ucuz bir fiyetle, onların da yükleri ganimetle geri dönmüşdi.

Vardılar, babalarının gatina, kevrani sekiz deve yüki ambarlarına doldurdular. Hazreti Yusuf'un bizzat eliyle yazdığı nağmeyi babalarına getirdiler:

"Ey baba, Mısır'ın sultanı işde sene nağme gönderdi."

Hazreti Yagub nağmeyi açıp eyle bahdı ki, Yusuf'un gohiları geliyor. Ağladi, gözlerinden doli doli saggalina yetişen, yaş döküldi. Oğullari sordilar:

"Baba bu varağı ohudun, neçün beyle zari ağladin?"

"Ey hıyânet oğullarımı, bu yazı Yusuf'un yazısına benziyor, Yusuf'un gohiları geldi. Bu anda galbime bir müjde düşdi. Yusuf'um gurt yememiş, guş yememiş, Yusuf'um yer altında değil yer üstündedir. Bunun için, bu müjdeye ağladim."

"Ey! bene duâ et, duâna möhtacam, sen Allah'ın peygamberisin duâ gıl, senin ağlayan gözlerin gün gelir ki, bir gün güler" demişdi. Saggalina süren bu yaziyi Hazreti Yagub, goynuna sokdu, basdı bağrına.

"Mahakkak ki Yusuf'umundur bu eller, yazan" diyip, bu hesretliği çeken dudak demişdi:

"İkinci bir daha gönder, gine fazla kevran gönder. İkinci bir daha verecegem parasız, bunlari da lâkin Kenan'ın içinde güci yetenner, gelip alirlar etrafdan, yetinmeyenlerse galirlar. İkinci verdigim ganimeti de yohsul din gardaşlarima ver, " demişdi.

[Begefendi, Allah milletimize, devletimize zeval vermesin. Evet, bu bir adamın kederi, bin gişiyi kederlendirir. Bir adamin ağlamasi, bin adam ağladir. Neden? Tabi bizimdir. Biz bize sahip olacayık ki Allah da bize sahip olsun. Biz bizim gıymetimizi bileceyik ki Allah da bizim gıymetimizi bilsin. Yoksa:

"Bene ne nefs, ben garıımi doyurim, çoluk çocuğumi doyurim, sen de orda çoluk çocuğunnan gıvran. Bu çekilir dert değildir. Ancah elbirliği ile birbirine yardım etmek Allah'ın en böyük emirlerinin biridir. Evet, çoh şükür Allah bin ufah gizli kederimiz olduğu zaman, en evvel başımızda devletimiz goşuyor, milletiniz goşuyor. Bu da bizim için en böyük bir ganimetdir.]

O zaman, ikinci bir kevran hazırlandi. Birinci sekiz deve yüki, ikinci oniki deve yüki Mısır şehrinden getmeye Hazreti Yagub gerer verdi. Elçiler aldi yine iki oğlunu gatip:

"Dorgi gidin, Mısır sultaninin emrini yerine getirin" dedi.

Tekral ikinci ganimet getdi.

Hazreti Yusuf'a haber verdiler:

"Kenan elinden gine Hazreti Yagub'un oğullari geldi."

Emir verdi:

"Hoş garşılayın, gine seraya yendirin" dedi. Yendirdiler gine görükmedi perde arhasindan:

"Hoşgeldin" diye gonişdi ve emir verdi. Bir gün misafir olduktan sonra, ferdası gün gine kevranları zahire dutup, dört kevran da Hazreti Yusuf, dört deve, emir verdi, yük verdi dutuldi. Onaltı deve ile:

"Onikisini siz getirdiz, dördüni de Kenan elinin yohsul, düşkün fakirlere buni de ben gendim hedâye gönderim. Eliz ile bu onaltı kevranın yüküni dağıtın. Onikisinde Mısır halgının emeği vardır. Bu dört deveyi gendi akçam ile doldurdum. Mili milimine gendim ücretimi yatırdım."

Sevindi gine emir verdi. Eliyle ikinci bir nağme yazdı, babasını devet etdi Mısır'a:

"Buyurun siz, Mısır'a teşrif edin. Benim Mısır şehrinde serayda, kırk gün sizlere elim ile hizmet etmeye hazırlandım."

Bizzad Hazreti Yagub'i tek olarak Mısır'a devet eyledi.

Lâkin, bunda Hazreti Yusuf gâfil bulundi. Neden? Onun getmesi lâzım idi amma, babasını devet eyledi. Çünkü babası bilmiyordi gine. Yusuf'ın Mısır'ın sultanı olduğuni eyce bilmiyordi. Galbi ile:

"Evet Yusuf'um sağdır" diyordi. Ancah nerde olduğuni bilmiyordi bir. İkincisi isbat, göz gördüğünü isbat eder, görmediğine;

"Filan yerde gördüm" diyemez. Her ne gadder ganeat de gelirse gelsin gine görmediğine, "Gördüm" diyemez. Neden diyemez? Çünkü göz görmemiş.

[Evet bunun içûn, buni ey bilelim ki, şahadetlik kimden galmişdır? Âdem babamızın oğli Habil vurup Gabil'i öldürdükten sonra pişman oldi ama meyitini bir telse sırtında dolandırır ikan:

"Ben buni ne edim" diye düşûnüyordi. Bir alaca garga gelip, bunun ögine gondi, yedi kakdi. Bu alaca gargadan feyiz alan Habil:

"Ben buni toprağa goylim" diye, işde toprağa guylamah ordan galdi. Lâkin kim vurdi, buni öldürdü diye şenlik teşfişe düşmüşdi. Âdem babamız düşûnüyordi:

"Kim vurdi, öldürdi?"

Yer ile gök arasında Allah'ın emri ile Cebrail nidâ etdi:

"Habil vurdi. Gabil'i öldürdi, kimsenin günahını almayın" diye şehadetlik Cebrail'den galdi.

Bize taa Âdem babamızdan intigal olup işde bunun içûn, o güzel mahkemelerimiz, hakimlerimiz suçliyi suçsizi; yani hagliyı hagsızı ayırd etmek içûn iki şahid ister, şahidlere sorar:

Gördin mi buni beyle?"

Eğer, o şahidler hagigat şahid ise:

Gördigini, "Gördüm" der, görmediğini "Heyir -der- ben görmedim ne gadder beni şahid göstermişse de ben görmedim" der.

Bunun içûn, işde bu kimi hallar geçmişdeki olan bu ehvallar gördüğümûzi "gördük" diyelim, görmediğimizi "görmedik" diyelim. Görmediğimizi "Görmedik" diyelim. Çünkü, hatir sökmez ikinci mahkeme var, Mehkeme-i Kübre. Para sökmez, ne söker; emel söker.

Bu sebebden Hazreti Yusuf, burda gâfil bulunarah babasını ayağına devet etmişdi. Çünkü Hazreti Yagub bilmiyordi Mısır'ın sultani oğlu olduğuni amma Hazreti Yusuf biliyordi ki:

"Ben Hazreti Yagub'un oğluyum, babam odur."

Biliyordi, bile bile babasını Mısır şehrine devet ediyordi.

O zaman, gardaşlarını gine hoş karşılayıp, yenisini yeni ganimetle yükler doldi, hörmetle uğurladilar. Bunnar güne bir menzil, günlerin bir gününde Kenan şehrine yetiştiler. Verilen emir üzerine, gine babalarina, Mısır sultanının ikinci nağmesini verdiler:

"Ey, gül yüzli baba, Mısır sultani seni devet etdi."

Hazreti Yagub ikinci nağmeyi alıp, ohuyup basdi bağrina sandi ki:

"Bögün dünyaya geldim." Haman, sevinerek tek başina hılgetlerini geyinip hazırlık gördi, Kenan elinden Mısır şehrine getmeye.

Verilen ganimeti, Hazreti Yusuf'un dört deve gıldığı en yogsullara dağildi. Çoluk çocuk sevinip diğer oniki deve kevran yükü gine yohsullara dağildi, verilen. Neden verildi? Bu dört deve yükünü Hazreti Yusuf ayrıca niye yollamışdi?

[Çünkûm, Hazreti Ömer hılafete geçdikten sonra, oniki tene Hristiyan yabancı paşalar gelip Hazreti Ömer'e selâm verdi durdular. Hazreti Ômer yazı ile meşgûl idi. Vakit gice idi, garannık çökmûşdi. Öginde bir şem'e yaniyordi. Yaziyi bitirdi, vezifesini ifâz etdi. Öginde yanan şem'eyi söndürdü, üfürdi. Gendi goynunda ikinci şem'eyi çıhardıp yahdi:

"Aleykümselem" dedi.

Dediler ki:

"Yâ Ômer, biz bir saatdir garşında selamı verdik duruyoruz. Yeni mi göynin oldi, aldın?" Deyince, Hazreti Ômer bunnarın üzine bahdi:

"Haglisiniz amma ben, bu yazdığım şem'e Beyt-i Mislim mali idi. Bunda tüyü bitmemiş yetimin haggı bile varidi, eğer sizin selâmız alaydım, siz ile eğer kelâm edeydim, bu şem'e biraz fazla yanardi. Bu hag benim üzerimde galirdi. İşde bunun içün, selâmızı bu sebebden almadım ki şem'e fazla yanmasin. Gendi goynumdaki şem'eyi çıhartdim gendi paraminan almışam buni, gendi goynumdaki şem'eyi çıhartdim gendi paraminan almışam buni, gendi aldığım mumi yahdım, selâm aldım. Buyurun oturun" dedi.

Oniki gişi bu adaleti annadi:

"Bah seyret. Hazreti Ömer'in edâletine bah. Bir yanan mumin içinde bile tüyü bitmemiş yetimin haggı var diyor."

Ele ya, olur mi? Olur ya olur.

O zaman şindi, Hazreti Yusuf'un, Mısır'un, Mısır sultanının dört deve Kenan elinin fagirlerine hedâye etdiği gendi gazancı ile galdırdı ve gendi aldıracah agçalari Beyt-i Mislim sandığına yatirdi. Yani gendi goynundaki varini,

"Doldurun verin" demedi.

"Kimin haggını kime verek, kimi kime verirsen."

Bunun içün herşeyde gizli bir sır var. O zaman yohsullar sevindi, ufah ufah bebekler, etmege ağliyanlar güldüler, sevündüler, garinneri doydi. Çenab-ı Allah heç bir guluni aclık ile terbiye etmesin. Herşeye tehemmül olur, dayanılır amma açliğa tehemmül olmaz, acliğa dayanılmaz.]

O zaman, Hazreti Yagub tebdilini aldi. Hazreti Yusuf'un deveti üzerine amma, bilmiyordu oğli olduğunu bilmiyordi. Çünkûm göz görmemiş. [Begefendi, işde bundaki gaye budur ki ne zaman görürsen o zaman "evet" de. Gördüğini de gizle, kimsenin gusurini, kimsenin sırrını kimsiye bildirme. Bir sen bil, bir de bilen Allah bilsin. Bunnarı ey düşün ki; seni yohdan, beni yohdan helgeden Allah heç bir gulunun ayıbını vurmuş mi, kimsiye duyurmuş mi? Hayır. Eyle ise, o bir Rab ikan sahlıyor, amma herkeş cezasını görecek, sen bir gul ikan garşının gusuruni neçün sahlamadın, neçün gelene gidene heber verdin?

İşde ey bil ki, o adamın yükûni, o adamın gusuruni, o adamın günahının yarisini da sen boynan aldın. Çünkûm, şerig oldun, heber verdin. Bunun içün gul gusursuz olmaz amma herkeşin hetası, herkeşin günahı Mahkeme-i Kübre'de belli olacah.]

O zaman Yagub (A.S.), Kenan helgından helallığ aldı yediden yetmişe geder. Neden? Gidip gelmek de var amma gelmemek de var. Bütün halg-ı âlemi memnun edip, helallığ alan Hazreti Yagub, gendisi bir deveye binip, bir gaç gişiyle beraber Kenan şehrinden çıkıp başladı Mısır diye getmiye. Güne bir menzil, gece gündüz giden Hazreti Yagub (A.S.) günlerin bir gününde Mısır gapılarına yahlaşdi.

Lâkin bu terafdan Hazreti Yusuf bütün Mısır'ın her gapisına löbetçi goymuşdi.

"Hangi gapıdan Hazreti Yagub'un geldiğini bene bildirin" demişdi.

Güninden evvel hazırlağını görmüşdi. "Babam geliyor" diye Hazreti Yusuf seviniyordi. Bütün meclisini cem etmişdi.

O zaman yâr-i vefadari olan Züleyha'ya bildirmişdi:

"Sen sormadın benim, kimin oğlu olduğumi. Ben köle satıldım, beni bazardan bir köle diye satın aldilar. Dövletguşi başıma gondi, beni bir köle diye Mısır'a sultan etdiler. Amma kim etdirdi? Âdil-i Mutlâk. Yâ Züleyha ben gelen, Kenan elinin peygamberi Hazreti Yagub'dur gelen, ben onun oğluyum işde, babam geliyor" diyip, Hazreti Züleyha da sevindi.

O zeman, heber verdiler ki:

"Şu gapidan Hazreti Yagub beş gişiyle yetişdi."

Emir verdi.

"Garşılayın, hörmetle seraya getirin endirin."

Garşiladılar. Gandisi de Züleyha ile beraber babasının garşısına vardi, dayandi:

"Ey baba" diyende, Hazreti Yagub, oğli Yusuf'i görür görmez:

"Yâ Yusuf" diye seslendi. Dağlar bile "Yusuf" dedi.

Bağrina basdi ciger köşesini, Hazreti Yusuf da babasının boynunda;

"Ey baba, Allah'ın emrine çok şükür, beni sene, seni bene gavuşturdi."

Hazreti Züleyha biet ederek gaynatası olacak Hazreti Yagub'un elini öpdi. Hazreti Yagub, Yusuf'dan sormaya lüzûm galmadi, annadı ki; bu da bunun eşi.

[Evet, erinen avradın toprağı bir alınmışdır bir, ikincisi erinen avradın ehlağı durumu bir, ehval-i ezelde ikisi birbirine yazılmışdır. İkisi birbirine şerigdir. O yazılan yazi bozulmaz. Heç kimse bu yaziya garşı duramaz. Çünkü Hag yazısı.]

O zaman, Hazreti Yusuf babasını görüp Dorgi megamına götürdi. En evel oturduğu megama, babasina:

"Buyur" dedi, otutdurdi.

Birbirleriyle gonuşanda, o anda Cenab-ı Hag, emir verdi:

"Yâ Cebrail, yeryüzüne yen, benim peygamberim Hazreti Yagub'a bu haberi yetir."

Bir yazi geldi Cebrail (A.S.) Hazreti Yagub'un yeryüzüne yenip, garşisına vardi. [Çünkü, Cebrail'in nâzil olmasına, heç kimse göremezdi, sade peygamberler görürdüler. Kimse göremezdi, bilürdiler ki; Cebrâil gelmiş. Lâkin, Cebrail (A.S.), Allah'ın emri ile peygamberlere yenmişdir. Nebilere, velilere değil, ehlullahlara değil, peygamberlere yenmişdir. Âdem babamızdan alıp, son âhir zaman peygamberlerimize gadder Cebrail (A.S.) enmişdir.]

Yâ garındaşım, Cebrail -dedi- Cenab'ı Hagg'ın emri bu, seni ayağına getirdiği içün, Hazreti Yusuf'un sülfünden gelen yani Hazreti Yusuf ile beraber peygamber olamayacah ve olamaz."

"Neden"

"Hatasını bildir, bilsün. Gendinin Kenan şehrine seni görmeye gidecek idi. Ancah senin görmeye gidip gafil bulunan, seni ayağina getirddiren sülfünden peygamber nâzil olmayacah."

O zeman, Hazreti Yusuf'a bildirdiler. Hazreti Yusuf ağladi gusuruna, gendisi de gördü ki:

"Evet, böyük bir hatayı işledim. Ama noldi oldi;

O zaman, pişman olmuşdu amma, ne çâre iş işden geçmişdi. [Çünkü Allah herşeye ayan, gâdirdir, görücü bilicidir.

Evet, bunun özeti şöyle: Herifin bir tenesi oğluna daimi dermiş:

"Oğlum, sen adam olmazsan"

Bu çocuk babasının bu sözüne gayet kederlenerah, ohimiya devam ediyor.

Evet, şimdi möhterem cemaat hepimiz birlikde elim örgenelim, ohuyalım, yazalım. Kimseye möhc olmayalım, gendi yazımızı gendimiz yetirelim, gendimiz ohuyalım.

"Şunu bir ohuyun" diyip, yavralmayalım birbirimize. "Canim benim gecûm yetmiyor galeme defdere, işde ohumaya."

Bah, Cenab-ı Allah ne lütfetmiş. Başımuzdaki devletimiz ohullar açmış, bizi telif ediyor. Gelin okuyun, gelin örgenin. İşde bu bizim içün, en büyük bir varlıkdır. Bu varlığı bilmemiz lâzım.

O zaman, "Oğlum adam olamassan" diyen, bu oğli ohuyib, böyük bir gumandan paşa olip, emir verir ki yaverlerine:

"Filan yerde, filan adami -yani babasını- getirin garşıma."

Gaffazlar gider o vagdin devrinde babasi, olmuş bir paşa, bu adamı derdeşt emrine iteat lâzım, bu adanu alir getirirler. Seraydan içeri giren bu adam oğluni megamda görir.

Diyi ki;

"Gel baba buriya, bah bene ne dedin, bene her vagıt dedigin söz:

"Oğlum sen adam olamassan, herkeş adam olur amma, sen olamassan" diyirdin.

"Bah şimdi ben de ohudum, işde böyük bir paşa çıhdım. Bah işde adam oldum. Sen olamassan diyordun amma ben bir böyük adam oldum" diyince, babası güle güle oğluna şu cevabı verir, diyir ki:

"Eyce cûdam olmuşsan oğlum."

"Neden?"

"Cûdam olduğun hetan gendin bil, bil ki ben senin baban, sen benim oğlum. Evet, derdeşt beni garşan getitdirdin niye, sen beni göremez miydin? Sen benim ayağima gelemez miydin? Ben senin babamıdım. İşte bunun içün, gine adam olamamışsan, eyce cûdam olmuşsan."

Oğli durip düşünüyor:

"Ulâ hagiget benim babam, demek ki menevi bir guvvet, bene seslenirmiş. Ele yâ hagiget de, ben cûdam olmuşam, adam olduğum yok. Adam olsaydım babamı ben gider görürdüm, babamı garşıma getirttirmezdim"

İşde bunnar beyle gider begefendi, "ne oldum" deme ne olacağın düşün. Bu garerde galen Âdil-i Mütlâk, bir anda var eder, bir anda yoh eder. Ne yogsulluğun düşün, ne varlığan sevün. Ey gözün aç bah kevn-i mekana, neler duyirsan bir anda, neler oluyor, neler yetişirsen.

İşde, gazandığı garşikinin sevreti, hayvani, bütün vari, toprak altında galiyor. Bunnari görüyorsun. Sığınç olir, sene bene sığınç olir. Sene bene möhtac olir. Eden kim? Âdil-i Mütlâk.

Evet, bunnarı gözümüzün önüne alip, birbirimiz ile ey geçinmah birbirimiz ile hoş idare etmah, birbirimizin elinden dudmah gerek.

Hangi adam olursa olsun, Allah rızasına bir adım goşana, bin adım sevab Allah yazar.]

Bu sebepden, Hazreti Yusuf hetasını görerek boyun bükdü Hagg'a ama oldi bir.

Nâyet, o zaman babasını tam kırk gün, Hazreti Yusuf beraber eyliyarah gelen misafirler ile beraber kırkbirinci günü Züleyha'yı aldi dorgi babası ile berabar güne bir menzil dorgi gidip, Kenan şehrine yetişip o hıyanetler görüp:

"Eyvah" dediler.

Ettiglerine pişman olmuşdular zaten çokdan. Onlar da gardaşlarının boynuna sarılıp Hazreti Yusuf:

"Niye beni guyuya attız" demedi. Gardaşlarının elini öpüp, bağrına basdi.

"Evet, sizin de atdığızda bir hekmet var. Siz beni guyuya atmasaydız, beni guyudan bezirgân çıhardıp Mısır'a götürmeseydi, ben bu Mısır'a sultan olamazdım. Herşeyde gizli bir hekmet var" diyip, gardaşlarina, üzür diledi:

"Utanmayın, üzüz gızarmasın, bu emir ilahi Allah'ındır" diyip, herkes ettiginden teri utanır.

Bunun içün, hekâyemiz burada Hazreti Yusuf'in, Züleyha'nın ve Hazreti Yagub'un birbirlerine gavuşmadi gavuşdi, hekâyemiz burada menziline erdi [İnşallah başga bir hekâyeye şindi geçeceğem.]

MUĞDAT PEHLİVAN

Evet şimdi ne diyir? Hekâyenin gapisini açiram. Bizden evvel gelenner söylemiş, hem onnarın sözleri:

Şaşdım, şaşdım da şaşdim,
Memleket kalmadi dolaşdim,
Zügürlügün elinden,
Bir deviye yanaşdım.

Bir daşın, bin can kırdım hag açtım,
Acıdım dünden değil,
Evelki günden üç araba ordan,
Ah bir somın, vah bir somın.

Oturaydım kişi kimin,
Dorgiyaydım bişi kimin,
Yedi degirmen daşi kimin,
Ah bir somın, vah bir somın,

Somını dagdan yuvarladim,
Ardı sıra çog agladim,
Yoğurdın kövüne urgadim,
Ah bir somın, vah bir somın,

Somini yoğurda dorgadim,
Gaşıh, maşıh baş etmez,
Kepçeyinen yuvarladim,
Ah bir somın, vah bir somın.

[Yâni buni diyen niye demiş? Etmek parasîna. Çünkûm hepimizin derdi, devesi somının başında.]

Evet şimdi Âşig Müğdat Pehlivan'i ve sevgüllüsi Miyâse'den annıdıcam.

Göy gubbe altinda dünyanın o günkü zamaninda Hazreti Peygamberimiz Medine-i Münevvere'de ber hayat iken çoh bir âşiglar, çoh bir pehlivannar, çoh Sahipgırenlar onun dergahından geldi geçdi. Hepsi ondan imdad, imdad, guvvet aldi, Âşıg Müğdat Pehlivan hem guvvetliydi, güreş dutardi. Hem de silahşor idi. Gâyet og güzel atarak Âşıg Müğdat'ın attığı cida yere düşmez idi [Çünkü gücin, hepisi neyle olur? Çalışmayla olur, idmanınan olur. Evet her vakit söylerem. Yatma Türkoğli, çalış, vatana, ey Türkogli çalış, devleten çalış, milleten çalış. Sen sena kimseye möhtaç olma. Çünki maddi, menevi çalışani Allah da sever, herkes sever, devlet de sever, millet de sever. Çünkûm onun çalışkanlıgını herkeş öger. Gendin muhannete muhtaç etmez. Çalışmayla eger gendisini eger de devletin, milletin endişeye gaymaz, kimseden bir şey istemez bunun için, işde en önemi başta çalışmak gelir, çünki ticaret ibadetten irelidir. Aç adamın ibadeti gabul olmaz, olsa da yerine getiremez, Niye? Garni aç, ehdiyaci var.]

Âşıg Müğdat, Müğdat Pehlivan'ın anasi, babasi ölmüşdi. Bir yoksul cengi edirdi. Amma çalışkan kimseydi. Bunun bir emicesi ver idi. Emisinin gızı Miyâse adi. Gâyet güzel bir dilber gizidi ve bu emisinin evine gidip gele, gele emmisinin gizi Miyâse'ye âşıg oldi.

Miyâse de Müğdat Pehlivan'a âşig oldi. Çünkûm sevda iki taraflı olmali. Bir taraflı sevda bir tarafı yahar, kül eder. Çünkûm zorınan güzellik olmaz" demişdi. Güzellik iki taraftan doğar ve Miyâse Müğdat Pehlivan'a eyle bir âşıg oldu ki. Yâni bir gün Müğdat Pehlivan gelmir, görmediği zaman pencereden ariyordi:

"Eccba sevgüllüm nerde galdi? diyerdi.

Miyâse'nin ennesi, gocasina annatdi:

"Senin bu gızün Müğdat'a âşig olmuş, Müğdat da buna, haberin ol-
,"dedi.

Miyâse'yi çok bir tâcirler, çoh yerden istediler, gız varmadi, almadi, oni çok zenginler istediyse de babasi, anasi verecek oldiysa da gız almadı. Çünkü deva gızdaydı [Neden? şimdi gine bile eyle. Bögün resmi bir nikah kesildiği zaman en evvel soriyler:

"Gızım sen bunnan evlenecek misin? Buni gocalığa kabul ediyor musun?" derler.

Onnar tahin alirlar. Evet bazen adamlar:

"Yahu dini, nikâh ol"

Hayır efendiler, yanış getme, kelâm gine o kelâmdır, gapi gine o gapidir. Eğer gız, eğer erkek ikisi birlikte birbirini almaya ikrar veriyor. Bu ikisinin ikrarını heç kimse bozamaz.] Bu sebepden Miyâse almadi. Göynü Müğdat Pehlivan'daydı ve hicap edip babasina, anasina bişey demiyordi. Amma iki kere ikin dört eder. Annesi Miyâse'nin:

"Gızım bu gadder zenginler seni isdiyor. Neçün vamiyorsun, evinde gocalacak mısın?" deyince, gızı:

"Ey anne! Evlatlar derdini anasina anadır, analar merhemdir. Her türli gız olsun, oğul olsun evladının derdine goşar, derman olur. Benim derdimin dermâni âşıg Müğdat'a âşıg olmuşam. Hem emimim oğludur, hem de ben onun âşiğıyım. Eğer dünyaya garışmak istiyirsizse beni Müğdat ile evlendirin. Müğdat'tan gayrı bir erkek istemem" diye anasina iç derdini Miyâse bildirdi. Anası zaten çahmıştu, buni biliyordi. Aradan felegin güne bir gaç gün geçer geçmez, bir gün Miyâse'nin babasina gadın yani gocasina meseleyi aşdi.

"Bil ki senin gızın heç bir gocaya varmadığı ve kimseyi almadığı ben gızını derdini yokladım. Emisi ogli Müğdat Pehlivan'a âşig olmuş, kızın ifadesi bu;" olursa Müğdat Pehlivan'ı aliram, yohsa benim babam ve sen, beni zor ile her kimi verirsen almam ve bir yasdıgda mesud olmam" diyip bene derdini ağliyarak annatdi. Ben de şimdi bir golay bir yol buldum, sene annatmaya mecburam" söyledi. Miyâse'nin babasi gendi içerisiyle eşinin annatdiği gızının durumuni başladi içeriden mütâle edip elini üzüne goymuş düşünüyordi.

[Hakikat da eyledir efendi. Her ne iş yapacaksan gendi içeren daniş, düşün, daşın, ireliyi, geriyi ölç, biç ona göre yap.] Bu adam düşünürken:

"Evet birçok zenginler, tâcirler gızım Miyâse'yi istedi. Gızım almadi. Demek almadığının sebebi buymuş. Ben eger gızımi yerli olan birine verse bunnar bir yastıhda gocalmaz. Çünküm gönül kimi sever, güzel odur. Ancak gızım mesud olmağ için ben buni Müğdat Pehlivan'a vereyim. Hem gızim gülsün, hem de bu gülsün, Ancak nasıl vereyim, benim de erkan-ı emsâlım da, ben bir zengin bir kimseyim ve benim paşamdan olan Müğdat Pehlivan yetim bir çocuk. Heç bir

şeyi yoh. Benim gızımi eceba besleyebilir mi ve besleyemez mi? Olur ki sonunda bene mühtaç düşeller. Bunneri düşünerek eşine dedi ki:

"Hanim gızima söyle bize bedduva etmesin. Ben Müğdat'ın derdini yohlim ve bir gaç gişi ile seslerim. Bakalım gümeni geliyor mi evlenmeye?" dedi. Miyâse'nin annesi, gızina müjdeledi:

"Derdin baban söyledim. Çoh güzel garşiladi. Ancak gızım bedduâ etme bize, dur bakalım bu işiz olacak "diyip gızına umut tesellisi verdi. Miyâse sevindi. Bu taraftan Müğdat Pehlivan'a Miyâse gizli meseleyi anlattı. Çünküm gelip gidiyordi gız meşuguna:

"Babam verecek, bir gaç gişi ehl-i kâmil bildiklerinden gönder. Allah'ın emriyle beni sene isdesinler" diyip Müğdat pek sevindi. Çünküm Müğdat Pehlivan hem pehlivan idi. Hem de Miyâse'ye âşığ idi. Bir gün Miyâse'yi görmediği zaman bu igit zannederdi ki" dünya yıhıldi, ben galdım veranenin içinde."

Nâyet Müğdat Pehlivan bir gaç olgun kimselere ağliyarak derdin annatdi. Adamlar bir gac da gendiler kimin dost toplayıp günün birinde Miyâse'nin gapîsına babasina düürçü getmek için çıkdilar. Selam verip oturdular. Bu adam annedi işin ne olacagını hoş garşılayıp nâyet gahveler içildikden sonra bilir gişilerden birisi ayaga gahip:

"Bilir misen neye geldik?"

"Hayır, misafirin neye geldiği sorulmaz. Ben, bene düşen vazifeyi ifa ettim. Şindi bildirin, ben de bileyim "Lâkin biliyordi, annadi.

"Biz senin yegenin Müğdad'a senin gızın Miyâse ile evlendirmek için bu iki âşigın yüzünü güldirmek için ee senin gızın da göynü var, bunda, âleme çan çalınmış duymuş, biliyor. Gel bu hayırlı işin ögüne geçme. Allah'ın emriyle, Peygamber'in gavliyle gızin Miyâse'yi, yeğenin Müğdat Pehlivan'a almaya geldik."

Miyâse'nin babasi:"

"Allah'ın emrine heç bir şey diyemem, siz de geldiz, başım üstünde. Yalnız size diyecek sözüm budur. Tabii siz de gendinize göre aile, evlad sâbısınız, gendinizi bilir gişisiniz. Ancak bu iki gencin nefsi getdikten sonra ben Miyâse'yi bazma dava vermiş olsun. Eyer Müğdat Pehlivan gızimi bırakır gaçarsa ne olur, gızımın hâli? dedi. Bele, gelen halga demişdi. Dünürcüler birbirinin üzüne bahti.

["Eyle ya, insanoğlunun içersini Allah bilir. Nefsi getdikten sona göynü getdikten sonra, gaçar mı gaçar. Çünküm beş guruş harcamamış, bir alış verişde ziyân eder. Adam dedi ki:

"Para benim değildi. Para, sahibinin parası getdi. Benim neyim gitdi?" diye meraklanmaz, para sahibi meraklanır. Benim param gitti,] Bu ziyân işde bu sebepten eye, gidin söyleyin Müğdat Pehlivan'a. Ben gızimi vermek üçün hediye, üçyüz maden, altın isterem.

O da gendine göre bir erkekdir. Neden bulur, bulsun, gazansın, getirsin. Üçyüz madeni altını ögüne bir gaç gişi ile barabar gelir, sayar ve ben de gızımi Allah"ın emriyle verirem. O zaman ne gizimin başı bozulur, ne de bu Müğdat Pehlivan bir yana gaçabilir, çünküm üşyüz altın vermiş! Ben bıraksam eşimi getsem, benim param gider beyhude' diye o paranın acisından Miyâse'ye râm olur." Şennik birbirine:

"Bu da hakli -dediler- ele ya işin irelisini, gerisini hesâb etmek dorgudur," dediler.

Bura gelen ehl-i kâmil adamlar dorgi vardırlar. Müğdat Pehlivan'in yanina.

"Ey deliganni, emin göynünü ettik. Ancak evlenen bir erkek tebi gümani gelir ki evlenir. Sevgüliler âşiğı Miyâse için üçyüz altın istedi, biz de birşey diyemedik. Şimdi eger bu üçyüz altını gazanıp, verebilirsen Miyâse'yi alırsan, yoksan alamazsın, ne diyorsun? dediler. Âşıg Müğdat ehl-i kâmillerin sözüne çok güzel buyurdu, ellerini öptü:

"Bir gişi varıp emime söyleyin. Bu üçyüz altını gazanmah üçün bene gün versin, ben Miyâse'nin aşgina kellemi goltuguma alim, bu parayı peydehledim, gazanim, getirim, size. Siz götürün babasina." Birisi terkal gahıp dorgi Miyâse'nin babasının yanına vardi.

"Sözün söyledik, çok mekbul, buldi. Ancak gün isdiyor. Bu üçyüz altınni gazanmak üçün gün lâzım. Bene mehel versin, gün versin, ben de o gün için başimın tebdiline bahim, bu parayi gazanım' diyip hoş garşıladi."

"Dorgi demiş, ona altı ay gün verdim. Altı ay dolansın, nerden gazanır, gazansın altınları size saysın, siz de bana. Gızım Miyâse'ye vereyim bir." Bir de Miyâse'nin babasi:

"Bahim ki bu, para gazanacak bir erkek mi, yohsa sade gendini mi dolandıracak bir erkek? dedi.

Bele iki tecrübeye alti ay gün verdi. Dorgi geldi Müğdat Pehlivan'ın yanina:

"Sözün gabul oldi. Altı ay sene mehel verdi. Artık başın çaresine bah oğlum. Bu altı ay günün içinde üşyüz madeni altini gazanmanin yolunu bul," dedi.

Müğdat Pehlivan sevündi. Müğdat Pehlivan çok, cidada birinciydi. Yâni oh da atmada.

Evet ehl-i diller demiş:

"Dünyada zülfikar Ali'ye mehsus, dünyada cida Müğdat'a mehsus dünyada edalet Ömer'e mehsus, dünyada Kur'an'i cem etmek Osman'a mehsus, dünyada gılıç dövmek Halıd'a mahsus."

"Herkesin yakışığına göre cevap söylenmiş [Hakigatde eyledir efendi. Hangi sanat olursa olsun yakişırsa, o sanatın ireli gider, yakışmazsansa getmez ireli.] O zaman Âşıg Müğdat, hem pehlivan guvvetlüydi, hem de cidada nişangah bir gişiydi. Attıgı cida, oh yeré düşmürdi. [Çünkûm bunnar neyle ireli gelir, begefendi? Çalışmayla ireli gelir. Şindi de çalış, sen de gazan, sen de hüner sahibi ol. Hoş sade, bir onnar için bu hüner, bu cesaret verilmemiş, herkeşe verilmiş, uyanık ol, sen de çalış. Çünkûm çalışan bir kimse maddi-manevi, ireller, daim üstün gelir. Tenbel yatan insannar daimi gerillennir. Vücutda bile hasdelik peyda olur. Niye? Çalışmiyor, begefendi, bunun önemi şu, bir hecâti gılevlemezsen işletmezsen ne eder? Pas yer paslanır. Vücut da çalışma ile parlar. Tembel oturan, tembel tembel uyuyan, tezden hastalige giriftar olur. Çünkûm bunun önemi şu: Lokman hekim Eflatun'i zemanhan gelirken eyle geldi ki çiftçiler parkların dibinde yoğurtları yedigden sona, her biri bir kölgede düşdi, uyudi. Lokman hekim Eflatun'a dedi ki:

"Paranın üzi görühdi. Bunnar şimdi herbiri bir derde hasdalih olur, muhakkak ki bizim yanımıza gelirler."

Bunnari takip eder Lokman, herbiri birer, ikişer saat neyise yatdi, uyanan gahdi, kimisi çerindige, kimi baga, kimi dırmıga. Başladilar çalışmaya, ter dabanlarından söhüldi, dedi ki:

"Gel oglim, Eflatun, gel gidek. Bunnar bizden hekim. Bunnar yedigi yogurdi, yatdigi uyhiya ter ile boşaddiler. Vucut çalışdi. Bunnarin içinde heç bir merkop galmadi. Bunnar hepsini tökdiler, baş ayağa tökmişdiler, çalışdilar. Bunnarin ehdiyacı bize yok, gel gideh" dedi.

O geldigi zaman, bu hekâyelerin içindeki misalleri annatmakdayım. Saten devâ bu misallerde. Evet işde bunun içün derde giriftar olan derd sahibi hastahanalara, tabiblere başvuran en fazla irellemek tembellikten gelir. Çünki vücut çalışmıyor, bunun içün çoh çalışmak da dorgi değil. Gücün yettiği gader çalış, heç olmasa yattıgın zamanda o vücud dinnesin. Çünkûm bir kevran götürecek yükûni yükler bezirgan. Götürecek yükten fazla yüklese o hayvan daha işlemez. İnsanlar da eyledir. Garerinde çalışmah lâzım. Ama tembel tembel oturmah kölgeler, govmah illah Türk milletine yakişmaz, diyor ki:

"Yazın ağaç kölgesinde oturanın, gışın nafagası gar olur." Ne böyük bir söz. Hegigat de eyle değil mi? Dorgi hayvanatın içinde garıncadan çalışkanı yokdur. Allah sever garıncayı çok sever. Neden sever? Çalışır. İşde bunun içün gendinden fazla yük götürür. Gider gelir. Türkogli çalış. Vatanın, devleten, milleten, sen sene çalış. Çalışmah ebâye ejdadımızdan intikal olmuşdur. Âdem babamızdan bize galmişdir. Her şey çalışmayla ireller.]

O zaman Müğdat Pehlivan başının çaresine bahıp bu üçyüz madenî altınî gazanmaya, gözüne diyar-ı gurbeti aldi. [Hem cehaletlik, hem de yoksulluk begefendi. Cehaetlik, yoksulluk insani günden güne altdirir.] Gendi gendine dedi ki:

"Ben bu parayı ayın içinde gazanmayla yığamam, nerden gazanim? Ancak ben bu cida ata ata birinci oldum, ben dağa çıhım. Dağı, dereyi, düzi dolanıyım. Geçen bezirganın ögüni alim. Bunnarin elindeki paraları soyim. İşde altı ay içinde beyle üçyüz altını gazanim, götürim. Sevgüllüme nâil olum." Eğer âşıg, eğer yohlug, eğer cehaletlik bu üçi Müğdat Pehlivan'da idi. Aklina goyan bu deliganni yohluh yüzünden, cehaetlig yüzünden dağlara, haramilığa çıhdi. Bir kevran geliyor. Ama kevranın ögünde bir aslan geliyor ve o kevrannan kim gelirdi? Birisi hazreti Ali Murtaza, ikincisi Hazreti Ömer, üçüncüsü Abu Bekir Sıddık kevrannan gelirdiler. Kevran ne idi? Yük götürürdüler develerin üstünde, Müğdat Pehlivan:

"Ey avımi buldum," dedi.

Kevranın ögüni aldi, yol üstünü kesdi, cidayı dorgitti. Ama bilmiyor bunnarin kim olduguni. Eger bilse öglerini almayacak. Çünküm tanımadı, kim olduguni bilmedi:

"Teslim."

Hazreti Ali, Halıd'in yüzüne bahdi. Hazreti, Halıd Hazıreti Ömer'in üzüne bahdi, güldü. Nâyet dediler ki:

"Olur ki bizden harb eder. Belki bizden gorkar. Biz onun üsdüne geliriz diye zanneder. Bu bir genç bir civan deliganndir. Yâ Ali. Aman ver, buni icitme"

Ona rica ettiler. Hazreti Ali seslendi:

"Sen kimsin, -dedi- sen bizden mi gorhdun? Eğer bizden çekindinse bizden sene ziyan yoktur deliganni. Geç get yoluna" diyip cevap verdi. Müğdat Pehlivan:

"Hayır, ben sizden gorhmadım, sizden çekinmedim, gımıldamayın, dediğim üzerizdeki bütün ahçaları, varı sökün, eğilikle verin, yohsa hepizi vururam, öldürürem, eylikle verin," dedi.

Agladi, agliya agliya bu cevabı bunlara söyledi. Hazreti Ömer bu igidin agladıgını gördü:"

"Yâ Ali! -dedi- bunun ne üze bu dağlara çıkıgını sor, örgenek." Dedi ki:

"Yâ civan deliganli! Ne üze çıhın neden bizden para istiyordun, sebebi nedir? Niye agliyorsun. Agladıgın nedir?"

Müğdat Pehlivan:

"Ben aglamim, kim aglasın? Dar dünyada benim bir sevgüllüm var, Miyâsa. Ben ona âşig, o bene âşig, ancak babası üçyüz altın, gizini vermek için istedi. Bene de bu sebepden altı ay da mehel verdi. Bu altı ay içinde bu parayı nerde gazanim diye işde agladığım bu yoksulluk üzünden dağlara çıkmışam. Aaa sizi buldum. İşde bene bir yardım gılın."

Zari zari agladi, bir daha agladi. Hazreti Ömer:

"Yâ Ali, dur -dedi- tebi beyle bir genç civandan asla ahça esirgenilmez."

Hazıretî Ömer cebindeki akçeyi ve bir de bir deve yükü, agliyan Müğdat Pehlivan'a beşvetti. Hazreti Hâlid cebindeki akçayi ve bir de bir deve yüki o da beşvetti.

Nâyet Hazreti Ali cebindeki ahçayi, o da bir deve yüki deve ile beşvetti:

"Gel al deliganni al. Göynümüz ile verdik. Artıh götür."

Müğdat Pehlivan bunnarin bu sahılıgını görende:

"Siz kimsiz?" diye sordi.

"Hayırlı olsun -dedi- ancak ben senin fedâkârlıgın, Allah yoluna o datli canin mırad üsdünde gıydıgın ve o düşman garşisında Müslüman âlemini sorgıdan gultardıgın ve attıgın ohlar, düşmani kelle paça yere serdigin gözümün öğünde biliyorum. Ancak bu cesareti, bu sene igitligi veren Allah'dır, ben degilem bu guluna "yörü gulum" derse eger kimse geri goyamaz, o gul yürür. O gul eger burda, eger ahiretde işi aydındır, üzü ağdır. İşde yâ Müğdat! Sen bu gazânın bir varlığı olarah düşmandan İslâm âlemine gösterdigin düşmana bu cesareti düşman da gendi içinde söylemektedir. Tâbi ki haklı haksız herkeş annadı. Ancak senin adın gaydediyorum. Seni İslâm ordularının içerisine bir eshap olarak yazdim. Gahramanlığin işde yazdım. Ancak eshaplar içinde sene de bir yer verdim, eshaplardan birisi oldun."

Bunun üçün Hazreti Ömer'in bu verdiği izaat Âşığ Müğdat da ashaplardan birisi olup, Müğdat Pehlivan denildi ve böyük bir gahremannik şerefini Ömer'den aldi:

"Helal olsun ey genç sene! İşde din-i İslâm, din. Mehemmed'in dini böyle şövlenecek. -dedi- Düşman bizden gorhacak, her vakit gorhacak, dünyanın sonuna gadder düşman gorhacak," dedi.

Hazreti Müğdat eshaplar içinden bir eshap olarak, bir yer alarak, bundan sona pehlivanlara gatişıp:

"Eğer düşman üzerimize bir herp açarsa, sen de bir cephede emir alıp duracaksın -dedi- hayırlı olsun hepimize, hepîze" dedi.

[İşte buradaki söylediği, bu hekâyeler âşıg Müğdat'inen Sevgülüsü Miyâse'nin hekâyeleri sözleri burada. Hazıreti Ömer'in verdiği ifadeyle garşılık hekâyemiz burda temam oldi.

İnşallah yarın yine diğer bir hekâye başlar, güzel güzel annadıram sözümüz burda tamam.]

Fazla mırlanmasın diye gılıcı çekip kelleyi gövdeden kesdi, erdiledi hasım isdedi. Lâkin bir adam meydandaydı. O vahdin devrinde [şimdi gine öyledir. Çünki gişiye birisi gider, birer birer.] Âşig Müğdat Pehlivan beş kelbi şehit, yâni gebertti, meydanda öldürdi. Er diledi, İslâm birliği Halife Hazreti Ömer ile seyrederdi. Bu taraftan gıral emir verdi:

"Vay, ne demek bir cahal, bir çocuğa beş gişi yenildi? Hele yenilenlere bahim, varın bu genci dutun, diri diri garşima getirin," dedi. Dört yanindan Âşıg Müğdat Pehlivan'a düşman hücüm gahdi. Lâkin bu tarafdan Halife Ömer, emir verdi:

" Yâ Ali! Yetiş," dedi.

Hazreti Ali, Düldül'e binip. Nâyet Ali yetişene gadder Müğdat Pehlivan, üç gişi daha öldürdü. Düşmanın ortasından gurtuldular. Lâkin Hazıreti Ali'nin Âşıg Müğdat Pehlivan elini öptü:

"Ya Ali! İzin ver bene, bir tereften düşmana dileyim. Bögün eyle vücudum titriyor, düşmandan intikam almamış atımdan enen değilem, gılıcı gına sokan değilem. Yâ Ali! İzin ver bene." Hazreti Ali:

"Hayır, halifenin izni olmamış, ben sene izin veremem. -dedi- Düşman her yandan gelip hücum etdiler. Lâkin artık ben, sen galmadi" diyip o anda gını Âşıg Müğdat, cıdayı çıkardıp düşmanin her yandan sarmasına, Oh ile düşmana yağmur yagar kimin düşmana oh atmıya durdi. Âşıg Müğdat Pehlivan'ın attıgî oh asla boşa gitmiyordi. Degen oh düşmani yere serirdi. Lâkin bu tarafdan İslâm âlemini saran düşmani, Âşig Müğdat ohu ile dört tarafa yağdırıp, atarak düşmani boğdi. İslâm âlemine de her tarafdan düşman dalmışdi. Allah sedasi arşa dayaniyordi. Amansız bir cenk, gün gavuşana gadder oldi. Birbirinden ayrılani dorgi Hazreti Ömer seyrediyordi. Âşig Müğdat'ın bu fedâkarlığına çoh bir pehlivannar Hazreti Ömer'in çadırina vardılar. Ahşam yemegi yiyildikden sona Müğdat Pehlivan'ın fedakârlığını ve cesaretini Hazıreti Ömer'e bilgi verdiler. Hazıreti Ömer:

"Hepimiz ele olalım. -dedi- çağırin, gelsin."

O zaman Müğdat Pehlivan'ı çağırdılar.

"Halife seni çadırında isdiyor." Göksünü gavuşturan bu gahraman genç igit dorgi vardi, Ömer'in gatina, diz çöhdi, elini öptü. Hazıreti Ömer bağrina basdi. Âşıg Mügdat':

"Müjdeler olsun yâ Müğdat sene, cesâreten ve düşmandan İslâm âlemini oh ile dağıdıb düşmani sevgiden gultaran sen olmışen, helal olsun. İşde islâm birliğini beyle isderem." -dedi- Müğdat Pehlivan göz yaşi tökerek:

"Yâ halife! Sen sağ oldukça tebi biz senin sağlığından, sayenden cesaret dileriz. -dedi- Duân bereketiyle hec birşey bizlere olmaz" diyip bir daha Halifenin elini öpüp. Lâkin O gece geldi, geçdi. Sabag oldi.

[Efendiler seyredelim. Geceler gidiyor, sabaglar açiliyor. Evet eceba bögün ne gazandıh, bir takım ben bögün epey ticaret etdim. "Ne ettin?" İşde epey bişey gazendim, epey para gazandım. "Ey bahdiyar adam! Gazandığin ticaretden eceba gününde gazandın mi, bir heyr işledin mi, bir gula faydan oldı mi? Sede gendin düşündün, gendi nefsin golladın, gendi çoluh çocugun golladın, Heç bir yoksula bir gelirin oldu mi? "Bene ne o da gazansın, o da yesin" olur mi? Bene ne devasi yoktur İslâm âleminde. Cenâb-ı Allah, hepimizi birbirimizin saglıgını düşünmek hepimizin vazifesidir. Sade gendi nefsimizi, gendi saltanatımızı düşünmiyelim. Evet sen çoluk-çocuğun içinde bütün datlı taamları alıp yiyerken bir yaven apmege de "acem" diyip bebegler ağlıyannar var. Bunnari gözümüzün öğüne alalim, bunnarin hakgını da düşünelim. Bunun içindir ki "Ben bögün ey gazandim" demiyelim. Ey gazandıgın senin. Eğer Allah rızası için aglıyanı sevündürdünse, boyun egeni sevündürdünise, acı doyurdunusa işde senin gazandığın o gün odur, gazandıgin odur. Maddi-menevi de odur.] O zeman bu cenk tam oyuzyedi gün etti. Otuzyedi gün üzerine düşman bozulmuşdi, zayıf düşmüşdi. Lâkin bu taraftan İslâm âlemi düşmanı bozulup gaşmasına Âşıg Müğdat, atının üsdünde düşmanın sürdi. Ögüni cida ata ata ögüni aldi, düşmana her yandan yağmur

kimin oh yağdırirdi. Düşmani dört bölüge verdi. Düşman, atilan ohların yere düşmemesi üçün malını töküp, her yandan ohdan gurtulmak üçün bütün İslâm âlemi Âşig Müğdat'la beraber düşmanın malını, töküp giden düşmanın erzagını, bütün varlıgını sargıya aldılar.

O zeman bozulan düşman, birbirini çiğneyereh bütün varlığını tökmüş bozunlukla gaçmışdi. Âşig Müğdat Pehlivan düşmanın bir tarafından yine okini cidasını düşmana atmıya durdi. Attıgi cida asla boş getmiyordi. Hayli bir düşman gaçana gadar, en zayıf duruma, Âşig Müğdat Pehlivan attıgı cidasını düşmani zayıf duruma düşürdi. Bu fedakârlığı bütün İslâm âlemi görüyordi. Hazıreti Ömer Halife emir verdi:

"Varın şu igidi yanima getirin. Gaçanin üsdüne bizim şerefimize yakışmaz" diyip Hazıreti Ömer'in emri üzerine Âşıg Müğdat Pehlivan'a yetiştiler:

"Ya İgit! dur." Müğdat Pehlivan durdu, ohini, cidasını kesdi:

"Gel, Halife seni isdiyor."

Âşıg Müğdat'ı Hazırati Ömer'in gatina getirdiler:

"Ya İgit! -dedi- çok bir fedakârlık gösterdin. Amma buni bilmiyordun. Gaçanin üsdüne bizim şanımız, şerefimize yakışmaz. Düşman geçiyor, gaçana, üzerine gidilmez.

"Yâ Halife! biliyordum. Amma ben canımdan ziyâde vetanımı sevdigüm içün, canımdan ziyâde gardaşlarımı sevdiğim için, düşmana bir zayıflama verdirme için düşman gaçmasin. Ancak igitlik bu igitlikdir ki, eger düşman, eger biz yâ halife! Düşmandan biz gaçarısak düşmanın ögünden birbirimizi çiğneyerah gaçarısaksa, sen ne emir verirsen." Hazıretli Ömer durdi. Eyle efendi, bak ne söz:

"Ey evlâdım! Çoh güzel söz söyledin, bu söze ehtiraz olunmaz." Eyle ya, basdi bağrina ve bütün düşman birliğinin varını topladılar. Canlı, cansız atını bırahıp gaçmışdı. Birbirini çiğneyerek gidiyordi düşman. Bütün develere yükleyip düşmanın töküp ganimetini, gerisin geri İslâm âlemi zaferi gazanıp geri dönmüşdi. Heyli bir varlık ile düşmanın varını, Medine'ye yaklaşdiler, heber getdi. İslâm âlemine ki;" gazayı gazanmış, zeferi gazanmış Halife Ömer geri geliyor. Ak sakal, gara sakal, gadın, ehdiyar, genç bu tarafdan Müğdat Pehlivan'ı Hazıreti Ömer gendi âleminin sancağı altina almışdi. Fedakârlığını bütün İslâm âlemine duyurmak için geliyordi.

Eşinden, bu tarafdan Âşıg Müğdat'ın emisi Hasan Aga ve sevgüllüsü Miyâse sevündü ki:

"Sevgüllüm geliyor."

Babasıyla beraber Âşıg Müğdat'ın sevgüllüsi, âşiğı Miyâse; Hazireti Ömer ordularının ögünde, sancağın altında, sağ yaninda Hazıreti Ali, sol yaninda Âşıg Müğdat idi, geliyordular. En geriya Hazıreti Halıd'ı goymuşdi. Geriden bir bozgunluk gelmesin. Bir bölük Müslüman âlemi ile Hazıreti Halıd en geriden geliyordi. Megge halgi garşılayıp Hazıreti Ömer'le görüşdi. Halife ile ak sakal, gara sakal bu tarafdan âşıg Müğdat'ın kaynatası olan emisi, Hazirati Müğdat'ın emisi, Hazireti Ömer'in evine vardi:

"Gezan mübarek olsun yâ Halife!" dedi.

Ağladi, bu taraftan Miyâse Hazıreti Ömer'in elini öpdi:

"Yâ Halife! Gezân mübârek olsun," dedi.

Hazıreti Ömer:

"Durun -dedi- sen bu genç aşığın sevgüllüsü Miyâse misin?"

"Evet."

"Sen de babası mısan?"

"Evet."

"Sizin yetiştirdiğiniz bu genç deliganni, bu cengi, bu gazandi, biz değil, bu gazandi. Çok bir attıgi ohlar, cidalar düşmani kelle, paça öldürdi. Çoh sargıya âlemi düşmüşdi. Sizin bu genç, sargıdan İslâm birliğini gultardi. Bunun göstermiş oldugu bu fedakârlık unudulmaz, söyleme ile bitmez. Ancak bu durum en böyük hizmetini düşmanın garşısında gördüm. İslâm âlemini bele olsun isderem."

Âşıg Müğdat'ın kaynatası, emisi olan Hasan Aga'ya:

"Ey ehdiyar! Bu gelen ganimeti üç hisseye böldürecem. Bir hissesini beyt-i müslimine, Medine-yi Münevvere'nin yoksullarına, iki hissesini Âşıg Müğdat Pehlivan'a verdim, bu gence verdim. Bu ganimeti al. Ancak hayırlı işi ahşami sabaha goymayın. İşde bu gızım olan Miyâse'ye bunu çeyizlik için düşmandan aldığımız mali, ben almadım. Ancak bu almışdı. Ganimetin üçde ikisini verdim size" dedi.

Eğer müslüman birliği, eğer de Âşıg Müğdat'ın gaynatası, eger de sevgüllüsi böyük bir varlıga sahip oldular.

"Ganimetin üçde ikisini hedâye verdim Miyâse'ya. Çeyizlik düşman malını bütün verilen ganimete garşılık helâl olsun", dediler.

"Alnının teridir, yâ Ömer! Çok hayırlı bir iş gördün" diye Medine halgı hoş gördüler," dedi.

Hazreti Ömer:

"Ey müslüman âlemi, bu cengi Müğdat Pehlivan bizleri saadede, selâmede gavuşduran, bu genç igiddir. Ey bakın. Ancak ben emir vermeden gendi gendine meydan aldı. Meydan içinde zeferi gazandı. Bizi ve gendini sevindirdi. Bu mal buna helaldır -dedi- Alnının teriyle gazanmışdır," dedi.

Âşıg Müğdat Pehlivan yohsul bir kimse idi, zengin oldi, böyük bir varlığa gavuşdi. Lâkin bu tarafdan sevgüllüsi, Miyâse'ye Hazıreti Ömer'in verdiği çehiz ganimet bütün Medine halgına garşı bir ganimet idi. Düşman malı idi. Hamen herkeş hânesine vardı. Kaynatası olan emisi Hasan Aga, Âşıg Mügdat'ı bağrına basdi:

"Ey ciger köşem -dedi- hagigat benim gızım bir Miyâse değil, beş Miyâse olsa in toyan fedâ olsun" dedi.

Ona emir verdi. Gonun gomşularin hepisi âşıg Müğdat'a kadın, erkek, geç, ehil:

"Mübarek olsun gazân" dediler. Çünkü Hazreti Ömer'in verdiği söz, Medine halgi yediden yetmişe eşitmişdi.

"Bu gazayı, bu cengi bu genç igit gazandı."

demişdi. O zaman Âşıg Müğdat'la Miyâse'nin toyu, düğünü dutulmaya durmuşdi. Yediden yetmişe aherden bile Müslümanlar bu yemege devet olunmuşdi. Çünküm yoklukdan varlığa erişmişdi, Âşıg Müğdat böyük bir devlete gavuşmuşdi. Gurbanlar kesilerek, fakir, fıkaraları garnı doyup ve ehsanlar, sadağalar olarak tam yedi gün, yohsullar et, pilav, yemek, taam yiyip Miyâse'nin babasi yoksul düşgünlere sadağalar dağıtarak:

"Alın buni da, siz iki gencin hayırına harcayın."

"Benim neyim gidir, düşman mali," dedi.

Perşembe gecesi iki âşigı mıradına verdiler. Âşıg Müğdat Pehlivan, Miyâse ile nâil-i mırad oldi. İki âşigı mıradına gavuşdi. Lâkin cümle hasretleri Allah hasiretine gavuşdursun. Bu iki genç eğer maddi, eğer menevi mıradına erdi. Hazıreti. Ömer'e bilgi verdiler:

"Yâ halife! Müğdat Pehlivan'ın Miyâse'nin toy, düğünü dutuldi. İki âşig birbirine nâil-i mırad oldi."

"Hayırlı olsun," dedi.

Bir hafta sona, Müğdat Pehlivan Halife Ömer'in megamina vardi, diz çökdi, elini öpdi. Hazreti Ömer bağrına basdi.

NEBİ HAN

Nebi Han, böyük bir hökümdarın garşisında bir han idi. Hökümdar sağlığında Nebi Han'ı yerine vekil tayin etti, ölmeden:

"Ben öldükten sona hökümdarlıh Nebi'nindir -dedi- Nebi Han'ındır."

Nebi Han, çoh merhametli, çoh edâletli bir kişi idi. Nebi Han'dan herkes razi idi. Çünkü Nebi Han gördüğü iş, evvel Hag'ga yarar mı diye içerisini yoklardi. Eyer Hag'ga yararsa yapardi, yaramasa yapmazdi. Buni hökümdar bilirdi. Ölmeden evvel Nebi Han'i, ismi Nebi'ydi, hökümdar haniydi, Nebi Han derdiler, yerine hökümdar yapdi. Gün geldi ki hökümdar dünyadan köşdi. Nebi Han'ı saltanatınan yerine hökümdar ettiler. Lâkin Nebi Han ne dedi:

"Ya meclis, ben bir sizinan berabar bir han ıdım. Lâkin hökümdar, ölmeden beni hökümdarlığa layıh gördi, siz de layıh gördüz. Ama ben gine beni bir han bilmekteyim ve sizi meclis bilmekteyim, hökümdar da ayni megamında hökmedir bilmekdeyim. Yani öldi diye bilmeyin. Buni eyi bilin. Onun gidişetini biz de gidelim -diyip- bene Nebi Han diyip sesleneceksiz. Hökümdar demeyeceksiz."

"Peki" dediler.

O zaman Nebi Han, bir müddet hökmi serayında hökmederek, âlem-i menâda röyesine bir dervûş geldi.

"Ey Nebi Han senin dünyada yeddi sene çilen var, çekeceksin. Yeddi sene gısmetin var, dolanacahsın. Yeddi yıl içecek suyun var, her suların başina gidip içeceksin. Cenâb-ı Hag ehvâl-i ezelde, lehv-i galemde yeddi yıl seni gurbete yazmıştır. Sen tellalin görüp, çoluh çocuğundan helâllıh alıp, meclisinden helâllıh alıp, yeddi yıl gurbete çıhaçahsın."

Röyesini gördi ama Nebi Han:

"Benim bu gördüğüm röye acep Rahmanî midır, şeytanı mıdır?" diye gendi gendine düşündi.

Bahdı ki yerin altından bir ses geliyor. Lerduvanlari aşaği yendi alt gata. bahdı ki; bir kadın bir direğe sarıli.

"Ya adam, beni gurtal" diye feryat etdi.

Seyfen Mülük, vardi gadının yanina, diregden bedlerini aşdi, gadina sordi:

"Sen kimsin?"

Ve Hezreti Pir zaten demişdi. Gadın sordi:

"Benim kim olduğumi bilmeden evvel senin kim olduğuni anliyayım."

"Ben Seyfen Mülük Padişahım."

Egildi eline. Ağliya agliya:

"Benim babam senin hökmünde vezir idi. Babam duruyor mu?" diyip sordi.

"Evet duruyor."

"Ben, o vezirin kıziyam."

"Anladım" dedi.

"Bu haberi, ben seni aramaynan bulamam. Allah ras getirdi."

"Sen beni nerde buldun?...

Dedi ki:

"Ben seni bulamazdım da, Hazreti Hızır gavuşturdi beni sene. Ya gadın. Başan geçeni söyle. Bakalım nedir cezam, bu itam."

Ve geç kadın ağliyarah:

İşde ben vezirin gıziydim. Beni babam senden müsade istedi. Beni gociya verme üçün, gardaşımi evverme üçün. Sen vermedin müsade. Geri attığan garşılıh beni başka tarafdan geçiren geçirdi ve işde o gün bugün beni zorılan gaçırip getirdi burya. Ben bu itabın içinde ikan sene bedduva ediyordum. Benim babam izin vermiyen Seyfen Mülük mıradan sen de ermiyesin -diyip- sene ah u zar edirdim. Şimdi gün bugün beni bu darlıhdan gurtardın. Lâkin ben dediglerime pişman oldum. Yalnız beni babama gavuşdur."

Seyfen Mülük ağladi.

"Ben zaten seni babana gavuşturma üçün gurbeti gözüme aldım. Sene bu itabi etme üçün buni kıniyanlar yok mi? Çoh var amma bu yaramaz o dünyada bir adamdır. Gorkaram ki, sene de bir ziyan gelir ya nazenin dilber. Ben bu ziyanların hepsini göze aldım. Allah ne dilemiş, o olur. Gel bahalım seni babana gavuşturacam." dedi.

O zeman gızi gapiya, dişari çıkarddı ki ehtiyar gapiyi bekliyor. Gine Hızır:

"Ya Seyfen Mülük gurtardın mi?"

"Evet."

"Biz herşeyi biliriz. Allah'ın emriyle iş yaparız. Ya Seyfen Mülük. Şimdi gadının bir elini ben dutacam, bir elini sen dutacahsın. Yum gözizi dediğim zeman da, ikiz birligde gözizi dutacahsız."

"Yum gözin" diyip seslendi. Eğer gız, gadın, eger seyfen Mülük gözlerini yumdi. Aç gözin diyince, gözlerini açdılar ki bir sehrada bir deliganli davar güdir, çobanlıh edir. Ehtiyar, deliganliya seslendi:

"Ya çoban, gel bahalım."

Geldi.

"Buyur baba."

"Senin geileyi gamın ne idi, söyle bahalım."

Çoban ağliyarah:

"Benim geileyi gamım, ben babamdan ayrıldım, gurbete düşdüm. Ben bir vezir oğliydim ki şimdi çobanlıh edirem. Ancah benim babam ne oldi? Babamın ne olduğundan heyirli işimiz, babamdan küsdüğümün sebebi bu. Babam beni evereceydi. Seyfen Mülük Padişah öncül oldi, geri atdi. Ben de babama darıldım, gurbete düştüm. Geri dönüp gidemiyorum. İşde bu çobanlıh başima geldi."

Halını çoban anladırkan Seyfen Mülük, çobanin boynuna sarıldi.

"Ey deliganli. Haggını helâl et. Sen şimdi kimden küsmüşen, kime bedduva edirsen?"

Dedi ki:

"Seyfen Mülüg'e."

"Seyfen Mülüg benem. Bu da gız gardaşın, bu da Hezreti Hızır'dır. Ancah seni gavuşturmaya ben aramaynan bulamazdım, bacın bulamazdım. Bulduran bulurdi."

Hazreti Pir:

"Ya deliganli, Seyfen Mülüg'ün elini öp. Dedigin sözlerin püşman ol. Hoş kimsenin gizli ihdidarı gendi elinde değildir. İşde cezasını çekme üçün, bu da sizi bulma üçün gurbete, taci tahdi terketmişdir. Ben de Cenâb-ı Hag'gın emriyle sizi gavuşdurdum. Ancah şimdi sizi babaza, bu da tahdina tacîna yetişsin. Bundan daa bir istegiz var mi?" diyip sordi.

Seyfen Mülüg:

"Hayır" dedi.

Gadîna sordi:

"Sen ne diyorsun?"

Dedi ki:

"Benim nişanlım var idi, toy düğünüm dutulacah idi. Beni gaçırdilar. İşde bu Seyfen Mülüg melul -dedi- geri aldi. Ben de sevdüğümü istiyorum."

"Peki."

Deliganliya döndi:

"Sen ne isdirsen mıradın?"

"Benim de nişanlım var idi. Geri olduğu üçün, ben de muradıma gavuşma üçün, ben de sevgüllümü isdiyorum."

"Peki. Her ikiz de mıradıza ereceksiz. - dedi- Lâkin bedduva ettigiz geri alın. Seyfen Mülüg'ün gizli ihdidar elinde deyildi."

Yumun gözizi diyince gözlerini yumdular. Açın gözizi diyince Seyfen Mülüg, gadın ve bu deliganli gözlerini açdilar ki, gendi şehirleri kenarında. Gendi ölkeleri, Seyfen Mülüg sevündi. Pir gayboldi. Gözden pünhan oldi. Eger gadını, eger deliganliyi dorgi yerine vekil tayin ettiği vezirin serayına gavuşdi. Müjdeler verildi ki, Seyfen Mülüg geldi ve gızın da, oğlun da beraber geldi. Meclis birbirinin üzine bahdi.

"Helâl olsun beyle bir hökümdara. Vad etti bu tahda bu serayda vadini yerine getirdi. Diyar-ı gurbeti buldi."

Seyfen Mülüg'ün gurbeti araması, üç yıl geçmişdi zeman. Vekil tayin ettiği yerinde vezir Seyfen Mülüg'ün yerine hökmedirdi. Gavuşdi.

"Gızın bu mudur, yâ vezir"" dedi.

"Evet"

"Oğlum budur?"

"Evet."

Babalarının elini öpdüler. O zeman yerine oturup izin verdi en evel gızın esgi nişanlısını, babasının hüzürüne seslendirdi.

"Bu heyirli iş geri atmışdi ve bu gızi gaçırmışdilar. Şimdi oğluna ben yeniden bu gızi yeniden nikâh kesdirecem, alacaksın."

"Başüstüne ya Seyfen Mülüg -dedi- zeten oğlum da nişanlısı üçün ağliyordi."

En evvel gızı mıradına gavuşturdi. Ondan sona emir verdi, çağırdi oğlanın nişanlısının babasını.

"Gel bahalım. Allah'ın emriyle bu toy düğünleri geri galmışdi. Bunda hekmet var. Bu hatırlı işi, bir an evvel görelim."

"Ya Seyfen Mülüg emir senindir" dedi.

Oğlanın da toy düğününü dutup, onu da mıradına gavuşturdi. Yerine hökmedip oturup Seyfen Mülüg, bu iki genç mıradına erdi. Seyfen Mülüg de vezirden helâllıh aldı.

"Ya vezir, hakgını helâl ettin mi?"

"Ettim" dedi"

"Ben de vadimi yerine getirdim -dedi- diyâr-ı gurbette işdiklerim su çegdi götürdi beni. Lâkin gördüglerimi, hepisini unuttum da Hezireti Hızır bu kevn-i mekânın içinde darda galanlarin darına yetişiyor ve beni eger de oğlunu gızını mıradına erdiren odur. Ben değilem, odur. Ya meclis, -dedi- size de seslenirem. Kim dorgi gider dorğuluh ile yaşarsa eyer darda galirsa darın Hezireti Hızır yetişir -dedi- yetişmezse mahakgah gendinde hata vardır gine," dedi.

Seyfen Mülüg meclise de bu cevabi anladdi. Lâkin diyor:

"Bu dünya kime galmış? Heş kimseye."

Hekâyemiz burada beylece mıradına erdi.

NEMRUD HAN

Göy gubbe altında, Ömer Hökümdar isminde birisi, bir oğli var idi. İsmi bunun da Celâleddin idi. Lâkin bu Ömer oğlundan razi deyildi. Bir gün, Celâleddin babasına dedi:

"Ya baba, bu gadder tahdında hökmeden o adamlar barınıyor. Beni niye tahdan gabul etmirsen? Beni de serayan gabul et."

Dedi ki:

"Sen bir heyirsiz göründün."

"Ne bildin benim heyirsiz olduğumi?"

Dedi:

"Esayişimi bozarsan. Sen bir heyirsiz evlâdsın. Ben seni serayıma aldığını kimi, sen bu meclisi teng-i meng edersin," dedi.

"Hayır."

Nâyet babasının yakasına desdek oldi.

"Ya beni serayan alacaksın ya da seni baba diye tanimam, sene görünmemiş cezalar çekdirirem, eyü bil," dedi.

Babası gorkusundan,

"Peki" dedi.

Ertesi gün meclisin içine girdi.

"Ya meclis," dedi.

"Şimdi size bir hökümdar guracam. Ben, yerime oni bıraksam teng-i meng olursiz: Lâkin âçize bir vezir olarah gebul eder misiz?" dediler.

"Kimdir?"

Dedi ki?

"Ben saten terg-i diyar tahdımi edeceyim. Lâkin benim oğlumun adi Celâleddin'dir. Bilir misiz? Evet, ben şimdi oğlumun adını Nemrud Han goydum. Hem size han olacah, hem de Nemrud goydum, Nemrud Han olacah" dedi.

Sona emir verdi. Oğluni çağırdılar. İçeri girdi.

"Ey meclis, ben bunin ismini deyişerek size ne isim dedim?"

Dediler ki:

"Nemrud Han."

"Hâ, işde bunin adını şimdi deyişdim, Nemrud Han goydum. Bene eyvallah, diyip-bundan sona siz buni artık tanıyin," dedi.

Nâyet, Nemrud Han'ı serayına geçirdi. Babası terg-i diyar oldi.

Meclis:

"Heş bele bir oyun görülmemiş. Babanın sağlığında oğul yerine otura, hökmede, baba gaybola ve adi da deyişlene."

Babanin goyduği adi Nemrud Han galdi ve bu, çok kendisi bir Nemrud idi. Ve hekigaten mayanin bozukluğundan ve babaya anaya itabından Nemrud Han denildi. Nemrud Han hökümdarlarının bir tahımi, yani vezirlerin bir tahımi gabul etti, bir tahımi etmedi gabul.

"Beyle bir Nemrud isminde han istemezik. İçimize yahışmaz" dedi

Han ikiye bölündi, birbirlerine düşerek. Bir ehtiyar adam içeri girdi.

"Nedir sizin gavganız?" dedi.

Dediler ki:

"Biz ikiye ayrıldık. Bir tahımımız gabul edir, bir tahımımız etmirik."

"Peki, şimdi" dedi.

"Beni böyüg olarak gabul eder misiz, sözimi dutar mısız?"

Dediler ki:

"Evet, dutarıh. Hem de yaşli bir kimsenin, gabul edirik sözini."

"Bu Nemrud Han'ı, babası adını deyiştirdi. Nemrud Han goydi. Han etti, size hökümdar etti. Babasının yerine oturduği içün hanlıhdan, yani hökümdarlıh gavuşmadi, hanlığı gazandi. Nemrud Han denildi, babasi dedi. Lâkin siz de buni gabul edeceksiz. Birbirize düşmiyeceksiz. Hak, her şeyi eyi eder. Kötü şeyi hoş görmek herkesin işine gelmez. Mehset, kötü şeyi hoş görmeyin ama kötüyü eyi etmeye davranın. Kötüyü eylige çevirin," dedi.

O zeman meclis bu sözi çoh begendi.

"Evet" dediler.

Nemrud Han da bu sözi begendi. Ehtiyara:

"Baba, sen bu sözi bana sebeb mi dedin?"

"Evet, sene sebeb dedim."

Mehset kötüyü eyi etmeli. Kötüye eyi demek dorği deyil ama kötüyü eye çevirmek dorğudir.

"Baba sen şahid ol, ben bundan sona kötülük etmeyecem. Eylik edecem. Lâkin benim babam küsdi getdi. Ben babama gorhi verdim, hasıl etdim. Baba, benim babami bulup getirebilir misen?" diye sordi.

"Senin baban bir gün gelir," dedi.

"Lâkin baban geldiği zaman da, sen yerinden galkıb baban yerine oturdacahsın yine. Sen babanın meclisinde hanlıh yapacaksın. Ama baban adın goymuşdur. Senin adin Nemrud Han galdi. Ama güzel."

Nâyet, ehtiyar meclisden çıkdi. Meclis, herkeş yerine oturdi. O gavga sakin oldi. Lâkin Nemrud Han galdi. Ama güzel."

"Her kim benim babami bulur, benim babami bu seraya, içeri getirirse ben ona dünyalıh, varlıh verim."

Sonra, meclise seslendi. Meclisden akıllı bir kimse ayağı gahdi. Nemrud Han'a dedi:

"Ey Nemrud Han. Elde el çohdur, ele verilmiş. Sene bene deyil. Eldir âlemdir. Bunun üçün tellal bağırdısan. Her kim senin baban bulmıya talib olursa ona dünyalıh, varyet ver."

"Peki" dedi.

Heman, Nemrud Han emir verdi:

"Bir tellal çağırın."

O zaman hökümdarın tellalları var idi. Tellal geldi Nemrud Han'ın garşısına.

"Elanet et," dedi.

Yazdığı yazıyı tellalın eline verdi, velâkin,

"Oki bu yazi elan et. Her kim benim babam Ömer'i bulursa dünyalığını veririm," dedi.

O zaman tellal:

"Başüsdüne," dedi.

Yazilan ve helgin üzerine, helg-i âleme tellal bağırdi:

"Her kim Nemrud Han'ın babasını bulur, Nemrud Han'a getirirse dünyalıh alacah."

Yohsulluğun içinde gıvrılan bir adam var idi. Yeddi çoçuği var idi, işi yoh ıdi. Yohsulluh, çocuklar;

"Bize bögün etmek gavuşdir ya baba," dediler.

Adam ağlıyarak evden çıhmışdi. Dar bir gün idi. Bir de aylesi, çocukların annesi. Bunların dar zemanında işi yoh idi. Dolanıyordi. O anda şaşkın bir vaziyet dolanırken tellâlın elânını duydi. En evel gendi gendine düşündi.

"Olan hele dur. Yeddi tene çocuğum küçük. Ağlıyarak benden etmeg istediler. Aylem.... Bu tellalın elanına ben bir yalan söylerem. Halım Hag'ga ayandır. Gayıran gayırsın. Evel çocuhlarımin bir garnını doyurim. Ama sonumu da halg edem, gendi şanına" dedi.

Adam, garer verdi. Tellalın vardı ögüne.

"Bağırma ben onun dediyini yerine getirirem."

Onnar da tâlip çıkan bu adami dorgi Nemrud Han'ın garşısına getirdiler.

"Buyrun efendim."

"İşte talip çıhdi."

Nemrud Han:

"Ey deliganli, benim babami bulabülür müsen?"

"Evet buluram."

"Peki, babam elinden dutup, bu divanıma, garşıma getirdiğin zeman da, istediğin dünyalığın verecem."

"Başüstüne."

"Ya Nemrud Han, sene bir cevabım var."

"Nedir?"

"Ben şimdi senin baban aramaya çıkacam deyil mi? Bulmaya. Lâkin ne zemana bulunur, Allah bilir. Benim çoluh çocuğum aç. Etmegim yok. Ben senin baban bulup getirene gadder benim çoluh çocuğumun iyaşasını sen temin edeceksin. Benim evimin idaresini temin edeceksin ki, ben senin babani arim, bulim."

"Nemrud Han hoş gördi. Meclis hag verdi.

"Ele ya."

Emir verdi ki:

"Bu anda bunun evini örgenin."

Epey bi ahça Nemrud Han verdi, bu adama.

"Eyer bu para tükenirse; çoluh çocuğunun yanına goy, çoluh çocuğun bene bildirsin. Sen babami getirene gadder ben senin çoluh çocuğun iyaşasını temin edim," dedi.

O zeman bu adam, bu yoksulluğun içinde yalan söyleyerek Nemrud Han'dan heyli bir para aldi. Evini örgendiler. Eyer çocuhlarına, eyer aylesine:

"Siz bu açlıhdan gurtulun. Ben Nemrud Han'ın babasi Ömer'i bulmah üçün diyar-ı gurbete gehriyar edecem."

O zeman Nemrud Han gendi gendine:

"Olan ben babami bul, getir dedim. Ben de bu adama garışım. Ben de bunnan beraber gurbete gidim. Babamın ayağına ben gidim. Babamı ayağıma getirtdirmim. Olur ki babam gelir, olur ki gelmez.

Nemrud emir verdi ki:

"Çağırın bu adami."

Çağırdılar. Tabdil görmüş, gurbete hazırlıh görmüş gidiyor.

"Nemrud Han seni istiyor."

Vardi bu deliganli, Nemrud Han'ın garşısına. Nemrud Han:

"Ey deliganlı, tebdilin gördün. Ancak ben sene söz verdiyim cevabdan döndüm. Pişman oldum. Ben de sen ile berabar gelecem. Lâkin babamı ayağıma ben getirtdirmim, ben babamın ayağına gidim."

Meger o anda yeddi tene çocuh sevünmüşdi, o gadin sevünmüşdi. Çocuhlar garnını doyurmuşdi. Cenab-i bil-vücüt hazretleri o anda Nemrud Han'ın göynüne lehim saldi. "Babami ayağına getirtdirmem, ben babamın ayağına gidim" diye, Hele sedevanın vermesine bak. O yeddi tane çocuh sevinmesin de, o adam sevinmesin de. Nemrud Han'a büyük bi ilham yetişdi. O adam çıhada dedi. İlham yetişdi.

"Ya deliganli, benim ile çoluh çocuğundan ayrılma. Buna da pişman oldum. Verdiylerim hep sene helâl olsun. Ahan bir ganimet daa verirem. Buni da al. Elen sermaye et. Çoluh çocuh başucunda galsin. Ben babami tek başıma arayip bulana gadder gurbeti gehriyar etdim. Çoluh çocuğun ben üçün, sebeb olmasın seni gözlemesine."

Çünki Allah'ın ilhamına bah ki neden neyi gavuşturur. Deliganli sevindi. Nemrud Han heyli bir ehsan verdikten sona diyar-ı gurbeti gehriyar etdi. Giderken, Allah'ın ilhami o anda:

"Ben gidirem ama meclisim sahabsız oldi. Olur mi bu?"

Sonra, gerisin geri döndi. Nemrud Han, terkal seraydan meclisine döndi.

"Çağırın o deliganlıyı?"

Haman tellalın getirdiği adamı terkal çağırdılar. Çünki ilham yetişmişdi. Deliganlıyi yerine vekil goydi. Meclise:

"Ey meclis, ben babami bulup, babamı getirene gadder bu sizin hökümdarız, size hökmedecek."

Yerine oturtduran Nemrud Han, meclisden çıhıp babasını diyar-ı gurbete aramaya getti. Bu deliganli, Nemrud Han'ın meclisine içinden hökmetmeye durudi. Lâkin, gine hökümdarlıh meclisin eliyle giderdi. Nemrud Han'ın sözini gırmadılar.

Bu anda biz dönelim Nemrud Han'a. Nemrud Han'a ilham yetişmiş. Nemrud Han:

"Ey yohları var eden efendim. Ben babami yerde mi arim, göyde mi arim, garada mi arim, deryada mi arim, nerde arim? Her şeye gadir sensin. Bene lütf et, yardım et" dedi.

Bele boyun bükerek, nâyet gece gündüz gelen Nemrud Han günlerin bir gününde eyle geldi ki, bir şeer kenarında bir adam para sayıyor. Selâm verdi, Nemrud Han yanında durdi.

"Eliküm selâm"

"Baba sen buralı mısın?"

Nemrud, para sayana sordi.

"Evet."

"Heyirli olsun ahçaların".

"Sağolun."

"Siz kimsiniz?"

"Baba senden bişey soracağam. Bene dorgi cevab ver."

"Buyur".

"Baba, bu parayi sayir ayırırsan, ayri ayri goyirsan. Sayıp ayırdığın manesi nedir?"

Nemrud Han, gina sordi:

"Bu köşe başında oturmuş para sayırsan."

Güldi bu adam. Nemrud Han'a dedi ki:

"Adın nedir senin?"

"Nemrud Han"

"Neye sordun bu parayi sayip ayırdığıma?"

Dedi ki:

"Ben bir efkarlandım da bunun üçün sordum. Ayri ayri parayı sayir goyirsan."

Dedi ki:

"Ben, fikare-yi sabirin olanlara ayri ayri tehsimatını yaparam. Her sene üçün bu tahsimatı yaparam, elimle götürürem. Şindi memleketimizde bir ehtiyar adam, adı Ömer, kendisi hökümdarmiymiş neymiş. Memleketimiz içinde möhtaç galmış. Bu birinci tehsimi ona götürürem?"

Diyince, Nemrud Han o adamın elini dutti.

"Baba, bir tehsim de benden al, bir tehsim de ben verim. O adam kim ise beni de yanına götür."

"Olur?"

Tehsimatlari ayırdıhdan sona, o deliganli, Nemrud Han'i aldi, dorgi babasının yanına götürdü. Ama bilmiyordu ki babasi olduğuni.

"Bir tehsim de ben verim, beni onun yanına götür," demişdi.

Bir mağaranın içinde; şeerin kenarında, bir mağaranın içinde Halife Ömer otururdi. Götürdi. Tehsimati verdiği kimin başını galdırdi, oğluni gördi.

"Ey Nemrud Han, neye geldin?" diye sordi.

Nemrud Han, babasının ayahlarına gapandi?

"Ey hökümdar baba, seni aramaya geldim. Ben sene garşılıh gusur işledim. Gusurimi effine diyar-ı gurbeti gehriyar etdim. Gusurumi effet, bir. İkincisi, sen benim babamsın, başımın tacısın. Ayağımınan geldim, arkamınan götürmeye gerer verdim. Gelmezsen de arhamınan götürecem. Ey hökümdar baba, beni effet," dedi.

Onun boynina sarıldi. O parayi tehsine ayıran adam da şaşdi.

"Bunlar niye bele ağlayip birbirine sarıldi" diye.

Nâyet, Nemrud Han döndi.

"Ey deliganli, sebeb sen oldun. Buni gördün mi?"

"Evet."

"Bu benim babam ıdi. Ben buni küsdürmüşdüm, garşi gelmişdim. Lâkin Cenâb-ı Hag ilham yetişdirdi. Babami bulup telkar yerine oturtdurmaya, diyar-ı gurbeti gehriyar etmişdim. Allah seni de eyi ras getirdi. Senin sebeben babama gavuşdum. İste baba sen de mıradın."

"Sen baban rızasını gazan, muradım budur" dedi.

Babasıynan görüşüp, elini ayağını öpdükden sona;

"Baba buyur. Buyur serayan, buyur megaman, buyur even" dedi.

Ogli, çoh yavlardi babasına. Babasin göyni oldi. Nemrud Han, o deliganlidan da helallıh alan, gerisin geri babasının elinden dutup, güne bir menzil serayına gavuşturdi.

"Ey hökümdar baba, buyur."

Dedi oğul.

"Seni küsdürdüm gettin. Allah ilham verdi. Lâkin ben yerime gelene gadder yerime bu deliganliyi goydum. Bunun üçün de seni aramaya düşdüm. Şimdi yeren otur," dedi.

Nemrud Han, babasını yerine oturtdurdi. Meclis:

"Helâl olsun," dedi.

Onnar, o zaman Nemrud Han'ı hoş gördiler.

"Ey meclis, babami küsdürdümse, babam getti ise şindi buldum yerine getirdim. Ancah bu deliganli de han galacah, ben de han, babam hökümdar. Size ve bize emredecez. Onun emrine amade olacayiz" dedi.

"Başüstüne" dediler.

Heman, babasını yerine oturtduran Nemrud Han, o deliganliye de bir vazife verildi. O da han oldi.

Nâyet felegin aynası diyor ki; bu dünya heş kimseye galmaz. Neçe hanlar, neçe sultanlar, neçe vezirler gelmiş geçmiş. İşde, Nemrud Han burada babasını saadete yetişdirip, gün geldi ki hepisi dünyadan köşdi getti. Hekâyemiz burada menziline gavuşdi.

ÂŞIK VERGA

Çevir gaz yanmasın,
Sözde hilaf olmasın,
Mert yakası namert eline,
Giriftar olmasın, İnşallah.

Şindi Âşig Verga hekâyesine başlayacam. Âşig Verga, o efendimizin berhayat ahir zaman peygamberimiz heyatda iken Âşig Verga âşig olmuşdi. Kime? Eshaplarının gızının biri, Zennure isimli bir gıza âşig olmuşdi. Hazreti Hızır, eger üçlerinen, eger beşlerinen, eger yedilerinen, eger gırhlarınan yeşil fincanda, hem Zennure'ye, hem de Âşig Verga'ya üç bâde içirib, ikisini birbirine gösderip, ikisini birbirine Hag aşigi etmişdiler. Her ikisine de demişdiler:

"Çileyi çok çekeceksiz."

Aşıg Verga'ya:

"Oğlum bazen çok çileler geçecek Allah'dan gelen gahra tehammül edeceksin, razî olacaksın, lâkin iki cihan serveri seni muradan erişdirecek," demişdiler.

Ona cevap vermişdi. Efendimizin tam sağlığında iken eshabların top yekün guvvetli zamanında ikan, Âşig Verga, âşig olmuşdi. Ashabların gızı İslâm dini Hasan'ın gızı Zennure de âşıg olmuşdi. Her ikisi birbirine ağlamakda, yanıp yakılmak da, lâkin âşiglerin çilesi çetin olur.

[Evet bu dünya meşagatine gelen âşiglerin heç biri Garip'ten ziyade gülmemiş. Ancak herkes alnındaki yaziyı görecek, çekecek.] Bunlar bu çile içinde Âşig Verga ile eşi bu çileyi çekerek ağliyordular:

"Acaba muradımıza erer miyiz" diye sızlirdiler.

[Ancak bunner beylece galsın bunun, âşıg Verga'nin ve sevgüllüs'i Zennure'nin macerasını yarın İnşallah annadıram, güzel güzel söylerem, bugünlük bu gadder, eyvallah.]

Evet, şindi hekâyeme başliyorum, amma önce bir selçugi söyleyim.

Düşde gör,
Hayalde gör, düşde gör,
Düşenin yeri sensin,
Hele bir de, düş de gör.

Düşenin yeri Allah'dir, şimdi, Aşig Verga'nın hekâyesine başlamaya devam. Eşiyle birlikde 'mıradimize erer miyik?' diye bu gaygı içinde, iki genç hasiret galmişdi. Ancak ikisi birbirinin yanında değildi, tabii. Gız gendi babasının evinde, sevgüllisi Âşık Verga, gendi babasının, anasinin yayında. Ancak feleğin aynasina bak, ne gösderiyor? Bunnar bu aşg içinde yanmagda olsun, ben size haberi nerde verem? Can vermez, Ölmez Köse'den. Cenab-ı Allah bunu üç kepenek ruh ile halgetmişdi. Bununla kimse baş çıkamirdi, çünküm vadesi dolmamış. Ölmez Köse'nin bir tılısımlı ati vardi. At ile bu Köse dünyanın her yanını dolanirdi. Amma at, Köse'ye söylerdi, bu; bu haldeyken üç gıçlı tılısımlı at ile can vermez Köse, çok bir güzeller görerek gapıda, pencerede alır götürürdi. Yani gaçirir götürürdi. Gine terkal bir müddet sonra götürdigi yere getirirdi. Bu, bu haldayken Ölmez Köse, üç gıçlı tılısımlı at ile dolanırken günün birinde bile bile değil, ansızlığın bilmiyerek Verga'nin sevgüllisi:

"Aceba sevgüllüsünün cemalini bir daha görür müyem?" diye sabahın seher vakti [saten âşıglar uyumaz; âşıglar gece gündüz ağlar. Ancak âşıglar rôyede âlem-i menada birbirini görür, Cenab-ı Hag gösderir.] Tılısımlı at ile Ölmez Köse geçerken bu Zennure'nin cemalini pencereden görüp:

"Heyvah"- dedi gendi gendine- dünyada ne güzeller varımiş, benim benden haberim yok," dedi, heman ati çevirdi, vardi gapının yanina, pencereden bakan güzele seslendi:

"Ey nazenin dilber, ben dünyayı gezenlerdenem. Gel sene bir müjde haberi getirdim" dedi.

Zennure sevindi:

"Acaba sevgüllüm Âşıg Verga'dan mi bir haber getirdi?" diye heman endi:

"Buyur babacan, söyle bakalım müjdeni."

"Şöyle dışarı çık, sesim çıkmiyor annadim."

Güzelin golundan dutmasıyle aldi terkisine, üç gıçli tılısımlı köse ati sürmeye durdi. Gız feryad edirdi. Gollarını heman göskine arkadan çevirdi, gollarını bağladi, gızi dalına bağladi, ati sürdi. Gız feryad-ı figan içindeydi. Eee... kim tutacak, üç gıçlı tılısımlı at gözden ğünhan oldi. Neyet bu zalımı bi-din köse, Âşig Verga'nın sevgüllisini dorgi gendi dağ başında gulesine getirdi, yetişdirdi. Lâkin gızın feryadini sadece gurt guş değil, ins cins bile duymuşdi. Dağlarda, düzlerde giden gelen yolcular bile eşitmişdi. Amma çok bir kimseler bu zalımın

elinden bu gızı alma içün goşdularsa da yetişemediler. Yani Köse'ye gavuşamadılar. Bu zalım-ı bi-din gaçırdığı Verga'nın meşugesini gulesine gavuşdurdi. Gızı endirdi. Lâkin bu nazenin dilber:

"Ey zalım-ı bî-din, yer gök ne gadder birbirine yakınısa ben de sene o gadder yakın değilim. Ancak pare pare etsen her parçam gine sene yakin olmaz" dedi.

O, gızı bir direğe sardi. Günde üç öğün bu nazenin dilbere iteat edildi. ancak gızı itab ile:

"Ben seni gaçırdım. Ama seni almaya değil, seni saklamaya değil, seni hizmete gaçırdım. Benim kebabımi ey bişiresen diye gaçırdim."

Bu sebepten gızi itap ile gulede saklardi. Ancah bu nazenin, dilberin gözyaşları tökerek Cenab-ı Hagg'a ağlardi:

"Dünyanin gamini, dünyanın derdini bene mi verdin?" dedi, Cenab-ı Hagg'a yine de:

"Gine bunu da edip eyleyen sensin, buna da şükür" derdi. Bu gız, bu çile içinde galsin, biz haberi nerden verelim? Âşıg Verga'ya haber verdiler ki:

"Ne durisan, sevgüllini gaçırdılar."

Âşıg Verga eyle geldiği kimin sevgüllüsünün mühidine ki ne görsün, o mühidin küçügi, böyügi ağ saçlı, deliganli bütün gıza ağlıyor. Gızın anasi, babasi Âşık Verga'yi görüb bağırlarına basdilar.

"Ey ciger köşem, sevgüllün gaçırdılar. Ancak ne gadder at bindik, atli yayan goştuyusak, ni yanni gettiğini görmedik ve peşine yetişemedik. Ancak öldü mi, galdı mi bilmiyoruz."

Âşig Verga bu acı heberi halg-ı âlemden eşiderek, haman bir at çekdiler altına. Âşig Verga, halg-ı âleme şu cevabı dedi:

"Ben ya yarimi buluram, ya yolunda ölürem. Ancah kimse ben ile gelmesin," diyib o zaman Âşıg Verga düşdü gurbetin gehrina. Sevgüllüsüni aramaya çıkdi. Çok âşiglar sevgüllisini gurbetelin gehrında aramışdılarsa da Âşig Verga ariya ariya eyle geldi ki bir gedik başında üç tane çoban sürüyü yatırmış birbirleriyle, degenekler ellerinde tigmiş, sohbet ediller. Meger o çobanlar o aciyi, o gızı üç gıçli tılısımlı atın sırtında görerek:

"Ecaba bu kim idi?" diye birbirlerine her vakit gonuşurdular. Verga bunnerin yanina vardi, selam verdi. Çobanlar:

"Aleykümselâm, deliganni" dediler. Oturdi yanlarına. Çobanlar sordi:

"Nereden gelir, neriye gidirsen, derdini bize bildirir misen?" diyip Verga'ya sordılar,

Verga:

"Ben derdimi, nereye gelip nereye gettiğimi ben de bilmirem.

Ancak derdimi şöyle size bildirirem," dedi.

Ağlıya ağlıya çobanlara derdini annatdi:

"Benim sevgüllümü gaçırdılar. Lâkin üç gıçli, üç ayakli bir atmiş bunu gaçıran dediler. Sevgüllümün peşine düşmüşem, nerde olduğuni bilmirem. Gördünüz mi, görmediniz mi? Bene bir bilgi verin," dedi.

Çobanlar birbirinin üzüne bakdi:

"O agliyan gızin âşıgî sen misen?"

"Evet."

"Onun için gız zarı zarı ağlidi, ey deliganni. Biz de gonuşirdik, sen gelmeden evel biz senin sorduğun gızi gonuşurduk."

Birisi dedi ki:

"Benim özümden uçan kuş gurtulmazdı, degneginin altından kimse galkamazdi. Eger gavuşaydım, hem o gızı alır muradına erdirirdim. Sahibine teslim ederdim, hem de oni pare pare ederdim, ancak yetişemedim, gitdi, şu gediği aşdi," dediler.

"Şu gediği aşti, sona ne yani getdiğini bilmiyoruz."

Verga çobanların elini öpüp; elveda edip dogri gediğe dogri, atını sürdi. [Evet diyen demiş, "aramayınan bulunmaz, meger Allah rast getire,"]

Âşig Verga:

"Nerde bulim sevgüllimi" derdi. O gonuşirdi, uçan guşa, geçen vahşi hayvanlara bütün seslendi, lâkin kim haber vere, kim dinleye. Nâyet dağı, daşı dolanan, bu aşga yenen eyle verdi ki; meger bu zalım-i bi-din götürdiği bu nazenin dilbere kebab bişittirirdi. Gız kebabı bişirirken:

"Şindi bir zehir olsa da, kebaba gatsam, bu zalım yise ben de zalımdan gurtulmuş olurem," diyib bişiriyordi. Amma zehir yok idi, bir şey yok idi.

Bir dağ iki dere arasında bir gulede galmişdi. Âşıg Verga'nın sevgüllisi bu kebabı bişirirken yaklaşmişdi. At kişnedi, Can vermez köse uyuyordi, yatıyordi. At:

"Hihiiin," deyince köse sıçradi ve:

"Ne oldi?" dedi.

Köse:

"Geldiler kebabı yiyek mi, yemiyek mi" deyib at goşirdi.

O zaman üç gıçli ata Köse bindi, dogri gızi bir domruga bağladi, böylece onun gaçmasını engelledi. Âşıg Verga geliyordi. O tılısımli at ile Âşıg Verga'nın üzerine Ölmez Köse yetişdi. Ancak Verga'nın gençliğine:

"Ey deliganni, seyre mi dutildin, mizevir sözüne mi uydun, ne gelirsen?"

Âşıg Verga:

"Sevgüllümi sen mi gaçırdın?" Çünküm gördü üç gıçli tılısımlı at orada.

Köse:

"Evet."

Verga:

"Sevgüllimi ver, yoksa seni pare pare gılaram," diyib elindeki gılıci Verga gından sıyırarak Ölmez Köse'ye nasıl gılıç çekmesiynen ağzı arkaya getti. Köse'yi kesmedi, Köse Verga'yı gayd-ı bend edip iki dağ arasında bırakdi. Atına bindi, gerisin geri döndi.

Nâyet gel haberi kimden verelim. Bu çobanlar o gün geçdi, ferdasi gün yine sürülerini getirdiler, otlak yerine. Birbirlerine dediler ki:

"Bu deliganni gitti, şu gösterdiğimiz gediği aşti. Hele birimiz şu gediği aşag bakak ki, getdiği atın izinin yandan belki bir heber alırız. Buna bir yardım edek" Çünkü cesareti veren Allah, o zaman, o degge goluna guvvetine güvenen çoban:

"Ben gidim" dedi. Arkadaşlarından ayrılan çoban gediği dolandi. O yüzi aşdi, aradi, ne atin izi belli ne de gendinin getdiği mevki belli. Bulamadi, gerisin geri döndü geldi.

Bunnar bu haldeyken gel haberi kimden verelim. Zengin bir bezirgan köküni kevranini almiş. [Eski bezirganlar diyar ve diyar dolaşırdılar.] Haramıların gorkusundan kevranın adamlari, bütün o vahtın silahı, gılıç, galkan takmiş kevranin önünde üç gişi irelde gelir yol takip edirdiler. Yani, haramılar pusuya girmesin, ensızlıyın şaşırıp haramılara düşmeyek diye. Herami, daşın arkasındaki bir yere üç gişi pusuya girmişdi. İkisi etirafa bakdi, daha kimse yok. Ohların içine yaylari goydular. Birbirlerine dedi ki:

"Arkadaş, bu bir dene, biz üç dene oh atmıyalım, gidelim. Belki dost, neçin vurak?"

Eyle üç taraftan geldiler ki ne görsünler bir deliganni inliyor, gollari, ayakları bağli. Meger biraz de aç galmiş. Bunun bentlerini çözdü.

Âşıg Verga'yi galdirdi, birisi arkaladi, kervana dogri döndüler. Bezirgan ağ deveye binmiş, ağ deve üzerinde bir gara papag geliyordi. Nasıl gördü ise bezirgan adamlarına:

"Herhal bu zevalli değil, oh ile vurulmuş, bakśana arkalmış getirirler" deyib kevrana gavuşdurduler. Bezirgan:

"Hayır haber kimdir o" diye sordi.

"Ey efendim, biz bilmiyoruz kim olduguni. Biz düşman sandık, lakin oh moh atınadık. Daşın arkasında biz dedik ki:

"Pusuya düşmüş, kevranı soyacag haramiler. Etirafi aradık kimse yok. Ancak yanına vardık ki inmiyor. İşde nerdeyise açılıkdan harab olacagdı, yetişdiren Hag, biz yetişdik."

Bezirgan yazıkladi. Verga'nin genç bir deliganli olduguni hemen barhanayı emretti. Kevran yıhıldi. En evvel barhanadan Âşıg Verga'nın ağzina acele bal ile yag erittirdi, ısıtdi, ahıtdilar. Bir müddet sonra Âşıg Verga gözlerini açıb etrafa bakdi, bezirgani gördi. Nâyet bezirgan adamlariyle birlikde Verga'nın derdini sordi:

"Sen kimsin, nerden gelir, nere gedirsen?"

Âşıg Verga agliya agliya derdini sade bezirgana değil, bezirganın adamlari bile dinliyordi. Uçan guşlar bile acıyordi buna. Derdini bezirgana annatdıktan sona:

"Üç gıçli tılısım Köse sevgüllümi gaçirdi. Ariya ariya buldum, işde beni bu hala getirdi, bağladi. Gıymadi, öldürmeye bırakmadi, gitti. İşde siz beni acımdan helak olacagdım, Hızır kimin imdadına yetişdiz."

Bezirgân:

"Ey deliganni, benim dünyada oğul evladım yok, üç dene gızım var. Üç gızımın içinde, hangisini beğenürsen oni sene vereyim. Ancak seni bu kervana önce böyük ağa yapayim. Ben, gurbeti dolanmadan usandim. Artık benim bu malima bekçilik et, ne dersin?"

Verga bezirgânın elini öpdi:

"Sözün reddetmiyorum. Amma ben sevgüllümün aşigıyam, sevgülüm de bene âşıgdır. Bütün dünyanın güzeli bir ariya gelse, sevgüllünden vazgeçen değilim bir, ikincisi ya yarımı bulur, ya yolunda ölürem, bu gareri vermişem. Ancak sizin sözünizi çok güzel gördüm. Amma, lâkin benim sevgüllüm düşman elinde olduktan sonra dünya bene zindan olmuş" diyib ağliya ağliya bezirgana derdini annadan bu aşig bezirganın adamlari da ağliyordi. Bezirgan adamlarına döndi:

"Duydun mu bu yiğidin sözünü? Haklıdır, gönül kimi sevse güzel odur. Dünyada bu sevgüllisini ya ölür, ya alır. Artık bunun işi Allah'a galmış" dedi.

Çok bir bezirgan harçlık verdi. Bir dağarcıkdan doldurdular, gatıgla barabar:

"Al igit, Allah işin rast getirsin."

Diyib bezirgan çekdi kevranını. Âşıg Verga sevgüllüsünün bir daha peşine düşmüşdü. Gece günüz Âşıg Verga, dorgi sevgüllüsene yakın gavuşurkan, gine Ölmez Köse uyuyordi. Üç gıçli tılısımlı at kişnedi, Köse sıçradi:

"Geldiler" dedi.

Köse gine tılısımlı atına binib Âşıg Verga'nın üzerine sürdi.

"Gine Âşıg Verga geldin mi?", diyib lâkin gine gılıncı çekib üzerine Âşıg Verga varırkan gılıç arkaya döndü, kar etmedi. Âşıg Verga'yı gıymadi öldüre, üç gıçlî, tılısım terkiye bindirib dorgi Âşîg Verga'yı bir derya kenarına getirib deryaya gollarını bağlayıb gındırlayarak suya itiledi. Atı bindi, gerisin geri döndi. O anda Cenab-ı Hag tarafından kevn-i mekan içinde [Hızır iki tene. Birisi deryaya hakim, birisi garaya hakim. Deryaye hakim olan Hızır İlyas, garaya hakim olan Hızır Nebi, Nebiullah.] Hızır İlyas yetişib Âşıg Verga'yi deryadan çıkardi, bendlerini aşdi, derya kenarına endirdi. Okiyib Âşıg Verga gözlerini açdi. Gendini bir ehdiyar adamın yanında gördi.

"Baba, sen kimsen? Ben nerdeyim?" diye sordi.

"Oğlum sen bu deryanın içinden helak olacagdın, ben yetişdim. Bir anda Hag tarafından, Allah emretti, seni sudan çıkardım, bendlerin aşdim, işde ayıldin beni gördün."

Verga:

"Ancag baba, niye beni sudan çıkardın, bari boğulaydım, bu meşaggat içinde künde ölmiyeydim."

"Dur oğlum dur, gonuşma -dedi- sen muradına geç erecek'sin. Amma eyle bir sırada ereceksin ki misli bulunmayacak. Ancak senin çektiğin çileler hepsi yerini bulacak. Gul çilesini çekmemiş mezara girmez oğlum. Ben bir en evvel sevgüllün seni yetişdirrem. Amma sevgüllün de sen de çilez dolmamış. Çekeceksiz her şeyin bir vahdi, bir zamani gelecek, bu gelen gahır, gudret guvvetindir. Sen bu gahre, eşin sevgüllün gahre dayanın ki cennetde üzüz gülsün, yeriz olsun oğlum Verga. Bir adam ne gadder, üç günnük bir dünyada çekdiği çileye garşılık, Cennet'de mükafatını görecek. Ancak, ben sizi mıradıza bir an evvel gavuşduram. Amma guduret guvvetden emrolunmamış, eger emrolsaydı, ben seni sudan çıkaramazdim, emrolindi, ben seni ordan çıkardim.

Rızgın dolmamış ömrün tükenmemiş. Ancak bu çileyi çekeceksin. Bene benzer bir ehdiyar var ki, kevn-i mekanın içinde. Ben suda, o garada, sen nasıl sevgüllen yanıyorsansa, sevgüllün arz edirsense, biz ikimiz de birbirimize yanmaktayız, birbirimize görmeye cesaret ederik. Yum gözün, aç gözün dünyayı ayandan seyredenlerdenik. Ama ikimiz birbirimizi bulamıyoruh. Hag ayırmış,

biz de bu çileye gavrulmuşuz. Ancak, dünyanın sonuni gözlüyoruz oğlum. Bu meşaggat içinde biz rızgımızi doldurmuşuk Allah'ın guvvetiyle ben suya, Hızır Nebi garaya hakim olmuş. Allah'ın emriyle iş yaparız. Emirsiz, izinsiz heç bir iş görmezik."

O zaman Âşıg Verga'ya çok bir öğüdler verdi:

"Oğlum ben vazifemi yapdım," deyib dünyanın meşaggatini Hızır Nebi, Hızır İlyas bana annatdi.

"Hızır Nebi garada- dedi- muhaggag eyi bil ki bir gün imdaden o da yetişir," diye müjde verdi. O zaman Âşıg Verga'ya çok bir öğüdler verdi.

"Ben vazifemi yapdım, sen de çilen razi ol, ancak gulun çilesi dolar, tamam olursa Allah da bir sebeb halg eder. Muhaggak ki muradan ereceksin er geç, -diyib müjdeledi- [Hakigatte eyledir. Çünkûm Allah'ın gahrına dayanacağız ki lûtfi gazanak, lûtfi bulak. Evet iki taraflı aglamag yoktur. Bu üç günlük dünyada ganlı, gasavetli ve her bir şeye ehtiyaçli ölen bir kimse, muhaggag ki ahiretde gülecektir. Çünkûm Cenab-i Hag beyle emretmiş. Peygamber efendimiz bile buyurmuşdur, "Ey müslümanlar, ey mômünler, ey din gardaşlar, ey bilin ki Cenab-ı Hag put peresin düşmanın alt eşiğini altun bile eder, istediğini dünyada verir, heç bir meşaggati galmaz, arzını yerine getirir. Çünkûm onun çekecek çilesi ahiretdedir. Dünyada arzı yerine gelir. Lâkin öldüğünde sona daha ona gülmeh yoh, daim çile, yanmak var. Yanar o ebedil, ebedi yanacakdir. İşte ümmetim yeri yerinmesin. Ben din-i badilin eşiglerini bile altun ederem. Ümmetim yerinmesin. Bunun için gahre dayan ki lûtfi bulasın.]

Bu sebebden oğlum Verga bunnari hep sene söyledim. Ancak mukadderatan razı ol. Çektiğin çile sade sen değil, âşığın bile çekiyor o çileyi. Muhaggak ki ağladan er geç bir gün güldürür" deyib gözden pünhan oldi. [Evet işde bunin bir ônem parçasını annadıyım ki, son zaman Sûrmani pirler badesini içdikden sonra o da Âşıg Verga kimin bütün aşiglar eşga da uşub. Çünkûm aşg bir elmanın yarısı. Asgin öni her vakit demişem alınmaz, aşgin önüne geçilmez. Aşg çoşgun bir sele benzer. Sümmani Baba sevgüllisini bulmag için Nemrût Han'a gadder getdi. Bakdı ki bir ehdiyar adam üzüni deryaya çevürmüş, ayaklari suyun içinde elinden bir uzun lûle içiyor. Sümmani göz hasmini tanır. Lâkin o lûle Sümmani'nin gözüne bah bir görükirdi. Elinde lûle içmiyordi. Amma, Sümmani'ye gösterdi, gösterir. O zaman Sümmani Baba cigarasini yakdi.

"Baba şu ateşin müsade eder misin?" diye ehdiyarın üzi deryaya dorgi idi arkadan omuz aşıri lüleyi uzatdi. Sümmani Baba bakdi lûle boş bişey yok.

"Baba bu lûlen boş, tütünün tökülmüş, al bunun ateşin yah," diye ehdiyarın arkaya elini uzatdi.

"Baba biz bu cigarayı içiyoruz, helal mi, heram mi?" diyince devam bir üzüne döndere üzüne baka. Ehdiyar üzünü çevirdi.

"Olan Sümmani, iz sana demi ik mi, sene gavuşmah heram, bene İstanbul'da Şeyhülislâm'a danışmadın bene mi geldin danışıysan?"

Gerisin geri dön, sana gavuşmah haram, biraz çilen çekeceksin, mukadderaten razi ol," diyib gendini deryaya verdi, pünhan oldi.

Sümmani bakti galdi...

Evet, işde âşıglar, mômünler daimi çilelerini çeker, canım bu çile sade Âşıglara mi erişmiş çekir? Hayir, hayli bu çileyi sen de ben de çekiyoruz. Çünkûm çektüğimiz bu meşagatin galem ile yazsam ômren garşı çilen seni dartar, çile ağır gelir. Çektiğin sefaya, çektiğin cefayı goysan, cefa ağır gelir. Bunun için insanoglı çok cefaya dayanmaz.

Amma gehra çok dayanır. Çünkûm Âdem Baba'mızdan geldi bu gahir bize. Havva anamıza, Âdem Baba'mıza verildi, bizim de çekmemiz lâzım. Onlar birbirimize çoh ağladi, birbirini çoh aradi. Biz de birbirimizi ağlayıb arayacağız.

Bu meşaggat Âdem Baba'mizdan, ademe verildi, bize verildi. Evet, bu temah da Âdem'den bize intigal oldi. "Heç ölmeyeceğim" deye dünyaya bağlanıb sarilacayıh, ama sağ yanım yıhanmamış sol yanım yıhanir" diye tebdil alacaggıg." Hani o tebdil hangimizde, hiçbirimizde yok ki. Gine biri iki etmeye çalışırıh, evet çalışmamalıydık öyle mi? Hayır, çalışmalıyız maddi, manevi. Çünkûm ticaret en böyük bir ibadetdir. Eger bir düşgüni, onun ehdiyacını defedirsense gırh sebne abid gulun ibadetini etmiş olursan. Çünkûm o sevindi, onun ehdiyacını def eddin. Cenâb-i Allah'a da, sene en böyük bir mükafat ahiretde garşına gelecek, bu mükafata sevüneceksin. Çünkûm sadaka eylemek böyük üstün bir haldır ki, ahiretde garşan gelir. Onun mükafatı ne böyük bir mükafatdır. Bir insan nasıl bir yemege dadi ile duzu ile bişirir, bişittirir, ögüne alir, taami yerse işde verdiği o sadaka ayni bişittiği taam gibi ahiretde önen gelir. Mükafatını alırsın.]

Bunun içün şimdi Âşîg Verga, bu gehre dayanarak meşugasi da dayanarak bunnar bu gehr içinde yanmakda gel ayna-yı devran ne gösteriyor. Ancak bu Ölmez Köseyi kim yaratdi, Zennure'yi kim götüddürdü, bu cilveyi kim çekdirir? Cenab-ı Hagg bahim ki, gulum benim gahrime şükredir mi, benim gahrime dayanır mi? Bunun içün Ölmez Köse gine Âşıg Verga Hazreti Pir'den yani Hızır-İlyas'dan öğütler alarak çekdiği meşaggate: "Çok şükür" diyib sevgüllüsünün peşine döndi:

"Ölü başi gordan gorkar mi" diyib, nâyet dorgi sevgüllüsüne gine yahın gider gitmez yine at kişnedi. Ôlmez Köse ata bindi, Verga'nın üzerine yetişdi. Gine üç gıçli tılısımlı at:

"Hihihi.... geldiler kebabı yiyek mi, yemeyek mi?" dedi.

Köse:

"Gelsin yesek de giderih, yemesek de," deyib tılısımlı atın binerek Âşıg Verga'nın üzerine sürdi, hızınca gavuşdi, Âşıg Verga'ya:

"Ben buni bağladim, lâkin gine açıldi, ben buni deryaya atdim gine çıhdı, ne yapim," diye bir ateş yakıp Âşıg Verga'yı bu Ölmez Köse ateşin içine atdi. Üç gıçli ata bindi, dorgi gerisin geri döndi. Lâkin bu terafdan dertlerin dermani Hazreti Hızır Nebi o andan emrolundi, yetişdi, üfürdi, ateş söndi. Âşıg Verga'nin heç bir yeri yanmadan Hazreti Pir ateşden gultarıp Verga'ya:

"Otur oğlum" dedi.

Eliyle üzerinin, elbiselerinin yanan ateşlerini silkdi, söndürdi:

"Oğlum, işde ey bil ki ahiret narina yanmadan bu dünyanın ateşine yan ki ahiretin narını görmiyesin, bilmeyesin," diyib oturdi, yanına. Dağarçığı açdi:

"Ye oğlum buni," diyib önüne tohumlar goyub Âşıg Verga:

"Baba, sen de buyur,"

"Oğlum biz rızgımızı doldurmuşiz, rızgımız, ömrümüz tamam olmuşdur. Bize yiyib içmek yoh, sen ye, karnın doyur söyleyecek sözlerim sene çoh," diyib taamı öğüne goydu. Âşıg Verga:

"Bismillah" diyip yemede dursun [ben de bu anda hekâyemi burada beylece eylirem.]

O zaman Âşıg Verga Hazreti Pir'in verdiği taami yiyib garnını doyurdi, yanına Hızır Nebi oturmuşdi,

"Oğlum çekecek çilen var, Allah'ın gelen gehrına dayan ki; lütfi bulasın," diyib epey Âşıg Verga'ya annatdi:

"Ancak müjdeler olsun, muradan ereceksin oğlum. Amma aci günnerin var, o günnerin dolacak,"

Lâkin Âşıg Verga'nin ölümüni Hazreti Hızır demedi, neden?

"Seni düşman öldürecek' - diye demedi- acı günnerin var -dedi- 'çilen razı ol" diyib.

O zaman, Âşıg Verga Hazreti Pir'in elini öpüb, başina goydi:

"Haydi oğlum, Allah işin ras getirsin- dedi- ancak muradıza gavuşacaksız, amma çilez var, dayan. Eşin de seni ariyor, ağlıyor, o hele gız oğlu gız duruyor. Ey bil ki oğlum, o köşe gaşirdi, amma Cenab-i Hagg gızi, onun göynüne başga hallarda saldi. Ona sade hizmet etdiriyor. Sevgüllün gız oğlu gız duruyor, elini bile uzatdığı yoh, uzadamiyor. Cenab-ı Hag'gın izni yok. Bunin içün, bu yüzden meyus olma oğlum. Gine senin, sen onun, gavuşacaksınız. Amma çilez çekib tamam olacak," diyib öğünden gaybolan Hazreti Pir'i Âşıg Verga arıyordi, yine de:

"Çok şükür," diyib, gelib vetanına gavuşdi. Âşıg Verga Medine-yi Münevvere'de doğmuşdi. Âşıg Verga aşıg oldugi zaman Hazreti Resulillah berhayat idi. Mekke'den hicret etmiş, Medine'ye gelmişdi. Medine-yi Münevvere bütün sur içinde eshablar Efendimizin etrafinda hazır olmuşdi, ona hizmet ediyordi. Gahi gazaya gidiyordular, gahi gazadan dönir gelirdiler, bütün etiraf düşman idi, amma Hazreti Peygamber'e dost olanlar ebedil-ebed saadete, selamete ermişdi. Düşman olanlar gine birbirlerine fit vererek Ehl-i İslâm'ın üzerine gelmekde idiler.

[Evet bu kevn-i mekan içinde, bu dünya meşaggat dünyasıdır. Meşaggat içinde hepimiz galmakdayız ve iki cihan serveri dünyanın, ahiretin rehberi bile bu meşaggat içinde idi. Bu meşaggat içinde ümmetini daimi öğüder idi, sever idi. Yani o da meşagatin içinde galmışdi. Onun çekdiği meşaggati bizler bile çekmedik, çünkün daşladilar bile, oh atdılar bile, ağzından o güzel dişlerini şehid etdiler bile. Gine beddua etmedi:

"Ya İlâhi, sen bunnari ey et", dedi.

Bütün ashablar:

"Emret ya Muhammet, biz düşmanın baggından gelelim" dediler."

Lâkin o:

"Hayır hayır, onnarın sülfinden gelen zürriyetleri bene ümmet olacak bir, ikincisi benden evvel gelen peygamberler topyekün gahre, çileye girmiş. Benim de bu gahre, bu çileye dayanmam lâzım," derdi.

Ancak Cenab-i Allah'dan gelen emir üzerine:

"Biz şükrümüzü yetirelim," derdi.

Bütün ümmetini sever ve müjdelerdi:

"Müjdeler olsun size ki, bana ram olduz, bu dünya bögün var, yarın yoktur. Amma ebedil ebed bir dünyaya gideceğiz, er geç. Orada ne ölüm var, ne gece var, ne yiyip içmek var. Ancak uyku yok, güzel taamları ile taamlar gelir. Ab-i kevserler gelir, içeriz ve köşk üzerinde, taht üstünde yaşarız, buni ey bilün," diyib müjdelerdi. Hagigatde mü'minin dünyası zindandır, ahireti meydandır. Bu zindana dayan ki, meydanı gazanasın, meydanı bulasın. Bunun için diyenler demiş:

Baba naçar ağlama,

Gündür geçer ağlama,

Bu gapıyı kitleyen,

Bir gün açar ağlama.]

O zaman Âşıg Verga da, bu çile içinde Medine-yi Münevvere'ye gelib ve babasını, anasını görüb sevgüllüsünün, babasının, anasının elini öpüb, görüp sordilar:

"Eydir -dedi- lâkin bene duâ edin, er-geç sevgüllümü düşmanın elinden alırram," dedi.

Verga, sevgüllüsünün sağ olduğuni bilirdi, bu haberi her kese duyurdi her taraf sevindi, eşiddi. Amma, Âşıg Verga'yı eyleyemediler.

"Ben heç kimseyi istemem,"

Bir çok gendi yaşından olan pehlivannar ve igitler:

"Biz de sene yardımci gelelim," dediler.

"Hayır hayır, benim içün çile çekmeyin, ben gendim çekmem lâzım. Ancak ya yarimi bulur, ya yolunda ölürem," diyib her bir hasretiyle görüşüb helallığı aldıktan sonra gine atina bindi, Âşıg Verga, yola revan oldi. Nâyet o zaman gelirken çok bir yolcular sordular:

"Ya igid, nere gidiyisin?"

Âşıg Verga ömründe heç yalan söylememiş. [Saten begefendi, sordular ki, ümmetin yalan söyler mi?"

"Lâ" dedi.

"Haram yer mi?"

"Olur, -dedi- nefisdir yer."

"Zina eder mi?"

"Nefisdir eder."

Lâkin yalana "lâ" dedi. Evet bunun içün, gel biz de bu geçmişin içinde olan meşaggatleri bir daha teşelim, ireli getiririk, amma gendi işimizde gendi sözümizi, özümizi dorgi edelim. Dorgi cevap verelim sorana. İşde bak bizden evvel bu meşaggat dünyasına gelenler işde Âşıg Verga'nın bu anı hekâyesini annatmakdayım. Başına geçeni annadirdi. Soran yolculara ve refiklere derdini annadırdı. anma:

"Ben bu çileyi gendim çekeceğim," dedi.]

O zeman atıni binmiş çok bir yolcilar sorardilar:

"Ne gedirsen?" dorgi cevap verirdi.

"Sevgüllümi düşman gaçırdi, sevgüllimi gurtarmaya gidiyoruz,"

[Çok bir kimseler, çünkü merhamet dünyada herkese verilmişdir.

Bazen adamlar der:

"Merhamet de gahdi, edalet de gahdi hepsi", Hayır hayır bildiğine değil, bilmediğine diyor. Merhamet belki bende, yohsa sende var, belki öbüründe var. Edalet bende yoksa belki öbüründe var. Çünkûm merhamet de, edalet de, şeriat de vakidir, dünya yıkılana gader. Evet ne merhamet eksik olur, ne de edalet eksik olur, ne de şeriat galhar. Bunnar ne zaman gakarsa dünya, gıyamet gopar. İşde bunun içün eyi bilmemiz lâzım. Halg içinde ufak bebelere şevgat, böyüklere hörmet, hizmet, fakirlere merhamet etmek hepimizin haggıdır. Elimizden geldiği gadder bu yoldan ayrılmayalım, bu üç yoldan ayrılmayalım. Çünkûm bu üç yolun içinde merhamet de burda, edalet de bu yolda, şeriat de bu yolda, hepisi bunnarın içinde mevcut.] O zaman Âşıg Verga düşmanın üsdüne giderken, o ki yaklaşdığı kimin at gine:

"Hihihin geldiler, kebabı yeyek mi, yemiyek mi?" dedi.

Köse:

"Yesek de gideriz, yemesek de", diyib üç gıçli tılısım atı binib, Âşıg Verga'nın üzerine Ölmez Köse yetişdi. Buni gine Âşıg Verga'nin gılıci çekdi. Amma gılıç dönüyordi, arkaya, kesmiyordi Köse'yi. O zaman Köse buni bağlayib kendi kendine dedi ki:

"Bağladim açıldi, geldi, suya atdım ölmedi, çıhdi, ateşe atdim yanmadi, geldi. Ya buni neyeden, elim ile pare pare edim."

Eliyle Âşıg Verga'yi Ölmez Köse üç gıçli tılısım atîna, yani terkisine bağladi, aldi dorgi gelib Medine-yi Münevvere'ye yakîn bir yerde buni pare pare edib öldürdi. Al gan içinde bırakan bu Âşıg Verga'yi üç gıçli köse tılısım at ile gerisin geri döndü. Lâkin dağlarda hali değil, düzlerde hali değil begefendi işde görüyoruz. Dağlari dolanan var, derdine derman arayan, ölkeleri de dolansa var. Hepimizi dolandıran, dolandırır. Âşıg Verga'nin cenazesini görüp tanıyannar bunun dorgi meyitini getirip Medine-yi Münevvere'ye bu hali gören bütün halg ağladi. Lakin gel bu tarafdan Hazreti Hızır yetişib, Ölmez Köse uyurken Âşıg Verga'nin sevgüllüsüni:

"Gel gızim çilen temam oldi," diyib gır atin terkisine alan Hızır şimdiye gadder götürmirdi, neden götürmirdi? Çünküm çile dolmamişdi. Dorgi Âşıg Verga'nin cenazesine sevgüllüsüni Hızır gavuşdurdi:

"Bak gızim sevgüllün bu halda, sen de gör. Lâkin edip eyleyen Allah'ın gahrina dayan," diyib nazenin dilber sevgüllüsünün meyitini görüb gendisinin üzerine atıb saçlarını yolub feryad-i figane düşdi, yetişdiler. Verga'nin ölüsünün üstünde sevgüllüsini aldılar:

"Ey nazenin, ölüm ile ayık olmaz, ölüm ile ölüm olmaz,"

Gız:

"Bu gadder çile çekdim, düşmanın gulübesinde galdım," diyib. Gızın canına gıyınasından gorkanlar onu tesellü ediyorlardi. Nâyet o aralık haber geldi Medine-yi Münewwere'ye ki Efendimizi eshabını çekip cenge getmişdi. Gazadan geri dönmüşdüler. Âşıg Verga'nin nemazını bilir gişiler dediler ki:

"İslâm orduları gazayi fethetmiş, geri dönmüş geliyor. Efendimiz gelsin, namazını, gıldırsin, geliyor,"

Bütün gafle gafle ordular peyder pey geliyordi. Lakin gazadan dönmüşdüler. En geriye Hazreti Ali'yi goymuşdi efendimiz.

"Yâ Ali, en geriden sen gel. Olur ki düşman geriden üzerimize arkamiza gelmesin," diye elamlar almışdilar. Hamza'yı, Sahipgıran'ın elinde bir elam, eshabların elinde, o gözel, şannı ayyıldızlı bayrağımız gazadan dönmüş sevinerek geliyordular. Bu tarafdan bir tahım gadinnar Âşıg Verga'nın sevgüllüsene dediler ki:

"İki cihan serveri gazadan geliyor, dönmüş cenkden gelirler, ancak bugün ögüne var ki, muradım gözünde galdı. Bu meşaggati bu gadder çekdik, get derdini ona dök, ona annat," diyib. O zaman, o nazenin dilber en önde gelen, sancak altinda Resulallah, pehlivanlar sağ ve solunda, Medine'ye yahlaşmışdi. Bu nazenin dilber, Efendimiz elam alunda geliyordu, gılıc belinde bağlıydi, cüppeyi sıkdırmışdi, kemeri beline. Hemen emir alan bu nazenin dilber dorgi iki cihan serverinin ayaklarına gapandi.

Efendimiz:

"Nedir bu güzelin derdi," diyib aldı bakalım ki, bu nazenin dilber hem bu dünyanın, hem o dünyanın serveri, sultanı olana ne diyor.

Derde düşdüm,
Derdime bir derman eyle yâ Resul,
Dertlerin dermani sendedir,
Derdime bir derman eyle yâ Resul,
Ağlıyan gözleri güldüren sensin,
Eyleınmez dertli eyleden sensin.

Derdime derman eyle yâ Resul, diyib bu aci bu meşaggatli bir sözleri önündeki gene bir gızin aglayib ayaklarına gapanip:

"Derdimin dermani sende ya Resul," diyib bu da dayanamadi, merhamete bak, o da ağladi.

Efendimiz:

"Bunin derdi nedir?" diye sordi.

Bilir gişiler:

"Yâ Resul, bunun sevgüllüsini düşman öldürdi, şehit etdi. Gazadan döndüğümüzde, haber aldık. Bunun meyitini, namazını gılıp defnedemedik, seni gözlürdük, işde bu da senin ayaklarına düşmüş, derdine derman senden isdiyor," dedi.

Bunin ağlamasina garşilık dorgi geldi meyitin yanina, Âşıg Verga, algan içinde, meyit yatıyordi. Görüb buni da efendimiz ağladi. Dayanamadi, bunun gözlerinden doli doli Efendimizin yaş dökülüyordi. O anda Cenab-i Hagg tarafından emrolundu:

"Yâ Cebrail, yetiş benim sevgülli hebibim ağladi. Hekmetinde sırrım çok, benim sırrıma kimse yetiş olamaz, yetiş benim sevgüllüme müjdeyi ver. Gazadan gelen bütün eshabı etirafına cem etdi. "Benim sevgülli habibim, benim âşığım, ağlamasin. Onun ağladığı, gözlerinden dökülen yaşlar nura sarmişdi etrafi. Bütün herkes bakıyordi, gazadan gelen bütün halg-ı alem, herkeş ömründen vermeye razi olmuşdi.

O zaman Cebrail nazil oldi, efendimize. Bütün gazadan gelen İslâm orduları saf olmuşdu. Efendimizin dört etirafini yedi gat sarmişdi. Cebrail (A.S.)'ın Allah'dan gelen emr-i ilâhisini:

"Ey garındaşım -dedi-senin ağladığan Cenab-i bilvücut hezretleri bu müjdeyi gönderdi, bu ayeti gönderdi. Bu gazadan gelen Din-i İslâm, tüm Muhammed dini herkeş gendi durumuna göre, mertliğine göre bu yatan meyite ömründen gıysin, rızgından gıysın, sen yaz, yazdır. Ne gadder ömür verirlerse bu yatana o gadder ömür rızig verilecek. Çünküm herkeş ömrüne göre rızgını veriyor."

Bu müjdeye sevinip bütün gazadan gelen İslâm alemine seslendi Efendimiz:

"Ey Müslümanlar Allah'ın bize çok müjdeleri var. Allah bu müjdeyi gönderdi. Şindi size teker teker soracağım, herkeş ömründen bu yatan meyitin ömrüne ne veriyor?" diyib sordi. Ömrüne göre rızig ne veriyor. [İşde mertlik burda belli olir, bak. İgitlik burda belli, sahilik burda beli olir.] Kimisi bir günnük ömrüni, bir günnük de yiyecek rızgını bağışladi. Yani Efendimiz dedi ki:

"Herkeş verdiği ömrüne garşılik, lâkin verdiği bu ömrünü bu yatana verecek. Lâkin o verdiği ömüre garşılık az yaşayacak." Kimisi üç günnük, kimisi üç

saatlık, kımısı on günlük, bir haftalık işde mertliğin gapısi burda belli oluyor. Herkeş ömründen, yatan Âşıg Verga'ya, ölene, meyite, hem ömründen gıyıyor, hem de rızgından veriyor, herkesin verdiği ömür yazılırdi. Yani herkeşin verdiği yazılırdi. O zaman bütün gazadan gelen Müslüman ordulari herkeş gendi mertliğine göre ömrünü verdi. Bir geride Hazreti Ali galdi. O da bir hayli Müslümanların gazanın arkasında geliyordi. Düldül'ün üzerinde, Zülfigar belinde. Hazreti Ali gelince dediler ki:

"İki cihan serveri garşi seni isdiyor," Hazreti Ali, Düldül'den endi, efendimizin gatina vardi. Ögünde bir meyit, içinde, kanın içinde yatıyordi.

"Yâ Ali geldin mi, ya gözümün nuri,"

"Geldim,"

"Bu yatan Cenab-i Allah'ın emr-i ilâhisi, bak emir geldi, herkeş ömründen gıydi, rızgından gıydi. Ancak cem etdik şindi sen galdin. Tam gırh yıllık ömür oldi. Kimisi üç gün, kimisi bir hafta kimisi üç saat. Bu ordularla bağışladığı ömür gırh yıllık ömür oldu. Sen ne gıyarsın yâ Ali. Bir sen galdın, sen de gıy bakalım, ne gıyısan ömründen? Amma ömrün eksilip verdiğin agzindan ikrar, verdiğin bu yatanın ömrüne verilecek, rızgina verilecek."

Hazreti Ali, buni Efendimizden eşitdiği kimin gözünden gat gat yaş akıtdi, dayanamadi, ağladi.

"Ey gözümün nuri- dedi- iki cihan serveri emir buyur ben Fatıma'tü-l Zehra'ya gavuşim. Gızım Fadime'den helallıg aliyim, Hasan, Hüseyin'i öpüp göreyim, gel döneyim, geleyim var ömrümü, var rızgını bu yatana vereyim," dedi.

Efendimiz:

"Hayır -dedi- yâ Ali mertlik olur, sahilik olur amma, beyle mertlik beyle sahilik olmaz. Var ömrünü bu yatana verdin amma, o zaman ben sensiz ne iş göriyüm yâ Ali. Hasan Hüseyin küçüktür, torunlarım küçüktür, gel sözün geri al."

"Yâ gözümün nuri, ben söylemedim. Beni söyleden Âdil-i Mütlak söyledir. Ben Hasan'la Hüseyin'i görim, Fadimetüz Zehra'dan helallıg alim, var ömrümü bu yatana verdim ve rızgını verdim." O anda, Cebrail (A.S.) bir daha Allah'ın emriyle nezil oldi.

"Ey garındaşım, Hazreti Ali'nin bu sahiliğine, bu mertliğine herkesin ömrüni gendine bağışladi, herkesin rızgını gendine bağışladi

Hazreti Ali'nin bu mertliğine ömrüni bu yatana verdiğine de bağışladi. Sen duâ et, bu yatana. Cenab-i Hag yeniden gırh yıl ömür verdi; rızıg verdi. Herkesin verdiği ömrü gendine bağışladi.

Hazreti Ali'nin bu sahiliğine garşılık, bu mertliğine garşılık [Begefendi, candan datli bir şey olmaz,] işde bak ki bu canin datli olduğuni Hazreti Ali var ömrünü yatana gıymışdi. O zaman bu müjde ki, verildi:

"Yâ Ali -dedi- senin mertlik gapı açdığin, bu mertliğe Cenab-ı Allah'ın lütfi yetişdi. Herkeş ömrünü gendine iyade etdi.

Duâ gıldi, al gan içinde yatan Âşıg Verga berhayat oldi, o zaman Âşıg Verga hayatınî buldi. Lâkin meşugasini görüp Efendimizin ayaklarına gidip sarılıp:

"Nâyet düşmandan intigam almadan toyum, düğünüm dutulmasın," diye gine Âşıg Verga düşmanin üzerine getmekde idi. Lâkin bu tarafa bütün Müslüman ordulari:

"Biz de gelelim" dediler.

Dedi:

"Hayır hayır,"

-Lâkin efendimiz bu işe razi olmuyor. Bir daha Cebrail nâzil oldi:

Emir buyur getsin, o da haggını Köse'den alsın, şindi növbet onundur. Haggını alsın."

Efendimiz Âşıg Verga'yı sesledi:

"Gideceksin, ancak hakkın sen de alacaksın. Çünküm hakiki hak eden bir Âdil-i Mütlak vardır, heç kimse getmesin," diye emir verdi. Âşıg Verga haggını almaya Ölmez Köse'nin üzerine gılıç guşandi, at bindi, terkal Köse'nin mevgine döndü. Bir gedik üzerine çıkdı ki ne çıksın? Bir ehdiyar, aksaggalli duriyor. Vardi ihdiyarın yanına selâm verdi:

"Ey sabur oğlum Âşıg Verga, geldin mi?"

"Baba, benim Verga olduğumu ne bildin?"

"Oğlum gaç defe gördüm seni, gaç defe izahat verdim, çilen temam oldi. Ancak iki cihan serverinin gösdermiş oldugi işde haggi hag etmeyen Âdil-i Mütlak'dan emir olanda ben de geldim. Ancak şimdi sene verecek bu gutuyu -bak bu gutuyu oğlum- gutuyu açma. Bu gutunun içinde üç dene gepenek var, eyi tarifim dinle," dedi.

Âşıg Verga:

"Şimdiye gadder bu gutuyi niye ver mirdin?"

"Lâkin emir olunmamışdi. Emr-i İlahi'den şimdi emir geldi, ben de bu gutuyu getirdim sene. Ancak bu gutunun içinde üç tene gepenek, bunin cani oğlum, bir gavuşduğun zaman gutunun gapayin haman yarıbuçuk aç gepeneğin

birini sık öldür, can çıkar Köse'nin dizlerinden yuhari. Geri dön o senin peşin gelir, gutuyi elinden almak için, sene gavuşacak, gavuşmadan gavuşacak, biraz gelir gelmez, gavvuşmadan gutunun yarı buçuk ağzını aç oğlum, gepeneğin birini de öldür, can çıkar Köse'nin boğazına, sene terkal gavuşur, onin goli gakmadan gutuyi aç gepeneğin birini de öldür, can çıkar dodaklarına, tam bu sırada gılıcı kellesine vur. Kelleyi gövdesinden bırah ki; Mahkeme-yi Kübra'de müdafa olmayasınız. İşde sen de, o seni nasil al gan içine aldıysa, sen de al oğlum. Onun cani bu üç gepenekde. Gılıcı da atma vur, atı da gendiyle beraber helak olsun," diyib gutuyi veren Hazreti Pir'in, Âşıg Verga elini öpüp birden bire gayboldi. Sevinerek atına bindi, dorgi Köse'nin gulesine yaklaşir yaklaşmaz at gina kişnedi:

"Hihih, geldiler,"

Köse sıçradi, bakdı ki guti goynunda yok.

"Yiyek mi, yemesek mi kebabi."

"Yesek de işi görürüz, yemesek de."

O zaman üç gıçli tılısım at binip Âşıg Verga'nin üzerine sürerken yaklaşmadan gepenekin birini öldürdü, ezdi can çıkdı dizlerine, yerişir yerişmez, gepeneğin birini de öldürdü, can çıktı boğazina. Verga'ya yetişir yetişmez, üçüncü gepeneği öldürdi, can çıkdi dudaklarına. Ondan evvel çok gılıç vurmuş, gılıç arkaya dönüyordi. Nasıl dönüyordi? Nasıl gılıcı vurmasıynan kelle gövdeden yıhıldi yere, öldi:

"Ey zalım-i bi-din -dedi- hakkı hak aldi, "Mahkeme-yi Kübra'da müdafadan gurtulduk. Ne sen haggin, ne ben" diyib bir gılıç da üç gıçli tılısım ata vurdu. Ati da Köse'nin yanına gerisin geri döndi. Dorgi atina binen Verga Medine-yi Münevvere'ye, bütün Verga'nin geldiğini haber verdiler. Efendimiz emir verdi asablarına. Medine şehrinde bir toy düğün dutulup bir mibarek perşembe gecesi nail-i mırad olub, Âşıg Verga.

Hekâyemiz burada menziline erdi. Âşıg Verga hekâyesi burda tamam oldi.

KIVILCIMOĞLU TOPAL İBRAHİM

Usda yapdi yüzbir batman demirden, gurbaa boynundan geçdi gördüz mi? İşde bu hekâyenin selçugidir. Yani bir odanın, yahud bir evin nasıl gapısini açar, içeri girirsense, hekâyenin selçugları da bunnardır. Geçmişi dile getirir. İşde bunin sözünin özi bir haddeden kainadı geçirmeye gadirdir, Cenab-ı Allah, bunin üçün herşey de bir önem var. Yani bir anda var edir, bir anda yoh. Gördüm, bahdım da kevn-i mekanda, bu Erzurum'da, Kıvılcımoğullari-helen o gabineden duriyor-sülaleyi tagib ediyor. Kıvılcımoğullarından Topal İbrahim en gehriman bir deliganni idi. Gendisine sayılırdi, sayılır deliganni idi. Sözü de igid

idi. Çünküm, bir igidin sözi, igid olmasa sözünin igidliği, gıymeti yoh. Ne derler, evet, guvvetli ama, igid ama, kemal yoh. Sözünin üsdünde durmiyor. Bunin igidligi olsa ne olmasa ne, Çünküm igidliğin en başi sözden, ahlahdan gelir. Ahlagi durum, tabietin güzelliğidir. İgidliğib güzelliği de ahlagi durumudur.

Topal İbrahim'e verilmişdi, igidlik de, ahlah güzelliği de. O zaman Topal İbrahim, Erzurum'da yaşarken, ölkemizden birisini düşman, Girid adasını, Girid şehrini düşman almışdi. Girid şehri elimızden getmişdi. Dilden dile Kıvılcımoğli Topal İbrahim buni duydi;

"Vay ne demek olsun ki, ben öldüm mü ki, benim vetanımi, düşman ala, düşmanin ayagi gire. Hey Topal İbrahim Kıvılcimoğli demek sen öldin. Ele ya sen yoh ki, vetana düşmanin ayaği girmiş. Eger ben bu düşmandan bu Girid'i almasam bu gençlik, bu igidlik bene genim olir, herem olir."

O vahdin devrinde bir hökümdar saltanatı sürüyordi. Dördünci Sultan Murad devri idi. Yençelig devri idi. Yençe devri idi, her yande yençeler çoh idi. O, yençelig devrinde bir hökümdar saltanadi sürüyordi. Padişah, yençelig devrini galdırmiyordi. Neden bele bu?

[Yençelig ayni bizim oniki Eylül'den evvelki güne düşmemiz kimin, yençelig devri idi. Helen dillerde söylenir:

"Ulan yençelig devri mi? Pis it ogli it, yeniçe devri" diye söylenir. Allah milletimize, devletimize zeval vermesin. Evet gorhiyordi, ahşam oldimi henemizden içeri girib geceleri dışarı çıhmıyorduk. Gahvelerimizi başgın ve de bu Erzurum gene eyice bir şey görmedik. Aşağı ölkeler neçe darlıhlar, neçe çileler, çehdi ve biz de gördüh. Ben de onsekiz sene burda görev yapdim. Telebe gol gola tahmış, eger gantinde, eger salonnarda şarkı söyleye söyleye girmiydiler. Eger polis, eger asger öginde bunnar oliyordi. Biz de bunnari gördüh. Lâkin Türk Silahlı Guvvetlerimizi bu işin öğüne geçerah bahdı ki, iyice kötüye gidiyir, anaşinin ögini alarah bizi garanlıhdan ışığa çıhartdi. İşde bunnar da hikâye oldi. Efendiler, bunnar da tarihe geçdi. Gün geleceh bunnar da dilde söylenecah. Evet, Kıvılcımoğli Topal İbrahim de bu anda, evet bunnari bele goyub galdırırkan biz de bu sözi, ben de bu sözi burda bırahıyorum. Bunin İnşallah bir sahat sona ikisine başlayıb anlatacam.]

Kıvılcımoğli Topal İbrahim bu heli, en evvel anasına danişir:

"Ana vatanımi düşman aldi. Bana desdur buyur, izin ver, tek başına degil bene söz verennerle dayanacağım. Ya bu vatani düşmandan geri alacağim, ya bu vatanin uğrina ölecem"

Anasi çoh memnun oldi.

"Pekey oğlim Allah işin rasgetirsin," dedi.

Anadan izin alan bu gehrıman Kıvılcımoğli Topal İbrahim, başladi gendi içinde tebdilini görmeye. Erzurum'un içinde igid olani, yani sözünde igid olani, kendi kimin. [Çünküm analar sada bir aslan doğurmamiş, bir igid doğurmamiş, neçe igidler doğurmiş. Analar, babalar neçe gahrıman gazanmış.] Yüz gişi gendine uygun dorgi kimseleri eş buldi. Onlar da söz verdi. Evet, ya vatanimizi geri alırıh düşmandan, ya yolunda ölürüh. Şindi yüz gişiylen berabar Kırım'a getdiler. Ordan da ikiyüz gişi

daha aldi. Amma aldıgi igidler bütün Kıvılcımoğli Topal İbrahim'e candan söz verdiler. Üçyüz gişiynen Girid adasına dayandılar. Aynı bir çete misli. Ne devlete bilgi verdi, ne millete bilgi verdi, ne düşmana bilgi verdi. Bir çete misli dayanmiş, düşmanla harbe tutuşdi. O zaman gılınc, galgan devri idi. Tüfek, top henüz yoh idi. Girid torpağinde düşmanlan çete herbine dutuşdi. [İşde efendiler diket edelim bele bunlar da geçmişe garışdi. Hekâye oldi. Evet gözümüzi açib ayna-yi devrana seyr edelim ki neler gelmiş bu dünyaya, neler getmiş. Evet, gözümüzün önünde gördüklerimizi unutmayag. Gardaş gardaşa gavga ediyordi. Gardaş gardaşa gomunist diyordi. Acaba bu ikiligi kim saldi. İçimizden dostlar değil düşman saldi. Gardaşi, gardaşa düşman edenner, içimize bu velveleyi Türk torpağına, Türk vatanına birahdilar. Bütün gençliği birbirine düşürmeh istediler. Ancah, tam yeddi, sekiz, on sene Türk Silahlı Guvvetlerimiz buna sabrederek, seyredarah bahdı ki yoh olmayacak. Bu kötülük getdihce kötüye gidiyor. Elinden gulteranları Allah bir deyib, vetana sahib çıhanlari, mazlumleri Allah daim var etsin, daha irellesin. İşde bizi birbirimize düşman kötü, fikri içimize bırahmiş, birbirimizle gardaş gavgasına düşmüşdük. Eger birbirimizi soymak, eger birbirimizin ögüni almak, birbirimizi kötülemek içimize düşmüş, böyümüşdi. Her yanımızı bu kötülük almışdi. Başda olan devletimiz Türk Silahlı Guvvetlerimiz, zeten evel Allah'a sonra da devlete güvenir. Hökümatan güven begefendi, yanuş yunuş sözlere gulah verme. Temelsiz bir duvar bina tutmaz. Temelli bir yapiya bah. Ancah tedbirini aldi devletimiz, eger gara guvvetimiz, eger hava guvvetimiz, eger deniz guvvetimiz, eger candarma guvvetimiz birbirine söz vererek, nâyet gırgbeş milyon bu mazlum Türk milletini birdenbire garanlıhdan ışığa çıhardi. Bu unudulir mi? Hayır, unudulmaz efendi. Eyi düşin, bu böyük insannik unudilir mi? Unudulmaz. Nasıl ki Atatürk eger bu Türk milletini, Türk devletini garanlıhdan yeniden bir daa ışığa çıhardıp Cumhuriyet ilan etdiyse, işde Türk Silahlı Guvvetlerimiz bu saydığım üyeler birbirine arka vererek bu milleti ağlamadan, güldürmeğe çevirdiler. Helen de sahapdırlar. İşde bu helacan, bu sevgi üçyüzaltmışalti damarıma dolmuş. Bu sevgiye, bu helecana gendimi eyleyemirem. Lâkin bize bu böyük mükafat erişmesine garşilik sebeb olannari burda seslenirem. Sebebe, çünkün sebebsiz gul cennete getmez, dihatli olalım. Ey Türk oğli, bah ne diyerem, sen de buni ohi. Bütün millet de ohisin.

Sôleden Allah, elm-i tercümandır, hökmün Süleyman'da
Bahışın handır, damardaki ganın temiz bir gandır,
Sôlenen sözlerin Türk'e dermandır.
Ne gadder metetsem yahışır Paşam.

Aslın begzadedir, temizdir ganin,
Gurban olsun sene bu datli canim,
Cihan da ögrendi, o büyük şanın,
Ne gader metetsem yahışır Paşam.

Eyilik etdin bu milletin işine,
Şüphe yohdir, eylik gelir garşina,
Tarih oldi Türkiye'nin daşina,
Ne gadder metetsem yahışır Paşam.

Elin sağı cennet gapisi açasan,
Ağınan garayı birbir seçesen,
Gısmet ola ab-ı kevser içesen,
Cenneti cemali göresin Paşam.

Adın Kenan EVREN, hem güzeldir o adın,
Allah versin, senin herbir muradın,
Eşgin gözesinden datmışdır dadın,
Cenneti cemali göresin Paşam.

Eyilik etdin bu milletin işine,
Şüphe yohdur eyilig gelir garşına,
Dövled guşi gonmuş senin başına,
Cenneti cemali göresin Paşam.

Behçet Mahir senin eyledi metin,
Her vahit bilerem gadir giymetün,
Sağ olsin milletim, sensin dövletim,
Hayırli kemale varasan Paşam.

Evet, söleden gudret, guvvet sahabı Allah bunnarı söletdi. Guvvet verdi. Dedim ya eyilik de unudulmaz, kötülüh de unudulmaz. Efendiler bu medhiyem Allah'ın bir ilmiyle, ilhamiyle. Söleden söletdi. Hem de dediğim sözlerin özi budur. Bir adam bir adamı garannıhdan ışıha çıhardırsa, helbetde oni da bir ışığa çıhardan olir. Sada bir adam değil, gırhbeş milyon nüfuzumizi garannıhdan ışığa çıhardılar. Allah devletimize, milletimize zeval vermesin, ordumuza zeval vermesin, ordumuz devamli eyahda dursin. Devletimiz, milletimiz, şad olsin. Ahşamdan yatir, sabahdan galhariz. Kimin sayesinde? Devletimizin sayesinde. Dosd uyur, düşman uyumaz. Devletimizin sayesinde gülürih, devletimizin sayesinde yaşarıh. Atatürk'de, Böyük Millet Meclisine seslenmişdir. Bundan gırhbeş sene evvel bögün. Bögün de ölümünün gırhbeşinci senesidir. Allah ruhini şad etsin. Megamını Cennet etsin. Efendiler demişdir:

"Günde ölmeden ise, bir gün ölmeh daha heyirlidir." Neget değil mi? İşde, biz de oniki Eylül'den evvel her gün ölüyorduh. Ben demiyorum, sen demiyorsun, gırhbeş yıl evvel demiş. Ele ya düşmanin elinde günde ölmeden ise bir gün ölmeh heyirli. Eşidirih, neler olduğuni duyuyorduh. Ancah bize sebep olannar, bu kötüligin önüni alannar, bizi eyiliğe çevirdiler. Allah bu eyligе bu sebep olannara heyli uzun ömürler versin, sağlıhlar versin, bu eylig unudulmaz. Ebedi Türk milletine Oniki Eylül bir eser galmışdir. Şindi varalım hekâyemize.]

Kıvılcımoğli Topal İbrahim üçyüz atli ile Girid dağlarında altı ay herb etdi. Amma yaz getdi, güz geldi, sonbahar geldi. Dağları gış basdi, soyuk çıhdi. Bunnari yara almışdi. [Ecaba düşmanın en kötüsi kimdir? Soyugdur. Gehraman-i Gatil bile olsan soyuga garşi duramazsın, ülüzgere garşi duramazsın. Çünkům bunnar, Allah'ın gudureti, guvveti. Gözümüzi aşdıh, gapadıh, bahdıh bir gece içerisinde bah, gaç köyümüz birdenbire batdi. Kim etdi buni? Kimden küselim, kimin gedib yahasını dutalım. Ancah Allah etdi buni. Dövletimiz, milletimiz o anda goşdi. Yaralının yarasi sarıldi. Derdlinin derdine derman oldi devletimiz. İşde bunin için bize en böyüg bir varlıh, en böyüg bir nemed, dövletdir. Evet, bir tahım gülmeyen soykalara canını bile gurban etsen yoluna, gene der ki:

"Ne etdi ki bene?"

Çünkim, niye? Damardaki gani bozuh, gene bilmez. Ama bilen bir gişiye, bir yudum soyuk su da "Bene bir su verdi, su isdirdim. Babasına rahmet, anasına rahmet, ceddine rahmet. Su gavuşdurdi bene."

Bah eylig bele olir, beledir. Amma bilmeyene ne etsen gene der ki:

"Ne etdi ki?"

Daa ne etsin ey şaşgın, bu gaddar eyligler etdi sene, daha ne etsin? İşde bunin için aç gözün ayna-yi devranda neler var.]

Kıvılcımoğli Topal İbrahim, dağlarin başini gan aldi. Soyugun zorundan atlısini çekib, Gırım'dan aldığını Girit'de bırahdi. Dorgi Erzurum'dan aldığini Anadolu'ya getirdi. Evet, o zeman anasına getdi. Eve içeri girdi, oni anasi garşıladı.

"Oğlim aldın mi Gırım'i, yohsa alamadin mi?"

"Anne alamadim, gış basdi. Düşmanın en böyügi soyug basdi. Dağlarda idare edemedin. Gerisin geriye dönmeye mecbur galdıh."

"Oğlim, o gusur sende değil, bendedir. Merag etme alirsan, İnşallah alirsan vatani."

Alti ay gış getdi, yaralılari eyeltdiler. Bahar açıldi, gene ayni gılıç galhan guşanib yola çıhdılar. Kıvılcımoğli Topal İbrahim Gırım'dan aldığini, atlılar ayni üçyüz gişiynen ikinci devir dayandi Girid'e. Alti ay çete herbi etdi. Bunda ne düşman bilür ki Türk milleti, ne dövlet bilür ki, benim evlatlarım. Kimse bilmiyor. Bunnar kimdir, nedir diye? Nâyet gene yaz getdi, gış geldi, soyugun zorundan geri döndiler. Gene Gırım'dan aldıgini orda bırahdi. Dorgi gendi aldığini Erzurum'e getirdi. Herkeş gendi evine getdi. Kıvılcımoğli Topal İbrahim, gapısından içeri girer girmez, anasi sordi:

"Girid'i aldın mi oğlum?"

"Alamadim ana," dedi.

"Oglim, o gusur bendedir, gel otir söyliyim."

Oglinin garnını doyurdi, ana haggi yaralarını sardi ve dedi ki:

"Oğlim iki defe seni südden etmeğe çıharane gader uyudim.

Ağlaman garşılıh iki defe uyandim, uyhuli, uyhuli sene meme verdim. O gusur benimdir. Amma, ben iki defe uyhuli sene meme verdim, daha bilmiyorum. Daha düşünirem, ağlıma gelmiyor. Üçüncisinde Girid'i alırsan oğlim, gam çehme, merah etme. Ben sene iki defe uyhuli meme verdim, emzürdim. alamadığın bu devadır."

[Ey düşin, bah bu söze, doğiran ana ağlina ne diyor 'Ben iki defe uyhudan uyandim, mememi verdim sene, gebahat benimdir' ögidler verir.

Nâyet, bu gış getdi, ezel bahar geldi. Begefendi, ömrümizden çoh baharlar gediyor, gışlar gediyor, yazlar geliyor. Bah bu seneler gediyor, ömürden gediyor. Elinden geldiği gadder kimseye kötülig yapma, dayima eylig et. Et ki biçesen, dorga ki içesen, eş ki düşesen, herkeş etdiğini bulir, mükafatini alir.]

O zeman üçünci yıl, ezel bahar. Gene üçyüz atliynan anasi Kıvılcımoğli Topal İbrahim'i gapıdan uğurladi.

"Get oğlim, Allah işin rastgetirsin. Bu sefer alirsan oğlim, zafer senindir oğlim, zafer Türk'ündür. Haydi Allah işin rastgetire, vatanî düşmanden al."

[Efendiler, bir gariş toprah bile senin vatanindir. Eger vatanin seversense Allah'ın sevmiş olirsin, Allah da seni sever. Vatanin hayın olursansa, Allah seni sevmez, işin de ireli getmez. Ekdiğin bile bitmez. Neden? Çünkûm Allah sövgüsi yoh. İşde bu sebepden Allah'i seven gişiler vatanını, dövletini, milletini candan sever. Bu sevgü yerleşmişdir. Hepimizden soracah Hagg. Neyi? Ben çoh defe gençliğe seslendim. Ey Türk oğli, aç gözün senin üç sevgün var. Buni deftere yazma, kitaba yazma, galben yaz. Nedür bu üç sevgü? Birincisi Allah'ın sevgüsü, galben yaz, kitaba yazma. Kitabaı, defteren yazma, galben yaz ki seninnen beraber nereye gedersen seninne gelsin. İkinci sevgü nedir? Bu ikinci sevgü de ana baba sev-

güsü. Anan baban seni böyütdi, besledi, bir gehriman hale getirdi. Eger aç galdi, seni ohutdi. Mekteblerde elim gördin, tehsil gördün. Nâyet, idaresine razi oldi, seni adam etdi. Sen sığınç idin, sen de, ben de yere düşdügin zemanda evel ananla, baban goşiyordi. sen ağliyordin, galdirdi. Seni bağrina basir, ana baba seviyordi. Şindi gehriman oldin? Nasıl ki anan baban beğenmiyorsun? Anan, baban garşi duriyorsin. İşde bu üç sevgüyi galbine yazmayan kimseler, demesin ki "ben dünyada yaşadim", demesin ki "ben dövletimi, milletimi, vetanımi, anami, babami seviyorum" Hani sevmiyorsun? Sen adam olsan gendi giymetin bilmiyorsun. En evvel gendi gardin bilürsen, şeytanın sözüne uymasan ey olir. İnsanın sözüne uyasan.]

Kıvılcımoğli Topal İbrahim vatan sevgüsiyle, dövlet, millet sevgüsiyle üç sene Girid toprağında, dağlarında herbetdi. Nâyet düşmani zayıflatarah üçyüz atliynan Girid'i geri aldi. O şanni ejdadımızdan, ay yıldız üsdünde olan şanni şerefli bayrağımızi Girid'e dihdi. O zeman üç gişi gönderdi:

"Varın İstanbul'a, padişah babama haber verin, gelsin vatanına sahab olsin. Düşmandan Girid'i geri aldım. Üç sene herbetdim."

O zeman padişaha bildürdiler. Amma, padişah duymadan onunkiler duydi. Girid şehri alınmiş. Pekey...

"Biz herbetmedik, bu şehri, bu veteni bize kim aldi? Türk bayrağı tikilmiş, dövletim gelsin vetanına sahib olsun diyorlar."

"Biz buni padişaha nasil bildirelim" diye meclüs bir endişe içerisinde, bir sevünce düşmüşdi. Nasil buni bildirelüm?"

Nâyet dediler ki:

"Bir bilgili adam çağıralim, bundan izahat alalim."

Çünküm ne gadder bilgili olursan ol, daha senden bilgilisi olabilir. Bir ehl-i kâmil adam çağırdilar. Dediler ki:

"Biz herbetmedik, padişah babamızın da heberi yoh, Girid geri alınmiş. Buni padişaha nasıl bildürelim. Sen ehl-i kâmil, arif adamsın, bize bir yol örget, padiaşaha bildürelim.

Bu adam, meclisin bu sözüne garşılih:

"Efendim, haddim olmıyarah size garşılıh söz söylemeh haddim değil ama, o ki beni çağırdıniz, size bir sözim var. Padişahın bögünki yemeğini tirid yaparsız. Tiridi sahanların üzerine dizersiniz ve üzerine ufag bir yazi yazarsınız. Siz demezsiz, yaziynan bildürirsiz, müjdeler olsin, dövletim sağ ol, bögünki yemegin tirid, müjdeler olsin Girid alındi."

Girid alındi, meclis birbirinin üzine bahdi ve hag verdiler.

"Pekey"

O günsü gün- dövletin, milletin-padişahın tabii bir sahan içindeki ayri tirid olan sahanın üzerine bir ufah yazi yazıldi:

"Dövletim sağ olsun, milletim sağ olsun. Bögünki, bu sahanda yediğin yemegin tirid, müjdeler olsun alındı Girid."

Evde yemege sufra gelirken padişah sahanın üzerindeki ufag bir kağıdın içindeki yaziyi ohudi ve helayıglara emir verdi:

"Çağırın meclisi."

Meclis padişahın gatına vardi.

"Benim ordum Girid'de miydi, kim aldi bu Girid'i? Helbet sizin bildiğiniz var ki, bene neçün bildirmedünüz?"

"Dövletim sene bir ağızdan diyemedih, ancah Erzürüm'den, Anadolu'dan Kıvılcımoğli Topal İbrahim, üçyüz atliynan, üç yıl çete herbi ederah, dağlarde, derelerde, sivil olarah vetanını geri almış. Girid'i geri almış, şanni, şerefli bayragimizi tihmiş. Gelsin padişah babam vetanına sahab olsin."

[Çünki efendiler, vetan devletindir, vetan milletindir.]

O zeman padişah sevündi ve emir verdi ki:

Şu Girid şehrine gen töhüp, geri alannar merasimle gelip

İstanbul'dan Yıldız serayının öginden geçecah."

Emir verdi, ordi gahdi, vetanına sahab oldi. Bayrağını bağrına basdi. Emir üzerine:

"Kıvılcımoğli Topal İbrahim, padişah babam merasimlen seni atinnan, yanıdaki arkadaşlarınnan barabar görmeh isdiyor."

"Başüsdüne, saten ben de görecahdim, babamin elini öpmeden dönmeyecem" diyerah üçyüz atliynan gıliç belinde galhannarinan İstanbul'a yola çıhdi. [Begefendi, igidlik edirsen ama, işde bele igidlik edin. Vetanin, dövletin, milletin sevündir. Yihmaya değil yapmaya çaliş.]

Bu merasim Kıvılcımoğli Topal İbrahim'in idi. Padişah:

"Aferin, evladlarim, aferin oğillarım. Ben bele gehriman isderim. Vetana bele aslan isderim." dedi.

Emir verdi padişah:

"Yaralılar, yaralari hastanada tedavi görsin. Yarasızlar bu serayda gırh gün ziyafet görsin."

Dövlet emri, heman Kıvılcimoğli Topal İbrahim çete başı idi. Evet üçyüz atliynan, yaralılar hastanalara alınarah tedavi gördi. Tebibler yaralarını sardi. Nâyet, gırh gün ömür geçdi. Yaralıların da yaralari eylendi, selamete çıhdi.

Kıvılcımoğli Topal İbrahim, birgaç gişiynen İstanbul'un içini dolanıyordi. O vahdın devrinde bir Ermeni buni gördi, egildi, ağliyarah, Kıvılcımoğli Topal İbrahim'in elini öpdi. Kıvılcımoğli Topal İbrahim sordi:

"Nedir ağladığın?"

Dedi ki:

"Ey deliganni Türk gehrimani-Türk kimin- Ben ağlamim, kim ağlasin. Beni bene söyletme. Buyur evde bir gehvemi için, derdimi benim eşim size desin. Ben size demeye dilim tutmiyor."

Ermeni'nin, buni bir gün hanesine, bir gehveye davet etmesine muhaggak bunin bir derdi vardır. Yanındaki arhadaşlarına:

"Buyurun" dedi.

Bunnar Ermeni önnerine düşüb hanesine getirdi. Ermeni'nin hanımi bunnarı hoş garşiladi. Nâyet, gaç gişi gelmiş gehveler ögine töhdi. Bu gadin başındaki çarını Kıvılcımoğli Topal İbrahim'in ayağına atdi. Kıvılcımoğli Topal İbrahim geri döndi, Ermeni'ye: "Beni bunin için mi getürdin, nedir bu gadin? Başındaki çarını ayağıma atdi, ayağıme düşdi. Nedir bunin derdi?" diye şiddetlendi.

Ermeni:

"Şindi o söylesin," dedi.

Gadın bu vahıt ağliyarah:

"Ey Türk evladi, ey Türk Müslüman'i. Onbeş günden beri yençeri begleri benim onsekiz yaşında bir gızımı götürmiş, yençeri serayında oynadiyor. Bu sizin dinize yahışır mi, sizin kitabıza yahışır mi, size yahışır mi, bu Türk dövletine, milletine yahışır mi? Sade bir ben değil benim kimim bele genç gözel gızi varsa, yençeri begleri götürir, onbeş, igirmi gün oynadir."

Nasil duymasiynan ögündeki gehveyi, fincannan çeviren İbrahim, Ermeni'ye:

"Gah düş ögime, o serayi bene örged" dedi.

Hepsi gehveleri çevirib, içmediler. Çünküm, neden içmediler?

O anda gehve zehir olmuşdi. Geldi yençeri serayını gösterdiler. O anda emir verdi:

"Üçyüz atli at yerine gelsin."

Padişahın bunnardan heç heberi yoh idi. Üçyüz atli at yerine geldi. İbrahim Ermeni'ye dedi ki:

"Sen şindi evünde dur ve bizi seyret."

O anda üçyüz gişi serayi, yençeri serayını sariyor. Gılıçlar çehilmişdi, galhannar hevaya galhmışdi. Yençeri serayından ateş edirdiler. Bu arada yençeriler serayi ateşe verdiler. Serayin yanmasiynen bütün yençeri begleri seraydan töhüldüler ve gızi alıp Ermeni'ye getirdiler.

"Çocuğun bu mudur?"

"Evet."

"Al, sen dorgi eve get."

Seray yeriynen alav almiş yaniyordi. Yençeriler serayi ateşe vermişdiler. Yençeriler çıhib gaçiyordilar. Gaçamayannar öldürüldiler.

O zeman bu fuzul duman padişaha getdi.

"Ey dövletim malumatin olsin, Kıvıclımoğli Topal İbrahim yençerilerin derdine, canına düşmiş, yençerilerin serayini ateşe vermiş, yaniyor."

"Nasıl dövlete asi olir?"

Haber gönderdi, Kıvılcımoğli yanıma gelsin" dedi. Heber ulaşdı ve:

"Dövlet baban seni isdiyor."

Üçyüz gişiynan dayandi dövlet gapisına. Padişah balhondan seslendi:

"Ey Türk gehrimani, Al'Osman'ın gehrimani, baba evlada asi olir mi? Evlad babaya asi olir mi?"

"Olmaz."

"Eyleyse niçün oldin?"

"Ey dövletim, sen benim dövletimsin, ben senin evladınam ölünci bir güne gader emren amadeyem. Ama bu acıya dayanamadim. Sen bir dövletsin, nasil haberin olmiyor? Yençeri begleri, kimin gözel gızi varsa serayda oynadiyor. Onbeş, igirmi gün oynadiyor. Fikirleri yetene geder oynadıyor, buni bizim dinimiz, bizim kitabımız ve bizim yolumiz gebul eder mi? Eger buni sen gebul edersen ben de edim. İşde bunin içün gılici gından çıhardım. Ya yençeri devri gahacah, ya Kıvılcimoğli Topal İbrahim yençe devrini gapatacah. Ya sen galdıracahsın, ya da ben gıra gıra galdıracağım. Sen nasil bir padişahsın, yençeler onin, bunin çocuğun oynadiyor, sen uyhuda uyuyor musun?" deyince:

"Ya ele, evet haggat Kıvılcımoğli dorgi iş görmişsen."

[Çünkûm, eşiden de hag verdi. Efendiler, maneli sôze 'evet' denilir, hag verilir. Sôzün özi olmiyene de hag verilmez, "evet" denilmez. Evet, diyennere denilebilir ki, ne annadın da evet dedin. Bah bunin irelisi, batah, kötülüh, demek sen kötülügi isdirsen.]

İşde, bunin içün yençe devrini, eger devlet, eğer millet galdırdi.

Yençeri devri gahdi. Daha kimse kimseye ilahi diyemiyor. O zaman devrin sultani, bu üçyüz gişinin yaralarını sarmişdi, ey olmuşdiler. Her birine sekiz şehri mükafat olarak vermişdi. Her biri mükafatini alarah:

"Haydin benim aslannarim, haydin benim evladlarim, güle güle benim bilmediğimi bildirdiz. Demek, yençeriler bele gizli işler işlemiş he!"

[Efendiler, bunda padişahın bilgisi yoh idi. Yençeriler gendi gendine ediyordular. O zeman yençeri devri idi, bunnari padişah babamiz galdırdı. Türk dövleti, Türk milleti o zeman hür yaşadı.

Kıvılcımoğli Topal İbrahim, Gırım'dan aldığını Gırım'da bırahdi. Erzürüm'den aldığını Anadolu'ya bırahdi. Evet, efendiler eyi söz de, köti söz de gaybolmaz.] Kıvılcımoğli'ni anasi garşıladi ve:

"Girid'i aldın mi oğlim?"

"Evet anne, aldim."

"Bilürdim ki, almamış gelmezsün, o gusur bendeydi oğlim. İki defe uyhuli, meme verdügim içün işde alamadın, zayıfladın. Sene ele gehriman bu vetana, bu dövlete, bu torpağa igid yetiştirmişem, igid ol."

İşde efendiler, hekâyemizin içinde İkinci Sultan Murad, İran'a herbe giderken bu Erzürüm şehrinin içinde Üç Kümbet'lerin alında top batağa gakıliyor. O zeman padişah ne diyor, ordusina, paşalarına,

"Zaferi gazanır dönersemse, buriya bir körpi yaptırmamiş gitmem" dedi.

Nâyet, işde Erzürüm'de Sultan Murad Köprüsü, Leblebici yohuşundadır, işde o köprüdür.

Topi çıhardilar, gidirler. Aşaği Pasinner'e inirler. Haran köyine yahın terkal batağa gakiliyor. Ne gadder öküz, camiş getirirlerse de toprahdan çıhardamirler. Nâyet, padişah çadırın öginde gamçı elinde, köyün bilür gişileri gelir, diyirler ki:

"Padişahım, şu dagin böyründe otlayan mandalar, iki camiş ondan geyri batahdan buni çıhardan olmaz."

"Öyleyse camışların sahabına bir cavuş gönderi

Çavuşu gönderirler. Bu sırada camişler dağ böyründe otliyordi. Padişah bir satir yazi yazir. O camişler de bu köyün ağasınındır. Çavuş'a verir ki:

"Buni gavuşdir köy ağasina."

Ağa da gapısinin öginde oturmiş, bir tahım halg yaninda, ordular bütün gererğahını gurmiş, topin derdine düşmiş. Köy ağasi alir, pusulayi ohir. Padişah yazmış ki:

"Batağa top gakıldi. Eşitdim bilür gişiler, şu camışlardan geyri heş bir heyvan bu topi çıhardamaz. Bene o camişleri gönder. Topi batahlıhdan çıharsınnar" diye pusulayi ohuduhdan sona altine yazir. Diyir ki:

"Ey dövletim, ben bu camişleri onyedi medeni altına almışam. Gönder camişlerin parasını, camişler dağın sırtında götür toy çıhart parayı gönder, sona camişleri götür" diyince:

"Al oğlim, götür buni padişah babama ver" dedi.

Çavuşa verdi, çavuş aldi, getirdi. Padişah çadırin öginde dolaniyordi. Pusulayi verir padişahın eline bahır ki, camişlerin sahabi köy ağasi ne diyor:

"Ben bu camişleri onyedi medeni altina almışam. O vahtın parasi, şindini belki onyedi milyonu demek. Gönder camişlerin parasını, camişler sırtda götür" diye. Padişah heman kesesine el atir. Cebinden onyedi altını çavuşa veriyor ve diyir ki:

"Götür ver, camişleri al gel."

Çavuş getirir altınnari birer birer köy ağasının eline sayir.

Bu adam alir parayi, altınnari ve çavuşa:

"Dur evladım" diyir.

Burda köy ağasi emir verir:

"Şerbet getirin çavuşuma."

Bir şerbet içirirler. Ağanın dörd oğli var, dördüni de seslir:

"Gelin evladlarim buraya, ben sizi bu vetana gurban yetişdirdim. Bu torpağa sizi gurban yetişdirdim. Dövlet babaniz ordusiyla sefere gidiyor. Size emir verirem."

Böyük oğlina deyir ki:

"Bu onyedi medeni altını alacahsın, goy ceben. En evel batahdan camişleri goşacahsiz. Batahdan gakılan topimizi çıhardacahsız. Top benim de senin de topindi ha. Terkal camişin birini topin sağında, birini solunda gurban edacahsız, kesecehsiz. Fugaralar götürsün. Oğillarım dördüz de asgerinen beraber padişah babamızin emrine amade olacahsız. Ben sizi bugün için yetişdirdim, gurban yetişdirdim bu vetane sizi. Gavuşib bu orduynan zaferi İnşallah gazanacahsız."

Oğlina tarkal diyir:

"Padişah babanın elini öpüb, bu altınnari padişaha geri vereceksin. Ben de peşinden gelirem."

Babalarının emri üzerine bu dörd deliganni camişleri getirirler, goşiyollar. Gendileri de camişlerinan barabar batahdan topi çıhardiyollar. Topin sağinde camişin birini, solinda birini gurban ediyor. Fakir fugaralara dağidir.

Nâyet köy ağasi da oğillari da gavuşir gavuşmaz, böyük oğli padişahın elini öpiyor. Onyedi medeni altıni terkal padişaha veriyor:

"Buyurun padişah babam bu altınnari. Babamiz beyle emretdi."

Top çıhdi, köy ağasi geliyor. Padişah bunin olgunliğina diyir ki:

"Babacığım, ben senin istediğin parayi gönderdim, onyedi altıni gönderdim. Sen daha terkal parayi neye geri gönderdin?"

Diyir ki:

"Padişahim senin edaletin sınadım. Benden parasiz da camişleri goşa bilürdin. Allah'ın emriynen, dövletin emrine kimse garişamaz. Camişler da bu dövletin, bu milletin malidir. Gendin de goşabilirdin. Amma zafere getdiğin içün edaletin annadım ki, ecebe edalet var mi, gazanir mısan, yenilür müsen? Bunin içün dedim onyedi medeni altın almışam. Edaletin gösterdin. Heman perayi gönderdin. Ben de annadım ki zaferi gazanırsan, bu edalet senindür. O zeman emir verdim. Dörd oğlimi gazanmişam, büyütmüşem bu torpah içün, bu vetan içün, millet içün gurban yetişdirdim. Bunnar da ordumuzunan berabar geleceh, zaferi gazanacahsın padişahım."

Padişah:

"Haklısan baba" dedi.

"Evet, demek benim edaletim sınadın. Bahım ki bu zaferi gazanabilir edalet var mi sende?

İşde efendiler, başda gelir edalet. Onin peşine gelir merhamet, peşine gelür sevgü, şevgat gelür. Allah da bize emretmişdir. Böyüglere hizmet, yohsullara, fagirlere merhamet, küçük bebeklere şevget. Yani ufag çocuhlara da şevget gösderin. İşde eger böyüglere hörmet eden kimseler, yaşli adamlarin elini dutannar, lakin yohsullara merhamet eden kimseler, eger çocuhlara şefget eden kimseler Allah'ın indinde ve gulun indinde yükselmişdir. Helg nezerinde, Allah gatında da yükselmişdir. İşde bunin içün hepimiz, böyüglerimizi böyük bilek, küçüklere şevgat edeh, fagirlere merhamet edeh.

Kıvılcımoğli, Girid'i alarah, bu vetani terkal vatana biraharah vazifesini yapdi.

Nâyet, gün temam, ömür temam. Bele gehremannar neçe yer yemiş, yedi yer yemiş. Neçesini de yemehde. Hekâyemiz burda menziline vardi. Hekâyemiz temam oldi.

ŞAHMARAN İLE LOKMAN HEKİM

Şindi yeniden annadacak hekâyem size Hazreti Lohman, Eflatunî Zeman, Çulle Hekim.

[Yeryüzüne, yani bu kevn-i mekâna ohumadan, hoca, medrese görmeden, üç gişi ohumadan, böyük bir elme yetişmiş, sahib olmuş. Bu üç gişi kimlerdi? Birincisi Hazreti Lohman, ikincisi Eflatunî, Üçüncüsi Çulle Hekim ve bunnarın üçi de ölüme çare bulmuş, yani ölümün otunu bulmuş. Ölüme çare bulmuş. Amma, Hazreti Lohman ölümün dermanini otda buldi. Eflatuni Zeman ölümün dermanini Gur'an'da buldi. Amma dini ot idi. Ohudi, Hagg terafından Gur'an'i hatmetdi. Ölümün dermanini Gur'an'da buldi. Lâkin Çulle Hekim de ölümün gohusini gohlamada buldi. Nefesini, burnini çekerkan ölü midir, diri midir, o da ölümi gohlamada buldi. Bu kevn-i mekana, yani bu dünyaya bu üç gişi ölüme çara buldilar. Ölümü geri çevirdiler. Yani ölenneri diriltme içün çare buldular. Ancah, işde bah bu geçmişin içindeki deme devrana bah. Her vakit seslendigim kimin Allah'ın izni olmazsa sen çalışsan da, çalışmasan da heç bişeye zafer gılamazsan. Çünki izin yoh. Bunun içün diyen ne diyor, diyen diyir ki:

Nezer eyle bu dünyaya gelip gidennere bah,
Niçe yüzbin dövöldüren Zaloğli Rüsdem'e bah.
Hem velidir, hem padişah Davud Peygamber'e bah.
Gaf'dan Gaf'a hökmeyliyen oğli Süleyman'a bah.

Buni her vahıt söylirem. Evet, aç gözüni, ayna-yi devraua bah ki neler var? Bizden evvel neler gelmiş, megsed bunnardan hem ögit hem ibret almah. İkisine de möntacıh, hem ögide möhtacıh, hem ibrete möhtacıh. İşde diyor ki:

"Ara dünyada bu kemali. Kemalli adamdan kemal alınmaz. Kemalsizden kemal al kemali. Terbiyeli, kemalli bir adam ne sene kemalini satar, ne de verir, ne de alabilirsen? Ya ben nerden bu kemali alacam. Kemali almah içün kemalsizden alacahsın. Çünki kemalsiz adam kemalin gıymetini bilmez.

Bunun içün, esalet diyor ki:

"Hızandan geç, azanın para geçse eline möhür bende diye Süleyman olir. Evinde gariya sözi geçmeyen çıhar meydana gehriman olir. Hagigat eyledir, bunin için esaletsiz bir insan her şeyi, esaletini gösderir, çünki mayasi bozuh. Esaletli insan da esaletini gösderir. Çünki, maya temiz, esalet temiz bozuh degil.]

Evet, hekimin adi yani Lohman Hekim'in adi Cameseb idi. Lohman neden galdi. Hekim oldugi içün galdi. Hazreti Lohman ot da buldi, ölümin dermanını. Nâyet, dağa getdi, ölümün dermanını getirib gaynatma yapdi. Efendiler, bir sözi hırdi haşdi etme, yazan, dinniyen, ohuyan annasin bu sözin özüni. Ohusin, hem de sözin özüni bilsin. Çünkim, Hazreti Lohman dağa gidir, ölümin otuni goparmaya ama, gördügimiz şu dağlarda, bahçalarda, düzlerde, bağlarda bütün nebadetler, çiçeğler, ağaçlar, yaprahlar her nebadetin bir adi vardır. Bir ismi var. Çünkim gördügimiz bütün nebadet, bütün çiçehlerin ayri adi vardır. Bu nebadetler ülizger urduhca sallanir. Sen ben zannederih ki, ülüzger bunnari salliyor. Hayır, hayır bunnar söylüyor:

Ben başağrısının dermanını buldim. Kimin diyir ben dişin dermanıyam. Kimi diyir ben sancının dermanıyam, nebadetler sallandıhca Hagg'i arar, zikreder. Biz zannederih ki, ülüzger esir de bunnari oynadir. Halbusu ki bunnari gudret guvvet sahibi oynadir.

İşde, Hazreti Lohman'a bu hekimlik neden verildi? Neden bu bilgiye, görişe sahib oldi? Neden, şindi dağa gidir ki, ölümin otuni goparda. İşde hökümdar derde girifdar oldi. Emir verdi ki:

"Her kim Şahmeral'ı öldürir, suyuni bene getirirse, müneccimler, dermanın, derdin dermani Şahmeral'in suyudir" Hangi suyi? Baş suyi. Bütün yeryüzünde, ormannarda, dağlarda ejderhalar, heyyeler bilürler ki, padişahları sağ, hökümdarlari sağ, halbusu ki Şahmeral ölmüşdir. Bunnar eger öli bilse, yeryüzünde insanoğlini bütün zeherlerler.

Bu terafdan Hazreti Lohman dağa gidirdi. Ölümin otuni goparda. Ama gendine dedi ki:

"Ben ewel vahdin hökümdarına danişim, bahim o ne diyir? Vardi vahdin hökümdarına, hüzürüne çıhdi. Hökümdar bir derde girifdar olmuş, inniyordi. Cameseb'in geldiği hale Lohman olmamış. Cameseb'in geldigini bildirdiler. Hökümdar dedi ki:

"Ey Cameseb, benim derdimin dermanını müneccimler remil atdilar Şahmeral'i öldürürsen, Şahmeral'in baş suyi senin derdinin dermanıdır diye. Hem hökümdarlığı senden gelen sülfün gazanir, hem de hökümdar olir, hem de senin derdin eyi olir. Şindi, senden buni isdirem, buni başarabilür misen? Şahmeral, yerüzünde degil, yeralındadır. Ancah sen bu işe "he"de başarabilürsen, senin dedigün mükafatın vereyim."

Hazreti Lohman:

"Başüsdüne, ben geldim sene danışmaya, ben danişmadan, sen danışdın. Ben de seni bu dertden gurtarmah içün buni başarım".

Hekimligi var idi, amma gudret hekimligi yoh idi. Cameseb, emrinen girdi yeraltina. Meger yeraltinda bütün hayvanetler buna garşı geldiler ve dediler ki:

"Ey adem oğli, seni şindi zehirlerdih, öldürürdüh amma, bize bizi padişahımız olan bize emir verdi ki:

"İlişmeyin, deymeyin, ben de garşı gedecegim. O beni bulamaz, ben oni buluram -diye- sultanimiz sene garşi geleceh."Çünkim Cenab-ı Allah her şeyi Şahmeral'e bildirmişdi:

"Ben ilham etdigim gullar yerüzüne hakim olir, ilham etdiğim gullar yerüzüne tohdor olir, ilham etdigim gullar yerüzüne hökümdar olir. Ancah, sen ya Şahmeral mugadderatan razi ol, seni öldürecekler. Kim öldürecek? Seni Cameseb öldürecek. Amma benim emrim, ilahim bele, mugadderatan razi ol. Gaderin bil, ona eylik et, kötülük etme. Seni öldüreceh diye ben emir vermişem, desem de demesem de gudret güvvet benimdir. Lakin sen ona eylik et, kötülüg etme. Senin eclin onun elinde Cenab-i Hagg, Şahmeral'e buni bildirmişdi, gününden ewel.

O zeman, Şahmeral bilürdi ki benim eclim Cameseb'in elinde, yani Hazreti Lohman'ın elinde o beni öldüreceh. [Çünküm efendiler eyi bilin ki hec kimsenin gizli ihdidarı gendi elinde degildir. Eden de Allah, etdiren de Allah. Yerüzünde Allah'ın sevgülli gullari çoğ idi. Amma en sevgüli gullari; birincisi Helil İbrahim, lâkin Nemrud ne etdi? Nara atdirdi, Allah ne yapdi? Nari nur etdi, ateşin içinden çiçehler bitdi. Ateşin içinden nebadetler, yeşiller bitdi. O anda Cenab-ı Hagg, İbrahim Halilulahi bir bir saltanata, o ateşin Nemrud'un ateşe atmasi. Allah'ın emri yerini bulacah. İşde nari nur etdi. Eder mi? Eder, her şeye gadirdir. Evet, bunin için işde yeni doğmuş çocuh çapıtları sardi, beri yabane atdilar. Doğuran anaya:

"İman et, südün yiyim, iman etmezsen memen emmem."Bunin için bele neçe hallar var. Amma hepisi gudretin güvvetin hökmünde gidir.]

Şahmeral bir taht üsdünde, yeralunda Cameseb'i garşiladi.

"Hoş geldiniz"dedi, selam verdi.

O anda Cameseb titiredi:

"Hoş bulduk"dedi.

"Gorhma, beni sen öldürecehsin, ben sene kötülüg etsem gine benim eclim senin elinde. Allah bele emretmiş, beni sen öldürecehsin Lakin ben üç cevap söyliyecem. O ki beni öldürecehsin, ben sene bu eyligi edecegim. Baş suyimi senin isdedigin birine içir, hökümdar olsun. Orta suyimi sen iç, lohman olasin. Bütün nebadetler söylesin sen bilesin. Guyruh suyimi da seni gönderen hökümdara içir, zehirlensin ölsün, ölsün. Amandir ona baş suyimi verme. Orta suyimi sen iç, guyruh suyimi ona içir, zehirlensin ölsün."

"Başüsdüne"dedi.

"O zaman gel öldür beni"dedi.

Cameseb, Şahmeral'i -Şahmeral belden aşşagi heyye idi. Belden yuhari bin insan, bir gız idi. Güzel bir gızdi, saçlari maçlari da güzeldi. Gız idi, çünkim yerüzünün bütün heyvanatın hökümdari o idi. Cameseb şehid oldi, öldürildi. Baş suyini bir kase içine aldi, orta suyini gendi içdi. Guyruh suyini da bir kase içine aldi. Dorgi bütün yeralunda heyvanata tembehlemişdi. Heç *biriz* Cameseb'e bir şey demeyin. O zaman guyinin altinda orta suyi içen Cameseb, Hazreti Lohman oldi. Yerüzinin hekimi oldi. Bütün yerüzinin biten nebadetleri, her biri bir derdin dermanı idi. Bütün Hazreti Lohman'a söylirdiler, Lohman dillerinden annardi. Ha burda aklıma geldi deyim:

Evelig evelig, derde derman evelig,

Kimse bilmez hangi derde derman evelig.

Bah bu da bir nebadet, amma ne diyor, ne dedigini annatdi. Gördigümiz, yedigimiz, döşürdügimiz bir evelig. Amma hangi derdin dermani oldugini bilmirik. Hazreti Lohman buni da bilürdi, annardi. Evet bütün çiçehlerin, bütün nebadetlerin, herkeşi adiynan zikrine Hazreti Lohman eşidir, duyardi. Bunnar

bu zikrin içinde, bu duygunin içinde galsin, ancah bu terafdan Hazreti Lohman, dorgi getirdi hökümdara. Orta suyini gendi içmişdi. Gövdesi alaca idi. Hökümdarın vezirlerinden birisi, gayet *müneccimdi.* O zaman Lohman hökümdarın yanina vardi ve:

"Buyurun"dedi.

"Ne yapdin?"

"Emriz üzre iş yapdim."

Guyruh suyini hökümdara vermişdi. Şahmeral'in *poccigini.* Çünkü Şahmeral iki şehıs görünirdi. Biri insan, adem *sufati gız,* biri heyye. [Efendiler, şu gördüğiz heyye, heyvanatın içinde yani bu ilannar, ejderha nerden oldi, *ilandan* olir. Büyür, lâkin eger seslenirse, yani *gıglanırsa* emdilir, gıglanmazsa goyar gaçar. İşde o ejderha olir, Onun içün yerüzünde can incitme. Şahmeral, heyyeler bütün heyvanatın padişahlarıydi. Lâkin hayın şeytan cennetin gapısının bekçisi idi heyye. Şeytani cennete burahdıgı içün ezap geldi, hitap geldi Allah'dan:

"Sen ne içün bu şeytani burahdın cennete. Sene şindi iki ceza verdim. Biri dünyada, biri ahiretde. Dünyada mi cezan çekmek isdersin, ahiretde mi?"diye hitab geldi.

Heyye, ilan:

"Ben ahiret ezabina dayanamam, bene dünyada ezap çekdir"diye söz verdi.

"Pekey giyamete gader yerde sürin"dedi.

İşde bunin içün giyamete gader yerde sürinir.

"Ahiret ezabına dayanamam, dünyada bene ezap ver"dedi.

"İşde dünya ezabın, elden, ayahdan get, yerde sürün."

Bunin içün ricam budur ki, yerüzünde cani incitme, begenmedigi bu heyyada cennetin gohusi var. Bu da cennetin bahçisi idi. Gapıdan layın şeytani birahdıgı içün hitap geldi. Ahiretin ezabına dayanmayib, dünyada ezabını istedi. İşde:

"Yerde sürin"denildi.

Harut'unan Marut hedisesi. ir bu? Onnar bir melek idi. Cenab-ı Hagg'ın divanına vardilar, dediler ki:

"Ya Rabbi, *halgetdiğin* bu ademler senin emrinde getmiyor. Nefse uymiş her bir rezalet ediyor."

"Eger bu nefsi ademe degil de size vereydim, siz de azardız. Amma nefsi ademe virmişemdir. Sizden de üsdün ademi gılmışamdır, yaratmışamdır. Ademden üsdün heç bir şey yaratmamışamdır. Kerameti ademe vermişemdir."

Hagigatde eledir efendiler. Guri agaşdan keramet olir mi? Hayır, keramet kimdedir? Âdem'dedir, âdem oğlundadır. Diyor ki:

Seyreyle dünyayi adem ogli,
Adem isen ademinen adem ol,
Her adem adem olmaz,
Ara *genden* adem bul.

Bu söz Hebib Baba'nin sözi ir. Neler gelmiş bu dünyaya, neler getmiş. Bunnari hep annadıcağım. Kimler gelmiş getmiş? Evet biz bizi daha bilmirik. Eger biz bizi bülsek, Allah'ın *nametine,* verdi gi sağlığa şükrederih. Dilimiz bin tene olsa, bir dilimiz ile onun şükrüni yetiremeyiz. Neden? Allah bize en böyük lü-

tuf, bizi adem yaratmiş. Ya heyvan yarataydi, ne olurdi, halimiz bir. İkincisi bu müjde bizi Müsliman *sülfinden* yaratmiş. Anamiz, babamiz ehl-i İslam gelmiş. Ya bir Kirisdiyan anamiz babamiz olaydı. Ne olurdi halimiz? Bah bu müjdeye, bah mükafata ki, heç birine bu mükafat vermiş mi? Sözim burda galiyor, yarın bunun irelisini İnşallah güzel annadacağam. Bah şindi bu günnük, bu gadder.]

Şahmeral'i öldürmişdi Lohman Hekim Cameseb. Ayni Şahmeral'in dediği kimin baş suyini içmedi, orta suyini gendi içdi, guyruh suyini hükümdara içirdi, zehirlendi, öldi. Şindi baş suyini kim içdi. Yerüzüne, bu dünyaya üç gişi gelmiş. Üçi de ohumadan *derya-yi ümman* olmiş. Allah'ın iradesi ile, yardımı ile. Kimler? İşde birincisi Hazreti Lohman, ikincisi Eflatuni Zeman, üçüncisi Ferzendiyar. Ferzendiyar içdi, hökümdar öldi, ölen hökümdarin yerine o hükümdar oldi.

O zeman biz heberi Hazreti Lohman'dan verelim, *Gudretden* verildi, hekimlik buna. Bütün nebadetlerin dilini annardi. Her otun bir derde derman oldugini bilürdi. Otlari toplar ayri ayri gaynadir, ilac yapardi. Lohman böyük bir eczahana açmışdi. Yerüzünde, dünyanin her terafinden bele bir hekim dünyaya gelmemiş, *halg-ı âlem* birbirine buni annadir, söylerdi. Evet halbusi ki, gudretden Hazreti Lohman'a hekimlik verilmişdi.

Gel dönelim şindi Eflatuni Zeman'a. Eflatuni Zeman, gendi gendine dedi ki:

"Ben böyük bir elim tehsil gördüm. Allah bene bu elmi nasib etmiş emma, *görgüm* yoh. Ben Hazreti Lohman'a *çırah olim*. Hazreti Lohman'dan görgi görim. Bunin hekimligini elinden alim. Hekim ben olim"diye.

Gendi gendine düşündi:

"Ben nasil bunin hekimligini elinden aliram."

İnsannar ahli ile *mütela* edirken her şeyi bulir, her şeyi gazanir. Düşşün, daşın bir işe ele *teseviir* et.

Eflatuni Zeman düşünürken ahli ile gerer verdi ki:

"Ben Lohman'a çırah olim ama, hem lal olim, hem sagir olim, hem de birez avanak olim. Yani bu beni bilsin ki, hem lal, hem sağır, hem de birez avanak beçare. Teslim olsun, ben bunin hekimligini ele örgenim ki onin heç heberi olmasin"diye düşündi.

Günnerin bir gününde Hazreti Lohman'ın eczahanasına geldi. İçeri girdi. Genç bir çocug idi. İşaretle Hazreti Lohman'a, el ile işaret verdi. Yani beni yanan *çirag* al. Hazreti Lohman bele buna bir bahdi, hem gençligine, hem de bunin gelmesine. Çünkü Hazreti Lohman heç bir çirag almazdi. Neden almazdi? Hekimligi bunnar örgenir, benim elimden bu seneti alır diye, sade gendi hekim galsın diye, fikrinden bu geçerdi. Halbusu ki, bu yanış heyal. Bir çiçeg ile yaz gelir mi? Lohman Hekim durdi, Eflatun'un üzüne bahdi. Bu hem lal, hem sağır, hem de birez divane serseri.

"Bu benden ne örgenecek, ben buni çırag alim. İşde *pambıg* getir bez getir"diye. Buni ey bulduh, hem bedava çalışdırıram, bir *garın tohluguna*, hem de bu benden bir şey örgenemez."

Neden? Dili yoh, gulah duymir, gendi birez serseri.

Başını saladi, "pekey"dedi.

Eflatun, Lohman'a çirag oldi. Evet, Eflatun Lohman'ın garşısında çalışırkan cesaretli çalışirdi. Lohman gendi gendine derdi ki:

"Evet, lal *gısmi ferasetli* olir, sağır ferasetli olir, bahsana feraseti çoh"

Lohman, Eflatuni çoh sevdi. Gelen hesdelerin eczahanadan alınan ilaclari Lohman Hekim işaretinen, eliynen; çünki sağır ya, lal ya, gösderirdi her ilacın yerini. Halbusu ki Eflatun ne sağır, ne lal. İlaclari getirir, Lohman'ın *igine* goyardi. Yeddi sene Eflatun Lohman'ın öginde çalışdi. Amma otdan ilac gaynadırkan, her nebadetin bir derde derman oldugini ele Eflatun Lohman'dan aldı ki, Lohman'in heç heberi olmadi. Neden? Bu zaten, gulagi sağır, heç bir şey duymiyor. Gendisi de birez divene. Meger Lohman teslim olmuşdi buna. Bu ne anyacah benden. Lohman'ın hekimligini Eflatun elinden almışdi. Lohman'ın heberi bile yohdi.

Günnerin bir gününde bir adam geldi, ağliya ağliya:

"Yâ Lohman yetiş, birisi canına gıyıyor, intahar etmiş, bağırsahlari tökülmiş, dişari, yetiş gultar."

Lohman, Eflatun'a işaret verdi. Yani eczahanadaki ilacları eliyle gösderip, "şu ilacları topla"diyibdi. İlaclari alan Lohman eczanaya kitledi. Dorgi Eflatun'nan, o adamınan beraber dorgi getdi. Gendine gıyan adamin yanina vardilar. Lohman beyle bir bahdı ki, ne bahsın, bağırsahlar tökülmüş, nerdeyse can çıhacah. Lohman hesdenin sahaplarına:

"Bene bir gül çöpi getirin"dedi.

Gül çöpi getirdiler, yani ağacdan gopardılar, gül ağacından ecele bir çöp getirdiler."

"Bir de bir ipek temiz mendil verin."

Bir de mendil verdiler. Eflatun seyrediyordi. İntehar eden canina gıyan adam al gan içinde yatiyordi. O çöpünen patlıyan bağırsahlari içeri tıhdi. Mendil ilen gannarini sildi.

Sonra:

"Yazıh degil mi, sene ey deliganli, şeytana uydun da canan ne için intahar etdin. Bağırsahların rica edirem içen çek"diyince bağırsahlar topyekün içeri top-

landi. garnını tihdi, ilaclari vurdi. Deliganni saniyede gahdi. Eflatuni zaman buni da gördi. Galbinden dedi ki:

"Lohman'dan buni da örgendim,"diyib, ücretini aldi. Geldiler eczahanaya. Aradan birgaç gün geçdi. Bir daha bir adam ağliyarah geldi:

"Ya Lohman yetiş, birisi canina intahar etdi, gendini vurdi, yetiş gultarasan belki."

Hazreti Lohman gine Eflatun'a işaretinen ilaclari gösderdi. Saten Lohman hepisini gösderirdi. Eflatun topyekün her şeyi Lohman'dan örgenmişdi. Lohman'ın heberi yohdu. Toplayib eczahanayı kitledi. Dorgi hestenin hanesine vardilar. Bahdi bele bir dedi ki:

"Bana iki tene *mırdar* süpürge çöpi getirin."

İki tene süpürge çöpi getirdiler. Deliganni yerde yatiyor, al gan içinde.

"Bir de bir pis mendil getirin, berbad olsun."

Bir de bir çaput getirdiler, berbad bir *çaput*. Ayağının ucuynan yerde yatana vurdi.

"Geber, senin kimin bir kelb ölmeyle dünya issız mı galacah, çek şu bağırsahlari içeri"dedi.

Heman bağırsahlar içeri toplandi. Lohman çöpüynen, o mırdar süpürge çöpüynen bağırsahlari toplayip, ilaci vurdi, gannını tikdi. Deliganniyi galdırdi. Eflatun buni da örgendi:

"Eh buni da örgendim"dedi.

Heman terkal ücretini alib, dorgi eczahanaya geldiler. Eflatun her şeyi Lohman'dan örgenmişdi. Lohman'ın heberi yoh idi. Günün birinde bir derdli adam geldi. *Gulahdan* uzah olsun, payımızdan çıhmış. Dedi ki:

"Yâ Lohman benim derdime derman."

Hazreti Lohman oturdi buni bir süzdi ve dedi ki:

"Arkadaş senin derdin dermani var. Amma yoh, var amma yoh. Ben senin derdinin dermanını bulamam. Ancah sen halg içinden çıhacalısın dişari."

Adam:

"Saten kimse beni goymiyor, benim bu derdim çoh pis bir derd."

Lohman:

"Sağlamlari düşünerak sen çıh beri yabana bakalım, derdin dermanı yoh ,"deyince, o adam inleyarah Lohman'in eczahanasından çıhdi.

Adam:

"Beyle bir hekim ki, benim derdimin dermani yoh. Ben artıh bir beri yabana girdim. Bir derede otirim, guş, gurt yesin beni, gultarim."Yani umuduni Allah'dan kesdi bu adam.

"O ki derdimin dermani yoh"deyib, dorgi bir dağa çıhdi. Bir daşın dibine guruldi, oturdi. Eyle zemaniydi. Bu adam, yani canindan geçmiş, gurt, guş yesin ölümi gurtulim diye oturiyordi.

Tam bu sırada üsden aşşagi bir çoban süriyi gavalinan suya getiriyordi, eyle zamani. Bile bile mi? Hayır bilmeyerah. Çoban endi, bu adamin yanından geçerkan daşın dibinde oturan adami gördi. Çoban bu adama acıdi:

"Yazıh bu adama, çoh yazıh bu derde giriftar olmuş, bahsana mat mat bahiyor, heyvah"dedi.

Davari çevirdi, çoban gavali davarcıga sohdi, sürünin içine girdi. Bile bile mi? Hayir bilmeyarah. Tasini davarcıhdan, çanagini çıhardan çoban, simsiyah nişansız bir goyun bunun eline geldi. Dutdi yanindan, sürünin içinden bu gara goyuni dutdi. Gara goyuni sağdi. Dorgi getirdi, bu edamın çanağının ögüne goydi, çekdi sürüsini getdi. Bu adam çobanın merhametine *bahirdi*. Gördi, çoban ki süriyi çekdi getdi. Bu adam gendi gendine:

"Hey çoban, hele bah ulan. Yâ Rabbi, ne merhametli gulların var. Bene merhemet eddi de südi ögime bırahdi. Yani çobanı çanahdan da vazgeçdi. Ben bu südi içim ama ben buraya acimdan ölim diye geldim, gurt guş yesin diye geldim. Ben bu südi neye içim? Südi içsem belki igirmi dört sahat fazla yaşaram. Südin üzüne bahırken yani elini südin çanağına uzatmadan bahırkan sandı ki yuharıdan aşşagi bir fışılti gelir. Ele gördi ki simsiyah gara ilan fişıldayarah geldi bu adamin ögine, bu adam da ona bahir. Ögindeki çanağın südini ilan lap lap içir. İlan südi hep içdi. Sonra terkal çanaga gusdi, çanah topyekün bir yeşil zehir oldi, doldi. İlan çehdi getdi. Adam gendi gendine:

"Ulan eceli gözliyene gadder tam yerini buldi. Gurdun, guşin beni yemesini gözliyene gadder işde zehir, içim gurtilim, ölim"dedi. O zeman elini uzatdi, bu adam çanagi gafasına dihdi, topyekün içdi bu zehiri. Adam zehiri içer içmez gayanin altında baygın yatdi. Baygınlanmişdi, *yüngülleşmişdi*. Yaralarına balıdı ki soyiluyar, ayağa gahdi. Gendine gendine şaşırdı, etirafa bahdi ki kimse yoh. Dedi;

"Benim derdim içerden *sağalmış*, yaralar soyiluyor,"sevindi.

"Ulan ben bu zehiri içdim ölim diye. Bahsene benim içerim eyi olmuş. İçerim bu gadder izdirab verirdi, şindi izdirabım durmuş, eyi olmuş."

Haman dağı dolandi, dereye yendi, bir suya girdi. Bütün heyye nasıl haldan çıharsa, bir tavuh nasil tuyini tökerse, bu adamin yaralari eyle gabıh dutmiş. Soyularah o suyin içinden anadan doğma kimin oldi. Heç bir şeyi galmedi. Üsdini geyinen bu adam sevüne sevüne ölkesine döndi. Birgaç gün içinde tam selamete sadete erişdi. Gendi gendine dedi ki:

"Ben gidim Lohman'ın garşisına, benim derdimin dermeni yoh idi, yoh dedi, ben neden eyi oldim? Benim derdimin dermanına o yoh dedi? Gördün mi Allah var dedi. Eyi oldum, Lohman beni bir görsin."

Dorgi Lohman'in eczahanasına geldi. İçeri girdi, selam verdi. Tam bu adam eyileşmişdi. Heç bir derdi galmamışdi. Lohman'in yanina vardi ve selam verdi:

Lohman selami aldi.

"Yâ Lohman, beni tanıdın mi, ben kimem?"

Hazreti Lohman güle güle:

"Evet tanıdım. Filan gün dedigin şu derdin sahibi sen degil misen?"

"Evet eyi tanıdin ya Lohman"dedi. Sonra gonuşmaya devam etdi:

"Senin hekimligin yalandan, ben sene geldim ki, benim derdimin dermanına bah. Ücretin neyse verim. Sen dedin ki, senin derdin dermani yerüzünde yoh, var emma yoh, sen bu derdinen ölecehsin,"dedin.

Lohman:

"Evet dedim"dedi.

"Ha, ya ben nasil derdimin dermanını buldim, eyi oldum."

Hazreti Lohman gülerah dedi ki:

"Be adam, sen benden de sağlam olmışsan, eyi olmışsan, amma otir söylim"dedi.

Adam otirdi, ona dedi ki:

"Be adam senin işin Allah'a galmişdi. Allah da senin işen yardım gıldi. Ben nerde bulaydım, simsiyah nişansız gara goyunin südüni. Hele dolanaydım dağlari, sürüleri ras gelir bulurdum. Belki buni bulurdum, amma nerde bulaydım, simsiyah nişansız ilani? Ben buni, bu südi sicah sicah, *issi issi*, soyumadan, o ilana içireydim ilan terkal gusaydı, buni sene yedireydim, eyi olurdi. İşde bunnar bulunacah iş degil. Hele gara goyunun südüni belki dolanan sürülerde nişansız bir gara goyun bulabilirdim. Amma o gara ilanı nerde bulaydım ve o heyvana o südi soyumadan issi issi nasil içireydim? İçirdikten sona onu *göyninen* nasıl gusduraydım? İşde senin derdin dermani budur?"dedi.

Bu adam, o derde düşen adam gahdi, Lohman'ın elini öpdi:

"*Sadıhsan* yâ Lohman, ben de derdimin dermanını bunde buldim. Bile bile degil bilmiyereh. Allah buni mükafat verdi."

O zeman annadi, Lohman'in Hazreti Lohman oldugini, bu dertden eyi olan adamda halga teblig edildi, bildirildi. Lohman için herkes

"Bu adam guduretden hekim. Benim derdimin ne dermani oldugini bildi"dedi.

O zeman gel dönelim Eflatun'a. Eflatun, yedi seneyi doldurdi. Lohman'in bütün bildigini örgendi. Her oti örgendi. Saten gendi ilim sahibiydi. Günün birinde eczahanadan vızıtladi. Hazreti Lohman'ın yanından gaçdi. Lohman'in eczahanası Bağdad ısa, Eflatun getdi diger bir ölkeye ezcahana açdi. Saten otlari örgenmiş, her derdin dermanını toplamışdi. Nâyet eyle bir hekimlik gurdu ki, demiş

"Elleme, belleme, dilleme."

Halg arasında o da irelledi, onin irellediği sözi Lohman'a da geldi.

"Sen heçsin, eyle bir hekim zühür etmiş ki, sen onin yanında sanki sıfır galırsın"dediler.

Gelen buni söylir, giden buni söylir. Lohman bahdı ki, hesteler de birez azaldi. Pek az heste gelip gider oldi.

Lohman düşündi:

"Ulan bene hekimlik guduretden verildi. Bu itoğli it, ne aldi bu hekimligi. Hele ben gidim, buni bir görim. Bahim bu kimdir? Eczahanasını kitledi. Dorgi memleketine getdi. Eczahananın ögine getdi ki, eczahananın içi hep doli her biri bir ilac ister, alir. İlac verirken Eflatun bahdı ki Lohman... Lohman, onin yanında yedi sene lal çalışan, sağır çalışan, avanag olan adamın yalan söyledigini annadi. Eflatun eyle güzel gonuşir, eyle güzel izahat verirdi ki.

Lohman:

"Vay itoğli it"dedi.

Lohman terkal gendi gendine:

"Ben hekimligi bele aldırdım he. Pekü o ki aldi."

Lohman gözlerdi ki halg eczahanadan çıhsın, tek olarah girim bunin içine, üzine tükirim. Diyim ki:

"Pis itoğli it, ya sen lal idin, ya sen sağır idin, ya sen divane edin. Bu ne hal?"

Gözlirdi, halgın boşalmasını. Lohman eczahana ögine geldigini Eflatun'un heberi yoh idi. Çünkü Lohman dışrada. O anda birisi ağliyarah goşa goşa segirtdi.

"Ya hekim, efendi durma,"

"Ne oldi?"

"Birisi canina intahar etdi. Nerdeyse cani çihiyor."

Eflatun heman ilaclari aldi:

Halga:

"Siz çihin,"dedi.

Bu ademe yetişem diye dişari çikiyodi. Bir takim galabalihlarda barabar ilacları elinde çantasina doldurmiş dorgi gidiyordi. Eflatun'un heç bir şeyden heberi yoh idi. Lohman'in bu halgin arasinda geldigini bilmiyordi. Eflatun *nâyet* gendisini vuran adamin hanesine yetişdi. O zaman bahdi bu deliganni yerde yatiyor. Eflatun heman çantayi yendirdi. Delganniya seslendi:

"Ne üçün şaytane uydun, gendin vurdin. Rica edirem çek şu bağirsahlarin içeri"dedi. Bağirsah, eyce pirtladi dişari. Bir daa terkallarkan gene bağirsağı *pirtladi.* Çünki Lohman'dan görmüşdi buni. Bir daa terkallarkan bağirsah terkal dişari pirtladi. Hazreti Lohman bahdi ki bir daa seslense ölicek, ruh çihacah. Arhadan Eflatun'a öyle bir sille vurdu ki Lohman neye ugradigini şaşirdi. Eflatun geri döndi bahdi ki bir de ne görsün, ustasi, Hazreti Lohman:

"Dur ulan, pis itoğli it hekimliği elimden aldin amma insanin nevrüni de alamadin ya. İnsannar üç gisma ayrilmişdir. Sen buna nanca reca etdikce, bu eyce partlir dişari. Geber, öl. Senin gibi bir eşşek dünyada ölmede ise işsiz mi galacah? Çek bu bahirsahlari içeri"deyince bahirsahlar toplandi içeri. Garnini tihdi. Ezzayi vurdi, vurdi ilaci, deliganniyi galdirdi. Döndi Eflatun'a Lohman:

"Ulan, bu hekimliği elimden aldin. Hem sağir oldin, hem lal oldin, hem de birez serseri, divane oldin. Amma o ki aldin, insanin nevrünü de alamadin ya. İnsannar üç gisimdir. İşde gel *ireli* oğlum Eflatun. O ki aldin elimden. Amma buni edip eyliyen Allah, sen de yaddi sene bene hizmet eddin. İnsanin *nevlü* üç gisim, neden üç gisim? [*Ashab-i Kehf* bir mescid yapdirma içün yola çihdi. Bunin bir gizi vardi. Dar dünyada bir giz evladi. Gendi gendine dedi ki:

"Ben bir mescid yapdirma içün bir marangoz, bir daşci, bir duvarci lâzim. Yapan getiren bir daşci lâzim. Ben ne ediyim? Ben ne yalan söylim? Üç usda seslim. Birisi daş getirsin, birisi camiyi, içerisini yapsin, birisi de caminin duvarlarini, üzerini örtsün."

En evvel marangoza dedi ki:

"Bu caminin marangozluk işini yap, benim bir gizim var sene verecağam."

Bu adam:

"Pekey"dedi.

Sevündi, söz verdi. Duvarçiya da dedi ki:

"Bu caminin duvarlarını yap, üzerlerini ört, benim bir gızım var sene veracağam"dedi.

O da:

"Pekey"dedi.

Baş getiren arabaciya dedi ki:

"Bu caminin topyekûn daşlarını sen getir, hazır et. Benim bir gızım var, sene verecağam."

O da:

"Pekey"dedi.

Şindi bu adamin, Ashab-ı Kehf'in bir gızı var. Üç adama söz verdi Nâyet marangoz caminin marangozlugini, duvarci caminin duvarını, üzerini, daşci, caminin daşını temin etdiler. Cami (mescid) yapıldi. Tam *esgeriye* çıhdi.

Şindi bu adam gendi gendine:

"Yâ Rabbi, halım *sene ayandır*. Ben sene bir ev yapdım. Senin eve ehdiyacın yoh. Lakin, halg-ı aleme bir ibadehane yapdırdım. Sebeb ben oldim, sen etdin, ben oldim. Üç adama söz verdim. Benim bir gızım var. Birine verim, ikisine ne deyim. Beni mehcup etme, *nas yanında* mehcup olmayayım. Derdime derman sen ol Yâ Rebbi"dedi.

Gece yarısına gader Allah'a *yavaldi*. ir bayğun olup yatarken Cenab-ı Hag bildirdi:

"Ey benim Ashab-ı Kehf'im. *Hec meyis* olma, benim guduretimde, guvvetimde neler var. Bunnari ben sene yapdırdım. Benim izinim olmayaydi, sen bunnari diyemezdin, bunnara söyleyemezdin. Ben söyletdim, ben dedirtdim. Senin gapinda bir *zağarın* var, bir de evinde eşeğin var, bir de gızın var. Bunnarin üçüni ir odaya gapat, hekmetine garışma. Sabahdan aç odanin gapısini, sene üç tene gız olacah. İşde hekmetim budur, her birine, gızin birini ver."

Ashab-ı Kehf sevündi. Sabah oldi. Eger eşeğini, eger gızını, eger de zağarını bir odaya gapatdi. Saten zağar da gıza alışmiş, eşek de alışmiş. Sabahdan gapıyi açdı bir de bahdı ki, odanın içinde üç tene gız. O sarılır eline baba, o sarılır eline baba, üçü de baba diyir. Hangisi asil gızi olduguni tanıyamadi. Çünki üçüde bir simada, bir biçimde, bir rengde, üçü de baba diyir, üçü de sarılır babalarının boynine, *güllüler*. Amma bu üç gızın hangisi kendi *sülfünden* olduğuni taniyamadi. Ashab-ı Kehf:

"Gedirsen Yâ Rebbi"dedi.

Şindi söz verdiği hem marangoza, hem duvarcıya, hem daş getirene, her birine bir gızını verdi. Allah'ın emriynen gızlarını gociya verdi. Lâkin aradan bir müddet zaman geçdikden sonra Ashab-ı Kehf:

"Benim bir gızım ama, bunin biri zağar, biri eşeg, biri de benim gızım. Ecebe benim gızım hangisine düşdi? Hangi gızım getdi? Ben hele bunnari bir gedim görim."

Çünkûm, gızlari, enişdeleri geldiler, gördüler.

Ashab-ı Kehf, en evvel gızının hangisi oldugini bilmüyor saten. Birinin evine getdi. Gızi buni garşılayıb, damadi hoş garşılayib oturdular. Yemek memek yedikden sona.

Ashab-ı Kehf, döndi damadına dedi ki:

"Nasıl gızımdan memnun musan? Razi misan, emrin dutir mi? Hizmatın eyi yapır mi?"

Enişde, damad olacah dedi ki:

"Çoh razıyam, bir hu, degil, bir huyindan razi degilem."

"Hangi huyi?"

"Ne diyirsemse, beni it kimin *gapir, tepir,* it kimin *çemkürür*, işde bu huyinden razı degülem."

Ashab-ı Kehf annadı ki, zagari buldim. Budur zağar. Gelbinden, enişdesine bir şey demir.

Ertesi hafta ikinci gızına getdi, orda da yedi işdi, nâyet damad olan enişdesine dedi ki:

"Nasil gızimdan memnun musan, emrin dutir mi, hızmetin eyi yapır mi, eyi hezmet edir mi"deyince, bu adam:

"Her huyinden razıyam, bir huyi var razi degilem, eyi degil bu."

"Hangisi?"

"Ne diyirsemse inad gaburgasını garşi verir."

Annadı ki eşegi de buldi, temam.

"İnat ne deyirsemse, indalıg edir."

"Pekey."

Nâyet üçüncü hafta sonki gızının evine getdi, orda da yedi, işdi, hizmetde gusir görmedi. Damat olacah enişdesine dedi ki:

"Nasil gızimden razi musan, seni memnun eder mi?"

Adam ellerini açdi gaynatasının yanında dedi ki:

"Durduhca dursun, yaşasin, ben her ahlagindan raziyam, bele bir eş gendime ancah buldim. Her ne deyirsemse 'başüsdüne' diyir. Dedigim iş saniyesinde yapılır. Ne isdedimse 'başüsdüne' diyir. Her huyinden, her ahlaginden raziyam. Ben raziyam, Allah da razi olsun."

Adam, annadı ki gızı bu.]

"İşde ya Eflatun eyi bil ki; insannarın nevlü üç gısıma ayrılir. Birisi, it; birisi eşeg; birisi adem cinsi. İt cinsi insani çeker, gapar, yani çemkiri, aci aci yüzen çemkirir. Eşeg cinsi ne dersense inad eder. Heç sen de, sen eşit. Adam cinsi de ağızdan çıhan söze "pekey"der. O anda güci yetirse yapar, yetmirse yapdırır. İşde, insannar bu üç gısımdaki, mayasi üç gısıma getmişdir"diyir.

O zeman lâkin gel, Hazreti Lohman Hekim'in Lohman isminde bir ogli oldi. Ogli Yusuf lâkin büyüdi, *ağıl bülug* oldi. Babasının elini dutdi. Bir gün anasi oğluna dedi ki:

"Oğlum ahşam baban yemeği yerkan, sen baban elini öp ve de ki, baba tek galdım, benim gardaşim yoh, gelen giden beni dögir. Gelenin güci bene yetir. Bir gardaşim olaydi, gardaşım da benden teraf olurdi de. Bakalım baban ne diyir?"

Hazreti Lohman ahşam oldi evine geldi. Yemegini yedigden sona Yusuf babasının elini öpdi:

"Ey baba sene bir sözüm var, söyliyecegem."

"Söyle, oğlum nedir?"dedi.

"Baba herkeş çift gardaş, iki, üş gardaş. Birbirlerine teref tutirlar, benim tek gardaşım yoh. Gelen beni dögir, gücüm yetmir. Benim bir gardaşım yoh"diyince:

Hazreti Lohman güldi, dedi ki:

"Oğlim bu senin sözin değil, bu anan örgetmiş seni. Anan söylir, senin degil. Anan zevh lazim, sene de gardaş lazim, bene de can lazim, oğlim can lazim."

[Buni neden demiş, ben neden dedim. Begefendi nefsen birez hakim ol. Evet anaya evlad lazim amma, sene de can lazim. Bah ne demiş:

"Anan zevh lazim, sene gardaş lazim, bene de can lazim."]

Bu sebepden şindi, bir gün Hazreti Lohman'ın oğli *merkebinen zağarnan* götürürken, Hazreti Lohman oğlina dedi ki:

"Oglim merkeb yüki yıharsa, giden gelen yolçuya dedi ki, ben Lohman'ın ogliyam, yükime yardım edin."

Merkebin yüküni yüklerler. Birez getdikden sona merkeb yüki yıhdi. Oğlanin güci yetmiyordi yüki yüklemeye. Bir yolci geçiyordi. Oğlan:

"Emice yardım et, ben Lohman Hekim'in oğluyam, gün gelir ki möhdac olur galırsan, gel bu yüki galdırah."

Bu adam güle güle:

"Galdiririm oğlum"dedi.

Yüki merkebe yühledi, amma zoraki. Dedi ki:

"Oglim, benim Lohman Hekim'den ne işim var, ben günüz yatib uyumam, gece uyhudan gahıb su işmem. Benim Lohman'da ne işim var"diyib getdi.

Oğlan buni bir terefe yazdi, bunin sözüni. Değirmanda uni ögitdi, götürdi. Ahşam oldi, Lohman geldi ve dedi ki:

"Oglim heyvan yüki yıhdı mi?"

Dedi ki:

"Evet, baba yolda yıhdi."

"Pekey"dedi.

"Bir yolçi geçirdi, dedim ki, ben Lohman'ın oğliyam, gün gelir ki bir gün işin düşer, derde düşersin, dermana gelirsin. Yükümi yükledi amma bene şu cevabi verdi, yazmışam. Bene dedi ki:

"Oglim benim Lohman'ın yanında ne işim var. Günüz yatıb uyumam, gece gahıb su içmem. Beni ı Lohman'ınan ne işim var?"dedi.

Lohman yaziya bahdi, oglina bahdi:

"Oğlim, bu da hekimmiş, hagigat hekimmiş, heggeten eyi demiş oglim. Güniz yatib uyiyannar, uyanir gendini halsiz görir. Ben isderem, hekimler isder ki, çoh çoh adam günüzün yatsin, uyusun ki, bir derde girifdar olsun, gelsin dermana. İşde oglim, gece de uyhudan ayılib, yani yatmadan degil, yatıb uyhudan gece ayılib su içenner, bütün damarlari açılir o uyhuda. O suyi işdigi zamanda.

"Ey nedim herarat almışdi. Eee diğer damarlara sizar. İşda derd bundan girifdar olir. Oglim dorgi demiş o adam, o da bir hekimmiş."

[Bunin içün bazen adamlar fazla yer. Eyce gerneşene gader yer, yani eyce doyim. Yatar rahatsiz olir, rahatsiz olmasının sebebi bu. Hem mide oni hezmedemez bir. Fazla yedi, çünki fazla yük, hem de rızgını tez tükedir. Bunin içün demişler:

"Neden fazla yaşamiş. Rızgını az yiyerah, birez rızgını tüketmemiş de fazla yaşamiş."

"Çoh yiyen ölmüş de, az yiyen fazla yaşamiş, ölmemiş"demişler. Fazla ömür geçmiş. İşde bunin içün garınca gararınca efendiler, çoh yemek, çoh söylemek, çoh çalışmah, heddini geçerse vücud zayıf düşer. Her şeyi usuliyle, geydesiyle yapmah lazim.]

Şindi günnerin bir gününde Hazreti Lohman ölümin otini buldi.

"Ben ölime çare bulim, bulim da halg-i alem ölmesin. Hekimlih de benimnen, ben de ölmim. Hekimlih benimnen galsın. Bütün millet dünyanin sonina gadder bene gelsin."

En evvel gendi ölmesin diye, yani ölümin otuni en evvel gendi içeceh. Ben ölümin dermaniyam diyen nebadet toplayıb getirdi, gaynatdi. Oğlina, Yusuf'a dedi ki:

"Oğlim ahan bu ilacı dut, ben ölümin otuni, dermanını buldim amma, er geç evel ahir bu dünya yıhılacak. Her ne gedder dünyanin sonuna gadder, heyatda galacahsansa, ben bütün kainatın sonu yoh bilirem. Dünya yıhılacak gene sene ölüm, sonunda ölüm. Gel ben en evvel birisini sene sürim."

Yani Lohman ölümin otini buldi. Amma, tecrübe edir şindi en evvel oğluni bir masa üzerinde, Yusif'i pare pare edib her parçasini yerbeyer yerine düzim. Yani şindi hekimler nasıl bir gişiyi ameliyat yapirsa, yahut ölmüş adami parçalir, ondan bir görgi alirsa, Hazreti Lohman da oglini parça parça edib her ezasını yerbeyer yerine goydi ve elindeki ilaci, ölümin otuni, damarlarına sıralayin töhdi. Nâyet, damarlarına töhdügi kimin üçyüzaltmışalti damarina. Çünkim Hazreti Lohman tarif etmişdi oglina. Bir sahat içinde, bir bez arasında, deliganni terli terli galhdi. Anadan doğmuş kimin oldi. Çünküm, ruh çıhmışdi, ceset ölmüşdi, terkal ölümin dermanini damarlarına tökerek ruhlar bir daa içeri girdi ve artık Lohman ölüme çare bulmuşdi.

[Edip eyleyen *Adil-i Mütlağa bah*, seyret. Bu sözlerden mana al, sözlerin heç biri benim degil.] O zaman Hazreti Lohman oğlini sapha sağlam galdırdı. Çünküm, *gahcağını* bilirdi. Gendi gendine durdi, düşündi:

"Evet, ben buni hem öldürdim, hem de sağaltdim. Ölümin otini buldim. Amma buni parça parça etdim, bu dirildi. Ben buni pare pare etdim. Her parçasını üçyüz altmışalti parça etdim. Bunin haggi hugugi bende galdi. Her ne gadder ben dünyanin sonina gadder ve biz bütün alem, bu ölümin otini buldim. Bütün helgi ölmeden gultardim. Amma dünya yıhılacak ve ölecegiz. Ben de ölecegem, herkeş de öleceh. Oglim Yusif Mahkeme-yi Kübra'da benden bu haggi isteyecek. Bene soracak:

"Beni niye parçaladin?"

Her ne gadder oğlumsa da, Allah canını ayri ayri vermiş. Bu haggı isteyecek. Bunun için oğluna dedi ki:

"Oglim, Mahkeme-yi Kübra var. Her ne gadder ölüme çare buldumsa da, soni ölüm. Gine ölüm. Dünya yıhılacah hep öleceyiz. Mahkeme-yi Kübra'de bu haggı benden görme, bende menevi bir haggın galdi. Gel sen de bu biçahlari al, beni bu masanin üstünde parçala. Bah etdiren Adil-i Mütleğa bah. Allah'ın hele güvvetine, guduretine seyredelim. Sen de beni pare pare et, öldür ki, Mahkeme-yi Kübra'da benden deva görmeyesen. Hakimler hakimi var orda. O zaman ne gadder oğli dediyse ki:

"Hayır baba,"

"Oğlim bu deva senin devan degil, sen devadan, haggından geçirsensе geçmiyenner var. Evet, gel sende beni bele et ki, o dünyada birbirimiz ile *münafi* olmıyalım."

O zaman piçahlari Yusif alib, Hazreti Lohman'ı masa üstünde gendi kimin, gendi terifi üzerine:

"İşde ilaclari damarlarıma töh oğlim, ben de bahim, yani bu ilaclari töh damarima sağalim."

Çünküm en evvel gendi oğlinda denedi. Pare pare etmişdi, Yusif'in her azasini yerbeyer yerine düzmüşdi. İlaclari damarlarina töhmehdeydi. Cenab-ı Allah emir verdi ki:

"Yâ Ceprail yetiş, Lohman ölime çare buldi. Yetiş eline vur ilac tökülsün."

O anda Ceprail göğden nazil oldi. Girdi, yetişdi. Yusuf Hazreti Lohman'ın damarlarına ölüm ilacını töherken, nasil golina vurmasıynan, ilac yere düşdi, şüşe gırıldi. İlac hepsi getdi Lakin, Yusuf'da ilacin nasil yapılacığını bilmiyordi. Babasi hangi otin ilacını gaynatmiş, ölümin oti hangisi oldugini bilmiyor. Nâyet

ilac getdi. Ceprail'i görmedi çünküm Yusuf. Sanki elim titiredi, golima gayıpdan vurdilar, ilac getdi yere töküldi, gırıldi. O zaman bu ne yapdi? Üç beş damari Lohman'in cana gelmişdi. Diğer damarlari cansizdi İnsanda üçyüzaltmışalti damar vardir. Bu damarların bir tahımi boyin kökünde, bir tahımi taban altındadir. O zaman Hazreti Lohman'ı kesdiler. Çünkim daha gahmadi. Sahat da bir bunun mezerinde şindi "töh"sesi çıhir.

"Ya Yusuf töh"diye, seslenir. O sanır ki, Yusuf töhecek ben gahacağam. Halbusuki, zeman miliyonnarınan zaman geçmiş aradan, helen o bağırır ki:

"Yusuf töh"

Yusuf ne töhsün? Yusuf da getmiş, Hasan da getmiş, Hüseyin de getmiş. Hele seslenir işde, Hazreti Lohman'ın mezerinde töh, sahat da bir derinden töh deye seslenir.

"Töööh Yusuf töh"diye derinden ses çıhar.

Şindi gel heberi kimden verah. Bundan sona irelliyen Efletuni Zeman eyice irelledi. Çünküm Lohman'a yedi sene çırahlıh yapmışdi. Eflatun da ölüm otini kitapda buldi. Çoh elim sahabi olmuşdi. Kitabi goltuguna vurub, dağa gidirdi ki ölümin otini goparsin, toplasin getirsin, gaynatsin. Lohman kimi o da ölüme çare bulsun. Eflatun bir körpü üzerine çıhdi. Cenab-i Hagg emretdi:

"Yâ Ceprail yetiş. Şindi de Eflatin irelledi, ölümin otini goparmaya gidir."

Eflatun köprinin başında ikan bu defa Ceprayil nasil oldi.

"Neriye gidirsen?"diye sordi.

Dedi ki:

"Dağa gidirem."

İkisi de bir körpü üsdündeydi:

"Neye?"

"Gidirim ölümin otuni gopardim."

Amma Ceprayil olduguni bilmiyordi. Başga bir *gibalda* geldi.

"Pekey nerden buldin?"

"Kitapda buldim."

"Adın nedir?"

"Eflatuni Zeman."

"Demek ele bir mahir oldun ki, kitabda buldin."

"Evet."

"Pekey, bu anda senden birşey soracağam."

"Sor."

"Bu anda Ceprayıl yerde midir, göyde midir? Nerdedir?"

Dedi ki:

"Zeman var, kitaba bahim."

"Bah"dedi.

Goltuğundaki kitabını aşdi, bir iki *tabağa* çevürdi ve dedi ki:

"Ne yerde, ne göyde, bir körpi üstünde duriyor."

İkisi de bir körpünün üstündeydi. Bir körpünün.

Ceprayil:

"Ey bah"deyince.

Onin ikinci bahmasinan nasil Ceprayil vurdiyisa, kitaplar bütün suya getdi. Sadece üç tabagasi Eflatun'in elinde galdi. İşde hekimlih bizlere üç tabağa yazidan verildi. Eflatun hekimliği üç tabagada topladi. [Bunin için Cenab-i Hagg'ın emri olmıyanda, isdersen Lohman ol, isdersen Eflatun ol, isdersen ne olursan ol. Allah'ın herşeyde iradesi, izni olacah.] O zaman kevn-i mekana, Hazreti Lohman, Eflatuni Zaman'dan sona üçünci olarah Çulle Hekim geldi. Lâkin Hazreti Lohman ve Eflatuni Zaman ölümin çaresini otda buldi. Çulle Hekim uyhuda buldi. Bunnarin ikisi de dünyaya gelen gider, dogar ölir diyirdi.

Çulle Hekim bir gün gezerkan bahdı ki, bir gapinin ögi galabalıh, *teneşir*, gazan, mazan guruli. Kimisi ağliyor, zülüfler içinde. Sordi ki:

"Burda ne olir?"

Birisi dedi ki:

"Babam öldi."

Birisi:

"Teze bir genç gelin *hücetden* öldi. İşde bunin sahablari ağliyor, hamile bir gadin öldi, bunin için ağlillar."

Çulle gelini gohladı ki ölmemiş. Ölüm gohisi yoh, öli değil bu gadın. O cevap veren adama dedi ki:

"Bu cenazenin, bu gadının sahaplarına gidin söyleyin, bu teze gelin ölmemiş. Ben buni sağaldaram, gidin söyleyin, izinneri var mi?"

Adam, cenaze sahaplarına getdi ve dedi ki:

"Amburada bir Çulle adam var, diyor ki, bu ölmemiş, buni götürib guyilayacahsınız amma, bu öli degil, diridir. Ben buni sağaldaram, beni götürün bu ölünin yanina"deyince; ahılli adamlar birbirinin üzüne bahdi. Dediler ki:

"Olur mi?"

Biri dedi ki:

"Yav niye olmir. Bu cenazenin üzerini örtah, saten örtük. Helbetde bu adam bir şey bilür ki, ben buni dirildirem dedi. Buni da deniyah. Çağırah, alah içeri, gelsin bahah ki, diriltsin, bahah ne diyir. Siz bunin ölümini isdirsiniz, sağlığını mi?"

"Sağlığını."

"Eyleyse sesliyah bu adami."

O zaman geldi Çulle Hekim'e:

"Buyur gel"dediler.

Aldilar içeri, yani ölen teze gelinin yanina oturdi Çulle Hekim. Gadının yüzi örtülüydi. Tebi gadin oldugi için namahrem. Çulle Hekim dedi ki:

"Bene bir *cah* gızdırin, getirin. Demir bir cah gızdırin, narli narli getirin."

"Pekey"dediler.

Heman demir bir cah gızdırdi, narli narli Çulle Hekim'in eline verdiler. Çulle Hekim cenaze sahabına dedi ki:

"Şu sağ terafdan aç bu gadının üsdüni, siz heç bişeye garışmayın"dedi.

Gadını sağ tarafdan açdilar. Sağ gabirga altindan narli narli cagi nasil içeri sohmasıynan, çocuh meger anasının cana gelmiş, *can hevlüni desdelemiş*. Gadın birden hüccetden öldi diye bilürdi herkes Nasil çocuhi *tegsim* edip avcunin ortasına cahi vurdiysa, çocuh elini çekdigi gibi gari *pısgırdi*, doğruldi. Birden bire galhdi. O zaman Çulle Hekim dedi ki:

"Ey pezevengler, eger az daha yetişmiyeydimse siz buni diri diri yıhayib, götürib mezere guyilayacahdınız. Mezerde bu garının hem çocugi ölecekdi, hem de gadin ölecekdi."

Bundaki sebep ne idi. Bu gadın doğurmadan bu çocug, bunin can hevlüni dutmiş, sığmışdi.

İşde bu gadin *hemlini vezetdigi* zemanda bahın çocuğun sağ elinin ortasi delihdir. Bene Çulle Hekim derler"dedi, savuşup getdi.

Aradan beş on igirmi gün zeman geçmeden bu gadın hemlini vezetdi. Yazmışdılar Çulle Hekim'in sözüni. "Çocuh dünyaya gelir gelmez, bahdılar ki, sağ elinin ortasi delih. Çünki, o cahin yeri galmiş belli. O zaman annadılar ki, bu hekimmiş.

[Evet bunin için bu dünyaye neler gelmiş, neler getmiş ve hele de neler gelip gidecah. Gelmemişi bilmeyiz, gelmişden annadiyoruz. Gelmemiş hala gelmemiş. Bunin için işde gelmiş, getmişin içinde neler olduguni eyi bilelim. Bahın ki ne adamlar varmış. Bu dünya nasil olmişmiş. Nasil görgi almiş. Biz de alalım, görgi alalım, herşeyden bir örneg alalım."

Bu sebebden işde, dünyada ne Lohman galdi, ne Eflatuni Zaman galdi, ne Çulle Hekim galdi. Ne sen galdin, ne ben galdim. Bir gün gideriz. Gel get dünyasi, doğmuşdir, bir gün ölir. Onun için diyor ki:

"Ölüm o gedder yahın ki, sağ yanım *gesl* olmuş, sol yanım gesl olmuş."

Evet, dünyaya heç ölmiyecegem diye sarılacağaz. Hepimiz top yekün yarın ölecegem diye *tebdil* olacağız. Dünyada en böyüh savab çalışmah çalışmah.]

Hekâyemiz burada belece Hazreti Lohman Hekim'in, Eflatuni Zaman'ın, Çulle Hekim'in hekâyesi temam oldi.

[İnşallah yarın Şennig ile Sümmani'dan annadırıh.]

YUNUS EMRE

Yunus Emre, Dutcu'da Taptap Baba'nin en küçük mürüdiydi. Altmışbir müridin içinde en küçüğü Yunus Emrem idi, Yunus idi. Yedi sene Taptap Baba'nın gapısına hizmet eden Yunus daha genç, kendisi ondört yaşında idi. Tüy tüs yok idi. Gendi gendine dedi ki:

"Yedi yıl hizmet etdim, hocam bene bir eüzü besmeleyi, Allah'ın ismi Elif'i okutnadı. Ben neye dururam,"deyib gendi gafasinda fikrini bozarak:

"Hiç kimseye bildirmeden ben gurbete geldim,"dedi.

Yunus Emrem, Taptap Baba'dan ayrılıb gurbeti gözüne alan bu Yunus ondört yaşında bir çocuk... Yolda gelirken üç dervüşe ulaşdı, devrüşlere eş oldi. *Nâyet*, gözlüye gizli olmaz, Taptap Baba Yunus'a yol verdi ki gede.

"Gidiyorsun ama nere gidirsen? Ben bırakmıram."

Bir tipiye dutuldi. Akşam oldi, bir mağaraya *sitar* oldi. Bir mağaraya sitar oldular. Dağlar yol vermir, üç devrüş, bir de Yunus, Devrüşler Yunus'a sordular:

"Senin anan baban var mıdır?"

"Hayır, yok, heç kimsem yok. Ben genç bir çocuğam. Nerde garnim doydi, nerde akşam, orda sabah. Gidirem, ben de bilmirem nere gidirem. Hak beni dolandırır."

"Gidelim.

Devrüşler birbirlerine:

"Allah'dan bizim *isdigagımızı* isdeyelim,"dediler. Devrüşün biri birine dedi ki:

"Sen çık,"

Devrüşün biri gapıya çıkdı, el galdırdı:

"Yâ İlâhi, Dutcu'da Taptap Baba'nın müridi, en küçük, son olan Yunus Emrem yüzü hürmetine bizim gısmetimizi gönder."

Dört gap yemek, dört etmek geldi; devrüş *sulfayı* alıp mağaraya içeri girdi. Birini Yunus'a, üçünü kendileri önlerine aldi. Yunus bunlardaki *kevşi* kerameti *eşgere* gördü. Galbi ile:

"Ben daa bu devrüşlerden ayrılmam, Allah'ın gudretine bak ki neler var."

O günsü gün gece sabag oldi. Fırtına devam ediyordi. Taptap Baba Allah'a nezer gılmış, Yunus'a yol vermirdi, gide. O zaman, o gün de akşam oldi. İkinci devrüş mağaradan dışari çıkdi. "Allah'dan isdigagımızı isdeyelim,"diye el galdırdı. Aynı o da o dilekde bulundu:

"Yâ İlâhi, Yâ Rabbi, Dutcu'da Taptap Baba'nın en sonki müridi Yunus Emrem yüzü hürmetine bizim isdigagımızı gönder."

Gayben dört gap yemek, dört etmek geldi; sulfayı aldı, içeri girdi. Gösteren gösteriyordi bu halleri. Yunus sevindi.

"Ben bu devrüşlerden ayrılmam, dayına yemek yedirirler. İşde ben hocamdan böyle eşgere işaret görmedim. Keramet herkesde olur amma lâkin bunların kerameti zahir, eşgere. Ben bunlardan ayrılmam."

Nâyet üç gece, üç gündüz tipi fırtına yol vermirdi Yunus'a, gide. Dördüncü akşam sıra Yunus'a geldi. Devrüşler dediler ki:

"Oğlum biz sıramızı savdık, bögün sıra senin. Allah yol vermedi. Bugün de sen çık, isdigagımızı Hak'dan isde."

Yunus Emrem mağaradan dışarı çıkdı, mahsun idi çok.

"Heyvah, heyvah. Hocam sen bene bir Elif okutmadın, ben ne diyeyim."diye göslerinden doli doli yaş dökülirdi. Yunus ellerini başına yokari galdirdi:

"Yâ İlâhi, Yâ Rabbim, bu devrüşler ki kimin üzü hörmetine isdedi ise ben de bu devrüşlerin istediği aşga isdirem. Beni meyus etme Yâ Rabbi. Her şeye gadirsin sen. Beni mağaraya boş yollama, ya İlahi,"deyib elini üzüne sürdi. Bire iki sabah yemeği de verildi. Bire iki sulfaya geldi. Yunus Emrem sevindi. Hey, hey! Allah'ın guvvetine hey! Sulfayi alip sevüne sevüne devrüşlerin ögüne goydi. Devrüşler birbirinin üzüne bakdi:

"Oğlum ne dilek diledin sen? Genç bir devrüşsün. Sen ne dilek diledin?"

Yunus şu cevabı verdi:

"Ben heç bişey bilmürem. Ben ümmi bir kimseyem. Elimi Allah'a galdırdım, "Ya İlâhi, bu devrüşler kimin üzü hörmetine isdediyse ben de onun üzü hörmetine isdirem. Beni meyus etme,"dedim. Dileğim buyidi, işde bire iki Hak beni şadıman etdi, bire iki getirdi, ben de işde önüze getirdim."

Devrüşler:

"Oğlum biz Dutcu'da Taptap Baba'nın en küçük mürîdi Yunus aşgına istedik,"deyince Yunus *diskindi*. Demedi:

"Benim Yunus,"demedi, diyemedi, diskindi.

"Olaaa... Demek ki hocam beni adem etmiş, benim benden haberim yok. Ben sabah olur, fırtına durursa geri dönerem,"diye gelbini çevirdi. O zaman gelbini çevürüb geri döneceğini gelbi ile bir dutdi. Lâkin sabağ açıldi. Sabag yemeğini de yedikten sonra -çünkü bire iki gelmişdi- devrüşler dediler ki:

"Guduret guvvet sahibi yol verdi, fırtına durmuş, gün doğmuş gidelim."Mağaradan çıkardılar, Yunus devrüşlerin eline öpdi:

"Size güle güle, uğurlar olsun. Ben pişman oldum, geldiğim yola döneceğim."

"Neçün oğlum?"

"Evet."

"Pekey, haydi sene güle güle."

Yunus eyle gavuşdu ki sabag ezeni...

Hoca camıya getmiş, yengesi garşıladi:

"Yunus nerdeydin dört beş gündür?"

Dedi ki:

"Getmişdim emma geldim. Hocam nerede?"

Tabi eyle adamın eyle de eşi olur.

"Yunus, hocan camıda... Başın ilk eşige goy yat, Hocan geldi mi ayağını atar, çünküm hocanın iki gözü emma, ama gelb gözi aşikere seslenir:

"Bu kimdir?"

Derem:

"Yunus."

"Bizim Yunus mu?"derse gak, eline sarıl, elini öp, hangi Yunus derse geldigin yol dön, durma. Evliya sillesi vurursa perişan eder."

Yunus başını eşiğe goymuşdu. Taptap Baba borcunu eda edip camıdan çıkıp as elinde gelirken eşik üzerine başını goyan Yunus'un ayağı dokundu. Yengeye seslendi:

"Hanım bu nedir?"

Dedi:

"Yunus."

"Bizim Yunus mu?"deyince, Yunus gakdi, hocanın eline sarıldi.

"Gel bakalım, ben seni Cennet'e açılmamış bir gonca göndereceğim. Sen neçün gendin açdın? Gel bakalım."

O zaman Yunus Emremi içeriye aldi. Vakıt saat temam olmuşdi. Altmış mürid Taptap Baba'ya geldiler. Bütün müridler yığıldilar. Yunus da barabar idi. Müridlere dedi ki:

"Her biriz bir tavuk, bir bıçak alın elize. Her biriz bir yanda kesin. Kesdiğinizi heç kimse görmesin."

"Pekey"deyib Yunus'u da barabar her biri bir ıssız yere gidildi. Tavıgı kesdi. Yunus nereye yatırdı ise başını galdırdı.

"Hocam bene ne dedi: "kesdiğinizi gören olursa kesmeyin". Bu tavığı Hak görüyor. Bene benden yakındır, ben kesemem."

Müridler hep kesmişdi, Yunus kesmemişdi, tavığı sağ idi. Getirdi, her biri ne sordi:

"Sen nerde kesdin, kesdiğini heç kimse görmedi mi?"

"Görmedi, heç kimse yoğ idi."

"Yunus'a sordi:

"Yunus sen niye kesmedin tavığı?"

Dedi:

"Hocam sen bize ne dedin, "kesdiğinizi gören olursa kesmeyin", nereye yatırdım ise gören görüyor. Bene benden yakın, beni halg eden var."

O anda müridler ayrıldi, Taptap Baba müridlere:

"Ben size soriram, kesdiğinizi gören olmadı mi? Allah görmedi mi sizin kesdiğinizi?"

"Ementü billah, emennah,"dediler.

Birinci devayı Yunus gazandi. Davranın elinden alin. Herbirize bir ağac isdirem. Bir tekke yapdirim. Her biriz gücüz yettiği ormandan ağaç kesin."

O zaman şu gördüğün Erzurum'un dağlari bütün orman idi. Her biri balta, ip aldi. Güci yetdiği ağaci kesdi. Yunus geldi taze bir fidanı, kesdi. Her mürid götürdi, lakin elini sürürdi, her biri eğilmiş, büğülmüş ağac idi. Nâyet:

"Yunus gelsin"dedi.

Yunus getirdi ağaci, elini sürdi.

"Yunus, seninki niye böyle doğru, düzgün; bunlarınki eğri büğrü?"

"Hocam, bu gapıya doğri ağac yaradığı içün, ben de düzgün doğri ağac getirdim. Doğri ağac yarar."

Müridlere:

"Gördüz mi ben size sordim. Tekkeye, gapiya doğri lâzım. İşde ikinci devayı da Yunus gazandi. Dogri ağac yarar, doğri adam bu gapiya yarar. Siz, içeriz bozuk... Davranın, üçüncüsünü elinden alasız Yunus'un,"

Evliyeullah nazar etdi, bir çiban oldi:

"Bu derdime ne çare?"

Kimisi:

"Datli,"

Kimisi:

"Hekim,"

Her birisi bir deva dedi.

"Yunus, sen ne diyorsun?"

Yunus dedi ki:

"Bu çibani emim, ganla igrani bir leğene tükürüm."

"Pekey, em."

Yunus çibani emdi. O çiban degildi, bir aşgın çibani idi. Yunus Emrem leğene egildi, ganla igrani tükürmege.

"Ey Yunus, buni, ele yere tök ki, ne ayak değsin, ne de ayak değmiş yer ol-

"Pekey hocam."

Yunus, hemen gidip, dereye tökmek istedi amma düşündi:

"Hocam bene ne dedi, ayak değmemiş yere tök, ayak değmiş yer olursa tökme dedi. Burasi olmaz."dedi.

Bir körpi üzerine çıkdi. Etti ki orada, hemen aklını topladi:

"Buraya da ayak değmişdir. Muhaggak, bu sudan neçe adamlar gelip geçmişdir. Ayak değmeyen yer, benim içimdir."diye ganla igrani, körpü üzerinde gafaya dikdi, içerisine dikdi. Üçyüz altmış alti damara yayıldi, pervane kimin dönüyordi. Hocasi, müridlere emir verdi:

"Gidin, Yunus'u getirin garşima."

Eyle geldiler ki, Yunus körpüde, pervane kimin döniyor. Buni, Taptap Baba'nin katina getirdiler. Yunus döniyordi. Gine, aşk oni çevirirdi.

Yunus:

"Ey hocam, lütfeyle, bir nefesde binbir gazel, binbir şiir okudum. Bir nefes de emret, binbir Hatim endirim."

"Dur oglim dur, yeter, ileri getme."

İşde, Yunus, Yunus Emre oldi. Taptap Baba'ya hizmeti Hagg nasib etdi. Bütün âşıglarin piri Yunus Emremdir, Yunus Emrem olmişdir.

[Sohbetimiz bu gadder. İşde, Yunus Emre'nin Yunus oldugini binbir çeşit beyit, şiir okudugini okumişdir. Hepisi, birer birer dillerde naklolunur, annadılır. İşde, Yunus'un macerasi bundan ibaretdir.]

ÂŞIK ŞENLİK İLE SÜMMANÎ

[Şindi, Evet, aradan bir esir bile geşmemiş, yani yüz sene bile geşmemiş. Sümmani'yle Şennigi'yi görenler de heyatda çoh var. Bunların ikisinin bir arıya geldigini de bilir gişiler var ve ben çoh bi yerde, bu okulda da Sümmani ile Şennigi'nin kitabını çıhartmışdılar gördüm. Bene çoh bi gehvelerde diyenler oldi. Evet.

"Şennigi ile Sümmani'nin kitabını ohirih. Lâkin senin söylediklerin heç bunda yoh."

"Gardaş, bunlari ben dediyim yoh. Bunlari ben söylememişem. Bunlari Gars mühidinden alanlar almış. Amma yazan ünversitede yazmiş. Amma, lâkin, evet, Sümmani beyle dememiş, Şennigi beyle dememiş."

Şindi esas Sümmani'nin heyatini, Şennigi'nin heyatini, unların ikisinin hekâyesini anlatmaya başliyorum.]

Göggubbe altinda, Narman'ın Samigala kövünde, Sümmani'nin esas ana adi Hüseyin idi, Sümmani deyildi. Baba adi Hasan ıdi. Birgün, bunlar yohsul adamidılar. Hasan'ın diger gardaşlari da var ıdi. Bunlar Samigala kövünde fakir bi gişiydiler. Kövün halgi bir araya gelereg, çünki baar oldumi köve çoban dutarlar. Yani gonşular yığılır, birini çoban dutarlar. Nâyet birgaç ehl-i kâmil yığıldi. Dediler ki:

"Kövümüze bi guzi çobani lâzım. Kimi dutah?"dedi.

Onnardan birisi dedi ki:

"İşde bu Hasan Ağa'nin gayet gardaşi ve Hasan Ağa'nın oğli Hüseyin, düşgün bunlar. Kövün guzuluğuni, danalığını bunlara verah, bunlar da otarsın, idare etsin."

Gerer verdiler, Narman Kövü'nün, Samigala Kövü'nün, işde Hasan Ağa'ya ve gardaşina, oğli Hüseyin'e guzuluği verdiler. Emisiyle berabar, Hüseyin o zeman ondört yaşindaydi. Ana adi Hüseyin idi, guzuluği götürürdüler. Emisi bazen:

"Oğlum Hüseyin, sen bele otar. Bah muhad ol."

Düze çeker, bırahır gelirdiler. Çünki dana, guzi kövün etrafında. Birgün, bilir gişiler bu çocuğa dediler ki:

"Oğlum ahan bah, buriya guzular, danalar çıharsa bırahma, goyma. Burada ziyaret var. Bir ehlullah yatar. Bu hayvanlar işemesin burıya. Burıya goyma,"dedi.

Hüseyin'e tembeh etdiler. Hüseyin bahdı ki, guzular, danalar çıhiyor.

"Ben bunlarınan baş gelemirem."

Ne yapdi? Gendi gendine:

"Burasi ziyaret dediler sene. Ben bu mezerin etirafına daş daşim, çim kesim. Bu mezeri bir üsgegledim de guzular, danalar çıhıp pislemesin,"dedi.

Bu, guzuluğa vurduhdan sona otlağa, bu çoçuh eger gucağında daşlar, eger de çimler keserah, getirir bu mezerin etirafına örerdi. Nâyet, mezerin dört etirefini örürkan, birgün bir adam geldi geçdi.

"Oğlum Hüseyin ne yapirsan?"

Dedi ki:

"Baba, burada ziyaret var dediler. Ben onun etirafını örirem ki dana, guzi çıhıp pislemesin."

"Aferin oğlum, çoh eyi edisen. Yap, yap"dedi.

Hoşuna getdi bu adam. O zeman Hüseyin, günlerce çalışan bu mezerin dörd etirafını üsgege galdırdi. Menevi bir yolda çalışmasına, maddiyi bilmiyor. Guşluh zemaniydi. O anda üçler, beşler, yediler, gırhlar, guzuluği otaran Hüseyin'in başina yığıldılar. Gine bu mezeri örüyordi.

"Oğlum ne yapirsan?"diye sordilar.

"Dedeler, bu mezeri ziyaret dediler. Ben bu mezeri yapdım, üsgege galdırdım. İşde dana guzi işemesin."

"Dur oğlum. Çoh eyi etdin. Emegsiz yemeg olmaz. Senin de emeg verdigen garşılıh, mükafatini vermiye geldik oğlum."

O zeman;

"Oğlum Hüseyin, senin ana adin Hüseyin'dir amma şindi senin adın biz goyduh. Sümmani goyduh. Bundan sona ismin Sümmani olacah,"dediler.

"Adın Sümmani'dir senin."

"Peki baba."

O zeman pir eli, guduret gölü doldurdi. Birinci badeyi verdiler yeşil fincandan.

"Al oğlum Sümmani, birinci nasibini iç"dediler.

O zeman, bu çocuh ondört yaşında idi. Elini kadehe götürürkan, Hezireti Pir Dede:

"Oğlum, içdigin bu sular, şerbetler, çaylar degil, çorbalar degil. Bu guduret gözesinden bir âşigın bâdesi. Üç nasibin var, içirsen, kimin aşgina?"

"Babalar, ben hem cahil, hem gafilem."

O zemana gadder Hüseyin, ne mektep görmüş, ne medrese. Heç bi şeyi yoh, hekigat fakir çocuh, cahil. Şindiki bu düzen deyil, devletimiz yohsullari da ohudsun, yetimleri de sahlasın, böyütsün, ohudsun. O zeman herkeş nefsini golliyor, gidiyordi.

"İkizden oğlum, gendi birdir, adi binbir keinati helgeden Hagg aşgina iç."

Sümmani birinci bâdeyi işdi. Pir eli doldurdi, ikinci bâdeyi.

"Al oğlum ikinci gısmetin al?"

Sümmani'nin üçyüzaltmışalti damari birden dutuşdi, yandi.

"Baba, bu neçe bâdeydi, cigerlerim parelendi."

"Oğlum, lezzeti ikincisinde. İkinci şerbete el götürende- Kime içisen?"

Sümmani:

"Kimin aşgina siz bildiri

"Oğul, dört yanan bah. Üçler, beşler, yediler, gırhlar bütün etrafini sarmiş. Hepisi abdes alıp, namaz gılalım"

Doldilar, bu gabristanın etrafında. İkinci bâdeyi Sümmani'ya verdiler. Sümmani içdi. Pir eli, guduret gölü doldurdi üçüncü bâdeyi.

"Oğlum, al Sümmani, son nasibin iç", dediler.

Amma, Sümmani üçünci bâdeye el götürürkan:

"İçirsen, kimin eşgına?"

"Baba, buni da siz emredin."

"Oğlum, Bedişhan'da, Bedişhan Şahi'nın gızi Gülperi eşgına nûş eyle"dedi. Bedişhan Şahı'nin gızi Gülperi eşgına, üçünci bâdeyi de nûş etdi.

"Gördün mi oğlum Sümmani?"

"Hayır."

"Bah golumun altina"dedi.

O anda, aynu guduret, guvveti, hekmeti dersen Bedişhan'dan Gülperi'yi, şahın gızını aldi, ehtiyar Hezireti Hızır'ın arhasına getirdiler."

"Golumun altina bah da tani sevdügüni."

Sümmani nasıl Gülperi'nin cemalını gördü ise, sandı ki ehtiyarın dalında, arhasında bu gız duriyordi, sarıldi.

"Oğlum dut."

Gendini atmasıyla pir golını yuhari galdırır galdırmaz mezerin kenarında o yapdığı, ehullah ziyaret olan mezerin kenarına düşdi. O zeman pirler, o yeşil fincannan içirkan, ismini Sümmani goyarkan bir yaprahdan birisi bir yazi verdi.

"Al oğlum."

O yazi da Sümmani'nın avcunda sıhdırmış o yapraği, yaziyi elinde, yaprah sıharah baygun bayilip düşdi. Ayni dekige içinde ikan, Bedişhan'na pirler mevcudat vururkan, Gülperi de köşgünde otururkan, o gızi da üç bâde içirip, Narman'ın Samigale Kövü'nden Sümmani eşgına âşıg etdiler.

"Gızım gördün mi sevgüllün?"

"Hayır."

"Bah, golumun altina"

Heman, Gülperi de galhdi ki; Sümmani'nin elini duta, yani sarıla.

"Dut gızim."

Pir golını galdırdı, o da odanin ortasina düşdi. Her ikisinin de ağzından bir yeşil köpük veriyordi. Eger Sümmani'nın, eger gızin.

Nâyet o düşüş düşdü ki; Sümmani lâkin düşmede, âlem-i menada pirler ne dediler? O baygınluhda, röyede:

"Oğlum, dilin alındi senin, nutgun dutuldi, ismin Sümmani oldi. Lâkin gırh gün söylemiye izin yoh sene. Gırhbirinci gün gonuşacahsın. Helg, senin ne olduğun bilecek?"

Buni da, baygun da gördi bâde işdihden sona. Ahşam olmuşdi, goyun, guzi, danalıh gendine çekilir. Bir tahımi köve dorği dönmüşdi, bir tahımi düze dağılmışdi. Mal sahablari malının gelmesine ve Sümmanı'nin babasi:

"Oğlan yoh."

Gecenin yarısi idi. Düşdi düzleri ariyordılar. Ele geldiler ki, o ördügi mezerin kenarına yıkılmış, baygun duruyor. Sağ elini sıhmış, elinde bir yaprah gördüler. Elini açamadilar, yapragi elinden alamadilar. Ele baygun getirdiler. Sümmani baygun yatiyordi, yaprah avcunda idi. Golun gonşular yığıldilar, bahdilar halına, gördüler. Seslenirler, ses yoh idi. Sümmani baygun.

Ondört sahat vahdi geldi. Saten ondört yaşında da pirler bâdeyi vermişdiler. Yaşi ondört idi Sümmani'nın. Esas, Sümmani'nin ismi Hüseyin idi. Sümmani, pirler goydular adını.

"Bundan sona, senin adın Sümmani" dediler.

Elindeki yeşil yaprah, uyanır uyanmaz aldi bahdi. Bütün helg-i âlem, cem olmuşdi Sümmani'nin başina. Fakir bir çoçuh idi, hepsi fakir idi. Babasi da, emisi de ve Samigala da düşgünüdüler. Nâyet ayıldi, dil yoh. Çünki pirler:

"Gırg gün sen söylemiyeceksin, gırgbirinci güni dillerin açilacah, anlatacahsın. Gırg gün kelam yoh sene."demişdi.

Sümmani, mat mat helgin üzüne bahiyordi. Sorırdilar:

"Sene ne oldi?"

Boynuni büküp duruyordi. Çünki işaret ile de anlatamiyordi. Boynuni büküp duruyordi. Bir takım adamlar, sevabi içün Sümmani'nin başina birgaç dene âlim getirdiler. Ülemalar Gur'an'i açip aradilar. Cemaata dediler ki:

"Bunda heç bi şer yoh. Ne cin şeri var, ne peri şeri var. Heç bi şer yoh. Bunun yıldızi sevdaya düşmüş. Lâkin bunun irelisi ne olacağını biz cevab veremezik yani bu anasından doğmuş kimin, heç bi derdi yoh bunun."

O zeman bişey olmadığına sevindiler. [Felegin güni hepimizin ömründen getmegde. Bah günler gidir, hafdalar gidir, aylar gidir, nâyet yıllar gidir.] Gırhıncı gün temam olmuşdi. Heç bir kelam alamamışdılar. Gırhbirinci gün söyleyecek amma, esgiden kövlerde, gezalarda ve şeherlerde oturma yerlerinde sıra türküsi vardı, herkeş sıra türkisini çağırırdı. Bildiginden o eger kimse diyemese, o zeman gazan devürtdürürdüler. Yani ziyafet o verecah, kimse diyemez.

Geçler bütün yığılmışdi. Sümmani de o gençlerin içinde. Saten ondört yaşinda. Gençlerin içinde, onların gonişmasına bahiyordi.

"Birde sıra bene gelse de ben de siramı bunlara gösdersem,"diyordi.

Titriyordi. Nâyet geçlerden gaç gişi gırh, elli, atmış, yetmiş neyise herkeş bildiğinden sırasını savdi. Sıra geldi buna. Birisi dedi ki:

"Haydi Hüseyin."

Hele Hüseyin bilirler adını. Ana adi çünki Hüseyin.

"Haydi Hüseyin, sen de bişey bilir misen?"dediler.

Bunnardan birisi ordan ayağı gahdi. Yani hep genç tahımi. Dedi ki:

"Hüseyin'in anasi öle, Hüseyin'in yarıbuçuk bir dili varıdi o da gırh gündür alınmış. Gelin oni geçin. Onun surhasını ben savim,"dedi.

"Saten fakir çoçuh. Ne bulup ne yedirecek? Gendi bulamir yiye, bize ne yedirecek? Onun sırasını ben savim,"dedi.

Heman, Sümmani ayağı gahdi:

"Hayır"dedi.

"Otur gardaşım. Medama ki herkes bildigini, sirasını savdi benim de sirami savmam lâzım."

Çünki gırhbirinci gün idi. O güni dili açılmış, sirayı beklirdi.

Hep birbirlerinin üzüne bahdi, sevündiler.

"Ola hele durun,"dediler,

"Bunun dilleri açıldi. Gırh gündür lal olmuşdi, söyliyemirdi. Söyle bahalım Hüseyin"dediler.

O zeman, Sümmani'nın en ilk sözi, şu cevabi söylemişdir. Bir saz getirddirdiler.

"Sazınan diyim"dedi.

Buna, sazi verdiler eline. Aldi Sümmani. Bahalım ki onlar Hüseyin bilir.

Bir nur doğdi dünya oldi ürüşân,
Bir ben degil cümle âlem perişan,
Geldi selam verdi bena üç desde ürüşan,
Aldım selamını lisani tek tek.

Yarelerim göz göz oldi sulandi,
Çar etrafa bahdım bâde dolandi,
O hali görünce zeynim bulandi,
Nûş etdim bâdesin pirlerin tek tek.

Nûş etdim bâdesin gördüm rengini,
Temam on dört sahat sürdüm cengini,
Yar yüzünda birgeç dene bendini,
Hilalın altında hırdazi tek tek.

Dediler Sümmani gel etme meram,
İgidi öldürür derd ile veran,
Sene gavuşmah olande heram,
Bele yazdi galem bu yazi tek tek.

Sümmani'nın bu cevaplarini bilir gişi, bir gaç gişi, yazarak götürdi, büyüklere gösterdiler. Böyükler bu yaziyi hocalara gösterip, hocalar okidi:

"Evet, bu bir âşık olmuş. Pirler buna bâde vermiş. Amma âşigın aşgini bizler bilmeyiz. Buni bir hesminin garşisına götürün. O buni, bahalım ki bunda ne olduğuni o bilir."

O zeman hocaların bu sözine garşılıh Sümmani Baba'nın emisi, Sümmani'yi Erzürüm'e getirdi. O vahit Erzürüm'de çarda gehvede Meddah Erbabi Baba hekâye anladidi. Meddahdi menşur. Erbabi Baba'nın garşısına getirdiler. Erbabi Baba, o yazıyi alıp bahdı ki:

"O, ben bunna edemem."

"Neden?"

"Bunun maddi menevi guvveti var. Ama yenilmeye dine buni yenebilürem. Çünküm ne gadder buni bâde işmiş ise işsin, görgüsü yoh, bilgisi yohdur."

O zeman, Sümmani, Erbabi'nın elini öperek, Erbabi dedi ki:

"Evet. Bu bir Hag aşığı olmuş. Ama sitaş göreceg, kapi baca örgenecek, ayah örgenecek."

Sümmani, terkal ayağa galhıp, Erbabi'nın elini öpdi.

"Usdam da sen, bene herşeyi örget. Ben sene hizmet edecegim,"dedi.

Tam Erbabi, Sümmani'yi yeddi sene fikir örgedip, Sümmani'yi herbir ayahda ulaşdirmaya başardi. Yeddi sene Sümmani, Erbabi'ye hizmet etdi. Erbabi o zeman:

"Haydi oğlum, gendi başın, gendin bağlarsan bundan sona, artuh. Da bene ihtiyacın galmadi."

[Çünküm efendiler, ne gadder bilgili olursan ol, lâkin gine bir usdaya hizmet lâzım. Çünküm bir çiftçi çiftini sürürken erbabi degilse eger, heç çifdin gulpundan dutmamısa, sürdüğü torpah bir evlek ham galır. Çünki bilmiyor, ecemi, yeni çifti dutmuş. Amma, hizmet edeceh, çoh bir seneler sürüp, o torpağı alt üst edecek ki çiftciligin ne olduğuni bilsin. Herşey ona göredir, he seneet ona göredir.

Hizmet etmemiş heç bişey olamaz. Hizmet lâzım, başda o.] Erbabi, Sümmani'yi yetişdirdigi, Sümmani'yi yeddi sene erbabına hizmet gördügi, artık Sümmani, Sümmani oldi. O zeman kövüne gelen Sümmani Baba, seneler, vakıt geçip meşuguna garşilıh yani Gülperi'ye garşilıh; "benem"dedi.

Sümmani, bir gızi Gülperi'nin simasına benzedip, o gız ile evlendi. Çünküm insanları Cenab-ı Hag çif simada helg etmişdir. Evlendi amma evlendigini Bedişhan Şahı'nın gızi Gülperi bilirdi:

"Evet, bir erkekdir, evlenebilir. Bizim de dügünümüz ahirete galdi."

Çünküm pirler, ona da bâdeyi içirip, ona da dediler ki:

"Gızım heç efgar etme. Sizin, Sümmani'yle toy dügünüz, görüşmeniz ahirete galdi."

Saten iş, o dünya, bu dünya gelget dünya. İşde Sümmani meşugasına benzettigi gız ile evlenirken üç oğlu olmuşdi Sümmani'nin. En böyügi Şevki goymuşdi adını. Ondan geride olanın Fahri goymuşdi adını. En geride olan Zabit idi adi. Üç oğul evlâdi olmuşdi Sümmani'nin. [İşde Sümmani Baba'nin şimdi torunlari var ki; birisi böyüg oğlundan Hüseyin, ikincisi ikinci oğlundan Nüsüret. İşde bunlar Sümmani Baba'nın torunlarıdır.

O zeman Şevki Çavuş ile berabar, Sümmani Baba'nın böyüg oğli ile berabar tam ondört sene galdım. Bütün etraf kövleri, gazalari, şeherleri dolandık. Yağmır yağar kimin para yağiyordi bize. Sağ elden aldıh, sağ elden getti.]

Nâyet Sümmani hizmet etdikden sona gendini de, Tilkili Ehmed Çavuş isminde birisi Sümmani'ya çırah oldi. Sümmani da sitaş görüp örgenirdiler. Lâkin Gars mühidinde, Çıldır Gaza'sinda, Suhara Kövü'nde Şennigi Baba bütün İran toprağına şan vermişdi Şennigi'nin adi. Şennigi yeddi defe İran'ı baştan başa dolanmiş, İran âşigleri ile atışmış, bütün İran âşiglari usdam demiş, Şennigi'nin elini öpmüşdürler. Bu tarafdan Sümmani'nin adi tam Gars mühidine ve İran mühidine bile dagildi. Erzürüm'de Samigala Kövü'nde, âşig Sümmani isminde bir Âşig çıhmış diye, hem İran âşiglari, hem de Şennigi eşidmişdir. Lâkin Şennigi'ye, Şennigi'nin taraflari sordular:

"Acebe bu mu guvvetlidir, sen mi?"

Dedi ki:

"Gıyama, ölçemem. Ben Sümmani'yi görmedim, Sümmani beni görmedi. Sizin sözisi cevaplandırmamı, ikimiz bir ariya gelip, birbirimiz ile dartişıp, birbirimiz ile gonuşacayıh ki; hangimız hangimızdan üsdün olduğuni dinliyen cemaat bilsin."

Halg hak verdi. [Eleya ölçmemiş heç bişey biçilmez.] Şennigi Baba'nin bu bilgisine, bütün İran başdanbaşa Şennigi'nin şiyirlerini söylemesine.

Lâkin Şennigi Baba'nin önüne, üç dene Sümmani'yam diye tikti. Saziyle, sözüyle Şennigi inandi. Peki, geldi diye Şennigi'yle garşılaştırdi cemaat. Böyüg toplantilar gurulmuşdi. Lâkin Şennigi bir tekellüm, giden Sümmani'nın adiyle, giden adama bir tekellüm atdi ögüne. Lâkin acamiyan, "ben Sümmani'yam"deyip açamıyan, eger kimisi mana ile gaşdi, kimisi sazını verdi, elini öpdi Şennigi'nin. Getdi, her biri bir halle getdi. Bu üç gişi, Sümmani'nin adiyle getdi Şennigi'ye. Şennigi tekellüm ile bağladi.

[Çünküm efendiler, şiyirde âşig dutulmaz. Sen söylersin bir ayah açarsın o der, o der sen acarsin. Aşığı meen gel. Kim bulur? Tekellüm bulur. Yani suval sorarsın, eger maddi, eger menevi, Gapali zarfın içinde yaziyi okur, sene bildirirse işde âşig odur. Yohsa şiyir söylemeliyle, ayah aşmayile âşigların hangisi üstün olduği belli olmaz. Neden olmaz? Çünküm gapali zarf içinde yaziyi ohumamiş, şekerin tabah içinde olduğuni sen ona dersen, o da tabağı getirir, bardağa gatar. O da bardağın içindedir. Nayet, eger suvalda iki âşig hangi, hangisini eylerse işde bilgili odur.] O zeman, üç gişi Sümmani adi ile Şennigi'nin garşısına gider. "Ben Sümmani'yam" diyenleri, Şennigi birer tekellüm ile kimisinin sazini almış, kimisi goymuş gaçmiş, kimisi eyvalla etmiş, Şennigi'nin elini öpmüşdi. Lâkin, eger bir tahım fikirde uyanıh adamlar ve bir de Şennigi:

"Bu gelenler Sümmani degildi. Sümmani golay golay yenilmez. Hag âşiği Sümmani, bu sorduğum suallerin özetini bana verirdi. Demek ki bunlar Sümmani'yam diye garşima gelmiş."

Yani Şennigi'ye de bu genaat gelmişdi. Heç birine inanmamış. Lâkin bir tahım akılda day olanlar ne gadder;

"Şennigi bilgili, Sümmani'yı geçirdi."

Amma bir tahımi:

"Olan, Sümmani bir tene, gelen üç tene Sümmani oldi. Bunlarda yanişlik iş var."

Çünküm, heçbiri Sümmani'yi görmemiş. Sümmani da onları görmemiş.

[O zeman, Gars mühidi Rus'da idi, Rus elinde idi. Yani Sövyet Rusya'da idi. Ne bizden yanni, ordan bu yanni kimse gelemiyordi. Gelenler başıbortunan gidip geliyordi. Başıbort, dünyanın her yanini dolandırır. Serbes, başibort elinde olmasa casuz diye dutarlar seni. Nerde olursan ol.]

Evet, Sümmani'nin Sefili isminde çiraği, bir gün Sümmani'nin sazini alıp, Sümmani'ya heber vermeden, amma Sümmani'nin epey bişeylerini örgenmişti Sefili. Çünküm mani örgediyordu, gaçıp getti. Başibort alıp Gars mühidine geçti, Sümmanı'yam diye. Giderken, Gağızman'a yiner yinmez bilgili adamlar, görgülü adamlar bahtılar ki, bir âşig, elinde bir saz. Elbisesi Türkiye elbisesi, gönlini aldilar.

"İsmin nedir senin, ne idisün mani?"

Hafız ki, Sefili'ydi.

"Nasılsın mani?"dedi.

"Peki, Narman'ı Samigala'da, Sümmani sen misen?"

"Evet."

"Ola bu gaç dene Türkiye'de Sümmani var? Üç dene geldi getti, bu dördün-

Sefili dedi ki:

"O gelenler Sümmani degil, esas Sümmani benem."

Çünki herkeş kendini begenmezse üregi patlar.

"Peki."

Sefili güvenirdi.

"Sümmani'nin epey bir sözlerini örgenmişem, Şennigi'yi yenerem,"diye.

O zeman olgun adamlar, Gağızman'da bir gehveye götürdüler. Garnını Sefili'nin dıyurdilar. Nâyet bırahmadilar. Bir tahım akıllı adamlar dediler ki:

"Bu burada dursun. Çıldır'dan, Suhara'dan Şennigi'yi getirtdirek, Gağızman'da garşıladah."

Çoh münasib gördüler. Lâkin vakıt ahşam idi.

"Sabahdan yollıyah. Bir atli Şennigi Baba'yı alsın gelsin."

Yani üş saatlik bir yol idi Şennigi'nin kövü.

O zeman Şennigi Baba, o gece röyesini gördi. Hezreti Hızır, sağ elden Şennigi'ye bâde içirmişdi. Şennigi de Sümmanı'nın bir eşiydi dengiydi.

"Ey oğlum Şennigi, hesmin Sümmani yarın garşan gelecek, seni yahut götürecekler, vahtın hazır ol" demişdi.

"Gelen Sümmani'lar deyil, esas Sümmani geldi."

Şennigi, âlem-i menada röyesini görerek, o zeman, o röyenin üstüne öte başdan gahmış oturuyordi. Annesi bahdı ki; oğlu Şennigi Baba yatahdan çıhmış düşüni. Üsdünü geymiş oturudi. Vardı oğlunun yanina, annesi Şennigi'nin.

"Oğlum heste misen?"

"Hayır anne,"dedi. Annesine annatdi:

"Heste deyilem amma hesteden de hesteyem."

"Hayır ola, ne oldi?"deyip sordi.

[Çünkûm ana cigeri. Anası gayet ohumuşdi. Bu gadın Garadavut'u baştan başa hetmetmişdi. bir şeyi bilirdi.] Şennigi bilmedigini de anasından örgenirdi.

"Oğlum, peki heyir ola, ne oldi?"

"Ana" dedi.

"Bundan evel üç dene Sümmani geldi. Sen de duydun, eşiddin, gördün. Bu gelenler, bene de geneet geldi, sene de, bir tahım helge de. Sümmani deyil bu gelenler. Sümmani golay golay bir suvalnan gudurmazdi, yenilmezdi. Bu gelenler, Sümmani'nin adiyla geldi. Ben de eyi bilürem ki bunlarin her biri Sümmani deyil. Amma esas Sümmani birgün gelir diye, buni düşinirem,"dedi.

Bu gadin, oğluna ögütler verdi.

"Oğlum, hoş Sümmani Ezrail deyil. O da bir guldur, gelsin. Ya Allah sene virir, ya da ona."

Çoh ögütler verdi. Sabahdan oldi, adam gönderdiler, "Sümmani geldi"diye. Meger Sümmani degil, Sefili getmişdi. O zeman Şennigi'yi aldi bir tahım divan gören adamlar, Şennigi'yle berabar geldiler. Gağızman'da gehvede, Sümmani'yam diye Sefili, Şennigi'nin garşisına çihti. Lâkin, Şennigi Baba nasıl bir suval sordu isa Sefili yerbeyer galdi, mıhlandi durdi. O zeman, dişari manasi üçün, utandığından saz da galdi gehvenin içinde, geldigi kimin geri döndi, gaçti. Nâyet bahdılar ki Sümmani gaçdi, sazi da galdi. Şennigi'ye dediler ki:

"Yav bunu da gaçırtdın sen."

Dedi:

"Ben ne diyim."

Geneet geldi ki bu da Sümmani deyil. Nâyet Sefili'nin Şennigi'nin garşisına gidip gelmesi, ara yirden igirmi gün ömür geçdi. Günlerin bir gününde Sefili geldi. Sümmani dedi ki:

"Olan Sefili sazımi nettin, nere getdin, neredeydin?"

Sefili Baba, Sümmani'nin elini öpüp dedi ki:

"Usdam, ben pohladım. Sen de get temizle, payla. Sazin da galdi, sözüm de galdi, namım da galdi, adım da galdi. Sümmani'yam diye Şennigi'nin garşısına, Şennigi benim garşima, nasıl bir suval Şennigi atdıysa yerbeyer galdim. Helgin üzüne bahamadım. Dışarı manasi içün gaçdim. Sazim da, sözim de hep orda galdi."

"Olan niye bele ettin oğul" dedi.

"Usta, bir halt idi ettim."

Lâkin bu söz taa Gars mühidinden Erzürüm'e gedi. [Çünkü dedigin at kimin söylenir. Bir adamın ismi nasıl vilâyetlerde nam alir, söylenirse işde söz de ele söylenir.]

Nâyet, o zeman Sümmani'ya bilir gişiler, eşidenler:

"Sümmani Baba, sen getmişsen Şennigi'nin garşisına. Şennigi seni bir sözden bağlamiş, sazın da elinden almiş. Goymuş gacmişsan."

Sümmani, helgin sormasina dedi ki:

"Hayır, sözin dorgi amma yannış, sözde yannışlık var. Ne Şennigi beni görmüş ne de ben Şennigi'yi görmüşem. Amma benim çirağım, benim adım ile, Sümmani'yam diye getmiş, sazimi da orda goymuş, sözim de orda galmiş."

Akılli adamlar inandılar. Akılsızlar, dediler ki:

"Baba, heç gendin gurma. İşde sazin da elinden almış, sözin de galmış, goymuş gaçmısan. İşde bahsene sazin da yoh. Elde yoh. Heç Sefili'nin üsdüne atma. İşde yenilmisen"dedi.

İşde, eyi helgın ağzından çıhan sözi, Sümmani buna nitsin, sen nitsin, ben nidim. Sümmani bahdı ki, helgın da dedigi dorğı. Bu işi berbad eden Sefili. Ele ya, elinde saz da yoh. Çaldığım saz gitmiş diyince, o zeman Sümmani gendi gendine dedi ki:

"Ben bu lekeyi, bu hisi üstümden silme içün bu helgin ağzi dutulmaz, sözi durmaz, inananlar inanır, inanmıyanlar "yenilmisen, sazi da vermisen, gelmisen"derler. Hakli, bunlar da hakli. Ben Şennigi'nin garşisına çıhmasam, bu helgin sözi durmaz"dedi.

Heman, gerer verdi. İşde, Ehmed Çavuş'i berabar alarah dorgi Gars mühidine geçdiler. Bunlar da Gars'i geçip Gağızman'a yiner yinmez gine helg bunları görüp:

"Ahan geldi bir Sümmani daha"dediler.

Buna sordular. Ehmed Çavuş dedi ki:

"İşde Sümmani budur, ben de bunun çırağiyam."

"Baba, Türkiye'de gaç dene Sümmani var? Bunnan beşinci oldi Sümmani. Gelen bir Sümmani'yam, diyor?"

Lâkin bir tahım helg-i âlem, Sümmani'nin nevline bahdilar. Birbirine dediler ki:

"Olan bundan evel gelen Sümmani'lar degil, esas Sümmani bu adam olması lâzım. Bahsene sevda buni sapsarı etmiş. Bundan evel gelenlerin gözleri içinde oynidi, bahsene bu herifi sevda nitmiş. Bu herif boş degil,"dediler birbirlerine. Nâyet Sümmani'yi da bırahmadi, bir gehviye getirdi, misafir etdiler. Ehmed Çavuş'u da berabar. Gine Şennigi'ye heber yolladılar. Şennigi Baba o gecede röyesini görmüşdi. Hezreti Hızır:

"Ey Şennigi, vahtan hazır ol. Hesmin esas Sümmani geldi, yarın garşısına çıhaçahsın."

O zeman, sebahdan gakip gine düşünürken halini

"Oğlum, heste misen?"

"Sümmani, ya ahşam gelir, ya sabag gelir, ya da geldi. Ana, tez hazirlan, şindi gapi dögülür. Ya ilki gelir, ya Sümmani gelir. Ben ne edecegim?"diyince, anasi gina ögüt verdi:

"Oğlum ne düşdün bu Sümmani'nin derdine. Hoş Ezrail degil, bu da senin kimin bir âşig, bir gul."

"Hayır ana ele deel. Sümmani'nin garşisında yenilirsem de İran torpağında şanım şerefim gider. İşde bu bene ölümden beter."

Anasi biraz ögüt verdi. Gonuştuhları, ana evlat zemaninda gapi dögüldi.

"Ana"

"Ya Sümmani, geldi ya heber geldi."

Anasi gapiyi açtu ki bir atlı; at üstünde.

"Şennigi Baba evde mi?"

"Evet?"

"Söyle Gağızman'da ecele istirler. Sazını alsın, dorği gelsin."

"Geldi oğlum, röyen birebir. Bir Sümmani daha gelmiş, get bah"dedi

"Ana, işde gelen budur. Ben röyemi gördüm" diyip sazını aldi. Sümmani gelmiş diye bütün Gars mühidi birbirine heber verek. Gağızman'ın içi helg ile doldi. Şennigi Baba ile berabar yüzelli gişi, Şennigi ile berabar geldi. Sohara'dan ve etraf'dan esas Sümmani gelmiş diye. Bir tahımı da röyede görmüşdüler. Görenler yetkin adamlariydi.

"Bu gelenler Sümmani degil, esas Sümmani budur,"demişlerdi.

Bütün, helg ayahlanmışdi. Nâyet, gehveyi Şennik almişkan, o zeman bütün gehve namına bir yazi yazdilar.

"Neçelige Türkiye'den bir âşig gelmiş. Lâkin, Şennigi'yle garşılaşacah gehve almiyor. Emir ver emrin üstüne."

[Çünküm o zeman biz Rus içinde esir idik, Rus mandarası altındaydık. Seferbeylik kimi Rus elindeydik.] O zeman Neçelik'de böyük bir mektebi boşattirdi. Neçelik'te ben de dinim diye tercümanları yanına alıp, Türkçe bilen tercümanlar, böyük bir mektebi devet etdiler. Bütün helg o mektebe cem olmuşdi. Mektebin içi dişi doppdoli. O vahdın halgi dolmuşdi. Lâkin bu terafdan Sümmani Baba, Ehmed Çavuş ile berabar oturirdi. Duvarda sazi, Ehmed Çavuş asınişdi Sümmani'nin. Şennigi'yi gözlidiler. Şennigi en evel yedi çirağı ile, bir tahım helg ile,

"Siz ilerde girin, benim geldiyimi heber vermeyin. Beni içeri girer girmez, Sümmani'yı gördüm, tanıram. Bahim ki gördügüm müdür? Röyede gördüm. Bir hem de en evel Sümmani'ya bir tekellüm açin."

Ögde oh atanındır avci. Sümmani'ya ögde bir oh atim diye bütün çirahlari girdiler. En geride Şennigi, sazi elinde. Heber verdiler Sümmani'ya ki:

"Sümmani Baba, Şennigi geldi."

İçeri Şennigi Baba girer girmez, Sümmani'nin garşisına, Sümmani ne gözlerdi.

"Evet, siftah beni gördügi zeman, ben onu gördügüm zeman bene bir hoş geldin derdi" der.

"O bene, ben ona sarılıram. Bir müddet gonuşduhdan sona fikire, söze başlarıh."

Sümmanı bu tertib içindeydi. Şennigi, Sümmani'nin ögüne gelir gelmez Sümmani ağız aşmadan Şennigi'nin elini dutup, Şennigi'ynen görüşmeden aldi. Bahalım ki, Şennigi ki, burada, gördügü röyede Sümmani'ya ilk olarah ne diyor:

Derdim ondur dokkuzuni demedim eğyare ben,
Sekkizine kadem bastim, yeddiye avara ben,
Beş menimki biçarımdır, dörde gıldım temenna,
İkiye möhübbetim var, yavlalıram bire ben,
Testi-i ihrar eyledim, düşmedim inkâra ben,
Yanasi can feda gılmam, eyle bir hünkâra ben,

Sümmani, Ehmed Çavuş'a dedi ki:

"Yendir duvardan sazi. Bu siftah geşeviyi alnımızdan gösterdi."sazını yendiren Sümmani'nin o zeman aldi Sümmani sazi göksüne. Şennigi ayahda garşisinde duruyordi. Bir hayın hayın Sümmani'ya bahiyordi. Sümmani, Şennigi'nin bu ayahda ilk olarah bu sözüne bahalım Sümmani ne diyor. Çünküm bu suval, hem şiyir, hem suval.

Aldi Sümmani:

Elesdü bezminde geldim hag ile ikrara ben,
Tesdik ettim birdir Allah, düşmedim inkâra ben,
Âdem'i Âdem eyleyen arif-i billahımış,
Yanasi can feda gılmam eyle bir hünkâra ben.

Aldi Şennigi. Sümmani, Şennigi'nin birinci sözüni cevaplandırarah aldi Şennigi. Bahalım Sümmani'ya ne diyor:

Otduziki derdim vardır, gırksekiz de vay ile,
Üçyüzatmışaltı burca cıhdım oniki sehra ile,
Çardır kitap, çardır mezheb, çar gönül sevda ile,
Cümlesini ihrar etdim, düşmedim inkâra ben,
Yanasi can feda gılmam eyle bir hünkâra ben.

Aldi Sümmani:

Otduziki derdi beyan gıldım, gırhsekkiz Cuma ile,
Üççüzatmışalti gündür, mahi bir sene ile,
Dörddür kitap, dörddür mezheb, dörd ile, sevda ile.
Cümlesini ihrar ettim, düşmedim inkâra ben,
Tesdih etdim elim Allah ü Muhammet ismini yar oldum yara ben.

Aldi Şennig çüncü gıtasini diyor:

Ellidört farzi beyan gıldım, her derdin dermanıdır,
Yetmişbin hicab içinde ol hebibin nurudur,
Altıbinaltıyüzatmışalti Ayetü'l-beyinat, âlemin fermanıdır,
Şennigi'yem ihrar etdim, düşmedim inkâra ben,
Yanasi can feda gılmam eyle bir hünkâra ben.

Aldi Sümmani:

Ellidört farzi beyan gıldim gayet, ben gayet,
Yetmişbin hicab içinde ol hebibin nuri Ehmed,
Altıbinaltıyüzaltmışalti Ayetü'l-beyinat,
Sümmani'yam gulun oldum ele heznedara ben.

O zeman aldi gine Şennig. Ayahda olarah bahalım ki, ikinci olarah gine ne diyor Sümmani'ya:

Şennigi Baba'nin annesi, bir perde arhasinda, bir perde asmiştılar, perde arhasinda Gara Davut Kitabı'nı açmiş ögüne, her ikisinin birbirine garşilıh verdigi notayı Gur'an'a bahıp yaziyordi.

Aldi gine Şennigi:

Osmanli yurdundan ezmühar etdin,
Ne sahibil bizim ele gelip sen.
Firget-i ah ilen menzile yetdin,
Ne sahibil bizim kâna gelip sen.

Aldi Sümmani:

Onbir yıldır oldum eşga pervane,
Onun üçün yana yana gelmişem.
Cizv-i eşg ehlidir dediler sene,
Nasib gismet ben bu yana gelmişem.

Çünküm Şennigi'nin sorduği tekellüme Sümmani ayah be ayah yerinde izahat edir, veriyor.

Aldi Şennig bir daha. Bahalım Sümani'dan ne soriyor.

Ben bilirem eşg ehlinin halını,
Aradan galdırah gıl-i gahını,
Gördüm bizim yerin garmagalini,
Candan geçip gızıl sana gelib sen.

Meger o anda mektebin dışında iki adam birbiriyle o diyir; "ben dirim", diyir; "ben dirim."Biribirini piçah ilen vurmuş. Yaralanani hastahaniya, vurani cezeevine göndermişler. Çünküm dişarda çıhmış bu gavga. Ama içerinin de heberi olmuş tebi. Bilir gişiler ayırd etmişler. Nâyet Şennigi; "bu fırsat elime yeni geçti"diye Sümmani'ya bu ayağı vermişdi:

"Gördüm bu yerin garmagalını,
Candan geçip gızıl gana gelibsen."

Yani bizim burada adam dögirler, adam öldürir, vurirler. "Sen gokmadın mı, geldin"diye.

Aldi Sümmani, bahalım Şennigi'nin bu sözine ne diyor:

Etikatım vardır elife, baya,
Hagg emegin kulun verir mi zaya,
Bir can borçlisan gani Mevla'ya,
Can verip de öz gurbana gelmişem.

Sümmani, Şennigi'nin sözine garşılıh, yani:

"Ben de ölmeye gelmişem, ben de bir can, bir gurban olmaya gelmişem,"diyo Şennigi anladi ve sözleri yazanlar da oluyordi etrafında. Aldi bahalım Şennigi son sözine ne diyor:

Aşig Şennig senin duymuşdu adın,
Gaçıncı bağdadır galb-i kürşadın,
Benim ile ülfet midir mıradın,
Yohsa konah imtana gelirsen.

Aldi Sümmani:

Sümmani pay umma şeref-i şandan,
Lütfi ehzan eder hezireti yazan,
Lâkin teylib etmem, çıhmam meydandan,
Vahdet içün bir pünhana gelmişem.

Ne dedi? Şennigi'nin sözine garşılıh Sümmani diyor ki:

"Ne seni meydana devet ederem, ne garşında dururam. Vahdet üçün bir pünhana gelmişem. Varırsan da işde devran, buyur bahalım."

Şennigi anladi ve helg de anladi, bütün helg-i âlem de anladi. Çünküm daimi Sümmani'nin, Şennigi'nin sorduği suvallara garşılıh Sümmani'nin sözleri üsdün gidiyordi.

Aldi Şennigi telkar. Bahalım Sümmani'ya ne diyor? İşde aşıhlar biribirilerine geçmişdeki ve Gur'andaki olan gapilari açmiş, göstermiş. Ele "ben seni oynadiram, ben seni gaynadiram"dememiş. Hegigetleri gonuşmuş.

Aldi Sennig:

Çare nasırdandır ademin bendi,
İnsanda bin türli feller nedendir?
Bu çare nasrın aslı ne ola,
Cesedde, balçıhda ganlar nedendir?

Aldi Sümmani:

Çare nasırdandır ademin bendi,
İnsanda bin türli feller biz içün.
Bir rivayet derler, yedigi nandan,
Bir rivayet derler ruh cilâsından,
Dağılmış damara gan var biz İçün.

[Evet, çünküm efendiler, uykuyi gan uyudir, bir de nan uyudir. Gansız adam uyuyamaz, aç adam uyuyamaz. Vegarni toh olacah, ganda tamam cesette olacah ki uyusun.]

Sümmani buna da cevap verdi. Aldi bir daha Şennigi. Bahalım gine ne diyor:

Gel Sümmani guralım seninen tezeden bir genç,
Çoh aşıhda goymadım yüzünde bir renk,
Nedendir piçahsız mismildir semeç,
Bunda hekmet olan hallar nedendir.

Sümmani, Şennigi'nin yüzüne bahdi, güldi. Aldi Sümmani:

Aşıhlar dilinde ederler meded,
Düşün tecellümün bene ayağın uzat.
Bir Nemrud ohundan edildi azat,
Helâldir bıçahsız, mismilsiz biz çün.

Çünküm efendiler, Nemrud, göylerin tanrisini vurim diye göye oh atmışdi. Yani tanriyi vurim. Cenab-ı Hag, hayvanat içinde balığı garşi vermişdi. Çünkü balığın bir ismi de mismildir, Gur'an'da mismildir. Bahlı, Nemrud'un ohuna garşi gelip, şehid düşdügi üçün Cenab-ı Hagga:

"Yerebbi, ben hayvanatın içinde ne bir günahkâr hayvan idim beni bir Nemrud'un ohuna garşi gönderdin."

Cenab-ı Hagg emretti:

"Ya mismil, sene bundan sona piçah vurulmayacah. Sade sudan çıhtın mi, piçahsız etin helâldir. Yiyilecek."

İşte Şennigi, Sümmani'ya ikinci suvalini sordi. Sümmani da cevap verdi. Aldi Şennigi, üçünci suvalına ne diyordi Sümmânî'ya:

Asli neden oldi serde akilın,
Hillesi kim ola gelbi pakilın,
İcati nedendir gözde uykunun,
İnsanda bin türli hallar nedendir?

Aldi Sümmani:

Asli bir kepdendir serde akilın,
İcadi şeytandır gelb-i pakılın,

[Begefendi, rica edirem. Pakıllanma, hasıdlanma. Hasıdın hesmi Allah'dır.]

Yedigi nandandır gözde uykunun,
Nefisden hasıldır, feller biz içün.

Herşeyi ademe nefis ettirir. O nefis. Sonunda pişman olur o adam, amma nefse bir oyun uymuş oldi, hata işledi. Eger işledigi hataya tövbe eder, geri dönerse Allah effeder.

Şennigi buni da sordi. Sümmani cevap verdi. Aldi Şennig. Son gitasina ne diyordu Sümmani'ya:

Sefil Şennig senin düşmüşdi adın,
Gaçinci bagdadır gelb-i kürşadın,
Hökm-i Al'Osman'da var mıdır adın,
Yohsa bir gaza-i Narman'da mısın.

Aldı Sümmani:

Gül *Sümmani* derler bizim adimız,
Aşigın gözesinden datmış dadımız,
Ehmedi Muhammed'dir üsdadımız,
İsterisen lütf ü ehsan bizde var.

Ne diyor? Yani Hagg tarefından verilen verildi bene. Ne istersen lütf ü ehsan bizde var. Ne sorisan sor benden.

O zeman Şennigi Baba'nin annesi perde arhasindan çıkıp, lâkin helg:

"Ya gadın dur" dediler.

O zeman, buna dediler ki:

"Şindi Sümmani'yi alacayıh ileri. Sümmani, oğlun Şennigi'ye sorsun, sen dur, garışma bu işe. Bahalım ki oğlun Şennigi'de Sümmani'nin sözlerine cevap verecek mi?"dedi.

Gadın perde arhasina getti bir daha. O vahdın jüri heyeti olanlar, Sümmani'ya dediler ki:

"Şindi sen geç öge."

Çünküm bah, suval, âşig âşıgi zarf içindeki görüşmiyen, ohimiyan yazi ile yener. Yohsa ayah ile hangi âşig desen söze garşılıh söz yapar. Çünküm eşgere. Amma gizlideki, dünyada gelip gidenler, Gur'an'da ki beyaneti aşig birbirine eger maddi eger menevi guvveti var ısa verebilir. Yohsa eyvallah diyelim. O zeman Sümmani geşti ileri aldı. Bahalım ki şindi Sümmani Şengi'ye ne soruyor:

Söz ver cevabıma ey aşig Şennigi.
Diyne ben fakirim möhübbetinden.
Bu cümle ruhların mayasinden,
Söyle anliyalım rivayetinden.

Söze bah, aldi Şennigi, bahalım ki Sümmani'nın sözüne, sorgusuna ne diyor:

Ohumadan, öyrenmeden, bilmeden,
Ne bilsin gul Şennigi elâmetinden.
Ruhların mayesi bir nun, bir keften,
İstersen resm edim, her cihetinden.

Diyor ki, ohumadan, öyrenmeden aldım. Ruhlarin mayasi bir nun, bir keften. İstersen resm edim her cihetinden.

Aldi Sümmani. Çünküm Şennigi verdi cevap. Üstün verdi, verdi cevap. Hem de Şennigi'nin üstün getti bu sözi. Aldi Sümmani:

Annadım ermisen sen de bu hala,
Sen ile düşelim bu garmagala,
Cebellerden hangi dağdır oldi evvela,
Söyle anliyalım her cihetinden.

Aldi Şennig, Sümmani'nın bu sözine Şennigi ne diyor:

Sen bir derya isan, ben de bir deniz.
Sanma ki ehvali bizler bilmeyiz.
Cebellerden evel Cebel-i Gubeyis.
Berabar gezelim her cihetinden.

Çünküm, Sümmani dağlarin içinde en evel yaradilan dağı sordi. Dağlardan en evel yaradilan dağ Gubeyis Dağı. Şennigi de diyir ki; berabar gezah istersen o dağı. Berabar gezelim, her cihetinden.

Aldi Sümmani, bir daha gine Şennigi'ye sordi:

Annadım ermisen sen de bu hali,
Annadım içmisen sen de bir elden doli,
Fehmin idrak edir sağ ile soli,
Helbette vardır orda semanın yoli,
Söyle anlıyalım tarifesinden.

Aldi Şennig, Sümmani'nın sözine cevap veriyor:

Sanma ki, Şennigi bu yoldan aşi,
Yanar üregimde aşgın ateşi,
Siftaki basamah mağallah daşi,
Hebibi eşrefin yüz hürmetinden.

Çünkü, ahir zeman peygamberimiz dağlarin içinde, Gubeyis Dağı'ndan Merâc-i Şerif'e teşrif, birinci basamah mağallah daşina basa ayağı, mağallah daşından çıhdı. Helen o mağallah daşi duruyor. Evet, mağallahda duruyor. Evet işde aşig bele olur.

Aldi Sümmani. Sümmani bahalım ki; Şennigi'nin verdigi izahata ne diyor:

Mağallah daşında o lerduvan durağı,
Söyle O lerduvan hangi çamın budağı,
Söyle anlıyalım onun gaçdir ayağı,
Ustası kim söyle ve dinnetinden.

Çünküm Sümmani, Şennigi'yi burda tekellüme yani suvali yannış sormasına bahalım ki Şennigi ne diyeceg. Aldi Şennigi bahalım Sümmani'nin sözine ne diyor:

Mağallah daşinde O lerduvan durağı,
Ne candır, odun, ne de vardır budağı,
Onsekkizbin tekmil onun ayağı,
Ne sorarsan Sümman sır hekmetinden.

Aldi Sümmani, gine bahalım Şennigi'ye ne diyir:

Mıradım elifdir, mahsudu mimdir,
Bizi helg eyleyen böyüg hakimdir,
Lerduvan başinin memuru kimdir,
Söyle anliyalım temametinden,

Aldi Şennigi, bahalım Sümmani'nin sözine ne diyir.

Sanma ki, Şennigi bu yolda tordur,
Adem Sefiyullah'ın ruhi orda memurdur,
Ne sorarsan Sümman sır hekmetinden,

Çünküm Âdem babamiz ruhunun evrahi lerduvan başinin memur idi. Giden ruhlari, Âdem'in ruhi süre o tehsim eder.

Aldi Sümmani, Şennigi'ye son sözini ediyor:

Sefil Sümman sene verdi zehmeti,
Sakin edelim demeg möhebbeti,
Neye memur, nedir onun hizmeti,
Söyle anliyalım temametinden,

Aldi Şennigi:

Aşig, sanmaki; *Şennigi* bu yolda toydur,
Aşıglıg dedigin polattan zordur,
Âdem Baba'mın ruhinin evrahi orda memurdur,
Ne sorarsan *Sümman* sır hekmetinden.

Aldi Sümmani, son sözine ne diyir:

Sefil *Sümman* sene verdi zehmeti,
Sakin edelim dedi bu möhebbeti,
Neye memur, nedir onun hizmeti,
Söyle anliyalım tam cihetinden.

Aldi Şennigi:

Sefil *Şennigi* bu müşgülün halleder,
Ruhlar ordan geldi oraya emreder,
Gelen geçen ruhi *Sümmani* o tehsim eder,
Bilünmez Allah'ın sır hekmetinden.

Bilüreın dese küfre gidecek. Bilünmez Allah'ın sır hekmetinden. Çünküm Âdem Baba'mizın ruhinin evrahi, giden bizim ruhla, ölenlerin ruhuni süre onun ruhinin evrahi tehsim eder. İşde bunlar bu derece üzerinde garşılamah içün bir daha Şennigi Baba'nin annesi perde arhasindan çıhdi. Cemaata rica etdi:

"Sizden ricam bu; bunlara bir ziyafet verin. Birez de dinlensinler. Gine bunlari garşiza alın. Yanlız belki bunlarin aylığı vardır. Birez de ziyefete ehtiyaç vardır. Ziyefet verin. Cemaati de burya getirin."

O zeman oğlu Şennigi ile gelen Sümmani'yı devet etdi, dorği götürdi evine. Bunlarin evde ziyefet verdigden sona gögsünün dügmelerini açıp memesinin birini Sümmani'nın ağzina, birini oğli Şennigi'nin:

"Oğlum"dedi. Annesi gonuşdi:

"Ben Sümmani'ya evlâd dedim. Sen de eger gardaş dersen se ana haggimi, süd haggımi sana helal ederem. Yoh, gardaş gabul etmez, gardaş demezsen de köpri başinda ergeç sene emdirdigim südi isterem"dedi.

O zeman, çünküm bu gadın neden Sümmani'ya evlâd dedi?

"Olur ki, bu Sümmanı teg gelmiş, iki gişiynen. Benim oğlumun binlerce arhasi var, guvvetli. Bu herifin başını batırır, hilelikle öldürürler. Bu ahiret armağani gaybolmasin"dedi.

İşde, bu sebebden gardaş etdi. Oğluna gardaş etdi. Barıştırdı ki; küskünlüg, ken gahsin.

[Hegiget de efendiler; bu geçmişin içinde neler var bah. Bu hekâyelerin içinde. Olgun adamlar, iki döğüşeni birbirinden ayırır, iki döğüşeni birbirine bariştirir. Gerideki münafıklara da dur dedirir. İki döğüşeni birbiriyle gardaş eder, öğütler.]

"Yazıhdır size. Bah siz gardaşsınız da."

Evet epimiz bir Âdem'in evlâdıyız. İşde, olgun adamlar köti işin ögüne geçer, fenalığa meydan verilmeden o fenaliğın ögüni alır. Gadin da bu fenaliğın ögüni alarah Sümmani'yi evlâd etdi. Şennigi'ye gardaş etdi.

Şindi bunlar, Sümmani'yle Şennigi gardaş oldi. Birbirlerine cani gönülden gardaş dediler ve Şennigi de anasinın bu davranışını çoh begendi. Bir tahım olgun adamlar da begendiler. O zeman Şennigi anasinın yanina geldi. Dedi ki:

"Ana"

"Nedir oğul?"

"Sümmani'ynan gardaş olduh."

"Evet."

"Gardaşima dedim; babamdan bir gaz iste. Bu ahşam gardaşimınan bir gaz kebabi, gaz eti yiyah."

Anasi gülereg oğlunun sözine garşılıh dedi ki:

"Oğlum, babandan isdim amma çetin ki; o gazlardan birini vere. Ne ördeg verir, ne de gaz. Vermez oğlum amma, gidim isdim."

"Yoh ana, sen dedin mi verir babam. Benim yüzim dutmir, babam beni govar. Sene birşey demez. Gardaşima da söz verdim. Bir gaç dene ehbablarimız yığılmış benden bir gaz eti istediler."

Anasi gahti getti, gocasinın yanina oturdi yanina, er-arvat, güle güle dedi ki:

"Bilirsen bunlari barıştırdım, gardaş etdim. Sene de bir oğul gazandırdım. Sümmani kimin bir oğlun oldi. Bunlar, bir gaç da, oğlun arkadaşlarından gaz

eti istemişler. Gazların birinden bir tene ver. Bunlar kesib bögün bir ahşam ziyefet verecekler bişirib. Oğlun yüzi dutmadi, beni yolladi."

Hersi çıhdi.

"Köpeğoğlinin garisi"dedi, hanimına bağırdi.

"Get o köpeğoğlina söle goyun-goç kessin. Yoh ya çoh. Koçum da çoh, malım da çoh. Öküz kessin, ne kesir kessin. Benim gazlarima, örde ylerime yahın gelmeyin. İsderse dişardan bir gaz alsın kessin. Ben gazlardan, örde ylerden, ben gıymiram vermem,"dedi

Oradan garısını govdi. Gadin gahdi, geldi. Sümmani'yla Şennigi oturmuş gonişir, sohbet edir güle güle. Dedi ki:

"Oğlum ben demedim mi ki; senin baban gazlardan, örde ylerden vermez. Beni govdi. Malımız yoh ya çoh. Komdan gözi görmir. Bir goç kessin. Bir gazdan ne çıhar, öküz kessin, ineg kessin, benim guşlarima ilişmesin"dedi, vermedi oğul. Artıh bir goç kes. Ne kesirsen kes. Malının böyügini gıydi, küçügini gıymadi."

Sümmani güldi. Şennigi'ye dedi ki:

"Gardaş, ehtiyar adamin gazlarina, örde ylerine ilişme. Biz de, bir gaz alıp kesebilürüh."

Şennigi birez darıldi babasina. Dedi ki:

"Yoh, ben babamı sınadım. Hem de bu gadder babamın gazi var, örde yi var, guşlari var. Bu sabahdan gahir, ahşama gadder bu ehdiyar adam gazlarinan, örde ylerinen uğraşir. Gece olanda yorilir, uyhu bile uyyamir. Yani düzenli emeg bile yiyemir. Havasını, gazlara, guşlara, örde ylere meylini atmiş. Ahşeme gadder bunlarinan pehleleşir. Sene bir ricam var."

Şennigi, Sümmani'ya dedi.

"Nedir?"

"Eger ikimiz Haggaşigiysıssah, gel ahşam üzeri ikimiz Allah'a bir bedduva edek. Bu gazlarin dami yerbeyer yıhılsın, uçsun. Babam da bu zehmetten gurtulsun. Bu gazlar hep ölsün,"dedi.

Buna, Sümmani razi olmadi:

"Olur mu eyle şey,"dedi. sona da:

"Bu gadder bu herif bunlara ezap çeçmiş, yetişdirib. Bu gadder çalışmış bu yolda. Birdenbire olur mi?"dedi.

Şennigi, yavlardi Sümmani'ya:

"Hayır bu sözimi gırmıyacahsın. Eger biz gardaş, Hagaşigıysıssah babamızı da bu zehmetden gurtarah. Bedduva edah"dedi.

Şennigi, Sümmani'ya yavlalarah, Sümmani'nin göynini etdi. Şennigi de bunlarin yaninda dinlirdi bunlari. Nayet vahıt ahşam oldi, herkeş gendi hanesine getti. Sümmani Baba, Şennigi, vahıt namazlarindan sona tezeden abdes aldi. Arabi giblaya durdular. Cenab-ı Hagga bedduva gıldılar:

"Yarabbi, bunun gazlari, guşlari, bu gaz dami yıh. Buni bu zehmetden gurtarsın,"dediler.

Bunnar, Allah'a çignezer gıldilar. [Bazen, adamlar vardır birbirine der: "Ben Allah'a el açtım, dilek diledim. Lâkin diledigim gabul olmadi."Begefendi, senin işin Allah'a düştigi zemanda Allah'a dilegin diledin. Her zeman Allah ile berabar olursan da, Allah senin dileyin reddetmez, gabul eder.] İşde bu sebebden bu iki aşig, Cenab-ı Hagga münacat gıldilar. Gecenin yarısi idi. Şennigi Baba'nın sağladığı gazlar, bütün ördeyler, guşlar, gaz dami birdenbire gürleyip yıkıldi, çökdi. Olduğu kimin hepisi bu binanın altında galdi öldi. O gazlarin içinden bir topal gaz bir yoluh ördey var idi. Bunlari kakılar idi. Bir ehtiyar gördi buni. Bu gazlar ördeyler bu zabın hayvanlari, hem de zayıf idilar. Gazın ayağı, topal ördeyin tüyü yoh, yolunmuş. Zayıf idilar. Kakmasınlar diye sade onların ikisini ayırmışdi, gününden evel. Bunlari ahırda, ikisini ayri beslirdi. Bir onlar sağlam galdi. Diyer ördeyler, gazlar, guşlar, hepisi torpağın altinda ölmüşdi. Bu gürültü, gecenin yarısı idi, çıkdi. Nâyet bir kövün heberi oldi ki; Şennigi Baba'nin babasinın gaz dami uçmuş. Bütün gazlar, bütün ördeyler, guşlar binanın altinda galmış, ölmüş. Sabah ışıhlanırkan ortalıh, bu ehtiyar adam gazmayi, küreyi aldi. Doğri yıhılan binanın, gazdaminın yanina geldi. Belki gazlardan, ördeylerden belki bir gaç dene sağ galmış olur. Eşib bunlari çıhartmaya durmuşdi. Amma gendi gendine:

"O köpeğoğullarinin bedduvasi ulaşdi. Gazlardan istediler, dün vermedim. Onlar bedduva etdi."

Çünküm bir adam başina gelecegi, nerden olacağını bilir.

"Bir gaz vermedim, hamisi getdi."

Babasi ağliya ağliya ortalıh ışıhlanırkan, gazma kürek, gaz damını eşib çıhan ördeyi ve gazi, guşi mayene edip bağırdi. Yani torpağın altından hepisini birer birer çıhardırdi. Amma bu terafdan Şennigi Baba dorgi geldi. Anasina:

"Ana, şu sazımi ver. Babamın eyle bir zemanıdır ki, beyle bir keder zemanı anasindan doğali görmemiş. Gidim babamin garşısına. Babam, o ölenleri eşir, gazlari guşlari çıhardir.

Babama burda bişeyler danışim, söylim."

Şennigi, dorği geldi babasinın garşısına. Bütün kövün helgı da yığılmış. Kimisi gülir. Çünküm adem deyil gaz, ördey zay olmuş. Kimisi kederlenir, yazıh diyir. Hele bu ehtiyarın halina bahın diye.

Aldi sazi bahalım ki; burda babasının garşisında ne demiş, netmiş. Biz şindi ne diyeceyiz? Sümmani da seyredir, yaninda. Bütün kövün helgi toplanmiş, gadın erkeg bahirdi. Şennigi:

Elvanlı guşların bir bah halına,
Bizi saltanattan alıpdır baba.
Dost olan bu günde yazıhlir bizi,
Düşmanlar şad olup gülipdir baba.

Elin göyer inler takla dönir havada,
Bizimkinler guruyupdur yuvada,
Bilmem alkıştandır yoh bedduvada,
Ettigin garşina gelipdir baba.

Babasi başını sallir; "defol köpeğoğli", deyir amma Şennigi, babasının garşisından heç bir yana gedir mi? Aldi bir daha:

O gazlardan istedim birin vermedin,
Tamah edip heyrini görmedin,
Gırh ördeyin birin zekat vermedin,
O borç da boynuna galıpdır baba.

O anda da sarı gazın ölisini çıhartınış torpahdan, egilmiş gazmaya seyredir gazın ölisine. Şennigi:

And içerdin sari gazin başina,
Ne sidg ile baba, seyredirsen leşine.
Gırh ördeyi bir duvarın daşina,
Feleg gezzeb edip çalıpdır baba.

Baba getir o guşları sahliyah,
Seneden seneye açah yohliyah,
Gözlerin dolmuşdur otur ağliyah,
Bu yüzden kederin olupdur baba.

Babasının ruhi sıhıldi, cani sıhıldi. Nanca da, buldiyse yetmiyordi. Elindeki gazmayi oğluna dorği fırlatdi. Şennigi Baba, elinde saz yüzüme dutim derken gazma sazi parça parça etdi. Saz gırıldi. Aldi Şennigi. Ne diyordi babasina?

Aşıh Şennig baba çekir mi nazın,
Atarsın gazmayi, gırarsın sazın,
Bir yoluh ördeyin, bir topal gazın,
Onlar da sene tohumluh galıpdır baba.

Helg gülirdi. Nâyet, evet bir yoluh ördeyinen, bir topal gaz galmış. Onlari da tohumluh et. O zeman gerisin geri geldiler. Bütün heyvanlar ölmüşdi. Guşlar ölmüşdi. Ehtiyar da pişman olmuşdi.

"Ben bir gaz niye vermedim."

İnsan temahi. Evet, şindi Sümmani, Şennigi gardaş olduhdan sona gardaş kimin gonuşmaya gine devam edirdiler. Helg bunları gine gonişirdi. Lâkin Şennigi'nin terafi Şennigi'ye gizli dedi ki:

"Sen mi üsdün, Sümmani mi üsdün? Hangiz derecede üsdün?"

Şennigi dedi ki:

"Sümmani bir derya, ben bir Şennigi. Bir gatre bile Sümmani'nin yanında deyilim,"dedi.

Lâkin soran gişiler, bilir gişiler Sümmani'ya da sordular: "Sümmani Baba, sen mi üsdün, Şennigi mi üsdün? Hangiz üsdün?"

Diyince, Sümmani da, Şennigi'nin aleyhinde şu cevabi verdi:

"Ben Şennigi'nin yaninda bir gatre. Şennigi bir derya olmuş. Ben bir gatre ancah olabilirem,"dedi.

Yani, ikisi birbirini gayban maddi manevi duttular. Neden duttular? Ara yerde ananın bunlari gardaş etmesi oldi. Evet, lâkin, bilir ahilli adamlar dediler ki:

"Bu ikisi birbirine dengedeştir. Evet tebi he birini kötülemez. Tebi biri diyecek ki o bir derya, ben bir gatre."

Bunun üçün bu sözlerde neçe hallar vardır. Neden? Çünküm padişah, çoh bir insanlar ile çoh hökümdarlar meenge vurmuş, ulemalari. Evet, herkeş gendini öymemiş. Herkeş garşısındaki hesmini övmüş, onu yükseltmiş. İşde bunun üçün belelikle eliullahi bulmuş. Neden gendini aşaği görmüş? Yuhariya ermiş. Başini galdırıp, semaya galdırıp, dodağını gemiren insanlar bir kevşe, bir keramete eremez. Neden eremez? Çünkü kibirlig, melhunluk. Meleylerin alimi de şeytan ıdi. Haggın divanından govildi. Neden? Nalet halgasi boynina geşdi. Kibirliginden, meğrurluğundan. Kibirin hesmi Allah'dır. İnsanlar topyekün ne oldum demesin, ne olacağını düşünsün. İşde İbrahim Haggı merhuma, padişah sordi:

"Vagtın hukmi kimdir?"

"Bilmenem,"dedi

Yani, belki bilirem demedi. Bilmenem dedi. O soradan da bir helife, anladi İşde herşey bunun içün ilerlemişdir. Gendin günahkar gör ki; keramete

eresin. Eger sensene begenirsense, garşiyi ten eder benlig ile gidersense elindeki de gider. Maddi menevi heşbir şey galmaz. Bu sebebten, eyle ise biz de bu benligi, bu kibirligi, bu keni bırakıb da onların gettigi iz ile gidelim.

Şindi Şennigi Baba Sümmani'yi gırk gün gadder, evinde misafir etdi. Ondan sona bunlar müsade istedi. Sümmani'yı uğurladilar. Şennigi'ynen bir tahım olgun adamlar Sümmani'yi, Ehmed Çavuş'u yola goydular. Lâkin Sümmani, Gars mühidinden geçti, Erzürüm ölkesine geldi. Sümmani'nin geldigini duyan adamlar Sümmani'ya sordular:

"Ne etdin? Şennigi'ynen nasıl garşilaşdın, Şennigi'ynen sen nasıl?"

Aynı orda soranlar, helgin sorgusuna garşılıh, yani vetanına gelmiş iken gine ayni sözi verdi.

"Şennigi bir derya, ben bir gatre bile deyilem. Bunun üçün ayni oradaki ifadeyi vetanında da verdi. Ama olgun adamlar bahulaṛ ki:

"Evet, tebi beyle diyeceg, gendini ögmiyeceg." O zeman günlerin bir gününde, aradan zeman geçirken Sümmani Baba'nin bir bacanağı var idi. Sümmani'nin, Narman'ın Samigala Kövün'de eyleşirdi. Bacanağı zengin idi, tüccar idi.

Balahanci mehlesinde durur idi. Bir gün Sümmani'nin geldi kövüne. Sümmani'ya dedi ki:

"Bacanah!"

İkisi bir bacanah idi. Amma bu adam zengin, Sümmani fakir.

"Bu gadder senelerce dolandın. Çaldin, çaldirdin, bağırdin, ne ettin, ettin. İflah olamadın, bir guruşun iki edemedin. Gel sene ben birez para verim, birez canli mal topla. Birez de malcılıh et, alışverişe get. Senin bu saz garnin doyurmaz, bu saz seni doyurmaz,"dedi.

Sümmani'yı yoldan çıhardan bu adam, o vahdın parasi, Sümmani Baba'ya üççüz madeni altın verdi.

"Bu parayınan topla, mal vur dağa, otlasin. Tütün sat. Senin sazindan daha çoh para alirsın. Hem de senin aldığın parayi herkeş görir. Amma buni bir Allah bilir, bir de sen,"dedi.

Sümmânî Baba bu üççüz madeni altınınan bütün camış aldi, topladi. İlkbaharda camış aldi. Ufak - böyüg iki tene çoban tutdi, vurdi Narman'in yaylasina. Ey çünküm alışan alişmış. Sümmani iki gün boş durduğu kimin, duramadi.

Dersen bildiyi ki söyle; Sümmani dedi ki; "Her ne gadder gine boş durmim. Heç olmasa sazi alim bir yana varim, çobanların haggını çıhardim."

Oltu'da bir gehviye Sümmanı mekan tutdi. Çalir, çağırirdi. Ey Sümmani, bütün şenlig ihlim ihlim Sümmani'nin başina cem olmuş dinlirdiler. Sümmani burda gehvede helge saz ila söz ila anladirkan heberi nerden verek? Meger bütün Erzürüm mühidinde, Narman mühidinde mala hestelik düşmüşdi. Hökümat terafından üş dene baytar, seggiz dene cenderme gahıb eger yaylalari, eger düzleri, bütün canli hayvanlari mayene edirdiler. Yani hestelik olan mallari guruntuya alirdilar, diger sağlam hayvanlara isabet etmesin diye. Çünküm bu her vahıt vardır. Bunlar dolana dolana, Sümmani tam yüz tene camış Narman yaylasına vurmuş, iki çoban otarırkan sıra Sümmani'nın malına geldi. Yaylada camışları mayene etmiye baytarlar, cendermeler geldi. Çobanlara dedi ki:

"Bu mal kimindir?"

Çobanlar dedi ki:

"Efendim, Âşıg Sümmani Baba'nin."

Baytarın biri güldi.

"Yâ, Sümmani tüccar oldi. Desene ki âşihlıhdan tüccar oldi,"dediler. O zeman, camışları mayene ettiler, bütün camışlarda hestelik. Yani sepici hestelik. Camışlar onbeş gün guruntuya aldilar. Çobanlara dediler ki:

"Heçbir mal bu camışlarin yanina gelmiyecek. Camışlari heç bir yana götümeyeceksin.

Burda galacah. Onbeş gün sora terkar ikinci mayeneyi gelip yapacayıh."

Evet, devlet emri. Çobanlar:

"Başüstüne efendim,"dediler.

Terkal çobanlar ayni yerde camışlari otarirkan baytarlar digerlerini ariya ariya, gontiral ede ede, onbeş gün sona bir daha döndüler. Dorği geldiler yaylaya. Mayene ettiler. Meger camışlar eyi olacah hestelik degil. Sepici hestelik eyice artmışdi. Baytarlar seggiz cendermeye emir verdi:

"Camışlari siraleyin, vur; gurşuna dizin."

Camışlari canli siralayıp vurdular. Hepisini gönleriynen torpağa gömdüler. Çobanlar da seyredirdi.

[Evet, emir emir. Begefendi her vahıt söylemişemdir. Mızırağa yumruğun gösterme, mızrah yumruğun deler gider. İşde devlet işine sakın garşi durma. Başındaki devletin devlet bil ki, sen de millet olasın.]

Camışlarin yüzi de vuruldi. Gönleriynen torpağa goyuldi, guyladilar. Çobanlara dediler ki:

"Get, mal sahibine heber verin. Haydi gidin."

Çobanlar degenekler ellerinde, eylece geldiler. Sümmani'yi Oltu'da bir gehvede söylediğini örgendiler.

Dorği Oltu'ya gettiler. Guşlug zemani idi. Sümmani helge saz ila söz ila anladirkan çobanlar içeri girdi. Sümmani'nin tekellüm dilinde galdi.

"Heyir ola çobanlarim."

Dediler ki:

"Ağa herşey heyirdir. Sen sağ ol, camışlari cendermeler, baytarlar vurdurdi. Gönleriynen torpağa goydurdi. Şindi geldik sene malumat veririk. Bizim otardığımız haggımızı ver, biz gidek. Başın sağ olsun. Camışlari hep hökümat topdan satdi. Sene bişey galmadi."

O zeman, Sümmani'nin saz gucağında düşündi. Şenligin bir tahımi acırdi, bir tahımi birbirinin üzüne bahirdi. Sümmani'ysa:

"Ne yapalım. Bunu da edip eyliyen Allah."

Sümmani iki üç aydan söylediği şiyirler üzerine topladığı parayı topyekün çıhartdi. Yanıdakinlara dedi ki:

"Sayın."

Saydılar. Çobanlarin otardığı hakgi para ödedi, verdiler.

"Ey çobanlar buyur, ben de hakgın galdı mi?"

"Hayır."

"Peki size de uğurlar olsun. Bu ziyanı veren, helbet bir kâr verir."

Sümmani dorği gehveden galhıp, Oltu'dan Narman'a geldi. Kövüne Samigale'ye. Ey, saten bu camışlarin vurulmasi bütün kövün her terefina dağılmışdi. Sede bir o camışlar mi? Hestelik olan mali bütün, baytarlar vurdurirdi. Amma Sümmani'nın topyekün camışlari vurulmuşdi. O zeman Erzürüm'de bacanağı buni duydi. Eşiddi ki; Sümmani'nin aldığı camışlari, topyekün baytarlar vurdurmuş. Bir ecele mektib yazdi, Sümmani'ya gönderdi ki:

"Hesteli mallari aldın, dağa vurdun. Bütün camışlar topyekün vurulmuş. Bizim para ne olacah? Nerden alacahsan? Verdigim üççüz madeni altın ne olacah. Sen mi gelirsen, ben mi yanan gelim?"dedi.

İşde, Sümmani bu hayin heberi eşitdikden sona:

"Olan heyvah, hele camışlar vuruldi vuruldi. Amma ben üç ayda yığdığım parayi, çobanlarin haggını ödedim. Amma üççüz madeni altını nerden ödim. Ben röyede bile göremirem bu parayi. Ben ne iş etdim, bu muhannete borçli oldum. Bah ne diyor. "Sen mi gelesen, ben mi gelim. Bu para ne olacah? Eyisi ben bunun yanina getmeden..."

Düşündi Sümmani gurbeti gözine aldi.

"Ben gurbet ele gidim, iki ay gadder dolanim. Bu parayi, heç olmasa yarısını gazanmiş oluram. Ben bülürem. Gurbetde benim adım her yanda söylenir. Gurbette verirler bene, beni sevenler çoh,"dedi.

Orada gereri verdi gurbete.

"Bu muhannetin adi sözini duymahdanısa, gurbette iki ayın içinde inşallah bişey gazaniram."

O zeman Sümmani Baba sazını alıp, bir de bir gollig ati var idi atina bindi. Çoluh çocuğundan helallıh aldi. Gözini gurbete alan Sümmani, sazi ila berabar;

"Gurbet elin ver bene, gelirem sene,"dedi.

Heman, bir başıbort alarah, Gars mühidini geçip, dorği gözine almışdi Batın Şehrini, Batın'i.

"Gen Batın'a gadder yenim, Batın'da geri dönim."dedi.

Narman'nın Gargaboğudan'dan Erzürüm'e uğramadan dorği Pasenler ovasına geçdi. Atınan pasenlere enen Sümmani, aşağı Pasen'de Haran Kövü, -gine o köv duruyor-. Haran Kövü'nde Sümmani'nin bir semimi ehbabi vardi, dosti. Yani birbirlerine semimi gulüs vermişdi. Hanı o doslar, hanı o ehbablar, hani esgi adamlarin hugugi?

"Ben buni görmeden getmim,"demişdi.

Haran Kövü'ne öyle zemani ulaşdi. Dorği bu adamın hanesine ulaşdi. Meger bu herifin, onun ehbabinin adi Memmed Ağa idi. Gendisi ağır reşber olduğu içün işde idi. Hanımi garşiladi.

"O buyur Sümmani Baba, buyur buyur. Nasil oldi? Yol mu aldin?"dedi.

Gadin, güle güle sordi.

"Gızım atımi çek."

Atını çekdi ahura. Atın ögüne arpa, saman tökdi, dorği çekdi Sümmani'nın yanina. Hoş sefa ettikden sona:

"Gızım", dedi, gadina bahdi:

"Bene bir yıbrıh su getir. Evle nemazi gılmamışam. Geçmesin. Bir evleyi gılim."

"Baba pekey, su hazır getirim, istersen yemek ye."

"Yoh gızım, namazi gılim sona."

"Gadin, hörmetle Sümmani'ya hizmet edirdi. Çünkü gocasının semimi ehbabi idi. Her vakıt gelir giderdi, Sümmani. Su getirip abdes alırkan geriden sey

rederdi. Bahdı ki Sümmani Baba abdesi galet aldi. Meger camışların dalgasi, o bacanağının adi sözi, o paranın gazanılmasına Sümmani bu aci sözinen, camışlarin dalgasiynan abdesi galet aldi. Gadın gendi gendine:

"Bu herifde bişey var. Beyle abdes almazdı her vakıt. Şindi galet aldi."

Daha bişey demedi. Lâkin Sümmani hüzüre durdi. Evle namazını gılarkan namazi da galet gıldi. Çünkü içindeki dalğa ile uğraşir. Allah kimseyi, heçbir gulunu yohsul etmesin. Ederse merde etsin. Namerde etmesin. Çünki namerdi mensibi gelmişdi.

"Bizim bu para ne olacah?"

O zeman, Sümmani bu adi söz üstüne:

"Ölene gedder bu aci söz benden çıhmaz. Onun parasını verim ki, belki bu sözleri unudim,"dedi.

Sümmani, gözini gurbete almışdi. Namazi da galet gıldığı üçün gadın heş bişey demedi. Nâyet Sümmani Baba'ya evle yemeyini getirdi. Sümmani yedi. Ahşam oldi, gadını gocasi işden geldi. Heber verdi ki, semimi ehbabın Sümmani geldi. Bu adam sevinerek Sümmani'yi odada oturuyordu garşiladi. İkisi birbirine sarıldi, el dutdi.

"O, Sümmani gardaş, yol mi aldi? Nerelerdesen?"

"Eşiddim, bir de bir keder başan geşmiş. Camışlari vurmuşlar baytarlar, cendermeler."

"Evet"

Çünki bu söz her yana dağılmışdi. "El elin ölüsüne güle güle ağlar"demişler.

"Canin sağ olsun."

Sona:

"Heç keder etme. Ben sağam. Ne üzülün, varısa dilin dolansın."

Ahşam yemeyini yedikden sona gadın gocasina gizlin anlatti:

"Bunin iç derdi var. Ben evle abdesini salarkan, abdesi galet aldi. Namazi da galet gıldi. İkindiyi gine seyrettim, ayni galet aldi, galet gıldi. Sen buna sor. Bunun derdi nedir?

Ahşam yemeyini yedikden sona ahşam namazlarını berabar gıldilar. Yeri oturdi. Gadın çay getirdi. Çaylarını öglerinde içarkan Memmed Ağa, ayağı gahdi. Sümmani'nin geldi diz çökdi ögüne. Sarıldi boynina.

"Ey elıbab"dedi.

Sümmani'ye:

"Benden iç derdin esirgeme. Gelinin sene seyretmiş. Evle abdesini galet, namazi galet. İkindiyi gine eyle. Sende bir hal var. Halın eşgeriye vur, ben de bilim. Nedir derdin? Hepi bu düşünce seni, abdesi namazi galet gıldırdi. Düşüncen nedir?"dedi.

Adam, güle güle sordi. Sümmani yaslandi duvara.

"Ya, galet mi olmuş?"

"Evet, gelinin seyretmiş. Sen bele heç galet abdes, namaz gılmamışdın."

"Dorğudur"dedi.

"Gelinimin sözi haglidir. Ben paranin dalğasıynan abdesi de, namazi da unuddum."

Derdini açdi, ehbabına anladdi. İşde mektibi de çıharddi, ohutturdi. Bah ne diyor?

"Bizim para ne olacah? Sen mi gelesen, ben mi gelim?"

"Ben de bu söz üzerine gurbeti gözime aldim. Da o muhannetin üzüne bahmim. O aci sözi bir dedi, bir daha demesin. İki ayı gurbeti gözime almışam. İşde bunun üçün gidirkan dedim ki seni de bir ziyaret edim, sora gidim. Gurbette gelmek de var, gelmemek de var," dedi.

Heman, Sümmani bu ehbabi, garisına seslendi:

"Çehmeceyi getir odadan."

Gadin çehmeceyi getirdi. [Ehbaba bah, dosta bah.] çehmecedeki parayi, açdi. Tam yüz altın para çıhdi. Yani o zeman gümüş para zemanı idi. Yüz altın çıhdi. Sümmani'ya dedi ki:

"Gardaş, bu yüz altıni al. Gurbete getme geri dön. Götür o muhannetin bu üççüz borcun yohmi, üççüz altın."

"Evet."

Yüzüni ver, iki ay mehel iste, iki ay. Tahıllar yetişsin, iki ay sona bu ikiyüz altıni da ben verim, götür ver. Borcun o muhannetden gurtar. Gurbete getme,"dedi.

O zeman, Sümmani ehbabına şeyle cevap verdi. Altinlar ögündeydi. Yüz altın para. Dedi ki:

"Gardaş, biz dostuh, ehbabıh."

"Evet."

"Ben şindi "gözimi gurbete aldım", dersem biri bene get diyir. Bu parayi ben aldım, gabul etdim. Gine bu para senin yaninda dursun. Ben saten iki ay gurbeti gezmiye gözime almışam. İki ay dolanacağım. Beni yolumdan etme. Eger gazandım ne ela, saten gazandim. Gazanmadimsa bu para da senin yaninda dursun. İki ay sona döner gelirem işallah. Senin de tahılın yetişir. Üççüz altıni gazanamadımsa alır, o zeman senden götürür o muhannetin parasını verirem. Yalnız senden ricam bu ki,; beni yolumdan şindi etme. Yolçi yolunda lâzım. Çoluh çoçuhdan da helallıh aldım."

Ehbabi yavraldi. Bu adam:

"Peki"

"Sümmani, senin de göynün girmiyalım. Hoş olasan. Amma geri döndügün zeman da dorği, gazanamadın, gazandınsa gazanamadınsa gine garşıma isdirem."

"Hay hay"

O gece galan Sümmani ehbabının evinde, ertesi sabah oldi. Birbirlerinden helallıh alıp Sümmanı'nın atıni çekdiler. Sümmani sazi ile aldi, ata bindi.

"Allahaısmarladıh"dedi.

Oradan, yola revan oldi. Hekâye dillerde tez, yılda geç olur. Gözini Batım'a almışdi. Sümmani. Bu, gece günüz başıbort elinde, günlerin bir gününde Batım Şehri'ne yetişdi Sümmani.

"Ben bu parayi gazanirsamsa Batım'da gazanıram,"demişdi.

Meger, Sümmani'nın adi da Batım'a getmişdi. Gendini Batım helgi de görmemişdi. Batım, olduğu kimi İslâm ölkesiydi. Amma Rus elinde esir idi. O zeman Sümmanı Baba dorği bir hana gidip, hanın ögünde endi. Hanci çıhdi.

"Hanci yerin var mi?"

"Var, evet."

"Atımi çek."

Çünküm esgiden yolçular gehvelere, hanlara gider otururdi. O zeman otel, motel pek az bulunurdi. Pek az bulunan otellerde de yatah matalı yoh idi. Yolçular hanlarda galir, yatardi. Hançi atını çekdi. Bahdı ki, Sümmani Baba'nin elinde bir saz. E, Sümmani'nın üsdi başi birez perişan idi. Çünküm egseri bu eşg ehli olanlar, tam perişan gelmiş, perişan getmiş. Hepis ele. O zeman hanci dedi ki:

"Baba âşig mısan?"

Sü ımani'ya sordi. Dedi ki:

"Âşig olmıyan yerde birez âşiglıh yaparam hanci."

"Peki" dedi.

"Atın bağladım. Sazın bu diregde asarsam malın nefesi, sazın tellerini olur ki pasladır. Çünküm malın nefesi tel alir. Sazın, şu garşi görünen otel var. Bu han da onun namina. Süleyman Beg isminde buranın bir zengin begi var. Otelin sabi, bu hanın sabi. Ben de aylıg ile bu hana hizmet edirem. Sazın götür otelde as. Herhal Süleyman Ağa yeddi tene âşig toplamış. Aski da asmışlar. Tam bögün otuzsekiz gündür, otuzsekiz gecedir âşiglar beş askiyi ariyor, bulamamışlar. Eşiddin, ya bögün ya yarin ahşam âşiglara son verilecek. Asgilar da bulunmamış. Get sen de, onlarin içine gariş. Medama ki aşihsan, sazın var. Belki fakir bir adamsan, sene de bir tehsim çıharlar, ara yerde. İşde otuzsekizinci gün bögün."

Bu, Sümmani Baba'ya gösderdi oteli garşidan. Sümmani, guşluh zemaniydi Süleyman Beg'in oteline çıhdı. Öyle çıhdı ki otel iklim iklim cemaat doli. Meger derneg, söz ahşam gurulirdi. Yani aşıhlar tekellüme gece başlirdilar. Tebi otelde gelen şennik, gehve çay içip ve aşıhların hangisi gazanacağını söylirdiler. Gazanir mi, gazanmaz mi diye helg gonuşup yapirdi. Sümmani saz elinde, üsdü başi perişan içeri girer girmez üş dene karson cemaate hizmet edir. Birisi dedi ki:

"Ahan bir soyuh dögen daha geldi."

Bunnar, Sümmani'yı garşiladi. Sümmani duydi garsonun bu boş boğaz sözini. Amma eşiden şennikden bir tahımi güldi. Sümmani'nin sazini elinden alarkan, garson götirdi sazi, o yeddi tene âşiğın sazlari duvarda asılı sazlarin arasina asim diye, Sümmani seslendi:

"Deliganli" dedi, oğlana sesledi:

"Sazimi sazlarin yanina asma."

"Ya neriye asim" dedi.

Dedi ki:

"Benim sazımi eyle bir tena yere as ki; görükmesin, kimse görmesin. Benim o gadder derin âşiglığım yohdur"dedi.

"Ben gerib adam, dinlimiye geldim,"dedi.

Bir tenha, garannıh yere sazını asturddırdı. Sazının yanina oturdi. Gehve söyledi, şerbet söyledi içdi. Sümmani'yı heçbiri tanimiyordi. Bahirdilar amma kimse soran yoh ıdı ki:

"Baba sen kimsin, nerelisin?"

Çünküm otel. O gün vahıt ahşam oldi. Yeddi âşig geldi. Herkeş yerini aldi oturdi. Âşiglar bütün capli çopliydilar. Lâkin Sümmani perperişan bir haldaydi.

Âşiglar ki cemaat o gadder doldu ki yer yoh idi. Sümmani bir garannıh yere girmiş oturuyordi. Âşiglar molaya başladilar. Beş maamma, beş mendil tavandan asıliydi. Herangi âşig bu beş maammayı endirirse toplanan para onun olacah diye eyle bir gerer vermişdiler ki, yani âşiglar cani gönülden arasın bulsun. Yendiremiyene bişey yoh. Yeddi âşig beş maammayı ararkan bunlar gine söze başladi, ariyordi. Mendilin içindeki eşyayi ariyordi. Bir saat gadder zeman geçti aradan. Sümmani da garannıh bir yerden dinlir. Otelin saybi olan Süleyman Ağa, ayağı galhıb:

"Âşiglar, on degge mola."

Beg, on degge mola verdi.

"Âşiglara şerbet verin içsin."

Âşigların ögüne şerbet geldi. Yerine oturmadan Süleyman Beg, toplanan cemaata topyekün seslendi:

"Ey cemaat, şindi size sade seslemirem. Beş maammayı goyan adamlar, birinci mendilin saybi ayağı gahsin. Birinci mendili asan adam ayağı gahsin."

Gahdi, Sümmani seyrediyordi. Birinci mendili asan adama, Süleyman Beg sordi:

"Şindi sene yemin verdirecam. Allah'ın peygamberin seversen, bu birinci mendilin içindekini bu âşıhlar buldu mi? Demirsen. Yohsa bulamadi mi?"

O zeman, birinci mendilin saybi ne goymuşsa birinci mendile biliyor. Bir elini gösgüne goydi.

Şindi Sümmani Baba garannıhda oturuyor. Kimse görmüyor, tanımir. Kim olduğuni bilmiyordi. Sazi da görüşmez yerde asilir dururdi. Âşigların tekellimi dinliyen Sümmani, o zeman birinci mendili asan adam yemin etdi.

"Yer göge efendim, ne gadder yahın isa bu âşiglar birinci mendilin içindekine yahın olamadi bile."

"Sen otur yerinde, ikinci maammayı asan kim isa, gahsin ayağı."

Nâyet Süleyman Beg, beş mendilin sahibini birer birer ayağı galdırarah:

"Âşiglar buldu mi? Bulamadi mi?"

O zeman, herbiri astıhlari mendilin içinde ne olduğuni biliyor. Saaplari hepi bir ellerini gösgüne goyarah:

"Hayır, yer göge ne gadder yahın isa, bu âşiglar yahın bile olamadilar."

Süleyman Beg cemaata seslendi:

"Ele ise cemaat, bögün otuzsekiz ahşamdır bu âşiglar, zeminden semaya gadder çıhdilar. Âlem-i eşyayı aradilar, bulamadilar. Ancah bunlara zehmet

vermiyek. Bunlar daha bulamaz. Galba hökûm her âşigın kârı deyil. Demek bunlar saz âşiği. İznizle toplanan parayi, bütün yazili, sayılmış, yazılmış. Çehmeceyi açalım.

Bu âşiglara bir tehsim verelim. Geri galan parayi da sizin paraz. Otuzsekiz gecedir toplanmış. Geri galan parayi da, ya bir cami yapdıralım, ya bir hayra verelim."

Oradaki cemaat:

"Nasıl edersen et" dediler.

Buna, cevap verdi. Karson ordan segirtdi patronun ögüne. Dedi ki:

"Ağa ağa, bögün günüzden bir âşig daha geldi."

"Nerde?"

"Ahan o garannıh dibde oturir. Sazi da var ağa."

"Ula hele onu saziynan eşgeriye çıhardın."

[Çünkûm esgi oteller, hanlar, yollar garanlıh ıdi. Şindi neden işig? Ceddeler de işig, dağlar da işig ve oteller de işig, hanlar da işig. Neden? Ceryandan. O zeman ceryan yoh idi. Lamba olan yer işig idi, arha terafi garannıh görinirdi.]

Sümmani Baba'yı orta yere aldilar. Yani işiga çıhardilar. Karson sazini da getirdi. Patrona dedi ki:

"Ağa bah sazi da var."

Helg bahdi, hep gördiler. Amma kim olduğuni bilmiyordilar. O zeman Süleyman Beg sordi:

"Baba nerelisen?"

Dedi ki:

"Oni da diyemem. Sora duyarsan nereli olduğumi."

"Peki."

Dedi ki:

"Adın nedir senin?"

Dedi:

"Adımı da sora duyarsan."

"Âşig mısan baba?"

"Oni da Allah bilür."

"Âşig olduğumi ben bilmem, Hagg bilür."

O anda, Süleyman Beg bir güldi. Cemaatdan da çoği güldi. Cemaata seslendi Süleyman Beg. Dedi ki:

"Allah'dan hayirlisini, adını sordum demedi. Nerelisen sordum demedi. Âşig mısan sordum, Hag bilür, Allah bilür dedi. Bu herif boş degil, durun bah,"dedi.

"Peki"dedi.

"Baba, nerden geldigin demedin, adın demedin, âşig olduğun, Allah bilür dedin. Bun çoh begendik. Şindi sene de bir gün versek, on gün mü diyirsen, bir hafta mı diyirsen, bir ay mı diyirsen, ne diyirsen verek. Bu beş dene asıli maammayi, beş mendilin içindeki eşyayi bulabilür müsen?"diye sordi.

O zeman, Sümmani ayahda Süleyman Beg'e şu cevabi seslendi.

"Ben gün istemem. Bana hepisi bir sahat mehel verin. Bir sahatin içinde beş mendilin içindekini buldumsa buldum, bulamadımsa ne yapim. Bene bir sahat mehel verin,"dedi.

Süleyman Beg, beyle bir bunun üzüne bahdi. Üsdü başi perişan bir adam. Amma nevlüne bahdı ki, sevda buni sapsari etmiş. O zeman helg bütün Sümmani'yi seyredirdi. Yeddi âşig da seyredirdi. Amma âşiglar birbirlerine bahıp gülirdiler.

"Biz otuzsekiz gece aradıh bulamadıh, bu bir sahatın içinde. Deli mi bu adam, nerde bulacah?"dediler.

Bu âşiglar birbirine gonişirdiler. Sümmani buni eşidirdi ama, heç üsdüne mal etmirdi.

Süleyman Beg:

"Peki baba, al sene bir sahat mehel. Cemaatın rayı ile bul bahalım."

O zeman Sümmani sazi gösgüne aldi.

Evet o da bilmiyor. Gayba höküm olmaz. O da bilmiyor mendillerin içinde ne olduğuni. Bir beş gişi, herkeş mendiline goyduğuni bilir, bir de Allah bilir. Ancah Sümmani sazi gösgüne alarah, ayahda başini mendillere galdırdı. İlk olarah bahalım ki burda ne diyor.

Amma helgin gonişigi otel ağzina gedder meclis dolmuşdi. Olgun adamlar, birbirine yahın olanlar birbirine derdi:

"Bu herif boş degil, bu herif bulur."

Kimisi de:

"Nerde bulacalı. Âşıglar bulamadi, bu nerden bulsun,"dediler.

Bele gonişirdilar. Sümmani bunlari da eşidirdi. Amma aldi burda, bahalım ki, ilk olarak Sümmani dilinden tekellüm ne diyor:

Kimi bilir, kimi bilmez dediler,
Kimi mahitaban olup güldiler,
Micazi gemimde üçler yediler,
Bir el çekib imdadıma gelsinler,

Çünkü Sümmani en evel derdini gayba seslendi. Söze bah ne diyor?

İkinci kelam. Bütün millet Sümmani'nin ağzından çıhan bu şiyiri galem ile yazmışdilar. Âşiglar da yazmışdi. Aldi ikinciyi, bahalım ne diyor:

Ehmedi Muhammed, Haydarı vezir,
Sidk ile Hagg derem, hazırdır hazır,
Deryada garada İlyası Hızır,
Emred bu halıma burda gelsinler,

O anda otelden içeriye aksaggalli Hezireti Pir Dede girdi, amma heç kimsenin gözi görmedi. Dorği Sümmani'nin vardi yanina.

"Pek mi, daraldın Sümmani?"

Hazreti Hızır, yaninda durdi.

Çünki Hazreti Hızır, kimsenin gözine görikmirdi. Sade Sümmani'nin gözine görikdi.

Aldi Sümmani, üçüncü tekellümüne ne diyordi.

Müracetim sene ey ismi Seddar,
Her ne isder isen, her an sende var,
Gulundur Sümmani ey ismi Cebbar,
Emret bu halıma yardım gılsınlar,

Çünküm Allah u Ezimin bir ismi de Cebbar ismidir. Binbir tene ismi vardır. Bir ismi de Cebbar'dır.

"Gulundur Sümmani ey ismi Cebbar,
Emret bu halıma yardım gılsınlar.

O zeman, bütün otelin helgi bu Erzürümli, Narmanli Sümmani olduğuni bildiler. Çünki adını dedi, yaziyordılar.

Hezireti Pir, Sümmani'nın ögünde:

"Oğlum, şu iki barmağımın arasindan bah."

Beş mendilin içindeki, eşyayı birer birer yazi ila Sümmani'ya gösterdi.

"Oğlum yolundan çılınma. Birinci mendildeki şu, ikinci şu, üçünçi şu, dördüncü şu, beşinci şu,"dedi.

Sona, Pir, Sümmani'nin ögünden gaybuldi. Helg-i âlem, Hezireti Hızır'ın geri çıhışını görmedi. Pir, Sümmani'ya yetişdi. Allah'ın emriyle beş maammanın içindekini bildirdi. Sümmani derdine derman bulduğu içün sevine sevine aldi bir daa, tezeden, bahalım ki ne diyor:

Bunlarin âşiglıhda yoğimiş derdi,

Âşiglar terg euniş, vetani yurdi,

[Âşiglara söz vuruyor. Çünki üsdüne gülürdiler.]

Birinci mendilde sirkenin gurdi,

Gösderdiler bene pirler beglerim.

Diyince, birinci mendilin sahibi hey çekib ayağı, birden yerinden sıçradi. Süleyman Beg eliyle buna el etdi.

"Gel yanima."

Oradan, birinci maammayı asan adam patronunun yanına getdi. Dedi ki:

"Niye birdenbire heyecanlandın, hey çekib gahdin ayağiya."

Dedi ki:

"Ağa, dersen eliynen mendile goymuş asmış. Birinci mendildeki asdığımi yerbeyer dedi."

"Sirkenin gurdu miydi?"

"Evet."

"Peki, otur yanima."

Dedi:

"Ses çıhartma."

Sümmani gözini tihmiş mendillere. Aldi bahalım ikinci mendile ne diyordi. Sümmani sesleniyordi. Şennik hayacanından birbirini çıhniyordi.

Eridi dağların galmadi gari,
Yardım etdi bene Cenab-ı bari,
İkinci mendilde bir ölmüş ari,
Gösderdiler bene pirler beglerim.

Diyince, ikinci mendili asan adam da hey çekdi, hayacanından sıçradi yerinden. Süleyman Beg, eliyle işaret etdi. Oni da yanina aldi.

"Buldu mi?"

Dedi:

"Bey, buldi."

"Ses etme, buldi demek."

Helg heyecan içinde idi.

Aldi Sümmani, bir daa, üçünci mendile ne diyordi:

Ehdigatım vardır emdigim şire,
Âşig isder burda ahlını dere,
Üçünçi mendilde bir ölmüş pire,
Gösterdiler bene pirler beglerim.

Yani Hezireti Hızır'ın gösterdiğini söylüyor. Üçünci mendili asan adam da hayacanından hey çekdi, gahdi ayağı. Süleyman Beg, eliyle işaret etdi. Oni da yanina aldi.

"Buldu mi?"

"Buldi,"dedi.

"Sen de otur, buldi kelime yoh."

Sümmani dalmiş, başını galdırmış söylüyor. Cemaat hayacan içinde. Süleyman Beg:

"Haggi seven ses, gürülti etmesin,"dedi.

Aldi Sümmani, dördüncü mendile ne diyordi:

Aşıgam dünyada degilem nâşi,
Yanar üregim aşgin ateşi,
Dördünci mendilde bir elmas daşi,
Gösderdiler bene pirler beglerim.

Dördünci mendili asan adam da hey çekdi, hayacanından sıçradi. Süleyman Beg, eliyle oni da istedi.

"Buldi mi?"

"Buldi"

"Oldi, otur, buldi demek."

Çünküm gizli ganli şiyatlar. Aldi Sümmani. Mendiller bir tene galdi. Bahalım ki, son mendile, galana ne diyor:

Âşigam beglerim degilem nâşi,
Yanir üregimde pirlerin aşi.
Beşinci mendilde bir horoz başi,
Gösderdiler bene pirler beglerim.

O zeman, beşinci maammayı asan adam da heyecanindan sıçradi, ayağa gahdi. Süleyman Beg, ona da el etdi, seslendi.

"Buldi mi?"

"Buldi."

O zeman Süleyman Beg, beş mendili asanlara dedi ki:

"Ne diyirsiz? Şindi buldi diyah mi, bu şennige?"

Dediler ki:

"Beg, bunda bir iş var. Bunda sara illeti olmıya, peri halı olmıya? Bu, ele dersen eliynen beş mendili asmış. Hele buni buldi demiyah. Buni demiyah. Dördini ihrar edah, beşinci mendili inkâr edah. Dördini yendirah, buni deniyah. Sonki horozun başini demiyah. İnkâr edah. Bahah ki bu yolundan şaşacah mi? Ne diyecah?"

Süleyman Beg:

"Çoh hakli dediz."

Beş mendili asan adamlar, Süleyman Beg'in yaninda, Süleyman Beg bunlar ila berabar gahdi. Çünki bunlar gizli müşevre ediyor. Şennik çoh.

Dedi ki:

"Topyekün cemaat, mendillerin dördi bulunmuş. İşde asan adamlar. Beşinci mendil bulunmamış. Bulunan mendiller enecek, içindekinler hepiz göreceksiz. Ama beşinci mendili asan adam diyor ki degil, horozun başi degil, bulamamış."

O zeman mendillerin dördi endi. Birinci mendilde sirkenin gurdi olduğuni, ikinci mendilde ôli ari olduğuni, üçünci mendilde gara pire olduğuni, dördünci mendilde elmas daşi olduği, mendillerin içinden açdilar. Bütün gutular açildi, cemaat gördi. Beşinci mendil yenmedi.

"Bulamamış, horoz başi dedi, degil. Asan adam yoh diyor."

"Bulamadım mi?"

"Hayır bulamadın."

Aldi Sümmani. Bahalım ki ne diyor:

[Efendiler, dorği adam, dorği yoldan çıhmaz.] E, Sümmani'ya pirler göstermiş. Hezireti Hızır birbir adlarini demiş, göstermiş. Sümmani gelb gözi açılmış. Beşinci mendilden dördi yenmiş, beşinci mendilde horozun başini görüyordi. Aldi, bulamadım diye aldi Sümmani:

Diyneyin beglerim, ehvalim vardır,
Yarabbi sevdayi serinden galdır,
Sorarsın horozi rengi de aldır,
Gösterirler bene bir horoz başi.

Horozun rengi meger al rengi horoz idi. Kesmiş yemişler, sade horozun başini, beşinci mendile bu herif asmiş. Tavandan asmiş. Horozun rengini de diyarah dediler ki:

"Degil, horoz degil."

Aldi bir daha Sümmani:

Otuzsekiz gündür bu mendilde asılmış,
Sorarsın horozu gırk gün evel kesilmiş,
Gösterirler bene bir horoz başi.

"Baba, degil horoz. Ne dutdun horozi, bulamadin."

O zeman, aldi Sümmani. Bahalım ki, bir daa son sözinde ne diyor:

Dinleyin beglerim ehvalim vardır,
Yarabbi sevdayi serinden galdır,
Sorarsız horozun sayibi ismi Ali'dır,
Gösterirler bene bir horoz başi.

Meger o horozun sayibi esgici, adi Ali. Adını da dedigi kimin, horozi satan adam da heyecanından sıçradi, gahdi ayağı. Süleyman Beg seslendi. Dedi ki:

"Beg, gırk gün evel bu horozun benden aldilar. Benim adım Ali, adımi da dedi."

Sorarsız horozun sayibinin adi Ali,
Gösterirler bene bir horoz başi.

"Hele sabret"diye.
"Baba degil horoz."

Bu terefden, aldi Sümmani son sözini:

Dileyim Allah'a üzüz gülmesin,
İki yahas bir ariya gelmesin,
Diliz asla selavata dönmesin,
Gösterirler bene bir horoz başi.

Diyince, Süleyman Beg mendilleri asan adama dedi ki:

"Begendiz mi? Buna razi olduz mi? Bahın bedduvaya düşdi."

O zeman Süleyman Beg:

"Baba, gargışın geri al. Evet, biz seni denemah için inkâr ettih ki; belki bahalım yolundan şaşacah mısan. Sözün hagdır, horozun başidır."

Beşinci mendil yendi. Bir horoz başi! Horozun da rengi al! O zeman Süleyman Beg, Sümmani Baba'yı aldi yanına. Toplanan bütün topyekün cemaat sıraleyin gelip Sümmani'yle görüşdi. Ehal cehal bütün Sümmani'yle görüşdühden sora bütün çekmecenin olan varlığını getirip Sümmani Baba'nın öğüne goydular.

"Buyur baba, bu para hep senin. Otuzsekiz günden toplanan paralar senin, bir. İkincisi, birinci mendili yazan adam elli altın goymuş. "Maammayı kim derse bu gıymet onun, bu ödül onun". İkinci mendilin saybi yüz altın goymuş. "Kim ikinci mendili derse bu ödül onun". İşde beş mendilin saybi, yani son iki mendilin saybi üççüz altin goymuş. Kim derse bu altın onun."

Eee, Sümmani Baba'nin üççüz altin borci var idi. Sade maammalarin mendillere goyulan para, Sümmani'nin iki misli borcini ödiyordi. Çekmeceyi de açdilar. Süleyman Beg:

"Baba, bu para senin."dedi.

Bahdi, ağzina gadder çekmece para dolmuşdi. Çünküm bütün Batım'ın yediden yetmişe gadder o maammalara gelip, herbiri elini cebine sokan, bir kesinti ücret goyurmuşdi. O ücreti ödüyordilar.

Sümmani Baba, Süleyman Beg'e:

"Bu parada kimsenin haggi var mi?"

"Yoh baba, bu para da senin."

"Âşınlar, gelin burıya,"dedi.

Sade mendillerin saybi, ödül goyan paralari aldi, goynuna goydi.

"O çekmecedeki parayi sayın."

Paralari, üç gişi saydilar.

"Sekiz tehsime ayırın. Biri bene, yeddisini de bunlara verin."

Sekiz tehsime ayırdilar parayi. Süleyman Beg:

"Ne edirsen baba, Sümmani Baba?"

Dedi ki:

"Beg, ben sene dedim. Dedim ki bu parada kimsenin haggi var mi? Dedin ki yoh. Ha, şindi hagg benim ise ben bu âşınlara tehsim ediyorum. Sene ne? Ben haggımi verirem,"dedi.

Sümmani, yeddi âşiga, yeddi tehsim, birini de kendisi aldi.

"Haydın âşiglar."

O zeman, Süleyman Beg, yeddi âşiğa yol verdi.

"Size güle güle, uğurlar olsun."

Sümmani Baba'yi eyledi yaninda. Sümmani Baba tam bir ay otelde hizmet gördi. Degil üççüz altin, her gece elli altin toplanırdi. Gıymetinden, gelen Sümmani'ya veriyordi.

Lâkin o meclisin içinde bir cehal deliganli, Sümmani söze başlarkan ağliyordi. Sözi son, paydos edene gadder, bu deliganli ağlirdi. Gözlerinden tökülen yaşlar üzerini isladirdi. Paydos ettikden sora bu deliganliyi, Sümmani yanina seslendi. Bir odaya aldi, Dedi ki:

"Deliganli, temam bir aydan beridir ben söyledim sen ağladin. Derdin nedir?"dedi, bu gence sordi:

"En evel adin söyle."

Gonişdi, bu deliganli:

"Baba, elin öperem. Benim adım Gehriman."

"Eee, derdin söyle."

Dedi ki:

"Derdim gatar gatar. Ne deve çekir, ne de fil."

"Söyle baba, oğlum söyle. Ben çekerem."

Dört duvar arasında Gehriman derdini açdi.

"Ben de Erzürüm'ün gezasi İsbir Kövü'nden, gezasından. Kövümüzün bir ağasi var ıdi. İsmine Mıstaa Beg derdiler, köy ağasi. Bunun bir gızi var ıdi, ismi Elmas. Ben Elmas'a âşig oldum, Elmas da bene âşig oldi."

Deliganni, ağliyarah Sümmani'ya anladirdi.

"Nâyet, Elmas'ın da bene âşig olmasina, göyni olmasina, bilür gişiler gazadan gahdi, gızin babası Mıstaa Beg'e düyürçi getdiler, babam ila berabar. Lâkin babasi dedi ki:

"Allah'ın emrine bişey demirem amma benim gızim zengin. Bağı var, bağçesi var. Bağlarda, bağçelerde ahşama gadder cariyeler hizmet edir. Ben Gehriman'a verdim mi bir gün, gendi yerinden bağı bağçesi yoh, bişeyi yoh. Lâyıh mıdır bu? Ben gızımi bele bir yohsula nasil verim?"dedi, giden cemaati hoş gerşilayıp "vermem"dedi."

Lâkin gezanın helgi iki teraf oldi. Yarısi benden teraf, yarısi Mıstaa Beg'den teraf. Cayiller bütün toplaşdılar, bene dediler ki:

"Gehriman, heç gorhma, gız da seni aliyor. Gaçiracayıh, getireceyih. Eve yendireceyih."

Bilir gişiler eşiddiler. Ehl-i kâmil adamlar babami aldilar bir daha Mıstaa Beg'in yanina gettiler. Buna gizli anladirlar ki:

"Bah, gızin da göyni var. Gel, bu üzünin duvağıynan, Allah'ın emriynen ver. Gızin gaçıraçahlar. Bu gezanin cahallari iki terafli oldi. Gızin da göyni var."

Mıstaa Beg buni biliyordi. O zeman gizlin olarah benim babama üçyüz madeni altın veriyor:

"Al buni. Şu benim bagçemin garşisında ersa al. Bağlardan da fidan verim, bahçe dik, yap. Allah'ın emriynen gel gızimi iste. Benim sene para verdiyimi bir sen bil, bir ben."

Nâyet baba, Mıstaa Beg olgun adam. Toy dügün dutuyor. Babama bahçe bağ yapdirir. Bağlardan fidan verir, bağ dikdirir. Beni Allah'ın emriyle Elmas'a aldilar, Elmas'ı bene.

Toy dügün dutuldi. Gızın babasının eliyle getirdiler eve, gerdek olan geceden.

Mıstaa Beg'in bir gızi, dörd oğli var ıdi. Oğullarina diyi ki:

"Alın dabancalari, tüfekleri. Bu çocuğun gapısını, bacasını gollayin. Benden baciz Elmas'i çoh zenginler isdedi, vermedim. Gızımın da göyni bu Gehriman'a düşmüş. İşde gidin düşmanlar buna hakaret etmesin, gapısina bacasina getmesin,"demiş.

Bu, dörd oğlini yollir. Birisi baciya çıhir. Yassi namazi gıldihdan sora Elmas'ın duvah üzinde, baciya çıhan diyir ki:

"Hele bahım ki; bacim bunun yoluna bu gadder ağladi. Bunlar birbirlerine âşig oldi. Bunlar nasil sarilirlar?"

Ogli, bacanin penceresinden egilip baharkan meger, bene de dabanca vermişdi gaynatam olacah. Düşmanın, ögün alirsa vur diye. Ben dabancayi, zandım ki diger bir adamdır, bacaya çıhmış bize ateşlir yahud göricek. Dabancaynan ateş etdim. Gaynimi vurmuşam. Elmas'ın gardaşini vurmuşam. Mıstaa Beg'in oğli vuruldi diye, ay ağam, ben baca gapisından gaçdim. O gaçış gaçmişam, geldim yeddi senedir, burda galdim. Gorhumdan ne geri dönüp gidebilirem ne de kimse benim burda olduğumi bilir. İşde ben ağlamim kim ağlasın. Mıradım gözimde galdi,"dedi.

Bütün derdini Sümmani Baba'ya tökdi Gehriman. Dedi ki (Sümmani):

"Yarından etibaren hazırlan, götürecem seni."

"Aman baba beni öldürürler."

"Yoh yoh, ben berabar götürem, gorkma."

Batım'dan yeddi seneden gaçan Gehriman'ı aldi ögüne, dorği geldiler. Diyelim Mıstaa Beg'in gezasi Çiflik, isa Kan'da eyledi.

"Sen burda dur,"dedi.

Dorği Mıstaa Beg'in gezaya gidip gapısina giden, Mıstaa Beg aradan geçmiş. Gızını sesliyor, gız gelmir. Diyir ki:

"Baba, üzümde duvah bu gapiya gelin geldim, ölüm de bu gapidan çıhacah."

Gehriman'ın anasi babasi ölmüş, ev düşmüş boynuna. Şindi Mıstaa Beg hem Gehriman'ın evini göriyor, gızını, hem gendi evini.

Düşünürkan heber geldi verdiler ki Sümmani Baba geldi.

"Olan o pezevengi bir tez garşilayın, alin yanima."

Sümmani Baba saziyla berabar Mıstaa Beg'in odasina girdi. Sebeb hoşdan sora:

"Muhannet, seni aradım bulamadım."

Dedi:

"Baba, gurbete getmişdim."

"Peki-dedi Sümmani-söyle,"

"Derdim çoh."

"Nedir? Heyrola."

Açdi, dedi ki:

"İşde, benim derdim senin derden de benzemir. Yeddi senedir gızım duvah üstünde ağlir, ben ağliram. Bu çocuh yeddi senedir gaçdi, heber gelmedi. Benim ölen oğlumun mugedarati bu. Öldi getti, şindi öleni düşünmirem, galani düşünirem. Benim halım ne olacah?"

Sümmani Baba, Süleyman Beg'in otelinde olduğıni ve orada neler başina geldigini anladdıhdan sora dedi ki:

"Mıstaa Beg, senin derden derman olursamsa, heç bişey demessen?"

"Nedir?"dedi.

Dedi ki:

"Şindi ben enişden Gehriman'ı bir sahatın içinde garşan getirirsemse, bu çocuğa bişey demiyecen. Söz ver bu şennigin içinde."

Çünküm Sümmani'nin geldigine, gezanın helgi Mıstaa Beg'in odasına toplanmışdi. Mıstaa Beg, bele Sümmani'nın üzine bahdi dedi ki:

"Baba, aşınlar bazı gayba hükmeder. Sen de gayba hükmedirsin. Yeddi senedir bu çocuh gaybolmiş, getmiş."

Dedi ki:

"Şindi bir sahatın içinde Gehriman'ı, damatın yani Elmas'ın sevgüllüsüni garşan getirirsemse bişey demyeceksin. Söz ver."

Dedi ki:

"Baba, bu cemaat şahad olsun. Ben gözlerinden öpecegem, heç bişey demeyecem. Gızım Elmas ila bu gece sanki yeniden gelin güvegi olacah."

"Pekey."

"Baba, bir sahat bene mehel ver."

"Pekey."

"Ben gidim amma benim peşime kimse gelmesin,"dedi.

"Allah'ını seven beni tegib etmesin."

Eee, bir sahat o yandan kövde goymuş. Sümmani Baba, Mıstaa Beg'in fikrini anliyan gerisin geri Gehriman'a gavuşdi.

"Gah oğlum, düş ögüme."

Eee, bu can gorhisi.

"Aman baba, beni öldirir, öldürtdirir."

"Yoh oğlum, düş ögüme."

Dorği Sümmani Baba, Gehriman'i Mıstaa Beg'in gapisından içeri sohdi. Dedi ki:

"Oğlum, en evel diz çöker, gaynatan olacah elin öper, başan goyarsan. Ben de senin peşinden girerem,"dedi.

Gehriman diz çökdi, Mıstaa Beg'in elini öpdi, başina goydi. Mıstaa Beg, damati Gehriman olduğuni görür görmez:

"Ey Sümmani Baba."

"Buyur beg"dedi.

"Ben anamdan yeni doğdum, dünyaya geldim. Dünya işihlandi bene. Baba, Allah sene uzun ömür versin, hegiget âşiğın. Buni nerden buldin?"dedi.

"Bulduran buldurdi. Ahan senin itigin, ahan senin aradığin."

O zeman emir verdi ki:

"Gızima müjde götürün. Sevgülüsi Gehriman geldi."

Elmas'a müjde getdi. Elmas sevindi. O zeman Mıstaa Beg;

"Haydi oğlum, iki gözinden öpim. Ne oldi? Dorği get sevgülünün yanina."

Sümmani Baba'yi aldi. Mıstaa Beg yanina, yemeg memeg geldi yediler. Mıstaa Beg dedi ki:

"Baba, benim de gözimin ahan yaşlari şindi gurudi, şindi güldim. Benim de bu derdim burda eyi oldi."

Bele, üç gün Mıstaa Beg Sümmani Baba'yi egleyip, yüz altin da Mıstaa Beg Sümmani Baba'ya verdi.

"Al baba, buni de güle güle."

Dorği gelip borcini ödedihden sora, ehbabinide Haran'dan getirtdirdi ve aldığı parayi ehbabına da bildirdi bu gadder para aldım diye.

Hekâyemiz, Sümmani'nin heyati, durumi, hekâyesi burada menziline geçdi. Gehriman'nan Elmas da mıradına gavuşdi. Onlar da yedi içdi mıradına geçdi. Sözimiz burada temam oldi.

BAYBURTLU HİCRANÎ BABA İLE KARŞILAŞMASI

Dem bu demdir, dem bu dem,

Bundan gayrusun nedem.

Ne demek isdemiş bu zât-ı muhterem? Geçen ömür, geçen günler getdi, geri dönmez. Gün bögün, ömür de bu, ömür, saat bu saat. İşde, bunin içün:

Dem bu demdir, dem bu dem,

Bundan gayrusun nedem?

denmiştir.

43 sene evel, Gürcigapisi'nin cammiisinin yaninda âşiglar gâvesi varidi, söküldi. Âşiglar gâvesinde, hakkâm reisi olan Hafız Şükrü Efendi, Hafız Davud Efendi, Hafız Fevzi Efendi, gibi onbir şair toplanmişdı. Kimlerdi bunnar? Birincisi Bardızlı Nihanî Baba, ikincisi Bayburtlu Hicrânî Baba, üçüncüsü yine Bayburtlu İlhâmî Baba, dördüncüsü Sümmanî Baba'nın böyük ogli Şevki Çavuş,

beşincisi Gezmehleli Hafiz Mugdat, altıncısı Gezrekânli Kürdoğlu Mehmed, yedincisi Ehli Dilbatan, sekizincisi Tahtaci Mevlüd, dokuzuncisi Tuylu Derviş, onuncusu Tuylu Facit, onbirincisi da ben idim.

Bunnar ila berabar, tüzük başgani olannar tanişdılar:

"Gurre mi çekersiz, yohsa eş mi olarsız?"diye.

Bunnar:

"Gurre çekek,"dediler.

Gurrede, Bayburtli Hicrânî Baba -73 yaşinda idi- berabar eş çıkdik. Eşleşen her şairler, gendilerine verilen ayak ile sade sual olirdi, yani sorgi sorardilar; birbirlerine sori sorardilar. O zeman, sıra bize geldi. Bayburtli Hicrânî Baba:

"Oglim, bene ayag, suval verdiler, sene sorim,"diye aldi, bakalim ki, Hicrânî Baba, benden sorir, ne isdir. 43 sene evel gelip geden ehvaller:

O nedir ki yavrım, boyanmişdır boyagsız,

O nedir ki, doğar elsiz ayagsiz,

O nedir ki kakar, golsuz ganatsız,

O nedir ki, ganadinda ali var?

Ben cevap veriyorim:

O semadir baba, boyanmişdır boyagsız,

Gurbağadır, doğar elsiz ayagsız,

Çekirgedir galar, golsuz ganatsız,

Kelebekdir, ganadinda ali var.

Hicrânî Baba:

"Âferin Mahir,"dedi, ikinci soriya geçdi.

Gine, Hicrânî Baba, bene soriyor. İkinci suvalini şöyle sordi:

Bir ağaçda iki yaprak, biri gece, biri günüz daha yok,

O nedir ki, yiyer içer, agzi var, dili yok?

O nedir ki, yaprak açar, meyva verir gülü yok?

O nedir ki, hem okunir yavrım, ayeti var, mimi yok?

Ben cevap veriyorum

Bir ağaçda iki yaprak, biri gece biri günüz, daha yok.
O incirdir, meyve verir, yaprak açar, gülü yok.

O balıkdır, yiyer içer, agzi vardır, dili yok.
İnnatayna suresidir, hem okunir, ayeti var, mimi yok.

"Aferin oglim, bir nefeste dört suval, ikinci nefesde dört suval, sekkiz suval bildin."

Şindi, bene dediler ki:

"Sen geç öne."

Ben, gençlik âlemi, fikrim ile kendi kendime diyirdim:

"Eger, öne alınırsam, bir kelamnan duriram."

Meger, benim fikrim çok yanişmiş. Neden? Bayburtlu Hicrânî Baba, gosgoca bir derya, ben onin garşisında bir gatre bile olamam. Amma, o anda kendimi bir derya görerek, karşımdaki hasmımi bir gatre görmirem. Gendi gendime dedim ki:

"Eyle, buna bir ayak açim, eyle suval sorim ki; şindiye gadder heç bir şair dememiş ola, bu da yer be yer, burda gala."

Bunin içün şöyle seslendim, amma o vakdın hökmünde gâvenin içi dışi bütün şennik dolmişdi, vesaitler bile durmuşdi. O zeman, canlı vesaitimiz çoğidi.

Aldim ben:

Gel meydâna, kâmil âşıg,
İsdemem sözin dolaşık,
Garanlığa nedir ışık,
Beyan eyle, yol gedelim?

Garşi garşiya oturmuşduk. Beyle, bene bir ala ala bakdi:

"Sen osun oglim, he."dedi.

Hicrânî Baba, bakalım ki, sordugum suvale, açdıgım ayaga ne cevap verir. Şindi, cevabi o verir. Bir daha tekralliyom sözimi, ona dedigim ayak, suval şu idi:

Gel meydana kâmil âşig,
İsdemem sözin dolaşık,
Garanliga nedir ışık,
Beyân eyle, yol gedelim?

O, cevap veriyor:

Hagg lütfetdi yavrım, oldum âşig,
Degildir sözim dolaşık,
Garanlıga îman ışık,
Tut elimi, yol gedelim.

Ben annadım ki, biz işi zay etdik. Lâkin, gene cehaletlik ki, ikinci ayagi açdık:

Dikkat eyle, sözime bak.
Âşig olan eder, ah vak,
Bir günilde iki çılpak,
Hangisine mal verelim?

O, cevap veriyor:

Getdi gece yavrım, geldi sabag,
Eyvah ömrim geçdi, ah-vah
Emelsizler galdi çılpak,
Emelliye mal verelim.

Söze bak, cevaba bak. Ben annadım ki, bu gosgoca derya; ben bir gatre bile degilem amma; bir oyin açmış, düşmüş bulunduk. Üçüncü kitaya geçmişdim:

Gösder bene iki hali,
Biri veli, biri deli,
İkisi de Hagg'in guli,
Hangisine ey diyelim?

Buni, onbeş dagiga aradi. Nereyi aradi? İçeriyi aradi. [Çünkü, begefendi; ne ariyorsun sen, kimi ariyorsun sen, O, âlem-i eşyayi sene vermiş, kalb vermiş. Kâbe senin içinde, seni bir insan olarak yaratmiş; seni heyvan yaratmamiş, âdem yaratmiş. Sen daha ne ariyorsun? Göydeki meleklerden üsdün âdemi yaratmiş, sen daha ne ariyorsun?

Aceba, Allah'ın bize verdigi bu giymetin, bu devletin şükrünü getirebilir miyiz? Hayir. Ya bizleri heyvan yaradaydı, çok şükür emr-i ilâhisine ki, insan yaratmiş.]

Bayburtlu Hicranî Baba, onbeş dagiga buni aradıkdan sona, içerisinin saginden bir feyz aldi, yani sagindan güç, güvvet aldi. İçeriyi arayıp içeride buldi. Çünkü, ne ararsan, seni de ara. Üçüncü sorguya şu cevabi verdi:

Göstereyim oglim, sene iki hali,
İki hâlin biri dogri,
Çalışmıyan odur deli,
Çalışana ey diyelim.

Kelâma bakın, işde şair beyle olir, âşıg beyle olir. Çünküm, meddi - menevi, çalişan her insan, her şeyi gazanir. Uyuyan, yatan, tembel oturan, çalışmayan heç bişey gazanam. Çünkü, elim de eledir, varlık da eledir. Her bir şey, çalişmaynan var olir. Bunin için Rahmetelil âlemin efendimiz, bir gaç sahabe ile giderkan, bir gapinin ögünde, bir pir-i ihdiyar otiriyordi. Selâm vermeden getdi, nâyet geri döndi, gelirkan gina ayni, o gapinin ögünde, dönerken bakdi ki, o pir ihdiyar, elinde bir agaç yontiyor, agaç ile urgaşiyor. Selâm verdi geçdi. Yanindaki sahabe esabları:

"Yâ gözümün nuri, giderken gine bu adam var idi, selâm vermedin, gelirken selâm verdin, bundan sebep nedir?"

Dedi ki:

İslâm âlemi, Allah'ın gullari boş oturmaz, boş durmaz. Boş durana selâm verilmez. Bunin içün giderken boş dururidi, gelirkan elinde agaç yonirdi. Onin içün selâm verdim."

İşde, begefendi, çalişalım, tembel tembel yatmiyalım. Bunin içün, "iki kere iki dört ederdi"derler, ârife târif olmaz. "Yatan aslandan, ısa gezen tilki çok bilür."Çünküm, gosgoca bir aslan, hayatını yatmak ile geçirse, heç bişey annayamaz, bişey gazanamaz. Amma, dilki, dağı daşi dolanir, her çiçekden bir nekkaş, bir örnek alir.

İşde, bunin içün, yatan aslandansa, gezen dilki çok bilür. Bu sebepden, şindi dördünci ayaga geçdim. Hicrâni'ye dördüncü suvalimi soriyordim:

Agir olir Mahir daşi,
Âşig olan töker yaşi,
Nedir âdemin yoldaşi,
Dön bak diyor, gül vereyim.

O, bene cevap veriyor:

Hicrani'yem yavrım değil nâşi,
Akar gözlerimin yaşi,
Emeldir adem yoldaşi,
Aç elini gül vereyim.

[Hele şaire bak, işde beyle olir, gosgoca bir derya olmişdi. Hegigetde, heç kimse sene yâr olmaz, kimse seni gultaramaz, torpah bile sene yâr olamaz, emel olmadıkdan sona. Orada, varlık da sökmez, ağalık, beylik de sökmez, emel söker. Bunin içün Allah, cümlemizi emeli salih olan gullarindan eylesin. Atalar sözi, derler; "Lâf ile gemi yürümez, o gemiyi sürmek içün bir gapdan lâzim."Hegigat, eyi düşün, bu bir kelâm amma, böyük bir kelâmdir.]

Ben, beşinçi suvala geçdim. Yani, sekkiz sori sorildukdan sona, beşinci ayaga geçdim. Yina cehaletlik alâmeti, dedim ki:

"Ben nasil edim de, buni bir söz ile durdurim."

Hicrânî Baba'ya şu cevabi açdim:

Âdem'den evela adem yok ikan,
Babasiz dünyaya gelin gösder,
Zeminde, semada mekân yok ikan,
Mekânsız zeminde olani gösder.

Bele bir, ala ala, bene dorgi bahdi:

"Sen osun oglim, dur, birez sabır; ileri gedersin,"dedi.

Halg, birbirini çiğniyordi, ele gâvenin içi dopdoli seyrederdi. Çünküm, belli başli şairler hep toplanmış idi, bene şeyle cevap verdi:

Herşeye gâdirdir Hazreti Allah,
Birligine şükür Elhamdülillah,
Onsekizbin âlem halgetti billah,
Makânsız zeminde canleri gördüm.

Ben, yerimden gahdim, Bayburtlu Hicrânî Baba'nın eline getdim. Bene:

"Ey kerata, heç merhametin yok mi idi, bu agir yükleri benim kimin bir ehdiyarin üsdüne yükledin?"

Af isdedim. O da:

"Olur oglim, şairlerde beyle şeyler olir. Gence gocaya bahmaz; âşig meydana çiharsa, ehdiyere gence bahmaz, sözine bahar. Pehlivan, meydanda soyunirsa, o da hatıra bahmaz, sözine bahar.

KAĞIZMANLI ÂŞIK HIFZI

Göğ kubbe altında dünyanın hükmü zamanında Gağızman'da Hıfzi isminde bir genç anasi yaşardi. Bunin anasi babasi ölmüşdi, yetim idi. Bunun darı dünyada bir emisi var idi. Emisinin yaninda eyleşirdi. Emisi Hıfzi'nin babasının, anasının galan arazizini ve bütün varlığı gendisine çevirmişdi. Hıfzi daha ahıl bülug olmamiş, yanına almiş çalışdırırdi. Lâkin Hıfzi emisinin gapisında çalışırken, malına muluna bakarken, hizmet ederken vakıt geçiyordi. Emisi Cemal idi. Adina Cemal Ağa derdiler. Cemal Ağa'nın da bir tek gızi var idi. İsmine Sonay denirdi. Gızın ismi Sonay idi. Gız ile barabar Hıfzi berabarca okula giderdiler. Medreseden çıkıp eve gelirdiler. İkisi barabar okurdular. Ancak bu genç gız Sonay ile genç Hıfzi çok geçmeden birbirlerine eyle meyil bağladı ki, birbirlerine âşig oldular ki, ikisi de birbirini görmeyende gece gündüz ariyordular. Bunnar bu halda iken bu iki genç feleğin aynasi seneler geçip eğer Hıfzi, eğer de Sonay tam onseggiz yaşına girdiler. Bu iki genç birbirleriyle candan bağlandilar. O, ağzindan çıkarir lokmayı Hıfzi'ye; Hıfzi lokmasını Sonay'a verirdi.

Bunnarin birbirine âşig olması ve birbirlerine bir sevgi candan bağlanmasıydi. Günnerin bir gününde o zaman Âşig Hıfzi'nin Sonay'a bağlanmasını ve Sonay'ın da Hıfzi'ya candan bağlanmasını; el elin ölüsüne güle güle ağlar demişler. Bu terafdan müzevir kimseler, yani şer atıp ilave edenler, iki Müslüman'i birbirine düşüren kimseler, Hıfzi'nin emisi Cemal Ağa'ya haber verdiler:

"Hele bah, hele bah, hem ekmegin yiir, hem de namusan dolanir, bu olir mi? senin darı dünyada bir gızin var, hem barabar gidiller, ohulda okullar, birbirleriyle kolla-çelik oynayarak eve gelirler. Bundan senin haberin yoh mudur?" diye fit veren müzevirler, sözüne garşılık emisi Cemal gızi Sonay'ı Hıfzi'den ayırdi:

"Daha sen getmiyeceksin -dedi- ohumayacaksın, yeter."

Hıfzi'yi bir direğe bağladi, soyundurdu, su sepdi gamçi ile Hıfzi'yi bir ey dövdü:

"Ey zalım, ben sene hem baba emegi, hem emi emegi verdim. Benim namusuma, hasiyetime neçün hayın baharsın?" diyib müzevirler sözüyle Hıfzi'yi döğdi.

Hıfzi:

"Ey zalım emi, ben senin gızina âşig oldum, gızin da bene âşig olmuşdur. Sen beni pare pare etsen bile gızından vazgeçemem. Ancak ben vazgeçsem bile gızın benden vazgeçmez. İkimiz birbirimize candan sevgi bağlamışık, bu sevgiyi bize Hagg verdi, sen vermedin. İkimiz birbirimizden ayrılmayız," diyib. Lâkin bu zalıma, bu sözler kâr etmedi. Ancak bu tarafdan gızi babasina:

"Ey baba, beni pare pare etsen bile her bir parçam Hıfzi'den vazgeçmez. Hıfzi benim âşiğımdır, ben Hıfzi'nin âşığıyam. Eğer sen babayisen bizi sevündür, bizi güldür. Bizi döyme, bize itab etme."

Babasi:

"Vay sen de Hıfzi'den taraf oldun," diyib gızını ceza vermek içün bir odaya hapis etdi. Hıfzi'yi de ceza vermek içün bir odaya hapis etti.

"Hele siz biraz aç galin, aklınızı başıza toplarsız,"

Bunnar eger gız bir odada, eger Hıfzî bir odada. Oda içinde hapis galsın bunnar. Eyle ağliyordu. [Bunnar ağlasin, bunun irelisini ancak hekâyenin şindi başi, yarın güzel, Âşig Hıfzi ile sevgüllüsini annadıram, siz de dinnersiz.]

Çevir gaz yanmasin,
Sözde hilaf olmasin.
Mert yakasi namerd eline,
Giriftar olmasin İnşallah.

Bunnar igirmidört saat, her biri ayrı yarı bir odanin içinde ağliyordi. Gızın annesi, yahın gomşulara durumu annadıb ve bir tahım Kağızman'ın ireli gelenleri, ehl-i kâmil adamlari, Cemal Ağa'yi oturmaya seslediler. Esgiden köylerde oturmalar vardi. Oturmag içün de, olgun adamlar gızın babasına, Âşig Hıfzi'nin emisine dediler ki:

"Çoh yanış iş dutdun. Ancak bu iki genci her birini bir odada hapıs etmek, aç gomak dorgu mudur? Bu bizlere yahışır mi? Sen bunnari bu şekilde yola getiremezsin. Bunnarın yola geleceği yol bu yol değildir. Bunnar güzel ahlâk ile yola gelir, itab ile gelmez. Dar dünyada bir gızın var, bir de yegenin var ve bu çocuği, babasından, anasından galan mali de kenden mal etmişsin, bir şey demiyoruh. Evet gardaşın mali, mal senin. Amma hem bu çocuğun epmegini ye, hem de itab et, lâyık mıdır? "diyib çoh bir yazıkladılar. Ancak birgaç gişi gönderdiler, Eger gızi, eger oğlani Hıfzi'yı odayı açıp çıkartdılar. Gonşulara götürüp Hıfzı'nin gannını doyurdular. Hıfzi ağlıyordi:

"Ben emine bir şey yapmadım, lakin dünya dünyadan geçme, ben sevgüllümden geçen değilim. O da beni ele sever. Her ikimizde onun evladi, neçün bize bu itab yapıyir" diyib halga derdini annatdi. Bir takım adamlar öğüt verdiler. Aradan üç beş gün geçdi. Emisinin siniri endi.

Çünküm gelen yazıklardi. Nâyet bahdı ki:

"Halg beni gınıyacak," diyib gine gizlin evinde Hıfzi'yi döğüyordi. Kimsenin haberi olmirdi. Lâkin bu terafdan sevgüllisi gız ağlıya ağliya babasına yarvarirdi. O zaman gızin babası bahdı ki:

"Hayır, bütün halg beni gınir."

Bir takım gençler önüne aldılar Cemal Ağa'nın:

"Sen bunnara neye itab edirsen," diye gorhi verdiler. Nâyet o vahdın devrinde garışamıyor, birinin evladi, biri yegeni. Ancak bu zalım adam düşündi, gece günüz:

"Ben buni sikdiredim, Hıfzi getsin ve gız da bir gaç ay ağlar, gaderi açılır, başgasına verirem, bu da Hıfzi'yi unudur."

O zaman gendi hatırına goyan bu zalim gecenin yarısında Hıfzi'yi yalın ayak, baş açık:

"Çıh evimden Kağızman ölkesinde durma, durursan seni öldürtürem. Başını al, diyar diyar get," diyib Hıfzi'yi dışarı edip, kimsenin haberi yoh idi. O zaman gız yatırdi, uyuyordi. Hıfzi yalın ayak baş açık, bu zalımın gorhusundan başını aldi, ağliya ağliya bir yol dutdu. Dorgi o gece sabaha gadder yol gidip, sabak ışıklaniyordi, bir celeb çobanlara yetişdi. Çobanlar Hıfzi'yi görüb:

"Yazik bu gence, -dediler-acaba ne derdi var, yalın ayak, baş açık bu dağlara düşmüş."

Çobannar Hıfzi'yi yannarına sesletdi. Bu genç âşığın gannını doyurdular, meseleyi sordular. Hıfzi başına geçenleri çobannara bir bir annatdi ve:

"Gecenin yarısi zalim emim sevgüllümden ayrılıb beni kövümden ve kövün etrafından, Kağızman mühütünde durmayasın, seni öldürttürüm" diye beni sür-

gün etdi. Gonum gomşum yatıyordi. Ben canımın gorhusundan artık başimi aldım buraya gaddar aglaya aglaya geldim. İşde siz yanıza aldız beni çok şükür. Hak razı olsun sizden garnımi doyurdum," diyib derdini boşatdi. Çobannar ağlıyordilar:

"Bu nasıl merhametsiz bir kimse," diye sordular.

Terkal adamlar sordular:

"Sevgüllün göynü de sende var mi?"

"O benden beter ağliyor,"

"Pekey."

Çobanlar öğüt verdiler Hıfzi'ya:

"Heç merah etme deliganni, âşig. Saten âşıglar çilesini çeker, sonradan güler üzü. Bu çile içinde, sene bu çileyi çekdiren Âdil-i Mütlak bir gün güldürür," diyib. O anda seher zamanıydı. Durnalar uça uça havadan girdiler. Âşig Hıfzi çobanın elinden degenegi alıp saz etdi, bagrine basdi. Bahalım ki uçan durnalara burda dertli dertli ne diyor. [Evet durnalar haggında Emrah da demiş, Kerem de demiş ve Hıfzi de demiş. Sürmeli Bey de demiş. Yedi âşigın durnalar haggında ayrı ayrı şiyirleri var.] Aldı Hıfzi bakalım ki burda göyde öten durnalara ne diyor:

Gatar gatar oldi bu durnalar geldiler,
İçimdeki derdi birer birer aldilar.
Galhın durnam galhın galhın havaya,
Çil Horoz Dağı'ndan, Hasan Ova'ya,
Orda da durmayım gidin durnalar.

Erzürüm galabalıh çıhın havaya,
Çoban Dedeleri dursun duâya,
Çil Horoz Dağı'ndan, Mekke Ova'ya,
Orda da durmayın gidin durnalar.

Derdimi sizlere açdim durnalar,
Sizin derdinizi ben de bölüşüm durnalar,
Sevgüllüm Sonay'a derdimi verin durnalar,
O da benim kimi duysun durnalar.

Durnalar durnalar telli
Gele bizim bu göllere gonalar.

diyib uçan guşlar geçti, getdi. Ancak çobannar öğüt verip:

"Âşig bizim yanimızda gal," dediler.

Hıfzi:

"Hayır -diyib- bu zalım emim beni buldurur," diyib diyar-ı gürbeti gehriyar eden Hıfzi tek canı ile getmekde olsun, bu getsin, biz dönelim aşığın sevgüllüsüne. Gız sabandan ayrılmışdi. Fecir zamani Hıfzi'nin gohulari evden gelmirdi. [Çünkûm efendi, iki aşığın birbirine candan hulus ile bağlarsa her ikisinin sevgisi birbirine gider.]

"Ecebe bir şey mi oldi," diyib ağliya ağliya Hıfzi'nin odasına geldi ki, bir de ne görsün Hıfzi odasında yok. Haman anasının yanina vardı, ağliyordi:

"Ey ana, netdiz derdimin dermanını," diyib saçlarını yolmıya durdi.

Ana cigeri, segirtdi, gızını yerden galdırıp gucağına basıb:

"Gızım saçlarını yolma, Hıfzi maslahata gitti, gelecek," öğütler vererek, ana gız ağlıyordi. Nâyet gadın goca birbiriyle çekişdiler:

"Heç Allah'dan gorhmadın mi, guldan utanmadın mi, bir tek evladın var buni böyle aglatmak dorgi midir?" deyib başladılar gadın goca birbiriyle çekişmeye. Bunnarın hayvahına gonu gomşu töküldi, bunnarı ayıpladiler.

Nâyet:

"Nedir sizin davaz?"

Gadın sözün dorgisini söyledi:

Bir yetim çocuk, ancak o da çalışıyor. Lâkin eger bizim gızımızın göyni olmasa ben de gocamdan taraf oluram. Amma gızımızin göynü var. Ancak bu iş, bunnari, ikisi birbiriyle nail mırad olmadan başga çare yok," diyib gadın ağlayarak gelen gomşulara derdini annatdi. Bir takım merhametli kimseler onnarı tesilli etdiler.

O tarafdan Hıfzi saz ile barabar gurbet gahrini çekmek içün gurbeti dolanmaya başladi. [Ancak, hangi ölkeye gidersen, hangi caddeden geçersen senin içinde ne olduğuni bilmez. Eldeki sazı görür, seni âşig bilür. Çünkûm bu gam gepçesi elde olmak lâzım, bütün galbin doli söz olsa her sözün bir cevher olsa, elde saz olmasa el ogli içindeki varlıgı bilmez.

Ancak eldeki sazi gördümü der ki:

"Bir âşig geldi, amma içi bomboş, sade elinde bir saz, bir gaç dene söz ilen, onun bunun sözünen gendin dolandırmahda, işde eloğli bilmez. Belki âşig bulduk götürür bir gehveye, yahut bir meclise söylediler. Onun derdini annadırlar. Oni idare etmek içün akça toplar, para toplar verirler. Çünkûm ezeli ezelden dünya beyle gurulmuş. Lâkin onun söyletdigi manadan annar ki, bu boş kûp, bunda bir şey yok. Bir gaç söylediği sözler de bunin mali degil, ordan burdan toplamiş, bunin içerisinde bir şey yok. Sade elindeki görüken saz. Eloğli arif, senin sözünden ne olduğun çıhar. El mi yaman, bey mi? El yaman.]

O zaman Âşig Hıfzi'yi elinde saz beyle bir ölkeden geçerken meger o ölke, Sivas ölkesiydi. Kağızman'dan Sıvas'a enmişdi. Caddeden geçerken bir takım ehli kâmil adamlar Hıfzi'nin ögüni aldilar.

"Âşig nere gidisen, gel bir çayımızı, gehvemizi iç," diyib bir gehveye götürdüler. Gehveci sazi elinden aldi ve duvara asdi. [Çünkûm efendi, yol gahar, tôre gahmaz, tertip gahmaz.

"Âşıg hele söyle," demezler. Neden? En evvel onun açlığını tohluguni bil, en evvel onin garnını doyir, yolunu kes. Ondan sona onu söylet. Yohsa "âşig söyle bak", belki aşığın ganni aç, belki bir rahatsiz. Bunin içün evvel can, sona canan demiş.]

Gehveci, çırağını yohlayıb öyle yemeğe evinde ne pişmişse, Allah ne verdiyse getirtdirdi. Bu genç âşig Hıfzi'ye:

"Âşig adın nedir?" dedi.

"Hıfzi,"

"Güzel, buyur yemek yiyelim," diyib âşig açdı zaten. Birgaç gişiyi de gehveci davet etdi. [Tabi gehvecinin, aşçının yemegini yiyen çog olir. Mezar daşından geçirken hatirime gekdi, hekâyemizin zemani üç mezar daşında yazılı idi. Bundan elli sene evvel biri diyor ki:

"Bu fâni dünyada benim epmegimi yemeyen galmamışdir,"

Biri de diyor ki:

"Bu fâni dünyada benim gehvemi içmeyen galmamışdır."

Biri de diyor ki:

"Bu fâni dünyada benim yemeğin yemiyen galmamışdır."

Dördüncü daş ne diyor:

"Aldanmayın pezevenklerin sözüne, biri gehvecidir, biri fırıncı, birisi aşçıdır."

Evet gehvecinin gehvesini içmiyen galmaz, fırıncının epmegini yemiyen galmaz. Amma açıklanmasa ohuyan adamlar "ne mert gişilermiş" halbuki sanatlarının hökmüni ve garşıdaki yazi sana bunların aşçi, gehveci, fırıncı olduğuni eşgeriye vuruyor. Eyle ya, gehvecinin gehvesini, fırıncının epmegini, aşçının yemegini yemiyen olmaz.]

Evet, şindi gehveci bir gaç gişiye de teglif etdi surfasını, evinden ne gelmiş? Yemek. Yeyib garınlarını doyurdular. Çoh bir kimseler gehvede toplanip Hıfzi'ya:

"Âşig bunlari pilava sesleyeydim gelmezdiler. Seni duymuş, Âşıg Hıfzi gelmiş diye seslediler." Meger Hıfzi gelmeden adi Sivas'a enmiş. Âşıg Kağızmanli Hıfzi diye Hıfzi'nin ismi Sivas'da söylenir. Hıfzi'nin haberi yoh:

"Ey âşig, Âşig Hıfzi gelmiş diye bu Sivas'in halgi seni duymiş, ancak üzün, sesin, sazın duymamış. Endir sazın hele, bu cemaate bir fasıl yap," diyib.

Hıfzi sazını endirib gılıfdan çıhardi, basdi bağrina. Aldi bahalım ki, burda da dertli, dertli gehvenin içi dışı dolmuşdi ve ehel, cahal gehvenin ögi sarılmışdi. Hıfzi'nin adı Sivas'a enmişdi. Hıfzi'yi gören yoh idi. Duymayan duyannara:

"Kağızman'ni Âşig Hıfzi gelmiş," diye gonuşirdi. Gehve peyder pey daha fazla sarılmahdaydı. Aldi bahalım ki Âşig Hıfzi bu toplanan cemaate ne diyor:

Felek beni kevran etdi gurbete,
Ölür miyem, galır mıyam bülmezem.
Gözü yaşli, bağrı daşli, saldi beni hekmete,
Güler miyem, ağlar mıyam bülmezem.

Ben Hıfzi'yam derdim gatar, gatar yücelir,
Gencelmeden bu vücudum gocalır,
Eger dünya, eger mehşer bir gün gurulur,
Sorgu, suval verir miyem, vermez miyem bülmezem.

diyib bu müver sözleri, sade bu üç kelamı mı? Hayır, eyleden aldi Hıfzi, cem olan cemaate tam ahşam güni gavuşana gadder içinin derdini, gamını gasavetini dinneyen cemaate annatdi. Her sözde mana var. O zaman dinneyen bir tahımı da Hıfzi ile ağliyordilar. Ahşam oldi, gehvecinin hanesinden yemek gelib gina:

"Gel âşig ahşam yemegini yiyelim," diyib Hıfzi'yi surfasına alan gehveci ve Hıfzi garınnarını doyurdular. Gehveci bir şerbet doldurub Hıfzi'nin öğüne goydi. Bir tahım öğütler Hıfzi'ye verdi:

"Gam etme âşig, âşigların daimi gözü yaşli olir, bağri daşli olur. Ancak soni eyi olur, heç gam etme, bir gün ağladan, bir gün güldürür," diyib gehveci bir tahım öğitler verdi. Hıfzi melul melul garnını doyurdi. Dört yana bahıyordi, neye bahıyordi?

"Ecaba benim sevgüllüm belki peşime gelir, belki getiriller," diyib uçan guşdan bile Hıfzi, dışardaki guşlardan sevgüllüsini gözedirdi. Evet candan âşig olannar, esen yelden bile, uçan guşdan bile imdat isderdiler, ancak bunnar beyle Hıfzi'nin yolunu gözlesin, bögün biraz rahatsız olduğum için bu hekayeyi burada bağlıyorum, yarın İnşallah irellisini gözel annadıram.

BEHÇET MAHİR'İN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Şindi en ilkin olarak bundan gırh beş sene evvelki gazyağı; Bir hani gazyağının darlığı, gaz bayılarda gıt. Yüz adamın içinde on adam ya alir ya alamir. Annem sağ ıdı. Şüşeyi aldım. Bütün Erzürüm'ün çarşılarını dolandım. Hangi bayının öğüne gidirsemse benden evel beşyüz, bin gişi yığılmış, teneke şeggıldisi ebleke çıhir. Alamadım. Nâyet, gerisin geri döndüm. Tevrüz Gapısı'ndan gelirken baggal Topaloplı Niyazi Bey önimi aldi.

Dedi ki:

"Her şeye bişey goşirsan. Bu garmagala niye goşmadın?"

Dedim ki:

"Gidip anama çağıracam, goşacam. Sora gelip sana diyim."

Şüşe boş elimde geldim.

Anam:

"Hani gazyağı?"

"Alamadım."

"Seten sen naçar. Herkes aldi, sen niye alamadın?"

"Otur ana," dedim.

Anam oturdi, ben ananın garşısında. O zeman sesim güzel idi, geş zemanım idi. Elimi atdım gulağıma, anama şu şiyirleri dedim. Ve bu da bütün Erzürüm'ün halgının bütün dilinde söylenmegde. Gehvelerde ve çarşılarda, evlerde bütün helg gün bugün, gine beni o gazyağının destanını anlat bakalım derler.

Şindi gazyağına goşduğum destan:

Kime söylim ben bu hali,
Bu yıl her bişey bahali,
Bugün gördüm garmagali,
Derler gazyağı gazyağı.

Şüşeyi aldım segirtdim,
İşi gücü ben terg etdim,
Alamadım geri getdim,
Bana gazyağı gazyağı.

Diriler irelde alır,
Derler gardaş bele olur,
Alamadıh biz gazyağı.
Alan ayvanında yahir,

Almıyan geriden bahir,
Günbe gün gazyağı çıhir,
İllah gazyağı gazyağı.

Sabr edelim Mahir biz bu işe,
Tezek çıhdi on guruşa,
[O zeman bir basma on guruş demişdi.]
Çoğunun elinde şüşe.
Arar gazyağı gazyağı.

Abad olsun Mahıı bu Türkiye,
Şükür egmegan ikiye,
[Egmegin kilosi oniki guruşidi. Oniki guruş.]
Güç mi yeter tenekiye,
Alah gazyağı gazyağı.

Bu destani goşduhdan sona dün bugüne gader, gazyağının destanını bene söyletdirirler. Aradan gırkbeş sene geşmiş. Ömürden. Bir, en ilk olarah ben heş bişeyim yoh idi. Heş bişey bilmirdim. Onüç yaşındaydım. Avustos'un onbirinci gecesinde ve uykuda uyurkan, âlem-i menada bene röyemde üç dene başi yeşil bağli devrişan, birisi geriden, birisi sağımda, biri de solumda, ortada bir aşıg. Orta boy, seyrek sakal, goyun gözli, sarıya meyal bir adam.

Saz sağ memesinin üstünde, büyük bir saz geldiler. Sağında duran devrüş, bene dedi ki:

"Tanıdin mi buni? Bu kimdir?"

Dedim ki:

"Hayır tanyamiram. Bir aşıh olduğuni bildim. Sazi var."

"İşte."

Dedi.

"Erzürüm'ün Samigala köyünde Sümmani dedikleri budur. Ey bak."

"Bakdım."

Ben o gün bugün yatağa yattığım zeman da gözümün önüne gelir. Eyer o üç devrüş, eger de Sümmani:

"İşde devr-i dayimi, sene devretmeye getirdik. Devr-i dayimi devredeceyik." O sağındaki devrüş izahat veriyor. Solundaki arhada, dalımdaki çevrüldüler. Sümmani'ya:

"Ver."

Dedi.

"Sazi, hökmi buna verin."

Dedi.

"Dız çökün dizde verim."

Onlar ile bile ben de diz çökdüm. Gendimi yatağın içinde diz üsdi gördim. Ne devrüşler var ne de Sümmani. Avıstosun onbirinci gecesiydi. Nâyet gendimi dizde görür görmez gahdım, odanın içini dolandım. Annem, gız gardaşım, gardaşım yatıyordılar. Bunlari seslemiye dilim varmadi. Dolandıhdan sonra yatağın üzerinde uyudum.

İkinci röyeme, o üş devrüş geldi.

"Oğlum, devr-i dayimi devredeceyidik uyandın alamadın.

"Senin adin Behçet'dir. Mehlesin Mahir goyduh. İsmin Mahir galdi. Behçet Mahir denilecek, bir. Mahir diyeceksin, ikincisi olacah, sızı bizden Heg terafinden sene verildi. Her şeyi dile getireceksin. Söz de mahir olacahsın, " dedi.

Devrûş gina dedi.

"Gah durma."

Eyle uyandim. Gendimde bir varlıh gördüm o anda. İkinci gita, onüç yaşımda ki goşduğum şiyir de şu:

Yüri dorgi yola yüri,
O dorgi yol goymaz geri,
Akar bu eşgimin teri,
Adem olsa bu boş gafa.

Çoh sabırdır elmin başi,
Akar gözlerimin yaşi,
Sabr edenin eyidir içi,
Sabr ederse bu boş gafa.

Behçet Mahir söyle sözüm,
Dorgi eyle özi özüm,
Fazla söze nedür lüzüm,
Adam olsa bu boş gafa.

İşde onüç yaşındaki Avustos'un onbirinci gecesinde ilk goşduğum bu şiyir, üşlerden aldığım bu guvvet, meddi menevi bu guvvete bu şiyiri goşdum.

Yüri dorgi yola yüri,
O yol seni goymaz geri,
Ahar bu eşgimin teri,
Adam olsa bu boş gafa.

Bunlari söylemişdim. Şindi ikinci şiyir dalına geçirem. İkinci gıta şiyirim:

Geyri yola gılma nazar,
Gören görür yazan yazar.
Son evimüz işde mezer,
Gelen gider bu dünyadan.

Uçar bülbül gefesinden
Ayrilmah rizasindan,
Şu felegin aynasından,
Bahan gider bu dünyadan.

Biz gelmişiy bu boş hana,
Ne ağa ne sultana,
Nezer eyle Süleyman'a,
Gelen gider bu dünyadan.

Aşk oduna alışanlar,
Hag yoluna çalışanlar,
Meşayıhlar devrüşanlar
Gelen gider bu dünyadan.

Hag diledi rehmetini,
Müjdeledi cennetini,
Çoh severdi ümmetini,
Gelen gider bu dünyadan.

Bir gün derler Mahir getdi,
Çekdigim çileler bitdi,
Efgarım canıma yetdi.
Gelen gider bu dünyadan.

Verdim Ezraal'i esen yellere,
Galdır bu nağmemi götür ülüzgâr,
Günahım ne idi düşdüm dillere,
Eger hep olursa getirir ülüzgâr.

Esib esib divanıma varasan,
Candan selamımi ona veresen,
Nezer edip divanın da durasan,
Eger lütf ederse getirir ülüzgâr.

Görünmez ateşde gavruldum bişdim,
Eşgin gazanında gaynadım daşdım,
Ufaldım günbegün hendeden geşdim,
Niye yerden yere vurudun ülüzgâr.

Ahınan vahınan getti bu çağım,
Saraldi yaprağım, guridi bağım,
Bilmem öli miyem, bilmem ki sağım,
Vurdun, ganadımi gırdin ülüzgâr.

Benim ile çoh âşıhlar var ıdı,
Herkeş ömri boyun çaldi çağırdi,
Güni doldi ecel hamam bağırdi,
Onların başına esdin ülüzgâr.

Mahir'em her yanda söylenir adım,
Emeldir gardaşım, toprahdır gadın,
Dolandım dünyayı hem adım adım,
Esdin nefesimi kesdin ülüzgâr.

Begefendi, son gita ne dedim: Yeryüzünde beni dolandırır, er geç birgün altan alırsan, nefesimi kesersen. Daha gonuşduğimi senden geyri kimse duymasın.

İşde, son gita bu. Hepimiz, bir ben deyil, cümle âlem eyledir. Evet. Tigget edelim. Bene sormadan sorduğun suvali ben sene cevap verim. Okır yazarlığım yoh. Bir tahım diyenler, evet, okır yazarlığı yok. Bunlari nerden aldi? Ve bunlari nasil dile getirir? Begefendi, akıl benim hocam. Bir gelb, kitab, dil, galem söyleden Allah. Hagg'dır. Bu anda, bu degge, ayet, guduret güvveti olmasa bir tekellüm bile söyleyemem. Ancah, söyleden Hagg'dır. Dil bir tekellüm, ahıl hocadır, gelb kitab.

Ne güzel bir haldır geldi dilime,
Akıl ermez bu milletin halına,
Cümlesi aldandi dünya malına,
Bir imdat Allah'dan gele mi bilmem.

Uyudi bu millet, uyhuda galdi,
Bahallıh çoğaldi, düyyayi aldi.
Herkeşin satdığı insafa galdi.
Yığdığını vere yele mi bilmem.

Kerem oldi yanir bağri yanıhlar,
Hagg'a doğri ağlir sıdgı sadıblar.
Yazılmiş kitablar, hagdır tarihler,
Eceb düzele mi, gala mi bilmem.

Ne söylersen söylesen de Behçet Mahir,
Gel verme canına beyhuda gahir
Yedigim ağudur içdiğim zehir.
Eceb düzele mi gala mi bilmem.
Beyefendi, heram bir lokma zehirden de zehirdir.

Bir daha başlıyorum. Evet, bu zehiri kim yer? Bu herami kim yer? Lâkin akli olmayan, helâli heramı ayırd edip bilmeyen yer. Bülen yemez.

Vatan benim, devlet benim, millet benim, can benim, canan benim.

Ne güzel bir duyği geldi dilime,
Akıl ermez gehriman Türk alına,
Canımız gurbandır vetan yoluna,
Yokları var eden Allah'ımız var.

Diyeceksin ki, bu Hagg, Allah sade senin mi? Hayır hayır sade benim deyil. Bütün âdem'den bu yanni gelen ademlerin Allah'ıdır. Ama ikinci giteyi seyret. Ayird olir.

Gehriman Mehmetcik her yanda gezer,
Uyumaz Türkiye herşeyi sezer,
Divitsiz galemsiz hem yazi yazar,
Ecel-i ezelden fermanımız var.

Sağ olsun ordumuz amirlerimiz
Gurbandır vetana datli canımız
Hamd olsun Allah'a hagdır dinimiz,
Gönülde göküsde imanımız var.

Dostunan dost olmah düşmana uşmah,
Hagg'dan vergilidir Türk'e çalışmah,
Cennet-i elâ'dan bir gapi aşmah,
Erş-i elâ kimin yerlerimiz var.

Biz ölürseh şehidih, galırsah gaziyih. Bizim delilimiz bize iki terafli müjdeyi vermiş. Bu müjdeyi iki taraf'dan almışıh. Ölümüz de temiz, dirimiz de temiz.

Türkiye bir gündür her vahıt doğar,
Hagg'ın azlanından galdi Zilfügar,
Hay ederse eyer ki hani har,
İsmi böyük bizim sultanımız var.

Aldanma dünyanın yoh temeline,
Güvenme genşligen ne de malına,
Şügr eyle daima gendi halına,
Kemâli menzile varana geder.

Uyurken uyhuda bu aşgi aldım,
Düşüne düşüne derine daldım,
Hegiget bir yoldan bir duygi buldum,
Yatarken üstüme geldi gelenler,
Hagigeti bir bahışda görenler,
Araram bir daha duyana geder,

Yatarkan üstüme geldi gelenler
Hagigeti bir bahışda görenler,
Dolanıp cümleye mırad verenler,
Beyler bizi dedi gelene geder.

Adım Mahir günüm ömürden gider.
Bu ışığın ateşi ölümden beter,
Yareden çekdirme çekdiğim yeter,
Güldür sen üzümi gülene geder.

O hangi sızıdır yarasız da sızlar
[Evet eyle bir sızı ki yarası yoh ama sızılır.]
Ne bülür şehidler ne de gazılar,
Ne güzel sevgüdür gönül arzılar,
Bülen bülür bülmeyenler ne bülsün.

Gardan beyaz oldi başımda tuyum,
Gazildi mezerim hazırdır suyum,
İster öli ister diri siz diyin,
Bülen bülür bülmeyenler ne bülsün.

Ben Mahir'em bu dünyayi nederem,
Dün eyidim bugün dünden beterem,
Ahşam geldim belki sabah giderem,
Bülen bülür bülmeyenler ne bülsün.

[Begefendi, "dün eyidim bögün dünden beterem." Bunun özeti nedir? Ne dedim? Ömrüm bir güni getdi, ziyana düşdüm. Bir gün ziyanım oldi... Ömür getdi, dün getdi ömürden. Anıcah, ikinci özeti; Yatmah da var, gahmamah da var. Ahşam geldim belki sabah giderem. Çoh ahşam yatanlari, sabahdan duyarıh ki ölmüş. Allah'ın rehmetine getmiş. Bunlar aramızda oluyor. Hepimiz de bunları göririk, işde bunun içün yatmalı da var, gahmamah da var. Bütün gendi eserlerim goşduğum şiyirler hepisi özetlidir. Özetsiz şiyirim yohdur. Anıcah sen özetini sorarsan ben de derem. Yoksa:

"Ecebe bu ne demiş?"

Ne dedimse sen buni ayırd ed, bah ki nedir. Söz benim değil sade, senin de bu söz.]

***

Hasan Galası'nda gezirdim. Benim peşime bir gaş dene geş deliganli:

"Ey Behçet Mahir, Yunanlar geliyor" diye seslendi.

Dedim ki:

Oğlım yarın gonuşuram senle. Düşmanın gelip gelmediğini yarın sene cevap verirem.

O doğruluğunan geldim işte. Gırbız'in hadisesine şu cevabi seslendim:

Evel Allah dedi getdi Gırbız'a,
Heg lütf etdi askerimize,
Arazi milletler seyr etdi bize,
Seslen vetan Türk aslani yetişdi.

İgirmi Tamuzda tarig atıldi,
Dağlar daşlar birbirine gatıldi,
O gün de düşmanın dili dutuldi,
Seslen vetan Türk aslani yetişdi.

Havada uçaklar, garada erler,
Savaşi Türklere bayramdır derler,
Sidk ile Hagg diye herbe girerler,
Seslen vetan Türk aslani yetişdi.

Türkü'ndür bu vetan Türk'ün olacak,
Hagli hagsiz hag yerini bulacak,
Ebedi bu Gırbız Türk'de galacak,
Seslen vetan Türk aslani yetişdi.

Mahir'em destanım okiyin yazın,
Boşina degildir söylenen sözüm,
Edalet merhamet hepisi bizim,
Seslen vetan Türk aslani yetişdi.

Begefendi, merhamet kimde var ısa edalet onda var. Edaletin de varısa musibet, fırsat onda var. Çünküm bu gapılar büyük gapıdır. Bu gapi menevi gapılardır. Maddi gapı değil aça giresin. Menevi bir gapıdır. Açıp girenler içinde ki alam-i eşyayı görüyor. Bah ki neler var.

Evet. Bundan gırhsekiz sene önce Vani Efendi de doplandi. Beni götürirler orya hekâye anladiram. Ama çoh bir cemaat. Bir yanni gadınlar, bir yanni erkekler odanın. Böyük bir odanın. Cemaat dağıldıhdan sona kivramın hanımi; Bibimin gıziydi, ismi Hanım idi.

Dedi ki:

"Behçet can, Mahir. Benim bu yunlarıma bir destan goşabülür müsen?

"Goşim"

Dedim.

"Hanımı Bibi, bir tatar böreği yedir."

Eltisi Şefiga Hanım:

"Ben yedirim," diye söz verdi.

Dedim:

"Ben tatar böregini yemem, heş bişey söylemem."

Ertesi ahşam bir ziyafet verdi cemaata. Yedik işdik. Ben başladım söze. Ne dedim:

Bir müddet yunlarım yerlerde galdi,
Yar ikilendi, yar yoh oldi.
Ben bu yunumi egiremedim,
Bit bazarına yetiremedim.
Uş hamur bişirdim gurturamadım.

Cemaat güliyordi. Çünki bu şiyir gülünç söz,

Dedim yarım bahim yunun işine,
Üş devet verdim peşi peşine,
Duyanlar maşallah desin işime.
Ben bu yunumi egiremedim.
Bit bazarına yetiremedim,
Uş hamur bişirdim gurturamadım.

Bir gumam vardır yardımi olmaz.
Tandırın sobanın yanından gelmez,
Yunumi söylerem eline almaz.
Ben bu yunumi egiremedim,
Bit bazarına yetiremedim,
Uş hamur bişirdim gurturamadım.

Cemaatın bir çehi gülüyordi. O zaman çoh bir cemaat, benim üzüme güldükden sona bahdi.

"Biz, daha sene bişey diyemezik. Alacah yerinden alıyorsan," diyib.

***

Şindi dönelim yine biz bize.

Mahallemde tükanci gonşum Nafiz Usta var ıdi. İsmi Nafiz, lağaplarına Gılsışdılar derdiler. Bundan bir iki yemeni aldım. O zaman segsen guruşa aldım. Yanni segsen lira değil, segsen guruş. Bir gavurmalıh ineg yedi liraya satiliyordi. Goyunun çifdi üş liraya satiliyordi. Beş para, on para igirmi para, gırg para. Çayın biri gırg para. Löküz yerlerde elli parıya veriliyordu. Bunlara yetişdim. Beş para, on para, gırg para zamanlarını de gördüm ve benden başga bin-

lerce görenler de var. Çünki bir asiri doldurmamışam. Atmış, elli atmış senenin içindeki bu halları yeni yetişenler bilmez. Beş para, on para heş duyduğu yoh, gördüğü yoh. Bir yumurtayi on parıya aldım. Ama bizden evel dünyaya gelenler bir parayi, iki parayi da görmüş. Onlari görmedik. Onlar da bizden evel var idi. Çünküm ne sende gebahat ne de bende. Edib eyliyen Adil-i Mütlah. Zeman içinde zeman helg edir.

Seferbeylig'de dokuz yaşında idim. Birinci Cihan Harbi'nde. Bizim bir hocamız var ıdi. Aslan ismi. Her cuma ahşami, yani perşembe güni ikindi zemani bize gezel söyleddirirdi. İlâhi çağırddırırdı. Kövün etrafini dolandırırdi ve medresenin dört yanını dolanır ilâhi söylerdik. Lâkin, Rus ki işgal etdi ohuduhlarımizi da unuttuk, tarik olduk. Medreselerimiz, tekgelerimiz gapandi. Ancak bize şu cevabi verirdi. Derdi ki:

"Evlatlarım, çocuklar, ben yetim böyüdüm. Benim babam ölmüşdi, bir anam var ıdi. Köyün ağasi beni ohutmaya goydi. Mektebe goydi. Köy ağasi, günde de bene bir para verirdi. Günde bir para verirdi. Getirir anama verirdim. Bir parayi beş gün yığar, beş para olurdi. Anam verirdi:

"Evümüzün esgigliğini görem," derdi.

[Begefendi, seyret hele. Eyi diyne. Beş paraynan evün esgigligini görüyor. Herif şindi bin lirayi bozdirir, bir etinen bir de zebze ancah alir alamir.]

Evet bunlari anladırdi bize. Bunlar hep gelbimde yerleşmiş duruyor. Yeri geldigi zeman da sarfedirem. İşde eyi düşünelim ki bakın neler var. Neler geldi neler getdi. Bunlari birer birer anlatmaya çalışmahdayım.

Dedim ki:

"Nafiz Usta, bene eyi bir yemeni ver. Birgaç ay geyinim."

Gonşumuz ya ondan aldım. Segsen guruşa.

Dedi ki:

"Bu yemenileri Eylül ayına gader geyersen memnun olur musan?"

Dedim:

"Oluram ama Eylül ayından evel yırtılırsa sene bir desdan goşaram. Yoh, Eylül'e gader geyersem gine sene güzel bir desdan goşar, seni, met ederem."

"Peki," dedi.

Çırahlara dedi ki:

Olan, bu ay ne ayi?"

Dediler:

"Haziran ayi, altıncı ay."

Bir kağıt aldi, galemi aldi, yazdi. Duvara, tükanın duvarına yapışdırdi.

"Haziran ayında bu ayaggablari geyindin. Eylüle gader geyersen yırtılmaz. ama eyi bir desdan goşacahsan," dedi.

"Pekiy", dedim.

Sona da:

"Köti çıharsa, köti goşaram heberin olsun."

"Pekey."

Ayaggablari üş gün geyindim. Bahdım ayahlarıma bişeyler batir.

"Zaten yemenidir. Gum mum dolmuş batir."

Meger ayaggabinin birinin dabani ayrılmiş. Yırtılmiş. Darmadağın olmiş, Dördinci gün ayaggablari çekerken, birini çektim gön bir yana yüz bir yana birbirinden ayrıldi. Öbirini de galdırdım ki dabani gedmiş, darmadağın olmuş. Kaliyleri ayağıma geydim, sürüde sürüde, ayakkablar elimde sallaniyor.

Gababhana'nın eyi zamani. Esgi usdalar duruyor, Çoh eyi. Gababhana'dan, esgiden yani bundan elli atmış sene evel geçen geşler, gösgini gavuşdurur geçerdi. Eyle ehl-i kâmil adamlar var ıdı ki.

Evet. Bir takım ustalara dedim ki:

"Nafiz Usta'ya desdan goşdum, gelin çağıracağım, dinleyin."

Nafiz Usta'nın tükanına.

"Selâmün aleyküm Nafiz Usta."

Ustaları evel yolliram. Tükânın içi usta doldi. Geriden geldim. Nasıl ayaggablari elimde gördiyse, bir yelkendi gaha gaça.

"Ne oldi ayaggablara Mahir?"

Dedim ki:

"Ustalığın meydana çıkdi."

Buni duttular gaçma. Hepengin üsdünde oturdum. Buna çağırmaya, bu desdani seslendim. Hele dillerde söyleniyor.

Gel ustam gel senden hesab görelim,
Eylül dememize eceb ne galdi.
Vazinde durarsan uzat bir elin,
Gözin aydın ayaggablar delindi.

Pambıhdan dikişi, kağırtdan yüzi,
Açarsan daima sen bele gözi,
Ayağımda galdi sade engazi,
Eylül dememize eceb ne galdi

Teğede işi sen bene satdın,
Gendini gurdun böyük laf atdın,
Heziran ayında tarihi atdın,
Eylül dememize eceb ne galdi.

Gayet üsgekdir esnafın piri,
Samma ki ölüdür onlar hep diri,
Cennet-i elâ'dır onlarin yeri,
Eylül dememize eceb ne galdi.

"Olan ben cehennemlik mi?"

Dedim:

"Cehennem de seni gabul etmez. Ahan yapdığın iş, ahan sen."

Ustalar bütün gülüyor. Çayın biri gırg para.

"Cemil çay getir."

Tavlalar çay dolir, gelir, Ustalar içir, Gelen yiğilir, dinlirdi.

Evet. Erhan-i emsalim olanlardan ayrıldım. Şindi etrafa bahiram erhan-i emsalların pek azalmış. Çünki, yetmişaltı yaşına girdim. Gördüğüm adamların bir takımı Haggın rehmetine getdi. Ellialtı sene meddahlıhda, bütün Erzürüm'ün gehvelerinde çaldım, çağırdım. Ama ne yenildim ne de yendim. Yenilmedim, arham güvvetli. Yenmedim, bir insani hecil etmedim. Bu gadder meclis içinde mehcub olmasın dedim. Oni hecil etmedim. Bunun üçün ne yendim ne de yenildim. İşde, gün bu gün, ömür bu ömür, sahat bu sahat.

Evet, goşduğum şiyirler bütün gendi üzerime. Gendi sızım ile gendim sızlanmagdayım. Heş kimsiyle devam yok, deva benim ile. Gendi devam ile geldim, gendi devam ile gidiyorum. Bütün helg-i âlemi, hepisini hoş görmekdeyim. Cümlesinden duva beklemegdeyim. Allah, cümle ehl-i İslâm guluna sağlıh versin. Devletimizi, milletimizi, vetanımizi var etsin. Ayahda dutsun. Devletimiz, ordumuzun gılici kesgin olsun. Darlarımız sevünsün, düşmanlarımız meğlub olsun.

Evet. Atatürk, garanlıhdan bu Türk Milleti'ni ışığa çıhartmışdi. Nasıl olur Baba? Garanlıhdan ışığa gün doğmiyor miydi, sabah açılmiyor miydi? Evet, evet, gün de doğirdi, sabahlar da açılırdi.

Begefendi, dört yanımizi düşman sarmışdi. Neçe ölkelerimiz düşmanın elinde kalmışdi ve mını mını yavrularımızı düşman öldiriyordi. Ancah bu aciyi Mustafa Kemal; gehriman Atatürk, dayanamayıp ve bütün etrafındaki olan arkadaşlarına:

"Ey efendiler. Size seslenirem. Düşman her tarafımızi sarmiş. Günde ölene geder bir defe ölmek bizim için daha heyirli," diyib.

İşde şindi onun cesaretine, onun gidişatına şu şiyiri koşdum.

Sesleniyorum. Söyleden Allah, dil bir tercüman,

Akıl ermez Atam senin işine,
Ne güzel yakışdın Türk'ün başına,
Girdi Cumhuriyet elli yaşına.

Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetim.

Hedefin Ağdeniz görünür izin,
Her yanda söylendi güzeldir sözün,
Çalışdi vetana yılmadi gözün.

Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetim.

Başgumandanımız Atatürk ilk emrinde,

"Ordular, hedefiz Ağdeniz" demişdi.

Sona ateş emrini vermişdir.

İşde ben de bu şiyir de hedefin Ağdeniz diyorum. Evet.

İlk önce İzmir'e tihdin sancaği,
Gurtardın düşmandan hastayi sağı,
Asıldi şerefli Türk'ün bayrağı.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Dört yani sarmışdi düşman ordusi,
Yok ıdi Atam'ın asla gorkısi,
Görindi düşmana Türk'ün süngisi.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Cem etdin başına atiyle yayani,
Severdin gönülden Türk'üm diyeni,
Saldırdın düşmana vurdun her yani.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Nur olsun ey Atam doğuran ana,
Saldırdın düşmana, vurdun her yana,
İsbatın gadılıh yahışdi sana.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Var ıdi galbinde vatan sevgüsü,
Vatan sevgüsünden gelmez uykusi,
Bezetdi vatani Türk'ün ordusi.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Begefendi, bir ceddeden ne gadder sivil geçerse geçsin, ordumuzun geçişini dutmaz, ordunun zinnetini dutmaz. İşde, hangi millet olursa olsun devletiyle sevülür, ordusiyle sevülür. Eleyse Cenâb-ı Hag'dan igirmidört saatın igirmidördünde de devletimizin, ordumuzin, vatanımızin guvvetli olmasını istiyok. Allah, devletimize, ordumuza zeval vermesin. Çünki, vetan devlet ile sevülür, vatan ordi ile sevülür. Vetan vetan oldugi, ordi ile vatan olur, millet ile sevülür. Bunun üçün vatanımizi, milletimizi, ordumizi, devletimizi başda dutmah hepimizin görevidir.

Son gitam ne diyorum. Ben geriden gelene sesleniyorum:

Mahir'em her yanda söylenir adım,
Doğumum Erzurum, vatanım yurdum,
Âşıgim vetana vetandır derdim.
Ne gadder met etsem yakışır metin,
Ebedi yaşasın Cumhuriyetin.

Begefendi, "Âşığım vetana vetandır derdim" dedigim gaye şu: Çünki kelâmı kes, vatanan âşıh ol. Nasıl bir sevdügen âşıh olursansa vetan da senin sevdüyünden daha sevgülüdür. Ordun da sene sevgülüdür, devletin de sene sevgülüdür. İşte vetanan, devleten, ordan, milleten aşıh ol. Çünki vetan seni böyitdi, vetan seni gehriman etdi. İşde bunun üçün vetanın sev ki Allah da seni sevsün. Evet, garannıhdan ışığa bizi çıkardan, sebeb olan ve dörd yanımizi sarıp, düşmandan bizi yeniden ayaklandırmıya Allah bir sebeb halg etdi. Bu sebeb kim idi? Mıstafa Kemal Atatürk. Bir takim sosyetler bilmez. Canım ne söylirsen. Begefendi, senin gafan çatlah. Çatlah gafa. Bu gafaynan sen heç bişey gazanamasın. Garanlıhdan

ışığa çıhardan sebebsiz bir gul cennete getmez. İşde sebeb oldi. Cesaret gıldi. Gehriman ordumuz da onunan berabar.

"Ölmek var, dönmek yoh" dedi.

Evet, bu tört yanın düşman sarmışdi. Nasıl sarmışdi? Bilenler bilir, bülmeyen ne bilsin.

İşde, İzmir dağlarının arasında Ünini haritaya bahırdi. İzmir'e. Yani ordular ateş açıb,

"Hedefiniz Ağdeniz ordular"

demeden, Ünini harita başındaydı. Maraşal Fevzi Çahmah'ımız evle namazını çadırında gılmahda idi. O gehriman Atatürk, bütün asger dört yanını sarmışdi. Elini galdırarah şeyle asgere sesleniyordi;

"Ey Türk esgeri, düşman beşigdeki çocuhlarımızı süvelere çahmış. Zafer bizimdir. Bu zaferi gazanacayız. İleri düşecam, ateş emrini veracam. Başgumandanız benem. Benim ile cani gönülden düşmana gökûs gerip gideceyiz," diyarah başını galdırıb semaya şu cevabi demişdir:

"İsmet gulun haritada, Fevzi gulun hüzürde, Kemal gulun da el aşmış. Yavrularımızı düşman sövelere çahmış. Nüsüreti bize ver, bu fırzandi bize ver. Vatanlarımızı gurtaralım düşmandan. Yavrularımızı gurtaralım. Top yekün bir devlet olalım. Bu fırzandi bize ver" diye.

"Ordular hedefiz ilk Ağdeniz" demişdir.

İşde, Cenâb-ı Allah onun sözini de gabul ederah. Eyü bilelim ki, buni bilelim, gırhsekiz saat top tekiri Mehmetcigin ayağı düşman cendeyinin üstünde getmişdir. Toplarımızın tekirleri bile düşmanın üstünde getmişdir. Gırhsekiz saat ordumuz yürümüşdür. Nâyet, düşman Ağdeniz önüne çıhar çıhmaz bir tahımi bayrağı çekib teslim olmuş, bir tahimi da gendisini denize atmışdir. İşde, bu aci günlerin içinde bize bu böyük zaferi gazandırıp, karannıh bir dünyadan bizi işiğa çıhardan gehriman, Atatürk'dür. Bu eylik unudulmaz. Bu gehrimanlıh unudulmaz. Eyi düşenin, eyi bahın, eyi tikkat edelim ki bizim üçün, gelecek üçün yardım gılmışdır ve her sözleri bele maneli var. Cumhuriyet elân etdikden sona Böyük Millet Meclisi'ne ne seslenmişdir, ne demişdir. Halen de dedigi denilir. Dünyanın sonuna gader denilecek.

"Ey meclis, cihanda Türk, yurtda Türk"

diye seslenmişdir. Ne böyük bir kelam, ne böyük bir söz.

"Cihanda sulh, yurtda sulh"

Evet, eyi inceliyelim ki heç bele böyük kelâm denilmiş miydi. İşde bunun üçün, bizim ezeli sebebler helg olup devletimizi, milletimizi garannıhdan işiğa

çıhardanlar olmuşdur. Ben de bu sevün içinde, çünküm efendiler, hag gaybolur mi? Canım hag da gaybola. Ha, eleyse hag ki gaybolmasa haggi da hagget. Hakli iş görenin haggını da gaybetme. Senin çoluh cocuğun ağladi, düşman güldürmirdi. Seni geriden güldüren, haggi hag eden, işde bir sebeb helg etmiş, Allah bizi düşmandan gurtarmış.

Şindi gendi eserlerim, gendi şiyirlerim. Gendi derdim ile gendim sızlanmagdayım. Ama bu şiyirlerin arasındaki geçmişdeki özetler beni sızlatmahda. İşde bunları da anlatmah arzında galiram. Evet.

Sevgiyle selâmım sultanım sene,
Ne güzel cemalın, kemalın senin.
Lütfünden şefaat eylesen bene,
Ne güzel cemalin kemalın senin.

Adın güzel, hem güzeldir o adın,
Yeter beni dartdın yeter sınadın,
Sensiz iki golum hem de ganadım,
Ne güzel cemalın kemalın senin.

Bu sevgi bendedir seni unutmam,
Dilimde zikreder göynümden atmam,
Elimi dutmamış cennetten getmem,
Ne güzel cemalın kemalın senin.

Mürüvet möhöri senin dalında,
Aynan gün doğar senin goynunda,
Onsekizbin alem cümle senin yanında,
Ne güzel cemalın kemalın senin.

Mahir der ki bu dünya fani,
Bögünkü gördüğüm yarına hani,
Gıyamet gününde ümmetin tani,
Ne güzel cemalın kemalın senin

Evet şimdi gine bir şiyirime başliram. Lâkin bu şiyiri nerde goşdum? Evet bu üniverstede görevliydim, vazifemde çalışmaktaydım. Ancak işde Oniki Eylül gelmezden evel çok aci günleri gördük. Evet. Bir takım gençlerimizi kafalarını, beyinlerini köti yikiyan kani bozuklar yoldan çıharmışdi. Temil edemedim, bu gi-

dişet hakgında şu şiyiri goşdum, söyledim ve neçe binlerce helk dinledi. Gehvelerde, bütün parti dalgasi düşmüşdi milletin beynine.

Eger yeli eger cahali, birbirlerine hayın hayın bahıyordılar. Bunların arasına girdim. Her ne gadder gonuşdumsa, bir tahımi:

"Haklısın" dedi.

Amma, bir tahımi:

"Canım sene ne" dedi.

Lâkin şu şiyiri goşdum. Hepimizin üsdüne, birimize degil. Topyekün. Ne dedim:

İgirminci asrın geldik üsdüne,
Ne evlâdan güven ne de dosduna,
Kime eylig etdin düşer gesdine,
İncele sözümi esalete bah.

İtirmiş gendini arar mı arar,
Bezenir düzenir, saçini darar.
Babayi küsdürmüş serhoşi sorar,
Darılma sözüme cehalete bah.

Bu geşligi çoh aldi eheli döger,
Ben igidem diye gendini öger,
Gomşu gomşusuna bilmez de söger,
Gıyametden doğar işarete bah.

[Gonşu gonşusuna sen gominissin diyir. Birbirlerin kûfr. Yazıh değil bizlere. Evet.]

Günbegün halımız hem olir beter,
Günahlar ağırdır gantar mı dartar,
Üççüze alanlar beşyüze satar,
Ne güzel ucuzluh ticarete bah.

[Gettikçe de baallılıh üsgeliyordi.]

Helgin çalışmıya gelmir havasi,
Millete düşmüş parti davasi,
Ecebe neyimiş gardaş gavgasi,
Dört yananda seyret edalete bah.

Gardaş gardaşnan gavga ediyordi. Gomşu gomşusunan gavga ediyordi. Gehvelerde bile bir parti dalgasi düşmüşdi bu helgin beynine. Gendini bilen ehiller bile birbirlerine hayın hayın bahiyordi. Ancak bu aci üzerimizden Oniki Eylül'da gahdi. İşde şimdi:

Behçet Mahir der ki işdigim zehir,
Yedigim ağudur işdigim zehir,
Lütfeyle efendim merhamet buyur,
Bu çarhi çevüren hagigete bah.

Evet yine şindi şiyir dalına geçiyorum:

Feleg gıl merhamet bene,
Ben bu derdi yeter çekdim.
Eyüb düşti neçe derde,
Ben ondan da beter çekdim.

İlâhi geçme gulundan,
Ayirma dorği yolundan,
Bu zalım nefsin elinden,
Ey bülürsen neler çekdim.

Bir insanda ahıl ola,
Ahılsızlar gelmez yola,
Günden güne düşdüm dile,
Bögün dünden beter çekdim.

Sizin sözleriniz hagdır,
Haşa sizde hilâf yohdur,
Gizli hekmetiniz çohdur,
Dört tarafli hasar çekdim.

Mahir son ver bu sözüne,
Duyacah duygu özüne,
Gelecek bir gün sözüme,
Ne fayda ki ben el çekdim.

Evet, heyye bir o yanni, bir bu yanni büker deliyin ağzına dümdüz yener. İşde haggına razi olmiyan biz insanlar, ahil agıbet hağ yoluna gelir amma iş işden geçer. Söylediyim bütün bu şiyirler gendi üzerime, gendim için seslenirem. Gendi derdimi gendim için sızlanıram. Heç kimseyle devam yok. Ancah deva benim deva. Ben benile çarpışmahdayım.

***

O hangi guş udi yuva yapmadi,
Yapdığı yuvasi boşa getmedi,
Sanki benim derdim bene yetmedi,
Düşürdün müşgüle işimi felek.

Akıl ermez felek senin işine,
Dosdi düşman etdin verdin garşıma,
Bu hallari hep sen aşdın başıma,
Vurdun daşdan daşa başımi felek.

Gedir bilmeyenin evine vardım.
Kesilmiş möhübbet kenarda galdım.
Ordaki gusuri ben bende gördüm.
Beyle mi geçirdin işini felek.

Vardım bir arinin yurduni aşdim,
Ağınan garayı orada seşdim,
Yedim etmeyini suyuni işdim,
Orda da sahladın başini felek.

Yetim goydun dohuz aylıh bebegi,
Yedirmedin baba dede ekmegi,
Sen geydirdin buna yetim kölmegi,
Bana göstermişdin dişini felek.

Mömin olan senden kesmez gümani,
Hani ya Şennigi hani ya Sümmani,
Eleman etürdin bana Narman'i,
Niye zeirledin aşımi felek.

Boşuna degildir Mahir'in sözi.
Yerin çiçegidir göğün yıldızi,
Sorana ne diyim bu kimin gızi,
Artık bırah benim peşimi felek.

Evet, neler geldi getdi bu ömürden, neler de gelip getmekte. Ancak ben size gelmiş getmişden anlatmahdayım, söylemegdeyim. Gelmemişi ne ben bilürem ne de söylim. İşde bunun üçün bu fani dünyada benden evel gelen şayir meddahlar, herkeş gendi derdini, gendi devasını sülmüş getmiş. Ben de şindi gendi derdim ile gendi devam ile sürüp getmekdeyim.

Begefendi, tikgat et. Oniki yaşındaki bir çocuh da âşıg olabilür. Saz çalar, şiyir söyler. Amma âşıh olur amma meddah olamaz. Meddah olmah üçün çalışmak lâzım. Evet, bir telebe megtebde ders görür hafiz olur. Lâkin, Gur'an'i hetmeder, dersini heceden de ohuyabilür ama hafiz çıkar, molla olamaz. Molla olmah için çalışmasi lâzım. Bir dohdor olur, dohdoriyasini verir. Dohdor olur,

sitaj görür, ama hekim olamaz. Hekim olmah içün çalışmasi lâzım. Her iş beyle gider, her seneatde beyle gider. Tor bir adamın, bir tükan bile aşsan alışveriş eder amma bir de baharsan kâr edirken ziyana urğamış heş heberi yoh. Neden? Heş görgüsü yoh. Ancak yeni bulan bir adam, para eline geşmiş, yeni galhınmiş, tüccarlıh davasi görür. Amma birden parlar birden de gürler. Heş heberi olamaz. Neden? Çünki, "zulm ile abad olan ahiri berbad olur." Birden parlıyan, birden gürler. Alnının terini yere töke töke çalışıp yığan bütün zenginler golay golay iflaz edemez. Birden bire onun bunun hakgını tecavüz edip yiyenler, datli datli yer amma birgün aci gusarlar. İşde her söz buna göre. Herkeş gendini eyü bülür. Ancak herkeş gendine de begenebilür. Ancah nanca sen sene iyi diyirsen de begenirsen begen, mahsed el begensin, sene el eyi desin sene. Tabi sen sene eyi diyebilürsen, sen seni begenebülürsen ama el begenir mi? Bilmürem. Hah, eleyse orda gal.

Evet, şimdi biraz da gülişli şiyirlerime geçirem. Çünki, âlem-i eşyayı cümlesine goşmışam. Sade ben-i insan deyil, hayvana bile var. Nedir? Fareler üzerine, sıçanların üsdüne. Yani anayasa, esgi düzen, esgi Türkçe söylirem. Çünkü goşduğum elli sene evelki hal.

Siçan gelir tahla mahla,
Gehveyi gutuyi sahla,
Ne nohut yer ne de pahla,
Kefçi oldi bizim siçan.

Siçanımın sırti sari,
Gavurmayi etdi yari,
Gendimi ye deyme bari,
Eşgiya oldi bizim siçan.

Baltayı alır eline,
Keseri sohar beline,
Girer evün temeline,
Dülger oldi bizim siçan.

Siçan arıstahda gezer,
Pisigin bağrını ezer,
Tegniye galem gül dizer,
Etdar oldi bizim siçan.

Siçanımin evleri var,
Eyri büyri yollari var,
Ne bir dudi dilleri var,
Agıbat oldi bizim siçan.

Evet bu da siçanlar, fareler hakgında bir destan. Lâkin iki evlüler üzerine goşduğum şiyir:

İki evlü üssüz olur,
Üzi gözi nursuz olur,
Ölende imansız ölür,
Yandım iki garı elinden,
İllah küçügün dilinden.

Küçük geymiş fereceyi,
Böyük örtmüş garacayi,
Küçük isder her geceyi,
Yandım iki garı elinden,
İllah küçügün dilinden.

Yük yıhallar yük üsdüne,
Çit bağlarlar çit üsdüne,
Döğüşürler yar üsdüne.
Yandım iki garı elinden.
İllah küçügün dilinden.

Bu da iki gumalar, iki evlü olanların hakgında goşduğum şiyir.

Evet, bunlar gülünç bir söz. Helg gülsün birbiriyle. Çünki söz vardır, söz de vardır güldürür. Hem ağlamıya möhdacık hem de gülmiye möhdacık. İkisine de möhdacık. Neden? Çünküm bunun ne olduğuni şimdi burada anladirem. Diyor ki, bizden evel dünyaya gelenner.

Söyle sözün söz olsun,
Dara zülfin düz olsun,
Dohsan dogguz derdim var,
Bir de sen bul yüz olsun.

Bele naz,
Etme bene bele naz,
Dedim nedir ağlarsan,
Dedi ağlıyan çoh gülen az.

Düş de göre,
Hayalde gör düşde gör.
Düşenin yari yohdur,
Hele sen de düşde gör.

Dar günde,
Geniş günde dar günde.
Düşenin yari sensin,
Dut elimi dar günde.

[Ne böyük sözler, evet mehsed düşenin elini Allah dutsun.]

Süz beni,
Gel süz beni,
Altin mi var,
Gümüş mi var,
Pahır mi var.
Süz beni,
Gel süz beni.

Bu da ben bene seslenmekdeyim. Evet, şimdi gine bir şiyiri anladmahdayım. Gendi eserlerim, gendi malım. Bunun üçün her derdin bir dermani, her dermanın bir eyligi olur. Gendi derdime gendim derman üçün sızlanarah. İşde. Herkeş gücü yetdiği üçün altına girmiş. Gücü yettiği geder götürmüş. Hegigetde eledir. Götüremediğin yükün altına sakın girme. Girdin mi galdıramasın o yüki. Gem yüki de dünyanın yükünden daha fazladir. Gem yüki öbür yüklere de benzemez.

Şaşdım da şaşdım, memleket galmadi dolaşdım.
Züğürtlüğün elinden bir gahveye yanaşdım.
Bir tahım fincani gırdım da gaşdım.
Acıdım dünden, dün değil evelki günden.
Üç araba undan, ah bir somun vah bir somun.

Aliynen Veliynen, işim döner deliynen.
Onbeş batman oğıul valıynan.
Ah bir somun vah bir somun.

Somuni dağıdan yuvarladım,
Ardi sıra çoh ağladım.
Yoğurdun kövüne urğadım,
Somuni yoğurda dorğadım.
Gaşıh maşıh baş edemez,
Kepçeynen yuvarladım.
Ah bir somun vah bir somun.

İşde deva bir egmegin gazancının başındadır. Herkeş bir egmegi gazanmah üçün düşmüş bu dünyanın meşevetine. Kimisi masa başında oturmuş, kimisi tahla paca gidiyor. Lâkin ne tahla baca giden, masa başında oturana minnet etsin ne de masa başında oturan, tahla baca gidene minnet etsin. Ona ele mırad etmiş ona da ele mırad etmiş. İşde bunun için heş kimse kimseden gusur bulmasın. Ancah gusuri gendin de bulmasi lâzım. Gendini gendinden görmesi lâzım. Gendini gendinden sormasi lâzım. Bunun üçün felan bele filân bele. Begefendi ya sen asılsın? Hele bir sen seni de. Ben çoh eyiyim. Helbetde sen genden beğenirsen, eyi dersen amma bahalım ki el de sene eyi diyir mi? El de seni begenir mi? Garganın güçigi de gendine şahan guş olabilir. Ama, tebi o bir gargadır. Güçigi ona eyi olur. Sen de sene göre, sen sene eyi diyirsen, lâkin senin dediğin sen de galır. İşde bu devadan herkeş yorulduğu yerde bir han yapmış ama hani gendine yapmış, Ele yapmamış. Çüngüm, dolanır fırlanır er geç gelirsen o hana yolcu olursan. Eger biz, sergi sermiş isense üstüne oturabilirsen. Yoh, sergin yoh ısa oturduğun guru yardir, yatdığın da guri toprahdır senin. Senin benim. İşte bunun üçün ben hangi zengine yeridirem. Kâbe-yi Beytulla'a gider gelir. Lâkin yetim haggını yer, helâli herami diynemez yer. Kötiye eyi der, eyiye kötü der. Beyle bir olmaz ancah sen seni yohla, bah neler var. Ancah getdin geldin o Kâbe'ye, farzi işledin amma sünnetler de geride durir. Sünnetleri de işle. Bah ki neler var. Sade haca getdim geldim diye gördüğün Kâbe'ye güvenme. İçindeki Kâbe'de var. İçindeki Kâbe'ye bah, ona göre ayağın at, ona göre yüri, ona göre gazan, ona göre işle. İşde bunun üçün diyen ne demiş. Bak ne demiş. Diyor ki:

Bir erzihalım eşgın közünden,
Adem isen anla adem sözünden,
Dartallar ademi dil terazından,
Yüzbin adem olsa gıymeti olmaz.

Bülmedigin yere sen olma kefil,
O sancını kesmez, kessin zencefil,
Düşer etibardan olursan sefil,
Sora ateşine bir yanan olmaz.

Soradan görmüşe sen olma borşli,
Köynegini sat ye, sırrını deme,
Sevüldügün yere çoh gidip gelme,
Kesilir möhebbet etibar olmaz.

Atatürk'ü öz altında oynıya,
Gazan odur böyünkü gün gaynıya,
Deve odur öz gapında oynıya,
Mezer daşiyle eftigar olmaz.

Dinne bu sözimi arif-i dane,
Eşiddigin lafi kimseye deme,
Cahilin elinden helvasını yeme,
Ehelin gahrını çek diyen olmaz.

Hisseden gıssadır alana sözüm,
Hele bir gefletden aşsana gözün,
Gördügün ademden çevirme yüzün,
Yıhma bir gönüli daha yapılmaz.

Gadrin bülmeyenden oturup gahma,
Meyhaniye varıp sen bade çahma,
Gördügün güzele hıyanet bahma,
Elin doğru yari sene yar olmaz.

Bu fani dünyada doğri ol çalış.
Her ne iş yaparsan sen sene daniş,
Evvelce üş diyne sora bir gonuş
Ağır bir ademi galdıran olmaz.

Yohsulluh dedigin ömürden çeker,
Ne gadder gaynatsan şab olmaz şeker,
Cinsi bozuk olan cinsine çeker,
Asli han demirden mücevher olmaz.

İşde esaleti dolandirir, esalete getirir. İlâhi asli hu verci ho. Esaleti temiz olan bir insan, esaletini hekigetden ayırmaz. Hekigatini esaletden ayırmaz. İşde bunun üçün bu kenr-i mekân içinde bu kimi sözlerim, eger çigini eger bişmemişini seşmek lâzım. Şeyle seslenmegdeyim âşih devasi olanlara, âşiğam diyip deva sürenlere:

Bahar olur nebadetler ekilir,
Sular akar ümmanlara tökülür,
Çürik bina temelinden sökülür,
Direk ah vah eder dutun âşıhlar.

Güzel olur âşılarin saygısi,
Ruhaneyden gelir onun duygusi,
Olsa bir adam da Allah gorkusi,
Ürek ah vah eder duyun âşıhlar.

Mahir der ki bu sözlerin çezilir,
Dilim galem galbim kitab yazılır,
Âşıkların söz elinde düzülür,
Böyrek ah vah eder duyun aşıhkar.

[Âşığın gelbi kitab dili, gelem olmalıdır. Gelb zühür eder, dil ifade verir. Söyleden Haĝ'dır. Dil bir tercümandır.]

Yol üstünde biten otlar,
Fayda vermez bu öğütler,
Benden ağlar nebadetler,
Sordum heber alamadım.

Su istemez bu ateşe,
Yazılanlar gelir başa,
Havadaki uçan guşa,
Sordum heber alamadım.

Bir ses geldi hegigetden,
Ayrılma şerietden,
Halvada terigetden,
Sordum heber alamadım.

Behçet Mahir düşme dara,
Kim tanır ki kime sora,
Ne ararsan sende ara,
Sordum heber alamadım.

İşde begefendi, her vakit diyirem. Sakın arhıya atma sözleri. Ne arıyorsunsa, sen senden arayacaksın. Ne gazanirsan sen gendin gazanacahsın. Gendi varlığınnan gendin gideceksin. Eger yoh getdinse vay geldi başa. Canım ben bu gadder varlıh gazanmışam bene ne olur? Begefendi, o varın dünyada galiyor. Hepisini töküp getmegdesin. Anıma seninen berabar varlıh götüreceyin var mı,

bir varlığı. İşde deva bu, iş burda gider. Geride galanlar senin varın bölüşüb, kimisi söger, kimisi güler, kimisi rehmet verir, kimisi zehmet verir. Beyle gelmiş gider. Niye elinnen temiz edip getmedin ki. Sen de orda ezabını çek bakalım. Bu burda golay golay lop lop yutsun, sen orda hesabını ver. Oldi mi bu; niye, gününden evvel hesabını ver üstüne get.

Evet, şimdi beyle şiyirler gendi eserlerim, gendi şiyirlerim. Ancah kendime söylemegdeyim. Heş kimseye devam yok. Bene anlatmahdayım. Eğer sen de bende ibret alırsansa bir ögüde düşersin. Benden ibret almasan da ögidi de bulamasın. Lâkin sözlerim burda temam ile tamamlandi. Burada sözimi tam yerinde eylamah istedim.

SÖZLÜK

A

ab-i kevser: Kevser suyu
abad: mamur, şen, bayındır
abid: ibadet eden, tapınan; kullar, köleler
abis: asık suratlı, yüzü ekşi
Adil-i Mûtlak: Allah
afat: afet, felaket
agıbat: avukat
ağ pak: tertemiz
ağu: ağı, zehir
ahal cahal: yaşlı ve genç
ahar: ahir, son, sonraki
aharette bulun: hakarette bulunmak
ahça: akçe
aher: ahir, son, başka
ahir: son
al: kırmızı
alav: alev
âlem-i mena: mânâ âlemi
amade: hazır
amanna: amenna, inandık, diyecek bir şey yok
anna-: anlamak
arazi: bütün
arıstah: tavanda, uzatmalarla örtü tahtalarının arasındaki kısım
arif-i dane: bilgili kişi
arkal-: arkalamak, desteklemek; sırtına almak
arz: arzu, istek
asiman: asuman, gökyüzü
aski as-: muamma asmak
aş-: açmak
aşikare: aşikar, açık
av-guş: avlanmak, ava çıkmak
ayak: ayak, kafiye
ayan: açık, belli
ayle: aile
ayna-yı devran: ayine-yi devran, devranın görüntüsü, dünya
ayvan: eyvan, üst katta cepheye bakan geniş pencereli oda
azığ: azık

B

baar: bahar
bade: Hazreti Hızır veya pirin elinden içilen içki
bar: hastalık sırasında dilde meydana gelen pas, meyve
barhana: ev eşyasından ibaret yük; ağırlık, kafile, yük, silah; yiyecek vs.; kervan veya askerin hayvanlara yüklediği erzak ve eşyanın bütünü
baş gıltıg: yatağın başucu
başıbort: pasaport
Batım: Batum
batman: aşağı yukarı 11 kg'a. eşit (9 okka) ağırlık ölçüsü
baygınlan-: bayılmak
beçare: biçare, çaresiz
bed: ip, urgan
bedduva: beddua
beh: depozite, kapora
behden düş-: bahuna düşmek, imdadına yetişmek
bele: böyle
belle-: öğrenmek
ben-i âdem: insanoğlu
bend: bağ; ip
bennen: benimle
berhayat: sağ, diri
berheva: uçmak, havaya uçmak, havalanmak
beri yaban: açıklık, kimsenin bulunmadığı yer
besaret bağlan-:kendisinde herhangi bir şey yapma gücünü bulamamak
beşvet-: bahşetmek, vermek, bağışlamak
beyle: böyle
beyt-i Müslimin: Müslümanların evi; Kâbe
bezet-: süslemek
bezm: meclis
bibi: hala
bîdin: dinsiz
biet: biat, kabul veya tasdik muamelesi
bihdar ol-: haberdar olmak
boğalt-: bunaltmak, sıkıntıda koymak
bokça: bohça
boyak: boya
böğr: yamaç, dağın karşısı
bögün: bugün
böhtan: bühtan, yalan, iftira

böyrek: böbrek
burş: burç
bühmek: bükmek, kıvırmak

C

cah: cag, örgü şişi, şiş, parmaklık
camiş : camiz, manda
can hevlü: canını kurtarma
cayil: cahil, bilgisiz
Cebbar: Allah'ın ismi, cebredici, zorlayıcı
cebel: dağ
cedde: cadde
celeb: hayvan tüccarı
cem ol-: toplanmak
cemal: yüz güzelliği
cenab-i bilvücut: Allah, büyük varlık sahibi
cenderme: Jandarma
cendeg: Ölü, leş, üst üste bırakılmış ölülerden herbiri
cerbi: cebri, cebren, zorla
ceremet: zulüm
cevr ü cefa: eziyet, cefa
cezel: kötülük
cırcıbıl: çırılçıplak
cıvılda-: ötmek
cida: kargı
civan: genç, yiğit
cizü: cüz'i, çok az, küçücük
cücük: civciv, yavru
cüda: cuda, ayrı
cüphe: sırta giyilen hırka
cüse: cüsse vücut

Ç

çağda-: çağlamak
çapıt: çaput, temizlik işlerinde kullanılan bez
çapli çopli: cüsseli, oturaklı, fiziki ve kişilik bakımından oturaklı, sözünü bilen adamlar
çar: başörtüsü; dört
çaryan: dörtte bir

çemirle-: çemrelemek, sıvamak
çemkür-: yüze karşı, ileri geri bağıra çağıra konuşmak
çığlış-: çığrışmak, toplu halde bağırmak
çıhni-: çiğnemek
çif: çift
çiğ nezer gıl-: kötü, olgun olmayan, Allah'a hatalı bakış
çigird: çiğit, çekirdek
çilpag: çıplak
çim-: yıkanmak
çit: çift, iki tane

D

dağaecık: bohça
dalgacı: dalgıç
donalıh: dana sürüsü
daniş-: danışmak, izin almak, müşavere etmek
davar: koyun, keçi sürüsü
day ol-: yükselmek, ileri gelmek, yücelmek
deel: değil
degige: dakika
dem: an
derdeşt: derdest, tutma, elde etme
desdele-:destelemek, bir araya toplamak
desdur: izin, ruhsat, müsade
devarcık: davarcık, kese, torba
deve: dava
devet: davet
devr-i daim: görev değişikliği, burada hikâye anlatma mânâsındadır.
deyişlen-: değişmek
dırmıg: tırmık
din-i bâdil: batıl, hak olmayan din
diskin: tiksinmek, titremek, kendine gelmek
diyar-i gürbet: gurbet
diyne- dinlemek
dohdor: doktor
dohdoriye: doktora
doli: bâde
döv: dev
dudi: tuti, papağan

duva: duâ
dülger: marangoz
düzle-: doğrulamak, yönelmek; o yana doğru gitmek

E

ebay-i ecdad: atalar
ebedilebed: ebediyyen
ebleke çıh-: gökyüzüne çıkmak
ecl: ecel
efade ver-: ifade vermek
efed-: affetmek, bağışlamak
ettigar: iftihar
eğilikle: iyilikle
ehdimam: ihtimam
ehdiyar: ihtiyar
ehel: yaşlı
ehil: hava ve hevesten geçmiş kimse
ehl-i dil: gönül ehli, halden anlayan kimse
ehlag: ahlâk
ehlullah: veli, evliya;
ehsan: ihsan, iyilik, bağış
ehval-i ezeli ervah-i ezel: ruhlar âlemi
ehzan: ihsan, iyilik, bağış
elam: bayrak
elan et-: ilan etmek
ele: öyle
elesd: elest, Allah'ın ruhları yarattıktan sonra" ben sizin rahibiniz değil miyim" diye sorduğu zaman, insanların yaratılış başlangıcı
eleyse: öyle ise
elm: ilim
elvan: çeşitli, renkler, rengarenk
emi: emmi, amca
emice: amca
ensızlığın: ansızın, birdenbire
epmek: ekmek
esa: asa, baston
esger: asker
eshab: sahib, Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler
eskik etek: kadın

eşg: aşk
eşgeriye ver-: açığa çıkarmak
etdar: attar
etikat: itikat, iman, inanç
etmek: ekmek
evcük: oyuncak
evel-ahir: eninde sonunda, er-geç
evelig: Bir çeşit bitki
ever-: evlendirmek
evle: öyle
evrah: ervah, canlar, hayatın cevherleri
ey: iyi
eyelt-: iyileştirmek
eyer: eğer
eyle: öğle (vakti)
eylik: iyilik
eza: aza, uzuv
ezel: evvel, önceden
ezmühar: ezmar, bahadırlar, kahramanlar, yiğitler

F

fari gel-: ferağ, vaz geçmek, caymak
farıg: farig, vazgeçmiş, çekilmiş
Farisçe: Farsça
fehm: anlama, anlayış
feraset: anlayışlılık, çabuk seziş
ferda: yarın
ferece: kadın elbisesi
fırzan: fırsat
fikara-yi sabirim: fukara-yı sabirin, sabrederek dayanan, avuç açmayan fakirler
firget: firkatı, ayrılık
fit ver-: kötülüğe teşvik etmek
fitliyarah: fitleyerek
fitne: bela, mihnet, sıkıntı
fuzul duran: kara, görünen, kötü haber; facia

G

gabaguşlug: kuşluk vaktinin en ileri seviyeye gelmesi, öğleye yaklaşması
gadder: kadar

gadem: kadem, ayak, adım
gadir: kadir, kuvvet sahibi, kuvvetli
gaffaz: gavaz, padişahın emrinde çalışan muhafızlar
gah-: kalkmak
gahar: kahir
gah: bazen
gahr: kahr, dert, bela
gahriyar: kahir
gakıl-: saplamak, batmak
galet: galat, yanlış yapılma
gani: çok, pek fazla; zengin
ganim ol-: haram olmak
gargıçla-: beddua etmek
garındaş: kardeş
garmagal: karışıklık, gürültü, patırtı
gasavet: kasavet, gam, keder, tasa
gatıg: yoğurt; ekmekle yenilen, zeytin, peynir
gatış-: karışmak
gatre: katre, damla
gave: kahve
gavuş-: yetişmek, ulaşmak
gavvazla-: ispiyonlamak
gayd-ı bend et-: bağlamak
gebahet: kabahat
gedik: iki dağ arası, vadi
gehve: kahve
geile-yi gam: gaile-yi gam, gam, keder, sıkıntı veren düşünce
gelb: kalp
gem: gam
genden: kendine
genşlig: gençlik
gepenek: kelebek, koyunda görülen kelebek hastalığı
gesl: gasl, ölü yıkama
geşevi: kaşağı
getlam ol-: katledilmek, öldürmek, idam etmek
geyrin hagga: haksız yere
geytini çek-: derdini çekmek
gezzeb: gazap
gıdelen-: gıdalanmak, beslenmek
gıglan-: hayvanların ses çıkarması
gığılcım: kıvılcım

gıl-i gah: kil ü kal, dedikodu.
gılevle-: bilemek
gibal: şekil, kıyafet
gibla: kıple
gina: yine
giriftar: tutulmuş, yakalanmış, esir
gita: kıta, dörtlük
goçi: araba
godaman: kodaman, zengin, meclisin ileri gelenleri
gollig: kısa, küçük, bodur
gohu gonşu: konu komşu
gonag et-: misafir etmek
gonuşug: konuşma, görüşme, tanışlık
gor: mezar
goş-: koşmak, şiir söylemek
gökös: göğüs, sine
gölük: at ve kısrağa verilen isim
görgi: görgü, adab, terbiye
göye: güya
göyn: gönül
göze: pınar, çeşme, subaşı
guçiklan-: köpeğin sahibine yaranması için değişik hareketler yapması, yaranmak istemesi
gudret: kudret
gule: kule
gultar-: kurtarmak
gulüs: hulus
gurre: kura
gurumtuya al-: garantinaya almak
guzuluh: kuzuluk, otlağa giden kuzu sürüsü
güder-: gütmek
güliş: gülünç, komik
güman: zan, sanma, sezme
gümen: güman, güven
güniz: gündüz

H

habinaz: naz uykusu, cilve ile kendini uykuda göstermek
hacil: hecil, utanma, mahcup etmek, küçük düşürmek
hadde: imza, mühür

haddini at-: imza atmak
hak-i pay: ayağının toprağı
hakkam: hükkam, haklılık
haldace al-: bineğin üzerindeki kapalı yere almak
halg: halk, cemiyet, toplum
halget-: yaratmak
hallag-ı alem: âlemin yaratıcısı, Allah
halvet: yalnız, tenha kalma
haman: hemen
hami: hamı, hepsi
hane: ev
har: diken
hasıd: haset, kıskanç
havas et-: heves etmek, heveslenmek, arzulamak
havf getir-: hayrete düşmek, aklını yitirmek, kendinden geçmek
hayacan: heyacan
hayın: hain
hayvah: eyvah, ah vah
hebib: habib, sevgili, seven, dost
hedaye: hediye
hekâye: hikâye
helbet: elbet
hele: hâlâ
helecan: heyacan
helen: halen, hâlâ
helg-i alem: halk, bütün halk
hemayil: pul gibi ince yapılmış, üzerinde padişah tugrası, bulunan altın; muska
heml: yük
hepeng: tandır bacası, kepenk, örtü
herkeş: herkes
hers: hırs, kızgınlık, azar, kızma
hesar: hisar, kale
hesim: hasım, düşman
heş: hiç
heta: hata
heyke-: haykırmak, bağırmak
heyye: yılan
hıyanet: hain, ihanet eden
hicap et-: utanmak
hilaf: yanlış, yalan
hilebaz: hilekar

hilget: hırka, elbise
hille: hile
himar: eşek
his: is, leke
hitam: son
horula-: horlamak, hakir görmek
hugug: hukuk, dostluk, ilişki, ahbaplık
hulûs: halislik, safilik, gönül temizliği
hücet: hücceten, ansızın, birdenbire
hülus bağla-: halis, saf bir şekilde bağlanmak
hünkar: padişah, sultan, hükümdar
hüzür: huzur, yanına çağırma

I

ırah: ırak, uzak
ısa: ise

İ

içize: içinize
ifa et-: yerine getirmek
iflaz et-: iflas etmek
igirmi: yirmi
igit: yiğit
ihdidar: iktidar, güç yetme, yapabilme
ihrar et-: ikrar etmek, söylemek, bildirmek, tasdik etmek
ikan: iken
ilan: yılan
imtan: imtihan
inayet: yardım, ihsan, iyilik
inne-: inlemek
irdi-: bir şeyi birine çok görmek, kıskanmak
ireli: ileri
irelle-: ilerlemek
isdigag: pay, hisse, yiyecek
sıcak
istinsağa çek-: sorguya çekmek, sorguya almak
it-: yitmek, kaybolmak
itab et-: iftira etmek, azarlamak
itam: itab, azar

itig: yitik, kayıp
itir-: yitirmek, kaybetmek
itti bitti oyna-: saklambaç oynamak
iyaşa: iaşe, yiyecek, içecek
izaat: izahat

K

kağırd: kağıt
kaliy: eski ayakkabı
kân: kaynak, sahib
kargış: beddua
kefçi: keyifçi, tiryaki
kelb: köpek
kelpetin: kerpeten
kem: kötü
kement: ip, urgan, halat
kero: eşek
keşgil: dervişlerin para topladığı kap
kevn-i mekan: dünya
kevran: kervan
kevş: keşf
kevşet-: keşfetmek
Kirisdiyan: Hıristiyan
kivra: kirve, sünnet babası
kolla-çelik: çelik çomak
kom: özel çiftlik, üstü kapalı ağıl, kışlak
kor: kör
kölmeg: gömlek
köş-: göçmek
köv: köy
köyneg: gömlek

L

la: hayır
lal ol-: dilsiz olmak, konuşmamak
lap lap: tabiat taklidi ses
lebbeyke: buyurunuz, emir sizindir efendim
lehim: ilham
lerdivan: merdiven

lerve: liver, silah
levh-i galem: levh ve kelam. Allah'ın insanların kaderini yazdığı yer
libas: elbise
ligab: örtü, peçe
löbetçi: nöbetçi
löküz: lüks, kaliteli
lüle: çeşme ağzı, boru

M

maamma: muamma
mağallah daşi: muallak taş, boşlukta duran taş
mahane: bahane
mahitaban: parlayıcı, parlak ay
Mahkeme-i Kübre: kıyamet günü
mandara: mandıra
mani: mânâ ehli; saz çalıp, şiir söyleyen kimselere verilen ad
mat mat: şaşkın şaşkın
mayene: muayene
me'but: kendisine ibadet olunan, tapılan; Allah
medama: mademki
medeni: madeni
meenge vur-: mehenk, mihekke vurmak, ayırmak
megam: makam
mehel: süre, vakit, mühlet
meheng: mehenk, ayırma ölçüsü
mehles: mahlas, âşıkların kullandığı takma ad
mehlügat: mahlukat, yaratıklar, yaratılmış şeyler, canlılar
mehset: maksat
mehtah: meddah, hikâye anlatıcısı
menşur: meşhur, tanınan, bilinen
menziline er-: nihayete ermek, sona ermek
mereg: samanlık, ot ve saman konulan bina
meşayıh: şeyhler
meşakat: meşakkat, zahmet, sıkıntı, güçlük, zor
meşevet: meşakkat
meşuk: maşuk, sevgili
meşveret: müşavere, danışıp konuşma, yapılacak iş
metet-: methetmek, övmek
mevgi: mevki, yer mahal
meyil: eğilim, temayül

meyis: meyus, kederli, üzgün
meyit: meyyit, ölü, ceset
meyti: mehti
meyus: kederli, üzgün
mıgıli-: ağlamak
mıhlan-: olduğu yerde dikilip kalmak
mırad: murad
mırdar: murdar
mızılda-: sızlamak, ağlamak
mismil: temiz
möhebbet: muhabbet, sevgi
möhör: mühür
mugadderat: mukadderat, alın yazısı
mugat ol-: mukayyet olmak, göz kulak olmak, bakıvermek
muhâlip: muhalif, karşı
murdar: pis
müettel: muattal, bırakılmış, kullanılmaz, boş, işsiz
mühid: muhit, çevre
mümal: minval, tarz, yol, suret, şekil
münacat gıl-: Allah'a yalvarmak
münafi ol-: davacı olmak, birbiri ile hesaplaşmak
müneccim: falcı, yıldız falına bakan kimse
mürid: irade eden, emreden, buyuran
müşevre: müşavere
müşevve: müşavere
mütela: mütalaa
müver: minval, tarz, yol, suret
müzevir: insanları birbirine katan, tezvirci

N

nebeker: ipsiz, sapsız
naçar: çaresiz
nafaga: nafaka
Naili mırad ol-: muradına erişmek
name: mektup
namet: nimet
nan: ekmek
nança: ne kadar, bu kadarcık
nar: ateş
nas: insanlar, halk

nasır: nasr, yardım; üstünlük
naşi: acemi, beceriksiz
nayet: nihayet
nazenin: cilveli, oynak, çok nazlı yetiştirilmiş
nebadet: nebetat, bitki
neçe: nice
neçin: niçin
neget: daha iyi
neğme: name, mektup
nekkaş: nakkaş; nakış
nevl: denk, şekil, yüz, dış görünüş
nevr: yüz rengi, beniz
nevrag: yüz rengi, yüzün şekli
nezer eyle: bakmak, göz atmak
nida: çağırma, bağırma
nire: nere
nişangah: nişan tahtası, hedef yeri
növbet: nöbet
nuş eyle-: içmek
nüsüret: yardım, Allah'ın yardımı, başarı

O

odiş: denk, aynı
orya: oraya
otar-: otlatmak
oyan-: uyanmak

Ö

ög: ön
öncül ol-: önderlik etmek, yol açmak
örgen-: öğrenmek
örük: saç örgüsü

P

pahla: bakla
pak: temiz
pakılan-: kıskanmak
pambıg: pamuk

papag: kalpak
pare pare: parça parça
pehleleş-: el ense çekişmek, mücadele etmek
pervane: geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek
pervaze: uçmak, uçuş
peşkire: peşrev, hikâyenin giriş kısmı
peşgeg: peşkeş, hediye
peyda ol-: ortaya çıkma, zuhur etme
peydehle-: kazanmak, hazırlamak
pırtla: bir şeyin aniden dışarıya fırlaması, çıkması
pısgır-: hapşırmak, aksırmak
pıçah-: bıçak
pir-i fani: ihtiyar
pisig: kedi
poccig: kuyruk, kuyruk sokumu
portla-: pürtlemek, dışarıya fırlamak
pünhan: pinhan, gizli

R

rahmanî: Allah'a mensup, Allah'dan gelen ve hayırlı olan
ram ol-: iteat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan
rayetle garşıla-: hürmet ve saygı ile karşılamak
refik: yol arkadaşı, dost
remil: fal
reşber: rençber, çiftçi
röye: rüya
ruhanet: ruhaniyet, ruhlar alemi, yaratılış

S

sabah: sabah
sabak: sabah
sadr: göğüs, her şeyin önü, ilerisi
sagavet: sahevet, cömertlik, insanlık
sağal- dirilmek, iyileşmek
sahap: sahip
sakil: sail, dilenci
sam yeli: kurutucu rüzgar, yel
sara: bir çeşit hastalık
sargıya al-: el koymak, etrafını sormak

saten: zaten
savuş-: çekip gitmek
sebab: sebep
seda: ses
Seddar: Allah'ın adı
segirt-: koşmak, hemen koşmak
sehabe: sahabe, Hazreti Peygamber'in arkadaşları
sehabet: cömertlik, sevgi
sehr-: sihir, büyü
sehra: sahra
selçuk: hikâyenin giriş kısmı
seme: gökyüzü
semeç: semek, balık
ser: baş
server: baş, başkan, reis, ulu
seten: zaten
sevret: servet, mal, mülk
seyyah: yolcu, gezici
sığınç: sığınan, birinin himayesine giren
sına-: sınamak, denemek
siftah: siftah, ilk, önce
sima: yüz, çehre, beniz
siner: sınır
sitar ol-: barınmak, başını bir yere sokmak
sitaş: staj
sona: sonra
sora: sonra
sosyet: sosyete
soyuh dögen: işi yokuşa sürmek, işin olmamasına çalışmak
safat: sıfat, yüz, görünüş
sulfa: sofra
surha: ücretsiz ve bazen sırayle görülen iş
suval: sual, soru
sükût: sessiz, hareketsiz
sülfünden gel-: neslinden gelmek
sündür-: sündürmek, uzatmak
süve: destek

Ş

şad ol-: sevinmek, mutlu olmak

şaggıla-: gök gürültüsü
şeb: tuz
şeer: şehir
şem'e: mum
şenlik/şennik: topluluk, kalabalık, halk
şerig: ortak; medrese mektep arkadaşı
şeyih: şeyh
şeyle: şöyle
şir: süt
şiyir: şiir
şölve: şule, ışık, parıltı, parlaklık, akis
şövlen-: parlaklaşmak, ışıklanmak
şüşe: şişe

T

taam: yemek
tabağa: tabaka, tütün kutusu; sahife
tahan: tahin
tahla paça git-: yaka paça gitmek
tarig: tarih
tavla: tabla, tepsi
taye: taya, mürebbi, dadı
tebdil: tedbir, hazırlık
tebi: tabiî
tegayir: zıt olma, başka türlü olma, uymama
teğe: kabak, salatalık vs. nin sürüngen dal ve yaprakları
teha: tenha, ıssız
teksimat: taksimat, taksim
tekellüm: söyleme, konuşma
tekir: tekerlek
teklif et-: davet etmek
teklif et-: teklif etmek, okutmak
telin: telkin, talkın, nasihat, öğüt
telkar: tekrar
telse: telis, çuval.
telyin: tel'in, ayıplama
temamet: tamamı
temil et-: tahammül etmek
tenet-: ayıplamak
teng-i meng: dağılma, yok etme, dümdüz etme, yıkma

terkal: tekrar
tesdih et-: tasdik etmek
tesevvür et-: tasavvur etmek, düşünmek
testi-i ihrar: dest-i ikrar, sözverme, bağlanmak
teş-: deşmek, eşelemek
teşfiş: şüphe
tetig: tetik; kedi, köpek ayağı
tevligat: tebligat
teylib et-: taleb etmek, istemek
teze: taze, yeni, şimdi, genç
tirid: bir çeşit yemek
tor: toy, acemi
tutiya: tutya; çinko madeni, mor renkli bir kır çiçeği
tükan: dükkan
tünden tüne at-: halden hale sokmak, sıkıntılara atmak
türab: taprak

U

ugrak: uğrak, çarpılmak
ur-: vurmak
uş: üç
uyuld-: uyandırmak

Ü

Üce: yüce
ülfet: alışma, kaynaşma; görüşme, ahbablık, dostluk
ülüzgar: rüzgar
ümmi: cahil, okumamış, bilgisiz
Ünini: İsmet İnönü
üreg: yürek, kalp
üregi patla-: yüreği patlamak, çatlamak
ürüşan: ruşen, çok aydınlık, parlak
üryan: çıplak
üs: elbise
üsgeg: yüksek
üsgel-: yükselmek, ilerlemek
üz: yüz; ayırma, çekmek
üzür dile-: özür dilemek

V

vahdet: birlik, beraberlik
varag: yaprak; kâğıt ve kitap yaprağı; yazılmış kâğıt
vaz: söz
veliyullah: ermiş kimse, Allah'ın sevgili kulu
verane: virane, yıkık, yıkılmış
vez et-: koymak, bırakmak, yerleştirmek

Y

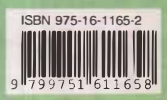
yamçı: keçeden yapılmış yağmurluk
yannış: yanlış
yar-i vefadar: vefalı sevgili
yaven: yavan, katıksız
yaver: emir subayları, yardımcı, imdatçı
yazıgla-: acımak
yeğli: yaşlı
yek-: yekinmek, yakında kalkmak
yelken-: yeltenmek, teşebbüs etmek, kalkmak
yemeni: ayakkabı
yençe: taşra merkezlerinde bulunan bir çeşit asker
yendir-: indirmek, kızgınlığı geçmek
yeniş-: rekabete girmek
yer-: kötülemek, aşağılamak
yerbeyer: yerli yerinde
yet-: ulaşmak, yetişmek, vasil olmak
yetik ol-: haberdar olmak, vakıf olmak, aşağı olmak
yetkin: vakıf, agah, haberdar
yıbrık: ibrik
yıgil-: toplanmak
yık-: yıkmak, devirmek
yina: yine
yun: yün
yüngülleu-: hafiflemek

Z

zabın: zebin, zayıf, perişan
zağar: küçük köpek
zağra: zahire

zalım-i bidin: zalim ve dinsiz
zari zari: ağlayıp sızlama
zay ol-: kaybolmak, ziyan olmak
zeir: zehir
zemin: yeryüzü
zevh: zevk
zeyn: zihin
zühür et-:zuhur etmek, ortaya çıkmak
zülfigar: Hazreti Muhammed'in, Hazreti Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç

ISBN 975-16-1165-2

K.D.V. DAHİL

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara – 200